



VOL.8 NO.1 JANUARY - APRIL 2025

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2568

JOURNAL OF MCU

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

PHILOSOPHY REVIEW

ISSN 3027-7388 (Online)





Journal of MCU Philosophy Review

Vol.8 No.1 January - April 2025

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2568

ISSN: 3027-7388 (Online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ เป็นวารสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วารสารนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา คือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ หรือปรัชญาประยุกต์กับสาขาวิชาอื่น เช่น ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาศาสนา ปรัชญาสังคมและการเมือง เป็นต้น บทความทั้งหมดจะต้องเกี่ยวข้องกับปรัชญา บริสุทธิ ปรัชญาประยุกต์ และการวิจัยทางปรัชญา ผู้เขียนที่ส่งผลงานจะต้องจำแนกต้นฉบับของตน โดยเลือกขอบเขตจากปรัชญาทั้งสองกลุ่มนี้ ดังต่อไปนี้:

กลุ่มที่ 1 ปรัชญาบริสุทธิ ได้แก่ การวิเคราะห์ทางอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์

1.1 อภิปรัชญา หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความจริงสูงสุด ความมีอยู่ ปรากฏการณ์ต่างๆ

1.2 ญาณวิทยา หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความรู้ การตรวจสอบความรู้

1.3 จริยศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความดี ความชั่ว ปัญหาทางจริยศาสตร์ เช่น ปัญหาอัมมบุญ ปัญหาการุณยฆาต ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาประเพณีกรรมมนุษย์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ปรัชญาประยุกต์ หมายถึง การประยุกต์หลักปรัชญาและศาสนา เพื่อตีความและนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในสังคม ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.1 ปรัชญาการศึกษา หมายถึง การวิเคราะห์หลักการ วิธีการศึกษาด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น การพัฒนาการเรียนรู้แบบ Active Learning ตามหลักปฏิบัตินิยม การเรียนรู้ตามหลักปัญญานิยมในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นต้น

2.2 ปรัชญาศาสนา หมายถึง การวิเคราะห์และตีความปัญหาทางศาสนาด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น การพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า การแก้ไขปัญหาการอัมมบุญด้วยหลักปรัชญาศาสนา

2.3 ปรัชญาสังคมและการเมือง หมายถึง การวิเคราะห์และตีความปัญหาสังคมและการเมืองด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น ปัญหาคนยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหา

สิ่งแวดล้อม เป็นต้น Journal of MCU Philosophy Review วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์จัดอยู่ในกลุ่มศาสตร์ในด้านสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้เปิดรับบทความที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

วารสารได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ได้รับการจัดให้อยู่ใน วารสารกลุ่มที่ 2: วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (1 มกราคม พ.ศ. 2568-31 ธันวาคม พ.ศ.2572) ทั้งนี้ ทางวารสารได้เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งผู้สนใจสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr>

บรรณาธิการ

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.สมภาร พรมทา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.มานพ น้กการเรียน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.วรากรณ์ พูนสวัสดิ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาสมวิมล ปุริสสุตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สุชาติ บุญขันธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ดร.ศุภฤกษ์ คณิตวานันท์

มหาวิทยาลัยบูรพา

รศ.ดร.มานพ น้กการเรียน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประธานงาน

เกษริน บุตรรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: Khwanchai.hem@mcu.ac.th
online journal: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/index>

บทบรรณาธิการ

วารสารสถาบันพัฒนาพระวิทยากรฉบับนี้เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2568 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 31 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 9 บทความ บทความหนึ่งข้อ จำนวน 1 บทความ รวมทั้งหมด 41 บทความ เนื้อหาบทความโดยรวมยังคงเกี่ยวข้องกับปรัชญา การศึกษา หลักการทางศาสนา และแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำความคิดไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาแนวคิดสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมได้โดยรวม และแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

บทความวิจัย

พระมนตรี กตสโร (ทวีแก้ว) ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธศาสนิกชน” ยึดหลักโดยใช้ตนเองเป็นเกณฑ์หลัก และมองเรื่องของหลักเกณฑ์ภายนอกเป็นเกณฑ์รอง ด้วยเหตุผลที่ว่าตนเองนั้นไม่ใช่พระอรหันต์ที่สิ้นกิเลส ดังนั้นการที่จะเอาตนเองเข้าไปตัดสินคนอื่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและมองว่าตนเองเท่านั้นที่สามารถตัดสินการกระทำของตนเองได้ดีที่สุด เหตุผลเพราะคงไม่มีใครที่สามารถรู้ใจของตนเองได้ดีเท่ากับตนเอง ดังนั้นแล้วความสุขทางศีลธรรมที่แท้จริงของพุทธศาสนิกชนจึงไม่ตกอยู่ในรูปแบบของการตอบแทนหรือการแลกเปลี่ยนแต่กลับกันคือการกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำแบบไม่ยึดติดและถือเป็นเรื่องหน้าที่ที่ทุกคนควรทำ

พระมหาสุรศักดิ์ ขนดิธมโม และคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์เป้าหมายของพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค” พบเป้าหมายของการสอนคือก่อให้เกิดปัญญาจากการฟัง การคิดอย่างสงบ โดยมีเป้าหมายในเบื้องต้นคืออนุพุทธานุภาพ เป้าหมายท่ามกลาง คือโอวาทปาติโมกข์ และเป้าหมายที่สุดได้แก่อริยสัจ ปฏิจจสมุปบาท เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือการดำเนินชีวิตให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

ธนกฤต จิตอารีย์ และคณะ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองต้นรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร” เป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำของมนุษย์กับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ และทำงานร่วมกัน ทักษะเหล่านี้ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง มีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม การปลูกฝังความตื่นรู้ดังกล่าวช่วยสร้างพลเมืองที่พร้อมมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชน สร้างรากฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนาสังคมที่มั่นคงในอนาคต

ศิวะพงศ์ เปี่ยมสวัสดิ์ และพระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ได้นำหลักพลธรรม 4 ประการ เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ 1) ปัญญาพลในการบริหารจัดการโดยการแนะแนวทางวิชาการ 2) วิริยพล ด้วยการวางเป้าหมายเพื่อพัฒนาการศึกษา และการวิจัยเพื่อแก้ปัญหา 3) อนุวัช

พละ มีการตรวจสอบประเมินผล และการประกันคุณภาพการบริหาร 4) สังคหผล คือการมีมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพ งานวิชาการของโรงเรียน ด้านต่างๆ และสามารถต่อยอดนำไปบริหารงานด้านอื่นๆ ได้

พระมหาขุนพล สมจิตโต (กลายสุวรรณ) ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมในทรรศนะพุทธปรัชญา” จากทรรศนะพุทธปรัชญาเสนอว่าภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมอยู่ในฐานะเป็นองค์ประกอบจำเป็นของสังฆกรรมที่ขาดไม่ได้และยังทำหน้าที่แสดงวัจนกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีความอิสระในการตัดสินใจเลือกซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ ส่วนในสังฆกรรมที่ไม่มีความเข้าใจความหมายนั้น ภาษาที่ใช้จะแสดงวัจนกรรมประเภทการกล่าวแสดงออกโดยเป็นการใช้ความเชื่อในตัวภาษาบาลีเป็นพื้นฐานซึ่งมีลักษณะไม่ตรงกับสังฆกรรมที่รู้ความหมาย

พิจารณ ดิษฐประชา เสนอบทความวิจัยเรื่อง “อนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า” พบแนวทางในการดำเนินการของการนิเทศการศึกษาในอนาคตภาพ ครอบคลุม 7 ประเด็น คือ หลักการนิเทศ จุดมุ่งหมาย บทบาทผู้นิเทศ ขอบข่ายการนิเทศ ภาระงานการนิเทศ รูปแบบของการนิเทศการศึกษา และเทคนิคการนิเทศ

หัตตดาว โฉมลักษณ์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์แนวทางการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์สำหรับภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา” ได้เสนอว่า ปัจจุบันยังไม่ควรจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ เนื่องจากปริมาณคดีมีไม่มาก ไม่เกิดความคุ้มค่าเพียงพอ ควรจัดทำพระธรรมนูญสงฆ์เพียงฉบับเดียวโดยมี 3 ส่วน ส่วนที่ 1 กฎหมายอาญาสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์ ส่วนที่ 2 กฎหมายเกี่ยวกับวินัยสงฆ์ และส่วนที่ 3 การบริหารงานบุคคลของคณะสงฆ์

พระณัฐวุฒิ ฐานธมโม เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสัญญาประชาคมของฌอง-ฌาคส์ รูสโซกับแนวคิดเสรีภาพในอนาธิปไตย ของมิกะอิล บาคูนิน” ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดของบาคูนินเผชิญปัญหาในการปฏิบัติ เนื่องจากการล้มล้างรัฐอาจนำไปสู่ความวุ่นวายทางสังคมและการขาดเสถียรภาพ การเปรียบเทียบแนวคิดทั้งสองช่วยให้เข้าใจข้อจำกัดของแต่ละแนวคิด รูสโซอาจถูกวิจารณ์ว่าแนวคิดของเขามุ่งเน้นการรวมศูนย์อำนาจมากเกินไป ขณะที่บาคูนินเน้นอุดมการณ์อนาธิปไตยที่อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงในทางปฏิบัติ แต่ข้อดีของทั้งสองแนวคิดสามารถผสมผสานกันเพื่อสร้างระบบการปกครองที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้

สมบัติ แซ่เบ๊ และอนัญญา ตันประเสริฐ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การสร้างเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีนในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่” สรุปได้ว่า ศาลเจ้ามีความพร้อมในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ มีเอกลักษณ์เฉพาะหรือจุดสนใจที่ความเชื่อ ความศรัทธาต่อองค์เทพเจ้า ศาลเจ้าส่วนใหญ่ได้รับการขึ้นทะเบียน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นอย่างดีต่อศาลเจ้า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่โดยรวมอยู่ในระดับมาก

อำไพ ชัยชลทรัพย์ ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลความเชื่อเรื่องลมปราณกับการเยียวยาโรคในมุมมองของการแพทย์แผนไทยระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู” สรุปได้ดังนี้ พระพุทธศาสนาเข้าใจว่าเมื่อมีเหตุและปัจจัย จะเท่ากับผลที่ทำให้เกิด

สติ กล่าวคือ สติจะระลึกและสามารถรับรู้ได้ สำหรับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ลมปรานต้องฝึกการควบคุมลมหายใจ เพื่อให้ลมหายใจเข้ามาช่วยให้เราสามารถเข้าถึงสมาธิ ดังนั้น กายกับจิตต้องสัมพันธ์กันเพราะจิตเป็นสิ่งที่ควบคุมกาย

พระครูสังฆรักษ์ธวัช เทชธมโม (ข้าเมือง) เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู” ในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็นพิธีศพของนักบวชกับฆราวาสและมีรายละเอียดในการประกอบพิธีแตกต่างกันตามวฒิ ฐานันดรศักดิ์ แต่โดยภาพรวมแล้วจะเน้นการเผาเป็นสำคัญไม่เลือกชั้นวรรณะและยศศักดิ์ ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบ่งประเภทพิธีศพออกเป็น 2 โดยกล่าวถึงพิธีศพที่ไม่เผาสำหรับผู้ที่น่าบวชหรือผู้ที่เป็นนักบวช และพิธีศพที่เผาเป็นพิธีทั่วไปแต่บุคคลทั้งปวงและมีการแบ่งระดับชั้นของพิธีศพตามวรรณะทางสังคม แต่ทั้งนี้ก็มีวิธีการตามความเชื่อทางศาสนาเหมือนกันคือการเผาและนำไปลอยในแม่น้ำคงคา เพื่อจะนำดวงวิญญาณไปสู่สุรวงสวรรค์

พินัญนันท์ อินทร์รักษ์ และวรกาญจน์ สุขสดเขียว เสนอบทความวิจัยเรื่อง “สมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2” ประกอบด้วยสมรรถนะของผู้บริหาร ทั้ง 8 ด้าน ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา และด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา

วรรณพร ยังศิริ และประติพันธ์ เลิศรุจิดำรงกุล ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมสู่การออกแบบเลขคณิต เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาสามชุกตลาดร้อยปี จังหวัดสุพรรณบุรี” ในแง่ของเศรษฐกิจและวัฒนธรรมตลาดสามชุกยังคงมีความสำคัญ ทั้งยังช่วยเผยแพร่วัฒนภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน การนำการออกแบบมาใช้ในการสร้างภาพลักษณ์ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นผ่านสัญลักษณ์และสื่อประชาสัมพันธ์ สามารถสร้างการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวได้อย่างดี

สุนิษา ป่าพงษ์ และคณะ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง” มีความเห็นว่าการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทุกคนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพสามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคมเป็นระบบที่มีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมถึงการส่งต่อ

อำนาจ ชัยชลทรัพย์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 จังหวัดสมุทรปราการกับค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่าบ้านบุญ 3 จังหวัดปทุมธานี” ได้ข้อสรุปว่า สถาบันพลังจิตตานุภาพและแพทย์วิถีธรรมเป็นสถานที่ในการพัฒนากายและจิตจึงเป็นไปด้วยกันในการสร้างบุญให้กับตนเองและต่อยอดด้วยการต่อบุญให้คนอื่นได้รับต่อไปด้วยการขยายพื้นที่ หรือขยายโอกาสให้กับคนอื่น ๆ ด้วยการให้ด้วยการบอก และด้วยการส่งต่อบุญในฐานะครูอาจารย์ที่แนะนำสิ่งดีงามให้กับผู้อื่น อีกทั้งยังสร้างเครื่องอยู่ด้วยการปรับสมดุลระหว่างกายและใจ รวมถึงสร้างสถานที่เหมาะสมจนนำไปสู่

การทำให้ร่างกายและจิตใจพัฒนาขึ้นมีความสุขและโรคร้ายทางกายเบาบางลงจนสามารถทำประโยชน์เพื่อสังคม

พระธีระเดช เทชธมโม (ธีรญ) และคณะ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน” มีโครงสร้างรูปแบบ 3 สมรรถนะ คือ 1. รู้เท่าทัน 2. ใช้กาลยาณมิตร 3. มุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา ความมุ่งมั่น และการฝึกศึกษา เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาตนในลักษณะองค์รวม

สกุลทิพย์ พรหมรังกา และอัจฉรา ศรีพันธ์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" เสนอว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติ วิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาสังคม สะท้อนคิด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเชื่อมโยงเนื้อหาสู่บริบทชีวิตจริง วัดและประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายพัฒนานักเรียนให้มีศักยภาพสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง สำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกเป็นพลเมืองโลกที่มีความฉลาดทางสังคม

สุริยาพร ญาณตาล และอัจฉรา ศรีพันธ์ เสนอบทความวิจัยเรื่อง "การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน" ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ ควรใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและใกล้ตัวนักเรียนเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ส่งเสริมการเคารพความแตกต่าง การสื่อสารด้วยความสุภาพและตระหนักถึงผลกระทบจากพฤติกรรมในโลกไซเบอร์ รวมทั้งการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์

สมภาร พรหมทา ได้วิจัยเรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานของพระเวสสันดรจากมุมมองของปรัชญาอัตถิภาวนิยม" มีข้อเสนอว่า การให้ทานของพระเวสสันดรเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดการถกเถียงกันในประวัติศาสตร์พุทธศาสนายาวนาน ใน “มิลินทปัญหา” พระยามิลินท์แสดงความเห็นว่าการให้ทานของพระเวสสันดรไม่สอดคล้องกับหลักทางสายกลาง นักวิชาการสมัยใหม่ตั้งคำถามว่าการให้ทานของพระเวสสันดรเป็นการสร้างปัญหาให้แก่สังคมหรือไม่ และการให้ทานบุตรและภรรยาทำให้เกิดคำถามว่าทำไมพระโพธิสัตว์ซึ่งต้องเป็นคนฉลาดจึงไม่เข้าใจว่าการกระทำนั้นเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการอธิบายและปกป้องการกระทำของพระเวสสันดรโดยอาศัยปรัชญาอัตถิภาวนิยมเป็นเครื่องมือ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมให้ความสำคัญแก่การเลือกและความรับผิดชอบ ผู้วิจัยจะแสดงว่า พระเวสสันดรได้เลือกและรับผิดชอบต่อการกระทำของตนอย่างถึงที่สุดแล้ว

พระมหาขวัญชัย เขมประไพ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง "กลไกการสร้างสังคมสันติสุขระหว่างคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย" มีข้อเสนอว่า การสร้างต้นแบบการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคน 3 วัยในสังคมไทย การหาต้นแบบในการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนได้นั้นมาจากการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิต การขับเคลื่อนกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา คือ 1) การสร้างสังคมสันติสุขจากความแตกต่าง

ระหว่างช่วงวัย การสร้างสันติสุขปรากฏในหลักการทางศาสนาที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบของสังคมระดับเล็กคือครอบครัว จนถึงระดับใหญ่คือสังคม 2) กลไกขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา คือขับเคลื่อนด้วยชุมชน และขับเคลื่อนด้วยวัด

เอมอร แซ่ลิ่ม และคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "พัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม" ได้เสนอการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เน้นการพัฒนาจิตใจให้มีความเสียสละ มีจิตสาธารณะ ทำประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นการสร้างคนดีสู่สังคม ที่มีวิถีชีวิตที่พอเพียง เรียบง่าย ช่วยเหลือ แบ่งปัน ด้วย ใจที่บริสุทธิ์ มีสุขภาพที่แข็งแรง จิตใจที่เบิกบาน แจ่มใส จิตวิญญาณ ดีงาม เป็นสุข

ปัสลา ศักดิ์สิริชัย และ ประเสริฐ อินทร์รักษ์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม" ได้เสนอองค์ความรู้ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษานั้นหากผู้บริหารสถานศึกษาได้มีการปฏิบัติงานทางด้านวิชาการสูงจะส่งผลให้การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาอยู่ในระดับสูงด้วยเช่นกัน

ดิawe ประภาศ เศรษฐะ และพระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3" ได้เสนอว่าผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดหลังจากได้รับการศึกษาในหลักสูตร คุณภาพอาจเป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจและสร้างขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “คุณภาพไม่มีขาย อยากได้ให้สร้างเอง” คุณภาพในตัวผู้เรียนที่มีความครอบคลุมในด้านความสามารถ และทักษะ ตลอดจนคุณลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

จุฑามาศ บุญเสถียร และ ชัตติยา ดวงสำราญ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม เขต 2" ได้เสนอภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นต้นแบบด้านความประพฤติปฏิบัติที่ดีทางจริยธรรมเป็นที่ยอมรับแก่บุคลากร ทั้งในด้านการสร้างความร่วมมือในกลุ่ม การแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริตการแสดงถึงความยุติธรรม การบริการคนอื่น รวมถึงการเคารพผู้อื่น

กฤติยา ถ้ำทอง และ พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ วิจัยเรื่อง "การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม" ได้เสนอโมเดล "Buddhist Community-Based Water Conservation Model" (BCWC Model) ซึ่งเป็นแนวทางบูรณาการระหว่างศาสนาและการอนุรักษ์น้ำ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งน้ำอย่างยั่งยืน

ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และ อรพรรณ ตูจินดา วิจัยเรื่อง "การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม" ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ประกอบด้วย 3 แนวทางดังนี้ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สาขาวิชาจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะเฉพาะสาขา ทั้ง 16 สาขา 2) ศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสมรรถนะทั้ง 11

สมรรถนะ โดยกำกับติดตาม และประเมินสมรรถนะรายชั้นปี แจ้งผลการประเมินให้ทุกสาขาทราบ เพื่อนำไปพัฒนาสมรรถนะต่อไป 3) หน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนมอบหมายงานให้นักศึกษา ให้คำแนะนำ และเป็นพี่เลี้ยงในการฝึกการเป็นผู้ช่วยครูในสถานศึกษา กำกับติดตาม ประเมินสมรรถนะที่เกี่ยวข้องตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต (ภุชณะ ตรีโณ (บุชากุล) เขียนบทความวิจัยเรื่อง "แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์" ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญา ถ้ามองจะนำหลักพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญามาช่วยเสริมแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร ผู้วิจัยได้คำตอบว่า สิ่งแวดล้อมหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์เรา ทุกอย่างรอบตัวมนุษย์เป็นสิ่งแวดล้อมทั้งนั้น ทั้งแผ่นดิน ต้นไม้ ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา อากาศ สัตว์ต่าง ๆ รวมแมลงด้วย และรวมทั้งมนุษย์คนอื่น ๆ นอกจากตัวเรา การนำหลักศีล 5 และทัศนะทางปรัชญา มาเสริมแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความเข้มแข็งได้ผลดีมากยิ่งขึ้น ศีล 5 ข้อที่ 1 ที่ให้เราเว้นจากการฆ่าสัตว์ รวมทั้งเว้นจากฆ่ามนุษย์ด้วย ก็จะทำให้การตายของสัตว์และมนุษย์ลดลงอย่างมาก กล่าวโดยย่อคือการนำหลักการทั้ง 3 มาปฏิบัติเสริมแรงกันอย่างจริงจัง

Zhang yuan presented a research article that "Study on the Influencing Factors of Branding of Private Higher Vocational Universities-Taking Shandong University of Engineering and Vocational Technology as an Example". It was found that 1) Brand awareness has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology; 2) Brand positioning has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology; 3) Brand management has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. Recommendations for branding should focus on the follow aspects: 1) Strengthen brand awareness; 2) Focus on brand positioning; 3) Refinement of brand management.

Li Yue and Jidapa Chollathanrattanapong wrote a research article that "Study on the Influencing Factors of the Internationalized Marketing Strategy of Agricultural Products of CP Group". It was found that 1) The factors of the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group are self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels; (2) Self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels has a positive effect on internationalized marketing strategy. Recommendations of internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group should focus as follow aspects: (1) Strengthening independent innovation; (2) Rationalization of target markets; (3) Enhance the brand effect; (4) Improvement of marketing channels.

Zhang Yang and Prasert Intarak wrote a research article that "THE PERSPECTIVES ON LEADERSHIP COMPETENCIES OF SPORTS TRAINERS IN COLLEGES AND UNIVERSITY IN JIANGXI". It was found that the perspectives on leadership competencies of sports trainers are composed of 5 dimensions; 1) self-development, 2) Teaching ability, 3) Analytical thinking, 4) Sports team management, and 5) Human relations.

Binchu Deng and Nuchnara Rattanasiraprapha wrote a research article that "THE SCHOOL-ENTERPRISE COOPERATION IN HIGHER VOCATIONAL EDUCATION OF GUANGDONG PROVINCE". It was found that The School-Enterprise Cooperation of Higher Vocational Education in Guangdong Province composed of 1) Laws and regulations, 2) Policy Support, 3) Capital investment and resource allocation, 4) Curriculum Setting and Teaching Reform, 5) Teachers and professional training, 6) Training base and practice platform, 7) Employment guidance and career planning, 8) Scientific research cooperation and technological innovation, 9) Quality supervision and evaluation mechanism, and 10) Information exchange and resource sharing.

บทความวิชาการ

ลลิตชัย กฤษวิวัฒนรัตน์ ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “การบริหารจัดการขยะ ถึงเวลาคัดแยกขยะแบบจริงจัง” ได้เสนอวิธีแก้ปัญหาโดยการให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ การพัฒนาเทคโนโลยีในการจัดการขยะ ควบคู่การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจดังเช่นค่าธรรมเนียมเก็บขยะใหม่ที่มีอัตราต่ำกว่า เมื่อมีการคัดแยกขยะ จึงควรได้รับการดำเนินการอย่างต่อเนื่องส่งเสริมให้มีการคัดแยกขยะอย่างจริงจัง เพื่อการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืนและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

พระมหาชัยชนะ พุทธเมธี (กัณฺโถม) เขียนบทความวิชาการเรื่อง “การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7” มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยครอบคลุมการจัดการทรัพยากร 5 ด้าน ได้แก่ บุคลากร การเงิน อาคารสถานที่ หลักสูตร และสารสนเทศ ส่วนการบริหารจัดการที่ดีต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และประโยชน์สูงสุด ควบคู่กับการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 7 เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ไพฑูริย์ มุละสีวะ เขียนบทความวิชาการเรื่อง "ตำรวจกับธุรกิจสีเทา: แนวคิด ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข" เสนอว่าแนวคิดที่เกี่ยวกับธุรกิจที่ซ่อนเร้นหรือแอบแฝงสถานประกอบการ เจ้าของธุรกิจ รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง โดยผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจโดยตรง เนื่องจากเจ้าหน้าที่หรือตำรวจมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม คนทำธุรกิจสีเทาต้องหาช่องทางเพื่อทำกำไรให้ได้มากที่สุด เพราะโดยปกติธุรกิจสีเทา ไม่ว่าจะเป็นหวยใต้ดิน โต๊ะพนันบอล ธุรกิจอาบอบนวด ธุรกิจปล่อยเงินกู้ ฯลฯ ย่อมหมิ่นเหม่ต่อการทำผิดกฎหมายหรือฝ่าฝืนกฎหมาย

หฤทัย สุกใส เขียนบทความวิชาการเรื่อง "พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาว่าด้วยการกล่าวถลั่นแก๊ง" เสนอว่าพุทธจริยศาสตร์มองว่า ผู้ถลั่นแก๊งพึงตระหนักกว่าเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดเป็น

อกุศลกรรมบถ เมื่อกระทำแล้วย่อมมีผลออกมาเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนไม่เฉพาะผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง แต่ผู้กระทำการกลั่นแกล้งก็จะได้รับความทุกข์เช่นกัน และผู้เขียนได้เสนอแนวทางการรับมือกับพฤติกรรมกลั่นแกล้งตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ การมีสติ มีขันติ และตอบโต้ด้วยการชี้แจงให้ถูกจังหวะ รวมถึงเลือกที่จะใช้ชีวิตในสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดี และรู้จักการปล่อยวาง

ธนิช เศรษฐกุลธำรง เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การประยุกต์ใช้แนวคิดศิลปะของโคลฟ์เบลล์ เพื่ออธิบายการแต่งหน้า" เสนอว่า 1.การแต่งหน้าเน้นประเด็นความสำคัญของรูปแบบที่สำคัญที่องค์ประกอบเชิงศิลปะเช่น เส้น สี รูปทรง พื้นผิว ซึ่งมองข้ามเนื้อหาหรือความหมายอื่น ๆ 2.การจัดวางองค์ประกอบ ความสัมพันธ์องค์ประกอบจะต้องสอดคล้องกลมกลืนกันด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะพอดี 3.เป็นเอกลักษณ์ และมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้ชม โดยไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงบริบทสังคมหรือวัฒนธรรม ในขณะที่ผู้วิจัยก็พยายามที่จะลองแนวคิดของเบนเนตต์โต โครเซ และแนวคิดของตอลสตอย มาอธิบายการแต่งหน้า สองแนวคิดของเบนเนตต์โต โครเซ และตอลสตอยข้างต้น ไม่สอดคล้องกัน เพราะฉะนั้นแนวคิดของโคลฟ์เบลล์ เป็นแนวคิดที่เหมาะสมและสอดคล้องกันมากที่สุด

พระใบฎีกาเนรมิตร ฐานวุฑโฒ (ทวีกลีกรรม) และ พระมหามนตรี กพฺยาธิปติ (มีโหว) เขียนบทความวิชาการเรื่อง "พลวัตแห่งอำนาจกับการเจริญสติ: การทบทวนจริยธรรมการเมืองผ่านมุมมองพุทธปรัชญา" เสนอว่าการใช้อำนาจทางการเมืองในบริบทปัจจุบันมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับการแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งและปัญหาด้านจริยธรรม การขาดคุณธรรมในการใช้อำนาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้วยเหตุนี้ หลักพุทธปรัชญา โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง "การเจริญสติ" จึงถูกนำมาพิจารณาในฐานะเครื่องมือที่สามารถลดทอนความขัดแย้งและส่งเสริมการใช้อำนาจอย่างมีเหตุผลและคุณธรรม

พระภิกษุญาณ ภาวโร (สุมเงิน) เขียนบทความวิชาการเรื่อง "พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้นำตามธรรมชาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท" เสนอว่าพระโพธิสัตว์ว่าเป็นผู้นำทางธรรมชาติที่มาจากเงื่อนไขการได้รับการฝึก การเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภาวะผู้นำที่มีมาแต่เดิม ผ่านการพิจารณาถึงคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ร่วมสมัยที่อาจจะไม่ได้มาจากอดีต แต่เป็นรูปแบบภายนอกที่สะท้อนผ่านการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่จะพบว่าหลักการดังกล่าวนี้ยังคงไม่ได้เปลี่ยนแปลงเท่าที่การเป็นผู้นำที่พร้อมเสียสละตนเองและทำตนเองให้เป็นแบบอย่าง ในแง่ทั้งการเสียสละและการเป็นผู้นำทางด้านคุณธรรมอย่างแท้จริง

ไชยา แสนแสนยา เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในพุทธปรัชญาเถรวาท" เสนอว่า 1) ปริยัติทำหน้าที่เป็นแผนที่นำไปสู่เป้าหมาย การปฏิบัติหมายถึงการเดินตามแผนที่ที่กำหนดไว้ และปฏิเวธเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการเดินตามแผนที่นั้นอย่างถูกต้อง 2) การปฏิบัติที่ถูกต้องจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาปริยัติอย่างดี และการบรรลุธรรมสามารถเกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติที่ถูกต้องตามลำดับ

แพรวลายไม้ กล้าจน และคณะ เขียนบทความวิชาการเรื่อง "วิเคราะห์หลักธรรมในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร" เสนอการตีความอริยสัจบนฐานของญาณทัสสนะนั้นเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติตามแนวทางมรรคเป็นหลัก แม้จะแยกกันในแต่ละของกระบวนการทางการอธิบาย แต่วิธีปฏิบัติตามมรรคนั้นเป็นกลไกต่อการเข้าใจอริยสัจทุกข้อตั้งแต่ทุกข์เป็นต้นมา นั้นจึงทำให้เกิดสัมมาทิฐิและ

สัมมาสังกัปปะ แล้วจึงนำไปสู่การปฏิบัติและใคร่ครวญต่อการปฏิบัติที่ว่าถูกต้องหรือไม่ หรืออาจกล่าวได้ว่า มรรคคือเครื่องมือตีความอริยสัจ 4 ก็ได้

บทวิจารณ์หนังสือ

พระประเจน กรุตโตโม (ทองเหมะ) เขียนบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง "อัสตงคตมายา : ภาพลวงตาของโลกตะวันตกต่อธรรมชาติมนุษย์" เสนอการเลือกเอาประเด็นปัญหาของนักปรัชญาแต่ละยุคมาเพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวและเหตุการณ์ของแต่ละยุคนั้น มาเพื่อสะท้อนแนวคิดและมุมมองของนักปรัชญาที่มีต่อสังคมเป็นเรื่องที่ดี แต่ประเด็นการใช้เหตุผลให้เห็นถึงต้นตอที่มาของปัญหานั้นยังไม่ชัดเจน ที่สามารถจับประเด็นได้ชัดเจนนั้นเป็นเพียงลักษณะมุมมองหรือตัวทฤษฎีที่นักปรัชญาทั้งหลาย ท่านได้นำเสนอเพื่อเป็นแนวคิดสำหรับนำไปจัดระเบียบสังคม หรือใช้จัดการกับปัญหา มากกว่า อีกประการหนึ่งหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาค่อนข้างมาก และเต็มไปด้วยทัศนะและมุมมอง เป็นไปได้ยากที่จะสรุปให้เป็นไปตามรูปแบบเอกนิยาม

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ. ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	lii
บทความวิจัย	
เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ Criteria to Judge Moral Happiness of Buddhadasa Bhikkhu พระมนตรี กตสาโร (ทวีแก้ว) PhraMontree Katasaro Thaweegaew	1-13
วิเคราะห์เป้าหมายของพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค An Analytical of Goals of Buddha's Teaching Method in Dighaikāya Mahāvahha พระมหาสุรศักดิ์ ขนติธมโม, พระเมธีวราญาณ และจุฑามาศ วารีแสงทิพย์ Phramaha Surasak Khantidhammo, PhraMethivorayan, Jutamas Vareesangthip	14-24
การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองต้นรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร The Guidelines of Learning Management Model by Environmental Problems Based to Develop Futuristic Thinking Skills towards Active Citizen of High School Students in Bangkok ธนกฤต จิตอารีย์, อัจฉรา ศรีพันธ์, รังสรรค์ เกตุอ้อด และปริญญญา สร้อยทอง Thanakrit Chitarree, Atchara Sriphan, Rangsan ket-ord, Parinya Soithong	25-38
การประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน A Model of Application of Baladhamma for the Academic Administration of School Administrator under the Office of Basic Education Commission Ministry of Education ศิวะพงศ์ เปี่ยมสวัสดิ์ และพระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย Sivapong Paimsawad and Phramaha Kraiwan Jinadattiyo	39-50

การวิเคราะห์การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมในทรรคนะพุทธปรัชญา An Analysis of Function of Language Used in Sanghakamma in Buddhist Philosophical Perspective พระมหาขุนพล สมจิตโต (กลายสุวรรณ) Phramaha Khunpon Samacitto (Klaysuwan)	51-59
อนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า The Future of Educational Supervision in the Next Decade for the Small Primary Schools พิจารณ ดิษฐประชา Pijarn Ditpracha	60-74
วิเคราะห์แนวทางการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์สำหรับภิกษุที่ต้องการ คดีอาญา Analysis of Establishing the Department of Clergy Case in the Court of Justice Guideline for Monk in Charged of Criminal Case ทัตดาว โฉมลักษณ์ Thatdaow Chomluk	75-86
การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสัญญาประชาคมของฌอง-ฌาคส์ รูส โซกับแนวคิดเสรีภาพในอนาธิปไตย ของมิกฮาอิล บาคูนิน A Comparative Study of Jean-Jacques Rousseau's Concept of Freedom in the Social Contract and Mikhail Bakunin's Concept of Freedom in Anarchy พระณัฐวุฒิ ฐานธมโม Nutawut Thanadhammo	87-101
การสร้างเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีนในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน วิถีปกติใหม่ Promoting Pilgrim Route of Chinese Shrine in New Normal Cultural Tourism สมบัติ แซ่เบ๊ และอนัญญา ตันประเสริฐ Sombut Sae-be and Ananya Tanprasert	102-110
การศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลความเชื่อเรื่องลมปราณกับการเยียวยาโรคในมุมมอง ของการแพทย์แผนไทยระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู A Comparative Study of the Influence of Beliefs on Pana to Heal the Disease in the view of Thai Traditional Medicine between Buddhism and Brahmanism – Hinduism อำไพ ชัยชลทรัพย์ Ampai Chaichonsarp	111-125

ศึกษาเปรียบเทียบคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู A Comparative Study of the Ideas of the Death and Funeral Arrangements in Theravada Buddhism and Brahmin-Hinduism พระครูสังฆรักษ์ธณวัฒน์ เตชธมโม (ข้าเมือง) Phrakrusangkharak Thanavat Tajadhammo (Khammueng)	126-139
สมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 The Adminstrator's Compettencies and School Effectiveness under Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2 พิชญานันท์ อินทร์รักษ์ และวรกาญจน์ สุขสดเขียว Pichayanun Inrak and Vorakarn Suksodkiew	140-151
การศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมสู่การออกแบบเลขศิลป์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาสามชุกตลาดร้อยปี จังหวัดสุพรรณบุรี A Study on Social and Cultural Contexts to Graphic Art Design for Promoting Community-Based Tourism: A Case study of Samchuk 100-Year Market, Suphan Buri Province วรรณพร ยิ่งศิริ และประติพันธ์ เลิศรุจิดำรงกุล Wanaporn Yangsiri and Pradiphat Lerrujdumvongkul	152-164
การพัฒนาแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง Development of Student Care System Management Model in Secondary Schools Ranong Province สุนิษา ป่าพงษ์, ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ และรมย์รัมภา ณัฐธัญติรุจ Sunisa Paphong, Choomsak Intarak, Rhoamrumpha Natthunatiruj	165-179
การศึกษาเปรียบเทียบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 จังหวัดสมุทรปราการกับค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 จังหวัดปทุมธานี A Comparative Study of Treatment of Body and Mind to Improve Quality of Life: A Case Study of Willpower Institute Branch 6, Samutprakan Province and Dhamma Medical Health Camp of Suan Pa Na Bun 3, Pathumthani Province อำนาจ ชัยชลทรัพย์ Amnat Chaichonsarp	180-192

รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน The Alleviation of Model Kamaguna from the Usage of Buddhist Monks' Information and Communication Technology in Current Society พระธีระเดช เตจธมโม (หิรัญ), พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง) และแม่ชี กฤษณา รักษาโฉม Phra Thiradet Tejadhammo (Hiran), Phramaha Tawee Mahapañño, Maechee Kraitsana Raksachom	193-205
การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความ ฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย The Guidelines of Phenomenon-Based Learning Management to Develop Social Intelligence Among Global Citizens for High School Students สกุลทิพย์ พรหมรังกา และอัจฉรา ศรีพันธ์ Sakoonthip Phromrangka and Atchara Sriphan	206-218
การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนา ความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัด ลำพูน The Guidelines of Phenomenon-Based Learning Management to Develop Digital Empathy of Secondary School Students in Lamphun สุริยาพร ญาณตาล และอัจฉรา ศรีพันธ์ Suriyaporn Yanatan and Atchara Sriphan	219-233
ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานของพระเวสสันดรจากมุมมองของปรัชญาอัตถิภาวนิยม A Critical Study of the Donation of Vessantara from an Existentialist Perspective สมภาร พรหมทา Somparn Promta	234-256
กลไกการสร้างสังคมสันติสุขระหว่างคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย A Mechanic to Strengthen Peace in the Society of Three Groups in Buddhist Viewpoints of Thai Society พระมหาขวัญชัย เขมประไพ, แสง นิลนามะ, คงสุขภู์ แวงทรัพย์, ธนาธิป ฮาดเนาลี, ไชยา แสนแสนยา และ เพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย Phramaha Khwanchai Hemprapai, Sawaeng Nilnama, khongsaris Pangthrap, Dhanardhip Hardnaulee, Chaiya Sensaenya and Penphan Fuangooloy	257-270

- พัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม** 271-285
 The Development of an Integrated Buddhist Education Model at Vijjaram Institute
 เอมอร แซ่ลิ่ม, พิสิต คุตรสุโพธิ์, เทพประวิณ จันทร์แรง, พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์ และ ไจเพชร กล้าจน
 Em-orn Saelim, Phisit Kotsupho, Thepprawin Chanraeng, Phrakrusiripariyatyanusath and Jaiphet Klajon
- ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม** 286-299
 Academic Leadership of Administrators and Professional Learning Community of Schools in Mueang Samut Consortium Under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom
 ปลีลา ศักดิ์ศิริชัย และ ประเสริฐ อินทร์รักษ์
 Paleela Saksirichai and Prasert Inrak
- การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3** 300-313
 Educational Technology Administration that Affects Learners Quality in Educational Institutions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 3
 ดิวัะ ประกาศ เศรษฐะ และ พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ
 Diva Prakash Shrestha and Phrakrupaladsuvaddhanasaccaguna
- ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2** 314-327
 Ethical Leadership of Administrator and Organizational Climate in the School under Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2
 จุฑามาศ บุญเสถียร และ ชัตติยา ดั่งสำราญ
 Jutamast Bunsathien and Khattiya Duangsamran
- การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม** 328-341
 Promoting a Buddhist way of Life for the Conservation of the Tha chin River of the Community in Sam Phran District District, Nakhon Pathom Province
 กฤติยา ถ้ำทอง และ พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ
 Krittiya Tumtong and PhramahaSupawat Thanavuddho

การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม Development for Competency of Second Year Teacher Students Professional, Nakhon Pathom Rajabhat University ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และ อรพรรณ ตูจินดา Duangjai Chanasid and Oraphan toujinda	342-354
แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ The Guide to Solve the Problems of Environment: An Analytical Study พระครูโกศลศาสนบัณฑิต (ภุชณะ ตรุโณ (บุชากุล) Phrakrukosolsassanapundit (Grissana Taruno (Buchagul)	355-370
Study on the Influencing Factors of Branding of Private Higher Vocational Universities-Taking Shandong University of Engineering and Vocational Technology as an Example Zhang yuan	371-385
Study on the Influencing Factors of the Internationalized Marketing Strategy of Agricultural Products of CP Group Li Yue and Jidapa Chollathanrattanapong	386-401
THE PERSPECTIVES ON LEADERSHIP COMPETENCIES OF SPORTS TRAINERS IN COLLEGES AND UNIVERSITY IN JIANGXI Zhang Yang and Prasert Intarak	402-409
THE SCHOOL-ENTERPRISE COOPERATION IN HIGHER VOCATIONAL EDUCATION OF GUANGDONG PROVINCE Binchu Deng and Nuchnara Rattanasirapha	410-417
บทความวิชาการ	
การบริหารจัดการขยะ: รูปแบบการคัดแยกขยะอย่างมีประสิทธิภาพ Waste Management: Waste Management Model to Be Effectiveness สิทธิชัย กฤษวิวรรณ Sittichai Kritvivat	418-428
การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลักสัปบายะ 7 Management of Educational Resources of Buddhist Schools According to the Principles of 7 Sappaya พระมหาชัยชนะ พุทฺธเมธี (ภิรัมย์) Phramaha Chaichana Buddhamedhi (Kirum)	429-440

ตำรวจกับธุรกิจสีเทา: แนวคิด ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข	441-451
Police and Gray Business: Concept Problems Obstacles and Solutions	
ไพฑรัฐ มุละสีวะ	
Phathairat Mulasiwa	
พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาว่าด้วยการกล่าวกลั่นแกล้ง	452-461
Buddhist ethics and the problem of bullying	
หฤทธิ์ สุกใส	
Harit Suksai	
การประยุกต์ใช้แนวคิดศิลปะของไคลฟ์ เบลล์ เพื่ออธิบายการแต่งหน้า	462-475
Applying Clive Bell Art Concepts to Explain Makeup	
ธนิช เศรษฐกุลธำรง	
Thanik Setthakulthamrong	
พลวัตแห่งอำนาจกับการเจริญสติ: การทบทวนจริยธรรมการเมืองผ่านมุมมองพุทธปรัชญา	476-490
Power Dynamics and the Cultivation of Mindfulness: A Reassessment of Political Ethics through a Buddhist Philosophical Lens	
พระใบฎีกาเนรมิตร ฐานวุฒโฒ (ทวีกสิกรรม)	
และ พระมหามุนตรี กพยาธิปติ (มีไหว)	
Phrabaidika Neramit Thānvuddho (Thaweekasikam)	
and Phramaha Montree Kabyādhpati (Meewai)	
พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้นำตามธรรมชาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท	491-499
Bodhisattava Based on the Natural Readership Nature in Theravada Buddhism	
พระภิกษุญาณ ธารวโร (สุ่มเงิน)	
Phra Phinyo Thavaro (Sumngern)	
การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในพุทธปรัชญาเถรวาท	500-513
An Analysis of the Relationship between the Study of the Scriptures, the Practice and Realization in Theravada Buddhist Philosophy	
ไชยา เสนแสนยา	
Chaiya Sensaenya	
วิเคราะห์หลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร	514-526
Analysis of Dhamma Principles in the Dhammacakkappavattana Sutta	
แพรวลายไม้ กล้าจน, พิสิษฐ โคตรสุโพธิ์, ใจเพชร กล้าจน, เอมอร แซ่ลิ้ม	
และ นวลนภา ยุคัณตภรณ์พงษ์	
Praelaimai Klajon, Phisit Kotsupho, Jaiphet Klajon, Em-orn Saelim	
and Nualnapha Yukuntapornpong	

บทวิจารณ์หนังสือ

อัสตงคตมายา : ภาพลวงตาของโลกตะวันตกต่อธรรมชาตินุษย์	527-539
พระประเจน กรุตตโม (ทองเหมะ)	
Phra Prajen Karuttamo (Tonghame)	



เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ Criteria to Judge Moral Happiness of Buddhadasa Bhikkhu

พระมนตรี ทวีแก้ว

PhraMontree Thaweegaew

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: mat_tt@hotmail.com

Received February 20, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: January 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ” มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ 1. ศึกษาเกณฑ์ตัดสินความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาท 2. ศึกษาความสุขตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ 3. วิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า 1. พุทธปรัชญาเถรวาทใช้แนวคิดเรื่องประโยชน์เป็นเกณฑ์ตัดสินความสุขประกอบด้วยประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสอง 2. ความสุขในแนวคิดของพุทธทาสภิกขุแบ่งออกเป็นความสุขเชิงสังคมและความสุขเชิงปัจเจก 3. เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุเรียกว่าอุดมคติ ซึ่งเป็นศีลธรรมแบบไม่ยึดติดหรือคาดหวังต่อสิ่งตอบแทน ด้วยเหตุนี้พุทธทาสภิกขุจึงมีความเห็นแย้งกับความคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท ในเรื่องของการกระทำต่อความคาดหวัง แต่ไม่ได้เห็นแย้งต่อการส่งผลของการกระทำ แสดงให้เห็นว่าการเป็นคนดีมีศีลธรรมนั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยความคาดหวังหรือยึดติดกับประโยชน์และความสุขที่จะได้รับจากผู้อื่น แต่การทำดีนั้นจะต้องมาจากจิตใจอันบริสุทธิ์

คำสำคัญ: เกณฑ์ตัดสิน; พุทธทาสภิกขุ; ความสุขทางศีลธรรม

Abstract

The research entitled ‘Criteria to Judge Moral Happiness of Buddhadasa Bhikkhu’ has three objectives: 1) to study the criteria for judging happiness in Theravada Buddhist philosophy, 2) to study happiness according to the idea of Buddhādāsa Bhikkhu, and 3) to analyze the criteria for judging the moral happiness of Buddhādāsa Bhikkhu. This research employed the documentary research methodology. The research results were found that, 1) That the concept of utility has been used by Theravada Buddhist philosophy for judging happiness comprise of one’s benefit, benefit others, and benefit both, 2) Happiness in the Buddhadasa Bhikkhu's concept is divided into social happiness and individual happiness, 3) When



it comes to the criteria for judging moral happiness of Buddhādāsa Bhikkhu, such criteria are called ‘ideal criteria’ where its morality embraces non attachment or reciprocity through the utilization of pure consciousness. Therefore, viewed from this angle, it shows that Buddhādāsa Bhikkhu argued against Theravada Buddhist philosophical ideas ones in action towards certain expectation, but did agree with the results of such an act. It shows that being a good and moral person does not require expectations or attachment to the benefits and happiness that will be received from others, but doing good must come from a pure heart.

Keywords: Criteria to judge; Buddhādāsa Bhikkhu; Moral happiness;

บทนำ

ความสุขนับเป็นสิ่งที่ทุกคนล้วนต้องการแสวงหาคงไม่มีใครที่สามารถปฏิเสธได้ว่าความสุขนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่บนโลกใบนี้ ด้วยเหตุนี้ความสุขจึงตกเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตอย่างเช่นมนุษย์ การพัฒนาศักยภาพของตนเองหลายๆ อย่างมุ่งแสดงให้เห็นว่ามนุษย์นั้นมีการปรับตัวตามสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเพื่อจัดปัญหาบางอย่างที่ทำให้ตนเองนั้นเกิดความทุกข์ แม้แต่ในการพัฒนาโครงการหลายๆ โครงการส่วนใหญ่มักมีเป้าหมายที่มุ่งเน้นไปที่ความสุขของกลุ่มคนหรือกลุ่มของประชากรเป็นหลัก เห็นได้ว่าความสุขนั้นเป็นสิ่งแรกของเป้าหมายหลักในการพัฒนา อย่างไรก็ตามความสุขนั้นมีอยู่ด้วยกันในหลายๆ มุมมอง อย่างทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ที่อธิบายว่ามนุษย์จะเกิดความพึงพอใจและความสุขหากสามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือความจำเป็นพื้นฐาน โดยเริ่มจากความต้องการทางกายภาพ เช่น อาหาร อากาศ น้ำ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการมิตรภาพและความรัก ความต้องการที่เป็นที่ยอมรับนับถือ จนถึงขั้นสูงสุดคือความสมบูรณ์ของชีวิต

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้นมีความจำเป็นที่สมาชิกในสังคมนั้นๆ ต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน ในเชิงของการพึ่งพาอาศัยในด้านการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาสภาพของสังคมนั้นให้ดีขึ้นและสงบสุข การอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนนั้นทำให้รู้สึกว่ามีเพื่อน แรกสุดคือคนในครอบครัว ถัดไปคือบ้าน ใกล้เรือนเคียง หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และท้ายที่สุดคือประเทศ ปกติการอยู่ร่วมกันได้ດີนั้นจะต้องมีหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นเหมือนเชือกที่ร้อยรัดประสานกัน ในบรรดาหลักความเชื่อหลายๆ อย่างนั้นกล่าวได้ว่าศาสนาเป็นหลักความเชื่อที่มีบทบาทและกำลังมากที่สุดในการยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต), 2555) นอกจากนั้นศาสนายังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แล้วยังช่วยจัดช่องว่างทางสังคมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน นับว่าเป็นรากฐานของการเกิดความรักสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาเพื่อทำให้สังคมหรือชุมชนเกิดความสงบสุข (มนต์ ทองซัซ, 2553) ดังนั้นสังคมนั้นจึงประกอบด้วยกลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ซึ่งมีการติดต่อสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การทักทาย การพูดจา การทำงานร่วมกันหรือแม้แต่การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการศึกษาที่พบว่ามนุษย์มีความแตกต่างไปจากสัตว์ถึงแม้จะอาศัยอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนก็ตามทั้งนี้อาจเป็นเพราะมนุษย์นั้นต้องการที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนเอง โดยการผลิต

สิ่งของเครื่องใช้หรือแม้แต่การวางระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคมของการอาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้หลักศาสนาเองก็มีบทบาทสำคัญ การนับถือศาสนานั้นจะทำให้กลุ่มคนอาศัยอยู่กันอย่างผาสุก โดยการยึดหลักของคุณธรรมตามคำสอนของศาสนานั้นๆ ที่ตนนับถือ (สมภาร พรหมทา, 2554) ด้วยหลักการของศาสนาทุกๆ ศาสนาล้วนสั่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดีเป็นขั้นตอนพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

เมื่อทราบแล้วว่าความสุขนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการและมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องอยู่อาศัยโดยการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อให้เกิดความสุข สิ่งต่อมาที่ควรเข้าใจคือความสุขแบบไหนหรือระดับไหนที่เป็นความสุขที่แท้จริง มีเกณฑ์แบบไหนที่จะตัดสินได้ว่าบุคคลนั้นๆ เป็นบุคคลที่มีความสุขโดยแท้จริง ตามความเข้าใจแล้วความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทหมายถึง ความสบาย ความสำราญ ความฉ่ำชื่นรื่นกายใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) ซึ่งสามารถเกิดได้จากการเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนาน่าพึงพอใจตามหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาท อาทิเช่น การได้เห็นของสวยๆ งามๆ ได้ฟังเสียงที่ไพเราะ ได้กลิ่นที่ตนเองชอบ หรือแม้แต่การได้ลิ้มลองอาหารที่อร่อย สิ่งเหล่านี้นับเป็นของที่ต้องนำมาปรนเปรอตนเองเพื่อทำให้เกิดความสุขทางร่างกาย ด้วยเหตุนี้ความสุขจึงเป็นสิ่งที่ตนเองต้องการ เพื่อให้ได้มาตอบสนองและเติมเต็มอารมณ์ความอยากของตนเอง อย่างไรก็ตามความสุขข้างต้นนี้ไม่ใช่ความสุขที่ครอบคลุมสิ่งที่เรียกว่าความสุขไปเสียทั้งหมด แต่เป็นเพียงความสุขในระดับขั้นพื้นฐานหรือความสุขในระดับทั่วๆ ไป ความสุขอีกอย่างก็คือความสบายกาย ความสบายใจ และความสงบระงับด้วยวิธีทางจิตและปัญญาไม่ให้เกิดตอบสนองความต้องการที่ไม่ดี ความสุขอย่างนี้เรียกว่าเป็นความสุขทางใจ (พระมหาวิเชียร สุธีโร, 2562)

พุทธปรัชญาเถรวาทเองมีการแบ่งความสุขไว้อย่างละเอียดถึง 10 ระดับด้วยกัน คือ 1) กามสุข เป็นสุขที่เนื่องด้วยกาม อันได้แก่ความสุขโสมนัสที่เกิดด้วยการอาศัยกามคุณ 5 2) ปฐมฌานสุข เป็นสุขที่เนื่องด้วยฌาน ซึ่งสังคจากามและอกุศลทั้งหลายประกอบด้วย วิตก วิจาร์ ปิติ สุข และเอกัคคตา 3) ทุตติยฌานสุข เป็นสุขที่เนื่องด้วยทุตติยฌาน ประกอบด้วย ปิติ สุข เอกัคคตา 4) ตุตติยฌานสุข เป็นสุขที่เนื่องด้วยตุตติยฌาน ประกอบด้วย สุข และเอกัคคตา 5) จตุตถฌานสุข ประกอบด้วย อุเบกขาและเอกัคคตา 6) อากาสานัญจายตนสมาปัตติสุข เป็นสุขที่ล่วงพ้นรูปสัญญาโดยสิ้นเชิง ปฏิขสัญญาล่วงไปหมด ไม่มนสิการนานัตตสัญญา นึกถึงแต่อวกาศเป็นอนันต์เป็นอารมณ์ 7) วิญญานัญจายตนสมาปัตติสุข เป็นสุขที่คำนึงถึงวิญญานอนันต์เป็นอารมณ์ 8) อาภิญญานัญจายตนสมาปัตติสุข เป็นสุขที่คำนึงถึงสภาวะอันไม่มีอะไรเลยเป็นอารมณ์ 9) เนวสัญญานาสัญญายตนสมาปัตติสุข เป็นสุขอันถึงภาวะที่มีสัญญาก็ไม่ใช่ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ 10) สัญญาเวทิตินิโรธสมาปัตติสุข เป็นสุขอันถึงสภาวะที่ดับสัญญาและเวทนาทั้งหมด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 259 หน้าที่ 285, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความสุขทั้งหมดนี้ย่อแล้วเหลือ 3 ระดับ คือ 1. กามสุข 2. ฌานสุข 3. นิพพานสุข

ความสุข 3 ระดับของพุทธทาสภิกขุ 1.) สุขเพราะไม่เบียดเบียน เป็นการกล่าวถึงการไม่ไปทำอันตรายต่อสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตให้เกิดความเดือดร้อนหรือตาย การไม่เบียดเบียนนี้อาจกล่าวรวมถึงสภาพของสังคม กลุ่มคน หรือแม้แต่หมู่คณะ 2.) สุขเพราะไม่กำหนดในกาม กล่าวถึงการที่สามารถหักห้ามใจไม่ให้หลงไปมัวเมากับอารมณ์ความต้องการของตนเอง อย่างเช่นอารมณ์ความต้องการเรื่องเพศ อารมณ์ความต้องการของสวยๆ งามๆ หรือแม้แต่ ลาภ ยศ ชื่อเสียง การละสิ่งเหล่านี้ได้ย่อมทำให้เกิดความสุขจิตใจไม่รุ่มร้อน 3.) สุขเพราะละตัวตนเสียได้ กล่าวถึงความสุขจากการหลงเข้าใจผิดว่าสิ่ง



ต่างๆ นั้นเป็นของๆ เราด้วยอารมณ์ รัก โลภ โกรธ หลง อย่างเช่น ความเจ็บที่เกิดขึ้นเวลาเดินไปชนสิ่งของต่างๆ เข้าเมื่อรู้สึกเจ็บก็เก็บเอาความเจ็บนั้นมาเป็นของตัวเอง ยึดเอาร่างกายสังขารว่าเป็นของๆ ตัวเอง สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้เกิดความทุกข์ ฉะนั้นการละสิ่งที่เรียกว่าตัวตนเสียได้นั้นย่อมทำให้เกิดความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2534)

จากข้อมูลของความสุขข้างต้นทำให้เห็นว่าความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการๆ แสวงหาความสุขถือเป็นภาระกิจอย่างหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นการกระทำหลายๆ อย่างจึงบ่งชี้ได้ว่ามนุษย์นั้นทำไปเพื่อต้องการตอบสนองความต้องการของตัวเองนั่นคือความสุข และในเมื่อการกระทำนั้นทำให้คนเกิดความสุขสิ่งที่น่าสนใจคือความสุขทางศีลธรรม ในเมื่อศีลธรรมนั้นถือเป็นการกระทำที่ดี เราจะใช้หลักการหรือเกณฑ์พิจารณาอย่างไรสำหรับตัดสินความสุขทางศีลธรรม เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าความสุขนั้นเป็นความสุขที่แท้จริงหรือเป็นเพียงความสุขโดยทั่วๆ ไป

บทความวิจัยนี้จึงต้องการนำเสนอเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุเพื่อแสดงให้เห็นว่าพุทธทาสภิกขุมีความเห็นอย่างไรกับเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทและชี้ให้เห็นว่าเกณฑ์ที่พุทธทาสภิกขุใช้นั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกับพุทธปรัชญาเถรวาท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกณฑ์ตัดสินความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาความสุขตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) จากเอกสารปฐมภูมิคือ หนังสือของพุทธทาสภิกขุ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ 45 เล่ม และ เป็นหลัก
2. ศึกษาและวิเคราะห์จากตำราเอกสารทางวิชาการชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เกี่ยวข้องนำมาเขียนในงานวิจัยใช้เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธปรัชญาหรือพุทธศาสนาที่นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้เขียนหรือเรียบเรียงไว้ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ
3. วิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลเพื่อสร้างข้อสรุป ถัดจากนั้นนำไปเขียนเป็นงานวิจัยพร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการศึกษา

1. เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ในพุทธปรัชญาเถรวาทมักมีการกล่าวอ้างถึงการกระทำทางศีลธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมองข้ามการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์น้อยสุดสิ่งนี้กลายเป็นบทบาทที่สำคัญของการวัดค่าหรือประเมินความพึงพอใจในพุทธ

ปรัชญาเถรวาท แม้การสอนให้รู้จักพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์รวมไปถึงผลของการกระทำจะเป็นสิ่งที่ดี แต่การเลือกปฏิบัติก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้การกล่าวว่าพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นใช้สิ่งที่เป็นประโยชน์มาเป็นเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมคงไม่ผิด อย่างไรก็ตามการจะศึกษาเรื่องเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมสิ่งที่จำเป็นคือการเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าความสุขและศีลธรรมเสียก่อนเป็นอันดับแรก

1.1 นิยามความสุขทางศีลธรรม คำว่าความสุขทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทอาจหมายถึงความสุขที่ได้จากการประพฤติตนเป็นคนดีโดยอาศัยหลักธรรมเพื่อนำมาเป็นข้อปฏิบัติ อย่างเช่น การรักษาศีล 5 ศีล 8 หรือแม้แต่การปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยของพระภิกษุ ดังคำกล่าวของพระพุทธเจ้าต่อพระอานนท์ “อานนท์ ธรรมและวินัยไฉนที่ตถาคต แสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 216 หน้าที่ 165, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยนั้นเป็นเหมือนการปฏิบัติตามหลักของศีลธรรม และอาจถือได้ว่าเป็นรากฐานของความสุขทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีลักษณะและประเภท ดังนี้

1.1.1 ความสุขตามกรอบไตรสิกขา ประกอบด้วย

ศีล คือการกระทำทางกายและวาจาที่ปกติตามธรรม ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของคุณธรรมทั้งหลายที่ทำให้เป็นถึงหลักการปฏิบัติทางสังคม เพื่อให้เกิดความผิตพลาตกับตนเองได้มากที่สุด

สมาธิ คือการปฏิบัติสมาธิภาวนาเป็นเหมือนเครื่องปรุงใจที่ช่วยให้ใจไม่สั่นคลอนไปสู่อารมณ์ภายนอกที่อาจเป็นปัญหาต่อตนเอง การปฏิบัติสมาธิภาวนามุ่งหวังให้ผู้ปฏิบัติดับความอหังการในอารมณ์ต่างๆ เรียกว่า "นิรณ 5" หรือรู้จักกันในหมู่นักปฏิบัติว่า สมถกรรมฐาน

ปัญญา คือวิธีการปฏิบัติโดยใช้หลักของวิปัสสนากรรมฐานอันจะทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าถึงธรรมอันสูงสุดในทางศาสนา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเหมือนกุศโลบายที่ขัดเกลาลดทอนให้เห็นถึงความเป็นจริงด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาจนรู้แจ้งถึงความจริงของธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่าความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีวิธีการและขั้นตอนตั้งแต่ความสุขของการใช้ชีวิตแบบคนธรรมดาไปจนถึงความสุขขั้นสูงสุดหรือที่เรียกว่านิพพาน แน่นอนว่าความสุขในระดับของศีลคือเริ่มแรกของการพัฒนาตนเอง ต่อมาคือการฝึกสมาธิ และปัญญาตามลำดับ อย่างไรก็ตามการจะเข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้นั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือการปฏิบัติตนในสองข้อแรกซึ่งเปรียบเสมือนขั้นบันไดในการขึ้นไปถึงความสุขที่แท้จริง

1.1.2 ความสุขตามกรอบแห่งอริยสัจ 4 และ ปฏิจจสมุปบาท 12

ก. อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต), 2559) การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการหลักของวิทยาศาสตร์และการไขปัญหาเชิงประจักษ์ ซึ่งมุ่งเน้นการให้ผู้ปฏิบัติได้มีแนวทางที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมีความเชื่อว่าความทุกข์เป็นสิ่งที่มียุโดยธรรมชาติของการดำรงชีวิตมนุษย์ทุกคน และเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษารวมไปถึงการประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเอง พุทธปรัชญาใช้โอกาสจากความทุกข์เพื่อค้นหาสาเหตุของความทุกข์และชักนำให้ผู้ฝึกฝนตนเองมุ่งปฏิบัติตามทางสายกลางซึ่งนำไปสู่การตระหนักถึงธรรมชาติสูงสุดหรือ



การตระหนักรู้ด้วยตัวเอง ถ้าพูดในแง่ของความสุขในโลกจริง คือความรู้เรื่องจริยธรรมที่สำคัญ โดยการเรียนรู้จากความทุกข์จะนำไปสู่การเข้าใจและค้นพบความสุขแท้จริงในชีวิต

ข. ปฏิจ্ঞสมุปบาท หมายถึง การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าความทุกข์เกิดขึ้นเพราะสาเหตุคืออวิชชาหรือความไม่รู้ในอริยสัจ เรียกว่า การความขาดความรู้และความเข้าใจไม่เพียงพอ ทำให้เราไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง การไม่รู้คือเป็นภาวะที่ทำให้เราไม่สามารถพบเจตนาหรือเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ เมื่อเราไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมความทุกข์จึงยังคงอยู่และถ้ามีความทุกข์ยังคงอยู่ ความสุขที่เราตามหาก็จะไม่เกิดขึ้น

1.1.3 ประเภทความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาท พุทธปรัชญาเถรวาทแบ่งประเภทและระดับของความสุขไว้ 2 ระดับ คือ “โลกียสุข และ โลกุตตรสุข” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 65 หน้าที 102, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือที่เราเข้าใจว่า 1). ความสุขที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบ ความสุขที่ขึ้นต่อสิ่งอื่น หรือความสุขที่พึ่งพาสิ่งอื่น 2). ความสุขที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบ ความสุขที่ไม่ขึ้นต่อสิ่งอื่น หรือความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพาวัตถุสิ่งของ

ก. โลกียสุข คือความสุขที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่เป็นธรรมชาติของโลกเป็นความพึงพอใจของมนุษย์ทั่วไปที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งที่ตนต้องการซึ่งเป็นความสุขที่มีต้นกำเนิดจากความต้องการและความพึงพอใจ ความสุขขั้นพื้นฐานนี้เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงกล่าวสอนแก่ผู้ถือครองเพศฆราวาส

ข. โลกุตตรสุข คือความสุขที่ต่างออกไปจากความสุขของผู้ถือครองเพศฆราวาส ซึ่งกล่าวถึงความสุขทางด้านจิตใจอันเกิดจากการปฏิบัติจนมีสติปัญญาารู้แจ้งเห็นจริงในเส้นทางของมรรคผลนิพพาน แม้การสอนเรื่องความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีอยู่ด้วยกันหลายวิธีแต่สุดท้ายแล้วความสุขนั้นถูกมองออกเป็นสองลักษณะคือความสุขของบุคคลธรรมดาที่ใช้ชีวิตด้วยการแสวงหาความสุขทางวัตถุ และความสุขของบุคคลที่อยู่เหนือไปกว่าความต้องการทางวัตถุนั้นคือความสุขทางใจ

1.2 แนวคิดเรื่องความสุขทางศีลธรรม ความสุขถูกมองว่าเป็นสิ่งล้ำค่าสำหรับมนุษย์ ดังนั้นแล้วมนุษย์ทุกคนจึงล้วนแสวงหาความสุขเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่บางครั้งการได้มานั้นอาจอยู่เหนือสิ่งที่เรียกว่าความถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ความสุขจึงมักมีการกล่าวอ้างถึงเรื่องของศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนี้

1.2.1 แนวคิดเรื่องความสุขทางศีลธรรมแบบอัตตนิยม ความสุขสำหรับอริสโตเติล ไม่ได้เป็นแค่การพัฒนาตนเองหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนบุคคลแต่เขายังมีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมือง ยูโดโมเนียจะเกิดขึ้นเมื่อชีวิตมีความสัมพันธ์กับสังคมและต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น (ปราบดา หยุ่น และรติพร ชัยปิยะพร, 2556) ความดีหรือความสุขของยูโดโมเนียนั้นเป็นความสุขที่เราต้องมีส่วนร่วมอยู่ด้วย กล่าวคือการทำความดีนั้นถูกเชื่อมโยงไปกับบุคคลอื่นด้วยความเห็นที่ว่าเมื่อเราทำดีเราจะได้สิ่งที่ดีตอบ ในบริบทของสังคมการที่ทุกคนทำความดีนั้นย่อมส่งผลให้เกิดความสงบสุข ที่สุดแล้วตนเองก็ได้รับประโยชน์นั้นด้วย

1.2.2 แนวคิดเรื่องความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์นิยม แนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เป็นแนวคิดที่อธิบายว่าสิ่งที่ถูกต้องคือสิ่งที่จะทำประโยชน์เพื่อสร้างความสุขให้กับ

คนหมู่มาก ยิ่งสุขมากก็ยิ่งดีมาก โดยจะไม่มองว่าการกระทำนั้นจะดีหรือเลว ถ้าการกระทำที่นำความสุขมาให้คนส่วนใหญ่ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี (เกษภา ผาทอง, 2562) จอห์น สจ๊วต มิลล์ซึ่งเป็นหนึ่งในนักประโยชน์นิยมมีความเชื่อว่าความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดสำหรับมนุษย์ เขาจึงได้นำหลักของปริมาณความสุขมาเป็นเกณฑ์ชี้วัดความดีความชั่ว หรือความถูกความผิด โดยมุ่งเน้นเป้าหมายคือความสุขโดยรวมไม่สนวิธีการว่าจะเป็นอย่างไร

1.2.3 แนวคิดเรื่องความสุขทางศีลธรรมแบบพุทธปรัชญาเถรวาท ในพุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งเน้นการการสอนเกี่ยวกับผลของการกระทำโดยการพิจารณาถึงผลกระทบและประโยชน์ต่อการกระทำของตนเองที่จะส่งผลต่อผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ความสุขทางศีลธรรมจึงมักมีเรื่องของประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนี้

ก) ความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์ตน หมายถึงการกระทำที่ส่งผลต่อตนเองเป็นหลัก อย่างเช่นการพัฒนาความรู้และทักษะ การดูแลรักษาสุขภาพตนเอง หรือแม้แต่การรักษาศีล การกระทำเหล่านี้มักเกิดประโยชน์และส่งผลโดยตรงต่อตนเองเป็นหลัก

ข) ความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์ผู้อื่น หมายถึงการกระทำที่ส่งผลให้ผู้อื่นได้รับทั้งประโยชน์และความสุขส่วนตนเองนั้นอาจเป็นคนที่ไม่เสียผลประโยชน์ อย่างเช่นการให้ทาน หรือการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างกรณีเกิดภัยพิบัติ เป็นต้น

ค) ความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์ทั้งสอง หมายถึงการกระทำที่ส่งผลต่อความสุขและประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยต่างคนต่างได้รับประโยชน์หรือสิ่งที่ตนเองพอใจ

สรุปแล้วความสุขทางศีลธรรมมักมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์มาเป็นเกณฑ์ชี้วัดผลของการกระทำและแสดงให้เห็นว่าการกระทำนั้นดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลใดหรือใครได้ประโยชน์

2. ความสุขตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุมองว่าบุคคลควรมีความสุขอยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ส่วนการกระทำใดไม่ได้อยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดและไม่ได้เป็นความสุขที่แท้จริงในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ

2.1 นิยามความสุขของพุทธทาสภิกขุ ความสุขที่แท้จริงในทรรศนะของท่านพุทธทาสภิกขุตามที่กล่าวไว้คือ “สุขแท้จริงนั้นเมื่อไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสุข ถ้ามีความรู้สึกว่ามีอยู่ และเราเป็นสุข นั้นยังไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เพราะว่ามันยังยึดถือตัวเราเป็นของหนกอยู่ จิตชนิดนี้ยังไม่หลุดพ้น ดังนั้นความสุขที่แท้จริงคือความสุขชนิดที่ไม่มีตัวคนผู้มีความสุข จิตไม่คิดว่ามีตัวเราผู้มีความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2541)

2.2 แนวคิดเรื่องความสุขของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุมีแนวคิดเรื่องความสุขออกเป็น 3 แง่มุม คือ “1. ทางวัตถุ 2. ทางสังคม 3. ทางอุดมคติ” (พุทธทาสภิกขุ, 2557) และแยกได้เป็นประโยชน์เชิงสังคมและประโยชน์ในเชิงปัจเจก โดยมองว่ามนุษย์มีมุมมองที่แตกต่างกันด้วยระดับของสติปัญญา ซึ่งบางคนมองเห็นแค่ประโยชน์ตน บางคนมองเห็นถึงประโยชน์ของผู้อื่น และบางคนมองเห็นประโยชน์ที่สูงไปกว่านั้น ประโยชน์เหล่านี้ถูกแยกออกเป็นความสุข ดังนี้

2.2.1 ความสุขทางศีลธรรมเชิงสังคม หมายถึงการกระทำตามหลักการขั้นพื้นฐานเพื่อความถูกต้อง เช่น หลักสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค ประโยชน์สุขของส่วนรวม ย่อมเป็นทั้งเรื่องที่ต้องสร้างความรู้ ปัญญา จิตสำนึกที่เข้าถึงและเคารพหลักการพื้นฐาน อีก



อย่างศีลธรรมทางสังคมนั้นจะต้องเป็น “สภาพบังคับ” เช่น สภาพบังคับในรูปของหลักสิทธิมนุษยชน ระเบียบการปกครองของรัฐและกฎหมายต่างๆ ที่บัญญัติขึ้นบนหลักการพื้นฐานในข้างต้น ซึ่งโดยทั้งหมดทั้งมวลนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น เช่น

การไม่เบียดเบียน (พุทธทาสภิกขุ, 2541) หมายถึงการไม่ลงมือข่มเหงรังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า รวมไปถึงการพยายามทำร้ายหรือกลั่นแกล้งให้ได้รับความทุกข์ร้อนหรือยากลำบาก โดยพุทธทาสภิกขุ แนะนำว่าในการเป็นมนุษย์เราควรต้องมีความเมตตาเป็นที่ตั้งด้วยความเห็นที่ว่าทุกชีวิตล้วนเป็นเพื่อน ที่เกิด แก่ เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น การกระทำต่างๆ ที่ปราศจากเมตตาถือเป็นบ่อเกิดของความเดือดร้อนและวุ่นวาย แต่ถ้ามนุษย์รู้จักการถือเมตตาเป็นที่ตั้งตามที่กล่าวสังคมก็จะเกิดความสงบสุข เมื่อสังคมสงบสุขตัวเราก็จะมีความสุขด้วยเช่นกัน

2.2.2 ความสุขทางศีลธรรมเชิงปัจเจก หรือที่เราเรียกว่า ความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งเป็น ศีลธรรมในรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือเป็นความเชื่อในลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนหรือชุมชนที่ ศรัทธาในศาสนาหนึ่งๆ ซึ่งไม่ควรอยู่ในสภาพบังคับโดยกฎหมายและอำนาจรัฐ ความสุขทางศีลธรรม เชิงปัจเจกหรือก็คือความดีสูงสุดนี้มีจุดมุ่งเน้นไปเพื่อประโยชน์ตนเองชัดเจน เพราะการกระทำทุกอย่างจะมุ่งเน้นไปยังความสุขของตนเองเป็นสิ่งแรก อย่างเช่น

ก. ความสุขที่ไม่กำหนดด้วยกาม (พุทธทาสภิกขุ, 2541) ความหมายของสิ่งที่เรียกว่า กาม นั้นคือ ความปรารถนา ความต้องการหรืออยากที่จะครอบครอง ซึ่งใจความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า กามนั้นเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นหลังจาก การเห็นรูป ลิ้มรส กลิ่น เสียง และสัมผัส เมื่อบุคคลไม่รู้จักยับยั้ง และระงับอารมณ์ความต้องการของตนเอง ปัญหาต่อมาก็คือการเกิดการแก่งแย่งเพื่อให้ได้สิ่งๆ นั้นมา ครอบครองซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาและความวุ่นวายของสังคมตามมา ดังนั้นพุทธทาสภิกขุจึงแนะนำวิธีการของการคลายกำหนด ด้วยการฝึกควบคุมอารมณ์ความต้องการของตนเอง เมื่อสามารถควบคุม ได้แล้วความรุ่มร้อนใจหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นภายในใจก็จะเย็นลงและทำให้เราเกิดความสุขขึ้นในที่สุด

ข. สุขเพราะหมดความรู้สึกรังเกียจจากตัวตน โดยพุทธทาสภิกขุใช้คำว่า อัสมิมานะหมายความว่า สิ่งนั้นเป็นความสุขเว้ย (พุทธทาสภิกขุ, 2557) หมายความว่าเมื่อตนเองมีความเข้าใจว่าตนมี สิ่งต่อมาก็คือความเข้าใจว่าสิ่งของต่างๆ ย่อมเป็นของตน อย่างในพุทธปรัชญาเถรวาทก็มีการกล่าวถึงความสุข ในลักษณะนี้ไว้สองประเภทคือ ความสุขที่ต้องอิงอาศัยวัตถุกับความสุขที่แยกออกจากวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 313 หน้าที่ 101, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือ จะเรียกอีกอย่างว่าความสุขทางใจ ซึ่งพุทธทาสภิกขุเน้นความสุขอย่างหลังมากกว่าอย่างแรกมาเป็น หลักปฏิบัติเพื่อให้ตนเองออกห่างจากความเข้าใจที่ว่าเรามีตัวตน

สรุปเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำความ ดีที่เรียกว่าศีลธรรมโดยแนวคิดของพุทธทาสภิกขุเน้นมุ่งเน้นให้บุคคลทำความดีแบบไม่ยึดติดหรือการ ทำดีเชิงอุดมคติเป็นหลัก

3. วิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ จากข้อมูลข้างต้นเราได้ ทราบถึงข้อมูลเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาท สุขนิยมและประโยชน์นิยม แล้ว สิ่งต่อมาที่ต้องการทราบคือความคิดเห็นของพุทธทาสภิกขุต่อเกณฑ์ตัดสินเหล่านี้

3.1 ความสุขทางศีลธรรมแบบสุขนิยมของอริสโตเติล พุทธทาสภิกขุมองว่าความสุขทาง ศีลธรรมแบบ ยูโดโมเนีย ของอริสโตเติลนั้นเป็นความสุขที่มุ่งเน้นไปที่ตนเองมากเกินไปไม่ว่าจะเป็น

แบบความสุขทางศีลธรรมแบบปัจเจกหรือแบบสังคม ซึ่งในมุมมองของพุทธทาสแล้วการที่ทำทุกอย่างเพื่อมุ่งหวังความสุขหรือประโยชน์ของตนเองเพียงอย่างเดียวเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและเห็นแก่ตัวและการทำเช่นนี้ยังถูกมองว่าเป็นต้นเหตุของความวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในสังคมที่ต่างคนต่างเห็นแต่ประโยชน์ของตนเองฝ่ายเดียว

3.2 ความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ พุทธทาสภิกขุมองว่าความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์นิยมนั้นเป็นสิ่งที่พอรับได้หากมองในเรื่องของความสุขที่เกิดแก่คนจำนวนมาก อย่างไรก็ตามการกระทำที่มุ่งเน้นเฉพาะความสุขของกลุ่มคนโดยเฉพาะเจาะจงนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควร ซึ่งตรงจุดนี้พุทธทาสภิกขุมองว่าการกระทำของประโยชน์นิยมเป็นการกระทำที่เลือกปฏิบัติและมองข้ามประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย โดยความสุขที่ดีของพุทธทาสภิกขุจะต้องเป็นความสุขแบบอุดมคติที่ไม่ยึดติดและไม่เลือกปฏิบัติ

3.3 ความสุขทางศีลธรรมแบบพุทธ พุทธทาสภิกขุมองว่าความสุขทางศีลธรรมแบบพุทธนั้นเป็นความสุขทางศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของการตอบแทนมากกว่าความสุขที่แท้จริง ด้วยการหยิบยกเรื่องคำสอนของทศกัณฐะเป็นข้อพิจารณา โดยทศกัณฐะนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ต้องพบเจอรอบๆ ตัวในชีวิตประจำวันและถือหลักการปฏิบัติเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้องและมีศีลธรรม เช่น ทศกัณฐะหน้า กล่าวถึงบิดามารดามีหน้าที่ปฏิบัติต่อบุตรธิดาคือ 1. ปราบไม่ให้ทำชั่ว 2. รักษาความดี 3. ส่งเสียให้ศึกษาเล่าเรียน 4. หาคู่ครองที่ดีให้ 5. ยกมรดกให้เมื่อถึงเวลา หน้าที่ของบุตรที่พึงปฏิบัติตอบคือ 1. เลี้ยงดูตอบแทนคุณ 2. ช่วยทำงาน 3. รักษาชื่อเสียงสกุล 4. ทำตนเหมาะสมกับวงศ์สกุล 5. หมั่นทำบุญให้เมื่อท่านจากไป จะเห็นได้ว่าการกระทำในรูปแบบนี้เป็นการกระทำที่ต่างคนต่างต้องกระทำกับอีกฝ่ายตามระบบแบบแผนซึ่งถ้าบุคคลใดที่ไม่ทำตามนี้ก็จะได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีศีลธรรม ดังนั้นแล้วเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุจึงมีความแตกต่างไปจากความสุขในรูปแบบของพุทธปรัชญาเถรวาท

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ ได้นำเสนอให้เห็นลักษณะแนวคิดที่สามารถเสนอได้ ดังนี้

1. การระบุถึงเกณฑ์การตัดสินความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทถูกพิจารณาในแต่ละระดับที่แตกต่างกันไป ซึ่งตรงกับลักษณะบุคคลที่มีคุณลักษณะแตกต่างกันไป ข้อกำหนดนี้ยังตรงกับการพิจารณาถึงความสุขในพระพุทธานุศาสนเถรวาทที่กำหนดด้วยประโยชน์ตน ผู้อื่นและประโยชน์ทั้ง 2 ซึ่งเป็นแนวทางในการพิจารณาว่าความสุขทางศีลธรรมนั้นเป็นการตอบสนองต่อความต้องการในการปฏิบัติต่อกัน สอดคล้องกับงานจิตตภา จิมจินดา ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน จังหวัดนครปฐม ว่า ความสุขเป็นตัวชี้วัดทางสังคมในการกำหนดปัญหาและสิ่งสำคัญทางสังคมในเชิงอัตวิสัยของคุณภาพชีวิต อัตวิสัย หรือจิตวิสัย ซึ่งเข้าใจได้ว่าเป็นความเห็นหรือมุมมองของแต่ละคน โดยเจาะจงสิ่งที่ข้องเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก สิ่งศรัทธาหรือความต้องการ อาจหมายถึงแนวคิดส่วนบุคคลซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ได้และตรงข้ามกับความรู้ความเชื่อที่มีพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริง (จิตตภา จิมจินดา, 2555)



2. ความสุขตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุได้เสนอความสุข 3 แก่นม คือ 1. ทางวัตถุ 2. ทางสังคม 3. ทางอุดมคติ และแยกได้เป็นประโยชน์เชิงสังคมและประโยชน์ในเชิงปัจเจก โดยมองว่ามนุษย์มีมุมมองที่แตกต่างกันด้วยระดับของสติปัญญา ซึ่งบางคนมองเห็นแค่ประโยชน์ตน บางคนมองเห็นถึงประโยชน์ของผู้อื่น และบางคนมองประโยชน์ที่สูงไปกว่านั้น ในแง่ของความสุขแบบ อุดมคติได้มองว่าเป็นหลักในการพิจารณาของมนุษย์โดยทั่วไป ซึ่งอาจเป็นความสุขที่อยู่เหนือกว่าคำว่าสุขโดยทั่วไปที่พิจารณาแค่ร่างกายเท่านั้น สอดคล้องกับงานขวัญจิต มหาภิกขุคุณ และคณะ ที่พิจารณาว่า ความสุขคือสภาพชีวิตที่เป็นสุขของบุคคล ซึ่งเกิดจากการมีความสามารถที่จะจัดการกับ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต มีจิตใจที่ดีงาม ตลอดจนสามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ความสุขจึงถือเป็นประสบการณ์และความรู้สึกของแต่ละคนที่สามารถ จัดการให้เกิดขึ้นได้ เกิดความพึงพอใจ และก่อให้เกิดปัญหาผู้อื่น (ขวัญจิต มหาภิกขุคุณ และคณะ, 2559)

3. เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ มาจากการมองว่าความสุขทาง ศีลธรรมแบบพุทธนั้นเป็นความสุขทางศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของการตอบแทนมากกว่าความสุขที่ แท้จริง เช่น หลักการของทศ 6 ที่ถูกมองผ่านเรื่องของการต่างตอบแทน และเป็นความสุขทาง ศีลธรรมที่ถูกมองว่าประโยชน์นั้นจะเกิดกับบุคคลที่ปฏิบัติต่อกัน แต่พุทธทาสภิกขุมองว่าความสุขทาง ศีลธรรมอยู่เหนือความสุขเหล่านั้นเป็นแบบแผนที่อยู่เหนือประสบการณ์ที่จะได้รับเป็นผลทางวัตถุหรือ จิตใจเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่อยู่เหนือกว่าการจะได้ทำหรือการได้รับผลตอบแทน สอดคล้องกับงานของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ที่เสนอว่า ความสุข คือ ความสบายกาย ความสบายใจ และ ความสงบ หรือสงบระงับด้วยวิธีทางจิตและ ทางปัญญาให้ไม่ต้องสนองความต้องการที่ไม่ดี ความสงบ นั้นก็เป็นความสุข และความสุขก็คือความสงบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559)

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุแบบอุดมคติ ถึงแม้จะ ถูกมองว่าการทำความดีนั้นปราศจากสิ่งจูงใจหรือประโยชน์ที่จะได้รับแต่ในทางกลับกันพุทธปรัชญา เถรวาทมีความเชื่อเรื่องของกรรมหรือการกระทำ เมื่อคนทำความดีหรือความชั่วผลของการกระทำนั้น ย่อมส่งผลกับผู้ที่ทำแล้วในปัจจุบัน การที่เราไปเรียกร้องสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากการกระทำนั้นถือเป็น สิ่งที่ไม่ถูกต้อง พุทธทาสภิกขุเองก็คงเล็งเห็นถึงจุดนี้จึงสนับสนุนแนวคิดแบบอุดมคติที่ไม่ยึดติดและ คาดหวังถึงผลของการกระทำ หากมองถึงผลดีที่คนทำความดีแล้วไม่คาดหวังกับสิ่งตอบแทนการอยู่ อาศัยร่วมกันในสังคมคงสงบสุขร่มเย็นมากกว่าสังคมปัจจุบันที่คนเข้าใจว่าการที่เราดีต่อผู้อื่นนั้นผู้อื่นก็ ต้องดีกับเราตอบหรือแม้แต่การให้สิ่งของแก่ใครแล้วคนนั้นก็ต้องให้สิ่งของแก่เราตอบด้วยเช่นกันซึ่ง ความเข้าใจผิดเหล่านั้นนับวันจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นในสังคมยุคปัจจุบัน ทางแก้ที่ดีคือต้องปลูกฝังความคิด แบบอุดมคติของพุทธทาสภิกขุให้แก่เด็ก ๆ และเยาวชนเพื่อเสริมสร้างระดับของสติปัญญาเจริญยิ่งขึ้น ในอนาคต

การทำความดีในปัจจุบันมีการมุ่งเน้นถึงประโยชน์มากเกินไปทำให้คนขาดจิตสำนึกที่ดีและ เข้าใจคำว่าศีลธรรมไม่ถูกต้อง การทำความดีนั้นกลายเป็นความต้องการหรือข้อเรียกร้องเพื่อให้ตนเอง ได้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อผู้อื่นหรือสังคม สิ่งเหล่านี้เห็นได้จากคำกล่าวที่เรียกว่าหนี้บุญคุณซึ่ง ความจริงแล้วการทำความดีนั้นถือเป็นหน้าที่ทุกคนล้วนต้องทำไม่ใช่ทำเพื่อให้ผู้อื่นมาตอบแทนบุญคุณ หรือเป็นหนี้บุญคุณ

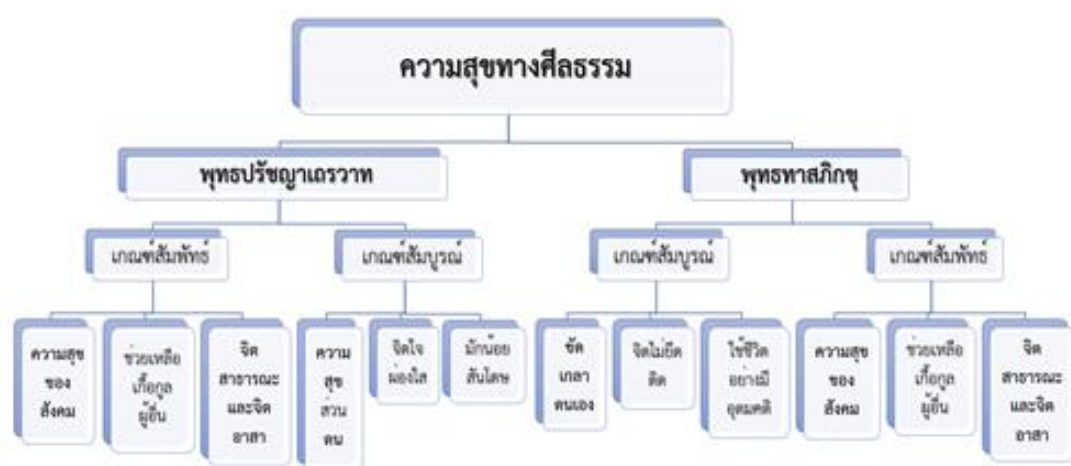
สติปัญญามีส่วนสำคัญอย่างมากในการเข้าถึงและเข้าใจความหมายของคำว่าศีลธรรมที่ถูกต้อง ความจริงที่พุทธทาสภิกขุกล่าววาระดับสติปัญญานั้นมีส่วนสำคัญคนที่สติปัญญาน้อยจะมองเห็นความสุขเป็นเหมือนวัตถุหรือสิ่งของภายนอกพูดได้ว่าเป็นเพียงแค่ความสุขของตนเองเท่านั้น เป็นสำคัญส่วนคนที่มระดับสติปัญญาปานกลางจะมีการมองที่ไกลออกไปคือเห็นถึงประโยชน์และความสุขของผู้อื่นด้วยและระดับปัญญาที่มากที่สุดจะเห็นถึงประโยชน์อันสูงสุดหรือความสุขแบบนิพพานสุข อย่างไรก็ตามความสุขทางศีลธรรมแบบอุดมคติของพุทธทาสภิกขุผู้นั้นผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบันเนื่องด้วยการกระทำในทุกวันนี้เป็นการกระทำเพื่อแสวงหาความสุขและประโยชน์ให้แก่ตนเองมีเพียงแค่คนส่วนน้อยที่ค่าความดีแล้วไม่หวังสิ่งใดตอบแทน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อแตกต่างระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธทาสภิกขุในการใช้เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรม ประกอบด้วย

1. พุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาหลักเกณฑ์จากภายนอกเป็นฐานหลักและพิจารณาฐานของตนเองเป็นรอง โดยมองว่าความสุขนั้นขึ้นอยู่กับประโยชน์ของผู้อื่นเป็นหลักและตนเองเป็นรอง
2. พุทธทาสภิกขุพิจารณาจากฐานของตนเองเป็นหลักและมองหลักเกณฑ์จากภายนอกเป็นรอง โดยมองว่าตนเองเท่านั้นที่จะเป็นตัวตัดสินความสุขที่แท้จริงได้ ไม่ใช่เราไปตัดสินคนอื่น ดังภาพที่

1



ภาพที่ 1 ข้อแตกต่างระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธทาสภิกขุในการใช้เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรม

สรุป

เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุอยู่ในรูปแบบของการทำความดีโดยไม่ยึดติด ซึ่งมีความแตกต่างไปจากพุทธปรัชญาเถรวาทและนักคิดชาวตะวันตกอย่างอริสโตเติล และจอห์น



สจ๊วต มิลล์ ในเรื่องของการกระทำทางศีลธรรมที่คาดหวังถึงสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์มาก่อนเป็นอันดับแรก ทำให้ความสุขทางศีลธรรมนั้นกลายเป็นความสุขที่ได้มาด้วยการแลกเปลี่ยนหรือสิ่งตอบแทนซึ่งดูแล้วไม่ถูกต้องหรือเป็นธรรมในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ อีกอย่างเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุนั้นเป็นแบบอุดมคติ หลักการพิจารณานั้นยึดหลักโดยมีตนเองเป็นเกณฑ์หลัก และมองเรื่องของหลักเกณฑ์ภายนอกเป็นเกณฑ์รอง ด้วยเหตุผลที่ว่าตนเองนั้นไม่ใช่พระอรหันต์ที่สิ้นกิเลส ดังนั้นการที่จะเอาตนเองเข้าไปตัดสินคนอื่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและมองว่าตนเองเท่านั้นที่สามารถตัดสินการกระทำของตนเองได้ดีที่สุด เหตุผลเพราะคงไม่มีใครที่สามารถรู้ใจของตนเองได้ดีเท่ากับตนเอง ดังนั้นแล้วความสุขทางศีลธรรมที่แท้จริงของพุทธทาสภิกขุจึงไม่ตกอยู่ในรูปแบบของการตอบแทนหรือการแลกเปลี่ยนแต่กลับกันคือการกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำแบบไม่ยึดติดและถือเป็นหน้าที่ที่ทุกคนควรทำ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การตีความเรื่อง ความสุขทางศีลธรรม บางกรณีอาจตกเป็นเครื่องมือในการสร้างความขัดแย้งโดยเฉพาะการตีความทางศาสนาที่มีรูปแบบของการตีความที่แตกต่างกันออกไปตามความเข้าใจของผู้ในแต่ละฝ่าย อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งและความไม่สงบในสังคม
2. การนำเรื่อง เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุไปศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมและประยุกต์ใช้กับองค์กรหรือสถาบันต่างๆ โดยการฝึกอบรมหรือคอยให้ความรู้ที่ถูกต้อง อาจช่วยยกระดับคุณภาพของจิตใญ่บุคลากรให้อยู่เหนืออำนาจของผลประโยชน์
3. การศึกษาเรื่อง เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุนั้นมีความขัดแย้งกันอยู่กับหลักการปฏิบัติบางอย่างทางศาสนาและความเป็นจริง ดังนั้นการศึกษาเรียนรู้จึงควรมีใจเป็นกลางเพื่อหาจุดสมดุลและรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- เกษฎา ผาทอง. (2562). *ประโยชน์นิยมแนวคิดสู่ปรากฏการณ์ทางการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดือนกระแຈง.
- ขวัญจิต มหากิตติคุณ และคณะ. (2559). “ความสุขของนักเรียนวัยรุ่น”. *วารสารพยาบาลสงขลา นครินทร์*, 36(1), 88-104.
- จิตนภา ฉิมจินดา. (2555). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน จังหวัดนครปฐม. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาลัษคริสเตียน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ครั้งที่ 1)*. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.



- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- มนต์ ทองซัซ. (2553). *ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สมภาร พรหมทา. (2554). *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิเชียร สุธีโร. (2562). ความสุขในทัศนะของพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกิตาราม*, 4(1), 63-79.
- พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ความสุขสามระดับ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความสุข*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2557). *อุดมคติแก้ปัญหาได้ทุกชนิด*. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊ค.
- ปราปดา หยุ่น และรติพร ชัยปิยะพร. (2556). *ประวัติศาสตร์ปรัชญาฉบับกะทัดรัด*. กรุงเทพมหานคร: ร้านหนังสือไต้ฝุ่น.



วิเคราะห์เป้าหมายของพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค An Analytical of Goals of Buddha's Teaching Method in Dighaikāya Mahāvahha

¹พระมหาสุรศักดิ์ ขนติธมโม ²พระเมธีวราญาณ ³จุฑามาศ วารีแสงทิพย์

¹Phramaha Surasak Khantidhammo ²PhraMethivorayan ³Jutamas Vareesangthip.

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: p.m.surauk@gmail.com

Received October 16, 2024; Revised January 24, 2025; Accepted: January 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค และ 3) เพื่อวิเคราะห์เป้าหมายพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยทางด้านเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1) พุทธวิธีการสอนเป็นประมวลหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในแง่มุมทุกมิติ คือมีวิธีการสอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่เข้าใจได้ยาก เป็นเทศนาแบบร้อยกรอง ร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกับร้อยแก้ว โดยมีหลักคำสอนแก่บุคคลทุกชนชั้น เต็มไปด้วยสาระสำคัญที่เหมาะสมแต่ละบุคคล 2) พุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค ทรงมีการสอนทั้งพุทธบริษัท 4 จนถึงเทวดา พรหม โดยมีการสอนตามระดับสติปัญญาของผู้ฟัง ซึ่งพุทธวิธีการสอนมีถึง 9 สูตรจาก 10 สูตรเริ่มมหาปทานสูตร โดยทรงมีพุทธประสงค์ต้องการให้พุทธบริษัทเข้าใจ เข้าถึงคำสอนอันประกอบด้วยอุทเทส นิทเทสที่เป็นส่วนภาคปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธตามผู้ทรงภูมิรู้และภูมิธรรม 3) วิเคราะห์เป้าหมายของพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายเบื้องต้นคืออนุปปพิทกา เป้าหมายท่ามกลาง คือโอวาทปาติโมกข์และเป้าหมายที่สุดได้แก่อริยสัจ ปฏิจจสมุปบาท นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือการดำเนินชีวิตให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

คำสำคัญ: เป้าหมาย; พุทธวิธีการสอน; ทีฆนิกาย มหาวรรค

Abstract

This article aims 1) to study Buddhist teaching methods in the Tripitaka 2) to study Buddhist teaching methods in the sect. Mahawakha and 3) to analyze the Buddhist goals, teaching methods in the Mahawakha sect. This research is qualitative research. With documentary research. The findings show that 1. Buddha's teaching method is the main process of Buddha's teachings in all dimensions, that is, there is a way to teach from what is understood. Easy to find the hard thing to understand. It is

a sermon in prose, prose, and prose mixed with prose, with the principles of words. Teaching to all classes of people is full of appropriate material for each individual. 2) Buddhist teaching methods in the Maha Vajiralongkorn sect, he taught both Buddhists 4.1 N. to the god and Phrom by teaching. According to the level of intelligence of the audience, there are 9 out of 10 Buddhist teaching methods starting Mahathana Sutra with Buddhists. The intention is to require Buddhists to understand and access the teachings consisting of Uttesthes, which is a parliamentary part. act and reject according to the learned and the learned 3) Analysis of Buddhist goals, teaching methods in the Maha Vajiralongkorn because the Buddha's primary goal is Anu. Puppikatha, the target among them is Ovatapatimokkha, and the ultimate goal is Riyasaka Patichasamubat, leading. develop the quality of life or the conduct of one's life into dual knowledge and virtue.

Keywords: Goal; Buddhism teaching method; Tikhism Maha Vajan

บทนำ

มนุษย์ทุกชนชาติชั้นวรรณะได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม โดยชอบอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นพวก โดยใช้วิธีการสอนด้วยถ้อยคำหรือคำพูดในด้านภาษาของการเป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสาร หรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งนี้ในเรื่องการพูดด้วยถ้อยคำที่กล่าวออกมาเป็นสำคัญ ซึ่งถือว่าเป็นการสื่อสารที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมแทบทุกอย่างในชีวิตของมนุษย์ ซึ่งวิธีการสื่อสารด้วยหลักการพูดเป็นวิธีการสื่อสารที่มนุษย์ส่วนใหญ่ใช้มากที่สุดก่อนเป็นอันดับแรก เมื่อเทียบกับวิธีการสื่อสารแบบอื่น ดังนั้นพฤติกรรมการสื่อสารด้วยวิธีการพูดจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อมนุษย์ทุกประเภทในสังคม แต่วิธีการพูดด้วยรูปแบบการสอนองค์ความรู้ และเกิดมีพัฒนาการใหม่ๆ อยู่เสมอแก่ผู้รับฟัง ทั้งเกิดปัญญาในการสนทนา การแนะนำพร่ำสอน การตอบปัญหาข้อใจเป็นการหลุดพ้นจากอวิชชาไปสู่วิชา เมื่อเป็นเช่นนี้การสอนจัดเป็นวิธีเบื้องต้นของการสร้างความรู้ให้เกิดแก่ผู้รับฟัง เป็นการยกระดับปัญญาของผู้ฟังให้สูงขึ้นไปตามลำดับ ตามวัยและตามประสบการณ์

ทั้งนี้ สมัยที่พระพุทธเจ้าได้บำเพ็ญเพียรบารมีเป็นพระโพธิสัตว์อยู่นั้นยังได้เปล่งถ้อยคำวาจาซึ่งเป็นคำพูด หรือถ้อยคำเพื่อปรารภนาพุทธภูมิพร้อมกับได้ทรงบำเพ็ญทศบารมีเป็นระยะเวลายาวนานถึง 4 อสงไขยกับแสนมหากัปเพื่อจุดมุ่งหมายของการตรัสรู้หลุดตรัสรู้ธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 32 หน้าที่ 40 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แล้วทรงเผยแผ่ศาสนาเพื่อขนานรื้อสรรพสัตว์ออกไปจากวัฏฏสงสาร ภายหลังจากที่ได้ตรัสรู้พระสัจธรรมแล้ว ทรงอาศัยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ในหมู่สรรพสัตว์ พระพุทธองค์ทรงเริ่มประกาศพระศาสนาโดยตรัสพุทธพจน์ชื่อธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ท่านโดยมีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นปฐมสาวกได้เป็นสักขีพยานต่อการตรัสรู้ธรรมก่อนและได้ตรัสปัจฉิมโอวาทแก่พระสุภทัช ฉะนั้นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคง ก็คือการสอน ที่เป็นหลักการพูดอันเป็นเครื่องมือสื่อสาร เพราะคำสอนในพระไตรปิฎกได้มีหลักการสอนที่สำคัญที่เรียกว่า “โอวาทปาติโมกข์” ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายในวันมาฆบูชา ณ เวฬุวันมหาวิหารว่า



“การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 183-184 หน้าที่ 90-91 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สำหรับโอวาทปาฏิโมกข์นี้เรียกว่าเป็นหลักการ อุดมการณ์และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ผู้วิจัยเห็นว่าย่อมมีความสมเหตุสมผลซึ่งพระพุทธเจ้าได้วางรากฐานเอาไว้เพื่องานพระศาสนาให้พุทธบริษัทได้ปฏิบัติตนตามแนวทางอย่างแท้จริง

ในการสอนหรือเนื้อหาที่สอนด้วยหลักธรรมย่อมมีการเลือกวิธีการสอนนับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การสอนโดยเน้นการใช้เหตุผลสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกกรณี กับทุกคน เพื่อส่งเสริมให้การใช้วิธีการใช้เหตุผลนี้แพร่หลายเพื่อจะได้ประยุกต์ใช้ในการแสดงธรรม การเผยแผ่ธรรมให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น เมื่อพูดแสดง ชี้แจงไปแล้ว ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือ ฟังพอใจ นำไปปฏิบัติ และจะได้นำไปเผยแผ่แก่ผู้อื่นต่อไป อย่างไรก็ดี เรื่องวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนในพระสูตรต้นตปิฎก เพราะเนื้อหาที่ปรากฏในทีฆนิกาย มหาวรรคนี้ยังเป็นสิ่งที่น่าศึกษาค้นคว้า โดยเป็นเรื่องที่แสดงถึงกระบวนการสอนในช่วงระหว่างของพระสูตร เพราะมีมุมมองเรื่องความทุกข์ เป็นเบื้องต้นของสรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งมวลต้องประสบอยู่เนื่องนิตย์ตามหลักธรรมชาติ ผู้วิจัยถือได้ว่าเป็นหลักการใหญ่ที่ทำให้สรรพสัตว์มีโอกาสเห็นธรรมมากกว่าเรื่องความสุข เพราะถ้าไม่อาศัยความทุกข์เป็นเหตุหลักแล้ว บุคคลคงไม่มีโอกาสที่จะรู้จักตัวเองและมองตัวเองผ่านเรื่องความทุกข์อะไรเลย ฉะนั้น ถือได้ว่าความทุกข์เป็นวงจรหลักที่ผ่านเข้ามาทางชีวิตและจิตใจของมนุษย์ทำให้เป็นบททดสอบสภาพจิตใจที่ว่าจะต้องอดทนต่อกับสภาพปัญหา สิ่งแวดล้อม และสังคมของแต่ละที่ จึงทำให้ความเข้าใจของบุคคลแต่ละคน ซึ่งมีการแก้ปัญหาที่คำนึงถึงเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ปรีชา ช่างขวัญยืน ได้กล่าวสนับสนุนเรื่องนี้ว่า เมื่อมีปัญหาเราถือว่าการสอนควรมีเหตุผลเป็นเครื่องตัดสินใจ และในแง่ชนิดที่คนเราไม่เห็นพ้องในเรื่องเดียวกัน เพราะคนเราต่างมีเหตุผลเป็นของตนเอง เพราะฉะนั้น จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวมานี้ ได้แสดงให้เห็นถึงสาระสำคัญของเนื้อหาการสอนที่เป็นต้นเหตุ ซึ่งได้นำเอาวิชาที่ว่าด้วยการสอนที่มีเหตุผล อันถือว่าเป็นกฎเกณฑ์เกี่ยวเนื่องการอ้างเหตุผล รวมไปถึงหาหลักฐานเชิงประจักษ์ เป็นหลักฐานมาเพื่อสนับสนุน รวมไปถึงข้อยืนยันว่าสิ่งที่ตนเองให้อธิบายไปนั้น เป็นความจริง มีข้อสรุปที่แท้จริงว่าชีวิตความจริงเป็นอย่างไรบ้าง (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2524)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาสนใจที่จะค้นคว้าถึงการวิเคราะห์เป้าหมายของพุทธวิธีการสอน เนื่องจากเห็นว่าปัญหาที่มาจากการสอนที่ปรากฏในทีฆนิกาย มหาวรรคได้นำเหตุผลที่เป็นหลักคำสอนไปแสดงแก่บุคคลที่แตกต่างกัน ทั้งทางด้านทิฐิ ทั้งด้านวาระ เป็นต้น นั้นมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแล้วเป็นเพียงฐานความคิดที่ก่อให้เกิดทิฐิด้านความคิดเท่านั้น มิได้สร้างหลักความจริงให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองเลย ทั้งนี้การวิเคราะห์เป้าหมายของพุทธวิธีการสอนนี้ถือว่าเป็นหลักธรรมที่มีการจัดวางระบบ แบบแผน อันมีวิธีการจัดการปัญหาเรื่องการสอน สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้รู้เท่าทันและรู้จักการวางท่าที อย่างเหมาะสมถูกต้อง แก่ผู้มาศึกษาเล่าเรียน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมด้านวิชาการสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนในพระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค

3. เพื่อวิเคราะห์เป้าหมายของพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการเสนอแบบวิธีการศึกษาวิเคราะห์ (Analytical Method) และการศึกษาแบบวิพากษ์ (Critical Analysis) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำราภาษาไทย และภาษาอังกฤษเพื่อศึกษาประเด็นเกี่ยวกับเรื่องวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค และหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องข้องกับเรื่องวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค
2. แยกแยะประเด็นเพื่อศึกษาวิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย
3. วิพากษ์เหตุผลนั้นและนำไปประเมินน้ำหนัก
4. เขียนสรุปผลของการศึกษาด้วยวิธีเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าในการศึกษาพุทธวิธีการสอนในพระไตรปิฎกนั้น ความหมายของพุทธวิธีการสอนด้วยรูปแบบ สันตัสสนา สอนโดยชี้ชัด สมาทปนา สอนโดยชี้ชวนให้ปฏิบัติ สมุตเตชนา สอนโดยเร้าใจให้ปฏิบัติ สัมปหังสนา สอนโดยปลุกใจให้รำลึก การสอนในพระวินัยปิฎก ในส่วนต่อมาเรื่องการสอนจตุมहाปเทศกถา ว่าด้วยมหาปเทศว่าโดยทางพระวินัย มีมหาปเทศเฉพาะในทางวินัยอีก 4 ข้อ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 5 ข้อที่ 305 หน้าที่ 139 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนี้ 1. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร 2. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร 3. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตว่าควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร 4. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตว่าควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร ส่วนหลักการสอนตามนัยแห่งพระสูตรตันตปิฎกนี้ สุตตันตปิฎกว่าด้วยพระธรรมเทศนาต่างๆ ไปเป็นโวหารเทศนา คือการแสดงธรรมยกย่ำสำนวนให้เหมาะสมแก่จริตอัธยาศัยของผู้ฟังเป็นยถาภูมิกถา คือการสอนโดยอนุโลมแก่จริตอัธยาศัยของผู้ฟัง ซึ่งมีต่างๆ กันเป็นทีฎฐิตินิเวฐนิกถา คือถ้อยคำที่สอนให้ผ่อนคลายเป็นอธิจิตตสิกขา คือข้อศึกษาเกี่ยวกับสมาธิขั้นสูงเป็นปริยฐานูปหาน คือเครื่องละกิเลสอย่างกลางอันรัดจริงจิต ได้แก่นิรณันตคือกิเลสอันกั้นจิตมิให้เป็นสมาธิ สุตท้ายหลักการสอนตามนัยแห่งพระอภิธรรมปิฎกนี้ ที่ว่าด้วยเรื่องอภิธรรมปิฎกว่าด้วยธรรมะล้วนๆ หรือธรรมะที่สำคัญเป็นปรมัตถเทศนา คือการแสดงธรรมเจาะจงเฉพาะประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งเป็นธรรมะขั้นสูงไม่เกี่ยวข้องกับท้องเรื่องหรือโวหาร เป็นยถาธัมมสาสนะ คือการสอนตามเนื้อหาแท้ๆ ของธรรมะ เป็นนามรูปปริจเฉทกถา คือถ้อยคำที่สอนให้กำหนดนามและรูป คือร่างกายจิตใจ เป็นอธิปัญญาสิกขา คือข้อศึกษาเกี่ยวกับปัญญขั้นสูง เป็นอนุสยูปหาน คือเครื่องละกิเลสอย่างละเอียด อันได้แก่ กิเลสที่นอนอยู่ในสันดาน เหมือนตะกอนนอนก้นตุ่ม ไม่มีอะไรมากวนก็ไม่แสดงตัวออกมา

ส่วนลีลานั้นปรากฏพระพุทโธสละได้มีอธิบายลีลาการสอนอย่างละเอียดไว้ในอรรถกถาสมังคลวิลาสินี มีรายละเอียดดังนี้



1) ชี้แจงให้...เห็นชัด (สนทสฺสเสสิ) หมายถึง พระพุทธเจ้าทรงชี้แจงให้เห็นประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า ในโลกนี้คือ การที่ทรงแสดงว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทรงแสดงชั้นธ ชาติ อายุตนะทั้งหลาย ปฏิจสงฺมปาท ทรงแสดงความเกิดขึ้นและความเสื่อมแห่งรูปขันธ์ไปจนถึงวิญญาณขันธ์กับลักษณะ 5 รวมเป็นลักษณะ 50 ส่วนในโลกหน้าคือ นรก ตริจฉาน เปต อสุรกาย ทรงแสดงวิบากแห่งกุศล สมบัติเทวโลก และพรหมโลก

2) ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ (สมาทเปสิ) หมายถึง ทรงให้ยึดถือกัลยาณธรรมมีปาริสุทธิศีล 4 ชุตงค์ และกถาวัตถุ 10 เป็นต้น

3) เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า (สมุตเตเชสิ) หมายถึง ให้อาจหาญด้วยดี ให้อุตสาหะยิ่งขึ้นไป พระพุทธเจ้าทรงให้หว่าดกลัวซึ่งประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า ตรัสให้เห็นเหมือนผู้ได้บรรลุแล้ว ประโยชน์ในโลกนี้มีประเภทแห่งกรรมกรรม 32 และมหากย 25 สัตว์ยอมหว่าดกลัว และประโยชน์ในโลกหน้า สัตว์ยอมเป็นเหมือนเกิดในนรกเป็นต้นและเหมือนส่วยทิพสมบัติในเทวโลก

4) “ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง (สมปทเสสิ) ได้แก่ ให้อารมณ์ด้วยคุณที่ตนได้แล้ว อธิบายว่า ตรัสให้เห็นว่าอนิสงส์มีมาก” (อรรถกถาพระไตรปิฎก ข้อที่ 77 หน้าที่ 101 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

วัตถุประสงค์ที่ 2 พุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค พบว่า พุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค โดยการนำรูปแบบพุทธวิธีการสอน ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การแนะนำ การถาม-ตอบ และการสนทนา ที่พระพุทธองค์ใช้มากที่สุดคือ แบบบรรยาย การแนะนำ การถามตอบ ผ่านช่องทางการสื่อสารโดยผ่านอายตนะด้านการฟัง มองเห็นรูป และการถาม-ตอบ เพื่อการเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ฟังให้ดียิ่งขึ้นไป ที่ปรากฏในพระสูตรมี 10 สูตร คือ 1) มหาปทานสูตร 2) มหานิทานสูตร 3) มหาปรินิพพานสูตร 4) มหาสุทิสสนสูตร 5) ขนวกสูตร 6) มหาโควินทสูตร 7) มหาสมยสูตร 8) สักกปัญหสูตร 9) มหาสติปัญฐานสูตร 10) ปายาสสูตร โดยเหตุที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพุทธวิธีการสอน จึงทำให้พบว่า 9 สูตรแรกเป็นพุทธวิธีการสอน ส่วนสูตรสุดท้ายเป็นสาวกวิธีการสอน เมื่อจำแนกเรื่องราวในทีฆนิกาย มหาวรรคทำให้พบเรื่องราว เนื้อหาที่น่าสนใจ ได้แก่ อริยสัจ 4 ปฏิจสงฺมปาท เป็นต้น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ ปัจจุบันคนที่สนใจพระพุทธศาสนา ไม่ว่าพระพุทธศาสนาอย่างสากล อย่างในสังคม เพราะผู้เริ่มศึกษาประวัติของพระศาสดา คือพุทธประวัติก่อน บางคนเริ่มสนใจคำสอนก่อน แล้วมาศึกษาพุทธประวัติและรายละเอียดอื่นๆ ในภายหลัง ประวัติของท่านผู้ก่อตั้งศาสนาส่วนใหญ่มีเรื่องราวแปลกประหลาดที่ต่างกับสามัญชน มีทั้งตำนาน ประวัติศาสตร์ และพงสาวดารเพราะต้องการยกย่องพระศาสดาให้มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษเหนือกว่าสามัญชนแม้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระศาสดาก็พลอยมีลักษณะพิเศษไปด้วย เรื่องไหนจริงเรื่องไหนแต่งเสริมวินิจัยได้ยาก สำหรับชาวพุทธ ถ้าหากเริ่มต้นมีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้วิเศษ ก็มีผลต่อการศึกษารับรู้คำสอนต่อไป หรือถ้าหากเริ่มต้นมีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ผู้มีปัญญามาก ก็มีผลต่อการเรียนรู้ต่อไปด้วยเช่นกัน

ความเข้าใจต่อพุทธวิธีการสอนที่ต่างกันไปเอง ทำให้เกิดหลักธรรมที่ทรงแสดงเป็นลักษณะนี้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีคำตอบอยู่ในคัมภีร์ ยุคนี้เป็นยุคข่าวสารถ้าหากชาวพุทธไม่มีความสงสัยไม่ใฝ่รู้อะไรบางอย่างก็ดูเหมือนว่าจะเป็นคนเคร่งครัดอิงตำรามากเกินไป แต่ถ้าหากมีความสงสัยอยู่บ้าง อย่างน้อยได้ชื่อว่าปฏิบัติตามหลักในกาลามสูตร เป็นคนที่รู้จักคิดไม่ด่วนสรุป สมกับเป็นชาว

พุทธยุคโลกาภิวัตน์ ในพระพุทธศาสนามีการวินิจฉัย 4 แบบ คือวินิจฉัยตามความรู้ วินิจฉัยตามความอยาก วินิจฉัยตามความเห็น และวินิจฉัยตามความวิตกการศึกษาเรียนรู้ หากฝืนทำไปโดยไม่ไตร่ตรอง ไม่พิจารณา ย่อมมีโอกาสผิดพลาดได้ด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อหรือความไม่เชื่อก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ในช่วงชีวิตของคนเรา สิ่งที่เป็นความรู้ความเห็น ย่อมเป็นไปตามวัย พัฒนาไปตามอายุ ตามสภาวะความเปลี่ยนแปลง ที่เรียกว่า ประสบการณ์ เมื่อหลายปีก่อนเราเคยมีความรู้ ความคิดเห็นอย่างหนึ่ง ถ้านำมาเทียบกับที่เป็นอยู่ในเวลานี้ จะพบว่าบางทีก็แตกต่างกันมาก จนบางที่ผู้มีความสนใจจะนำไปศึกษา

พุทธวิธีการสอนด้านประวัติศาสตร์ คือการสอนในมหาปทานสูตร ว่าด้วยประวัติของพระพุทธเจ้าในอดีต 6 พระองค์ คือ พระวิปัสสีพุทธเจ้า, พระสิขีพุทธเจ้า, พระเวสสพุทธเจ้า พระกัสันธพุทธเจ้า, พระโกนาคมนะพุทธเจ้า, พระกัสสปพุทธเจ้า รวมทั้งถึงประวัติของพระโคตมพุทธเจ้าของเราด้วยพระสูตรนี้มีข้อความควรทราบ คือ เป็นธรรมดาของพระโพธิสัตว์ที่มี 15 ประการ ได้แก่เวลาลงสู่พระครรภ์มีสติสัมปชัญญะ อยู่ในพระครรภ์ไม่เปื้อนมลทินประสูติแล้วทรงดำเนินด้วยพระบาท 7 ก้าวเป็นต้น มีปรากฏในพระสูตรนี้ และคือการสอนในมหาสุทตสนสูตร

พุทธวิธีการสอนหลักธรรมด้านอภิปรัชญาและด้านปฏิบัติ คือการสอนในมหานิทานสูตร ว่าด้วยปฏิจจสมุปบาท พระอานนตน์ึกว่าปฏิจจสมุปบาทนี้ง่าย พระพุทธเจ้าทรงห้ามมิให้คิดเช่นนั้น แต่สิ่งที่ลึกซึ้ง หยั่งรู้ได้ยากยิ่ง แล้วทรงแสดงปฏิจจสมุปบาท ทั้งฝ่ายอนโลมและปฏิโลม และการสอนในปายาสสูตร โดยพระสูตรนี้เน้นเฉพาะเป็นสาวกการสอนใน ปายาสิกราชัญญสูตร พระกุมารกัสสปะโต้ตอบกับ พระเจ้าปายาสี ผู้ไม่เชื่อเรื่องนรกสวรรค์ หลังจากได้ทดลองพิสูจน์ตามกรรมวิธีต่าง ๆ ของตนแล้ว พระกุมารกัสสปะยกเหตุผลมาชี้แจงจนสามารถทำให้พระเจ้าปายาสีทั้งความเห็นผิดของตนในที่สุด พระสูตรนี้น่าสนใจตรงที่ความสามารถของพระเถระได้หาเหตุผลมาหักล้างฝ่ายที่คัดค้านได้อย่างคมคาย ควรศึกษาอย่างยิ่ง

พุทธวิธีการสอนเพื่อสังคมชั้นสูง (เทวดา) คือการสอนในชนวสสุต ว่าด้วยพระเจ้าพิมพิสารถูกพระเจ้าอชาตศัตรู โอรสทรมานให้อดอาหารจนสิ้นพระชนม์ไปเกิดเป็นยักษ์ชื่อชนวสกะ คือการสอนในมหาโควินทสูตร แสดงถึงโควินทพราหมณ์ปุโรหิตคนสำคัญของพระเจ้าที่สมปติ แนะนำพระเจ้าแผ่นดิน จัดระบบการปกครองมาอย่างดี ต่อมาออกบวชสอนแนวทางเข้าถึงพระพรหมแก่ประชาชน ท้ายพระสูตรพระพุทธองค์ตรัสว่าโควินทพราหมณ์อย่างเก่งก็สอนแค่เข้าถึงพรหม แต่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เข้าถึงพระนิพพาน สูงกว่าพรหมโลก คือการสอนในมหาสมยสูตร แสดงถึงการประชุมของเทวดาทั้งหลายมาเฝ้าพระพุทธเจ้าต่างก็กล่าวคาถาคนละบทแสดงความประพจน์ชอบของพระสงฆ์ และประกาศเข้าถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ คือการสอนในสักกปัญสูตร กล่าวถึงพระอินทร์มาทูลถามปัญหา 10 ข้อ ต่อพระพุทธเจ้า เช่น เทวดา มนุษย์ เป็นต้น มีอะไรผูกมัด (ริษยาและความตระหนี่) ริษยาและตระหนี่จากอะไร (เกิดจากสิ่งที่เป็นที่รักและสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก) เป็นต้น พระอินทร์อาศัยปัญญาลิขะคนธรรพ์ เป็นผู้พาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า หลังจากเข้าเฝ้าแล้ว ได้ประกาศตนถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า วิเคราะห์เป้าหมายของพุทธวิธีการสอนในที่มนิกาย มหาวรรคจากการศึกษาวิจัยพบว่าพุทธวิธีการสอนเพื่อการเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา และพัฒนาสังคมนั้นรวมไปถึงผู้วิจัยได้พบกับศาสตร์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในที่มนิกาย มหาวรรคนี้ เช่น



ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ เป็นต้น เพราะพุทธวิธีการสอนในที่นี้หมายถึง มหาวรรค ทรงมีเป้าหมาย ที่เป็นจุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นเครื่องยกระดับจิตใจของผู้ฟังคำสอนให้สูงขึ้น คือพระพุทธเจ้าทรงให้มีการอบรมให้ความรู้ความสามารถด้านธรรมวินัยจนสามารถบรรลุธรรมาภิสมัยจนเป็นที่ไว้วางพระทัย พระพุทธเจ้าทรงให้หลักการและนโยบายการเผยแผ่พระธรรมวินัยว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย

พระพุทธเจ้าทรงมอบอุดมการณ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ อุดมการณ์อันสูงสุดของภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ อันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่น อันอาจเรียกได้กว่าอุดมการณ์ 4 ประการ ได้แก่ (1) ความอดทนอดกลั้นเป็นสิ่งที่นักบวชในศาสนาอื่นพึงยึดถือและเป็นที่ต้องใช้เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจทุกอย่างที่ต้องเจอในชีวิตนักบวช เช่น ประสงค์ร้อนได้เย็น ต้องการเย็นได้ร้อน (2) การมุ่งให้ถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช มิใช่สิ่งอื่นนอกจากพระนิพพาน (3) ภิกษุและภิกษุณีในพระธรรมวินัยนี้ ไม่พึงทำผู้อื่นให้ลำบากด้วยการทำความทุกข์กายหรือทุกข์ทางใจไม่ว่าจะในกรณีใดๆ (4) ภิกษุในธรรมวินัย

พุทธวิธีการสอนได้มีกระบวนการตามพระไตรปิฎกคือได้วิธีพิจารณาด้วยปัญญา คือ ความรู้ ตน รู้คน และรู้งาน เป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต ผู้ใคร่ต่อการศึกษาและการเรียนรู้ต้องพัฒนาปัญญาอยู่เสมอด้วยวิธีพัฒนาปัญญา 3 ประการ ดังนี้

1. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดมสมอง

2. จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากความคิดในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบถูกต้อง ความคิดอย่างละเอียดลึกซึ้งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่มากมายและจะมีอีกต่อไป

3. ภาวนามยปัญญา ปัญญาอันเกิดจากการอบรมตนเอง โดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบว่าเป็นนายบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรัสรู้เรื่องราวต่างๆ ได้อย่างแตกฉานเป็นระบบสงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข ฉะนั้น ผลของกระบวนการของพุทธวิธีการสอน โดยนำพระสูตรมีมหาปทานสูตร เป็นต้น เป็นกระบวนการวิธีสอนเรื่องประวัติของพระพุทธเจ้าโดยมีบริบทแบบจตุราริยสังเขปนี้ใช้อริยสัจ 4 เป็นตัวตั้ง กำหนดว่า (1) ทุกข์ = กำหนดปัญหา (2) สมุทัย = ค้นหาสาเหตุของปัญหา (3) นิโรธ = เก่งวิธีการที่จะแก้ปัญหาได้ (4) มรรค = วิธีปฏิบัติ (ตามที่เก่งเพื่อหนีโรธได้) เพื่อไปสู่การแก้ปัญหา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547)

เหตุปัจจัยของพุทธวิธีการสอน โดยเหตุที่พระองค์ทรงสอนเรื่องทุกข์เป็นจุดประกายให้บุคคลทั่วไปมีสัมมาทิฐิ ยกระดับเป็นอริยบุคคลคือเป็นพระโสดาบันบุคคล ได้พบกัลยาณมิตร ครูบาอาจารย์และเพื่อนพรหมจรรย์ ได้ดำเนินบนเส้นทางโพธิปักขิยธรรม ด้วยวิริยะและปัญญา ได้ฟังธรรมประกอบด้วยปัญญา 3 และได้เข้าใจกัมมสกลตาญาณ ซึ่งสอดคล้องตามพระไตรปิฎก บุพพนิมิตแห่งมรรค 7 ประการ ได้แก่มีกัลยาณมิตร มีศีล มีฉันทะ ตนที่ฝึกดีแล้ว มีสัมมาทิฐิ ไม่ประมาท และมีโยนิโสมนสิการ

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 จะพบว่า พุทธวิธีการสอนในพระไตรปิฎกมุ่งเน้นที่การชี้แจงให้เห็นชัดชวนใจให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจารย์แก่วรรณกิจ ได้เสนอพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมสอนเทวดาเป็นประจำ เพราะตลอดเวลา 45 พรรษาที่ทรงบำเพ็ญพุทธจริยา 3 ประการ คือโลกัตถจริยา จริยาเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก ญัตตถจริยา จริยาเพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามฐานะ และพุทฺธถจริยา จริยาที่บำเพ็ญเพื่อประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย โดยได้ปฏิบัติตามที่ของพระพุทธเจ้า เพราะในหลักการเผยแผ่พระศาสนาตามแนวพุทธกิจมีการออกภิกขาจาร การตอบปัญหาเทวดาเป็นต้น เพราะการนำหัวใจพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “โอวาทปาฏิโมกข์” มีการไม่ทำบาป เป็นต้นนั้น เป็นวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าอันมีลักษณะการสอน 3 ประการ คือสอนโดยการปฏิบัติวัฒนธรรมเดิม สอนโดยการปฏิรูปและสอนโดยการตั้งหลักขึ้นมาใหม่ เช่น การสอนอริยสัจ 4 ประการรวมถึงปัจจุสมุพบาทและอิทัปปัจจยตา ที่ต้องการให้เทวดาซึ่งมีพื้นฐานมาจากมนุษย์ ได้ทำความดีเตรียมตัวไปสวรรค์ทำไม่ดีไปนรก เพราะเทวดาผู้เสวยสุขอยู่บนสวรรค์มีข้อเปรียบมนุษย์ในด้านอายุทิพย์ วรรณทิพย์เพราะเคยได้สร้างคุณงามความดีมาครั้งที่เป็นมนุษย์ เช่นพระเจ้าพิมพิสารเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าก่อนเมื่อครองราชสมบัติได้ทำบุญไว้เป็นอันมากจนได้สำเร็จเป็นโสดาบันแล้ว เมื่อสวรรคตไปเกิดเป็นยักษ์ชื่อชนวสกะ ในภพภูมิสวรรค์จาตุมหาราชิกา (พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ, 2557)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ความเข้าใจต่อพุทธวิธีการสอนที่ต่างกันไปเอง ทำให้เกิดหลักธรรมที่ทรงแสดงเป็นลักษณะนี้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีคำตอบอยู่ในคัมภีร์ ยุคนี้เป็นยุคชาวสารถาหากชาวพุทธไม่มีความสงสัยไม่ใฝ่รู้อะไรบ้างเลยก็ดูเหมือนว่าจะเป็นคนเคร่งครัดต้องตำรามากเกินไป แต่ถ้าหากมีความสงสัยอยู่บ้าง อย่างน้อยได้ชื่อว่าปฏิบัติตามหลักในกาลามสูตร เป็นคนที่รู้จักคิดไม่ด่วนสรุป สมกับเป็นชาวพุทธยุคโลกาภิวัตน์ ในพระพุทธศาสนามีการวินิจฉัย 4 แบบ คือวินิจฉัยตามความรู้ วินิจฉัยตามความอยาก วินิจฉัยตามความเห็น และวินิจฉัยตามความวิตกการศึกษาเรียนรู้หากผินทำไปโดยไม่ไตร่ตรองไม่พิจารณา ย่อมมีโอกาสผิดพลาดได้ด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อหรือความไม่เชื่อก็ตาม สอดคล้องกับทรงวิทย์ แก้วศรี ได้เสนอว่าพระพุทธเจ้าครั้งตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ได้เสวยวิมุตติสุขอยู่ภายใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ 49 วันแล้วมิได้เสด็จออกไปประกาศพระศาสนาทันที เป็นช่วงที่พระพุทธเจ้าทรงคิดวางแผนในการประกาศพระพุทธศาสนาซึ่งหมายถึงการจัดตั้งพระศาสนา ได้เกิดความดำริในพระทัยว่า ธรรมที่พระองค์ได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรก ละเอียด บัณฑิตจะรู้ได้ สำหรับประชาชนที่รื่นเริงยินดีเพลิดเพลินในอภิลักขณ์คือกามคุณ 5 ย่อมเห็นตามได้ยาก อย่างไรก็ตามโดยอาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุทรงทราบว่าสัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสน้อยมีกิเลสมากก็มี มีอินทรีย์แก่กล้ามีอินทรีย์อ่อนก็มี สอนได้รู้ได้ง่ายให้รู้ได้ยากก็มี ทรงเปรียบเวไนยสัตว์เหมือนดอกบัว 3 เหล่าคือดอกที่จมอยู่ในน้ำ ดอกที่อยู่เสมอน้ำและดอกที่ขึ้นพ้นน้ำ วิธีการดังกล่าวเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้หลักการทางพระไตรปิฎก (ทรงวิทย์ แก้วศรี, 2550)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เป้าหมายของพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรคจากการศึกษาวิจัยพบว่าพุทธวิธีการสอนเพื่อการเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา และพัฒนาสังคมนั้นรวมถึงผู้วิจัยได้พบกับศาสตร์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในทีฆนิกาย มหาวรรคนี้ เช่น ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์



เป็นต้น เพราะพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรค ทรงมีเป้าหมาย ที่เป็นจุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นเครื่องยกระดับจิตใจของผู้ฟังคำสอนให้สูงขึ้น คือพระพุทธเจ้าทรงให้มีการอบรมให้ความรู้ความสามารถด้านธรรมวินัยจนสามารถบรรลุธรรมาภิสมัยจนเป็นที่ไว้วางพระทัย พระพุทธเจ้าทรงให้หลักการและนโยบายการเผยแพร่พระธรรมวินัยว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย สอดคล้องกับแหวนทอง บัญคำ เสนอถึงวิธีการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การทำให้หน่วยย่อยๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์ อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้าร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวกันมีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวการบูรณาการนั้น เราจะเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์รวมที่มีหน่วยย่อยอื่นก็ได้ หรือจะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างแยกกันอยู่มารวมเข้าด้วยกันเป็นองค์รวมก็ได้ เรียกว่า บูรณาการ พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีสอนที่หลากหลายหลายวิธี เช่น วิธีสอนแบบสาธกัจฉา หรือสนทนา วิธีการสอนแบบอนุสาสนี หรือแบบบรรยาย วิธีการสอนแบบปฐกาพยากรณ์ วิธีการสอนแบบนิทานสาธก วิธีการสอนแบบอุปัติการณสาธิต วิธีการสอนแบบให้ลงมือกระทำเอง วิธีการสอนแบบปฏิรูป วิธีการสอนปฏิบัติ วิธีการสอนปฏิฐาน เป็นต้น วิธีการสอนแบบบูรณาการของพระพุทธเจ้ามีประสิทธิภาพว่าการสอนแบบบูรณาการทั่วไป เพราะว่าพระองค์ทรงสอนบูรณาการด้วยการแบ่งผู้ฟังออกเป็นสามกลุ่ม ทรงใช้เนื้อหาหลักสูตรที่เป็นสหบูรณาการ และพหุวิทยาการ ทรงใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ทรงใช้สื่ออุปกรณ์ประกอบการสอนและทรงสอนให้เกิดผลสำเร็จ และผลอันดีต่อผู้ฟังทุกครั้งการสอน (แหวนทอง บัญคำ, 2555)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากพุทธวิธีการสอนเพื่อการเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา และพัฒนาสังคมนั้นรวมถึงผู้วิจัยได้พบกับศาสตร์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในทีฆนิกาย มหาวรรคพบว่า

1. บุคลิกของผู้สอนประกอบด้วย ความอดทน การมุ่งนิพพาน ไม่ทำให้ผู้อื่นทุกใจ เป็นพระภิกษุ
2. เป้าหมายก่อเกิดปัญญาจากการฟัง จากการคิดและการสงบ
3. วิธีการสอนตามหลักอริยสัจ คือ 1) ทุกข์ = กำหนดปัญหา 2) สมุทัย = ค้นหาสาเหตุของปัญหา 3) นิโรธ = เก่งวิธีการที่จะแก้ปัญหาได้ 4) มรรค = วิธีปฏิบัติ (ตามที่เก่งเพื่อนิโรธได้) เพื่อไปสู่การแก้ไขปัญหาไปตามลำดับ



ภาพประกอบ 1 พุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย

สรุป

ทีฆนิกาย มหาวรรคนี้ เป็นหนึ่งในพระสูตรต้นตอปิฎกเล่มที่ 10 โดยจำแนกพระสูตรออกไปถึง 10 สูตร จัดเป็นคัมภีร์ที่แสดงถึงสาระสำคัญของพุทธวิธีการสอน ได้แก่ คำสั่งสอนเรื่องประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ที่ปรากฏในมหาปทานสูตร แสดงเรื่องหัวใจสำคัญอันลึกซึ้งที่ปรากฏในมหานิทานสูตร แสดงหลักธรรมที่ปกครอง บริหารบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขตามหลักสามัคคีธรรม รวมไปถึงแหล่งกำเนิดพุทธจริยธรรม ซึ่งมีพัฒนาการร่วมกับศาสตร์ต่างๆ เช่นมิตติสังคัม มิตติสังจธรรม มิตติสังเวชนียสถาน มิตติที่ปรากฏในมหาปริณิพพานสูตร แสดงเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องเทพเทวดาและพรหมที่ปรากฏในมหาสุทสสนสูตร ขนวงสุตสูตร มหาโควินทสูตร มหาสมยสูตร และสักกปัญหสูตร แสดงเรื่องข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับทุกข์ที่ปรากฏในมหาสติปัญญาสูตร ส่วนปายาสีสูตรที่เป็นสูตรสุดท้ายในทีฆนิกาย มหาวรรคนี้จัดเป็นสาวกภาษิต หรือเป็นสาวกวิธีการสอนที่แสดงเรื่องอุปมาอุปไมยถึง 16 ประการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ทิศทางที่เป็นโอกาสเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อทำแผนแม่บทในการเผยแผ่ธรรมะสำหรับคนรุ่นใหม่ให้เป็นไปในทิศทางและเป้าหมายเดียวกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสอนธรรมะ โดยการพัฒนาศักยภาพผู้สอนโดยให้ความรู้ 4 ด้าน คือ 1) รู้พระธรรมวินัยให้แม่นยำ 2) รู้วิทยาการสมัยใหม่เพื่อ 3) รู้ด้านภาษาบาลีและภาษาอังกฤษเพื่อเข้าใจฝ่ายเถรวาท มหายาน และวัชรยาน และ 4) รู้ด้านเทคโนโลยี เพื่อเข้าสู่ชุมชนทรัพย์ทางธรรมและทางโลก ในการพัฒนาตนเองและพัฒนารูปแบบการสอนธรรมะในการเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีหลากหลายได้สะดวก เหมาะสม ฉะนั้นคณะสงฆ์ควรมีการประชุมทั้งภิกษุผู้จบเปรียญเอกได้เปิดรับฟังทัศนคติของพุทธบริษัท เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการสอนธรรมะสำหรับคนรุ่นใหม่ในทุกๆ เพื่อฝึกฝน และใช้บุคลากรที่มีความชำนาญชำนาญด้านการใช้สื่อเทคโนโลยีมาช่วยในการสอนพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมี



เป้าหมายของพุทธวิธีการสอน วิธีสอนแบบบูรณาการที่เป็นหัวใจสำคัญคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ความสิ้นทุกข์ โดยนำหลักธรรมของพระสูตรต่างๆ ที่มีเนื้อหา ดำเนินไปตามทางสายเดียว ดังนั้น การสอนที่ดีต้องประกอบไปด้วยผู้สอนต้องทรงไว้ซึ่งภูมิรู้ ภูมิธรรมและภูมิคุณวุฒิ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าในทีฆนิกาย มหาวรรคนี้ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดกับประเด็นดังต่อไปนี้

1. ศึกษากระบวนการวิเคราะห์เรื่องปฏิจจสมุปบาทในพระสูตรต้นตปิฎก
2. ศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนในทีฆนิกาย มหาวรรคกับอภิธรรม
3. ศึกษาหลักคำสอนทีฆนิกาย มหาวรรคที่อำนวยความสะดวกและสามารถนำมาประยุกต์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระทรวงศึกษาธิการ.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2524). *การใช้เหตุผล*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิชาการ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ. (2557). หลักการเผยแผ่กับพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธานุศาสนเถรวาท. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2550). การศึกษาวิเคราะห์ในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แหวนทอง บุญคำ. (2555). วิธีการสอนแบบบูรณาการของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.



การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน
เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองตื่นรู้
ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร
The Guidelines of Learning Management Model by
Environmental Problems Based to Develop Futuristic Thinking
Skills towards Active Citizen of High School Students in Bangkok

¹ธนภุต จิตอารีย์ ²อัจฉรา ศรีพันธ์ ³รังสรรค์ เกตุอื้อด ⁴ปริญญญา สร้อยทอง

¹Thanakrit Chitarree ²Atchara Sriphan ³Rangsan ket-ord ⁴Parinya Soithong

^{1,2,3,4}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1,2,3,4}Faculty of Education, Naresuan University

¹Corresponding author, e-mail: Thanakritc66@nu.ac.th

Received January 6, 2025; Revised January 23, 2025; Accepted: January 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองตื่นรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน และการสนทนากลุ่มกับนักเรียนจำนวน 7 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล 1) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต 2) แนวคำถามการสนทนากลุ่มสำหรับนักเรียน และ 3) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การคิดเชิงอนาคตไม่ได้ถูกกล่าวถึงโดยตรงในหลักสูตร แต่ถูกบูรณาการผ่านการสอนในโรงเรียน โดยมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามพบปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างทางวิถีชีวิต การขาดทักษะพื้นฐาน และข้อจำกัดด้านเวลาและการฝึกอบรมของครู 2) แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรเน้นการบูรณาการเนื้อหาจากหลายสาขาวิชา เชื่อมโยงกับชีวิตจริง โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน และใช้วิธีการเรียนรู้แบบสืบสอบ การจำลองสถานการณ์ และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ พร้อมทั้งการใช้สื่อที่ทันสมัยเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และความเข้าใจในปัญหาสิ่งแวดล้อม ช่วยให้นักเรียนเป็น Active Learner ที่นำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; ปัญหาสิ่งแวดล้อม; ทักษะการคิดเชิงอนาคต; พลเมืองตื่นรู้



Abstract

This research article aims were 1) to examine the current learning management models that promote future thinking skills, and 2) to investigate approaches for developing learning management models that utilize environmental issues as a foundation to foster future thinking skills and environmental citizenship awareness among high school students in Bangkok. The research employed a qualitative methodology, with data collected through interviews with seven key informants and focus group discussions with seven students, selected based on predetermined criteria using purposive sampling. The tools used for data collection included three main components: an interview guide focusing on current learning management models for developing future thinking skills, a discussion guide for student focus groups, and an interview guide for exploring the development of learning management models based on environmental issues. The collected data were analyzed using content analysis and presented in descriptive narrative form. The findings revealed two main points. 1) while future thinking skills are not explicitly addressed in the curriculum, they are indirectly integrated into teaching practices through diverse learning approaches. However, challenges were identified, including differences in students' lifestyles, a lack of basic skills, and constraints related to teachers' time and professional development opportunities. 2) the development of learning management models should emphasize the integration of content from various disciplines, connecting knowledge to real-life contexts. Environmental issues should serve as the foundation for teaching, with strategies such as inquiry-based learning, simulations, and experiential learning playing a central role. Additionally, the use of modern educational tools and media can enhance students' analytical thinking skills and understanding of environmental issues. This approach aims to transform students into Active Learners, capable of applying their knowledge in their everyday lives.

Keywords: Learning Management; Environmental Problems; Futuristic thinking skills; Active citizen

บทนำ

ในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกต่างเผชิญกับภัยธรรมชาติรุนแรงขึ้นจากเดิม จากสภาพอากาศแปรปรวนแสดงให้เห็นว่าเกิดถี่เพิ่มขึ้น หลายประเทศของยุโรปเผชิญกับสภาวะอากาศที่ไม่ปกติ เมื่อภูมิภาคทั่วโลกเจอสภาวะแปรปรวนของอากาศ ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ปัญหาสิ่งแวดล้อมและภัยธรรมชาติรุนแรง และมีความถี่ในการเกิดที่สูงขึ้น ส่งผลให้ความกังวลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของคนไทยสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความกังวลอันดับแรกคือเรื่องระดับมลพิษในประเทศ

ไทย โดยค่ามลพิษจะมีค่าสูงสุดในในช่วงเดือนพฤศจิกายน และเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ปัญหา มลพิษทางอากาศได้กลายเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่ร้ายแรงในประเทศไทย และคนไทยยังคงมีความกังวลกับปัญหานี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่คนไทย มีความกังวลมาตลอดช่วง 3 ปีที่ผ่านมา โดยผลการสำรวจคนไทยร้อยละ 71 มีความเชื่อว่าปัญหาด้าน สิ่งแวดล้อมมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อคุณภาพชีวิต ซึ่งเพิ่มขึ้น จากการสำรวจเมื่อปี 2565 ที่มีผล ของการสำรวจคือร้อยละ 62 และนอกจากนี้สิ่งที่คนไทยมีความกังวลกว่าร้อยละ 51 คือเชื่อว่า สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมจะมีความเลวร้ายลงอีกใน 5 ปีข้างหน้า (School of Global Studies, 2023)

การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์และการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่ง ตอบสนองความต้องการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่าง เกินขีดจำกัด ตัวอย่างเช่น การผลิตพลังงานจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงฟอสซิลที่เป็นแหล่งปล่อยก๊าซ เรือนกระจกจำนวนมาก หรือการขนส่งที่พึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่ม ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศ นอกจากนี้การผลิตอาหารยังปล่อยก๊าซเรือนกระจก จากกระบวนการต่างๆ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การเลี้ยงสัตว์ และการใช้พลังงานในการเกษตร ส่งผลให้การผลิตอาหารเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (องค์การสหประชาชาติ ประเทศไทย, 2565) กิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาล้วนเกี่ยวข้องกับการนำทรัพยากรมาใช้ในการผลิตและ พัฒนาอย่างรวดเร็วเพื่อรองรับความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งส่งผลให้ ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาในลักษณะนี้เป็นการพัฒนาที่ไม่ ยั่งยืน ดังนั้นมนุษย์ควรตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และต้อง ร่วมกันจัดการให้การพัฒนามีความยั่งยืน เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาทางสังคมและปัญหาต่างๆ รวมไปถึงปัญหา สิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มรุนแรงและถี่ขึ้นหลังจากที่มนุษย์เร่งรัดพัฒนาอย่างรวดเร็วนั้น ทำให้ประเทศ สมาชิกองค์การสหประชาชาติทั่วโลกให้ความร่วมมือกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาร่วมกันคือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมาย ที่ทุกประเทศต้องร่วมกันผลักดันประเด็นสำคัญ เพื่อให้ทุกคนในปัจจุบันและอนาคตมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีประเด็นที่ครอบคลุมในด้านมิติสังคม มิติเศรษฐกิจ และมิติด้านสิ่งแวดล้อม (ชล บุนนาค และคณะ, 2561)

ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 เพื่อรับมือกับปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยมีเป้าหมายสำคัญ 2 ข้อ ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรและ ลดก๊าซเรือนกระจก และการลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ทั้งนี้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญใน การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากมนุษย์มีบทบาทหลักในการก่อให้เกิดปัญหาจากการ พัฒนา การพัฒนาเหล่านี้ต้องเน้นการให้ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงมีบทบาทสำคัญในการเตรียมพร้อมนักเรียนให้ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลก (UNESCO, 2017) ที่ยูเนสโกได้เสนอความสามารถหลักเพื่อความ



ยังยืนสำหรับพัฒนานักเรียนเพื่อรับมือความท้าทายที่ซับซ้อนในปัจจุบัน หนึ่งในทักษะที่สำคัญที่องค์การยูเนสโกส่งเสริมคือความสามารถในการรู้อนาคต (Futures Literacy) ซึ่งได้รับการสนับสนุนผ่านโครงการ UNESCO Futures Literacy และการสร้างเครือข่าย UNESCO Global Futures Literacy Network ในหลายประเทศ (ภัทรพร รักเปี่ยม, 2565) ความสามารถในการรู้อนาคตนี้สอดคล้องกับการคิดเชิงอนาคต (Futuristic Thinking Competency) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเข้าใจและประเมินอนาคตในหลากหลายมุมมอง เช่น อนาคตที่เป็นไปได้ อนาคตที่น่าจะเป็น และอนาคตที่ต้องการ รวมถึงการสร้างฉากทัศน์ของอนาคตและการเตรียมตัวรับมือกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้น โดยการประเมินผลกระทบจากการกระทำในปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้อาจจัดการกับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การคิดเชิงอนาคตเป็นทักษะสำคัญที่สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้นักเรียน เพื่อช่วยให้อาจรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในสภาพแวดล้อมต่างๆ และเตรียมพร้อมสำหรับการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงในกฎเกณฑ์ทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยช่วยเสริมสร้างผู้นำที่สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต (Vidergor et al., 2019) ซึ่งสอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ การคิดเชิงอนาคตเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้มองเห็นปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมเตรียมพร้อมรับมือกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว โดยเฉพาะปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้นในอนาคต การพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตจึงจำเป็นสำหรับการเตรียมความพร้อมและเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนสังคมให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและยั่งยืน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2563)

การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะสาระภูมิศาสตร์ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองตื่นรู้ด้านสิ่งแวดล้อม โดยช่วยให้นักเรียนเข้าใจโลกทั้งในแง่ทางกายภาพและปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การศึกษาภูมิศาสตร์ยังส่งเสริมทักษะในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรจำกัด ซึ่งช่วยเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับอนาคตและเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม อีกหนึ่งแนวทางการพัฒนานักเรียนคือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) ซึ่งเกิดจากแนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) (Artino, 2008) โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากปัญหาหรือสิ่งที่พบเจอในชีวิตประจำวัน ผ่านการจัดการข้อมูลและประสบการณ์ โดยใช้ทักษะในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา แนวทางนี้ส่งเสริมการคิดหลายรูปแบบ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดวิเคราะห์ และการคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต

สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาในระบบสู่การศึกษาระดับสูงหรือการเข้าสู่ตลาดแรงงานในอนาคต ซึ่งในบริบทของโลกที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรงและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในอนาคต ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนมีความตระหนักถึงปัญหาด้าน



ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างวิถีในการดำเนินชีวิตที่ส่งเสริมการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการเกิดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่นำมาสู่การวิจัยนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองตื่นรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวิธีการดำเนินวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร มีขอบเขตในด้านเนื้อหาดังต่อไปนี้ 1) การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน มีขอบเขตเนื้อหาที่ประกอบด้วย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระภูมิศาสตร์ ที่สามารถนำมาส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต วิธีการจัดการเรียนรู้ บทบาทของผู้สอน บทบาทของนักเรียน บริบทการจัดการเรียนรู้ และ 2) ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งได้มาจากการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 2 คน ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสาระภูมิศาสตร์ ระดับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 3 คน อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาประจำหลักสูตรการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา ที่มีประสบการณ์ด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน ผู้ที่มีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน และนักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) และผ่านการเรียนสาระภูมิศาสตร์มาแล้ว จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 2) แนวคำถามการสนทนากลุ่มสำหรับนักเรียน และ 3) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาเครื่องมือดังนี้



1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต โดยการใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน

2) ศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สารภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

3) กำหนดประเด็นเรื่องที่ต้องการสัมภาษณ์จากศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อาจารย์ระดับอุดมศึกษา ผู้มีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม และนักเรียน โดยให้มีประเด็นที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน

4) สร้างแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ให้ครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้

5) นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย และปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ได้แนวคำถามที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดก่อนนำไปสัมภาษณ์จริงกับกลุ่มเป้าหมาย

วิธีการเก็บรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน โดยมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยนัดหมายผู้ให้ข้อมูลด้านวัน เวลา และสถานที่ และบอกขอบเขตของคำถาม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบขอบเขตของเรื่องที่จะทำการสัมภาษณ์ 2) ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล จากนั้นชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงภาษาให้เหมาะสม เพื่อที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยแยกเป็นรายด้าน ตรวจสอบข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ให้มีความชัดเจนและครบถ้วน และใช้วิธีการตรวจสอบแหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูลหลายแบบเพื่อรับรองความถูกต้องของข้อมูลนั้นๆ โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) ซึ่งประกอบไปด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยใช้วิธีการหลากหลาย เช่น การสังเกต การซักถาม และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ในการวิจัย จากนั้น สรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นรายด้าน โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาเป็นความเรียง และนำเสนอเป็น 1) สภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 2) ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3) แนวทางในการจัดการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและการสนทนากลุ่ม พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร มีดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน การส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคตในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ได้รับการระบุโดยตรง แต่แนวคิดดังกล่าวถูกบูรณาการผ่านกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยครูมีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง แม้จะไม่ได้ใช้คำว่า "ทักษะการคิดเชิงอนาคต" โดยตรง การประเมินผลการเรียนการสอนมีการวัดผลหลายด้าน พร้อมทั้งใช้สื่อการสอนที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้กับการคาดการณ์อนาคตและส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนนั้นยังคงต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากพบว่าบางครั้งครูขาดความเข้าใจในเนื้อหาหรือวิธีการสอนที่เหมาะสม ซึ่งอาจทำให้การสอนจำกัดอยู่เพียงการท่องจำ ภาระงานที่มากเกินไปและขาดแรงจูงใจในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์เป็นอุปสรรคสำคัญ อย่างไรก็ตามครูส่วนใหญ่ยังคงมีบทบาทเป็นผู้จัดกิจกรรมที่หลากหลาย และใช้วิธีการบูรณาการร่วมกับศาสตร์อื่น เช่น วิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ครบวงจร ในด้านการมีส่วนร่วมของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกัน เช่น การทำแผนที่ โครงการสิ่งแวดล้อม หรือการสร้างนิตยสารภูมิศาสตร์ ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอข้อมูล นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทำหาย แม้ว่าบางกลุ่มอาจจะขาดความกระตือรือร้น การออกแบบกิจกรรมที่สนุกสนานและท้าทายสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมได้ดียิ่งขึ้น ด้านบริบทการจัดการเรียนรู้ครูยังใช้กรณีศึกษาจากสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร เช่น ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ปัญหาน้ำท่วมรอการระบาย หรือการจัดการแหล่งน้ำเสีย เป็นกรณีศึกษาในการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในชีวิตประจำวันกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

2. ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่สำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนประกอบด้วย ความแตกต่างในวิถีชีวิตและแนวคิดของนักเรียน ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และความสนใจต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม บางคนให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ขณะที่บางคนมุ่งเน้นความสะดวกสบาย นักเรียนยังขาดทักษะพื้นฐานที่จำเป็น เช่น การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา และบางคนขาดแรงจูงใจในการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ เนื่องจากเห็นว่าไม่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ในด้านผู้สอน ปัญหาหลักคือข้อจำกัดเวลาและการขาดการฝึกอบรมในการออกแบบบทเรียนที่เน้นการปฏิบัติจริง ครูส่วนใหญ่ยังคงสอนด้วยวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาตามตำราและการท่องจำ มากกว่าการกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และคาดการณ์อนาคต ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ในด้านหลักสูตรและเนื้อหา พบว่ามีการขาดการระบุทักษะการคิดเชิงอนาคตในหลักสูตรอย่างชัดเจน และเนื้อหาที่มากเกินไปยังส่งผลให้ครูไม่สามารถทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ได้ นอกจากนี้เนื้อหาบางส่วนยังขาดความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน และระบบการประเมินที่เน้นการจำข้อมูลมากกว่าการฝึกทักษะการวิเคราะห์ในด้านบริบทการเรียนรู้ พบว่าเนื้อหาภูมิศาสตร์บาง



เรื่องยากที่จะเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างประเทศ แม้การใช้สื่อและกิจกรรมบางรูปแบบจะช่วยสร้างความเข้าใจ แต่ยังไม่สามารถสร้างการเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งได้ นอกจากนี้ข้อจำกัดในการศึกษานอกสถานที่และการขาดเครื่องมือในการใช้เทคโนโลยี ยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองต้นรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งรวบรวมผ่านแนวคำถามที่กำหนดไว้ มาวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์แบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า ด้านหลักสูตรพบว่ามีความสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในด้านหลักสูตร ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมการคิดเชิงอนาคตเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเผชิญกับความท้าทายและโอกาสที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต หลักสูตรควรบูรณาการการเรียนรู้จากหลากหลายสาขาวิชา และเนื้อหาวิชาที่เหมาะสมกับการสอนการคิดเชิงอนาคต ควรเลือกเนื้อหาที่ควรมุ่งเน้นไปที่หัวข้อที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง วิธีการจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต มีแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน โดยสามารถนำกิจกรรมที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการทัศนศึกษาและการเรียนรู้ในพื้นที่จริง (Field-Based Learning) อย่างการพานักเรียนสำรวจพื้นที่ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น แม่น้ำ คลอง หรือพื้นที่ชุมชนที่ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักเรียนเห็นปัญหาและผลกระทบชัดเจน พร้อมฝึกการวิเคราะห์และวางแผนแก้ปัญหา การเรียนรู้แบบใช้กระบวนการสืบสอบ (Inquiry-Based Learning) เพื่อให้นักเรียนค้นคว้าข้อมูล วิเคราะห์สาเหตุ และเสนอวิธีแก้ไขปัญหที่เหมาะสม การจำลองสถานการณ์ (Simulation) สร้างสถานการณ์สมมติในชั้นเรียน เช่น การจำลองบทบาทของผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือการเป็นผู้กำหนดนโยบาย เพื่อให้นักเรียนเข้าใจปัญหาในหลายมิติและฝึกการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ใช้กิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ลงมือทำจริง เช่น การสำรวจชุมชน การออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม หรือการทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การกระตุ้นความตระหนักรู้ผ่านชีวิตประจำวัน โดยการเชื่อมโยงปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมกับผลกระทบต่อชีวิตนักเรียน เช่น การอธิบายผลกระทบจากขยะในชุมชนที่อาจนำไปสู่น้ำท่วมหรือปัญหาสุขภาพ เพื่อให้เห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การวางแผนและคิดเชิงอนาคต ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

บทบาทของครูผู้สอนผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญต่างกันประกอบด้วย โดยครูต้องออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนและสภาพแวดล้อม เช่น การใช้กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับปัญหาจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์และประเมินผลกระทบในระยะยาว โดยเฉพาะในด้านสิ่งแวดล้อมและการคิดเชิงอนาคต นอกจากนี้ครูยังต้องพัฒนาทักษะการรับรู้ข่าวสารและการใช้สื่อที่ทันสมัย รวมถึงการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โดยการสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกระตุ้นให้นักเรียนคิดและแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง อีกทั้งครูยัง

ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมและกระตุ้นให้นักเรียนมีทัศนคติที่เป็นบวกและมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง

บทบาทของนักเรียนผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญประกอบด้วย นักเรียนเป็น Active Learner มีความกระตือรือร้นและมีความคิดสร้างสรรค์ในการแสวงหาความรู้ นักเรียนมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนรู้จักการวางแผนและการแก้ไขปัญหา และนักเรียนได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน

แนวทางในการใช้บริบทพื้นที่ของกรุงเทพมหานครในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียน โดยมีประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกันของผู้ให้ข้อมูลคือ การใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร เป็นฐานในการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต โดยเน้นให้นักเรียนตระหนักถึงผลกระทบระยะยาวจากการละเลยปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหามลพิษทางอากาศ การจัดการขยะ การใช้น้ำ และการใช้ที่ดิน รวมถึงการเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีที่ยั่งยืน เช่น การใช้รถสาธารณะ การปลูกต้นไม้ การคัดแยกขยะ การรักษาคุณภาพน้ำ และการออกแบบเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน พบว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานจะการบูรณาการแนวทางการคิดเชิงอนาคตผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง แต่การขาดการระบุทักษะการคิดเชิงอนาคตในหลักสูตรอย่างชัดเจนทำให้ ครูไม่สามารถวางแผนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดเชิงอนาคตอย่างเฉพาะเจาะจง ซึ่งอาจทำให้การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการคิดในอนาคตไม่ได้รับความสำคัญหรือความสนใจที่เพียงพอ จากผลกระทบนี้ การพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในนักเรียนจึงไม่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ แม้ว่าครูจะพยายามจัดกิจกรรมที่หลากหลายและเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับอนาคต แต่การขาดความเข้าใจในเนื้อหาหรือวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ อาจทำให้การสอนมีข้อจำกัด ในด้านการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์หรือการคาดการณ์อนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ผลกระทบจากสาเหตุนี้คือการเรียนการสอนอาจจำกัดอยู่แค่การท่องจำและการเรียนรู้เชิงปริมาณ ทำให้ไม่สามารถกระตุ้นการคิดและการคาดการณ์อนาคตได้ สอดคล้องกับ ญชญากร สิงห์สาร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย การวิจัยพบว่าแม้ว่าครูจะมีการเตรียมความพร้อมในระดับที่ดี แต่ยังขาดทักษะและความรู้ที่ทันสมัยในการสอนภูมิศาสตร์ รวมถึงขาดการสนับสนุนในการพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนการสอน นอกจากนี้ภาระงานที่มากเกินไปของครู เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงหรือส่งเสริมการคิดเชิงอนาคตได้อย่างเต็มที่ ภาระงานที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้ครูไม่มีเวลาในการออกแบบกิจกรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์หรือเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ผลกระทบจากสาเหตุนี้ทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อกระตุ้นทักษะการคิดในอนาคต (ญชญากร สิงห์สาร, 2567)



นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของหวิน จำปานิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะครูเชิงพุทธบูรณาการของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าปัญหาภาระงานของครูที่เป็นอุปสรรคต่อการสอนเกิดจากการกิจหลักคือการเรียนการสอนและการกิจเสริมต่างๆ เช่น ธุรการ การเงิน พัสดุ วิชาการ งานทั่วไป ซึ่งมีความซับซ้อนและต้องใช้เวลาในการจัดการ ทำให้ครูมีเวลาและโอกาสในการพัฒนาสมรรถนะด้านการสอนน้อยลง นอกจากนี้ข้อจำกัดด้านบริบทการจัดการเรียนรู้ แม้ว่าการใช้กรณีศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร เช่น ปัญหาฝุ่น PM 2.5 หรือปัญหาน้ำรอการระบาย จะช่วยให้การเรียนการสอนมีความเชื่อมโยงกับชีวิตจริง แต่การนำเสนอปัญหาดังกล่าวอาจยังไม่เพียงพอในการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคต เนื่องจากการนำกรณีศึกษามาใช้ในบริบทที่แตกต่างอาจทำให้นักเรียนไม่สามารถเข้าใจการเชื่อมโยงปัญหาหรือผลกระทบระยะยาวของปัญหานั้นๆ ได้อย่างเต็มที่ (หวิน จำปานิน, 2562) ดังนั้นการสร้างประสบการณ์ร่วมจากข้อเสนอของอภิสิทธิ์ ศุภกิจเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนานวัตกรรมสื่อเพื่อลดความรุนแรงในข่าวและสร้างการรู้เท่าทันอารมณ์ในข่าว ผลการวิจัยพบว่าการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสและรับรู้ประเด็นต่างๆ ผ่านช่องทางที่หลากหลาย โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกและตัดสินใจในประเด็นสังคมที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาและกิจกรรมควรสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างในแต่ละช่องทางการรับรู้ เพื่อให้ นักเรียนได้เห็นมุมมองที่หลากหลายและสามารถเชื่อมโยงกันได้ การนำเสนอประเด็นที่แตกต่างแต่เชื่อมโยงจะช่วยดึงดูดความสนใจของกลุ่มคนที่หลากหลาย ให้เกิดการเรียนรู้และการลงมือทำในการแก้ปัญหาสังคมร่วมกัน (อภิสิทธิ์ ศุภกิจเจริญ, 2564)

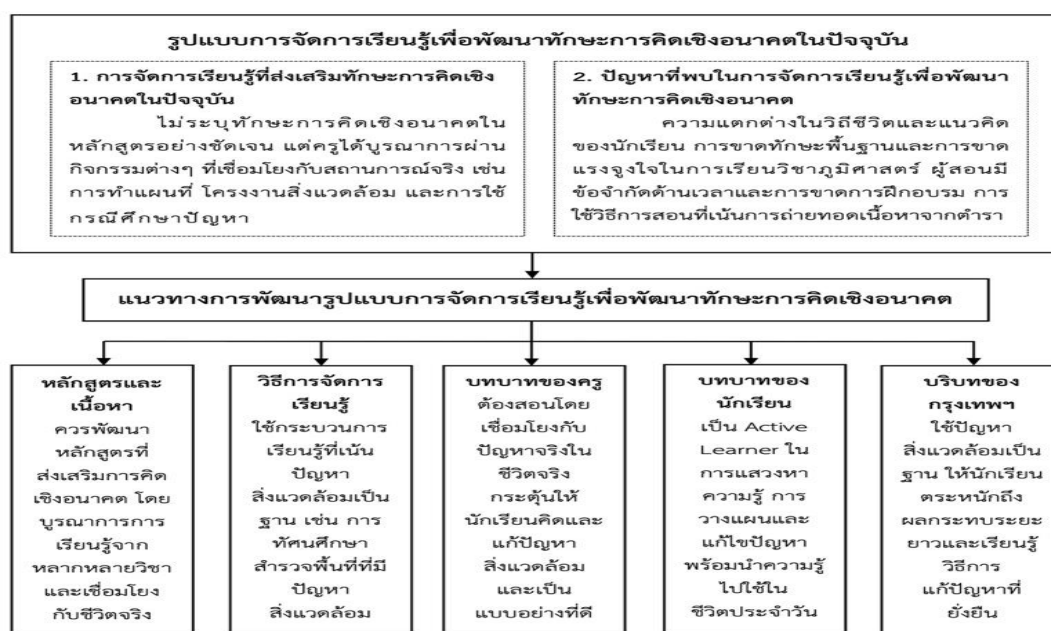
2. แนวทางในการจัดการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต แนวทางด้านหลักสูตรพบว่าหลักสูตรที่ส่งเสริมการคิดเชิงอนาคตมีความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมของนักเรียนในการเผชิญกับความท้าทายและโอกาสในอนาคต หลักสูตรควรบูรณาการการเรียนรู้จากหลากหลายสาขาวิชา และเลือกเนื้อหาที่มุ่งเน้นหัวข้อที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่ออนาคต เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและตระหนักในปัญหาที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งวิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน โดยมีหลากหลายแนวทาง เช่น การทัศนศึกษาในพื้นที่จริง (Field-Based Learning) ที่ให้นักเรียนได้สำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น แม่น้ำหรือชุมชนที่ประสบปัญหา การเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบ (Inquiry-Based Learning) ที่กระตุ้นให้นักเรียนค้นคว้าข้อมูลและเสนอแนวทางแก้ไข การจำลองสถานการณ์ (Simulation) ในห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนเข้าใจปัญหาในหลายมิติ และการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่ให้นักเรียนลงมือทำจริง เช่น การสำรวจชุมชนหรือการพัฒนาโครงการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ สอดคล้องกับ Ban ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูมีบทบาทสำคัญในการออกแบบและดำเนินการสอน ครูต้องเลือกกรณีศึกษาและออกแบบคำถามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบอิสระ และประเมินผลนักเรียนอย่างหลากหลาย (Ban, 2023) ดังนั้นครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียน โดยเน้นเชื่อมโยงกับปัญหาในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา นอกจากนี้ ครูควรพัฒนาทักษะในการใช้สื่อที่ทันสมัย และสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บทบาทของนักเรียน

นักเรียนควรเป็น Active Learner โดยมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การวางแผนและการแก้ปัญหาเป็นอีกหนึ่งทักษะสำคัญที่นักเรียนควรพัฒนา พร้อมทั้งนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างผลกระทบเชิงบวกในระยะยาว เป็นบทบาทที่สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้แบบคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Approach) ที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และจัดการความรู้ด้วยตนเอง โดยมุ่งพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยกระตุ้นแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ (Gazi, 2009) การใช้บริบทพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร การใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร เช่น ปัญหามลพิษทางอากาศ การจัดการขยะ และการจัดการพื้นที่ เป็นฐานในการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง การเรียนรู้ควรเน้นให้นักเรียนตระหนักถึงผลกระทบระยะยาวจากการละเลยปัญหาเหล่านี้ และส่งเสริมการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีที่ยั่งยืน เช่น การใช้รถสาธารณะ การปลูกต้นไม้ และการคัดแยกขยะ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนในอนาคต สอดคล้องกับ Amin ที่กล่าวว่าการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง และมีจุดเด่นในการพัฒนาทักษะและความสามารถอื่นๆ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหา ทักษะการคิดเชิงพื้นที่ เป็นต้น (Amin, 2023)

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตต้องอาศัยการบูรณาการทั้งในด้านหลักสูตร วิธีการเรียนรู้ บทบาทของครูและนักเรียน ตลอดจนการใช้บริบทในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับอนาคตที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 แนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต



สรุป

การศึกษาแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐานช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตและเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรับมือกับความท้าทายในอนาคต โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสังคม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำของมนุษย์กับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ และทำงานร่วมกัน ทักษะเหล่านี้ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง มีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม การปลูกฝังความตื่นรู้ดังกล่าวช่วยสร้างพลเมืองที่พร้อมมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชน สร้างรากฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนาสังคมที่มั่นคงในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 โรงเรียนควรปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาโดยบูรณาการการคิดเชิงอนาคตในทุกรายวิชา พร้อมทั้งใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จริง เช่น การทัศนศึกษาและการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อให้นักเรียนมีความตระหนักถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในอนาคต

1.2 ครูควรพัฒนาทักษะในการออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสม รวมถึงการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่างในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียน รวมถึงการใช้บริบทของกรุงเทพมหานครเป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคตในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และสนับสนุนให้มีบทบาทเป็นนักเรียนที่กระตือรือร้นและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยในบริบทที่หลากหลาย ควรขยายการศึกษาไปยังพื้นที่ที่มีบริบทต่างๆ เช่น ต่างจังหวัด หรือพื้นที่ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมเฉพาะ เพื่อศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในแต่ละบริบท

2.2 การพัฒนาเครื่องมือประเมินผล ควรพัฒนาเครื่องมือในการประเมินผลการเรียนรู้ที่สามารถวัดการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียน โดยให้ความสำคัญกับการประเมินกระบวนการคิดและการแก้ปัญหา

2.3 การศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการเสริมสร้างการเรียนรู้เชิงอนาคต เช่น การใช้ Virtual Field Trips หรือการจำลองสถานการณ์ต่างๆ ในห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนได้สัมผัสประสบการณ์จริง

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2563). *การคิดเชิงอนาคต*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ชัคเชส.
- ชล บุนนาค และคณะ. (2561). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการประสานงานการวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567 จาก



- <https://www.sdgmovement.com/wp-content/uploads/2020/03/รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการประสานงานและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน-ปีที-1.pdf>
- ณัชฎากร สิงห์สาธิต. (2567). แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 19(2), 1-15.
- ภัทรพร รักเปี่ยม. (2565). จุฬาฯ เดินหน้าส่งเสริม Futures Literacy ใช้ทักษะอนาคตเพื่อสร้างปี จ จ บั น ที่ ดี ก ว ่า . สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.chula.ac.th/highlight/81917/>
- สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566-2570*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567 จาก https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20230307173518.pdf
- หวิน จำปานิน. (2562). กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะครูเชิงพุทธบูรณาการของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 6(8), 3857-3869.
- องค์การสหประชาชาติ ประเทศไทย. (2565). *สาเหตุและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567 จาก <https://thailand.un.org/th/174652-สาเหตุและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ>.
- อภิสิทธิ์ ศุภกิจเจริญ. (2564). การพัฒนานวัตกรรมสื่อเพื่อลดความรุนแรงในข่าวและสร้างการรู้เท่าทันอารมณ์ในข่าว. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 10(2), 50-64.
- Amin, S. (2023). Social science education students' preparedness for problem based hybrid learning. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 17(1), 76-84.
- Artino, A. R. (2008). *A Brief Analysis of Research on Problem-Based Learning University of Connecticut*. Retrieved 1 July 2024 from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED501593.pdf>
- Ban, Q. (2023). The Role of Teacher in the PBL Teaching Model. Proceedings of the 2nd International Conference on Education. *Language and Art (ICELA 2022)*, (730), 754-763.
- Gazi, Z. A. (2009). Implementing a constructivist approach into online course designs in the Distance Education Institute at Eastern Mediterranean University. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, 8(2), 7.
- School of Global Studies. (2023). *Environmental Concern*. Retrieved 1 July 2024 from <https://sgs.tu.ac.th/news/top-public-concern-in-thailand-2023/>.
- UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: learning objectives*. Retrieved 1 July 2024 from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>.



Vidergor, H. E., et al. (2019). Promoting future thinking in elementary and middle school applying the Multidimensional Curriculum Model. *Thinking Skills and Creativity*, (31),19-30.



การประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร
สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

A Model of Application of Baladhamma for the Academic
Administration of School Administrator under the Office of Basic Education
Commission Ministry of Education

¹ศิระพงศ์ เปี่ยมสวัสดิ์ ²พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย

¹Sivapong Paimsawad ²Phramaha Kraiwan Jinadattiyo

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: Sivapong.p@debsirin.ac.th

Received January 8, 2025; Revised January 24, 2025; Accepted: January 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อสร้างรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Reseach) กลุ่มตัวอย่างคือโรงเรียนมัธยมในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 330 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา และครูที่ปฏิบัติงานด้านวิชาการ จำนวนทั้งหมด 990 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นมาตรวัดแบบประเมินค่า 5 ระดับ ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.6-1.0 มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.302-0.835 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.980 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงเส้นและวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ได้องค์ประกอบจำนวน 7 องค์ประกอบ และ 85 ตัวแปร 2) ผลการประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า เป็นรูปแบบที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

คำสำคัญ: การประยุกต์; หลักพลธรรม; การบริหารงานวิชาการ; ผู้บริหารสถานศึกษา; โรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน



Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the components of the application of principles of morality in academic administration by administrators of educational institutions under the Office of the Basic Education Commission, 2) to create a model for the application of principles of morality in academic administration by administrators of educational institutions under the Office of the Basic Education Commission, using mixed research methods (Mixed Methods Research). The sample group consisted of 330 secondary schools under the Basic Education Commission. The information providers include: Educational institution administrators Deputy Educational Institution Administrator and teachers working in academic areas, a total of 990 people using a questionnaire as a 5-level evaluation scale with an index of consistency (IOC) between 0.6-1.0 and a discriminatory power between 0.302-0.835 and has a confidence value of 0.980. The statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, and standard deviation and to analyze for linear relationships and analyze content using statistical computer programs. The research results were found that: 1) Components of the application of principles of morality in academic administration by administrators of educational institutions under the Office of the Basic Education Commission with analysis synthesize concepts, theories, documents, and related research and interviews experts were found that: a total of 7 elements and 85 variables were obtained. 2) The results of the evaluation and certification of the model from experts and experts were found that: It is a model has 7 important elements which are appropriate, correct, possible and can be used.

Keywords: Application; Moral principles; Academic administration; Educational Institution Administrators; Schools under the Office of Basic Education Commission

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาองค์กรไปจนถึงการพัฒนาประเทศและโลกใบนี้ การที่จะสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพขึ้นมาในสังคมได้นั้นหนึ่งในปัจจัยสำคัญก็คือการศึกษา (Education) นั่นเอง การศึกษานอกจากจะทำให้มนุษย์เกิดความรู้และพัฒนาตนได้แล้ว สิ่งนี้ยังสามารถเป็นตัวกำหนดทิศทางของประเทศได้อีกด้วย เพราะหากประเทศไหนมีการส่งเสริมการศึกษาที่ถูกทิศทาง ตลอดจนวางแผนการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ ย่อมทำให้ประเทศนั้นมีต้นทุนที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพในการร่วมกันสร้างประเทศให้ก้าวไกล นั้นรวมถึงหน่วยย่อยอย่างองค์กรด้วยที่หากคัดสรรทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเข้ามาทำงานก็ย่อมส่งผลให้องค์กรพัฒนาได้อย่างก้าวไกลเช่นกัน ขณะเดียวกันองค์กรก็ควรไม่หยุดที่จะพัฒนาองค์ความรู้ให้กับบุคลากรด้วย เพราะการศึกษานั้นไม่มีวันสิ้นสุด ทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้ไปตลอดได้ และพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลาด้วยเช่นกัน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 50 (4) ได้กล่าวถึงหนึ่งในหน้าที่ของบุคคลนั้นคือเข้ารับการศึกษาอบรมในการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งหมายถึงการบังคับให้เด็กทุกคนต้องมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาอบรมตามการศึกษาภาคบังคับ และขณะเดียวกันบิดามารดา หรือผู้ปกครองย่อมต้องมีหน้าที่พาเด็กไปเข้ารับการศึกษาอบรมและในมาตรา 54 วรรคแรก ได้กล่าวว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาที่มีความเสมอภาคแก่คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะ และทุกพื้นที่ โดยให้เป็นหน้าที่ของรัฐเข้ามาดูแลและพัฒนาตั้งแต่เด็กเล็กก่อนวัยเรียนให้สามารถมีสติปัญญาที่พัฒนาและมีวินัยที่ดี งามอย่างเสมอเหมือนกันรวมทั้งกำหนดเป้าหมายของการให้การศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของการศึกษา (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560)

การบริหารวิชาการถือว่าเป็นหัวใจหลักของการบริหารสถานศึกษาทุกระดับ ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา ก็คือการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สถิตยชัย วรานนท์, 2553) ได้ตามมาตรฐานการศึกษา มีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานขององค์การปกครองท้องถิ่นและระดับชาติ ดังนั้นในสถานศึกษาการบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาโดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษาและเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ด้วยขอบข่ายงานการบริหารงานวิชาการ มี 17 ภาระงานในโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจึงต้องรับผิดชอบงานหลายด้าน ซึ่งจำเป็นต้องมีความวิริยะพากเพียรในการอุทิศเวลาให้กับทางราชการ

ตามพระราชบัญญัติครูและบุคลากรทางการศึกษาซึ่งเป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติราชการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาซึ่งต้องเป็นผู้ปฏิบัติงานราชการให้สำเร็จลุล่วงในมาตรา 82 ได้กล่าวว่าข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องรักษาวินัยที่บัญญัติเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติไว้ในหมวดนี้อย่างเคร่งครัดและในมาตรา 84 ได้กล่าวว่า ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เสมอภาคและเที่ยงธรรม มีความวิริยะ อุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร ดูแลเอาใจใส่ รักษาประโยชน์ทางราชการ และต้องปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด และในวรรค ได้กล่าวว่า ห้ามมิให้อาศัยหรือยอมให้ผู้อื่นอาศัยอำนาจและหน้าที่ราชการของตน ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม หาประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น และในวรรคท้ายได้กล่าวว่าการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบเพื่อตนเองหรือผู้อื่นได้รับประโยชน์ที่ควรได้เป็นการทุจริตต่อหน้าที่เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง (สำนักงานข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2560)

แต่ในปัจจุบันข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากระทำความผิดต่อหน้าที่คดี เช่นในคดีหมายเลขดำที่ อม.18/2565 หมายเลขที่ อม.30/2567 เป็นการที่ทุจริตเชิงนโยบาย ทุจริตการจัดสรร



งบประมาณ เพื่อก่อสร้างสนามฟุตบอล โรงเรียนในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ปีงบประมาณ 2555 และคำสั่งของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่ 324 / 2561 ลงวันที่ 18 เมษายน 2561 แต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนกรณีที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้รับเรื่องจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตภาคีรัฐกรณีผู้อำนวยการโรงเรียนทุจริตเรียกรับเงินจากผู้ปกครองเป็นตัวอย่างของการที่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในตำแหน่งผู้บริหารได้ทำการทุจริตไม่ปฏิบัติตนในการรักษาวินัย (คำสั่งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567)

ในการจะแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่ดีที่สุดคือการให้ตนเองเป็นคนที่จะเตือนตนเองให้ตระหนักและเห็นถึงการละซึ่งกิเลสความอยากซึ่งในการปฏิบัติราชการนั้นมีโอกาสที่จะแสวงหาช่องทางที่ทุจริตได้ ประกอบกับการบริหารงานราชการให้บรรลุความสำเร็จนั้นต้องใช้ทั้งกำลังกาย กำลังใจเป็นอย่างมาก ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้มี หลักพลธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมอันเป็นพลังคุณธรรมที่ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความมั่นใจ ไม่หวั่นไหว อยู่ในจิตสำนึก อยู่ในความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นธรรมอันเหนี่ยวรั้งควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออก ทำให้มีความมั่นใจในตัวเอง ตลอดจนการทำให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จะสามารถมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการซึ่งถือเป็นหัวใจหลักสำคัญของสถานศึกษา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อสร้างรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลและพัฒนาการศึกษาชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้าง ตรวจสอบและประเมินรับรองรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ของการวิจัยทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัย และสัมภาษณ์แนวความคิดของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ รวบรวมข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาองค์ประกอบการประยุกต์หลักพลธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive Interview)

2. สร้างรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำแบบสอบถามที่จัดทำสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับหน่วยวิเคราะห์ (Unit Of Analysis) คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบ (Path Analysis) ว่าพหุตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน และสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ประเมินและรับรองรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 รูป/คน เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบให้มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็น หน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) จำนวน 2,358 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 330 โรงเรียน ให้โรงเรียนเป็นหน่วยสุ่ม (Sample Unit) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก (Lottery) ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการและครูที่ทำหน้าที่งานวิชาการจำนวน 990 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ตามกรอบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในสถานศึกษา เป็นแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผู้บริหารโรงเรียนว่ามีการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับใด เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ค้นหาคำคุณภาพของเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาฯ ศึกษานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้ 2. หาคความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอประธาน และกรรมการที่ปรึกษาฯ ศึกษานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถามรูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ รายข้อ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความ



สอดคล้องเท่ากับ 0.8-1.00 3. หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ ด้วยการวิเคราะห์ หาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (alpha coefficient) โดยวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.994

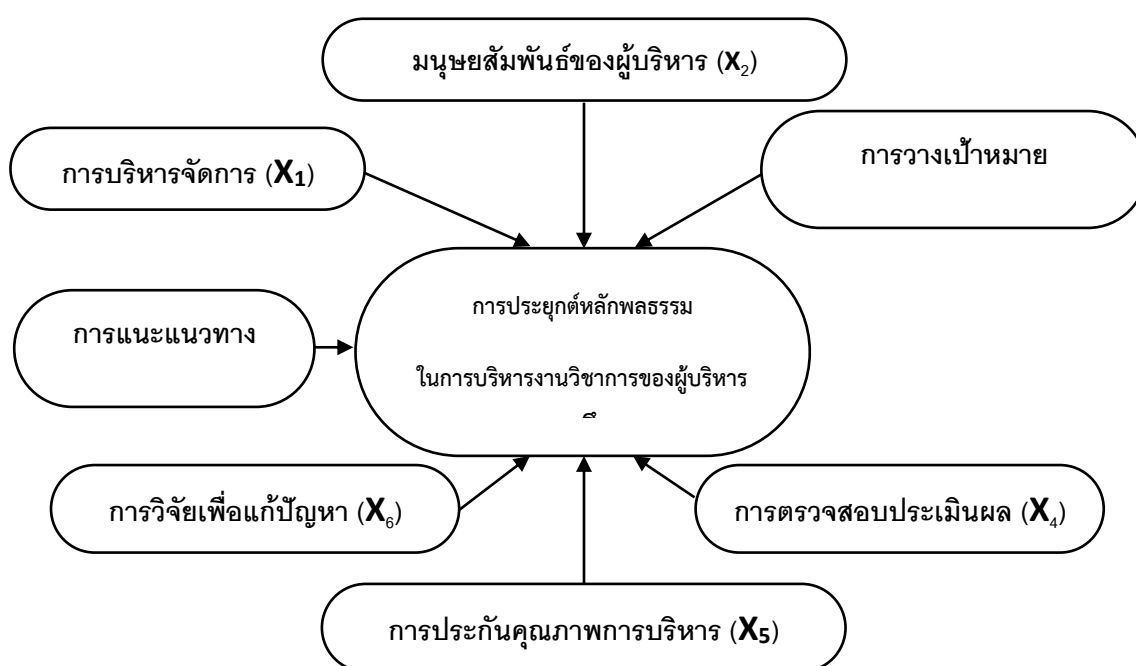
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด ดังนี้ 1) ขอนหนังสือเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัยจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนของกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูล 2) นำหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูล 3) ทำการรวบรวมแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาจากกลุ่มตัวอย่างมาตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ 4) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดที่ได้รับกลับคืนมา ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มีรายละเอียด ดังนี้ 1. การวิเคราะห์เนื้อหา จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ด้วยวิธี (Content Analysis) แล้วนำข้อมูลมาสรุปเป็นตัวแปรที่ศึกษา 2. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้การแจกแจงค่าความถี่ (frequency) และหาค่าร้อยละ (percentage) 3. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสมของตัวแปรการประยุกต์หลักพลธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยหาค่าสถิติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation : S.D.) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป 4. วิเคราะห์องค์ประกอบ (Path Analysis) เพื่อศึกษารูปแบบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ได้ตัวแปร จำนวน 132 ตัวแปร และได้ร่างองค์ประกอบจำนวน 17องค์ประกอบ ประกอบไปด้วย 1) ด้านการพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น 2) ด้านการวางแผนงานด้านวิชาการ 3) ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 4) ด้านการพัฒนาหลักสูตร 5) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 6) ด้านการวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 7) ด้านการวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา 8) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่ง การเรียนรู้ 9) ด้านการนิเทศการศึกษา 10) ด้านการแนะแนว 11) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 12) ด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 13) ด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น 14) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน 15) ด้านการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา 16) ด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา และ 17) ด้านการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Path Analysis) พบว่าได้ 7 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการ องค์ประกอบที่ 2 มนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหาร องค์ประกอบที่ 3 การวางแผนเป้าหมายเพื่อพัฒนาการศึกษา องค์ประกอบที่ 4 การตรวจสอบประเมินผล องค์ประกอบที่ 5 การประกันคุณภาพการบริหาร องค์ประกอบที่ 6 การวิจัยเพื่อแก้ปัญหา องค์ประกอบที่ 7 การแนะแนวทางวิชาการ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลว่าพหุตัวแปรมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ และตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า มีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเพื่อวิเคราะห์ เส้นทางอิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 รูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. ผลการประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า เป็นรูปแบบที่มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า รูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ได้รับการสนับสนุนจากคณะครู และผู้บริหารสถานศึกษาคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1. ด้านการบริหารจัดการสามารถกล่าวได้ว่าการบริหารการทำงานและการจัดการทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงสุด 2. ด้านมนุษย์



สัมพันธ์ของผู้บริหาร กล่าวได้ว่าการจัดการและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรและสังคมในองค์กร

3. ด้านการวางแผนเป้าหมายเพื่อพัฒนาการศึกษา กล่าวได้แก่การกำหนดและวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน 4. ด้านการตรวจสอบประเมินผล กล่าวได้ว่ากระบวนการที่ใช้เพื่อประเมินและวิเคราะห์ผลสำเร็จของกิจกรรมต่างๆ เทียบกับเป้าหมายที่กำหนด 5. ด้านการประกันคุณภาพการบริหาร กล่าวได้ว่าการตรวจสอบและปรับปรุงกระบวนการเพื่อให้มั่นใจว่ามีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 6. ด้านการวิจัยเพื่อแก้ปัญหา กล่าวได้ว่าการศึกษาและค้นคว้าเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร 7. ด้านการแนะแนวทางวิชาการ กล่าวได้ว่าการให้คำแนะนำและทิศทางการวิชาการเพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ของบุคลากร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบเหล่านี้ในการพัฒนาการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา และการเสริมสร้างความสามารถในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการและท้าทายที่เกิดขึ้นในวงการการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของวันฉนวนรัตน์ ศรีไสว และคณะ ได้ศึกษาและทำวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารการศึกษาตามหลักพละ 4 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในจังหวัดขอนแก่น พบว่า 1) การบริหารการศึกษาตามหลักพละ 4 โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการบริหารงานทั่วไปตามหลักพละ 4 มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการบริหารการศึกษาตามหลักพละ 4 ดังนี้ 1) การบริหารวิชาการตามหลักพละ 4 ผู้บริหารควรยึด “ปัญญาพละ” คือ กำลังของความรู้ ความสามารถ ในการบริหารงานวิชาการเป็นหลักในการดำเนินงาน 2) การบริหารงานงบประมาณตามหลักพละ 4 ผู้บริหารควรยึด “ปัญญาพละ” คือ กำลังแห่งความรู้ ความสามารถและความแม่นยำเกี่ยวกับงานการเงิน เป็นหลักอีกประการคือ “อนวัชพละ” คือ กำลังของการดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตของผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่การเงิน 3) การบริหารงานบุคคลตามหลักพละ 4 ผู้บริหารควรยึด “ปัญญาพละ” เป็นหลักในการบริหารงานบุคคล อีกประการคือ “สังคหพละ” คือกำลังของการสงเคราะห์ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา 4) การบริหารงานทั่วไปตามหลักพละ 4 ผู้บริหารควรยึด “ปัญญาพละ” เป็นหลัก และอีก 2 ประการคือ “วิริยพละ” และ “สังคหพละ” ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบที่สกัดได้ในด้านการบริหารจัดการ: การบริหารการทำงานและการจัดการทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นต้น (วันฉนวนรัตน์ ศรีไสว และคณะ, 2564)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ผลการประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า เป็นรูปแบบที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหาสมควร ศรีสงคราม ได้สรุปความหมายของวิริยะพละว่ากำลังความเพียรคือ พฤติกรรมของผู้ที่แสดงถึงการปฏิบัติหน้าที่การทำงานด้วยความรักและพอใจ ต้องการผลสำเร็จของงาน มีความพยายามเข้มแข็ง อดทนไม่ท้อถอย พิจารณาใคร่ครวหาเหตุผล ดำเนินงานด้วยการวางแผนปฏิบัติงานตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงงานอยู่เสมอ (พระมหาสมควร ศรีสงคราม, 2550)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อค้นพบหรือองค์ความรู้ในงานวิจัยครั้งนี้คือรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบไปด้วยหลักพลธรรม 4 ประการ คือ 1) ปัญญาพละ มืองค์ประกอบ 2 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการ และองค์ประกอบที่ 7 การแนะแนวทางวิชาการ องค์ประกอบที่ 2) วิริยพละ มืองค์ประกอบ 2 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 3 การวางเป้าหมายเพื่อพัฒนาการศึกษา และองค์ประกอบที่ 6 การวิจัยเพื่อแก้ปัญหา 3) อนวัชพละ มืองค์ประกอบ 2 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 4 การตรวจสอบประเมินผล และองค์ประกอบที่ 5 การประกันคุณภาพการบริหาร และ 4) สังคหพละ มืองค์ประกอบที่ 2 มนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหาร ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดที่ผู้วิจัยสกัด และนำไปปรับให้เข้ากับหลักพลธรรม 4 ประการ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ถ้าขาดองค์ประกอบหลักใดหนึ่งไปจะทำให้การประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการ ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ ถ้าผู้บริหารนำผลการทดสอบหรือองค์ประกอบเหล่านี้ไปพัฒนาเพื่อใช้ในการบริหารสถานศึกษาจะทำให้การดำเนินงานในด้านวิชาการบรรลุเป้าหมาย มีประสิทธิภาพ และได้มาตรฐานตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพ งานวิชาการของโรงเรียน ด้านต่างๆ ด้านนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเกณฑ์ และให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข และต่อยอดนำไปบริหารงานด้านอื่นๆ ได้

สรุป

องค์ประกอบของการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มืองค์ประกอบหลักทั้ง 7 ด้าน ในส่วนของการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย 1) ปัญญาพละ มืองค์ประกอบ 2 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการ และองค์ประกอบที่ 7 การแนะแนวทางวิชาการ 2) วิริยพละ มืองค์ประกอบ 2 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 3 การวางเป้าหมายเพื่อพัฒนาการศึกษา และองค์ประกอบที่ 6 การวิจัยเพื่อแก้ปัญหา 3) อนวัชพละ มืองค์ประกอบ 2 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 4 การตรวจสอบประเมินผล และองค์ประกอบที่ 5 การประกันคุณภาพการบริหาร และ 4) สังคหพละ มืองค์ประกอบ 1 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบที่ 2 มนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหาร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การศึกษาและเข้าใจหลักพลธรรม การศึกษาและทำความเข้าใจในหลักพลธรรมที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญอย่างมาก ควรตระหนักถึงความหมายและความสำคัญของพลธรรมแต่ละประการ (ปัญญาพละ, วิริยพละ, อนวัชพละ, สังคหพละ) และการประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา



1.2 การนำแผนการประยุกต์ใช้ ให้มีความสำคัญกับการวางแผนการทำงานที่มีรายละเอียดและชัดเจน เน้นไปที่การปรับใช้หลักพลธรรมในแต่ละประการให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ของสถานศึกษา

1.3 การบริหารจัดการและการแนะแนวทางวิชาการ ควรเน้นการบริหารจัดการอย่างมีอาชีพที่สนับสนุนการประยุกต์ใช้หลักพลธรรม และการแนะแนวทางวิชาการที่มีเป้าหมายชัดเจนและสอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษา

1.4 การตรวจสอบและประเมินผล ควรจัดทำระบบตรวจสอบและประเมินผลที่มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อวัดผลการประยุกต์ใช้หลักพลธรรมในการบริหารสถานศึกษา และทำการปรับปรุงตามผลการประเมินอย่างต่อเนื่อง

1.5 การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ให้มีความสำคัญกับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร นักเรียน และสังคมในสถานศึกษา เพื่อสนับสนุนการทำงานที่มีประสิทธิภาพและสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นให้มีการเรียนรู้และการพัฒนาที่ดี

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 หน่วยงานต้นสังกัดที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบในส่วนของการบริหารวิชาการควรนำรูปแบบการประยุกต์หลักพระธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ด้านการบริหารจัดการ (2) ด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร (3) ด้านการวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษา (4) ด้านการตรวจสอบประเมินผล (5) ด้านการประกันคุณภาพการบริหาร (6) ด้านการวิจัยเพื่อแก้ปัญหา (7) ด้านการแนะแนวทางวิชาการที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปพิจารณาประกอบการตัดสินใจเลือกรูปแบบที่จะทำให้การบริหารวิชาการเป็นไปได้อย่างดีเพื่อให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาไปได้อย่างดีและมีคุณภาพ

2.2 หน่วยงานต้นสังกัด เช่น คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถนำหลักพลธรรม 4 ไปเป็นแนวทางในการเสริมแรงให้กับบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่งานราชการ ด้วยงานราชการนั้น จำเป็นที่จะต้องมีความตั้งใจพัฒนาตนเอง ซึ่งต้องเกิดจากความพากเพียรอดทนเสียสละทั้งเวลาส่วนตัวเพื่อทุ่มเทให้กับการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งคือการแบ่งปันสิ่งต่างๆ ให้กับสังคม ดังนั้นหลัก พลธรรม 4 ซึ่งประกอบด้วย (1) หลักปัญญาพละ ความฉลาดความรอบรู้ (2) หลักวิริยะพละ ความเพียร มานะบากบั่น (3) หลักอนวัชชะพละ การทำงานที่ไม่เป็นโทษ ยึดถือความสุจริตเป็นที่ตั้ง และ (4) หลักสังคหะพละ การแบ่งปันสงเคราะห์ผู้คนทั้งในสถานศึกษาและชุมชนภายนอกจึงเป็นหลักธรรมที่สมควรนำมาเผยแพร่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ด้านการบริหารจัดการ (2) ด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร (3) ด้านการวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษา (4) ด้านการตรวจสอบประเมินผล (5) ด้านการประกันคุณภาพการบริหาร (6) ด้านการวิจัยเพื่อแก้ปัญหา (7) ด้านการแนะแนวทางวิชาการหรือหน่วยงานอื่นใดไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประถม มัธยม คณะกรรมการอาชีวศึกษา ตลอดจนสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนก็

สามารถนำรูปแบบประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้เพื่อพัฒนางานบริหารวิชาการได้เช่นกัน

4. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจากบริบทของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกัน เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้มาเปรียบเทียบกับข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4.2 ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงานอื่นๆ นอกเหนือจากงานวิชาการ ควรบูรณาการกับงานบริหารด้านอื่นๆ อีก 3 ฝ่าย เช่น งบประมาณ งานบุคคล และบริหารทั่วไป เนื่องจากแต่ละโรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารงานแตกต่างกัน ทำให้การตอบสนองความต้องการในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันด้วย

4.3 ควรทำการวิจัยเชิงพัฒนาตัวชี้วัดรูปแบบการประยุกต์หลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำตัวแปรสังเกตได้ในการวิจัยครั้งนี้มาเป็นกรอบในการวิจัย เพื่อผสมผสาน หลักการแนวคิด ทฤษฎี ตามบริบทของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลประสิทธิผลการบริหารงาน ด้านวิชาการหรือด้านอื่นๆ อีก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไป

4.4 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักพลธรรมในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในระดับสากล เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจากต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 06 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 4 ก, หน้า 13.

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567). *คำสั่งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 21 มิถุนายน 2567 จาก <https://www.nacc.go.th/>

พระมหาสมควร ศรีสงคราม. (2550). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมและพลธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร. (ปริญญา นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2560). *พระราชบัญญัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 25 ตุลาคม 2567 จาก <https://otepc.go.th/th/otepc09/km-otepc09/item/3003-2547.html>

วันฉัตรวัชรวิทย์ ศรีไสว และคณะ. (2564). แนวทางการบริหารการศึกษาตามหลักพล 4 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในจังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.



สถิตย์ชัย วรานนท์วนิช. (2553). *ผู้บริหารกับการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ ฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.



การวิเคราะห์การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังขกรรม ในทรรศนะพุทธปรัชญา

An Analysis of Function of Language Used in Sanghakamma in Buddhist Philosophical Perspective

พระมหาขุนพล สมจิตโต (กลายสุวรรณ)

Phramaha Khunpon Samacitto (Klaysuwan)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: phramahakhunpon@gmail.com

Received November 17, 2024; Revised January 26, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องวัจนกรรม 2) เพื่อศึกษาการทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังขกรรม 3) เพื่อวิเคราะห์เชิงวิพากษ์การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังขกรรมในทรรศนะพุทธปรัชญา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษเอกสารวิเคราะห์เนื้อหา ประเมินเหตุผลแล้วสรุปเป็นงานวิจัย ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดวัจนกรรมของออสตินไม่ได้มองภาษาว่ามีเพียงค่าความจริงกับเท็จเท่านั้น แต่ภาษาสามารถกระทำการบางอย่างได้ ส่วนแนวคิดของเซิร์ลมองการสื่อสารด้วยภาษาของมนุษย์จะต้องมีเจตนาในการสื่อสาร 2) ภาษาที่ใช้ในสังขกรรมเมื่อมองผ่านแนวคิดของออสตินจะมีลักษณะเป็นวัจนกรรมที่ทำหน้าที่สืบต่อกันไปบนเงื่อนไขที่จำเป็นของสังขกรรม แต่เมื่อมองผ่านแนวคิดของเซิร์ลที่เห็นว่าวัจนกรรมย่อมต้องเกิดขึ้นมาจากสภาวะทางจิตวิทยาที่เป็นตัวผลักดัน ดังนั้น ภาษาที่ใช้ในสังขกรรมจะมีวัจนกรรมที่เป็นการตอบสนองจากผู้ฟังที่นำไปสู่ความเป็นอิสระในการตัดสินใจ อย่างไรก็ตาม แนวคิดเหล่านี้ไม่สามารถใช้อธิบายการใช้ภาษาในสังขกรรมของผู้ที่ไม่มีความเข้าใจความหมายของภาษาได้ 3) การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังขกรรมในทรรศนะพุทธปรัชญานั้น ไม่ได้มีเพียงองค์ประกอบที่อนุญาตให้สังขกรรมดำเนินการได้เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ในการแสดงวัจนกรรมแก่ผู้ที่มีความเชื่อในภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิมที่ใช้ในสังขกรรมนั้นด้วย อย่างไรก็ตาม วัจนกรรมที่เกิดขึ้นในสังขกรรมของผู้ที่รู้ความหมายของภาษากับผู้ที่ไม่รู้จะมีความแตกต่างกัน อย่างแรก วัจนกรรมจะมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับเจตนา ส่วนอย่างหลังจะเน้นไปที่การใช้ความรู้สึก

คำสำคัญ: ภาษา; วัจนกรรม; สังขกรรม

Abstract

In this research, three objectives were purposely made: 1) to study the concept of speech act, 2) to study the function of language used in Sanghakamma,



and 3) to critically analyze the function of language used in Sanghagamma in Buddhist philosophical perspective. This research employed the documentary research methodology done by studying documents and then analyzing reasons and thereby evaluating reasons and then making conclusion accordingly. In the research, it was clearly found that: 1) in the concept of speech act of Austin, he viewed language as not only containing the true and false value but also performing something. As regards Searle's idea, he viewed language used by man while communicating as illocutionary act. 2) When applied these concepts to examine language used in Sanghagamma they showed that the used language has the characteristic of speech act that continually functions on the necessary condition of Sanghagamma, therefore, the successfulness of Sanghagamma could be actualized by these functions according to Austin's viewpoint, but Searle is of the view that such a speech act is clearly caused by psychological state that precipitates the speech act, so does the language in Sanghagamma; there will be speech act responded by a listener leading to the independent making certain decision. All is the study of the case where language is used by one who understands its meaning. Therefore, these concepts could not be used to explain language used in Sanghagamma where the user cannot understand the meaning of such language. Thus, the concept of language given by Austin and Searle could not be used to explain the language used in the present Sanghagamma. 3) In this research, it critically analyzes the problem caused by the case of one whose understanding of language is not present and then argues that the function of language used in Sanghagamma in Buddhist philosophical viewpoint does not only contain the condition that certify such Sanghagamma but also perform speech act to those who have faith in Pali regarded as the original language used in the mentioned Sanghagamma. However, the speech act arising in Sanghagamma of those who understand the meaning of language and of those who do not will vary. While in the former the function of speech act involves the utilization of intention the latter focuses on the usage of emotion.

Keywords: Language; Speech act; Sanghakamma

บทนำ

ในการทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่หมายถึงคุณสมบัติที่ทำให้สังฆกรรมไม่บกพร่อง ได้แก่ วัตถุ ญัตติ อนุสาวนา สีมา และ บริษัท (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 8 ข้อที่ 482 หน้าที่ 701 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) องค์ประกอบแต่ละอย่างนั้นต่างก็เรียกร้องความไม่บกพร่องในการดำเนินการ เมื่อองค์ประกอบทุกอย่างไม่มีความบกพร่อง การทำสังฆ

กรรมในครั้งนั้นก็จะถือว่าสำเร็จ อย่างไรก็ตาม สองในห้าอย่างที่กล่าวมาคือยุติกับอนุสาวนานั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาเพื่อที่จะสื่อสารระหว่างการทำสังฆกรรม สิ่งหนึ่งที่เห็นได้จากตรงนี้คือการที่สังฆกรรมจะสำเร็จได้นั้นก็ต้องอาศัยการสื่อสารจากภาษา ดังนั้น ภาษาที่ใช้จึงต้องมีความหมาย ฟังรู้เรื่องและสามารถเข้าใจกันได้จนนำไปสู่ความสำเร็จของสังฆกรรม ความสำเร็จของสังฆกรรมในที่นี้หมายความว่า หากเป็นสังฆกรรมการอุปสมบท ก็จะมีผลทำให้ผู้ที่ขอบวชกลายเป็นพระภิกษุ หรือสังฆกรรมที่ใช้ทำการผูกสีมา เมื่อสำเร็จแล้วก็จะมิผลทำให้พื้นที่ที่กำหนดไว้เป็นเขตทำพระภิกษุสามารถทำสังฆกรรมอย่างถูกต้องได้เป็นต้น จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าภาษาไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของความหมายของคำหรือประโยคเพียงอย่างเดียว แต่ภาษาดูเหมือนว่าจะสามารถกระทำการบางอย่างได้

ในทางปรัชญาภาษามีแนวคิดวัจนกรรม (speech act) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาของผู้พูดในสถานการณ์จริงมากกว่าเรื่องความหมายตามตัวอักษรของคำหรือประโยค ในการวิจัยนี้ได้นำแนวคิดของนักปรัชญาสองท่านคือ จอห์น แอล ออสติน (John L. Austin) และ จอห์น เซิร์ล (John Searle) มาศึกษา ท่านแรกมองภาษาว่าไม่ได้เป็นเพียงการพูดอย่างเดียวแต่มองว่าภาษาเป็นการกระทำอีกด้วย กล่าวอีกอย่างคือการพูดบางอย่างก็คือการกระทำบางอย่าง เขาได้แบ่งวัจนกรรมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) locutionary acts หมายถึงการกล่าวถ้อยคำที่มีความหมาย (2) Illocutionary acts คือ การแสดงเจตนาด้วยถ้อยคำ (3) Perlocutionary acts คือ วัจนผล ซึ่งหมายถึงถ้อยคำที่พูดแล้วก่อให้เกิดผลต่อความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำของผู้ฟัง แนวคิดนี้ศึกษาภาษาที่ใช้จริง (practical language) มากกว่าศึกษาในเชิงอรรถศาสตร์ (Semantics) ที่มักจะศึกษาภาษาโดยมองว่าเป็นเรื่องของความหมายของคำซึ่งโดยส่วนใหญ่ก็มักจะผูกติดกับค่าความจริงและค่าความเท็จ (true and false) (Martinich, 1996) จากตรงนี้จะเห็นว่าลักษณะการศึกษาในแนวทางนี้จะมีลักษณะที่เข้ากันได้กับการใช้ภาษาที่ใช้ในสังฆกรรม ส่วนเซิร์ลมองว่าภาษาได้แยกความแตกต่างระหว่างประโยคกับการยืนยันประโยคเพื่อที่จะบอกว่าตัวบ่งชี้ทางข้อความ (propositional indicator) และตัวบ่งชี้พลังทางวัจนกรรม (indicator of illocutionary force) นั้นเป็นคนละอย่างกัน และการจะเกิด

วัจนกรรมได้นั้นก็ต้องมีเงื่อนไขต่างๆ (Searle, 1965) จากแนวคิดนี้ทำให้เห็นว่าเนื้อความของประโยคไม่ได้เป็นตัวกระทำแต่เป็นพลังทางวัจนกรรม ในเรื่องภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมก็เช่นเดียวกัน หากพิจารณาตามแนวคิดนี้ ตัวภาษาที่มีเนื้อความทางอรรถศาสตร์ก็ไม่ได้เป็นตัวกระทำให้สังฆกรรมสำเร็จ แต่เป็นพลังทางวัจนกรรมที่ทำ จากตรงนี้อาจน้อยก็ทำให้เห็นว่าพลังทางวัจนกรรมก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สังฆกรรมสำเร็จเหมือนกันแม้จะไม่ได้ถูกระบุไว้ในพระวินัย เพราะหากว่าไม่มีพลังทางวัจนกรรมแล้ว ก็หมายถึงว่าไม่มีการกระทำที่ถูกต้องในประโยคนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้การดำเนินการของสังฆกรรมก็อาจจะมีปัญหาได้

ปัญหาในที่นี้ คือเมื่อพระพุทธานุสาสนาแพร่หลายออกไปในสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะพระพุทธานุสาสนาในฝ่ายเถรวาทที่ใช้ภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิมในการทำสังฆกรรมซึ่งอาจจะทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องการเข้าใจความหมายของภาษาที่ใช้ได้ การทำสังฆกรรมในปัจจุบันจึงเป็นไปได้ว่าพระภิกษุที่เข้าร่วมสังฆกรรมจะไม่สามารถเข้าใจการสื่อสารได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัญหาจะต้องเกิดขึ้นมาอย่างแน่นอน เนื่องจากการสื่อสารกันด้วยภาษาบาลีนั้นไม่ได้มีความเข้าใจกันเหมือนในสมัยที่



ผู้เข้าร่วมยังสามารถเข้าใจความหมายได้ในทันที และเมื่อดูจากการกำหนดผู้เข้าร่วมสังฆกรรมแล้ว ในสังฆกรรมนั้นๆ จะมีการกำหนดจำนวนอย่างต่ำของพระภิกษุไว้ นั่นก็มีนัยที่แสดงให้เห็นว่าต้องมีการผ่านความเห็นชอบจากพระภิกษุตามจำนวนที่กำหนดไว้อย่างต่ำในสังฆกรรม และความเห็นชอบนั้นก็ต้องก่อเกิดมาจากความเข้าใจในการสื่อสารด้วยภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมในขณะนั้นด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ในการทำสังฆกรรมก็ต้องมีภิกษุบางรูปรู้ภาษาและจะต้องมีภิกษุบางรูปไม่รู้ภาษาอยู่ในที่เดียวกัน ในกรณีอย่างนี้จะอธิบายอย่างไรในกรณีของผู้ที่ไม่รู้ภาษา

ในการวิจัยจะเริ่มจากการศึกษาแนวคิดเรื่องภาษาโดยเน้นไปที่แนวคิดวัจนกรรม จากนั้นจึงจะศึกษาการทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรม เมื่อทราบแล้วจึงศึกษาและวิเคราะห์การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมในปัจจุบันที่กระทำโดยผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาว่าเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องวัจนกรรม
2. เพื่อศึกษาการทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรม
3. เพื่อวิเคราะห์เชิงวิพากษ์การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมในพระคัมภีร์พุทธปรัชญา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเรื่องภาษาโดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และแนวคิดเรื่องภาษาและแนวคิดเรื่องวัจนกรรมของจอห์น ออสติน และจอห์น เซิร์ล จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการทำหน้าที่ของภาษา
2. ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาในประเด็นการทำหน้าที่ของภาษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
3. ทำการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เนื้อหา (Content Analysis) ในเรื่องการทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมผ่านแนวคิดวัจนกรรมของนักปรัชญาทั้งสองท่านและประเมินเหตุผลเรื่องการทำหน้าที่ของภาษาในพระคัมภีร์พุทธปรัชญา
4. สรุปและนำเสนอการวิจัยต่อไป

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดวัจนกรรมของออสตินเห็นว่าเมื่อใครก็ตามกล่าวถ้อยคำขึ้นมา นั้นกำลังมีความหมายว่าเขาคนนั้นกำลังทำสิ่งหนึ่ง ไม่ใช่เป็นเพียงการพูดสิ่งหนึ่ง เขาเรียกสิ่งนี้ว่า performative utterances (Austin, 1977) โดยที่ performative utterances นั้นจะต้องมีเงื่อนไขที่เรียกว่า felicity จึงจะทำให้เกิดประโยชน์นั้นขึ้นมาได้ เงื่อนไขที่ว่านั้นประกอบด้วย A1 คือ ธรรมเนียมการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับกัน A2 คือ บุคคลมีความเหมาะสมแก่การกระทำในสถานการณ์นั้นๆ B1 คือ ขั้นตอนจะต้องดำเนินการโดยผู้เข้าร่วมทั้งหมดและมีความถูกต้อง B2 คือ มีความสมบูรณ์ T1 คือการมีความรู้สึกร่วมและตั้งใจทำ T2 คือ จะต้องปฏิบัติตามผลที่ได้เช่นนั้นจริงๆ (Austin, 1962) ส่วนแนวคิดวัจนกรรมของเซิร์ลเห็นว่า เวลาที่ใครก็ตามพูดหรือเขียนสิ่งใดกับ

ผู้อื่น นั้นมีความหมายว่าเขากำลังแสดง illocutionary act (Searle, 1999) เขาได้ทำการแยกประโยคที่เป็นวัจนกรรมหรือประโยคที่มีพลังทางวัจนกรรมกับเนื้อหาของประโยคออกจากกัน โดยให้โครงสร้างดังนี้ $F(p)$ โดยที่ “F” หมายถึง illocutionary force ส่วน “p” หมายถึง propositional content (Searle, 1999) อย่างไรก็ตาม การจะหาว่าประโยคนั้นเป็นวัจนกรรมอะไร ก็ให้ดูที่ illocutionary point ซึ่งสิ่งนี้จะมาพร้อมกันกับสถานะพื้นฐานทางจิตวิทยาและเงื่อนไขความจริงใจ (Searle, 1999) และในแต่ละวัจนกรรมก็ยังมีทิศทางความสัมพันธ์ที่เข้ากันได้ระหว่างคำกับโลกนั้นจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ถ้อยคำสัมพันธ์กับโลก (word to world direction of fit) ประโยคในที่นี้ได้แก่ ประโยคที่เป็นข้อความ การบรรยาย การยืนยัน การอธิบาย ส่วนลักษณะที่สองคือแบบโลกสัมพันธ์กับถ้อยคำ (world to word direction of fit) ซึ่งได้แก่ การขอร้อง การบังคับ การสาบาน การปฏิญาณ เซิร์ลยังเห็นว่าในเรื่องทิศทางระหว่างคำกับโลกนั้นจะต้องเป็นผลสืบเนื่องมาจาก illocutionary point อีกด้วย (Searle, 1979)

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่าการทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรม เมื่อพิจารณาผ่านแนวคิดของออสตินแล้วมีลักษณะเป็นวัจนกรรมที่ทำหน้าที่ส่งต่อสืบกันไปจนเกิดผลเป็นความสำเร็จของสังฆกรรม โดยที่ทั้งหมดต้องอยู่บนเงื่อนไข A B และ T อย่างไรก็ตาม หากเงื่อนไข A กับ B มีความสมบูรณ์แต่เงื่อนไข T ซึ่งหมายถึงความจริงใจไม่สมบูรณ์ ออสตินก็ยังเห็นว่าสังฆกรรมยังถือว่ากระทำสำเร็จได้แต่ก็จะถือว่ากลวงไร้สาระ (Austin, 1962) ส่วนการทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรม เมื่อมองผ่านแนวคิดของเซิร์ล พบว่ามีลักษณะเป็นการส่งต่อกันของวัจนกรรมหลายประเภท โดยที่ในแต่ละวัจนกรรมนั้นได้สะท้อนให้เห็นถึง illocutionary point ซึ่งถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ว่าในแต่ละประโยคต้องการทำอะไร และยังสะท้อนให้เห็นถึงสถานะพื้นฐานทางจิตวิทยาที่เป็นตัวผลักดันอีกด้วย (Searle, 1979) เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เห็นถึงจุดประสงค์ของกรรมวาจาในแต่ละช่วงได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม สังฆกรรมตามแนวคิดนี้จะสำเร็จได้ก็ด้วยวัจนกรรมที่เป็นการปฏิญาณที่เป็นผลจากการตอบสนองของผู้ฟังต่อวัจนกรรมของผู้ที่กล่าวกรรมวาจา

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่าผลการวิเคราะห์การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมในพระคัมภีร์พุทธปรัชญานั้นนอกจากจะมีลักษณะเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของสังฆกรรมที่เมื่อครบถ้วนแล้วจะทำให้สังฆกรรมดำเนินต่อไปได้ตามหลักฐานที่มาในพระวินัยปิฎกแล้ว ภาษายังมีหน้าที่แสดงวัจนกรรมอีกด้วย การทำหน้าที่ของภาษาที่ใช้ในสังฆกรรมยุคต้นที่ผู้เข้าร่วมมีความสามารถในการเข้าใจภาษาได้นั้นสามารถก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิดที่นำไปสู่ความเป็นอิสระของผู้เข้าร่วมสังฆกรรมที่สามารถจะเลือกหรือปฏิเสธผู้ที่เข้ามาขอบวชก็ได้ ส่วนการทำหน้าที่ของภาษาในสังฆกรรมยุคหลังที่ถึงแม้จะมีลักษณะเป็นการใช้ภาษาโดยที่ไม่มีความเข้าใจเรื่องความหมาย แต่ก็สามารถวิเคราะห์โดยจัดเข้าเป็นวัจนกรรมประเภทการกล่าวแสดงออกตามแนวคิดของเซิร์ลได้ (Searle, 1979) คือเป็นวัจนกรรมที่อาศัยความเชื่อที่เชื่อว่าการกรรมวาจานั้นเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขที่สามารถอนุญาตให้ทำสังฆกรรมได้ โดยที่เมื่อกล่าวเสร็จแล้วก็จะทำให้ผู้ที่เข้ามาขอบวชกลายเป็นพระภิกษุได้จริงในการกล่าวออกมา



อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าแนวคิดของออสตินและเซิร์ลต่างก็มุ่งศึกษาภาษาในส่วนที่เป็นด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ที่ไปดูว่าอะไรคือสิ่งที่ผู้พูดกระทำด้วยภาษา ทั้งนี้ก็อาจเป็นเพราะว่าการศึกษาภาษาที่เป็นการศึกษาเรื่องคำและความสัมพันธ์ของคำหรือประโยค โดยเป็นการอธิบายเกี่ยวกับกฎว่าประโยคที่ดีหรือประโยคที่ถูกต้องในเชิงไวยากรณ์เป็นอย่างไร หรือการศึกษาภาษาในเชิงอรรถศาสตร์ ที่ให้สนใจโดยการพยายามจะอธิบายว่าความหมายของคำนั้นคืออะไร ยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจภาษาที่ใช้ในสถานการณ์จริงของมนุษย์ในสังคม แต่เมื่อได้ศึกษาภาษาในส่วนที่เป็นวัจนปฏิบัติศาสตร์นี้จะทำให้สามารถมองเห็นภาษาในมิติที่แตกต่างออกไปจากเดิม จะเห็นว่าภาษาที่ใช้จริงในชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ได้ผูกติดอยู่กับค่าความจริงหรือเท็จเท่านั้น แต่ยังมีคำหรือประโยคที่ยังสามารถกระทำการบางอย่างได้ เช่น สัญญา สาบาน ขอโทษ ขออภัย ให้อภัย อีกมากมาย ความสำคัญของประโยคเหล่านี้ก็คือ ประโยคไม่ได้เป็นเรื่องของความหมายแต่เพียงอย่างเดียว แต่ความหมายของประโยคเหล่านั้นผูกติดอยู่กับผู้ใช้ซึ่งก็คือมนุษย์นั่นเอง ในจุดประสงค์ข้อนี้มีความสอดคล้องกับการแขนงของการศึกษาเรื่องภาษาของนักปรัชญาโดยทั่วไปที่สนใจใน 3 ประเด็นหลัก คือ วากยสัมพันธ์ อรรถศาสตร์ และวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Martinich, 1996) อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยนี้มีความเห็นว่าการมีความเข้าใจในแนวคิดเรื่องวัจนกรรมที่อยู่ในส่วนการศึกษาภาษาในทางวัจนปฏิบัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น เพราะเมื่อชัดเจนแล้วก็จะสามารถสร้างพื้นที่ให้แก่การวิเคราะห์การใช้ภาษาที่ใช้ในสังขกรรมที่มีลักษณะเป็นทั้งภาษาที่มีความหมายและเป็นภาษาที่มีการกระทำบางอย่าง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าเมื่อมองการใช้ภาษาที่ใช้ในสังขกรรมผ่านแนวคิดวัจนกรรมของออสตินแล้ว จะเห็นว่าการกระทำทุกอย่างจำเป็นต้องอยู่บนเงื่อนไข แต่ก็ยังเปิดช่องในเรื่องเงื่อนไขความจริงใจของผู้เข้าร่วมในสังขกรรมอยู่ หมายความว่าต่อให้ไม่มีเงื่อนไข T ซึ่งเป็นเรื่องความจริงใจในการทำของผู้กล่าวว่าจะออกไป แต่สังขกรรมก็ยังถือว่าทำได้สำเร็จแต่อาจจะมีผลกลางไร้สาระอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า T จะมีมาจากทั้ง 2 ฝ่าย คือ ผู้พูดกับผู้ฟัง ในฝ่ายของผู้พูดนั้น การจะมี T หรือไม่ก็ติดตาม ก็ไม่น่าจะเป็นตัวที่บอกว่าสังขกรรมจะไร้สาระได้ เพราะสังขกรรมจะสำเร็จได้จริงก็ต้องอาศัย T ของฝ่ายผู้ฟัง หมายความว่าในเรื่องความจริงใจนี้อาจจะเป็นไปได้ที่ฝ่ายผู้พูดไม่มีความจริงใจในการพูด แต่ถึงกระนั้นการไม่มีความจริงใจนั้น ก็ยังสามารถสร้างผลคือความรู้สึกนึกคิดให้เกิดการปฏิบัติจริงต่อผู้ฟังได้เหมือนกัน ดังนั้น ความจริงใจที่เป็นสิ่งที่จะทำให้สำเร็จสังขกรรมได้จึงควรมองไปที่ปฏิกริยาที่ตอบโต้มาจากฝ่ายของผู้ฟัง เมื่อเป็นเช่นนี้ การพิจารณาเรื่องความจริงใจที่เป็นตัวที่ทำให้สังขกรรมไม่เกิดผลไร้สาระจึงอยู่ที่ T คือความจริงใจของผู้ฟังซึ่งก็คือพระภิกษุทุกรูปที่เข้าร่วมในสังขกรรมที่ต่างก็มีความเข้าใจในการสื่อสารนั้นนั่นเอง ส่วนในแนวคิดของเซิร์ล จะเห็นว่าการกระทำในสังขกรรมการอุปสมบทเป็นวัจนกรรมที่มาจากความสืบทอดส่งต่อกันมา โดยที่ในวัจนกรรมในแต่ละประโยคนั้นก็ได้สะท้อนให้เห็น illocutionary point ซึ่งถือว่าเป็นตัวสำคัญที่บอกว่าแต่ละประโยคต้องการทำอะไรและยังต้องประกอบกับสถานะพื้นฐานทางจิตวิทยาที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดการกระทำ สังขกรรมตามแนวคิดนี้จึงต้องเกิดจากการตระหนักรู้ในสิ่งที่ทำเท่านั้น นอกจากนั้นยังทำให้เห็นถึงทิศทางที่คำกับโลกมีความสัมพันธ์ต่อกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการกระทำในส่วนที่มีทิศทางความสัมพันธ์แบบโลกกับคำแล้ว ก็จะได้เห็นได้ว่าเป็นขั้นตอนที่เป็นวัจนกรรม

รรมการขอร้องหรือคำสั่งโดยการเรียกให้สงฆ์ฟังตน แล้วนำไปสู่วัจนกรรมข้อผูกพันที่ส่งต่อกันไปสู่การขอร้องหรือสั่งให้สงฆ์ร่วมกันทำการบวช ซึ่งตรงนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่ทำให้สงฆ์เกิดการตัดสินใจและมีอิสระที่จะเลือกรับหรือปฏิเสธผู้ที่เข้ามาขอบวช จากนั้นก็ต้องมีการตอบสนองกลับไปจากสงฆ์ ซึ่งการตอบสนองนี้ก็ถือว่าเป็นวัจนกรรมข้อผูกพันที่มีทิศทางความสัมพันธ์แบบโลกต่อคำเหมือนกัน จะเห็นได้ว่าการที่สงฆ์กรรมดำเนินไปได้นั้นจะมีลักษณะทิศทางความสัมพันธ์แบบโลกกับคำอยู่น้อย สิ่งนี้อาจจะชี้ให้เห็นว่าตัวบุคคลที่ร่วมกันทำสังฆกรรมมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้ออกคำสั่ง เป็นผู้ขอร้อง เป็นผู้ชักชวนกันทำข้อตกลง เป็นผู้ปฏิญาณตอบรับด้วยตัวของเขาเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงอาจมองได้ว่าทิศทางความสัมพันธ์แบบนี้ทำให้กรรมวาจาในสังฆกรรมมีเรียกร้องให้มนุษย์มีจิตสำนึก ร่วมรับรู้ มีความเข้าใจในการกระทำการในขั้นตอนต่างๆ และหากไม่เกิดมีกระบวนการเช่นนี้ก็สมควรเรียกว่าสังฆกรรม อย่างไรก็ตาม ในจุดประสงค์ข้อนี้พบว่าแนวคิดของออสตินกับแนวคิดของเซิร์ลมีความยืดหยุ่นต่างกัน โดยอย่างแรกยังเปิดโอกาสให้เงื่อนไขความจริงใจจากผู้ที่กำลังกรรมวาจาเป็นสิ่งที่ไม่ได้ทำให้สังฆกรรมเสียหาย แต่ในแนวคิดของเซิร์ลถือว่าในการกล่าวแต่ละครั้งจะต้องประกอบไปด้วยเจตนา หรือมีความตระหนักรู้ ในงานวิจัยนี้มีความเห็นว่าทั้งสองแนวคิดมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับกรณีการใช้ภาษาที่กำลังพิจารณากันอยู่ คือสังฆกรรมในสงฆ์ที่เข้าใจความหมายของภาษากับสังฆกรรมของสงฆ์ที่ไม่เข้าใจความหมาย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าการทำสังฆกรรมในสงฆ์ที่เข้าใจความหมายของภาษากับสงฆ์ที่ไม่เข้าใจความหมายของภาษามีความแตกต่างกันแม้จะใช้ภาษาบาลีในการทำสังฆกรรมเหมือนกัน ในสงฆ์ที่สามารถเข้าใจความหมายของภาษาแล้วกระทำสังฆกรรมนั้น อาจกล่าวได้ว่าการทำสังฆกรรมในครั้งนั้น ที่ทำสำเร็จได้ก็เนื่องมาจากการมีอิสระในการตัดสินใจที่มาจากเจตนาของตัวบุคคลว่าจะรับหรือไม่รับผู้ที่เข้ามาขอบวชในครั้งนี้ ส่วนสังฆกรรมของผู้ที่ไม่เข้าใจภาษา จะสำเร็จมาจากการมีความเชื่อในภาษาบาลีที่เชื่อว่าเป็นภาษาดั้งเดิมที่สืบต่อกันมา อย่างไรก็ตาม เมื่อดูท่าทีของการรู้ความหมายของภาษาในการทำสังฆกรรมนั้นก็เป็นที่ตรงกับหลักการในเรื่องเจตนาที่รับรองไว้ในพุทธศาสนา โดยพระพุทธพจน์นั้นคือ “เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 63 หน้าที่ 577 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในที่นี้เจตนาจะเป็นตัวกำหนดค่าทางจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่พระภิกษุผู้เข้าร่วมในสังฆกรรม นอกจากนี้ แลดีস্যาดอ (Ledi Sayadaw) ยังได้อธิบายให้เห็นถึงตัวเจตนาซึ่งเป็นหนึ่งในเจตสิกสำคัญที่เป็นตัวกำหนดกิจกรรมในการทำงานร่วมกันทางจิต และยังกล่าวได้ว่าเจตนาเป็นตัวผู้กระทำ (doer) ซึ่งก็ตรงกันกับพระพุทธพจน์ข้างต้นโดยเจตนานี้มีหน้าที่กำกับกระทำการทางกาย วาจา และใจ (Maha Thera Ledi Sayadaw, 2004) จะเห็นว่าในพุทธศาสนานั้นเจตนาเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะละเลยไม่ได้ เพราะหากไม่มีเจตนาจากภายในก่อนแล้ว การคิดหรือการตัดสินใจในสังฆกรรมก็จะเป็นไปในทางที่ตรงกันกับหลักการของพุทธศาสนา ทั้งเรื่องการพิจารณาบุคคลที่เข้ามาขอบวชรวมทั้งการปฏิบัติต่อเขาในภายหลังจากที่บวชเสร็จในฐานะภิกษุที่มีสภาวะเสมอกันกับตน ก็ย่อมจะต้องมาจากตัวเจตนาที่ก่อให้เกิดการตัดสินใจในเวลาที่จะเลือกรับผู้ขอบวชเข้ามาเป็นพระภิกษุด้วยกัน ดังนั้นในเรื่องเจตนาที่มาจากความเข้าใจความหมายของภาษานั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงตัวปัญญาที่มาจากเจตนาที่มีอิสระที่จะตัดสินใจเลือกส่วนบุคคลของพระภิกษุที่เข้าร่วมในสังฆกรรมอีกด้วย นี่จึงเป็น



ประโยชน์ของการรู้ความหมายในการทำสังขกรรมซึ่งมีความแตกต่างจากการทำสังขกรรมที่ไม่รู้ความหมาย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. วัจนกรรมในสังขกรรมในสมัยต้นกับสมัยหลังมีความแตกต่างกัน คือวัจนกรรมแบบที่เกิดขึ้นในสังขกรรมของผู้ที่รู้และเข้าใจความหมายของภาษาบาลีจะไม่เกิดขึ้นกับผู้ที่ไม่รู้ภาษาบาลี และการที่สังขกรรมมีวัจนกรรมที่แตกต่างกันก็ย่อมมีความหมายว่าจะมีสถานะพื้นฐานทางจิตวิทยาที่แตกต่างกัน
2. ความเป็นอิสระในการตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญในการทำสังขกรรมในยุคต้น และสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความเข้าใจภาษา ซึ่งแตกต่างจากการทำสังขกรรมในยุคหลังที่ไม่เน้นการเข้าใจความหมายของภาษา และการสำเร็จของสังขกรรมในยุคนี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อบางอย่างที่คณะสงฆ์มีผ่านภาษาบาลี

สรุป

การใช้ภาษาที่ใช้ในสังขกรรมนั้นเป็นการใช้ภาษาในเชิงปฏิบัติที่เป็นการกระทำด้วยภาษา และเมื่อศึกษาภาษาที่ใช้ในสังขกรรมผ่านแนวคิดวัจนกรรมของนักปรัชญาแล้ว ออสตินเห็นว่าแม้การทำสังขกรรมจะขาดเงื่อนไขความจริงใจของผู้พูดแต่สังขกรรมจะสำเร็จได้ก็ด้วยการตอบสนองจากสงฆ์ผู้เข้าร่วม ส่วนเซิร์ลเห็นว่าในการทำสังขกรรมจะมีวัจนกรรมที่จะสะท้อนให้เห็น illocutionary point ซึ่งสามารถบอกได้ถึงเจตนาของผู้พูดแล้วต้องการการตอบสนองที่เป็นวัจนกรรมเช่นเดียวกัน กลับมาจากผู้ฟัง อย่างไรก็ตาม ทั้งหมดนี้ยังต้องอาศัยการรู้ความหมายของภาษา แต่ในงานวิจัยนี้เห็นว่าเมื่อมองจากทฤษฎีพุทธปรัชญาแล้ว ภาษาที่ใช้ในสังขกรรมอยู่ในฐานะเป็นองค์ประกอบจำเป็นของสังขกรรมที่ขาดไม่ได้และยังทำหน้าที่แสดงวัจนกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีความอิสระในการตัดสินใจเลือกซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ ส่วนในสังขกรรมที่ไม่มีความเข้าใจความหมายนั้น ภาษาที่ใช้จะแสดงวัจนกรรมประเภทการกล่าวแสดงออกโดยเป็นการใช้ความเชื่อในตัวภาษาบาลีเป็นพื้นฐานซึ่งมีลักษณะไม่ตรงกับสังขกรรมที่รู้ความหมาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยนี้ทำให้เห็นถึงการทำงานของภาษาที่ใช้ในสังขกรรมที่เป็นมากกว่าเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของสังขกรรม คณะสงฆ์โดยเฉพาะสายเถรวาทควรนำเรื่องนี้ขึ้นมาพิจารณาว่าลักษณะการทำสังขกรรมที่ปรากฏในปัจจุบันนี้ยังสามารถรักษาสาระสำคัญคือความเข้าใจได้อยู่หรือไม่ หากมีลักษณะที่คณะสงฆ์ทำด้วยความเข้าใจในความหมายแล้ว นั่นก็แสดงให้เห็นว่าเป็นการดำเนินการในความหมายดั้งเดิมหรือใกล้เคียงที่สุดที่สืบต่อมาจากสมัยพุทธกาล ซึ่งลักษณะแบบนี้เป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้และยังเข้ากันได้กับพระพุทธพจน์ในเรื่องเจตนาอีกด้วย แต่หากว่ามีลักษณะการทำสังขกรรมที่ภาษาเป็นเพียงแค่องค์ประกอบและถูกใช้โดยที่ผู้พูดและผู้เข้าร่วมที่ไม่รู้ความหมาย การ

ทำสังฆกรรมนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ไม่ได้กระทำในความหมายดั้งเดิมที่ควรจะเป็น จากที่กล่าวมานี้ เมื่อการทำสังฆกรรมมีการคำนึงถึงเรื่องเหล่านี้ เช่นให้ความสำคัญกับความรู้ความเข้าใจความหมายก็จะทำให้สังฆกรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ได้เป็นเพียงสักแต่ว่าเป็นการกระทำของผู้ที่ไม่รู้ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทำให้การกระทำนั้นมีความเสี่ยงจนไม่อาจจะเรียกว่าสังฆกรรมในความหมายดั้งเดิมได้อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาวิเคราะห์นี้ยังตั้งใจที่จะให้เกิดความตระหนักถึงสิ่งที่เรียกว่าความเข้าใจและความเป็นอิสระในการตัดสินใจยอมรับในเรื่องที่ทำในสังฆกรรม เนื่องจากเมื่อทำสังฆกรรมแล้วย่อมมีผลต่อไปภายหลัง การตัดสินใจที่เกิดจากความเข้าใจและยอมรับจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ อีกประการหนึ่งก็คือเรื่องนี้สามารถนำไปประเมินและตรวจสอบการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ในทุกนิกายโดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นเถรวาทได้อีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) เรื่องวัจนกรรมในการใช้ภาษาในสังฆกรรมที่สำคัญอย่างที่ได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำสังฆกรรมของคณะสงฆ์ในทุกนิกายโดยไม่จำเพาะนิกายเถรวาทอย่างที่ได้กล่าวไปแล้ว อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้ยังเป็นการวิเคราะห์เฉพาะในกรณีการอุปสมบทซึ่งยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. การวิพากษ์ภาษากับพิธีกรรม
2. การวิพากษ์ภาษากับความศักดิ์สิทธิ์ในทางศาสนา
3. การวิพากษ์ภาษากับอำนาจทางกฎหมายและการเมือง

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- A.P. Martinich (1996). *The Philosophy of Language*. New York: Oxford University Press, Inc.
- J.L. Austin (1962). *How to do Things with Words*. London: Oxford University Press.
- J.L. Austin. (1979) *Performative Utterances*. In A.P. Martinich (Ed.), *The Philosophy of Language* (pp. 120-129). New York: Oxford University Press, Inc.
- John R. Searle. (1965). *What Is a Speech Act*. In A.P. Martinich (Ed.), *The Philosophy of Language* (pp. 130-140). New York: Oxford University Press, Inc.
- John R. Searle (1999). *Mind, language and Society philosophy in the real world*. New York: Basic books.
- John R. Searle. (1979). *A Taxonomy of Illocutionary Acts*. In A.P. Martinich (Ed.), *The Philosophy of Language* (pp. 141-155). New York: Oxford University Press, Inc.
- Maha Thera Ledi Sayadaw (2004). *The manuals of Buddhism (The expositions of the Buddha – Dhamma)*. Yangon: Mother Ayeyarwaddy Publishing House.



อนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กใน ทศวรรษหน้า

The Future of Educational Supervision in the Next Decade for the Small Primary Schools

พิจารณ ดิษฐประชา Pijarn Ditpracha

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Mahamakut Buddhist University Thailand

Corresponding author, e-mail: kentajarn@gmail.com

Received January 17, 2025; Revised January 23, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า เป็นการวิจัยอนาคต ด้วยเทคนิคดีอีเอฟอาร์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง คือค่ามัธยฐาน (Median) ค่าฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักการนิเทศ ควรมีการนิเทศที่เน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นสำคัญ เน้นการใช้ระบบการบริหารงานโรงเรียนเป็นฐาน (SBM) และวงจรคุณภาพ PDCA เน้นความร่วมมือและทำงานเป็นทีม 2) จุดมุ่งหมายการนิเทศ ควรพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการและเทคนิคการสอนส่งเสริมการทำวิจัย การสร้างนวัตกรรมการสอน เน้นสร้างขวัญกำลังใจ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากร 3) บทบาทผู้นิเทศ ควรเข้าใจบริบทของสถานศึกษาเป็นอย่างดี สามารถชี้แนะการปฏิบัติงานได้ครอบคลุมทุกด้าน มีความสามารถในการสื่อสารที่ดี 4) ขอบข่ายการนิเทศ ควรเน้นการบูรณาการเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ท้องถิ่น พัฒนาคุณลักษณะและสมรรถนะของผู้เรียนผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 5) รูปแบบการนิเทศ ควรใช้การนิเทศแบบผสมผสาน มีความยืดหยุ่น เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ คำนึงถึงบริบทของสถานศึกษา 6) เทคนิคการนิเทศ ควรเน้นการใช้สุนทรียสนทนา การโค้ชและการเป็นพี่เลี้ยงเพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้รับการนิเทศ ประยุกต์ใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ในการนิเทศ และ 7) การประเมินผลการนิเทศ ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติของการนิเทศ ด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริง และมีการประเมินหลายระยะ

คำสำคัญ: การนิเทศ; อนาคตภาพ; โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

Abstract

This dissertation aims to study the future of educational supervision in the next decade for the small primary schools. The methodology applied in this study was Ethnographic Delphi Future Research (EDFR) technique. Data analysis uses

statistics. Measuring central tendency these are the median, the mode and the range between quartiles (interquartile range). The results of research were found that 1) The principle of supervision was found that there should be supervision that focuses on the development of educational quality as the main priority, emphasizing the use of the school - Based Management and the PDCA quality cycle, emphasizing cooperation and teamwork. 2) The purpose of supervision was found that academic leadership and teaching techniques should be developed to promote research, create teaching innovations, focus on building morale and good relationships among personnel. 3) The role of supervisor was found that should have a good understanding of the context of the educational institution, be able to provide guidance on operations covering all aspects, have good communication skills. 4) The scope of supervision was found that should be placed on combining the contents and methods of learning management with local knowledge, cultivating learners' characteristics and abilities through learner-centered learning management. 5) The formats of supervision were found that comprehensive and flexible communication should be used to support and promote the effective development of teaching, while taking into account the background of the school. 6) The techniques of supervision were found that should be placed on the use of aesthetic, coaching and mentoring to support the development of the potential of the supervisee, and the application of innovative technology and artificial intelligence in supervision. 7) The assessment of supervision was found that should be carried out systematically and comprehensively in all dimensions of supervision. Using real-world evaluation methods and multiple evaluation stages.

Keywords: Supervision; The future; Small primary school

บทนำ

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีภารกิจหลักในการบริหารจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในสังกัดรวมทั้งหมด 29,152 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวน 15,327 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 52.58 มีสภาพปัญหาในการจัดการศึกษาเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ ดังนี้ 1) ปัญหาด้านคุณภาพการจัดการศึกษาค่อนข้างต่ำ ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกที่ผ่านมา พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนต่ำกว่า 300 คน) มีจำนวนร้อยละ 2 อยู่ในระดับปรับปรุง ร้อยละ 67.91 อยู่ในระดับพอใช้ และร้อยละ 29.94 อยู่ในระดับดี และเมื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่านักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กในทุกช่วงชั้น ในทุกพื้นที่มีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ต่ำกว่านักเรียนโรงเรียนขนาดอื่น 2) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ สภาพบริบทของการคมนาคมที่ผ่านมา นับว่าไม่ค่อยสะดวกมากนักรัฐบาลจึงจำเป็นต้องตั้งโรงเรียนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประชากรที่อาศัยอยู่ แต่



ปัจจุบันความจำเป็ดังกล่าวได้ลดลง ประกอบกับประชากรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง และปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ การอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรวัยเรียน ที่ย้ายติดตามผู้ปกครองไปรับจ้างทำงานต่างถิ่น จึงส่งผลทำให้เกิดโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น ทำให้อัตราส่วนครูต่อนักเรียน และนักเรียนต่อห้องเรียนต่ำกว่ามาตรฐานค่าใช้จ่ายต่อนักเรียน 1 คน สูงกว่าโรงเรียนขนาดอื่นๆ นอกจากนี้โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนหนึ่งอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ อยู่บนภูเขาสูง บนเกาะ จึงทำให้นักเรียนมีปัญหาในการเดินทาง นอกจากนี้ผู้บริหารในโรงเรียนขนาดเล็กบางส่วนขาดทักษะในการบริหารจัดการโรงเรียน ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียน 3) ปัญหาด้านการเรียนการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสภาพที่ครูไม่ครบชั้น และมีจำนวนนักเรียนน้อยในแต่ละชั้น ครูสอนไม่เต็มเวลาเต็มความสามารถเพราะครูมีภารกิจอื่นที่นอกเหนือจากการสอนเป็นจำนวนมาก หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้นี้ไม่ค่อยสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้มีจำนวนจำกัด ซึ่งสาเหตุมาจากได้รับงบประมาณน้อย สื่อเทคโนโลยีและการสื่อสารมีใช้อย่างจำกัด และที่มีอยู่ก็ไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) โรงเรียนขนาดเล็กตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็ก ประชากรมีฐานะยากจน ทำให้ไม่มีศักยภาพ ในการระดมทรัพยากรเพื่อนำมาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาให้กับโรงเรียน และ 5) ปัญหาที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งของโรงเรียนขนาดเล็ก คือ การขาดแคลนครู (ทั้งๆ ที่อัตราส่วนครูต่อนักเรียนของทั้งประเทศก็ไม่ต่างจากอัตราส่วนของประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย) จำนวนครูไม่ครบชั้น ครูไม่ครบตามรายวิชาเอก ต้องใช้ครูวิชาเอกอย่างหนึ่งไปสอนอีกวิชาเอกหนึ่ง มีปัญหาครูย้ายออกบ่อย ครูขาดขวัญและกำลังใจ และครูไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายได้ จึงส่งผลทำให้ประสิทธิภาพและคุณภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กไม่เป็นไปตามเป้าหมาย (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายการพัฒนาการบริหารจัดการ เพื่อยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงานยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะการนิเทศและติดตามผล ภายใต้บริบทที่ขาดแคลน และความไม่พร้อมหลายๆเรื่อง หากมีผู้คอยแนะนำ ช่วยเหลือระหว่างดำเนินงาน จะช่วยให้โรงเรียนเหล่านั้นพัฒนาได้เร็วขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศติดตามผล ผลจากการนิเทศติดตามจะช่วยเสริมจุดเด่นและแก้ไข จุดด้อยของโรงเรียน นอกจากนั้นยังช่วยเสนอแนะเกี่ยวกับโอกาส และปิดกั้นอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการทำงานของโรงเรียน การนิเทศเป็นกระบวนการแนะนำช่วยเหลือผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นการติดตามผลการดำเนินงานจะช่วยให้สามารถเสริมจุดเด่นและแก้ไขจุดอ่อนได้อย่างทันทั่วทั้ง จากสภาพปัญหาภายในโรงเรียนขนาดเล็กที่เกิดขึ้น พบว่าการดำเนินการนิเทศโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะหน่วยงานต้นสังกัด หรือสำนักงานเขตพื้นที่ยังขาดความชัดเจนในการนิเทศ ทำให้ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยศึกษานิเทศก์, 2562)

ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น การนิเทศการศึกษาถือเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลโดยตรงต่อมาตรฐานการจัดการศึกษาและพัฒนาการศึกษาในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีนโยบายมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ จำเป็นต้องมีการนิเทศที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการจัดการศึกษาและบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการแนะนำช่วยเหลือครู ให้สามารถจัด กิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการนิเทศนั้นอยู่บนหลักการของประชาธิปไตย ได้แก่ การเคารพซึ่งกันระหว่างผู้ นิเทศและผู้รับการนิเทศ การนิเทศการศึกษาจัดขึ้น เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น นั้นจะขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของศึกษานิเทศก์ผู้ทำงานร่วมกับครู ตลอดจนเทคนิคและวิธีการต่างๆ ที่ศึกษานิเทศก์ นำมาใช้ในการนิเทศการศึกษาโดยให้ครูมีโอกาสค้นคว้างานที่จะต้องทำ ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความงอกงามขึ้น เมื่อได้เรียนรู้และมีความเจริญงอกงามแล้วย่อมจะารู้จักปรับปรุงงานด้านการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (กิตติศักดิ์ อังคะนาวิน และอภิ สรรค์ ภาชนะวรรณ, 2561) กระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการขับเคลื่อนการ จัดการศึกษาของครูให้บรรลุเป้าหมาย การนิเทศการศึกษากับการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการพัฒนา คุณภาพการศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา การนิเทศการศึกษาเป็นองค์ประกอบที่ต้องมีการดำเนินการ ควบคู่กันไปเพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาบรรลุตามเป้าหมายของการศึกษาชาติและ เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยศึกษานิเทศก์, 2562)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นศึกษานิเทศก์ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการนิเทศ และพัฒนาการนิเทศ ได้ตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาการนิเทศสำหรับโรงเรียน ขนาดเล็ก เพื่อส่งผลต่อคุณภาพที่ดีของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งกำลังเผชิญกับปัญหาต่างๆ เป็นอย่างมากในปัจจุบัน และเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการนิเทศโรงเรียนขนาดเล็กให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษานาถภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษ หน้า โดยครอบคลุมในประเด็นของ หลักการนิเทศ จุดมุ่งหมายการนิเทศ บทบาทผู้ นิเทศ ขอบข่าย การนิเทศ รูปแบบการนิเทศ เทคนิคการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ และใช้เป็นแนวทาง การพัฒนาการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกระบวนการดังนี้

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยในครั้งนี้ ได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง กำหนดจำนวนโดยอิง ตามเกณฑ์ขั้นต่ำของ Thomas Macmillan เป็นแนวทางในการกำหนดจำนวนกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดย ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวนทั้งหมด 17 คน ซึ่งนับว่ามีความเหมาะสมในการใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างตาม การใช้เทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มีการกำหนดคุณสมบัติ ตำแหน่ง ประสพการณ์การทำงานตามสายงาน เกณฑ์การคัดเข้า เกณฑ์การคัดออก เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลได้ตรง กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดีที่สุด และมีความหลากหลาย ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา แบ่งเป็น 3



กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหรือสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 6 คน กลุ่มที่ 2 ศึกษาพิเศษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหรือสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 6 คน และกลุ่มที่ 3 ผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) โดยนำข้อมูลที่ศึกษาจากบทที่ 2 มาเป็นกรอบและแนวทางให้ครอบคลุมในประเด็นเกี่ยวกับอนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ครอบคลุม 7 ประเด็น คือ หลักการนิเทศ จุดมุ่งหมาย บทบาทผู้นิเทศ ขอบข่ายและภาระงานการนิเทศ รูปแบบของการนิเทศการศึกษา เทคนิคการนิเทศ เครื่องมือและการวิเคราะห์ผลการนิเทศ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์รอบที่ 1

2. แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) รอบที่ 2 ที่สร้างขึ้นจากข้อมูลที่สรุปจากการสัมภาษณ์ (Protocol) รอบที่ 1 จนได้ประเด็นสภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า จำนวน 148 ข้อ

3. แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) รอบที่ 3 ได้จากการปรับปรุงข้อคำถามจากแบบสอบถามรอบที่ 2 ตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธี EDJR เพื่อเก็บข้อมูลอย่างครอบคลุม โดยเริ่มจากการติดต่อผู้เชี่ยวชาญผ่านหลายช่องทาง พร้อมส่งเอกสารประกอบเพื่อให้เตรียมตัวล่วงหน้า จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์ในรอบแรก โดยใช้การสรุปประเด็นเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ต่อมาในรอบที่สอง ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามจากการวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ และตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญกลุ่มใหม่ ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมตอบและวิเคราะห์ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ สุดท้ายในรอบที่สาม ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคำตอบรอบก่อนหน้าเพื่อยืนยันหรือปรับปรุงความคิดเห็น หากค่าพิสัยไม่เปลี่ยนแปลงมากจึงยุติการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้ผู้เชี่ยวชาญ 17 คนเป็นหน่วยวิเคราะห์ โดยข้อมูลรอบแรกวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดกลุ่มประเด็นนิเทศ 7 ด้าน ส่วนข้อมูลจากแบบสอบถามใช้การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ พร้อมใช้เกณฑ์แปลผลเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของความคิดเห็น ในกระบวนการ EDJR ใช้การเก็บข้อมูล 3 รอบ ซึ่งเพียงพอสำหรับความน่าเชื่อถือ หากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แสดงความเป็นฉันทามติ จะยุติการวิจัย

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ พบว่าผลการวิจัยเรื่อง อนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ผ่านความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. หลักการนิเทศ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกข้อจำนวน 17 ข้อ (ค่ามัธยฐาน=5, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์=0) โดยการนิเทศในอนาคตควรมีระบบการบริหารงานโรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ใช้วงจร PDCA มีการทำงานร่วมกันของบุคลากรทุกระดับ และสร้างชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพแบบ

ประชาธิปไตย บนพื้นฐานความเสมอภาคและยึดหยุ่น พร้อมสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูและการบริหารทรัพยากร 4Ms เพื่อบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การนิเทศเน้นการพัฒนาครูทั้งด้านเทคนิคการสอน การใช้สื่อ และการมีส่วนร่วมในนโยบาย โดยให้ความสำคัญกับมนุษยสัมพันธ์ การทำงานเป็นทีม และการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและยั่งยืน ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการ การเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ผ่านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม

2. จุดมุ่งหมายการนิเทศ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อจำนวน 19 ข้อ (ค่ามัธยฐาน=5, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์=0) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ พัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนการสร้างนวัตกรรม และการพัฒนาบุคลากรให้มีความภูมิใจในวิชาชีพ รวมถึงสร้างความมั่นใจในสายงานครูและบุคลากรทางการศึกษา การนิเทศยังเน้นการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาการศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม พร้อมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของพลเมืองโลกที่ดี การนิเทศยังช่วยสร้างขวัญกำลังใจ สัมพันธภาพ และความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร ซึ่งส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและมีความยั่งยืน ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพครู การบริหารจัดการที่โปร่งใส และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติ

3. บทบาทผู้นิเทศ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อจำนวน 28 ข้อ (ค่ามัธยฐาน=5, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์=0) ในอนาคตผู้นิเทศควรมีบทบาทสำคัญในด้านความเข้าใจบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก พร้อมทั้งพัฒนาตนเองจนมีสมรรถนะในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เหมาะสมในการนิเทศการศึกษา ผู้นิเทศต้องมีบทบาทเป็นทั้งโค้ชพี่เลี้ยง และวิทยากรที่สามารถแนะนำ สาธิต และส่งเสริมให้ครูมีความมั่นใจและพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนมีความสามารถในการสร้างชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี นอกจากนี้ ผู้นิเทศยังต้องสามารถประสานงาน พัฒนาทักษะมนุษยสัมพันธ์ และใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการสื่อสารและนิเทศผ่านสื่อสังคมออนไลน์

4. ขอบข่ายการนิเทศ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อจำนวน 21 ข้อ (ค่ามัธยฐาน=5, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์=0) ในอนาคตควรมุ่งเน้นการบูรณาการเนื้อหา วิธีการเรียนรู้ และการพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ท้องถิ่น เพื่อสร้างหน่วยการเรียนรู้และพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของผู้เรียน ผู้นิเทศควรเสริมสร้างสมรรถนะของบุคลากรในการจัดการเรียนรู้เชิงลึก การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนานวัตกรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการนิเทศและประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ ควรส่งเสริมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวัดและประเมินผลที่หลากหลาย และการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน และใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการนิเทศอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาในอนาคต



5. รูปแบบการนิเทศ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 27 ข้อ (ค่ามัธยฐาน=5, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์=0) ระดับมากจำนวน 1 ประเด็นย่อยในอนาคตควรผสมผสานหลากหลายวิธี เช่น การนิเทศตัวต่อตัว (Face-to-Face) การใช้เทคโนโลยีออนไลน์ เช่น Zoom, Meet, และสื่อสังคมออนไลน์) และการนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม การนิเทศแบบพัฒนาตนเอง (Self-Directed Professional Development) สำหรับครูที่มีความเชี่ยวชาญ และการนิเทศแบบร่วมมือ (Cooperative Professional Development) เพื่อสร้างทีมพัฒนา นอกจากนี้ยังควรใช้กระบวนการ POLCA, PIDRE และ PLC ในการวางแผนและประเมินผล และเน้นการนิเทศแบบกัลยาณมิตรที่สร้างศรัทธาและแรงจูงใจ รวมถึงการใช้การวิจัยและข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การนิเทศควรปรับให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการเฉพาะของครูและสถานศึกษา พร้อมส่งเสริมความพยายามและศักยภาพในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่สูงขึ้นและยั่งยืน

6. เทคนิคการนิเทศ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 17 ข้อ (ค่ามัธยฐาน=5, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์=0) และในระดับมาก 3 ข้อ ในอนาคตควรมีความหลากหลายและทันสมัย โดยใช้เทคนิคเชิงบวก เช่น สนุกสนทนา การสะท้อนเปรียบเทียบความสำเร็จ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารและสร้างเครือข่าย รวมทั้งการใช้กระบวนการ Coaching และ Mentoring เพื่อช่วยสอนและแนะนำตามศักยภาพของครู เทคนิคการนิเทศแบบ Peer Supervision และการเปิดชั้นเรียน (Lesson Study Open) ก็เป็นวิธีที่ดีในการสร้างสมรรถนะร่วมกัน การใช้ PLC และการสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยในสถานศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาครู เทคนิคการนิเทศที่หลากหลายนี้จะช่วยให้การพัฒนาผู้รับการนิเทศสามารถปรับปรุงและพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสามารถใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ในการสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

7. การประเมินผลการนิเทศ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ จำนวน 15 ข้อ (ค่ามัธยฐาน=5, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์=0) ในอนาคตควรมีการบริหารเชิงระบบ โดยกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน พร้อมกับตัวชี้วัดและเครื่องมือที่เหมาะสม การประเมินควรแบ่งเป็นสองประเภทหลักคือ การประเมินตามเป้าหมายของ สพฐ. และตามเป้าหมายของสถานศึกษา โดยใช้วิธีการประเมินแบบสภาพจริง (Authentic Assessment) และการรับฟังข้อมูลย้อนกลับจากผู้เรียนและผู้มีส่วนร่วม นอกจากนี้ ควรใช้เครื่องมือที่เหมาะสมเพื่อประเมินความต้องการและผลลัพธ์ของการนิเทศ ผ่านการประชุมและการสังเกตการสอน รวมถึงการวิเคราะห์ผลเพื่อปรับปรุงการนิเทศ รายงานผลการนิเทศต้องสรุปอย่างชัดเจนเพื่อกระตุ้นการพัฒนาและการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. หลักการนิเทศ ควรใช้มีระบบการบริหารงานโรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ใช้วงจรคุณภาพ PDCA บุคลากรมีความร่วมมือ มีกระบวนการส่วนร่วมครอบคลุมงานทุกฝ่าย มีคณะทำงานเป็นทีมเชื่อมโยงกันทั้งผู้บริหารระดับสูง กลางและล่าง ในหน่วยงานมีการสร้างชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบประชาธิปไตย บนพื้นฐานการยอมรับให้เกียรติ เคารพความแตกต่างซึ่งกันและ

กัน ความเท่าเทียม ความมีอิสระเสรีภาพ พร้อมปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่น ช่วยเหลือ แนะนำ สอบถาม ปัญหาจากบริบทสภาพจริงเชิงประจักษ์ในการทำงาน สถานศึกษาควรพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ความเข้าใจ ในรูปแบบของการนิเทศ มีศูนย์เครือข่ายการนิเทศของบูรณาการการทำงานทั้งภายใน และภายนอก ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ ให้บุคลากรแสดงความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ภายใต้ การบริหารจัดการปัจจัยทรัพยากร 4MS คือ คน เงิน วัสดุหรือวัตถุดิบ ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก มีความรู้ ความเข้าใจ ในสภาพบริบทปัจจุบันและสร้างอนาคตภาพการนิเทศการศึกษาให้ทันสมัย สามารถปรับตัวต่อก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะการนิเทศการศึกษาเป็น กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน เพื่อช่วยเหลือครูให้มีความสามารถในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ครูก้าวทัน ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ จึงจำเป็นต้องสร้าง อนาคตภาพทั้งเรื่องการให้ครูผู้สอนมีความเจริญงอกงาม ผ่านการฝึกอบรมด้านหลักวิธีสอน/เทคนิควิธี สอน การใช้สื่อการสอนซึ่งหาได้ในโรงเรียนและท้องถิ่น ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำนิเทศแบบ ประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ครูมีอิสระ มีความคิดริเริ่ม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย กิจกรรมการนิเทศตรงกับความต้องการจำเป็นเพื่อ พัฒนาครู จัดสภาพแวดล้อมและแหล่งวิทยาการให้เอื้อต่อการดำเนินงาน สอดคล้องกับสำนักนโยบาย และแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ขนาดเล็กให้สูงขึ้นในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และด้านคุณภาพนักเรียนให้มี ประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่าโดยเน้นการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันสังคมอื่น (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557)

2. จุดมุ่งหมายการนิเทศ มีความมุ่งหมาย เพื่อการสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ เทคนิคการ สอนใหม่ๆ พัฒนาและช่วยเหลือครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ การรับรู้และการแก้ปัญหา ด้าน กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งเสริม สนับสนุนศักยภาพบุคลากรในการใช้ ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ ช่วยประสานงานและสร้างความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงาน เครือข่าย ที่เกี่ยวข้องกับการให้คำปรึกษาในการจัดการศึกษา พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เต็ม ตามศักยภาพของการเป็นพลเมืองโลกที่ดี ทั้งนี้เพราะการนิเทศเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรทาง การศึกษาให้มีคุณภาพโดยรู้เท่าทันสถานการณ์ สภาพการณ์ นโยบายการจัดการศึกษา เนื่องจาก สภาพสังคมเปลี่ยนไปทุกขณะ การศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงของสังคม การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาให้ เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ สอดคล้องกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ กำหนดนโยบายและมียุทธศาสตร์และมาตรการของโรงเรียนขนาดเล็กเรื่องพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ต้องเป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบ การบวนการผลิตและ พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่ มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้ง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนและภาคเอกชน และทุกภาคส่วน มีระบบการบริหารจัดการที่มี ความโปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558)



3. บทบาทผู้นำทีม ผู้นำทีมควรมีบทบาทในเรื่องความเข้าใจบริบทของสถานศึกษาขนาดเล็ก มีความรอบรู้หลายด้านสำหรับนำไปชี้แนะให้ปฏิบัติได้ง่ายขึ้นสำหรับสถานศึกษา ต้องพัฒนาตนเองจนมีสมรรถนะทั้งด้าน ความรู้ ทักษะ และเจตคติด้านการนิเทศการศึกษา ต้องศึกษา ให้อบรม เข้าใจ กระบวนการของ PDCA ในการนิเทศการศึกษา เป็นบุคคลต้นแบบที่สาธิตและแนะนำ สำหรับการจัดการ กิจกรรมการเรียนการสอนแก่บุคลากร เป็นผู้นำกลุ่มความเชี่ยวชาญแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้าน หลักสูตร การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล มีกระบวนการที่ทั้งเรื่อง เป้าหมายกระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ สร้างและใช้มิติใหม่ๆผ่านการนิเทศการศึกษาในการพัฒนา การศึกษา เข้าไปช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรของสถานศึกษาอย่างครอบคลุมทุกด้าน เป็น โค้ช (Coach) และพี่เลี้ยง (Monitor) เป็นบุคคล Facilitator ที่รอบรู้ เป็นผู้ฝึกสอนและเป็นวิทยากรที่ บรรยายแก่ผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เป็นทั้งผู้นำและผู้รับการนิเทศการศึกษา ควรเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะให้บุคลากรมีความมั่นใจในความรู้ ความสามารถของตนเอง ใช้การสร้างชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู (PLC: Professional Learning Community) เพื่อถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น แนวทาง อย่างมีเหตุผลของผลการนิเทศ และต้องสร้างสมรรถนะแก่ ครู ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการ ประยุกต์ใช้ มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตร สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมุ่งหวังจะพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาครูและบุคลากร ทางการศึกษา ให้สามารถจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยอาศัยพื้นฐานความร่วมมือ เพิ่ม ประสิทธิภาพการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม พัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนรู้ เสริมสร้างความ เข้มแข็งในการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วย ศึกษาพิเศษ, 2562)

4. ขอบข่ายการนิเทศ ควรดำเนินการในเรื่อง การบูรณาการเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนรู้ การ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ที่ เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การสร้างหน่วยการเรียนรู้ และการออกแบบการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้เชิงลึกให้แก่บุคลากร เพื่อนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาผู้เรียน การยกระดับสมรรถนะ ของผู้เรียนด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานและตัวชี้วัด การบริหารจัดการและการจัดการ ฝึกอบรมการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอน การ พัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีในการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการ การ เสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพของบุคลากร การสร้างองค์ความรู้และถ่ายทอดความรู้ ความ เข้าใจแบบองค์รวมของการนิเทศการศึกษา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือการนิเทศการศึกษา รวมทั้งต้องมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนา ผู้เรียนที่สอดคล้องกับบริบท ชุมชน วิถีชีวิต การใช้เครือข่ายเพื่อการนิเทศ (Networking for Supervision) ทุกระดับทั้งในระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่ ระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศ บนพื้นฐานการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเครือข่ายออนไลน์ (Using ICT and Online Technology for Supervision) เพื่อช่วยในการนิเทศและการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว และประหยัด ที่ทั้งนี้เพราะการนิเทศการศึกษามีเป้าหมายหลัก คือ คุณภาพ การศึกษา ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณภาพหรือประสิทธิผลการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นภารกิจ

นิเทศจึงต้องดำเนินการในประเด็นของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การสนับสนุนเครื่องมือ สื่อและอุปกรณ์การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การพัฒนางานสนับสนุนวิชาการ และการดำเนินงานตามนโยบาย สอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญกานต์ พวงพะยอม ได้วิจัย เรื่อง “ทิศทางการนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2560 – 2569)” ผลการวิจัย พบว่า ขอบข่ายของการนิเทศ จะมีแนวโน้มคือเป็นการใช้สื่อ/เทคโนโลยีเพื่อการนิเทศและการพัฒนางานสนับสนุนวิชาการ วิธีจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน การนิเทศด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ควรศึกษาทิศทางอนาคตภาพด้านขอบข่ายของการนิเทศในประเด็นการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (เพ็ญกานต์ พวงพะยอม, 2562)

5. รูปแบบของการนิเทศ ควรใช้รูปแบบของการนิเทศ คือ การพูดคุยชี้แนะตัวต่อตัวเป็นรายบุคคล (Face to Face) แบบผสมผสาน แบบจิตอาสา เพื่อส่งเสริม สนับสนุนสร้างความพยายาม สร้างความก้าวหน้า การนิเทศการศึกษาอย่างเป็นทางการแบบมีทิศทาง แบบพัฒนาตนเอง (Self-Directed) สำหรับครูที่ทำงานได้อย่างอิสระ แบบ POLCA มีการนิเทศการศึกษาแบบรายกลุ่ม ใช้การนิเทศการศึกษาแบบทางตรง (Direct Supervision) สำหรับครูที่มีประสบการณ์น้อย ใช้การนิเทศการศึกษาแบบทางอ้อม (Non-Direct Supervision) สำหรับครูที่มีความเชี่ยวชาญ ศักยภาพสูงและประสบการณ์มาก ใช้การนิเทศการศึกษาผ่านการให้คำปรึกษา อบรม ประชุม ระดมสมอง สานิต สัมมนา สังเกตการสอน ใช้การนิเทศการศึกษาผ่านการจัดนิทรรศการ การเขียนบทความวิจัย การเขียนและศึกษาเอกสาร สามารถนิเทศการศึกษาผ่านกระบวนการ PLC ให้เกิดการสะท้อนคิด และใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานในการเปรียบเทียบรูปแบบการนิเทศการศึกษา และใช้การนิเทศการศึกษาแบบฝังตัว ที่สำคัญต้องใช้ความยืดหยุ่นและพิจารณาบริบทการใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการนิเทศการศึกษา ต้องมีการวิเคราะห์ความแตกต่างรายบุคคลของครูเป็นพื้นฐานการใช้รูปแบบการนิเทศการศึกษา มีการสำรวจความต้องการจำเป็นของการนิเทศการศึกษา ใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานในการเปรียบเทียบรูปแบบการนิเทศการศึกษา และมีการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล เพื่อเป็นสารสนเทศที่เชื่อมโยงหน่วยงานต้นสังกัด ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องปฏิรูปการสอน และการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเทคนิควิธีการช่วยเหลือสนับสนุนครู จึงควรหลากหลายและมีคุณภาพ และควรคำนึงถึงความสามารถในการพัฒนาตนเองและวิชาชีพที่แตกต่างกันทั้งในด้านความรู้และประสบการณ์ แรงจูงใจ ความรับผิดชอบและความผูกพันในภาระหน้าที่ ความต้องการในการพัฒนาตนเองและพัฒนางาน และปัญหาในการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับงานวิจัยของอดุลย์ วงศ์ก้อม ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ 6องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวางแผน 2) ดำเนินการนิเทศ 3) สื่อและเทคโนโลยี 4) ประเมินผล 5) การมีส่วนร่วม และ 6) การปรับปรุง (อดุลย์ วงศ์ก้อม, 2552)



6. เทคนิคการนิเทศ ควรใช้เทคนิคการนิเทศ ประกอบด้วย ใช้สุนทรียสนทนา สร้างแนวคิด แนะนำเชิงบวกแก่ผู้รับการนิเทศการศึกษา ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อช่วยการสื่อสารและสร้างเครือข่ายที่รวดเร็ว ใช้การวินิจฉัยสภาพปัญหา แนวทางแก้ไข กำกับติดตาม ตรวจสอบ เหมือนคลินิก ใช้การเป็นโค้ช และเป็นพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring) ช่วยสอน แนะนำตามศักยภาพของผู้รับการนิเทศการศึกษา ใช้การสะท้อนเปรียบเทียบความสำเร็จและเป้าหมายของการนิเทศการศึกษา ใช้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Supervision) ใช้กระบวนการเปิดชั้นเรียน (Lesson Study Open) เพื่อสร้างสมรรถนะบทเรียนร่วมกันในการจัดการเรียนรู้ ใช้ระบบที่มีการแลกเปลี่ยน ให้ข้อมูลย้อนกลับ ระดมสมองคิดร่วมกัน บอกจุดเด่น จุดด้อย สร้างความสบายใจ ประสพการณ์ การคิดสร้างสรรค์เชิงบวก แบบกัลยาณมิตร การใช้พื้นที่ของสถานศึกษา ห้องเรียนที่สร้างบรรยากาศ สามารถเอื้ออำนวยความสะดวก ใช้กระบวนการ PLC บูรณาการกับบริบทสถานศึกษา สร้างแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ ลี้กิจเจริญผล ได้วิจัยเรื่อง “การนิเทศเพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูภาษาอังกฤษ” ผลการวิจัย พบว่า มีการประยุกต์เทคนิคการนิเทศที่หลากหลาย เป็นการส่งเสริมทัศนคติการสอนภาษาอังกฤษที่ดีให้แก่ครู การสร้างความสัมพันธ์และการยอมรับของผู้นิเทศ และใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยสนับสนุนในการนิเทศ (ศิริวรรณ ลี้กิจเจริญผล, 2559)

7. การประเมินผลการนิเทศการศึกษาคควรจำแนกเป็น 2 องค์ประกอบ คือ การประเมินตามเป้าหมายของ สพฐ. และการประเมินตามเป้าหมายของสถานศึกษา ใช้วิธีการประเมินผลการนิเทศการศึกษา โดยมีการลงพื้นที่จริงๆ เรียกว่า “การประเมินตามสภาพจริง” (Authentic Assessment) มีการประเมินผลด้านความสำเร็จของภาวะผู้นำทางวิชาการ การมีส่วนร่วม การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน มีการกำหนดช่วงระยะเวลาในการประเมินเป็นหลายระยะ คือ ขณะดำเนิน และสรุปเมื่อเสร็จโครงการนิเทศการศึกษา เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบประเมินผลการนิเทศการศึกษา ควรมีการรับและส่งข้อมูลย้อนกลับของทุกภาคส่วนจากผู้เรียน และผู้มีส่วนร่วมในการนิเทศการศึกษา ควรนำผลการประเมินการนิเทศการศึกษา มาศึกษาวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของสามารถ ทิมนาค ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลิคแมน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะการอ่านของครูภาษาไทย” ผลการวิจัย พบว่า ขั้นตอนการประเมินผลการนิเทศ เป็นองค์ประกอบของ “AIPDE Model” ซึ่งเป็นรูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลิคแมน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะการอ่านของครูภาษาไทย ประกอบด้วย 5 ขั้น ขั้นที่ 1 การประเมินสภาพและสมรรถนะในการทำงาน (Assessing: A) ขั้นที่ 2 การให้ความรู้ก่อนการนิเทศ (Information: I) ขั้นที่ 3 วางแผนการนิเทศ (Planning: P) ขั้นที่ 4 ปฏิบัติการนิเทศ (Doing: D) ประกอบด้วยกระบวนการนิเทศการสอน 3 ขั้น คือ 1) การประชุมก่อนการสังเกตการสอน 2) การสังเกตการสอน 3) ประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับหลังการสังเกตการสอน และขั้นที่ 5 ประเมินผลการนิเทศ (Evaluating: E) (สามารถ ทิมนาค, 2553)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง อนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า โดยผ่านความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้จำแนกเป็น 7 ประเด็นของการนิเทศการศึกษา สามารถนำมาสรุปเป็นแผนผังภาพได้ ดังนี้



ภาพที่ 1 อนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า

สรุป

การวิจัยเรื่องอนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอนาคตภาพการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ผู้วิจัยดำเนินการ 3 ขั้นตอน 1) การศึกษาสภาพปัจจุบันการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก 2) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 1 และ 3) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 2 และ 3 โดยผ่านความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และพิจารณาค่ามัธยฐาน (Median) ค่าฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) สรุปผลการวิจัยพบว่า มีประเด็นที่นำมาพิจารณาเป็นแนวทางในการดำเนินการของการนิเทศการศึกษาในอนาคต ครบคลุม 7 ประเด็น คือ หลักการนิเทศ จุดมุ่งหมาย บทบาทผู้นิเทศ ขอบข่ายการนิเทศ ภาระงานการนิเทศ รูปแบบของการนิเทศการศึกษา และเทคนิคการนิเทศ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย



1.1 ควรเน้นให้มีการบริหารจัดการ การนิเทศที่เป็นรูปธรรม ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน เช่น การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม กระบวนการนิเทศ การประเมินผล และการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยมุ่งให้เกิดผลต่อการจัดการศึกษา และมุ่งสู่ตัวนักเรียนเป็นสำคัญ

1.2 รัฐบาลและหน่วยงานต้นสังกัดควรจัดสรรงบประมาณ โดยการเพิ่มงบประมาณสนับสนุน โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งมักประสบปัญหาทางการเงิน เช่น ขาดแคลนทรัพยากรในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดสรรงบประมาณเพิ่มจะช่วยให้โรงเรียนมีทุนในการพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น ต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการนิเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการนิเทศและการจัดการเรียนการสอนในอนาคต เช่น การใช้ระบบออนไลน์ในการเก็บข้อมูลการนิเทศและการจัดการเรียนการสอน สนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ จัดหาสื่อการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสามารถเข้าถึงข้อมูลและการเรียนรู้ที่ทันสมัย

1.3 ควรส่งเสริม สนับสนุน สร้างความเข้าใจในเรื่องการนิเทศ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องให้รับรู้ รับทราบ เข้าใจถึงกระบวนการและความสำคัญของการนิเทศ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญประการหนึ่ง ในการเสริมสร้างคุณภาพการจัดการศึกษา ควรกำหนดนโยบายด้านจุดเน้นการนิเทศ กำหนดบทบาทของผู้นิเทศให้ชัดเจน เป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และทำให้การนิเทศประสบผลสำเร็จ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ควรเตรียมความพร้อมด้านการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษา โดยการฝึกอบรม และพัฒนาศักยภาพครูและศึกษานิเทศก์ หรือผู้นิเทศ เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับการนิเทศและการจัดการเรียนการสอน เช่น การใช้แอปพลิเคชันการเรียนการสอน การใช้สื่อออนไลน์ รวมถึงการใช้เครื่องมือในการติดตามและประเมินผลที่ทันสมัย ฝึกฝนความสามารถในการสื่อสารและการสร้างความร่วมมือ และการทำงานร่วมกับเพื่อนครู ผู้ปกครอง และนักเรียน การสร้างความร่วมมือระหว่างครูและชุมชน การนิเทศในอนาคตจะมุ่งเน้นไปที่การสร้างความร่วมมือระหว่างครู ชุมชน และผู้บริหาร ดังนั้น จึงควรมีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันในเชิงบวก พัฒนาทักษะด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว ต้องได้รับการฝึกฝนให้สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนในห้องเรียนไปสู่การเรียนออนไลน์ การปรับตัวให้เข้ากับข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร หรือการปรับตัวในสถานการณ์โรคระบาด การพัฒนาความยืดหยุ่นในกระบวนการสอน การเตรียมครูให้มีความยืดหยุ่นในการออกแบบบทเรียนและวิธีการสอนจะช่วยให้ครูสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนได้ตามความต้องการของนักเรียนและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

2.2 ควรวางแผนบรรจุประเด็นการนิเทศการศึกษาทั้ง 7 ประเด็น ได้แก่ หลักการนิเทศ จุดมุ่งหมายการนิเทศ บทบาทหน้าที่ผู้นิเทศ ขอบข่ายการนิเทศ รูปแบบการนิเทศ เทคนิคการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ ตามแผนยุทธศาสตร์ระยะกลาง เพื่อนำไปสู่แผนปฏิบัติการประจำปีทั้งระดับหน่วยงานต้นสังกัดหรือระดับสถานศึกษา

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ผู้ที่มีความสนใจอาจดำเนินการวิจัยซ้ำ (Replication) เน้นเจาะลึกไปที่ประเด็นการนิเทศ ประเด็นใดประเด็นหนึ่งจาก 7 ประเด็น ด้วยวิธีการวิจัยและเทคนิคการวิจัยอื่นที่เหมาะสม เพื่อการได้ ข้อมูลที่ถูกต้องและมีผลการวิจัยที่ชัดเจน ตรงประเด็นการนิเทศยิ่งขึ้น

3.2 ควรศึกษาวิจัยเชิงอนาคตในเรื่องอื่นๆ เกี่ยวกับการศึกษา เช่น การจัดการเรียนการสอน การสร้างชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู (PLC) การบริหารสถานศึกษา ฯลฯ หรือการนิเทศโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา โดยนำข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปใช้ประกอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการ จัดการศึกษา สำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้องต่อไป

3.3 ควรศึกษาวิจัยเพื่อการแก้ปัญหาอื่นๆ ของสถานศึกษาขนาดเล็ก เช่น รูปแบบการจัด สภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน รูปแบบการบริหาร จัดการทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดเพื่อสนองความต้องการของนักเรียน รูปแบบการสร้างหลักสูตร เฉพาะที่เหมาะสมกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบ เป็นต้น

3.4 ควรศึกษาวิจัยโดยให้ครูและผู้บริหารได้สร้างแนวปฏิบัติงานที่ดี (Good Practice) ผ่าน ประเด็นการนิเทศการศึกษาทั้ง 7 ประเด็น คือ หลักการนิเทศ จุดมุ่งหมายการนิเทศ บทบาทหน้าที่ผู้ นิเทศ0 ขอบข่ายการนิเทศ รูปแบบการนิเทศ เทคนิคการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ อังคะนาวิน และอภิสรณ์ ภาชนะวรรณ. (2561). การนิเทศการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าสู่ยุค ไทยแลนด์ 4.0. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง*, 8(2), 193-210.

เพ็ญกานต์ พวงพะยอม (2562). ทิศทางการนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัยในทศวรรษ หน้า (พ.ศ. 2560 – 2569). (ปริญญาานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษาและภาวะผู้นำ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ศิริวรรณ ลีกิจเจริญผล. (2559). การนิเทศเพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครู ภาษาอังกฤษ. (ปริญญาานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สามารถ ทิมนาถ. (2553). การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลี๊กแมน เพื่อพัฒนา สมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะการอ่านของครูภาษาไทย. (ปริญญาานิพนธ์ปรัชญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยศึกษานิเทศก์. (2562). *แนวทางการนิเทศภายใน โดยใช้ห้องเรียนเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *สามทศวรรษโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). *แผนยุทธศาสตร์พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก พ.ศ. 2558-2561*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.



อดุลย์ วงศ์ก้อม. (2552). รูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. (ปริญญา
นิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.



วิเคราะห์แนวทางการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ สำหรับภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา

Analysis of Establishing the Department of Clergy Case in the Court of Justice Guideline for Monk in Charged of Criminal Case

ทัตดาว โฉมลักษณ์ Thatdaow Chomluk

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanyasridvaravati Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: thatdaow@gmail.com

Received April 5, 2024; Revised January 15, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาของพระสงฆ์ 2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทย 3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทย เก็บข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อคำถามลักษณะกึ่งโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และจัดสนทนากลุ่มระดมความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ผลการวิจัย พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาของพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา ได้แก่ การดำเนินการจับกุม การควบคุมตัว การฟ้องคดี การพิจารณาพิพากษาคดี การบังคับโทษ กระแสวิพากษ์วิจารณ์ของสังคมมีผลเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา การควบคุมตัวพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญาและไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว ควรจัดสถานที่ให้อยู่เฉพาะเป็นมาตรการพิเศษ การควบคุมตัวต้องแยกจากฆราวาส ควรมีพระวินัยธร่วมในการสอบสวน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานตำรวจแห่งชาติควรทบทวนการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างพิจารณา มีกระบวนการคืนสมณศักดิ์ มหาเถรสมาคมควรทบทวนเรื่องกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ ส่วนกระบวนการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทยนั้นยังไม่ควรจัดตั้งเนื่องจากปริมาณคดีมีไม่มาก ไม่เกิดความคุ้มค่าเพียงพอ การจัดตั้งแผนกต้องประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คืองบประมาณและกำลังพล ควรจัดทำพระธรรมนูญสงฆ์เพียงฉบับเดียว มีแนวทางการทรงสมณเพศระหว่างพิจารณา คือมีพระวินัยธร่วมในการสอบสวน ควรจัดสถานที่ควบคุมตัวเฉพาะพระภิกษุโดยแยกต่างหากจากฆราวาส

คำสำคัญ: การจัดตั้งศาลยุติธรรม; แผนกคดีสงฆ์; ภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา

Abstract

This research article aims were 1. To study the problems and obstacles in the criminal prosecution of monks. 2 . To study the process of establishing the Ecclesiastical Court of Justice in Thailand. 3 . To present guidelines for the



establishment of the Ecclesiastical Court of Justice in Thailand. Research data was collected by in-depth interviews. Semi-structured questions Key informants were selected in a purposive manner. and organized group discussions to brainstorm opinions of experts from both monks and the general public. The results of the research found that there are problems and obstacles in the criminal prosecution of monks who need to find criminal cases. These include arrests, detentions, prosecutions, sentencing, and enforcement of sentences. Social criticism has a negative effect on the image of Buddhism. The detention of monks who are accused of criminal charges and who are not allowed to be temporarily released. A specific place to stay should be arranged as a special measure. Detention must be separated from laypeople. There should be a Vinayathorn involved in the investigation. The National Office of Buddhism and the Royal Thai Police should review the temporary release pending consideration. There is a process for reinstating the clerical title. The Sangha Supreme Council should review the judicial process of the Sangha. As for the process of establishing an ecclesiastical court of justice in Thailand, it should not be established yet because the volume of cases is not large. Not having sufficient value Establishing a department must consist of two important parts: a budget and personnel. Only one ecclesiastical constitution should be prepared. There are guidelines for monkhood under consideration. That is, there was Vinayathorn involved in the investigation. A place of detention for monks should be arranged, separate from laypeople.

Keywords: Establishment of the Court of Justice; Ecclesiastical Division; Monks who have to deal with criminal cases

บทนำ

กฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความผิดและโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิด โดยทุกสังคมย่อมมีกฎหมาย ข้อบังคับ ความประพฤติของสมาชิกในสังคมนั้นๆ บุคคลใดมีการกระทำที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสังคมหรือคนส่วนใหญ่ จัดเป็นการกระทำ ความผิดทางอาญา ดังนั้นกฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยการกำหนดว่าการกระทำใด เป็นความผิดอาญาและได้กำหนดโทษของผู้ฝ่าฝืน การกระทำความผิดนั้นๆ (นคร พจนนรพงษ์, 2550) กฎหมายลักษณะอาญายังปรากฏแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เป็นการแสดงความสำคัญของพระพุทธศาสนายังคงมีอยู่ในสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนายังได้รับการเคารพนับถือ พระภิกษุยังคงมีสถานะเหนือกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป (นิตดาภา ภัทธานนท์, 2551) พระภิกษุหากกระทำความผิดก็จะได้รับบทลงโทษ ตามกระบวนการยุติธรรมของฝ่ายอาณาจักรด้วย ทั้งความแพ่งและอาญา ทั้งนี้เพราะภิกษุเป็นผู้ดำรงพระศาสนาอยู่ในฐานะของผู้รักษาพระธรรมวินัย และเป็นผู้ยังศรัทธาให้มีต่อ

พุทธศาสนิกชน จึงมีความจำเป็นต้องอนุวัตรตามกฎเกณฑ์บ้านเมืองด้วย ในการปกครองคณะสงฆ์ได้มีการตรากฎหมายเพื่อดำเนินการเอาผิดในเรื่องนั้นขึ้นมาอีก โดยอาศัยอำนาจความชอบธรรมจากสิกขาบทแห่งพระวินัยปิฎกเป็นหลักเกณฑ์สำคัญอย่างเคร่งครัดสูงสุด ซึ่งเรียกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพราะถือว่ารัฐมีหน้าที่ให้การอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อปราบปรามอลัชชี ปกป้องภิกษุผู้ประพฤติดี และป้องปรามการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้พระวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539) และเกิดความผาสุกของคณะสงฆ์โดยส่วนรวม ซึ่งในประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ไทย ฝ่ายอาณาจักรได้สร้างมาตรการทางกฎหมาย สำหรับใช้กับภิกษุผู้กระทำความผิดพระวินัย ด้วยการตราบทบัญญัติแล้วนำมาแก้ปัญหาคณะสงฆ์หลายฉบับ เช่น กฎหมายลักษณะฝ่าฝืนในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระราชกำหนดในสมัยกรุงธนบุรี กฎพระสงฆ์ ในสมัยรัชกาลที่ 1 พระราชบัญญัติ (พระมหาเถรวัน ตปคุโณ (พิมพ์ทอง), 2562)

ตามมาตรา 29 ของ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 กำหนดว่า พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ถ้าพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว และเจ้าอาวาสวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ กรณีนี้พระภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งยังอยู่ในชั้นพนักงานสอบสวน ยังไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล แต่ถ้าพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ใช้ดุลยพินิจแล้วเห็นว่าไม่สมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว และเข้าเงื่อนไขอื่นๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ข้างต้น พนักงานสอบสวนก็สามารถดำเนินการให้พระภิกษุสละสมณเพศได้ ขณะที่ มาตรา 30 กำหนดว่า เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศ กรณีตามมาตรา 30 แตกต่างจากมาตรา 29 เพราะเป็นกรณีที่มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลออกมา และมีผลบังคับต่อตัวภิกษุรูปนั้นให้ต้องปฏิบัติตาม พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็สามารถดำเนินการให้ภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว), 2564)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย ในประเด็นที่ภิกษุผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการอันเป็นความผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองเนื่องจากกฎหมายจะมีอำนาจใช้บังคับแก่ทุกคนทุกชนชั้นในเมื่อพระภิกษุซึ่งเป็นสาวกขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมอยู่ในฐานะที่ควรแก่การเคารพบูชาเหนือกว่าประชาชนทั่วไป แต่เมื่อมีผู้กล่าวหาว่าพระภิกษุได้กระทำการอันเป็นความผิดในคดีอาญา การปฏิบัติต่อพระภิกษุตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์มาตรา 29 หรือมาตรา 30 นั้นยังไม่ได้พิสูจน์ว่าท่านมีผิดหรือบริสุทธิ์อย่างไร การดำเนินการให้สละสมณเพศดังกล่าวมีผลทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ควรมีกระบวนการปฏิบัติต่อพระสงฆ์แตกต่างจากบุคคลทั่วไปที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เพื่อความเจริญแห่งอายุพระพุทธศาสนา สามารถสร้างและดำรงศรัทธาแก่ประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยเองอยู่ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนคนหนึ่ง ควรที่จะมีส่วนในการให้การคุ้มครองอุปถัมภ์ดูแล เพื่อปกป้องพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางแก้ไขปัญหา ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นหนึ่งที่เสนอให้รัฐควรมีนโยบายในการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ เพื่อดำเนินกระบวนการ



ยุติธรรมในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงสำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมโดยศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ พิจารณาแล้วว่าพระภิกษุผู้นั้นกระทำความผิดจริง ขั้นตอนต่อไปจึงสมควรให้นำตัวพระภิกษุผู้นั้นสืบและส่งตัวดำเนินคดีต่อไป และที่สำคัญหากมีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ จะมีความเหมาะสมต่อฐานะสาวกอันเป็นที่เคารพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยจะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการพิจารณาอรรถคดีและถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยไม่ให้เกิดการกระทำอันเป็นการลดจำนวนสาวกของพระพุทธเจ้าโดยไม่เป็นธรรมต่อไป ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาของพระสงฆ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth-Interview) ผู้แทนจากหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องในการสอบสวนพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาและพระภิกษุฝ่ายวิชาการ จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ผู้แทนจากหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องในการสอบสวนพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาทั้งในส่วนของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือ มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. การทบทวนวรรณกรรมและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัย โดยศึกษาจากหนังสือ บทความ ผลงานวิจัย เอกสารทั้งภาษาไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และศึกษาจากเอกสารข้อมูลที่มีในโครงการรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแผนและการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในโครงการเพื่อนำมาอ้างอิงประกอบการศึกษาวิจัย
2. ศึกษาทำความเข้าใจรายละเอียดและเอกสารตำราตลอดจนผลงาน วิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างข้อคำถามและกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ เมื่อแต่งข้อคำถามในรูปแบบของการสัมภาษณ์และคำถามในการสนทนากลุ่มระดมความคิดเห็น แล้วดำเนินการทดสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ในด้านต่างๆ ด้วยวิธีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน
4. ผู้วิจัยส่งข้อเสนอโครงการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัยพร้อมทั้งเครื่องมือวิจัยให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยพิจารณาตรวจสอบ และออกหนังสืออนุญาตให้ดำเนินการวิจัยที่ SSRPCA-REC No. 2-008/2566

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวแทนผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญาของพระสงฆ์ มี 5 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้

พิพากษา, พนักงานอัยการ, พนักงานสอบสวน, ทนายความ และพระสงฆ์นักวิชาการ จำนวนทั้งหมด 10 รูป/คน เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับกฎหมายที่มีโทษทางอาญาและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี เป็นการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จัดประชุมการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ประกอบด้วย ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ทนายความ พระภิกษุนักวิชาการ มีประสบการณ์เกี่ยวกับกฎหมายที่มีโทษทางอาญาและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 5 รูป/คน สาขาวิชาสี่ละ 1 คนได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลสำคัญโดยแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์ การประมวลผล นำเสนอผลวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

ผลการศึกษา

1. การศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาของพระสงฆ์ ศึกษากระบวนการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์สำหรับภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา พบว่า ปัญหาที่สำคัญคือการดำเนินการจับกุม การควบคุมตัว การฟ้องคดี การพิจารณาพิพากษาคดี การบังคับโทษ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้าจับกุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับประชาชน กระบวนการควบคุมตัว การสอบสวน ทำให้กระทบกับสิทธิของความเป็นสงฆ์ โดยเฉพาะหากภายหลังการพิจารณา พิพากษาแล้วปรากฏว่าพระสงฆ์ไม่มีความผิด ถือได้ว่าพระสงฆ์ถูกกระทบสิทธิอย่างมาก ประกอบกับกระแสวิพากษ์วิจารณ์ของสังคมอีกส่วนหนึ่ง คำนิยามของศัพท์คำว่าสละสมณเพศซึ่งพนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตาม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 29,30 โดยเมื่อพระสงฆ์ ถูกจับกุม เพราะต้องหาคดีอาญาถ้าพนักงานสอบสวนไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว พนักงานสอบสวนมีอำนาจจะดำเนินการให้พระสงฆ์รูปนั้นสละสมณเพศและเมื่อต้องจำคุก หรือกักขังพระสงฆ์ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลต้องจัดให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจดำเนินการให้พระสงฆ์รูปนั้นสละสมณเพศได้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 หรือฉบับแก้ไข มาตรา 29,30 จึงเป็นเรื่องต่างตีความตามความเข้าใจของผู้ปฏิบัติ กฎหมายยังไม่มี ความชัดเจนเพียงพอ ขั้นตอนการดำเนินการยังเป็นปัญหา มีผลต่อภาพลักษณ์ที่ศาสนาอื่นติเตียนพระพุทธศาสนา ในด้านการบริหารพระภิกษุที่ถูกดำเนินคดีอาญาบางรูปถ้าหากได้รับการประกัน เนื่องจากไม่มีห้องพิจารณาพิเศษที่หนึ่งสำหรับพระสงฆ์ แต่พระสงฆ์ไปนั่งกับจำเลยทั่วไปอาจมองไปในทางเสื่อมเสียเกิดความเสียหายได้ การดำเนินคดีกับพระภิกษุมีระเบียบที่บังคับใช้เกี่ยวกับคดีซึ่งเก่าแก่มาแต่ยังไม่มี การปรับปรุงแก้ไขและการดำเนินการเยียวยาพระภิกษุที่พ้นจากการกล่าวหาโดยคำพิพากษาของศาลยังไม่มีปรากฏชัดเจน การดำเนินคดีควรจะมีบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมในเรื่องวิธีพิจารณาคดีสำหรับพระสงฆ์ และการเยียวยาหากไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด อีกทั้งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ม.29,30 ขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ เมื่อพระสงฆ์ที่ต้องหาคดีอาญาเป็นเพียงผู้ถูกกล่าวหา ยังไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดแล้วไปบังคับให้พระสงฆ์ต้องสละสมณเพศ ไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้องเพราะถือว่าการสละสมณเพศเท่ากับโทษประหารชีวิตสำหรับพระสงฆ์ ส่วนการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ถือว่าหน่วยงานของรัฐยังไม่มี ความพร้อมในด้านข้อมูลของพระสงฆ์ เพื่อรองรับในการดำเนินคดีอาญา เมื่อจะตรวจสอบข้อเท็จจริง ตรวจสอบเอกสารจะไม่สามารถตรวจสอบกับทางวัด ทางคณะจังหวัด ทางคณะอำเภอ



หรือแม้แต่สำนักงานพระพุทธศาสนาที่มีความพร้อมได้เลย เนื่องจากเอกสารหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์หรือนักบวช มีความกระจัดกระจายไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเกิดจากการไม่ประสานงานของหน่วยงานของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายมีผลถึงการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาลและสำนักงานพระพุทธศาสนา รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ไวยาวัจกร, เจ้าอาวาส, เจ้าคณะปกครองสงฆ์ ตามลำดับ

แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดีอาญากับพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 29 และ มาตรา 30 เนื่องจากหากพระสงฆ์ต้องหาคดีอาญาต้องสละสมณเพศ ไม่ควรให้มีการสละสมณเพศก่อน เพราะพระสงฆ์เพียงถูกจับหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ควรกำหนดนิยามในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดย คำว่า สละสมณเพศ หมายถึงการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของพระภิกษุหรือสามเณร หรือการเปลื้องจีวรออกจากผู้นั้นโดยยังไม่ขาดจากความเป็นพระสงฆ์ที่บวชในพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การจะเป็นพระสงฆ์ก็จะเป็นโดยพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า กฎหมายไม่สามารถกำหนดให้พระสงฆ์ขาดจากการเป็นเพศบรรพชิตได้ การควบคุมตัวอาจจำกัดสถานที่เป็นมาตรการพิเศษสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องหาคดีอาญาและไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัวชั่วคราว ต้องแยกมาต่างหากจากฆราวาส ต้องประสานงานระหว่างสำนักงานพระพุทธศาสนากับฝ่ายกรมราชทัณฑ์ เรื่องสถานที่ควบคุมตัวพระสงฆ์ว่าควรจะต้องออกระเบียบกฎหมายมารองรับ อาจออกเป็นกฎกระทรวง เป็นต้น หรืออาจกำหนดที่วัดใดวัดหนึ่งเป็นสถานที่ทางสำนักพระพุทธศาสนากำหนดเป็นที่ควบคุมตัวเพื่อให้เกิดความเหมาะสม สามารถปฏิบัติตามกิจของสงฆ์ ท้าวตร สวตมนต์ได้ ตามปกติ หรือจะมีอีกวิธีการหนึ่งในการพิจารณาการให้ประกันตัวผู้ต้องหาของศาล ซึ่งตามปกติในทางปฏิบัติศาลมักจะพิจารณาในการให้ประกันตัวโดยการปล่อยตัวชั่วคราวเป็นหลัก เว้นแต่มีการควบคุมเฉพาะกรณีมีพฤติการณ์หลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือมีเหตุประการอื่น การเข้าจับกุมหรือควบคุมตัวพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ควรมีตำรวจของพระสงฆ์ เข้าร่วมในการดำเนินการดังกล่าวด้วย อาจเป็นฝ่ายพระวินัยธรที่เคยมีมาก่อน เช่นเดียวกับทางทหาร เพื่อเป็นการรับรองคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุ การทำข้อตกลงระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยอาจเป็นมหาเถรสมาคมหรือจากสำนักพระพุทธศาสนาทำความตกลงกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือสำนักงานอัยการสูงสุดเรื่องของการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างพิจารณา แต่ถ้าพระสงฆ์กระทำความผิดอย่างชัดเจนก็สามารถดำเนินการให้สละสมณเพศได้ทันที แต่อาจจะมีเงื่อนไขว่าต้องมีเจ้าอาวาสหรือมีเจ้าคณะปกครองสงฆ์ท่านร่วมอยู่ด้วย โดยออกเป็นประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เรื่องแนวทางปฏิบัติในการจัดการเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ปี พ.ศ.... เป็นต้น การคืนเพศสมณะหรือสมณศักดิ์ หากมีกรณีจำเป็นอย่างยิ่งอันไม่อาจก้าวล่วงได้ที่ต้องดำเนินการให้พระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งสละสมณเพศควรมีแนวทางบัญญัติไว้ชัดเจน ในขั้นตอนของการดำเนินคดีคงต้องเป็นไปตามกฎหมายบ้านเมือง ปัจจุบันการสละสมณศักดิ์แล้วไม่สามารถกลับคืนมาได้ หลังจากพ้นจากการที่ถูกกล่าวหาหากไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดจำนวนพรรษาที่มีการบรรพชามาโดยตลอดยังคงให้สามารถนับต่อไปได้ จึงควรแก้ไขให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับพระธรรมวินัยเพื่อให้สถานะของพระสงฆ์ได้รับการรับรองคุ้มครองสิทธิ ในส่วนปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีแนวในการดำเนินคดีอาญากับ

พระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาโดยหากยังเป็นพระสงฆ์อยู่ก็ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าพระสงฆ์รูปนั้นมีการกระทำที่อาจเป็นความผิดอาญาหรือไม่ หากพระสงฆ์รูปนั้นกระทำการที่มีมูลว่าจะเป็นกระทำความผิดอาญาจริงจึงมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณัติดำเนินการต่อไป โดยมีขั้นตอนคือจะมีการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานพระพุทธศาสนา พระวินัยาธิการจะประสานกันก่อนมาร่วมในการเข้าไปดำเนินการจับกุม ต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ควรเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์หาข้อเท็จจริงและสรุปมูลความผิด ดำรวจรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อหาข้อเท็จจริง ส่วนของมหาเถรสมาคมที่ปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ควรทบทวนเรื่องกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์เหมือนสมัยก่อนมีคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 มาประกอบจะได้แนวทางที่มีความเป็นประชาธิปไตยตามฝ่ายบ้านเมือง (ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและสนทนากลุ่ม)

2. ศึกษากระบวนการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์สำหรับภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา พบว่ากระบวนการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทยส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีความจำเป็น ไม่เหมาะสมด้วยเหตุผลหลายประการ แต่ควรมีการดำเนินคดีกับพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาไว้โดยเฉพาะ จำเป็นต้องต้องมีการปรับปรุงกฎหมายของสารบัญญัติ ปัจจุบันกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับพระสงฆ์กระจัดกระจายบางส่วนอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ บางส่วนอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา ควรบัญญัติไว้เป็นกฎหมายอาญาสงฆ์โดยเฉพาะและขั้นตอนการดำเนินคดีเหมือนกฎหมายวิธีพิจารณาความเพื่อให้มีความเหมาะสม และพระสงฆ์คือองค์กรพระศาสนา เห็นควรให้เป็นหน้าที่ขององค์กรพระศาสนาเข้ามาดูแลก่อนไม่ควรข้ามกระบวนการ ฝ่ายบ้านเมืองทำหน้าที่ให้เป็นการสอดส่องดูแล ประเด็นใหญ่ที่สุดคือประเด็นเรื่องการแก้ไขเรื่องอำนาจในการบังคับให้พระสงฆ์สละสมณเพศตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 29,30 ควรต้องแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ถ้าเป็นกรณีความผิดซึ่งหน้าหรือความผิดฉกรรจ์แล้วมีหลักฐานพอสมควรก็ควรที่จะต้องดำเนินการให้สละสมณเพศได้ แต่กรณีพระสงฆ์กระทำความผิดอาญาทั่วไป มีการร้องทุกข์แต่ยังไม่ได้มีพยานหลักฐานที่ชัดเจนก็ยังคงไม่มีการดำเนินการให้สละสมณเพศ ประการต่อมาจำนวนคดีพระภิกษุกระทำความผิดมีไม่มาก ไม่คุ้มค่ากับการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ บางส่วนเห็นว่าควรจัดให้มีพระสงฆ์มาเป็นองค์คณะเป็นผู้พิพากษาสมทบ เพราะพระสงฆ์ที่เป็นองค์คณะสามารถที่จะช่วยให้ความรู้ ความเข้าใจในการพิจารณาคดีของศาลในส่วนพระธรรมวินัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับกฎหมายที่คณะสงฆ์รับผิดชอบดูแลอยู่ในบางคดีเท่านั้น (ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและสนทนากลุ่ม)

3. หาแนวทางการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์สำหรับภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา พบว่า การจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทย ส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องจัดตั้งศาลแผนกคดีสงฆ์ แต่ควรยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทุกฉบับ แล้วจัดทำพระธรรมนูญสงฆ์ โดยมีฉบับเดียวมี 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กฎหมายอาญาสงฆ์ ส่วนที่ 2 กฎหมายเกี่ยวกับวินัยสงฆ์ และส่วนที่ 3 การบริหารงานบุคคลของสงฆ์รวมถึงงบประมาณและสำนักของสงฆ์ วิธีพิจารณาความอาญาและวินัยของสงฆ์ โดยให้ชั้นศาลยุติธรรมจะทำให้กฎหมายมีความเข้มแข็งและมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ควรมีการประสานการทำงานระหว่างกรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงยุติธรรมเข้าหารือกันและบูรณาการการทำงานเพื่อปกป้องคุ้มครองสืบทอดอายุ



พระพุทธศาสนาการทำงานจะประสบผลสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรม (ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและสนทนากลุ่ม)

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาของพระสงฆ์ พบว่า มีปัญหาเรื่องการค้าขาย การจับกุม การควบคุมตัว การฟ้องคดี การพิจารณาพิพากษาคดี การบังคับโทษ สอดคล้องกับงานวิจัยของเกษม ประพาน ที่เสนอว่าปัจจุบันการบังคับใช้กฎหมายคณะสงฆ์ที่มีปัญหาทุกวันนี้เกิดจากผู้บังคับใช้กฎหมายไม่ใช่เกิดจากตัวบทกฎหมาย แต่ผู้บังคับใช้กฎหมายมีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายเจ้าคณะพระสังฆาธิการเสียมากกว่า (เกษม ประพาน, 2559) และสอดคล้องกับคำกล่าวของสนธิ ศรีสำแดง ที่เสนอว่าการจับพระสึกก่อนคำพิพากษาจะถึงที่สุดไม่น่ากระทำได้เนื่องจากพระภิกษุเป็นผู้มีสถานะเป็นบุคคลต้องอยู่ในกรอบแห่งกฎหมายบ้านเมืองที่เรียกว่าอาณาจักรและอยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยที่เรียกว่าพุทธจักร ปัญหาด้านการตีความของกฎหมายตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 29 และมาตรา 30 (สนธิ ศรีสำแดง, 2543) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิศิษฐ์บุญญากร (ทรัพย์ทวี ธรรมเตโช) ที่เสนอว่าในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าอาวาสเสียเองนั้น ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 มิได้กำหนดไว้ จึงเกิดปัญหาช่องว่างในการตีความกฎหมาย เจ้าอาวาสหลายรูปที่ถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาจึงไม่มีผู้รับมอบตัวไว้ควบคุม เพื่อดำเนินการในการต่อสู้คดีเจ้าอาวาสนั้นจึงต้องโดนสละสมณเพศไปโดยปริยาย (พระครูพิศิษฐ์บุญญากร (ทรัพย์ทวี ธรรมเตโช), 2565).

การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานของรัฐไม่มีความพร้อมในด้านข้อมูลของพระภิกษุ เพื่รองรับในการดำเนินคดีอาญา เพราะเมื่อดำเนินคดีกับพระภิกษุ เณร หรือบุคคลที่อยู่ในพุทธศาสนาที่มีสถานะเป็นนักบวช เวลาจะตรวจสอบข้อเท็จจริง ตรวจสอบเอกสารที่มีความพร้อมได้เลย เนื่องจากเอกสารหรือข้อมูลเกี่ยวกับพระภิกษุหรือนักบวช มีความกระจัดกระจายไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ข้อมูลไม่ได้ถูกจัดเก็บเรียงไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาตะวัน ตปคุโณ (พิมพ์ทอง) ที่เสนอว่า การใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อเป็นแนวทางสำหรับลงโทษพระภิกษุที่กระทำความผิดพระวินัยนั้น ถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จำเป็นจะต้องให้ความสำคัญอุปถัมภ์กิจการคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในส่วนของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมให้มีความชัดเจนเป็นระบบ (มหาตะวัน ตปคุโณ (พิมพ์ทอง), 2562)

แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา พบว่า เมื่อพระภิกษุต้องหาคดีอาญาจะต้องให้สละสมณเพศ เสมือนหนึ่งพระภิกษุเป็นผู้กระทำความผิดและที่สมควรแก้ไขกฎหมายคณะสงฆ์ ในมาตรา 29 และ 30 ไม่ควรให้มีการสละสมณเพศก่อน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิศิษฐ์บุญญากร (ทรัพย์ทวี ธรรมเตโช) ที่เสนอว่า ควรปรับปรุงเพิ่มเติม มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ถ้าเจ้าอาวาสกระทำความผิดกฎหมายอาญาที่มีอัตราโทษจำคุก ไม่เกินสามปี ให้มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้ปกครองระดับสูงขึ้นไปตามลำดับชั้นร่วมกันปรึกษากับ พนักงานสอบสวน เมื่อเห็นเจ้าอาวาสนั้นไม่หลบหนี และยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน พนักงานสอบสวน สมควรปล่อยตัวชั่วคราว และให้เจ้าคณะพระ

สังฆาธิการลำดับสูงรับตัวเจ้าอาวาสไปพำนักในวัดที่เห็นสมควร (พระครูพิศิษฐ์บุบุญญากร (ทรัพย์ทวี ธรรมเตโช), 2565)

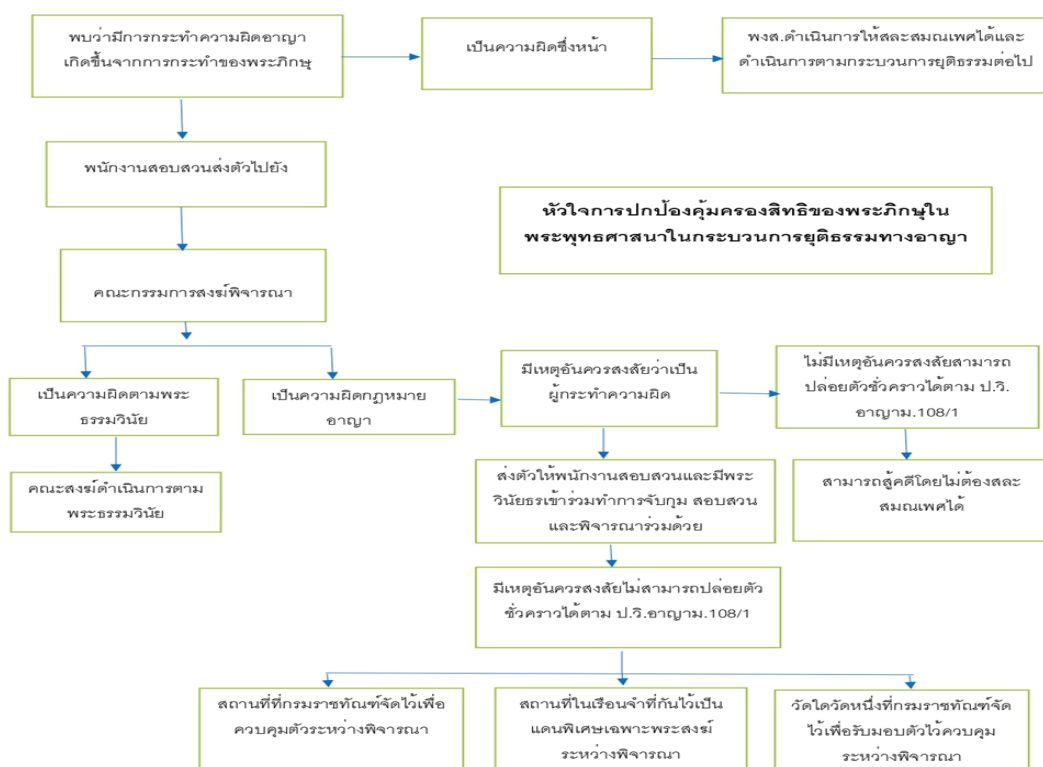
2. กระบวนการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทย พบว่าไม่มีความจำเป็นและไม่เหมาะสมด้วยเหตุผลหลายประการ แต่ควรมีการดำเนินคดีกับพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาไว้โดยเฉพาะ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหารมย์ แต่งทรัพย์ ที่เสนอว่าควรมีกระบวนการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับพระภิกษุที่กระทำความผิดอาญาเอาไว้ต่างหากจากบุคคลธรรมดาทั่วไป (พระมหาสัญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์), 2560)

3. แนวทางในการจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ในประเทศไทย พบว่าไม่มีความจำเป็นต้องจัดตั้งศาลแผนกคดีสงฆ์ แต่ควรยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทุกฉบับ แล้วจัดทำพระธรรมนูญสงฆ์ โดยมีฉบับเดียว สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว) ที่เสนอว่าควรมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติพระสงฆ์ พุทธศักราช 2535 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว), 2564)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยได้เสนอเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพ

แนวปฏิบัติในการทรงสมณเพศระหว่างพิจารณา ของพระภิกษุที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา



ภาพที่ 1 แนวปฏิบัติในการทรงสมณเพศระหว่างพิจารณาของพระภิกษุที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา



สรุป

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาของพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา ได้แก่ การจับกุม การควบคุมตัว การฟ้องคดี การพิจารณาพิพากษาคดี การบังคับโทษ กระแสวิจารณ์ของสังคมมีผลเสียต่อภาพลักษณ์พระพุทธศาสนา ความหมายสละสมณเพศตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ระเบียบที่บังคับใช้เกี่ยวกับคดีไม่ทันสมัย การเยียวยาพระภิกษุที่พ้นจากข้อกล่าวหา การประสานงานระหว่างหน่วยงาน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ควรแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29, 30 เนื่องจากอาจขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา 29 วรรคสองและเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา 67 กำหนดนิยามศัพท์ สละสมณเพศให้ชัดเจน การควบคุมตัวพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญาและไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว ต้องมีมาตรการพิเศษจัดสถานที่ให้อยู่เฉพาะ และต้องแยกต่างหากจากฆราวาส ควรมีพระวินัยธร่วมในการสอบสวน สำนักงานพระพุทธศาสนาควรทำความเข้าใจกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราวซึ่งมีผลให้พระสงฆ์ไม่ต้องสละสมณเพศ มีกระบวนการคืนสมณศักดิ์ มหาเถรสมาคมควรทบทวนเรื่องกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ ได้ แนวทางการทรงสมณเพศระหว่างพิจารณาของพระภิกษุที่ต้องหาคดีอาญา ปัจจุบันยังไม่ควรจัดตั้งศาลยุติธรรมแผนกคดีสงฆ์ เนื่องจากปริมาณคดีมีไม่มาก ไม่เกิดความคุ้มค่าเพียงพอ ควรจัดทำพระธรรมนูญสงฆ์เพียงฉบับเดียวโดยมี 3 ส่วน ส่วนที่ 1 กฎหมายอาญาสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์ ส่วนที่ 2 กฎหมายเกี่ยวกับวินัยสงฆ์ และส่วนที่ 3 การบริหารงานบุคคลของคณะสงฆ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 29 และ มาตรา 30 เป็นการป้องกันการขัดกันของกฎหมายรัฐธรรมนูญตามมาตรา 29 วรรคสองและเพื่อปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามมาตรา 67 ที่กล่าวว่ารัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น
2. การกำหนดนิยามในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์โดย คำว่า สละสมณเพศ หมายถึง การเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของพระภิกษุหรือสามเณร หรือการเปลื้อง จีวรออกจากผู้นั้นโดยยังไม่ขาดจากความเป็นพระภิกษุที่บวชในพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
3. ควรออกเป็นประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เรื่องแนวทางปฏิบัติในการจัดการเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ปี พ.ศ. เป็นต้น อาจมีข้อตกลงระหว่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กับสำนักพระพุทธศาสนา เรื่องของการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างพิจารณาพระภิกษุก็ไม่ต้องสละสมณเพศ
4. การคืนเพศสมณะหรือสมณศักดิ์ ควรแก้ไขให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับพระธรรมวินัย เพื่อให้สถานะของพระภิกษุได้รับการรับรองสิทธิจากการที่พระภิกษุถูกดำเนินคดีไปแล้วถูกให้ดำเนินการสละสมณเพศ แต่ปรากฏผลพิจารณาเห็นว่าท่านไม่มีความผิด
5. การดำเนินคดีในชั้นการสอบสวนให้เหมาะสมนั้น การปล่อยตัวชั่วคราวต้องได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรก เพราะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ การไม่ปล่อยตัวชั่วคราวเป็นอันดับต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ควรกำหนดมาตรการพิเศษสำหรับพระภิกษุคือ สถานที่สำหรับควบคุมตัวอาจ จำกัดสถานที่ให้อยู่เฉพาะที่ จำกัดพื้นที่เป็นมาตรการพิเศษสำหรับพระภิกษุที่ต้องการหาคดีอาญาและ ไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัวชั่วคราว สถานที่ของพระภิกษุในการควบคุมตัวต้องแยกมาต่างหากจากฆราวาสโดยมีวิธีการที่จะทรงสมณเพศอยู่ได้โดยให้อยู่ในที่สมควร ควรให้พระภิกษุที่เป็นผู้ต้องหาหรือ จำเลย สามารถประกอบกิจของสงฆ์ได้ตามพระธรรมวินัยเช่น การปฏิบัติวิปัสณากรรมฐาน เป็นต้น

2. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการเข้าจับกุมหรือควบคุมตัวพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ควรมีการแจ้งพระภิกษุที่ทำหน้าที่พระวินัยธร เข้าร่วมในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

3. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการดำเนินการเข้าจับกุม ควบคุมตัวควรปฏิบัติให้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยมีหมายเรียกให้พระภิกษุมาพบพนักงานสอบสวน เพื่อแจ้งข้อหาหรือให้มามอบตัว การบุกรุกเข้าไปจับกุมถึงที่วัดและใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องและให้สื่อมวลชนมีโอกาสดำเนินการถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอแล้วนำพระภิกษุท่านนั้นไปสอบปากคำนั้นไม่ควรเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า

4. มหาเถรสมาคมที่ปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ควรทบทวนเรื่องกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์เหมือนสมัยก่อนมีคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 มา ระบุว่าท่านมีวิธีการดำเนินการอย่างไรและจะได้แนวทางที่มีความเป็นประชาธิปไตยตามฝ่ายบ้านเมือง

5. สำนักงานพระพุทธศาสนาควรมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อวินิจฉัยประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นความผิดพระธรรมวินัยถึงปาราชิกหรือไม่ แล้วจึงไปดำเนินการคดีอาญาโดยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมารับตัวไป เป็นทางออกรองรับพระภิกษุควรมีขั้นตอนที่ให้ฝ่ายคณะสงฆ์ดูแลกัน โดยองค์คณะประกอบด้วย ผู้ที่ระบุในกฎหมายมหาสมาคม

6. ในกรณีการให้พระภิกษุเข้าร่วมใน กระบวนการยุติธรรมทางสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สามารถทำหนังสือขอความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม ส่งตัวแทนพระภิกษุไปร่วมในการดำเนินการอย่างเป็นทางการเพื่อพิจารณาว่าถ้าหากมีพระภิกษุเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม ควรจะปฏิบัติอย่างไรให้เกิดความเหมาะสม ถ้าจะต้องเข้าสู่ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมจะเป็นภาพลักษณ์ที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- เกษม ประพาน. (2559). การบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) เกี่ยวเนื่อง กับกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พจนรพวงษ์. (2550). คำอธิบายกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ.
- นิตดาภา ภัทธานนท์. (2551). ความผิดอาญาของพระสงฆ์ตามกฎหมายเก่า. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว). (2564). “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละสมณเพศ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญา”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(2), 145-160.



พระครูพิศิษฐ์อรรถการ (ทรัพย์ทวี ธรรมเตโช). (2565). วิธีการควบคุมตัวพระภิกษุสงฆ์ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา. (สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2539). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมหาตะวัน ตปคุโณ (พิมพ์ทอง). (2562). “ศึกษาแนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมาย สำหรับพระภิกษุที่กระทำความผิดพระวินัย”. (หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหารมย์ แดงทรัพย์. (2555). “สิทธิของพระภิกษุทางกฎหมายอาญา”. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระมหาสัญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์). (2560). “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”. (ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สนิท ศรีสำแดง. (2543). “นิติกรสงฆ์” กฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ ฉบับธรรมดา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด.

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสัญญาประชาคมของฌอง-ฌาคส์ รูสโซกับแนวคิดเสรีภาพในอนาธิปไตย ของมิกคาลัย บาคุนิน
A Comparative Study of Jean-Jacques Rousseau's Concept of Freedom in the Social Contract and Mikhail Bakunin's Concept of Freedom in Anarchy

พระณัฐวุฒิ ฐานธมโม Nutawut Thanadhammo

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: bookkaronss@gmail.com

Received October 15, 2024; Revised January 27, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสัญญาประชาคมของฌอง-ฌาคส์ รูสโซกับแนวคิดเสรีภาพในอนาธิปไตย ของมิกคาลัย บาคุนินมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพของรูสโซและบาคุนิน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า จากการศึกษาพบว่า ฌอง-ฌาคส์ รูสโซเชื่อว่าเสรีภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการที่ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วม ผ่านกระบวนการสร้างสัญญาประชาคม ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการจัดตั้งรัฐที่ยุติธรรม รัฐทำหน้าที่ปกป้องเสรีภาพและความยุติธรรม โดยจำกัดการกดขี่ที่อาจเกิดขึ้นจากอำนาจภายนอก ในขณะที่มิกคาลัย บาคุนิน เชื่อว่ารัฐเป็นศัตรูของเสรีภาพ เพราะรัฐมักสร้างการควบคุมและกดขี่ประชาชน เขาเสนอการล้มล้างรัฐและสถาบันต่างๆ เพื่อสร้างสังคมอนาธิปไตยที่ปราศจากการรวมศูนย์อำนาจ ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถปกครองตนเองได้อย่างแท้จริงจากการศึกษาเปรียบเทียบนี้พบว่า แม้ว่ารูสโซและบาคุนินต่างมุ่งหมายที่จะสร้างเสรีภาพให้กับมนุษย์ แต่แนวทางของทั้งสองแตกต่างกันอย่างมาก รูสโซเห็นว่ารัฐที่ยุติธรรมสามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเสรีภาพได้ ในขณะที่บาคุนินเน้นย้ำว่ารัฐเป็นอุปสรรคสำคัญต่อเสรีภาพ การผสมผสานแนวคิดทั้งสองอาจนำไปสู่การสร้างรัฐที่กระจายอำนาจอย่างยุติธรรม ยึดหลักเจตจำนงร่วม ส่งเสริมเสรีภาพปัจเจกบุคคล และใช้รูปแบบประชาธิปไตยโดยตรง เพื่อลดการรวมศูนย์อำนาจและป้องกันการกดขี่จากรัฐ

คำสำคัญ: เสรีภาพ; ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ; สัญญาประชาคม; อนาธิปไตย; เจตจำนงร่วม

Abstract

The research article titled "A Comparative Study of the Concept of Freedom in the Social Contract of Jean-Jacques Rousseau and the Concept of Freedom in Anarchism of Mikhail Bakunin" aims to study, analyze, and compare the concepts of



freedom according to Rousseau and Bakunin. In the research, it was clearly found that, on the one hand, according to Jean-Jacques Rousseau's viewpoint, the real freedom is created by the way people are under the law which reflects on general will through the process of constructing social contract whereby it will become the essential key in establishing the just state. Under this, the state's duty is to protect the freedom and justice by limitation of the oppression which would be precipitated by external force, on the other hand, according to Michael Bakunin's viewpoint, he holds that the state is the enemy of freedom because the state is always inclined to control and oppress citizen and then he comes to propose that the state and various institutions should be wiped out in order to construct the anarchy which decentralizes the center of power where people can govern themselves completely. From the comparison of the proposed concepts of freedom, it clearly showed that although both Rousseau and Bakunin similarly aim at the creation of freedom to human being, yet their ways completely vary. While Rousseau is of the view that the just state can be used as the instrument leading to the promotion of freedom, Bakunin lays emphasis on the obstacle of freedom caused by the state. If both concepts of freedom are properly integrated, then it would establish the state that decentralize the power justly through following the general will which promotes individual freedom and the direct form of Democracy is used to decentralize the center of power including the protection of oppression done by the state.

Keywords: Freedom; Jean-Jacques Rousseau; The Social Contract; Anarchism; General Will

บทนำ

แนวคิดเรื่องเสรีภาพเป็นหนึ่งในหัวข้อหลักที่ถูกกล่าวถึงในปรัชญาการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในบรรดานักปรัชญาที่มีอิทธิพลในแนวคิดนี้ สองคนที่สำคัญคือ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และ มิคาอิล บาคูนิน โดยทั้งคู่มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาแนวคิดเรื่องเสรีภาพและการปกครอง แม้ว่าพวกเขาจะมีความตั้งใจที่คล้ายกันในการนำเสนอแนวคิดเสรีภาพเพื่อปลดปล่อยมนุษย์จากการกดขี่ แต่พวกเขากลับใช้วิธีการที่แตกต่างกันอย่างมากในการบรรลุเสรีภาพที่แท้จริง แนวคิดของรูสโซ มุ่งเน้นที่การสร้างรัฐที่ยุติธรรมผ่านสัญญาประชาคมซึ่งเป็นข้อตกลงทางสังคมที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ควบคุมชีวิตของตนเอง โดยรัฐที่เกิดขึ้นจากเจตจำนงร่วมของประชาชนจะเป็นเครื่องมือในการรักษาความยุติธรรมและเสรีภาพของบุคคลทุกคนในสังคมในขณะเดียวกัน บาคูนิน ซึ่งเป็นนักคิดแนวอนาธิปไตย กลับเชื่อว่ารัฐเป็นศัตรูตัวสำคัญของเสรีภาพ เขาเห็นว่ารัฐและสถาบันศาสนาเป็นเครื่องมือในการกดขี่และควบคุมประชาชน บาคูนินเสนอว่าเพื่อให้มนุษย์บรรลุเสรีภาพที่แท้จริง จำเป็นต้องล้มล้างรัฐและสร้างสังคมที่ไม่มีการควบคุมจากศูนย์กลางหรืออำนาจใดๆ แต่ต้องเป็นสังคมที่บุคคลสามารถปกครองตนเองและพึ่งพาอาศัยกันอย่างเสมอภาค (Leier, 2006)

ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ เชื่อว่ามนุษย์มีเสรีภาพในสภาวะตามธรรมชาติก่อนที่จะเข้าสู่สังคมที่มีการจัดระเบียบและการปกครอง มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติดีเสรีภาพเต็มที่ในการกระทำการสิ่งใดก็ได้ตามความต้องการ โดยไม่มีข้อจำกัดจากกฎหมายหรือการปกครองใดๆ และทุกคนมีสถานะเท่าเทียมกันโดยปราศจากการแบ่งชนชั้นหรือสิทธิพิเศษ อย่างไรก็ตาม รูสโซเห็นว่าการดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาตินี้ไม่ยั่งยืนในสังคมที่ซับซ้อน เพราะการแย่งชิงทรัพยากรและอำนาจนำไปสู่การสูญเสียเสรีภาพและความเท่าเทียม (Rousseau, 1968) รูสโซมองว่าแม้มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติดีเสรีภาพและความเท่าเทียม แต่เนื่องจากความเห็นแก่ตัวและความต้องการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของมนุษย์ ทำให้เกิดการแย่งชิงและสูญเสียเสรีภาพ แนวคิดสัญญาประชาคม (Social Contract) จึงถูกเสนอขึ้นมาเป็นวิธีการแก้ไขปัญหา โดยที่มนุษย์จำเป็นต้องเสียสละเสรีภาพบางส่วนในสภาวะธรรมชาติดี เพื่อสร้างกฎหมายและโครงสร้างสังคมที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยและมั่นคง และประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายและนโยบายสาธารณะ ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ต้องมาจากเจตจำนงทั่วไป (General Will) ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้น (Simpson, 2006) เสรีภาพทางการเมืองในสังคมที่รูสโซวาดภาพไว้ไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การลงคะแนนเสียง แต่เป็นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและเท่าเทียมในกระบวนการทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดแนวทางการปกครองของสังคม รัฐที่ถูกก่อตั้งขึ้นภายใต้สัญญาประชาคมจะมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยกฎหมายที่รัฐออกจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการปกป้องเสรีภาพและความปลอดภัยของประชาชนทุกคน (Rousseau, 1968)

มิกฮาอิล บาคูนิน (Mikhail Bakunin) มีแนวเสรีภาพเน้นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล และเสรีภาพทางการเมืองต้องไม่มีการควบคุมจากรัฐหรือสถาบันใดๆ บาคูนินเชื่อว่าเสรีภาพที่แท้จริงคือการที่มนุษย์สามารถแสดงออกทางความคิดและการกระทำได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกควบคุมจากอำนาจใดๆ เช่น รัฐ ศาสนา หรือสถาบันต่างๆ (Bakunin, 1972) บาคูนินยังเชื่อว่าการปกครองจากรัฐจะกดทับความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนาทางจิตใจของมนุษย์ ดังนั้น บาคูนินจึงเสนอว่า การปฏิวัติแบบอนาธิปไตย คือหนทางที่จะปลดปล่อยมนุษย์จากการควบคุมและสร้างสังคมที่เสรีและเท่าเทียมกัน การล้มล้างรัฐเป็นวิธีที่บาคูนินมองว่าเป็นการบรรลุ เสรีภาพทางการเมือง อย่างแท้จริง โดยประชาชนจะปกครองตนเองในสังคมที่ไม่มีรัฐบาลหรืออำนาจรวมศูนย์ (Leier, 2006) ซึ่งเป็นการปกครองตนเองโดยประชาชน ในสังคมอนาธิปไตยของบาคูนิน ประชาชนจะปกครองตนเองผ่านการรวมตัวกันแบบสมัครใจ โดยไม่ต้องพึ่งพารัฐหรือสถาบันกลาง การตัดสินใจทุกเรื่องในสังคมจะทำโดยคนที่เกี่ยวข้อง ผ่านการหารือและการลงมติร่วมกัน (Leier, 2006) เป็นวิธีการที่เรียกว่า ประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งทุกคนมีสิทธิและเสียงเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ บาคูนินเห็นว่าสังคมที่เสรีจะต้องเป็นสังคมที่ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจหรือสังคม การล้มล้างรัฐและการปกครองตนเองจะนำไปสู่ความเสมอภาคที่แท้จริง เพราะจะไม่มีกลุ่มอำนาจใดๆ ที่สามารถบังคับหรือควบคุมผู้อื่นได้ (Bakunin, 1972)

งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพของ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และ มิกฮาอิล บาคูนิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสัญญาประชาคมรูสโซและ อนาธิปไตย ของบาคูนิน พื้นที่นี้ครอบคลุมถึงการศึกษาทฤษฎีเสรีภาพในฐานะที่เป็นแนวคิดสำคัญในปรัชญาการเมืองซึ่งมักถูกนำไปใช้ในบริบทการปกครอง การจัดการรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ



การศึกษาแนวคิดเหล่านี้เป็นการสำรวจว่าแนวคิดเรื่องเสรีภาพควรถูกจัดการอย่างไรในสังคมที่มีความหลากหลายทั้งในด้านการเมืองและสังคม การวิเคราะห์บทบาทของรัฐ ในการสร้างหรือจำกัดเสรีภาพ และการศึกษาว่าเสรีภาพที่แท้จริงสามารถบรรลุได้หรือไม่ผ่านการจัดตั้งรัฐหรือการยกเลิกรัฐ ซึ่งเป็นหัวข้อที่ถกเถียงกันอย่างแพร่หลายในทฤษฎีการเมือง หนึ่งในปัญหาหลักของการวิจัยนี้คือ ความขัดแย้งระหว่างการจัดการเสรีภาพปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ในแนวคิดของรูสโซ เจตจำนงร่วม เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความต้องการของสังคมโดยรวม แต่การยอมรับเจตจำนงร่วมนี้อาจจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ในทางกลับกัน บาคูนิเน้นเสรีภาพปัจเจกอย่างมาก และมองว่าการรวมศูนย์อำนาจผ่านรัฐเป็นการกดขี่ประชาชน ปัญหานี้ก่อให้เกิดคำถามสำคัญในงานวิจัยนี้ว่า เสรีภาพที่แท้จริงสามารถบรรลุได้ภายใต้รัฐที่ยุติธรรมตามรูสโซ หรือการไม่มีรัฐตามบาคูนิเป็นวิธีที่ดีกว่าในการรักษาเสรีภาพของมนุษย์

การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างรูสโซและบาคูนิจึงมีความจำเป็นในการช่วยเสนอทางออกสำหรับปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่รัฐมีบทบาทสำคัญในการปกครองและการควบคุมเสรีภาพของประชาชน และจะช่วยตอบคำถามว่าแนวคิดของทั้งสองสามารถประยุกต์ใช้กับปัญหาการเมืองในยุคปัจจุบันได้อย่างไร บทความวิจัยนี้จะนำเสนอ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบเชิงปรัชญา โดยการวิเคราะห์โครงสร้างความคิดและการตีความแนวคิดเสรีภาพของทั้งสองผ่านมุมมองที่แตกต่างกัน โดยการเปรียบเทียบนี้จะเน้นไปที่การศึกษาความหมาย ประเภท บ่อเกิด และ เป้าหมายของเสรีภาพในสัญญาประชาคมแนวคิดของ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และอนาธิปไตย มิคาอิล บาคูนิ โดยวิธีการนี้จะช่วยให้สามารถระบุถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างแนวคิดทั้งสอง และตรวจสอบว่าทั้งสองแนวคิดมีความเกี่ยวข้องอย่างไรกับการจัดการกับปัญหาเสรีภาพในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีงานวิจัยแยกย่อยเกี่ยวกับแนวคิดของรูสโซและบาคูนิเป็นจำนวนมาก แต่การศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของสองนักคิดยังคงไม่เพียงพอ งานวิจัยเกี่ยวกับ รูสโซ มักเน้นไปที่บทบาทของเจตจำนงร่วม (General Will) และการสร้างรัฐที่ยุติธรรม (รูสโซ ฌอง-ฌาคส์, 2563) ซึ่งจะปกป้องเสรีภาพของบุคคลผ่านกฎหมายที่สะท้อนความต้องการของประชาชนทั้งหมด ขณะที่ บาคูนิ มุ่งเน้นไปที่การวิพากษ์วิจารณ์รัฐและสถาบันต่างๆ ว่าเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเสรีภาพที่แท้จริง การล้มล้างรัฐเป็นสิ่งจำเป็นในมุมมองของเขา แต่ยังขาดการเปรียบเทียบในเชิงทฤษฎีอย่างลึกซึ้งว่าทั้งสองนักคิดเสนอแนวทางการบรรลุเสรีภาพอย่างไร และรัฐมีบทบาทอย่างไรในกระบวนการเหล่านั้น

บทความวิจัยนี้จึงเป็นการนำเสนอการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดเสรีภาพในสัญญาประชาคม ของ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และแนวคิดเสรีภาพใน อนาธิปไตย ของ มิคาอิล บาคูนิ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างและความคล้ายคลึงในวิธีที่ทั้งสองนักปรัชญามองบทบาทของรัฐ เสรีภาพปัจเจกบุคคล และความยุติธรรมในสังคม และครอบคลุมการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างของแนวคิดหลักในผลงานสำคัญของทั้งสองนักคิด และวิธีที่พวกเขานำเสนอแนวทางในการจัดการเสรีภาพของบุคคลในสังคมที่มีความหลากหลายทางการเมือง งานวิจัยนี้จะช่วยเพิ่มความเข้าใจให้กับสังคมเกี่ยวกับวิธีการที่รัฐควรมีบทบาทในการรักษาเสรีภาพ และวิธีที่ปัจเจกบุคคลสามารถรักษาเสรีภาพของตนเองได้ในสังคมที่มีการควบคุมจากอำนาจภายนอก รวมถึงยังสามารถช่วยเสนอแนวทางที่เป็นไปได้สำหรับการสร้างสังคมที่เสรีและยุติธรรมมากขึ้นในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเสรีภาพในสัญญาประชาคมของ ฌอง-ฌาคส์ รุสโซ
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเสรีภาพในอนาธิปไตยเสรีภาพของมิกาอิล บาคูนิ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสัญญาประชาคมของฌอง-ฌาคส์ รุสโซ และเสรีภาพในอนาธิปไตยของ มิกาอิล บาคูนิ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพใน สัญญาประชาคม ของ ฌอง-ฌาคส์ รุสโซ และเสรีภาพใน อนาธิปไตย ของ มิกาอิล บาคูนิ นี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (comparative study) เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดของทั้งสองนักปรัชญาในเรื่องบทบาทของรัฐ เสรีภาพปัจเจกบุคคล และความยุติธรรมในสังคม

1. การวิจัยนี้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้จะมาจาก แหล่งข้อมูลปฐมผลงานทางปรัชญาของรุสโซและบาคูนิ นอกจากนี้จะมีการศึกษางานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดและข้อถกเถียงที่นักวิชาการได้เสนอเกี่ยวกับแนวคิดเสรีภาพของทั้งสองนักคิด ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

2. งานวิจัยนี้จะใช้ การวิเคราะห์เชิงเอกสาร เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของผลงานและเอกสารทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการวิเคราะห์แนวคิดหลักที่รุสโซและบาคูนิ ในประเด็นของความหมายของเสรีภาพ ประเภทของเสรีภาพ บ่อเกิดของเสรีภาพ และเป้าหมายของเสรีภาพ

3. หลังจากวิเคราะห์แนวคิดของรุสโซและบาคูนิแล้ว งานวิจัยจะใช้ การเปรียบเทียบเชิงปรัชญา เพื่อระบุความเหมือนและความแตกต่างระหว่างแนวคิดของทั้งสอง

4. ผลการวิเคราะห์จะนำมาสรุปและอภิปรายในแง่ของ ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างรุสโซและบาคูนิ ในด้านแนวทางที่พวกเขาเสนอเกี่ยวกับการจัดการเสรีภาพและบทบาทของรัฐ การวิจัยนี้จะเสนอว่าทั้งสองแนวคิดสามารถถูกนำมาใช้ในบริบทสังคมการเมืองสมัยใหม่ได้อย่างไร

ผลการศึกษา

1. จากการศึกษาแนวคิดเสรีภาพของรุสโซ ได้นิยามเสรีภาพไว้อย่างละเอียด โดยเขาเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาอย่างเสรี แต่สังคมทำให้มนุษย์สูญเสียเสรีภาพตามธรรมชาติของตน อย่างไรก็ตาม รุสโซไม่ได้มองว่าเสรีภาพตามธรรมชาตินั้นเป็นเสรีภาพที่ดีที่สุด เนื่องจากในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์ไม่มีเหตุผลหรือกฎหมายในการควบคุมพฤติกรรม รุสโซเห็นว่าการสร้าง สัญญาประชาคม จะนำเสรีภาพที่แท้จริงกลับมาให้มนุษย์ผ่านการสร้างรัฐที่ยุติธรรม รุสโซได้แบ่งเสรีภาพออกเป็นสองประเภทหลักได้แก่ 1) เสรีภาพตามธรรมชาติ เป็นเสรีภาพที่มนุษย์มีในสภาวะธรรมชาติ ก่อนที่สังคมและรัฐจะถูกสร้างขึ้น มนุษย์ในสภาวะนี้สามารถกระทำได้ตามความต้องการของตนเองโดยไม่ถูกควบคุมจากกฎหมายหรือสังคม รุสโซเชื่อว่าเสรีภาพตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ไม่มีข้อจำกัดจากกฎเกณฑ์ใดๆ แต่ในขณะเดียวกัน มนุษย์ในสภาวะนี้ก็ไม่มีปกครองตนเองหรือการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ จึงไม่สามารถสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืนได้ มนุษย์ในสภาวะนี้จะใช้ชีวิตตามสัญชาตญาณและความต้องการของตนเอง ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและการเอาเปรียบกัน (Simpson, 2006) เสรีภาพทาง



การเมือง เมื่อมนุษย์เข้าสู่สังคมและทำสัญญาประชาคม พวกเขายอมสละเสรีภาพตามธรรมชาติบางส่วน เพื่อที่จะได้รับเสรีภาพทางการเมือง หรือเสรีภาพที่มาพร้อมกับการปกครองโดยกฎหมายที่ยุติธรรม 2) เสรีภาพทางการเมืองนี้หมายถึงการที่มนุษย์ได้รับสิทธิและโอกาสในการมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายและปกครองตนเองภายใต้เจตจำนงร่วม กฎหมายที่เกิดจากกระบวนการนี้จะเป็นกฎหมายที่ปกป้องสิทธิและเสรีภาพของทุกคนในสังคม ซึ่งต่างจากเสรีภาพตามธรรมชาติที่มนุษย์มีอิสระแต่ไม่มีความยุติธรรม เสรีภาพทางการเมืองจึงเป็นเสรีภาพที่สูงกว่า เนื่องจากมนุษย์ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้าง (Simpson, 2006) รุสโซมองว่าบ่อเกิดของเสรีภาพ คือ เจตจำนงร่วม (General Will) ซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงของประชาชนที่สะท้อนถึงประโยชน์ส่วนรวม เจตจำนงร่วมไม่ใช่เพียงความต้องการของคนส่วนใหญ่ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการพิจารณาด้วยเหตุผลและความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของสังคม การที่รัฐและกฎหมายปกครองด้วยเจตจำนงร่วมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนสามารถมีเสรีภาพได้อย่างแท้จริง เพราะพวกเขามีส่วนร่วมในการสร้างกฎหมายและปกครองตนเอง รุสโซกล่าวว่า “เจตจำนงร่วมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ และเป็นเครื่องมือที่ทำให้เสรีภาพเกิดขึ้นในสังคม” ของประชาชน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองและสร้างกฎหมายที่ยุติธรรม (รุสโซ ฌอง-ฌาคส์, 2563) เป้าหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับความเท่าเทียมและสามารถดำรงชีวิตอย่างเสรีภายใต้กฎหมายที่พวกเขามีส่วนร่วมในการสร้าง รุสโซมองว่ารัฐที่ยุติธรรมจะต้องรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม และในขณะเดียวกันจะต้องไม่กดขี่เสรีภาพของประชาชน ถึงแม้ว่าแนวคิดเรื่องเสรีภาพของรุสโซจะเป็นต้นแบบในการนำมาประยุกต์ใช้ในทางกาเมืองในยุคต่อๆ มา แต่แนวคิดเสรีภาพของรุสโซยังมีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเสรีภาพของปัจเจกบุคคล จากข้อวิจารณ์ของปีเตอร์ โครโพตकिन โดยเฉพาะในเรื่องของสัญญาประชาคมและเสรีภาพ มีหลายประเด็นที่โครโพตकिनไม่เห็นด้วย เนื่องจากเขามีมุมมองอนาธิปไตยที่ต่อต้านรัฐและการรวมศูนย์อำนาจ โดยข้อวิจารณ์หลักของเขาต่อรุสโซสามารถสรุปได้ดังนี้ โครโพตकिनวิจารณ์แนวคิดของรุสโซเกี่ยวกับสัญญาประชาคมที่เน้นการสร้างรัฐและการออกกฎหมายผ่านเจตจำนงร่วม (General Will) โครโพตकिनมองว่ารัฐไม่สามารถสร้างเสรีภาพและความยุติธรรมให้แก่ทุกคนได้จริงๆ ตรงกันข้าม รัฐมักจะกลายเป็นเครื่องมือในการกดขี่ประชาชน และเป็นตัวการในการปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นปกครอง โครโพตकिनเชื่อว่าแนวคิดของรุสโซที่ว่าประชาชนสามารถสร้างกฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วมได้นั้นเป็นอุดมคติที่ไม่เป็นจริง เพราะรัฐจะนำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจและความไม่เท่าเทียมกัน รุสโซเชื่อว่ากฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาความสงบและความยุติธรรมในสังคม แต่โครโพตकिनไม่เห็นด้วย เขาเชื่อว่ากฎหมายไม่ใช่เครื่องมือที่สร้างความยุติธรรม แต่เป็นเครื่องมือที่ชนชั้นนำใช้ในการควบคุมและปกครองคนทั่วไป กฎหมายมักจะถูกใช้ในการปกป้องสิทธิและทรัพย์สินของชนชั้นปกครอง (วิทยากร เชียงกูล, 2566) ดังนั้นโครโพตकिनจึงปฏิเสธแนวคิดที่ว่า การสร้างกฎหมายโดยเจตจำนงร่วมจะสามารถนำมาซึ่งความยุติธรรมและเสรีภาพได้ ในประเด็นต่อไปผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวคิดเสรีภาพอนาธิปไตยของมิกาอิล บาคูนินโดยเขามีแนวคิดเสรีภาพซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากรุสโซ

2. มิกาอิล บาคูนิน มีมุมมองต่อเสรีภาพ โดยเขาให้ความหมายของเสรีภาพว่า "เสรีภาพคือสถานะที่มนุษย์สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเองโดยไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อื่น" เสรีภาพในความหมายนี้ไม่ได้หมายถึงแค่การทำให้สิ่งที่ต้องการ แต่ยังหมายถึงการหลุดพ้นจากการถูก

บังคับให้ทำสิ่งที่เราไม่ต้องการ รวมถึงการไม่ถูกควบคุมจากรัฐ ศาสนา และสถาบันอื่นๆ เป็นต้น (Bakunin, 1873) ในทัศนะของบากูนินหลักๆ สามารถแบ่งประเภทของเสรีภาพได้เป็น 2 แบบ คือ (1) เสรีภาพส่วนบุคคล หมายถึง การไม่มีปัจจัยภายนอกมากดดันหรือควบคุมการแสดงออกทางความคิดและการกระทำของมนุษย์ บากูนินเชื่อว่าเสรีภาพเป็นเงื่อนไขพื้นฐานสำหรับการพัฒนามนุษย์ ทั้งในด้านความคิดสร้างสรรค์และการใช้ชีวิตตามศักยภาพของตนเอง เขาเห็นว่าการปกครองจากรัฐหรือสถาบันใดๆ จะทำให้มนุษย์สูญเสียศักยภาพและพลังสร้างสรรค์ ซึ่งทำให้เกิดการขัดขวางการพัฒนาทางปัญญาและทางจิตวิญญาณ บากูนินยังเชื่ออีกว่าการถูกกดขี่ทำให้มนุษย์สูญเสียไม่เพียงแต่เสรีภาพทางกายภาพ แต่ยังรวมถึงเสรีภาพทางจิตใจและจิตวิญญาณด้วย (Leier, 2006) (2) เสรีภาพทางการเมือง (Political Freedom) ตามแนวคิดของบากูนินคือการล้มล้างรัฐและระบบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ซึ่งเขามองว่ารัฐเป็นอุปสรรคที่ใหญ่ที่สุดในการบรรลุเสรีภาพทางการเมืองที่แท้จริง รัฐเป็นตัวแทนของอำนาจที่กดขี่ ซึ่งใช้การบังคับและการควบคุมเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายที่กำหนดโดยชนชั้นที่มีอำนาจ บากูนินมองว่าการที่รัฐดำรงอยู่ทำให้เสรีภาพของประชาชนถูกจำกัด เนื่องจากรัฐเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ และใช้อำนาจในการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตาม บากูนินกล่าวว่า "รัฐไม่สามารถเป็นเครื่องมือในการปลดปล่อยมนุษย์ได้ มันเป็นเพียงเครื่องมือในการควบคุมและบีบบังคับเท่านั้น" บากูนินเสนอว่าบ่อเกิดของเสรีภาพ ต้องมาจากการปฏิวัติแบบอนาธิปไตย เป็นวิธีการหลักในการล้มล้างโครงสร้างทางสังคมและรัฐที่กดขี่ เพื่อให้เกิดสังคมที่ทุกคนมีเสรีภาพสมบูรณ์และความเท่าเทียมกัน เขาเรียกร้องให้เกิดการ ล้มล้างรัฐและทุกรูปแบบของอำนาจที่มีการรวมศูนย์ ซึ่งบากูนินเห็นว่าเป็นสาเหตุของการกดขี่และความไม่เท่าเทียมในสังคมการปฏิวัติของบากูนินไม่ได้มีเป้าหมายเพียงแค่การเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง แต่เป็นการล้มล้างรัฐอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพารัฐหรือการปกครองจากเบื้องบน จากการใช้พลังของมวลชน ในการปฏิวัติ โดยเขาเชื่อว่าการปฏิวัติที่แท้จริงจะต้องมาจากประชาชน บากูนินเชื่อว่าการปฏิวัติจะต้องล้มล้างรัฐและสถาบันอำนาจทั้งหมด โดยไม่ยอมรับการประนีประนอมกับรัฐหรือการใช้วิธีการปฏิรูปจากภายใน เขามองว่ารัฐไม่สามารถปฏิรูปให้ดีขึ้นได้ เนื่องจากรัฐมีธรรมชาติที่กดขี่และรวมศูนย์อำนาจ การปฏิวัติต้องเป็นการล้มล้างทั้งหมด ไม่ใช่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างบางส่วน บากูนินยังมองว่า การปฏิวัติที่ยั่งยืนต้องไม่ยอมให้มีการสร้างรัฐใหม่ขึ้นมาแทนรัฐที่ถูกล้มล้าง การปฏิวัติจะต้องนำไปสู่สังคมแบบ อนาธิปไตย ที่ไม่มีรัฐบาลหรือสถาบันที่รวมศูนย์อำนาจ แต่เป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างเสมอภาค

เป้าหมายของเสรีภาพตามแนวคิดของบากูนิน คือ สังคมที่ไม่มีรัฐบาล ไม่มีการรวมศูนย์อำนาจ และไม่มีลำดับชั้นทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิในการปกครองและการตัดสินใจร่วมกัน โดยใช้กลไกของประชาธิปไตยโดยตรงที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการบริหารจัดการกลุ่มหรือชุมชนที่ตนสังกัดอยู่ การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมอนาธิปไตยจะอาศัยความสมัครใจและการร่วมมือกันอย่างเสมอภาค ทุกคนจะมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงออกทางความคิดและการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคม บากูนินมองว่าสังคมแบบนี้เป็นสังคมที่เสรีและเป็นธรรมที่สุด เนื่องจากไม่มีอำนาจใดที่สามารถบังคับหรือควบคุมผู้อื่นได้ ทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงออกและการตัดสินใจร่วมกัน สังคมอนาธิปไตยที่บากูนินเสนอจึงเป็นสังคมที่ผู้คนสามารถพัฒนา



ตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกขัดขวางจากอำนาจภายนอก จากแนวคิดของบาคุนินเสรีปัจเจกบุคคลแบบอนาธิปไตยของบาคุนินนำไปสู่ข้อถกเถียงของนักปรัชญา ดังต่อไปนี้

ข้อโต้แย้งของไอแซค เบอร์ลิน (Isaiah Berlin) เสรีภาพเชิงลบและเชิงบวก เบอร์ลินแยกเสรีภาพออกเป็น 2 ประเภท คือ เสรีภาพเชิงลบ (การไม่ถูกบังคับ) และ เสรีภาพเชิงบวก (การควบคุมตนเอง) โดยเขาเชื่อว่าแนวคิดอนาธิปไตยของบาคุนินที่เน้นเสรีภาพเชิงลบ ไม่สามารถสร้างเสรีภาพที่แท้จริงได้ หากขาดรัฐหรือโครงสร้างการปกครอง ซึ่งจะนำไปสู่ความวุ่นวายและไม่เสถียร เบอร์ลินมองว่ารัฐเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพเชิงลบและเชิงบวกความจำเป็นของโครงสร้างทางการเมือง เบอร์ลินเสนอว่า การมีโครงสร้างทางการเมืองและกฎหมายมีความจำเป็นในการปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การไม่มีรัฐตามแนวคิดของบาคุนินอาจนำไปสู่ความอยุติธรรมและการละเมิดสิทธิ เนื่องจากไม่มีหน่วยงานที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อปกป้องเสรีภาพ เบอร์ลินเห็นว่าแนวคิดของบาคุนินไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เนื่องจากการล้มล้างรัฐจะนำไปสู่ความวุ่นวายและขาดเสถียรภาพในสังคม เบอร์ลินเชื่อว่าการมีรัฐที่มีกฎหมายและโครงสร้างที่มั่นคงจะช่วยรักษาสังคมให้มีระเบียบและปกป้องเสรีภาพได้อย่างยั่งยืน (Berlin, 1969)

3. จากการศึกษาเปรียบเทียบ ความหมาย ประเภท บ่อเกิด และ เป้าหมายของเสรีภาพในสัญญาประชาคมแนวคิดของ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และอนาธิปไตย มิคาคิล บาคุนิน ผู้วิจัยพบประเด็นที่มีความเหมือนและความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ประเด็นของความหมายของเสรีภาพ รูสโซนิยามเสรีภาพในแง่ของการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างกฎหมายและการปกครองภายใต้สัญญาประชาคม เขาเชื่อว่าเสรีภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์สามารถปกครองตนเองผ่านการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายและกฎหมายที่สะท้อนถึงเจตจำนงร่วม เสรีภาพตามแนวคิดของรูสโซไม่ได้หมายถึงการทำทุกสิ่งตามต้องการ แต่คือเสรีภาพที่จะปฏิบัติตามกฎหมายที่เกิดจากเจตจำนงร่วม ซึ่งปกป้องประโยชน์ส่วนรวมและให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคนในสังคม ในส่วนของบาคุนินนิยามเสรีภาพในลักษณะของการหลุดพ้นจากการควบคุมหรือการบังคับโดยรัฐหรือสถาบันใด ๆ เสรีภาพคือสถานะที่บุคคลสามารถตัดสินใจและดำเนินชีวิตได้ตามความต้องการของตนเอง โดยไม่ถูกควบคุมจากกฎหมายหรืออำนาจรวมศูนย์ ความเหมือนกันของประเด็นนี้ คือ ทั้งรูสโซและบาคุนินให้ความสำคัญกับเสรีภาพในฐานะที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ และเน้นการปลดปล่อยบุคคลจากการกดขี่หรือการบังคับจากอำนาจภายนอก ในส่วนของความแตกต่าง รูสโซมองว่าเสรีภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการปกครองตนเองภายใต้กฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วม ขณะที่บาคุนินมองว่าเสรีภาพจะเกิดขึ้นได้เมื่อรัฐถูกล้มล้างและบุคคลได้รับการปลดปล่อยจากการควบคุมของรัฐ

ประเด็นประเภทของเสรีภาพ ตามแนวคิดของรูสโซสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1) เสรีภาพตามธรรมชาติ เป็นเสรีภาพที่มนุษย์มีในสภาวะธรรมชาติ ซึ่งไม่มีการควบคุมจากกฎหมายหรือสังคม มนุษย์สามารถทำสิ่งที่ต้องการได้โดยไม่มีข้อจำกัด 2) เสรีภาพทางการเมือง เป็นเสรีภาพที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เข้าสู่สังคมและอยู่ภายใต้กฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วม ซึ่งปกป้องประโยชน์ส่วนรวมและความยุติธรรม ในส่วนของมิกาคิล บาคุนิน แบ่งเป็น 2 แบบ คือ เสรีภาพส่วนบุคคลหมายถึงการที่บุคคลมีอิสระในการแสดงออกและการกระทำ โดยไม่มีข้อจำกัดหรือแรงกดดันจากภายนอก เสรีภาพทางการเมืองเป็นการล้มล้างรัฐและการรวมศูนย์อำนาจ เพื่อให้ประชาชนสามารถ



ปกครองตนเองได้โดยปราศจากการควบคุมจากรัฐหรือสถาบันใดๆ ประเด็นความเหมือน ทั้งสองมองว่าเสรีภาพแบ่งออกเป็นเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตส่วนบุคคลและเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการปกครอง ในส่วนของความแตกต่าง รุสโซเน้นว่าเสรีภาพทางการเมืองเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามกฎหมายที่ยุติธรรม ขณะที่บาคูนิมองว่าเสรีภาพทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการล้มล้างรัฐ

ประเด็นบ่อเกิดของเสรีภาพ ในมุมมองของรุสโซ คือ เจตจำนงร่วม ซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและเป็นสิ่งที่สะท้อนประโยชน์ส่วนรวม เขาเชื่อว่าเสรีภาพเกิดจากการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายและระบบการปกครองของตนเองผ่านเจตจำนงร่วม การทำสัญญาประชาคม เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเสรีภาพทางการเมือง ที่ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพภายใต้กฎหมายที่พวกเขามีส่วนร่วมในการสร้าง ในส่วนของ มิกาอิล บาคูนิ เชื่อว่าบ่อเกิดของเสรีภาพคือการปฏิบัติแบบอนาธิปไตย ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประชาชนลุกขึ้นต่อต้านรัฐและล้มล้างโครงสร้างที่มีการรวมศูนย์อำนาจ การปฏิวัตินี้จะปลดปล่อยประชาชนจากการควบคุมของรัฐและทำให้พวกเขาสามารถปกครองตนเองได้อย่างแท้จริงบาคูนิมองว่าการพึ่งพารัฐหรือระบบการปกครองใดๆ จะขัดขวางการบรรลุเสรีภาพ ดังนั้นเสรีภาพที่แท้จริงจะต้องเกิดจากการทำลายอำนาจรวมศูนย์ความเหมือนทั้งสองเห็นว่าบ่อเกิดของเสรีภาพมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองความแตกต่าง รุสโซมองว่าเสรีภาพเกิดจากเจตจำนงร่วมและการปฏิบัติตามกฎหมายที่ยุติธรรม ขณะที่บาคูนิมองว่าเสรีภาพเกิดจากการปฏิบัติที่ล้มล้างรัฐและการสร้างสังคมแบบอนาธิปไตย ประเด็นเป้าหมายของเสรีภาพ เป้าหมายของเสรีภาพตามแนวคิดของรุสโซคือ การสร้างรัฐที่ยุติธรรมซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและสร้างกฎหมายที่เป็นธรรม รัฐที่ยุติธรรมจะรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมและคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน รุสโซเชื่อว่ากฎหมายที่เกิดจากเจตจำนงร่วมจะนำไปสู่สังคมที่ทุกคนมีความเท่าเทียมและสามารถใช้ชีวิตอย่างเสรีภายใต้กฎหมายที่พวกเขามีส่วนร่วมในการสร้าง ในส่วนของมิกาอิล บาคูนิ เป้าหมายของเสรีภาพ คือ สังคมแบบอนาธิปไตย ที่ไม่มีรัฐ ไม่มีการรวมศูนย์อำนาจ และไม่ลำดับชั้นทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจและการปกครองตนเองผ่านประชาธิปไตยโดยตรงบาคูนิเชื่อว่าสังคมแบบนี้จะเป็นสังคมที่เสรีและเท่าเทียมที่สุด เพราะไม่มีอำนาจใดสามารถควบคุมหรือบีบบังคับผู้อื่น ทุกคนจะมีเสรีภาพในการแสดงออกและการตัดสินใจร่วมกันอย่างเท่าเทียมความเหมือน ทั้งรุสโซและบาคูนิต่างเห็นว่าเป้าหมายของเสรีภาพคือการสร้างสังคมที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในการตัดสินใจร่วมกัน ในประเด็นความแตกต่าง รุสโซมองว่าเป้าหมายของเสรีภาพคือการสร้างรัฐที่ยุติธรรมภายใต้กฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วม ขณะที่บาคูนิมองว่าเป้าหมายของเสรีภาพคือการสร้างสังคมแบบอนาธิปไตยที่ไม่มีรัฐหรืออำนาจรวมศูนย์ใดๆ ผู้วิจัยจึงสรุปความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิดเสรีภาพในสัญญาประชาคมแนวคิดของ ฌอง-ฌาคส์ รุสโซ และอนาธิปไตย มิกาอิล บาคูนิ เป็นรูปแบบของตารางดังต่อไปนี้

	ประเด็น	ความเหมือน	ความแตกต่าง
1	ความหมายของเสรีภาพ	ทั้งสองมองว่าเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยปลดปล่อยมนุษย์จากการกดขี่จากสิ่งภายนอก	รุสโซเน้นเสรีภาพที่ดำรงอยู่ภายใต้กฎหมายที่ยุติธรรม ส่วนบาคูนิเน้นเสรีภาพที่ปราศจากการควบคุมของรัฐ



2	ประเภทของเสรีภาพ	ทั้งสองเน้นเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเป็นหลัก	รัฐโซมองเสรีภาพส่วนบุคคลจะเกิดได้อย่างแท้จริงต้องมาจากเสรีภาพทางการเมืองที่อยู่ภายใต้กรอบของสัญญาประชาคม ในส่วนของบากูนิเน้นเสรีภาพแบบสมบูรณ์
3	บ่อเกิดของเสรีภาพ	ทั้งสองเห็นว่าบ่อเกิดของเสรีภาพต้องมาจากการกระทำของประชาชนเอง	รัฐโซเชื่อว่าบ่อเกิดของเสรีภาพคือเจตจำนงร่วมของประชาชนที่สะท้อนผ่านกฎหมายที่ยุติธรรมของรัฐซึ่งอยู่ภายใต้กรอบของสัญญาประชาคม ในขณะที่บากูนิเชื่อว่าบ่อเกิดของเสรีภาพต้องมาจากการปฏิบัติที่ประชาชนลุกขึ้นมาล้มล้างอำนาจของรัฐ
4	เป้าหมายของเสรีภาพ	เป้าหมายเพื่อสร้างสังคมที่เท่าเทียมและปราศจากการกดขี่	รัฐโซต้องการรัฐที่ยุติธรรมและสงบเรียบร้อย ส่วนบากูนิมุ่งสร้างสังคมแบบอนาธิปไตยโดยไร้รัฐ แต่เป็นชุมชนเล็กๆ โดยอาศัยการปกครองร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าจากการศึกษาแนวคิดของรัฐโซมีจุดเด่นที่สำคัญในการเน้นสร้างเสรีภาพในสังคมโดยผ่านสัญญาประชาคม ผ่านการออกกฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วมซึ่งช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและนำไปสู่ความยุติธรรม แนวคิดนี้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย โดยทุกคนต้องการสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าความเห็นแก่ตัว (รัฐโซ ฌอง-ฌาคส์, 2563) อย่างไรก็ตาม แนวคิดเจตจำนงร่วมมีความซับซ้อนในการปฏิบัติจริง และการพิจารณาว่าอะไรคือ "เจตจำนงร่วม" ที่แท้จริงซึ่งอาจนำไปสู่การแทรกแซงจากผู้มีอำนาจ นอกจากนี้ การยอมสละเสรีภาพตามธรรมชาติอาจถูกมองว่าเป็นการกดขี่ปัจเจกบุคคล อีกทั้งแนวคิดของรัฐโซอาจนำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจในรัฐและละเลยความหลากหลายของปัจเจกบุคคล ทำให้บางคนถูกบังคับให้ทำตามสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย (Talmon, 1952) โดยอาจส่งผลให้บางคนถูกบังคับให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ไม่สอดคล้องกับความเชื่อหรือความต้องการของตนเอง ซึ่งถือเป็นการละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคล แม้รัฐโซจะยืนยันว่า "ผู้ที่ถูกบังคับให้เสรี" คือผู้ที่ต้องยอมรับเจตจำนงร่วมเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่ข้อโต้แย้งนี้ยังคงสร้างคำถามเกี่ยวกับความชอบธรรมของการบังคับในนามของสังคมส่วนรวม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าบากูนิเน้นย้ำเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างแท้จริง โดยไม่มีข้อจำกัดหรือการควบคุมจากรัฐหรือสถาบันใดๆ ซึ่งทำให้บุคคลมีเสรีภาพสูงสุดในการตัดสินใจและการดำเนินชีวิตการต่อต้านการกดขี่จากรัฐ แนวคิดของบากูนิปฏิเสธการมีรัฐและระบบอำนาจรวมศูนย์ เขาเห็นว่าการปกครองโดยรัฐเป็นที่มาของการกดขี่ปัจเจกบุคคล (Bakunin, 1970) การล้มล้างรัฐจึงเป็นวิธีเดียวที่จะบรรลุเสรีภาพที่แท้จริงส่งเสริมการปกครองตนเองผ่านประชาธิปไตยโดยตรง บากูนิมองว่าการสร้างสังคมที่ไม่มีรัฐและไม่มีอำนาจรวมศูนย์จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการ

ปกครองและตัดสินใจร่วมกันผ่านประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งทำให้เกิดความเท่าเทียมในสังคม อย่างไรก็ตาม แนวคิดอนาธิปไตยของบากูนินเผชิญกับปัญหาด้านการปฏิบัติ เนื่องจากการล้มล้างรัฐอาจทำให้สังคมขาดระเบียบและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ระบบการปกครองที่ไม่มีโครงสร้างราชการอาจนำไปสู่ความวุ่นวายและการกดขี่จากกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจหรือสังคมแทนรัฐความเสี่ยงในการเกิดความไม่เป็นธรรม ซึ่งการไม่มีระบบกฎหมายหรือรัฐในการควบคุมอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เมื่อไม่มีการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ สังคมอาจถูกครอบงำโดยกลุ่มที่มีอำนาจแทนที่จะเกิดความเสมอภาคอย่างที่บากูนินหวังไว้การขาดระบบในการรักษาความสงบเรียบร้อย การล้มล้างรัฐอาจทำให้ไม่มีระบบควบคุมที่เป็นสากล ทำให้ความขัดแย้งในสังคมไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงอาจถูกทำลาย (Berlin, 1969)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพระหว่าง ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และ มิคาคิล บากูนิน นั้นชี้ให้เห็นถึงความหมายที่ซับซ้อนและหลากหลายของแนวคิด "เสรีภาพ" ซึ่งถูกตีความตามบริบททางสังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน โดยรูสโซเน้นให้ความสำคัญกับเสรีภาพที่เกิดขึ้นจากการปกครองตนเองผ่านกฎหมายที่ยุติธรรมซึ่งสะท้อนเจตจำนงร่วม (General Will) ของประชาชน เขาเชื่อว่าการที่รัฐและกฎหมายที่เกิดจากความต้องการของประชาชนจะช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรม ซึ่งจะทำให้เสรีภาพส่วนบุคคลเป็นไปได้ภายใต้กรอบของสังคมที่มีระเบียบในทางกลับกัน มิคาคิล บากูนิน มองว่าเสรีภาพที่แท้จริงนั้นต้องเกิดจากการล้มล้างรัฐและอำนาจรวมศูนย์ เขาเชื่อว่ารัฐเป็นเครื่องมือในการกดขี่และจำกัดเสรีภาพของบุคคล การปกครองแบบรวมศูนย์ไม่เพียงแต่ทำให้ปัจเจกบุคคลถูกควบคุม แต่ยังทำลายเสรีภาพในการตัดสินใจและแสดงออกของบุคคลด้วย (Bakunin, 1970) ซึ่งบากูนินเชื่อว่า สังคมที่ไร้รัฐและอำนาจรวมศูนย์นั้นจะทำให้บุคคลมีเสรีภาพสูงสุดในการปกครองตนเองผ่านประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งทุกคนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับชุมชนโดยเท่าเทียม ผลจากการเปรียบเทียบแนวคิดของรูสโซและบากูนินช่วยให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นในเรื่องของบ่อเกิดเสรีภาพ โดยทั้งสองมีเป้าหมายที่ต้องการปลดปล่อยมนุษย์จากการถูกกดขี่ แต่มีวิธีการที่ต่างกัน รูสโซเชื่อว่ารัฐและกฎหมายที่ยุติธรรมเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ขณะที่บากูนินเห็นว่า รัฐเองคืออุปสรรคหลักที่ต้องถูกทำลายลงเพื่อให้เกิดเสรีภาพที่แท้จริง ผลจากการวิจัยการเปรียบเทียบนี้ยังเปิดเผยถึงประเด็นสำคัญที่ว่าความสมดุลระหว่างเสรีภาพส่วนบุคคลและการจัดการทางสังคมเป็นเรื่องที่ท้าทาย รูสโซเชื่อว่ารัฐที่ยุติธรรมและกฎหมายที่สะท้อนเจตจำนงร่วมจะสามารถคุ้มครองสิทธิของประชาชนและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ขณะที่บากูนินโต้แย้งว่าการมีรัฐและอำนาจรวมศูนย์ย่อมนำไปสู่การกดขี่และขัดขวางเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงไม่ควรอยู่ภายใต้กรอบของรัฐ แต่ควรเป็นการตัดสินใจร่วมกันในระดับชุมชนและกลุ่มเล็กๆ โดยไม่มีการรวมศูนย์อำนาจ (Bakunin, 1972)

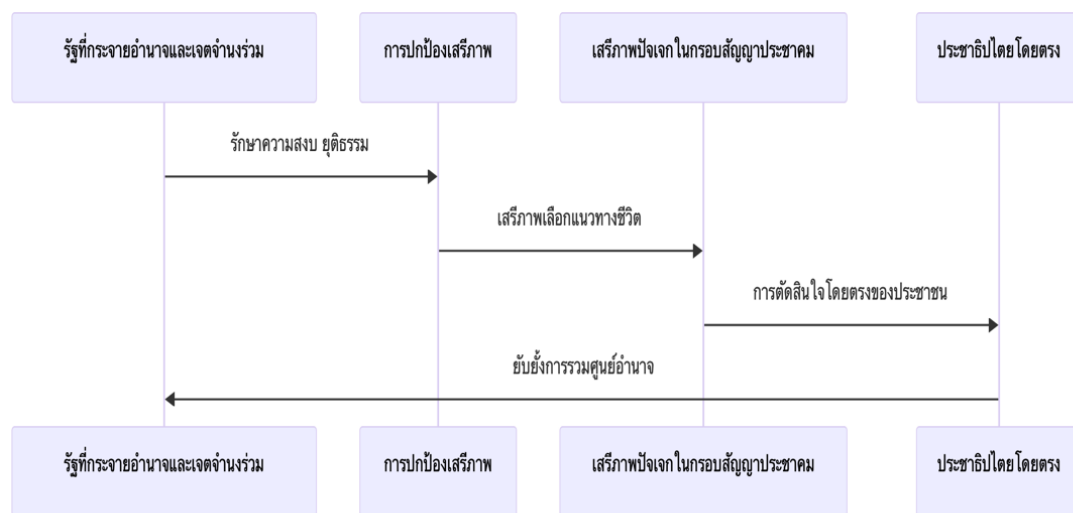
นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดของแนวคิดแต่ละฝ่าย โดยรูสโซถูกวิจารณ์ว่า แม้จะเน้นให้ความสำคัญกับเจตจำนงร่วมและการปกครองตนเองผ่านรัฐ แต่การรวมศูนย์อำนาจมากเกินไปอาจนำไปสู่การกดขี่ปัจเจกบุคคล ทำให้เสรีภาพถูกจำกัด (Talmon, 1952) ขณะที่แนวคิดอนาธิปไตยของบากูนินเผชิญกับความท้าทายในการปฏิบัติ เนื่องจากการล้มล้างรัฐโดยสิ้นเชิงอาจนำไปสู่ความวุ่นวายและการขาดเสถียรภาพในสังคม หากไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจนในการจัดการความขัดแย้งและรักษาความสงบเรียบร้อย (Leier, 2006) ผลจากการวิจัยนี้ช่วยทำให้เห็นถึงความเสี่ยงและ



โอกาสในแต่ละแนวคิด รวมถึงทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างสังคมที่เสรีและยุติธรรม และวิธีการสร้างสมดุลระหว่างการมีรัฐที่ยุติธรรมและการปกป้องเสรีภาพส่วนบุคคลจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยรัฐไม่ควรใช้อำนาจรวมศูนย์มากเกินไปจนกดขี่ปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันก็ต้องมีระบบจัดการสังคมที่ช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความวุ่นวาย ผลการวิจัยนี้จึงเปิดโอกาสให้พิจารณาถึงการพัฒนาระบบการเมืองที่สามารถผสมผสานข้อดีของทั้งรัฐโซและบาคุนิน เพื่อสร้างสังคมที่เสรีและยุติธรรมมากขึ้น โดยการกระจายอำนาจในระดับท้องถิ่นและการสร้างรัฐที่ยึดหลักเจตจำนงร่วม รวมถึงการคุ้มครองเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพในสัญญาประชาคมของรัฐโซและเสรีภาพในอนาธิปไตยของบาคุนิน ทำให้เห็นกระบวนการเข้าถึงเสรีภาพที่แตกต่างกัน แต่ทั้งคู่มีเป้าหมายที่เหมือนกัน รวมถึงช่วยให้เห็นจุดเด่นและจุดด้อยแนวคิดทั้งสอง ซึ่งเป็นการเกิดประโยชน์ในการศึกษาเชิงวิชาการของงานวิจัยเชิงเปรียบเทียบทั้งสองแนวคิดนี้ จึงต้องมีการผสมผสานข้อดีของแต่ละแนวคิดเข้าด้วยกันเพื่อการสร้างระบบเสรีภาพที่ดี โดยเน้นเสรีภาพภายใต้กฎหมายที่ยุติธรรม (รัฐโซ) และการต่อต้านการกดขี่จากรัฐและสถาบัน (บาคุนิน) สามารถนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีทางการเมืองที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยผู้วิจัยนำข้อดีของแนวคิดทั้งสองมาประสานแนวคิดของทั้งสองได้ จึงทำให้ได้แนวคิดเรื่องเสรีภาพในทางการเมืองที่มีความสมดุลมากกว่าแนวคิดเสรีภาพของรัฐโซและบาคุนิน จากการผลการประสานแนวความคิดเรื่องเสรีภาพของรัฐโซและบาคุนินได้องค์ความรู้ใหม่สรุปเป็น แผนภูมิดังต่อไปนี้



ภาพที่ 1 แนวคิดเสรีภาพของรัฐโซและบาคุนิน

จากภาพ จะพบว่า 1. รัฐที่กระจายอำนาจและยึดหลักเจตจำนงร่วม การผสมผสานแนวคิดของรัฐโซ (ที่เชื่อว่ารัฐและกฎหมายสามารถสร้างเสรีภาพและความยุติธรรม) กับ บาคุนิน (ที่เชื่อในการล้มล้างรัฐและเน้นการปกครองตนเอง) นั้นสามารถทำได้โดยการสร้างรัฐที่ กระจายอำนาจ และให้อิสระแก่ชุมชนท้องถิ่นในการกำหนดกฎเกณฑ์การปกครองตนเอง แต่ยังคงยึดหลัก เจตจำนงร่วม

(General Will) ในการสร้างมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับในระดับที่กว้างขึ้น เช่น ในระดับประเทศ หรือระดับโลก เพื่อรักษาความยุติธรรมและเสรีภาพของประชาชนในสังคมที่ใหญ่ขึ้น โดยการดูแล ทรัพยากร การศึกษา การดูแลสุขภาพ และการบริหารจัดการสาธารณูปโภค ในระดับประเทศและ ระหว่างประเทศ รัฐบาลอาจมีบทบาทในการจัดการปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม เช่น การ ควบคุมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสิทธิมนุษยชน

2. การสร้างรัฐเพื่อปกป้องเสรีภาพแต่จำกัดอำนาจรัฐ แนวคิดนี้เป็นการผสมผสานหลักการ ของรุสโซในการสร้างรัฐเพื่อ ปกป้องเสรีภาพของประชาชน จากบาคุนิน เราควรทำให้รัฐมี อำนาจที่ จำกัด เพื่อป้องกันการกดขี่ของรัฐต่อประชาชน รัฐจะทำหน้าที่เฉพาะในการรักษาความสงบและความ ยุติธรรม โดยไม่เข้ามาก้าวล่วงเสรีภาพส่วนบุคคล

3. การส่งเสริมเสรีภาพปัจเจกในกรอบของสัญญาประชาคม แม้ว่ารุสโซจะเชื่อว่ารัฐและ กฎหมายมีบทบาทในการสร้างเสรีภาพและความยุติธรรม แต่เราสามารถผสมผสานแนวคิดของบาคุนินใน เรื่อง เสรีภาพปัจเจกบุคคล เพื่อสร้างระบบที่เคารพในเสรีภาพของแต่ละบุคคลภายในกรอบของ กฎหมายที่ประชาชนร่วมกันสร้างขึ้นอย่างแท้จริง ทุกคนมีเสรีภาพในการเลือกแนวทางชีวิตของตนเอง ตราบใดที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

4. การปกครองแบบประชาธิปไตยโดยตรงเพื่อป้องกันการรวมศูนย์อำนาจและการใช้รัฐเป็น เครื่องมือในการกดขี่ สามารถประสานแนวคิดของบาคุนินด้วยการสร้าง ระบบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยโดยตรง ในทุกระดับของการปกครอง ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยตรง ซึ่ง ช่วยให้พวกเขาควบคุมอำนาจรัฐและป้องกันไม่ให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป

สรุป

การศึกษาแนวคิดเปรียบเทียบแนวคิดเสรีภาพของ ฌอง-ฌาคส์ รุสโซ และ มิคาลิ บาคุนิน เผยให้เห็นถึงความแตกต่างทางแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ การปกครอง และบทบาทของรัฐ โดยรุสโซ เน้นเรื่องการมีรัฐและกฎหมายที่ยุติธรรมภายใต้ "เจตจำนงร่วม" ซึ่งเป็นการปกครองที่ทุกคนมีส่วนร่วม ในการสร้างกฎหมายเพื่อความยุติธรรมในสังคม ขณะที่บาคุนินมองว่าเสรีภาพที่แท้จริงเกิดจาก การล้มล้างรัฐและการรวมศูนย์อำนาจทั้งหมด เน้นการสร้างสังคมแบบอนาธิปไตยที่ประชาชน ปกครองตนเองอย่างเท่าเทียมผ่านประชาธิปไตยโดยตรงจุดสำคัญของรุสโซ คือการสละเสรีภาพ บางส่วนเพื่อให้เกิดเสรีภาพทางการเมืองที่มากขึ้น โดยการยึดถือกฎหมายที่เกิดจากเจตจำนงร่วม ซึ่ง จะนำมาซึ่งความสงบและความยุติธรรม ขณะที่บาคุนินมองว่าการมีรัฐหรือกฎหมายที่รวมศูนย์นั้นทำ ให้เกิดการกดขี่ปัจเจกบุคคลและสร้างความไม่เท่าเทียม ผลการศึกษา ชี้ให้เห็นว่าเสรีภาพสามารถถูก ตีความและปฏิบัติได้ในหลากหลายบริบท ทั้งการเน้นรัฐที่มีบทบาทคุ้มครองสิทธิของประชาชน (รุส โซ) หรือการปฏิเสธอำนาจรัฐเพื่อสร้างเสรีภาพที่สมบูรณ์ผ่านการปกครองตนเอง (บาคุนิน) อย่างไรก็ตาม แนวคิดของบาคุนินเผชิญปัญหาในการปฏิบัติ เนื่องจากการล้มล้างรัฐอาจนำไปสู่ความวุ่นวาย ทางสังคมและการขาดเสถียรภาพ การเปรียบเทียบแนวคิดทั้งสองช่วยให้เข้าใจถึงข้อจำกัดของแต่ละ แนวคิด รุสโซอาจถูกวิจารณ์ว่าแนวคิดของเขาเน้นการรวมศูนย์อำนาจมากเกินไป ขณะที่บาคุนินเน้น อุดมการณ์อนาธิปไตยที่อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงในทางปฏิบัติ แต่ข้อดีของทั้งสองแนวคิดสามารถ ผสานกันเพื่อสร้างระบบการปกครองที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้



ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การนำประเด็นแนวคิดเรื่อง เจตจำนงร่วม ของรัฐโซมาใช้ในการสร้างประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการออกกฎหมายและการตัดสินใจทางการเมือง จะช่วยลดปัญหาการถูกกดขี่หรือควบคุมจากผู้มีอำนาจ ประชาชนควรได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นผ่านการทำประชาคมหรือกระบวนการประชาธิปไตยทางตรงในประเด็นสำคัญๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม ดังนั้นแนวคิดดังกล่าวสามารถไปประยุกต์ใช้ในการออกนโยบายรัฐเรื่อง การสร้างกระบวนการทางประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การจัดประชาคมในประเด็นทางสังคม การใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือการปฏิรูประบบเลือกตั้งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น จะช่วยให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมของสังคม โดยผู้วิจัยมองว่า หน่วยงานที่ควรนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ เช่น รัฐสภาและหน่วยงานนิติบัญญัติ โดยออกกฎหมายหรือพัฒนาระบบการทำประชาคมในประเด็นสำคัญทางสังคม หน่วยงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) โดยการปรับปรุงระบบเลือกตั้งและกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยการพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวคิดอนาธิปไตยของบากูนิที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจและการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดการรวมศูนย์อำนาจของรัฐส่วนกลาง การกระจายอำนาจให้แก่หน่วยงานท้องถิ่นหรือภูมิภาคจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและสามารถแก้ไขปัญหาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น การประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันคือ การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีอิสระในการจัดการกับปัญหาต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาการตัดสินใจจากรัฐส่วนกลางมากเกินไป เช่น การให้ท้องถิ่นบริหารทรัพยากรและตัดสินใจในเรื่องงบประมาณเอง จะช่วยเกิดการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ โดยผู้วิจัยมองว่าหน่วยงานที่ควรนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ เช่น กระทรวงมหาดไทย โดยการออกแบบนโยบายกระจายอำนาจให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล อบจ. หรือ อบต. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลหรือสภาเมือง โดยรับผิดชอบการจัดการทรัพยากร การบริหารงบประมาณ และการแก้ปัญหาท้องถิ่นสภา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า จากแนวคิดของรัฐโซที่เน้นเสรีภาพทางการเมืองผ่านการปกครองตามกฎหมายควรจะถูกนำมาผสมผสานกับแนวคิดของบากูนิที่เน้นเสรีภาพส่วนบุคคลสูงสุด การสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองเสรีภาพส่วนบุคคลกับการปฏิบัติตามกฎหมายที่ยุติธรรมจะทำให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ดังนั้นการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน คือ การออกแบบกฎหมายที่ไม่เข้มงวดเกินไปและไม่กดขี่เสรีภาพของประชาชนมากเกินไป เช่น กฎหมายที่ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก การชุมนุมอย่างสงบ และเสรีภาพในการเลือกใช้ชีวิต จะช่วยทำให้เกิดสังคมที่เสรีและเท่าเทียมกัน ในขณะเดียวกันกฎหมายควรมีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยผู้วิจัยมองว่าหน่วยงานที่ควรนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้

เช่น กระทรวงยุติธรรม โดยการออกแบบกฎหมายที่สมดุลระหว่างการคุ้มครองเสรีภาพส่วนบุคคล และการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก และการชุมนุม หน่วยงานสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยการพัฒนากระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่เคารพสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของประชาชน หน่วยงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) โดยการส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาแนวคิดของทั้งรัฐโซและบากูนิชชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างที่สำคัญในบทบาทของรัฐ และสังคมในการสร้างหรือทำลายเสรีภาพ ซึ่งนำมาสู่ข้อเสนอแนะว่าการสร้างระบบการปกครองที่ส่งเสริมเสรีภาพจะต้องคำนึงถึงทั้งประโยชน์ของการมีระเบียบทางสังคมและการป้องกันไม่ให้อำนาจรัฐกลายเป็นเครื่องมือในการกดขี่ การปกครองที่ดีควรมีความยืดหยุ่นในการรักษาเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยไม่กลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมควรเป็นอย่างไร การนำแนวคิดเรื่องเสรีภาพของทั้งรัฐโซและบากูนิชผู้วิจัยมองว่าสามารถนำไปศึกษาต่อในสังคมยุคปัจจุบันได้ หากได้มีการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์แก่สังคมไม่มากนักน้อย คือ

1. การศึกษาวิเคราะห์การกระจายทรัพยากรในแนวคิดอนาธิปไตยของบากูนิช
2. การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลแนวคิดเสรีภาพในแนวคิดอนาธิปไตยของบากูนิชกับคนไร้

ศาสนา

3. การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดระบอบประชาธิปไตยทางตรงของฌอง-ฌาคส์ รูสโซ และ มิคาอิล บากูนิช

เอกสารอ้างอิง

- รัฐโซ, ฌอง-ฌาคส์. (2563). *สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง*. (สมบุญ คุรุศิลป์, ผู้แปล). นนทบุรี: ภาพพิมพ์.
- วิทยากร เชียงกูล. (2566). *ปีเตอร์ โครพอดกิน ศาสตราจารย์อนาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- Bakunin, M. (1873). *Statism and Anarchy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bakunin, M. (1970). *God and the State* (R. M. Tucker, Ed. & Trans.). New York: Dover Publications.
- Bakunin, M. (1972). *Bakunin on anarchism* (S. Dolgoff, Ed). Montreal: Black Rose Books.
- Berlin, I. (1969). *Two concepts of liberty*. In I. Berlin, *Four essays on liberty* (pp. 118-172). Oxford: Oxford University Press.
- Leier, M. (2006). *Bakunin: The Creative Passion*. New York: St. Martin's Press.
- Rousseau, J.-J. (1968). *The Social Contract* (M. Cranston, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1762).
- Simpson, M. (2006). *Rousseau's Theory of Freedom*. London: Continuum.
- Talmon, J. L. (1952). *The origins of totalitarian democracy*. Secker & Warburg.



การสร้างเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีนในฐานะเส้นทางท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่

Promoting Pilgrim Route of Chinese Shrine in New Normal Cultural Tourism

¹สมบัติ แซ่เบ๊ ²อนัญญา ตันประเสริฐ

¹Sombut Sae-be ²Ananya Tanprasert

^{1,2}คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

^{1,2}Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

¹Corresponding author, e-mail: sombut.sae@rmutr.ac.th

Received January 5, 2025; Revised January 27, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 2) ศึกษาความพร้อมของศาลเจ้าและชุมชนต่างๆ ในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ได้รูปแบบเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ผู้ดูแลศาลเจ้า ผู้เกี่ยวข้องของชุมชนมีความพร้อมในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความร่วมมือของคนในชุมชน ด้านความปลอดภัย ด้านเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยว และด้านการบริการ ตามลำดับ

คำสำคัญ: ศาลเจ้าจีน; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; วิถีปกติใหม่

Abstract

The objectives of this research are: 1) to study promoting pilgrim route of Chinese shrine in Phranakhon District Bangkok, 2) the readiness of shrine stakeholders and 3) satisfaction of tourists towards New normal cultural tourism. Its mixed methods research. The sampling group totaling 200 persons. Its instrument was interviews and questionnaires. Its analytical statistics were percentage, mean and standard deviation. The results of the research were shown as follows: Have promoting pilgrim route of Chinese shrine in Phranakhon District Bangkok, Most of shrine stakeholders to readiness and the satisfaction of tourists towards New normal



cultural tourism as a whole to the routes and attractions, service, safety and cooperation of people in the community.

Keyword: Chinese Shrine; Cultural Tourism; New Normal

บทนำ

ในสังคมยุคปัจจุบันนี้ มิติการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มที่จะเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะด้านคติชน ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา เช่น การกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแสวงบุญเพื่อความเป็นสิริมงคล อีกทั้งได้รับความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น รวมถึงภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ในแต่ละท้องถิ่นถือเป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและยังเป็นการส่งเสริม ดังจะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยม จากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศในมิติที่หลากหลาย นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถสร้างรายได้และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมระดับ ชุมชน สังคม และระดับภูมิภาคแล้ว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเส้นทางแสวงบุญ ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาให้คงอยู่ได้ (ยโสธารา ศิริภาพระภากรและคณะ, 2562) กระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยว และมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ตำนาน เรื่องเล่า เป็นต้น มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลาหลายยุคสมัย

ประกอบกับช่วงต้นปี 2563 เกิดวิกฤติโลกจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโควิด-19 (COVID-19) โดยเริ่มแพร่ระบาดจากเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีนซึ่งได้รับการยืนยันในเดือนธันวาคม 2562 และได้แพร่กระจายไปทั่วโลก โดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ประกาศให้โควิด-19 เป็นโรคติดต่ออันตรายในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 และต่อมาประกาศเป็นโรคติดต่อที่มีการระบาดใหญ่ไปทั่วโลก (Pandemic) ในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2563 จากสถานการณ์การระบาดโควิด-19 ที่เกิดขึ้นจนทำให้การท่องเที่ยวโลกหยุดชะงักลง ด้วยการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ติดลบร้อยละ 22.7 จากช่วงเวลาเดียวกันของปี 2562 และหยุดนิ่งต่อเนื่องมาจนถึงเดือนเมษายน 2563 ด้วยการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยวสูงถึงร้อยละ 97 เมื่อเทียบกับเดือนเดียวกันในปี 2562 ถือเป็นช่วงตกต่ำที่สุดในรอบ 10 ปี ที่ผ่านมาหลังจากวิกฤติการเงินของโลกในปี 2552 ซึ่งแน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยในไตรมาส 1/2563 ลดลงร้อยละ 38.01 เช่นเดียวกับการท่องเที่ยวภายในประเทศโดยคนไทย (ไทยเที่ยวไทย) ที่หดตัวลงร้อยละ 30.77 (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) หลังวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมักจะมีผลเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมอ การแพร่ระบาดโควิด-19 ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต การปรับชุดพฤติกรรมของมนุษย์ และการปรับตัวทางด้านธุรกิจและบริการให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน รวมถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวก็ต้องเปลี่ยนแปลงเช่นกัน เพื่อให้ตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวแบบวิถีปกติใหม่ (New Normal) โดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก รวมถึงการยกระดับสุขอนามัยของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการยกระดับมาตรฐานด้านสาธารณสุขปศุสัตว์ต่าง ๆ



เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัยจากโรค ต้องมีการปรับปรุงแบบการท่องเที่ยวให้เป็นรูปแบบใหม่ เส้นทางและองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19 ที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างออกไปจากเดิม จึงเป็นข้อมูลที่สำคัญ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านวิชาการ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจที่จะทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถส่งเสริมปัจจัยที่มีอิทธิพลการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวได้อย่างตรงจุด ตลอดจนสร้างความประทับใจและความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เขตพระนคร จึงเป็นจุดยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร เป็นเส้นทางสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เดินทางมากราบไหว้สักการบูชา โดยเฉพาะศาลเจ้าจีน การเดินทางของนักท่องเที่ยวจะมากในช่วงวันสำคัญและวันหยุด มีจุดแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพักผ่อน การสร้างเส้นทางเพื่อให้เกิดความตระหนักแก่นักท่องเที่ยว ในการเข้าใจถึงลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบใหม่จึงเป็นสิ่งสำคัญ คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีนในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวศาลเจ้าจีน เขตพระนคร สะดวกมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับสภาพสังคมยุคใหม่ และเป็นการอนุรักษ์ศาสนสถานที่สำคัญให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความพร้อมของศาลเจ้าและชุมชนต่างๆ ในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีนในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่” นี้ เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพด้านความพร้อมของศาลเจ้าและชุมชนต่างๆ ในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ จากการพูดคุยสัมภาษณ์ผู้ดูแลศาลเจ้าและผู้ที่เกี่ยวข้องของชุมชน และการวิจัยเชิงปริมาณที่เก็บข้อมูลความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยว ซึ่งมีขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้ดูแลศาลเจ้า ผู้ที่เกี่ยวข้องของชุมชน และนักท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ดูแลศาลเจ้าและผู้ที่เกี่ยวข้องของชุมชน จำนวน 10 คน และนักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 2 ชุดคือ

- 1) แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บข้อมูลผู้ดูแลศาลเจ้าและผู้ที่เกี่ยวข้องของชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับ

ข้อมูลความพร้อมของศาลเจ้าและชุมชนต่างๆ ในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ จำนวน 5 ข้อ

2) แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออก 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยว ด้านการบริการ ด้านความปลอดภัย และด้านความร่วมมือของคนในชุมชน จำนวน 18 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert Scale) แบ่งระดับในการวัดออกเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดค่าระดับ ดังนี้ สำหรับวัดค่าตัวแปรทั้งหมด โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อคำถามที่เป็นข้อคำถามเชิงบวก (Positive) ที่สร้างขึ้น โดยกำหนดการวัดค่าตัวแปร ซึ่งเป็นการแปลความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม โดยใช้หลักทางคณิตศาสตร์ 0.51 ขึ้นไปปัดเป็นเลขจำนวนเต็ม เกณฑ์ที่ใช้เป็นดังนี้

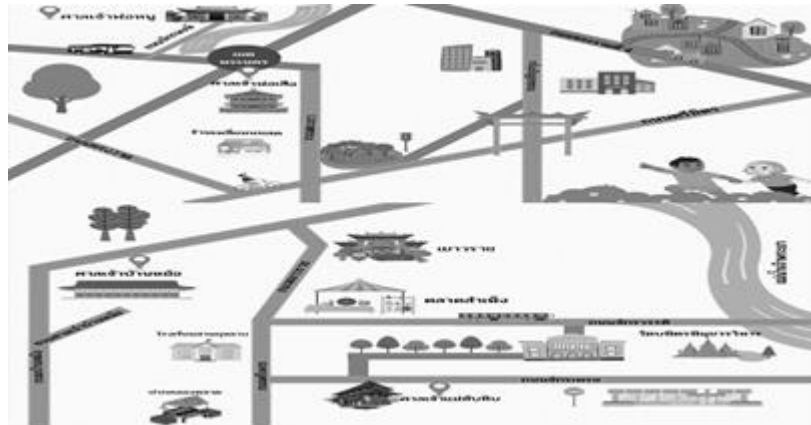
ตอนที่ 3 คำถามข้อเสนอแนะ ลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้ดูแลศาลเจ้าและผู้ที่เกี่ยวข้องของชุมชน จำนวน 10 คน 2) ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามจำนวน 200 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน 200 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งแยกวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้ดูแลศาลเจ้าและผู้ที่เกี่ยวข้องของชุมชน นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย 2) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) 3) วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4) วิเคราะห์ข้อเสนอแนะ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ การวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ใช้ในการทำวิจัย 2 ประเภท ได้แก่ 1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) สถิติอนุมานหรืออ้างอิง (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA or F-test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ้ (Scheffé)

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ศึกษาได้เส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจิน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยศาลเจ้าจิน 4 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อเสือ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าบ้านหม้อ และศาลเจ้าพ่อหนู ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 แสดงเส้นทางแสงบุญศาลเจ้าจีน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพร้อมของศาลเจ้าและชุมชนต่างๆ ในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ ดังที่ปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับความพร้อมของศาลเจ้าและชุมชนต่างๆ ในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่

ข้อที่	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1	ท่านมีความรู้และประสบการณ์การดูแลศาลเจ้าหรือไม่		
	1) มีความรู้และประสบการณ์	10	100
	2) ไม่มีความรู้และประสบการณ์		
2	ท่านมีความพร้อมในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่หรือไม่		
	1) มี	10	100
	2) ไม่มีความพร้อม		
3	ศาลเจ้าของท่าน มีเอกลักษณ์เฉพาะหรือจุดสนใจอย่างไร		
	1) ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม โครงสร้างอาคาร	4	40
	2) ความเชื่อ ความศรัทธา ต่อดองค์เทพเจ้า	6	60
4	ศาลเจ้าได้รับการขึ้นทะเบียนหรือไม่		
	1) ขึ้นทะเบียน	10	100
	2) ไม่ได้ขึ้นทะเบียน		
5	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อศาลเจ้า		
	1) มีส่วนร่วมเป็นอย่างดี	10	100
	2) ไม่มีส่วนร่วม		

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ดูแลศาลเจ้ามีความรู้และประสบการณ์การดูแลศาลเจ้า ศาลเจ้ามีความพร้อมในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ ศาลเจ้ามีเอกลักษณ์เฉพาะหรือจุดสนใจที่ความเชื่อ ความศรัทธา ต่อดองค์เทพเจ้า ร้อยละ 60 ส่วนศิลปกรรม สถาปัตยกรรม



โครงสร้างอาคาร ร้อยละ 40 ศาลเจ้าส่วนใหญ่ได้รับการขึ้นทะเบียน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นอย่างดีต่อศาลเจ้า

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ ดังที่ปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการสรุปค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน

ด้านที่	ความพึงพอใจที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยว	4.15	.50	มาก
2	ด้านการบริการ	3.98	.55	มาก
3	ด้านความปลอดภัย	4.16	.48	มาก
4	ด้านความร่วมมือของคนในชุมชน	4.32	.53	มาก
รวม		4.24	.54	มาก

จากตาราง 2 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .54) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงตามลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านความร่วมมือของคนในชุมชน รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัย ด้านเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยว และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการบริการตามลำดับ

อภิปรายผลการศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ได้รูปแบบเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจิน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยศาลเจ้าจิน 4 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อเสือ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าบ้านหม้อ และศาลเจ้าพ่อหนู ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ศาลเจ้าดังกล่าว เป็นศาสนสถานที่เคารพศรัทธาของคนในชุมชน มาเป็นระยะเวลายาวนาน อีกทั้งมีเส้นทางในการเดินทางที่สะดวกเชื่อมโยงกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรฟ้า สุทธิคุณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามแนวคิดทฤษฎีของ วาโร เฟ็งสวัสต์ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามแนวคิดของวาโร เฟ็งสวัสต์ ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้น ได้แก่ การสำรวจสังเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวนั้นต้องมีการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว การออกแบบพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว การทดลองใช้เส้นทางท่องเที่ยว และการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ (พรฟ้า สุทธิคุณ, 2567)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผู้ดูแลศาลเจ้า/ผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ ดูแลศาลเจ้า/อยู่ในพื้นที่มาเป็นเวลามากกว่า 10 ปี อีกทั้งทำงานด้านอื่นควบคู่ด้วย มีภาระการดูแลศาลเจ้า ต่ำกว่า 10 ชั่วโมง/วัน จบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ และเป็นที่พักอาศัยอยู่เป็นเวลานาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่องความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของศาลเจ้าจินในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของศาล



เจ้าทำให้ศาลเจ้าหลายแห่งดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ และบางแห่งได้พัฒนากลายเป็นศาลเจ้าที่มีชื่อเสียง จะเห็นได้ว่าการปรับตัวมีส่วนทำให้ศาลเจ้าดำรงอยู่ได้ อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาศาลเจ้าขึ้นจากเดิมอีกด้วย (เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ, 2551)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ ด้านที่ 1 เส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยว โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ศาลเจ้าพ่อเสือ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ศาลเจ้าแห่งนี้มีความเก่าแก่ มีตำนาน เรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพบูชา ความเชื่อความศรัทธาของชุมชน มาเป็นเวลายาวนาน ด้านที่ 2 การบริการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เส้นทางคมนาคมสะดวก อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การคมนาคมในปัจจุบันมีความหลากหลาย และสะดวกสบาย ด้านที่ 3 ความปลอดภัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ชีวิตและทรัพย์สิน อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นอันดับแรก ด้านที่ 4 ความร่วมมือของคนในชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน การจำหน่ายของที่ระลึกวัดมุงคล อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การเดินทางมาแสวงบุญของนักท่องเที่ยวและต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ด้วยความเชื่อ ความศรัทธา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชลิตา เถลิ้มรักชาติ ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดร่องขุน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า มีความพึงพอใจมากในการที่มีป้ายบอกทางไปยังจุดต่างๆ (ชลิตา เถลิ้มรักชาติ, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพล เนียมแก้ว ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติ พระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า มีความพึงพอใจในภาพรวม ด้านคมนาคมอยู่ในระดับดีมาก (ณัฐพล เนียมแก้ว, 2560)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษา “การสร้างเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีนในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่” ได้้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นรูปแบบเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีนในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ ดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 แสดงรูปแบบเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจีนในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่



สรุป

การวิจัยครั้งนี้ ได้รูปแบบเส้นทางแสวงบุญสู่ศาลเจ้าจิ้น เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยศาลเจ้าจิ้น 4 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อเสือ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าบ้านหม้อ และศาลเจ้าพ่อหนู ผู้ดูแลศาลเจ้า เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์การดูแลศาลเจ้า ศาลเจ้ามีความพร้อมในการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ มีเอกลักษณ์เฉพาะหรือจุดสนใจที่ความเชื่อ ความศรัทธาต่อองค์เทพเจ้า ศาลเจ้าส่วนใหญ่ได้รับการขึ้นทะเบียน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นอย่างดีต่อศาลเจ้า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวิถีปกติใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงตามลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านความร่วมมือของคนในชุมชน รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัย ด้านเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยว และด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ ด้านการบริการ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ใช้เป็นคู่มือศึกษาเส้นทางแสวงบุญศาลเจ้าจิ้นในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษารูปแบบการสร้างเส้นทางแสวงบุญศาลเจ้าจิ้นในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในพื้นที่อื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว ไทย . สืบค้น ข้อมูล เมื่อ 20 มีนาคม 2564* จาก <https://secretary.mots.go.th/policy/>
- ชลิตา เกลิมรักชาติ. (2560). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดร่องขุน จังหวัดเชียงราย. (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ณัฐพล เนียมแก้ว. (2560). พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาอีสเตอร์*, 11(1), 316-323.
- พรฟ้า สุทธิคุณ. (2567). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ตามแนวคิดทฤษฎีของ วาโร เฟ็งสวัสต์. *วารสารวิชาการการพัฒนาท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชนพังงา*, 1(1), 14-25.
- ยโสธรา ศิริภาพระภากร และคณะ. (2562). การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวตามเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา: กรณีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านศาสนา วัดโยธาประสิทธิ์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. *ในการประชุมวิชาการระดับชาติการท่องเที่ยวและการโรงแรมร่วมสมัย ครั้งที่ 6 “ท่องเที่ยวโรงแรม ร่วมเสริม ร่วมสร้าง ร่วมสมัย”*, 6 มิถุนายน 2562. 278-286. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.



เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ. (2551). ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของศาลเจ้าจีนในจังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 28(3), 79-105.



การศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลความเชื่อเรื่องลมปราณ
กับการเยียวยาโรคในมุมมองของการแพทย์แผนไทย
ระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

A Comparative Study of the Influence of Beliefs on Pana to
Heal the Disease in the view of Thai Traditional Medicine
between Buddhism and Brahmanism – Hinduism

อำไพ ชัยชลทรัพย์ Ampai Chaichonsarp

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 6401101011@mcu.ac.th

Received January 8, 2025; Revised January 26, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องลมปราณที่มีต่อการเยียวยาในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องลมปราณที่มีต่อการเยียวยาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และ 3) เพื่อเปรียบเทียบอิทธิพลความเชื่อเรื่องลมปราณกับการเยียวยาโรค ในมุมมองของการแพทย์แผนไทยระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น คัมภีร์พระเวท อุปนิษัท ภควัทคีตา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสาธิตทางศาสนา และการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เช่น นักวิชาการทางศาสนา นักวิชาการการแพทย์แผนไทย และกลุ่มผู้ป่วย ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนามองว่าลมปราณ คือลมหายใจ และลมที่พัดไปทั่วร่างกาย ส่วนการใช้ลมปราณในการเยียวยาในพระพุทธศาสนาเป็นการรักษาโรคที่เกิดขึ้นทั้งทางใจและสิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรม ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคือลมหายใจหรือลมหลัก หรือพลังความรู้สึกที่มีลมแผ่ไปเบื้องบนทั่วศีรษะและมีจุดหลักในสมอง เมื่อเคลื่อนต่ำลงมาที่หน้าอกและลมคอ ควบคุมการหายใจเข้าและการกลืน ตลอดจนการจาม การถ่มน้ำลาย และการเรอ ควบคุมประสาทสัมผัส จิตใจ หัวใจ และจิตสำนึก มีลักษณะของการขับเคลื่อนร่างกายและเป็นพลังงานที่ทำให้ร่างกายเป็นอยู่ได้ เปรียบเทียบอิทธิพลความเชื่อเรื่องลมปราณกับการเยียวยาโรค ในมุมมองของการแพทย์แผนไทยระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สรุปได้ดังนี้ พระพุทธศาสนา เข้าใจว่าเมื่อมีเหตุและปัจจัยจะเท่ากับผลที่ทำให้เกิดสติ กล่าวคือ สติจะระลึกและสามารถรับรู้ได้ สำหรับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ลมปราณต้องฝึกการควบคุมลมหายใจ เพื่อให้ลมหายใจเข้ามาช่วยให้เราสามารถเข้าถึงสมาธิ ดังนั้นกายกับจิตต้องสัมพันธ์กันเพราะจิตเป็นสิ่งที่ควบคุมกาย เพราะฉะนั้นการที่เราดูแลร่างกายให้ดี



อย่างไร ร่างกายเรานั้นก็เสื่อมไปตามกาลเวลา เมื่อใดที่ร่างกายเสื่อมเราก็ต้องดูแลให้ครบทั้งกายและจิตให้ดี

คำสำคัญ: ลมปราณ; การเยียวยาโรค; การแพทย์แผนไทย; พระพุทธศาสนา; ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

Abstract

This research paper has 3 objectives: 1) to study of the Influence of Beliefs on Pana to Heal the disease in Buddhism, 2) to study of an Influence of Beliefs on Pana to Heal the disease in Brahmanism – Hinduism, and 3) to compare of the influence of beliefs on Pana to heal the disease in the view of Thai traditional medicine between Buddhism and Brahmanism – Hinduism. The research is a qualitative study by studying and collecting information from the Tipitaka, Hindu religious scriptures such as Vedas, Upanishads, Bhagavad Gita, related research, religious dialogue, and interview religious scholars, Thai traditional medicine scholars, and patient groups. The results of the study were found that: Buddhism sees breath as the breath and the wind that flows throughout the body. The use of breath in Buddhism for healing is to treat diseases that occur both in the mind and those that are expressed through behavior. Brahmanism-Hinduism is the breath or the main wind or the feeling energy that has wind spreading above the head and has a main point in the brain. When moving down to the chest and throat, it controls inhalation and swallowing, as well as sneezing, spitting and burping, controlling the senses, mind, heart and consciousness. It is a part of the characteristics of the body's movement and is the energy that makes the body survive. Comparing of the influence of beliefs on Pana to heal the disease in the view of Thai traditional medicine between Buddhism and Brahmanism – Hinduism, it can be summarized as follows: Buddhism understands that when there is a cause and a factor, it will be equal to the result that creates mindfulness. For Hinduism, breath must be trained to control the breath so that the breath can help us reach concentration. Therefore, the body and mind must be related because the mind is what controls the body. Therefore, no matter how well we take care of our bodies, our bodies will deteriorate over time. When the body deteriorates, we must take care of both body and mind.

Keywords: Pana; Heal the Disease; Thai Traditional Medicine; Buddhism; Brahmanism – Hinduism

บทนำ

การที่แพทย์เจริญขึ้นจนถึงปัจจุบันนี้ต่างมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในสังคมนั้น เช่นเดียวกับการแพทย์แผนไทยนั้นมีการอ้างไปถึงการแพทย์ที่ปรากฏในอินเดีย โดยอ้างถึงการแพทย์ในพระเวทนั้นแตกต่างไปจากการแพทย์ในอียิปโบราณและเมโสโปเตเมีย การระบุสาเหตุของความเจ็บป่วยของคนไข้กระทำโดยการจำแนกและระบุอาการหลักและอาการที่เป็นซ้ำ โดยมีอาการหลากหลายถือว่าเกิดจากปีศาจคนละชนิด ทำให้วิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ของการแพทย์แบบพระเวทมาจากการให้ความสำคัญของการสังเกต โดยร่างกายที่แข็งแรงนั้นไม่ใช่มาจากสภาวะจิตใจและร่างกายที่ดี แต่เป็นด้วยการขจัดปีศาจในตัวนั้นให้หมดไป การขจัดสภาวะความเจ็บป่วยของร่างกายจึงขึ้นกับผู้เยียวยา (หมอ) หรือผู้ประกอบการวิชาชีพที่เชี่ยวชาญพิเศษในการรักษาผู้ป่วยด้วยการขจัดปีศาจภูติผีปีศาจที่ทำให้เกิดโรค และเป็นการซ่อมแซมส่วนที่บาดเจ็บของร่างกาย (เค็นเนธ จี จีซิคส์, 2552)

การรักษาแบบนี้จะพบได้เช่นเดียวกันในพระพุทธศาสนาที่เสนอการรักษาโรคจากภายในอันเกิดจากปีศาจที่เรียกว่า กิเลส ที่อยู่ภายในเป็นเครื่องผลักดันมนุษย์ทำอะไรที่ผิด โดยจะพบว่าคนที่ผิดปกตินี้มีความทุกข์ตามมา ขณะที่การรักษานั้นไม่อาจทำได้เนื่องจากโรคนี้เป็นโรคทางใจที่ทำได้แค่เพียงเยียวยา โดยมีหลักการฝึกลมหายใจที่เรียกว่า ลมปราณ ดังปรากฏในข้อความว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่อากัฏฐิ ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 215 หน้าที่ 253-254 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ลมปราณในอีกความหมายนั้นยังหมายถึงสัตว์ที่มีชีวิตขนาดเล็กที่มี 1 อินทรีย์ 2 อินทรีย์เป็นต้น ไม่ครบถ้วนเหมือนสัตว์ชนิดอื่น (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 168 หน้าที่ 146 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546) ซึ่งหมายถึงเชื้อโรคหรือสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่ทำให้มนุษย์เจ็บป่วยได้ การเข้าใจลมปราณในลักษณะนี้จึงเป็นการเข้าใจวิธีการเยียวยาดูแลสุขภาพ ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะพบว่า มีปรากฏในทางพระพุทธศาสนาที่สอนไว้สำหรับพระภิกษุที่บวช จำเป็นต้องมีปัจจัย 4 คือ จีวร อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค จึงไม่น่าแปลกใจว่าการที่พระมีความรู้เรื่องการแพทย์และการรักษานั้นเป็นด้วยต้องเรียนรู้ถึงการเยียวยาตนเองเพื่อให้มีการเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการปฏิบัติได้ถูกต้องเมื่อต้องเผชิญต่อโรค ขณะเดียวกันการเจ็บป่วยนั้นก็อาจเป็นเหตุต้องทำให้จิตใจอ่อนแอตามไปด้วย จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงการดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองเพื่อไม่ให้เป็นเหตุให้สูญเสียสุขภาพและเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรม (Damien Keown, 1995) ขณะที่การกำหนดความเข้าใจร่างกายนั้นเป็นวิธีการเคียงคู่กับการฝึกสติคือการฝึกลมหายใจอันเป็นส่วนหนึ่งของอานาปานสติ โดยจะพบว่า การชี้ให้เห็นความเข้าใจในด้านกายวิภาคศาสตร์เป็นการสังเกตร่างกายโดยตรงและสำรวจลมหายใจติดขัดหรือมีความผิดปกติด้านใดบ้างลมหายใจจะบอกได้ (เค็นเนธ จี จีซิคส์, 2552) จากข้อมูลเบื้องต้นทำให้เห็นว่า ลมปราณในศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อการรักษาในแพทย์แผนไทยในแง่ของการฝึกสติและการสำรวจภายในตนเองก่อน

ในส่วนศาสนาพราหมณ์ฮินดูก็กล่าวถึงลมปราณไว้ว่า คำว่า 'ปราณะ' ยังใช้ในความหมายที่กว้างกว่าเพื่อระบุลมโดยทั่วไป เนื่องจากลมทั้งหมดในร่างกายมาจากลมนี้ อุดานะ (อุด-อานา) แปลว่า ลมพัดขึ้นเบื้องต่ำหรือพลังความรู้สึกที่อยู่ในทรวงอกและอยู่ตรงกลางคอ ควบคุมการหายใจออกและการพูด นอกจากนี้ยังรับผิดชอบต่อความจำ ความแข็งแรง ความตั้งใจ และความพยายาม



นอกจากนั้น อุดานะยังกำหนดความปรารถนาในชีวิตของเรา เมื่อตายก็ฟื้นขึ้นและนำพาเราไปสู่ภพภูมิต่างๆ ตามกำลังของจิตและกรรมที่เคลื่อนผ่าน เมื่อพัฒนาเต็มที่แล้วจะทำให้เรามีพลังเหนือโลกภายนอกตลอดจนสร้างพลังจิตต่าง ๆ โดยการฝึกโยคะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุดานะเป็นหลัก นอกจากนั้นอุดานะยังหมายถึงธาตุที่พุดขึ้น คือพัฒนาพลังชีวิตขึ้นไป ทำให้เกิดวิมุตติหรือวิมุตติของสติสัมปชัญญะ เป็นอานาปานสติ สมณะ (สมณะ) แปลว่า ลมที่เสมอกัน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ลำไส้เล็ก และเป็นพลังประสาทที่อยู่เบื้องหลังระบบย่อยอาหาร วิทยานะ (วิ-อานา) แปลว่า ลมที่ฟุ้งกระจายหรือฟุ้งซ่าน มีศูนย์กลางอยู่ที่หัวใจและกระจายไปทั่วร่างกาย ควบคุมการระบบไหลเวียนเลือดและผ่านการเคลื่อนไหวของข้อต่อและกล้ามเนื้อและการปลดปล่อยแรงกระตุ้นและการหลั่ง อาปานะ (อาปานะ) แปลว่า ลมพัดลงเบื้องต่ำลงหรืออากาศที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา มีศูนย์กลางอยู่ในลำไส้ใหญ่ และควบคุมแรงกระตุ้นการขับถ่าย การปัสสาวะ การมีประจำเดือน การคลอดบุตร เป็นลมที่พัดพาลงมาและนำมาซึ่งการเสื่อมอำนาจหรือข้อจำกัดของจิตวิญญาณ ลมนี้จึงควบคุมความผิดปกติทุกอย่างของลมในร่างกาย ทำให้เกิดการผุพังแตกสลายของร่างกาย ดังนั้น การรักษาอาพาตจึงเป็นการพิจารณาอันดับแรกที่ลมอาปานะก่อนอย่างอื่น (David Frawley, 1994)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความเชื่อเรื่องลมปราณในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีต่อการเยียวยาที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทยว่ามีกระบวนการพิจารณาทั้งเรื่องลมปราณทั้งในส่วนของการหายใจและเกี่ยวกับสัตว์ชนิดเล็กน้อยที่ทำให้เกิดโรคในโรคใดบ้าง อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการวางรูปแบบการเยียวยาตามแนวทางแพทย์แผนไทยได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องลมปราณที่มีต่อการเยียวยาในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องลมปราณที่มีต่อการเยียวยาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
3. เพื่อเปรียบเทียบอิทธิพลความเชื่อเรื่องลมปราณกับการเยียวยาโรค ในมุมมองของการแพทย์แผนไทยระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร(Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลทางเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการค้นคว้าหาหลักฐานต่างๆ จากคัมภีร์สำคัญทางศาสนา และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ โดยใช้ห้องสมุดและศูนย์บริการเอกสารต่าง ๆ
2. การสำรวจ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงตรงตามสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันโดยใช้การสังเกตการณ์ร่วมปฏิบัติการในสนามไปด้วย พร้อมกับการสัมภาษณ์แบบไม่จำกัดคำตอบซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีแบบคำตอบตายตัว เป็นการคุยกันเพื่อหาความรู้และรวบรวมความคิดเห็นต่าง ๆ ของบุคคลในชุมชนนั้น เพื่อประกอบการศึกษาวิจัยต่อไป
3. การเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง นักวิชาการ นักวิชาการแพทย์แผนไทย และผู้สนใจหรือเกี่ยวข้องกับหลักโยคะ จำนวน 26 รูป/คน



ดังนี้

- | | |
|-------------------------------------|----------------|
| 1) นักวิชาการ | จำนวน 6 รูป/คน |
| 2) นักวิชาการแพทย์แผนไทย | จำนวน 9 คน |
| 3) ผู้สนใจหรือเกี่ยวข้องกับหลักโยคะ | จำนวน 11 คน |

4. การรวบรวมข้อมูลโดยการปฏิบัติการสนาม เมื่อปรับปรุงแบบสอบถามแล้ว ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามนั้น ไปปฏิบัติการในสนามด้วยตนเองแต่ผู้เดียว โดยสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม เป็นการเก็บข้อมูลที่เน้นหนักในการสังเกตและการจัดบันทึกประกอบการซักถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลระดับลึก ตรงกับความเป็นจริงและทราบเหตุผลเบื้องหลังการสอบถามนั้นด้วย

5. การประมวลผลข้อมูล การวิเคราะห์ และการเสนอผลงานวิจัย

ผลการวิจัย

1. ความเชื่อเรื่องลมปราณที่มีต่อการเยียวยารักษาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ลมปราณ หมายถึงสัตว์ที่มีชีวิตขนาดเล็กที่มี 1 อินทรีย์ 2 อินทรีย์เป็นต้น ไม่ครบถ้วนเหมือนสัตว์ชนิดอื่น (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 168 หน้าที่ 146 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546) ซึ่งหมายถึงเชื้อโรคหรือสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่ทำให้มนุษย์เจ็บป่วยได้ การเข้าใจลมปราณในลักษณะนี้จึงเป็นการเข้าใจวิธีการเยียวยาดูแลสุขภาพ ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะพบว่า มีปรากฏในทางพระพุทธศาสนาที่สอนไว้สำหรับพระภิกษุที่บวชจำเป็นต้องมีปัจจัย 4 คือ จีวร อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค จึงไม่น่าแปลกใจว่าการที่พระมีความรู้เรื่องการแพทย์และการรักษานั้นเป็นด้วยต้องเรียนรู้ถึงการเยียวยาตนเองเพื่อให้มีการเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการปฏิบัติได้ถูกต้องเมื่อต้องเผชิญต่อโรค ขณะเดียวกันการเจ็บป่วยนั้นก็อาจเป็นเหตุต้องทำให้จิตใจอ่อนแอตามไปด้วย จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงการดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองเพื่อไม่ให้เป็นเหตุให้สูญเสียสุขภาพและเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุนิพพาน (Damien Keown, 1995)

ประโยชน์ที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาที่ได้ คือไม่เกี่ยวกับธรรมะก็ได้ แต่คำนี้มันพูดยาก คำว่าธรรมะนี้มันกว้าง แม้ไม่เกี่ยวกับเรื่องศาสนา ก็ยังเรียกว่าธรรมะได้ ถ้ามันเป็นสิ่งที่มนุษย์รู้จักประพฤติกระทำได้รับผล ก็เรียกว่าธรรมะได้ทั้งนั้น จึงเรียกได้ว่ามีประโยชน์อย่างโลก ๆ ก็ได้ อย่างที่เป็นธรรมะโดยตรงก็ได้ เช่นว่า ถ้ามีสมาธิที่ดีแล้ว ก็จะมีนามายดี มีสุขภาพทั้งทางกายและทั้งทางจิตดี เป็นการพูดถึงเรื่องมีความสุขทางกาย สุขทางจิต มีสุขภาพอนามัยทางกายและทางจิตก็มิได้ดี เพราะอานาปานสติภาวนาจะทำให้จิตมีความสามารถ มีสมรรถนะมากขึ้น คือ คิดเก่ง จำเก่ง ทำอะไรเก่ง คือจิตสามารถทำหน้าที่ทางจิตได้ดียิ่ง มันเป็นจิตที่นิ่งมวล อ่อนโยนควรแก่การงาน เรียกว่า กัมมณียจิต จิตชนิดนี้จะไปทำอะไรก็ดียิ่งนั้น จะคิดจะนึก จะตัดสินใจอะไรก็ได้ แล้วก็จำเก่ง จะจำเก่ง แม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ จะเรียกความจำกลับมา บางคนจะไม่เคย หรือจะไม่เชื่อก็ได้ว่า เมื่อนึกอะไรไม่ออก แต่เรื่องนั้นคล้าย ๆ กับมาอยู่ที่ปลายจมูก หรือริมฝีปาก (พุทธทาสภิกขุ, 2564)

อานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก บางทีก็ในเวลาอันเล็กน้อย ความจำนั้นก็ผุดขึ้นมาได้ หรือว่าถ้าจะนานไปสักหน่อยก็ว่าหลับไปตื่นขึ้นมันก็จะจำได้และก็นึกขึ้นมาได้ นี่คือประโยชน์แม้แต่เรื่องทางโลกถึงขนาดนี้ ใครนึกเรื่องเก่า ๆ ไม่ค่อยออก ก็ลองทำอานาปานสติ บางเรื่องจะนึกออกในทันทีในไม่กี่นาที แต่บางเรื่องอาจจะต้องรอไว้ หรือบางเรื่องอาจจะรอถึงกับว่านอน



หลับไปพักหนึ่งแล้ว ตื่นขึ้นมา ก็จะมีชีวิตได้อาณาณนี้ เป็นต้น โดยเหตุผลก็คือว่า มันได้จัดหรือปรับปรุงกันเสียใหม่ ในระบบทุกระบบทั้งระบบประสาท ระบบอะไรก็ตาม ให้เข้ารูป เมื่อเข้ารูปแล้วมันก็ทำหน้าที่ของมันได้ ดังนั้น จึงสามารถเรียกร่องความจำออกมาได้ตามที่ต้องการ

ลมปราณ คือสิ่งมีชีวิตประกอบด้วยลักษณะสรรพสัตว์ที่มีลมหายใจ และคือลมที่พัดไปทั่วร่างกาย โดยมีการกล่าวไว้ในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาถึงลมดังกล่าวที่เป็นโรค ส่วนการใช้ลมปราณในทางการแพทย์นั้นได้ถูกกล่าวถึงในพระพุทธรศาสนาในแง่ของการรักษาโรคที่เกิดขึ้นทั้งทางใจและสิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรม ดังจะพบได้จากกระบวนการพิจารณาลมหายใจในการรักษาสุขภาพใจและการกำหนดการรักษาด้วยจิต ณะที่การประยุกต์ใช้นั้นเป็นไปตามรูปแบบการวินิจฉัยโรคที่มีทั้งไสยศาสตร์ และการรักษาแบบหมอชีวกที่อ้างไว้ในคัมภีร์ของพระพุทธรศาสนาเถรวาทและในคัมภีร์จีนที่อ้างถึงการรักษาโรคด้วยการใช้ลมเป็นพื้นฐานในการรักษา

2. ความเชื่อเรื่องลมปราณที่มีต่อการเยียวยารักษาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในคัมภีร์อุปนิษัทได้กล่าวถึงอากาศและปาณะ โดยมีคำอธิบายที่ระบุให้เห็นว่า พรหมนั้นนั้นแตกต่างวัตถุทางกายภาพกล่าวคือ อากาศเป็นพรหมนั้นนั้นเป็นการอ้างถึงพื้นที่ว่างที่ยอมรับว่ามีพรหมนั้นแทรกอยู่ โดยมุ่งที่จะอธิบายถึงข้อความในอุปนิษัทว่า “อะไรคือเป้าหมายของจักรวาลนี้” ซึ่งคำตอบคืออากาศ ทุกอย่างเริ่มต้นและสิ้นสุดลงที่อากาศ อากาศจึงเป็นสิ่งสูงสุดและเป็นเป้าหมายของทุกสิ่ง ซึ่งคำว่า อากาสะหรืออากาศ (akasa) ถูกใช้หมายถึงสถานที่อันว่างเปล่า ซึ่งความว่างเปล่านั้นที่ให้อาตมามีอยู่ได้ อาตมามีจึงถือว่าเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในอากาสะ ตรงนี้เป็นข้อความที่แสดงให้เห็นการกำหนดจักรวาลและเป้าหมายพร้อมข้อสงสัยว่าอากาสะนั้นเป็นพรหมนั้นหรือไม่ แต่การอธิบายอากาสะในฐานะที่เป็นสิ่งสูงสุดและเป็นเป้าหมายของสรรพสิ่งทำให้การอธิบายนี้ไม่ได้มุ่งหมายแค่พื้นที่ว่างเปล่า เพราะที่สุดแล้วการที่ระบุอากาสะนำไปสู่การมีอยู่ของอาตมามีจึงเป็นการมุ่งอธิบายถึงอาตมามีผ่านการสร้างของพรหมนั้น ตรงนี้อากาสะจึงเป็นพรหมนั้นในแง่ที่สร้างทุกสิ่งและปรากฏในทุกที่ (S.M. SRINIVASA CHARI, 2008) การกล่าวว่าปาณะหรือลมหายใจเป็นพรหมนั้น ปาณะนั้นเป็นเทพ ทุกสิ่งจะมีปาณะนั้นอยู่และปาณะสามารถอยู่แยกออกมาได้ ซึ่งเทพนี้จะถูกอ้างถึงหน้าที่ที่พรหมนั้นสร้างขึ้น ให้มีอัตลักษณ์ใกล้เคียงกับพรหมนั้น ขณะที่อากาสะนั้นถูกปฏิเสธในฐานะที่ไม่อาจรู้ได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิต ณะเดียวกันก็ต้องยอมรับว่าปาณะนั้นมีความพิเศษและใกล้เคียงกับพรหมนั้นมากกว่าเนื่องจากปาณะนั้นเป็นต้นเหตุของสิ่งมีชีวิตในจักรวาล (S.M. SRINIVASA CHARI, 2008)

ขณะที่การปฏิบัติโยคะในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับการใช้ลมปราณในแง่ของกรรมโยคะที่ผสมผสานกับท่วงท่าตามแนวทางของโยคะที่นำเสนอของปตัญชลี เป็นการฝึกปราณะคงอยู่ภายในร่างกาย ความตายจะไม่มาเยี่ยมเยือน เมื่อ วายูพักอยู่ในร่างกายโดยไม่ฝืนบังคับ โดยฝึกเริ่มฝึกลมหายใจ ในวันแรกของการฝึก สูดลมหายใจเข้าทางสองรูจมูก หดหายใจเข้า กักลมหายใจไว้ ในการหายใจเข้าออกนี้ ข้อที่ควรระวังมีอยู่อีกข้อหนึ่ง คือ ลมที่จะเข้าและออกนั้น จำเป็นจกต้องเป็นลมยาวและละเอียด เนื่องจากปรณายามเป็นวิธีการซึ่งเป็นไปในทางการฝึกโดยตรง และทั้งนั้นว่าเป็นหัวใจแห่งการบำเพ็ญโยคะด้วย จึงขอกกล่าวโดยนัยพิสดารไว้อีก เพื่อจะเปิดเผยวิธีการแห่งการบริการปรณายาม ให้กระจ่างชัดขึ้น โดยไม่ไม่มีช่องทางที่จะหลงเข้าใจผิดได้แต่ประการใดประการหนึ่ง ก่อนที่ผู้ใดจะเริ่มบำเพ็ญโยคะ ควรเลือกหาเทศะหรือสถานที่อันเหมาะสมกับการบำเพ็ญโยคะ กล่าวคือ ควรเลือกหาสถานที่ซึ่งเป็นที่วิเวกห่างไกลออกไปจากหมู่ประชุมชน อากาศดี ปราศจาก

อันตรายซึ่งจะเกิดขึ้นเพราะสัตว์ร้ายเป็นต้นได้ และเป็นสถานที่ที่แสวงหาจุดปัจจัยได้ไม่ยาก สถานที่ชนิดนี้ ย่อมสมแก่การเริ่มบำเพ็ญโยคะ ไม่ควรเริ่มบำเพ็ญโยคะในเมืองหรือที่ใกล้ประชุมชน เพราะสถานที่ชนิดนี้ มีอากาศไม่ดี ยิ่งกว่านั้น เนื่องจากผู้เริ่มบำเพ็ญโยคะอาศัยอยู่ในหมู่ประชุมชน จึงไม่สามารถที่จะอดคุดหรือปิดกั้นผลในการบริการของเขาไว้ได้ ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงสำหรับผู้เริ่มหัดโยคะใหม่ๆ (สวามี สัตยานันทปุรี, 2554) การฝึกลมหายใจ เรียกว่า ปราณายามะ มี 3 อย่างคือ 1) ปราณายามะขั้นต้นให้ความอบอุ่น 2) ปราณายามะขั้นกลางให้ความสั่นสะเทือน โดยเฉพาะที่ตลอดแนวกระดูกสันหลัง 3) ปราณายามะขั้นสูงให้ลอยได้ บ่งบอกความก้าวหน้าจากการฝึกปราณายามะได้ด้วยประสบการณ์ โดยปราณายามะขั้นสูงทำให้สามารถเคลื่อนไปในอากาศทำให้โรคร้าย ไข้เจ็บก็หมดสิ้นไป โดยวิธีการปฏิบัติดังนี้

ลมปราณคือลมหายใจหรือลมหลัก หรือพลังความรู้สึกที่มีลมแผ่ไปเบื้องบนทั่วศีรษะและมีจุดหลักในสมอง เมื่อเคลื่อนต่ำลงมาที่หน้าอกและลมคอ ควบคุมการหายใจเข้าและการกลืน ตลอดจนการจาม การถ่มน้ำลาย และการเรอ ควบคุมประสาทสัมผัส จิตใจ หัวใจ และจิตสำนึก เป็นส่วนหนึ่งของ มีลักษณะของการขับเคลื่อนร่างกายและเป็นพลังงานที่ทำให้ร่างกายเป็นอยู่ได้ ส่วนการที่คนจะยืนยาวต่อไปได้ก็ด้วยการอาศัยหลักการพึ่งพิงกับผู้ที่ให้ลมหายใจ คือพีชะหรือพีชในการรักษา และอาศัยการใช้ลมปราณในการกำหนดการปฏิบัติทางกายที่สอดคล้องกับการใช้โยคะในการฝึกสมาธิเพื่อทำให้ชีวิตกลับไปสู่การเป็นธรรมชาติดั้งเดิมที่มีอิสระและไม่อยู่ภายใต้อาณัติของมนุษย์

3. เปรียบเทียบอิทธิพลความเชื่อเรื่องลมปราณกับการเยียวยาโรคในมุมมองของการแพทย์แผนไทยระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ลมปราณเป็นสิ่งสำคัญของชีวิตทั้งในแง่ปกติ และในการรักษาเยียวยาจึงพบว่าในทางศาสนาได้มีการกำหนดลักษณะไว้ ดังนี้

ก. พระพุทธศาสนา มองถึงลมปราณว่ามีลักษณะ ดังนี้

1) ความปกติทางกาย เป็นลักษณะของการตรวจสอบคุณภาพชีวิต กล่าวคือ ถ้าลมปกติก็จะมีร่างกายที่ปกติ หากลมในร่างกายไม่ปกติก็จะทำให้ร่างกายไม่ปกติ ทำให้ธาตุในร่างกาย ดิน น้ำ ลม ไฟ ผิดปกติไปด้วย (พระมหาขวัญชัย อคฺชโย, 25 มิถุนายน 2567) ลักษณะของลมปราณ มีการเคลื่อนไหว เคลื่อนที่ได้ สามารถควบคุม หรือกำหนดการทำงานได้ภายในตัวของบุคคลนั้น โดยที่ลมหายใจทางโยคะจะหายใจกำหนดอยู่ที่ต้นเอียง(ท้องน้อย) โดยมีตัวกระทำทั้ง 7 เป็นตัวกำหนด ส่วนสมาธิของพุทธ ตัวกำหนดต่างกันตรงที่ จักกระจะไปรวมกันที่เหนือสะดือ 3 นิ้ว ตัวอย่าง หลวงพ่อสด วัดปากน้ำ(สำเร็จวิชารมณาย) เพราะตัดเรื่องกามคุณออกไป (อาจารย์ขำมะนาฏแสนยากร ช่วยกันจักร, 30 มิถุนายน 2567) การนั่งสมาธิเพื่อให้จิตเป็นสมาธิ การฝึกสมาธิการเคลื่อนไหวคือฤชิตตदन เป็นสมาธิแบบเคลื่อนไหวควบคู่กับการฝึกลมหายใจเข้าออก และต้องสามารถสัมผัสได้ว่าลมหายใจเคลื่อนไปที่บริเวณใด ทั้งนี้จะสัมผัสได้ก็ต่อเมื่อเรามีการฝึกในเรื่องของสมาธิเป็นประจำ (อาจารย์ทิพย์คนยา ชบาบุญสุทธิ, 4 กรกฎาคม 2567)

2) การพัฒนาชีวิต เป็นลักษณะของการนำลมปราณมาใช้ในการกำหนดจิตของมนุษย์ นั้น จำแนกตามความบริสุทธิ์ไว้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) สีดำ กลุ่มฟอมต หมอผี แสวงหาโลกธรรม ขาดหิริโอตตัปปะ 2) สีเทา กลุ่มฤชิตทรญาณ ติดสุข มิกิเลส 3) สีขาว กลุ่มโพธิสัตว์ พระอรหันต์ ปราตจากกิเลสเบาบาง จิตมุ่งตรงนิพพาน (พท.ภคมน ต้นเพ็ญญา, 4 กรกฎาคม 2567) พระพุทธเจ้าได้ศึกษาเรื่องลมปราณที่เกี่ยวข้องกับโยคะ เพื่อให้บรรลุเกี่ยวกับลมปราณในทางพุทธศาสนา ลมปราณ คือ



การกำหนดลมหายใจเข้าและออก ให้พลังเข้ามาในร่างกายโดยการกำหนดลมหายใจเข้าออก ทางจมูก ในขณะนั้นกะมีพลังงานลมปราณลมปราณเข้าสู่ร่างกาย เอาสิ่งต่างๆ เข้ามาใช้ในร่างกายเราได้ การกำหนดลมหายใจเข้าออกผ่านจมูก กำหนดคำภาวนาว่า พุทโธ ธัมโม สังโฆ หรือ พอง - ยุบ ส่งลมเข้า ภายในท้องและหายใจออกตามลมหายใจ คูลมหายใจจนออกปลายจมูก เป็นพลังที่ไหลเวียน ไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สามารถสัมผัสได้ รับรู้ได้ว่ามี คือ เรื่องของจิตและวิญญาณ (นายแพทย์เทวัญ ธาณินทร์, 23 มิถุนายน 2567)

ลมปราณจึงเป็นสื่อกลางส่งความรู้สึก ที่ส่งสารจากภายนอกเข้าสู่ร่างกายอวัยวะภายใน จากอวัยวะ จากอวัยวะภายในออกสู่ภายนอก และส่งสารของอวัยวะภายใน รูปแบบลมปราณ คือ ลมปราณของอวัยวะในและลมปราณภายในเส้นลมปราณ และหายใจออกเพื่อให้เกิดความสงบและ เกิดสมาธิวิปัสสนา การนั่งสมาธิ นำมาปรับใช้ในเรื่องการดูแลตนเองไม่ให้เจ็บป่วย เพราะการฝึกสมาธิ เป็นการกำหนดลมหายใจเข้าออกอย่างช้า เป็นการรับพลังงานดี และนำพลังงานออกผ่านทางลมหายใจออกเพื่อรักษาสมดุลในร่างกาย ซึ่งการควบคุมหายใจเข้าออกจะทำให้เรามีจิตใจสงบ จะกระทำการสิ่งใดก็จะกระทำด้วยสติปัญญา (พท.รศ.ดร. ฐนโรจน์ โรจนกุลเสถียร, 5 กรกฎาคม 2567)

พระพุทธรศาสนา เข้าใจว่าเมื่อมีเหตุและปัจจัย จะเท่ากับผลที่ทำให้เกิดสติ กล่าวคือ สติจะ ระลึกและสามารถรับรู้ได้ รูปแบบการหายใจ คือ การหายใจลึกยาว หายใจสั้นเพื่อคัดลมหายใจ การ กลั้นลมหายใจ และการหายใจแบบที่ลมหายใจเข้าไปที่ทรวงอก หรือเข้าไปที่บริเวณช่องท้อง (การ หายใจด้วยทรวงอกและการหายใจด้วยช่องท้อง) (คุณสมเจษฎ์ อินทกาญจน์, 5 กรกฎาคม 2567)

การใช้ลมปราณในพระพุทธรศาสนาได้ถูกนำมาใช้ในการปฏิบัติธรรม รวมถึงการรักษาจิต นิสัยอันเป็นพื้นฐานดั้งเดิมของชีวิต โดยจะพบกระบวนการใช้ลมปราณในการเยียวยารักษา ดังต่อไปนี้

1) การใช้ลมปราณในการเยียวยาจิตใจ สิ่งที่สำคัญในทางพระพุทธรศาสนา คือ นามเป็น เรื่องของจิต นามจะเริ่มจากเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่การที่จะมีเวทนา คือความรู้สึก จะต้อง มีการรู้ก่อน คือรู้จากสัมผัสรู้ รู้เกิดความรู้สึก ความรู้สึกเกิดการจำได้ เกิดการปรุงแต่งและเกิดการรู้ถึง ภายใน ให้เกิดการตอบสนองต่อสิ่งที่เรารับรู้ ซึ่งการตอบสนองต่อสิ่งที่เรารับรู้นั้นคือจิต ซึ่งแสดง ออกมาเป็นพฤติกรรมที่สามารถมองเห็นได้ กับพฤติกรรมบางส่วนที่มองเห็นไม่ได้ คือ พลังที่อยู่ข้าง ใน และพลังที่อยู่ข้างในเรามักจะเรียกว่า พลังจิต ปราณ หรือสิ่งที่เป้นพลังชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วน แล้วแต่เป็นสิ่งที่ควบคุมการดำเนินของชีวิต ให้เป็นไปอย่างอย่างปกติ ถึงแม้เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถจับ ต้องได้ แต่เราจะต้องทำให้เกิดความสมดุล และพลังที่ทำหน้าที่ในการควบคุมจิต คือ มาจากพลังงาน และการรับรู้ ซึ่งเราจะสามารถรับรู้ว่าการพลังงานภายในเกิดความไม่สมดุลได้จากการเต้นของหัวใจและ การหายใจ ที่เราสามารถรับรู้ได้ และสิ่งที่เราจะสามารถทำให้เกิดความสมดุลได้ จากการหายใจและ กำหนดจิตใจ นำไปสู่การนั่งสมาธิ สวดมนต์ เพื่อเป็นการฝึกสมาธิอย่างหนึ่งและควบคู่กับการกำหนด ลมหายใจเข้าและออก เพราะถ้าเรานั้นกำหนดลมปราณอย่างเดียวไม่ได้ควบคู่กับการกำหนดสมาธิก็ จะทำให้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ซึ่งในการฝึกรูปแบบต่างๆ ในทางสมาธิ ก็จะทำให้ลมปราณสามารถ เคลื่อนที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้มีสุขภาพที่ดี (นายวีระชัย โกมลจินดากุล, 2 กรกฎาคม 2567)

การดูแลสุขภาพในการฝึกสมาธิจากวิปัสสนากรรมฐาน เมื่อลมสงบแล้วจิตเราก็จะสงบ ตายก็เกิดจากลม พุ้งซ่านก็เกิดจากลม เมื่อลมกระทบอารมณ์ไป ทำให้เกิดชอบกับไม่ชอบ จึงทำให้เกิด ทุกข์ และกิเลสเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ หากเรานั้นหยุดใจได้ก็จะสามารถระงับกิเลสได้ ก็

จะทำให้จิตเราสงบและกายก็จะสงบไปด้วย ดังนั้น การฝึกสมาธิได้ดีก็จะทำให้ร่างกายเรามีสุขภาพดี ช่วยลดความเครียด ลดความดันโลหิต ทำให้เกิดการผ่อนคลาย (อาจารย์ศิริชดา เปล่งพาณิชย์, 25 มิถุนายน 2567) และการทำสมาธิ การเพ่งกระแสจิตจะสามารถรับรู้สีกปรมาณได้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการตรวจอาการของคนไข้และสามารถนำมาปรับใช้ในรักษาคนไข้ได้ นำมาปรับใช้ในเรื่องของลดความดันโลหิต ช่วยในเรื่องของจิตซึมเศร้า อาการแพนิคโดยกิจกรรมการนั่งสมาธิ การทำโยคะ เพื่อควบคุมหายใจเข้าออก ทำให้จิตสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน และการนวด โดยกำหนดลมหายใจเข้าออกให้เคลื่อนที่ไปตามลมหายใจออก ตามแนวที่เราเคลื่อนไป (อาจารย์ทิพย์คนยา ขบาบุญสุทธิ, 4 กรกฎาคม 2567)

การนั่งสมาธิ การฝึกสมาธิที่จะให้การเคลื่อนไหวเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ การทำท่ากายบริหารฤๅษีดัดตนเป็นการกำหนดลมหายใจเข้า และกำหนดลมหายใจออกอย่างช้าๆ ควบคู่กับการเคลื่อนไหวอย่างช้าๆ ในท่าทางต่างๆ ซึ่งจะทำให้เรามีสติ ผ่อนคลาย และลดความเครียดได้ และยังคอยเตือนจิต ส่งเป็นพลังจิตเสมอ ไม่ให้จิตหลงทางเป็นเพียง กาย วาจาใจ ขอให้มึสติ สมาธิจะนำทางไปสู่ที่ถูกที่ควร

2) การใช้ลมปรมาณในการรักษาร่างกาย เป็นการใช้ลมปรมาณสร้างการตอบสนองทางด้านร่างกาย กล่าวคือ ตอนที่ร่างกายสมดุลคือการเต้นของหัวใจและการไหลเวียนของเวียนเราจะเป็นปกติ การหายใจของเราก็จะเป็นปกติ แต่หากร่างกายของเราเสียสมดุล คือการเต้นของหัวใจการไหลเวียนของเลือดและการหายใจพอเรารับรู้ว่ามีเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เรากำหนดจิตให้สม่ำเสมอ โดยการกำหนดลมหายใจให้ลมหายใจเข้าสู่สภาวะปกติ เป็นการโน้มนำให้การเต้นของหัวใจและการไหลเวียนเลือดเป็นปกติตามมา (ทางวิทยาศาสตร์)

การที่เราทราบว่าหัวใจเราเต้นเป็นปกติ การหัวใจและการไหลเวียนเลือดเป็นปกติ มีสิ่งหนึ่งที่เป็นปกติไปด้วยก็คือ พลังที่ไหลเวียนอยู่ภายในร่างกายเราจะเป็นปกติไปด้วย จึงทำให้เกิดความสมดุลของพลังชีวิตที่จะทำให้ชีวิตดำเนินไปได้อย่างปกติ จึงทำให้เกิดความสมดุลระหว่างรูปและนาม ทำให้นาม (จิต) ไปควบคุมรูปที่จะแปรปรวนให้กลับเข้าสู่สภาวะปกติ พอรูปที่แปรปรวนทำให้เข้าสู่สภาวะปกติ จึงทำให้รูปที่จะเกิดโรคเข้าสู่สภาวะปกติ โรคที่เป็นจึงหาย โรคกำลังเป็นจึงชะลอลง รูปที่กำลังจะแปรปรวนเป็นโรคจึงไม่เกิดโรค (นายแพทย์จักรวาล เผือกคง, 24 มิถุนายน 2567)

เราจะปรับให้ลมปรมาณเข้าสู่สภาวะปกติ เพื่อที่จะทำให้รูปและนามไม่แปรปรวนก็จะไม่เกิดโรค หรือถ้ามีสิ่งใดที่มากระทบที่จะทำให้รูปและนามแปรปรวน รูปและนามจะไม่แปรปรวนจนเป็นโรค เราใช้ปรมาณหรือพลังชีวิตในการควบคุมหรือปรับพลังชีวิตที่แปรปรวนไปให้เข้าสู่สภาวะปกติ หรือปรับเข้าสู่สมดุลใหม่ จึงทำให้โรคที่กำลังเกิดไม่มีอาการหรือหายไป ดังนั้น ปรมาณจะใช้ทั้งเรื่องของส่งเสริมป้องกัน เรื่องของการรักษาฟื้นฟู จึงขึ้นอยู่กับว่าสภาวะร่างกายของแต่ละบุคคลอยู่ในช่วงไหน สิ่งที่ใช้ คือการกำหนดลมหายใจเพื่อให้จิตเข้าสู่สมาธิ ทำให้ไปปรับพลังงานชีวิตให้อยู่ในสภาวะปกติ การกำหนดลมหายใจนั้นคือ อานาปานสติ

ข. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มองถึงลมปรมาณว่ามีลักษณะ ดังนี้

1) ความเป็นปกติทางกาย เป็นการกล่าวถึงศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก็จะอ้างอิงในทางคัมภีร์โยคะศูตตรา ก็จะมีปรมาณายมะที่ต้องฝึกการควบคุมลมหายใจ เพื่อให้ลมหายใจเข้ามาช่วยให้เราสามารถเข้าถึงสมาธิ เพราะเราจะใช้การควบคุมหายใจประสานท่าของโยคะในท่าต่างๆ เพื่อทำให้



จิตใจสงบร่างกายอ่อนเบา (อาจารย์ภพ เดชาเบญจรัตน์, 10 กรกฎาคม 2567) ขณะที่การหายใจเข้า กำหนดให้อยู่ที่บริเวณจุดเดียว ที่ใดที่หนึ่งหรือทีเดียว และการหายใจออก เป็นการฝึกหายใจ ร่วมกับการเคลื่อนไหวในการออกกำลังกาย เพราะว่าการหายใจเข้าและหายใจออก ทำให้จิตใจแจ่มใส

2) การพัฒนาชีวิต เป็นลักษณะและรูปแบบของลมปราณตามศาสตร์โยคะ เป็นขั้นตอนการฝึกโยคะ 8 มีรูปแบบและลักษณะการฝึกหายใจเข้าลึกและหายใจออกยาว มีการกลืนลมหายใจร่วมด้วย การใช้ลมปราณเคลื่อนไหวไปกับการทำโยคะในท่าต่างๆ ด้วยสติรู้ตัว รู้ตัวทุกขณะลมหายใจจึงรู้เท่าทันอารมณ์ตัวเอง ช่วยการผ่อนคลาย รู้จักปล่อยวาง (คุณชนมณี ทองขาว, 12 กรกฎาคม 2567)

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีการใช้ลมปราณในการปฏิบัติโยคะ โดยจะพบกระบวนการใช้ลมปราณในการเยียวยารักษา ดังต่อไปนี้

1) การใช้ลมปราณในการเยียวยาจิตใจ การใช้ลมปราณในการฝึกโยคะนั้นเป็นการนำมาเพื่อกำหนดในการควบคุมความรู้สึกภายใน กล่าวคือ เป็นการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้วยการระงับความโกรธ ไม่ทำให้มีอารมณ์ที่ขุ่นมัวหมองใจในแต่ละวัน

2) การใช้ลมปราณในการรักษาร่างกาย เป็นกระบวนการฝึกโยคะ กล่าวคือการทำโยคะคือ กายต้องผสมผสานกับลมหายใจ เพราะเราจะสังเกตเห็นว่า ท่าทางของการทำโยคะที่แสดงออกมา จะมีเรื่องของลมหายใจเข้ามากำกับอยู่ตลอด เป็นการทำสมาธิในรูปแบบของสมาธิเคลื่อนไหว การเดินจงกรม คือ จะมีการกำหนดลมหายใจ มีสติในการควบคุมทั้งการเดินและลมหายใจเข้าออกให้สัมพันธ์กัน เพื่อให้ปราณไหลเวียนได้ทั่วร่างกายเพื่อให้เกิดเป็นพลังงานในการดำเนินชีวิต (อาจารย์สีไพร พลอยทรัพย์, 24 มิถุนายน 2567)

การฝึกโยคะในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแต่ละสำนักนั้น ก็จะฝึกในท่าทางต่าง ๆ ร่วมกับการฝึกลมหายใจ เพื่อให้เข้าถึงสุขภาพกายใจที่ดี มีการประยุกต์ใช้ปราณในศาสตร์โยคะ เพื่อการฝึกทำตามลมหายใจร่วมกับการฝึกเคลื่อนไหวตามลมหายใจ ให้จดจ่อกับการเคลื่อนไหวและระลึกถึงลมหายใจเข้าและหายใจออก ซึ่งการฝึกโยคะที่เป็นการทำสมาธิแบบเคลื่อนไหว ร่วมกับการกำหนดลมหายใจเข้าออก จะช่วยให้การหายใจดีขึ้น เข้าใจในเรื่องของการหายใจที่ถูกต้อง และสามารถทำให้เรามีสุขภาพที่ดีได้ ทำให้มีสติดี อารมณ์นิ่งขึ้น และร่างกายที่เคยมีปัญหาการเจ็บปวด ก็จะทำให้สามารถคลายลงได้ (คุณเพียรดี โกสีย์วัฒนา, 11 กรกฎาคม 2567)

การทำโยคะ คือ กายต้องผสมผสานกับลมหายใจ เพราะเราจะสังเกตเห็นว่า ท่าทางของการทำโยคะที่แสดงออกมา จะมีเรื่องของลมหายใจเข้ามากำกับอยู่ตลอด เป็นการทำสมาธิในรูปแบบของสมาธิเคลื่อนไหว การเดินจงกรม คือ จะมีการกำหนดลมหายใจ มีสติในการควบคุมทั้งการเดินและลมหายใจเข้าออกให้สัมพันธ์กัน เพื่อให้ปราณไหลเวียนได้ทั่วร่างกายเพื่อให้เกิดเป็นพลังงานในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ปราณในทางศาสนาพุทธหรือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นการหายใจลึกขึ้นให้ลมหายใจเข้าปอดปอด เพื่อให้ปอดทำงานได้เต็มประสิทธิภาพในการทำงานของปอด คนทั่วไปคิดเป็น 70% ที่หายใจไม่เต็มปอด สังเกตได้จากคนที่ไปเจริญสติสมาธิ ร่างกายแข็งแรง แต่ป่วยเพราะเป็นกรรมที่เข้ามาแทรก สามารถควบคุมการใช้ลมปราณกับการเคลื่อนไหว เช่นโยคะ กิจกรรมที่เคลื่อนไหวควรทำให้สอดคล้องกับลมหายใจ และการใช้ลมปราณในเชิงการรักษา เราจะสามารถรู้อาการของผู้ป่วยได้ อีกทั้งยังรับรู้ถึงความรุนแรงของโรคได้อีกด้วย

การพิจารณาถึงรูปแบบการใช้ลมปราณในทางศาสนาในแพทย์แผนไทย เป็นการนำเอาหลักลมปราณที่ปรากฏในพระพุทธรศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมาเยี่ยวยารักษาสุขภาพ ทั้งนี้การนำเอาหลักการเหล่านี้มาใช้ก็เพื่อมุ่งให้เห็นพัฒนาการในการใช้กระบวนการทางศาสนามาใช้ในแพทย์แผนไทย ดังมีปรากฏใน 2 รูปแบบ คือ

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 คัมภีร์พุทธศาสนาโดยทั่วไปและโดยเฉพาะคัมภีร์มหายานของจีน มองว่าต้นกำเนิดของโรคเกิดจากความไม่สมดุลของธาตุทั้งสี่ (มหาภูต หรือธาตุ) ซึ่งเป็นองค์ประกอบของร่างกายมนุษย์รวมทั้งสรรพสิ่ง อัน ได้แก่ แฉ่ง-ธาตุดิน ชุ่มชื้น-ธาตุน้ำ ร้อน-ธาตุไฟ และการเคลื่อนไหวธาตุลม, ตามปกติโรคมีจำนวน 404 โรค หรือแยกเป็น 100 โรคตาม แต่ละธาตุของธาตุทั้งสี่ มีหลักฐานเกี่ยวกับการจำแนกสาเหตุของโรค ออกเป็น 4 อย่างในพระไตรปิฎกภาษาบาลี, ในบรรดาสาเหตุทั้งแปด มี สาเหตุ 4 ประการที่เกิดจากตรีโทษ (ลม ดี และเสลด) รวมกับสาเหตุที่สี่ คือการผสมผสานกันของตรีโทษ (สันนิบาต) 36 แนวความคิดดั้งเดิม เกี่ยวกับสมุฏฐานวิทยาของจีน ซึ่งอยู่บนรากฐานของธาตุหลักถูกเพิ่มเติม เข้าไปในธาตุทั้งสี่นี้ การผสมกลมกลืนของแนวความคิดของการแพทย์ สองแผน ทำให้เกิดทฤษฎีการแพทย์ที่เข้าใจได้ง่ายของจีน, พุทธศาสนา นิกายมหายานยังปรับความคิดเกี่ยวกับอริยสัจสี่ และคุณสมบัติทั้งสี่ ของแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่เข้าไปในระบบหมวดนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของสันติสุข โสภณสิริ ว่า วัฒนธรรมการแพทย์อริยธรรมมีต้นกำเนิดจากมานพพุทธเจ้าที่ชื่อพระโภชชยคุรุพุทธเจ้า ซึ่งวัฒนธรรมทางการแพทย์สายมหายานและวัชรยานเชื่อว่าพระศาสดามหามุนีพุทธเจ้าจะอุบัติ ณ ชมพูทวีปในรูปของพระโภชชยคุรุพุทธเจ้า องค์พระผู้ให้กำเนิดคัมภีร์แพทย์ดั้งเดิมที่เรียกว่า ต้นตระกูล ซึ่งกล่าวว่า มูลเหตุของโรคทั้งปวงเกิดจากอกุศลมูล 3 หรือพิษร้ายสามอย่างคือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง กล่าวคือความโลภทำให้เกิดโรคเกี่ยวกับบาดทะยัก ความโกรธทำให้โรคเกี่ยวกับบิดา (น้ำเหลือง) และโลหิตกำเริบ (สันติสุข โสภณสิริ, 2561)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจึงอ้างถึงโรคกรรมดังกล่าวอาจต้องการการชดเชยและการเสียสละ เป็นการแก้ไขภายในด้วยการทำให้สุขภาพภายในดีขึ้น อายุรเวทได้ใช้โยคะและการบำบัดจิตวิญญาณภายในด้วยการสวดมนต์ ทำสมาธิสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ความเชื่อโชคลางในยุคกลาง แต่สะท้อนถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในระดับลึกของจิตใจและวิธีการรักษาแง่มุมที่ลึกซึ้งกว่าที่มีในปัจจุบัน วิธีการดังกล่าวเป็นพื้นฐานของจิตวิญญาณของความเชื่อศาสนาที่มองเรื่องความเป็นอิสระและเป็นธรรมชาติ ซึ่งทำให้มนุษย์อยู่เหนืออารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่มีแต่ลมปราณเท่านั้นที่มีอยู่และไหลเวียนในร่างกายตามแนวทางของโยคะสูตรที่อ้างถึงการย้อนกลับไปสู่ธรรมชาติเดิมของตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานของเค็นเนธ จี ชิคส์ ว่า การแพทย์ในพระเวทนั้นแตกต่างไปจากการแพทย์ในอียิปโบราณและเมโสโปเตเมีย การระบุสาเหตุของความเจ็บป่วยของคนไข้กระทำโดยการจำแนกและระบุอาการหลักและอาการที่เป็นซ้ำ โดยมีอาการหลากหลายถือว่าเกิดจากปีศาจคนละชนิด ทำให้วิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ของการแพทย์แบบพระเวท มาจากการให้ความสำคัญของการสังเกต โดยร่างกายที่แข็งแรงนั้นไม่ใช่มาจากสภาวะจิตใจและร่างกายที่ดี แต่เป็นด้วยการขจัดปีศาจในตัวนั้นให้หมดไป การขจัดสภาวะความเจ็บป่วยของร่างกายจึงขึ้นกับผู้เยียวยา (หมอ) หรือผู้ประกอบวิชาชีพที่เชี่ยวชาญพิเศษในการรักษาผู้ป่วยด้วยการขจัดปีศาจที่ก่อให้เกิดโรค และ



เป็นการซ่อมแซมส่วนที่บาดเจ็บของร่างกาย (เค็นเนธ จี ซิคส์, 2552)

วัตถุประสงค์ที่ 3 แพทย์แผนไทยนำเอาเรื่องของปราณและพลังชีวิตมาใช้ในการดูแลสุขภาพอยู่ตลอด เพียงแต่ว่า แพทย์แผนไทยอาจจะทอดทิ้งสิ่งนี้ไป ไม่ได้นำเอามาใช้ในปัจจุบัน เพราะปัจจุบันแพทย์แผนไทยคือเรามาแค่รูป แต่ไม่ได้ดูแลในเรื่องนามหรือจิต ก่อนหน้านั้นแพทย์แผนไทยใช้คือ การทำสมาธิและความศรัทธา คือพิธีการและพิธีกรรม แต่ปัจจุบันแพทย์แผนไทยไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องของสมาธิ กับพิธีการหรือพิธีกรรมร่วมกับกระบวนการในการรักษาร่างกาย จึงทำให้กระบวนการแพทย์แผนไทยไม่ได้ครบรอบด้าน ควรที่นำในเรื่องของสมาธิมาใช้ร่วมกับการรักษาคนไข้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของน้ำค้าง พิกปัญญา ว่า การใช้ตำรับยาสมุนไพรแก้ลมขึ้นเบื้องสูงได้ผลดีในการควบคุมความดันโลหิตสูงจากค่าความดันซิสโตลิกและไดแอสโตลิกที่มีแนวโน้มค่าเฉลี่ยลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการรับประทานตำรับยาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รวมทั้งคุณภาพชีวิตโดยรวมของผู้ป่วยเปรียบเทียบกับก่อนและหลังรับประทานตำรับยาผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้น ตำรับยาสมุนไพรแก้ลมขึ้นเบื้องสูงจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้กับผู้ป่วยที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงได้ แต่ควรปรึกษาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ควบคู่กับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ทั้งการควบคุมอาหาร การออกกำลังกาย ตามที่กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้ออกคู่มือการดูแลผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงด้วยการแพทย์ผสมผสานไว้ (น้ำค้าง พิกปัญญา, 2563)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย



ภาพที่ 1 เปรียบเทียบอิทธิพลความเชื่อเรื่องลมปราณ กับการเยียวยาโรคในมุมมองของการแพทย์แผนไทย ระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

จากรูปภาพแสดงรูปแบบการใช้ลมปราณทางศาสนาในแพทย์แผนไทยเพื่อการเยียวยา รักษาสุขภาพพออธิบายผ่าน 4 รูปแบบคือ

1. รูปแบบการใช้ลมปราณในศาสนา พระพุทธศาสนาเสนอเรื่องการเจริญสติแบบ เคลื่อนไหว เน้นที่การเจริญสติแบบเคลื่อนไหว ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเสนอการฝึกโยคะและการ ทำฤชิตัตตน เน้นที่การทรมานร่างกาย

2. รูปแบบการเยียวยาทางด้านจิตใจกับลมปราณ พระพุทธศาสนาเสนอการใช้สติเพื่อ สร้างสมาธิในการลดความเครียด อาการซึมเศร้า เน้นที่การเจริญสติ ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเน้น การกำหนดลมปราณ

3. รูปแบบลมปราณกับการแพทย์แผนไทย พระพุทธศาสนาเสนอธาตุ 4 และอานาปาน สติ เน้นการสร้างสติในการควบคุมร่างกาย ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเสนอการฝึกลมปราณในโยคะ เน้นวิธีการฝึกฝนทางกายเป็นหลัก

4. รูปแบบสมาธิกับการบำบัดรักษาเยียวยา พระพุทธศาสนาเสนอหลักการฝึกสติให้จิต สงบ เป็นการเน้นความสุขในการฝึก ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเสนอการทรมานร่างกายด้วยโยคะ เป็นการเน้นความทุกข์ในการฝึก

สรุป

การใช้ลมปราณในศาสนาเป็นการนำหลักการทางศาสนามาใช้ในแพทย์แผนไทยเพื่อการ เยียวยา รักษาสุขภาพ ดังนี้

1) การใช้ลมปราณในพระพุทธศาสนาในการเจริญสติแบบเคลื่อนไหวในแพทย์แผนไทย เป็นการฝึกสมาธิด้วยการเดินจงกรม เป็นการทำสมาธิแบบเคลื่อนไหวอย่างหนึ่ง ที่กำหนดลม หายใจเข้าออก ซึ่งการฝึกสมาธิในรูปแบบต่างนั้น เป็นการฝึกสมาธิที่สัมพันธ์กับการฝึกการหายใจ การ กำหนดลมหายใจเข้าออก เพื่อเป็นการฝึกสมาธิอย่างหนึ่ง ถ้าเราฝึกทั้งสติและสมาธิก็จะทำให้ ลมปราณในร่างกายเคลื่อนที่ได้ ส่งผลให้การทำงานของระบบต่างๆ ทำงานได้ดีขึ้นได้

2) รูปแบบการใช้ลมปราณในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในการฝึกโยคะและการทำฤชิตัตตน กล่าวคือ เป็นการใช้ลมปราณในการฝึกโยคะ เป็นการทำสมาธิแบบเคลื่อนไหว ได้ทั้งทางร่างกายและ จิตใจเป็นการเดินลมปราณอย่างหนึ่ง และเป็นการใช้ลมปราณในการทำฤชิตัตตน เป็นการทำสมาธิ แบบเคลื่อนไหว ได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจเป็นการเดินลมปราณอย่างหนึ่ง

แพทย์แผนไทยนำการฝึกการหายใจนำมาประยุกต์ใช้ รูปแบบของการทำสมาธิในงานของ แพทย์แผนไทย ให้กับคนไข้ 1) เพื่อลดระดับน้ำตาล 2) เพื่อลดความดันโลหิต 3) เพื่อลดอาการปวด เมื่อยตามร่างกาย แพทย์แผนไทยจะใช้ในเรื่องของกระบวนการหายใจ ประยุกต์ใช้หลาย ๆ อย่างไม่ ว่าจะเป็น SKP มณีเวช ซึ่งมณีเวชนั้นก็ใช้รูปแบบในการหายใจ ซึ่งหมายความว่าในส่วนแพทย์ แผนไทยเองปรับรูปแบบการหายใจให้ช้าลง การเยียวยาทางใจ ถ้าเราใช้หลักของการหายใจทำให้เรา สามารถใจเย็นลงได้ เมื่อจิตใจเราสงบก็จะทำให้ส่งผลถึงการนอนหลับ คือ จะนอนหลับได้ดีขึ้น เพราะ หากเรานั้นไม่มีการคิด หรือวิตกกังวล ฝึกสมาธิเจริญสติเป็นประจำ ก็จะทำให้เราคลายกังวลได้มากขึ้น วิตกกังวลน้อยลง ซึ่งแพทย์แผนไทยแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันในเรื่องของการฝึกสมาธิ ซึ่งทำให้ เทคนิคของแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งในการฝึกสมาธิเพื่อเจริญสติจะช่วยให้อ่อนแอแพทย์แผน



ไทยแม่นยำมากยิ่งขึ้นด้วยการรักษาโรค แต่ถ้าแพทย์แผนไทยท่านใดไม่ได้มีการฝึกสมาธิก็ส่งผลถึงการรักษาโรคไม่มีความแม่นยำ เพราะว่าหลักจะขึ้นที่สมาธิ ซึ่งถ้าไม่ว่าเราจะทำอะไรเมื่อเรามีสมาธิก็จะสามารถทำได้

ดังนั้น กายกับจิตต้องสัมพันธ์กันเพราะจิตเป็นสิ่งที่ควบคุมกาย ถ้าหากคนเราหันมาดูแลตัวเองด้วยการเจริญสติ พอร่างกายเราสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น การใช้ยา ก็จะลดลง ถึงแม้ว่าเราจะรักษาสุขภาพอย่างไรความเสื่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นการที่เราดูแลร่างกายให้ได้อย่างไร ร่างกายเรานั้นก็เสื่อมไปตามกาลเวลา เมื่อใดที่ร่างกายเสื่อมเราก็คงต้องดูแลให้ครบทั้งกายและจิตให้ดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานทางด้านแพทย์แผนไทยควรเข้ามาให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดฝึกอบรมหลักสูตรอบรมปรมาณ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างกระบวนการรักษาที่นับเป็นการแพทย์แผนไทยที่มีหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานให้เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น

1.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรจัดให้มีการจัดเสวนาเรื่องการรักษาด้วยลมปรมาณให้เกิดการรับรู้ในวงวิชาการและผู้ที่สนใจด้านการแพทย์แผนไทย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรมีการศึกษาเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบลมปรมาณกับการบรรลุลุธรรมในมุมมองพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

2.2 ควรมีรูปแบบการประยุกต์ใช้การลมปรมาณในแพทย์แผนไทยเพื่อการรักษาโรคเมร็งในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- เค็นเน็ธ จี ชิคส์. (2564). *ลัทธินักพรตและการเยียวยาในอินเดียโบราณ: ระบบการแพทย์ในพุทธอาราม*. แปลโดย อธิเดช อุทัยวิทยารัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- น้ำค้าง พักปัญญา. (2563). การศึกษาประสิทธิผลของตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้ในผู้ป่วยที่มารับการรักษาในคลินิกการแพทย์แผนไทยแห่งหนึ่งระหว่างปี พ.ศ.2557-2561. สารนิพนธ์วิทยาสาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการชะลอวัยและฟื้นฟูสุขภาพ. วิทยาลัยการแพทย์บูรณาการ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๓.
- พุทธทาสภิกขุ. (2564). *คู่มือปฏิบัติอานาปานสติสมาธิแบบ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 24*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2546). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สวามี สัตยานันท ปุรี. (2554). *ปฏฺยชลิโยคสูตร ทุติยปาถ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สถาบันโยคะวิชาการ มูลนิธิหมอชาวบ้าน.



สันติสุข โสภณสิริ. (2561). *พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาสุขภาพในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสุขภาพไทย.

Damien Keown. (1995). *Buddhism & Bioethics*. New York: ST. MARTIN'S PRESS, 1995.

David Frawley. (1994). *AYURVEDIC HEALING*. Delhi: Motilal Banarsidass.

S.M. SRINIVASA CHARI. (2008). *The Philosophy of Viéigtédvaita Vedanta: A Study Based on Vedanta Desika's Adhzhkamna—Sfirfivali*. DELHI: MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS.

Sri Swami Sachidananda. (2019). *The Yoga Sutras of Patanjali*. 8th Printing. Buckingham: Integral Yoga Publications.



ศึกษาเปรียบเทียบคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนา เถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

A Comparative Study of the Ideas of the Death and Funeral Arrangements in Theravada Buddhism and Brahmin-Hinduism

พระครูสังฆรักษ์ธณวัฒน์ เตชธมโม (ขำเมือง)

Phrakrusangkharak Thanavat Tajadhammo (Khammueng)

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 6201101014@mcu.ac.th

Received December 7, 2024; Revised January 28, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพพิธีศพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และ 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์พระเวท งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่าพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีทัศนะเหมือนกันว่า พิธีศพเป็นพิธีกรรมที่บุคคลผู้ยังมีชีวิตอยู่ประกอบขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไป ดำเนินไปสู่วิถีทางแห่งสุคติตามที่ผู้มีชีวิตอยู่หวังไว้ ส่วนความแตกต่างกันนั้น (1) พระพุทธศาสนาเป็นเพียงทำบุญเพื่อส่งเสริมให้ผู้ตายเท่านั้น (2) ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มุ่งอำนวยความสะดวกให้เทพเจ้าประทานในสิ่งที่ตนปรารถนาให้ผู้ตายมีความสุข ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พิธีศพของผู้บริสุทธิ์ เช่น นักบวช และพิธีศพของบุคคลทั่วไป ในประเด็นที่ต่างกัน พระพุทธศาสนาแบ่งเป็นพิธีศพของนักบวชกับฆราวาสและมีรายละเอียดในการประกอบพิธีแตกต่างกันตามวุฒิ ฐานันดรศักดิ์ แต่โดยภาพรวมแล้วจะเน้นการเผาเป็นสำคัญไม่เลือกชั้นวรรณะและยศศักดิ์ ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบ่งประเภทพิธีศพออกเป็น 2 โดยกล่าวถึงพิธีศพที่ไม่เผาสำหรับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ บริสุทธิ์ เช่น นักบวช และพิธีศพที่เผาเป็นพิธีทั่วไป แต่บุคคลทั้งปวงและมีการแบ่งระดับชั้นของพิธีศพตามวรรณะทางสังคม แต่ทั้งนี้ก็มีวิธีการตามความเชื่อทางศาสนาเหมือนกัน คือการเผาและนำไปลอยในแม่น้ำคงคา เพื่อจะนำดวงวิญญาณไปสู่สุรวงสวรรค์

คำสำคัญ: คติเกี่ยวกับความตาย; การจัดการศพ; พระพุทธศาสนาเถรวาท; ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

Abstract

The objectives of this research article are: 1) to study the beliefs of the death and funeral arrangements in Theravada Buddhism, 2) to study the beliefs of the

death and funeral arrangements in the Brahmin-Hinduism, and 3) to comparative study the beliefs of death and funeral arrangements in Theravada Buddhism and Brahmin-Hinduism. This research is a qualitative study by studying and collecting information from the Tripitaka and the Vedas texts including the research papers. The results of study were found that: By conclusion, Buddhism and Brahmin-Hinduism have the same view that “A funeral ceremony is a ritual performed by a living person to support and promote the deceased” followings the path to happiness as the living person hopes. For the difference opinions, (1) Buddhism is only making merit to encourage the deceased. (2) Brahmin-Hinduism aims to beg the gods to grant what they wish for the deceased to be happy, which is divided into 2 types: (1) funerals for innocent people, such as priests, and (2) funerals for ordinary people. On different issues, Buddhism is divided into (1) funeral rites for monks and (2) for lay people. The details of the ceremony vary according to qualifications, royal title. But overall, Emphasis will be placed on cremation, not discrimination on caste and rank. The Brahmin-Hinduism classifies funeral ceremonies into 2 items by referring to (1) the funeral ceremony without cremation for those who are considered holy, such as priests, and (2) the cremation ceremony is a general ceremony. Anyways, all persons and funeral ceremonies are divided according to social castes. However, there is also a method according to religious beliefs, which is to burn it and float it in the Ganges River to lead the soul to heaven.

Keywords: Ideas of the Death; Funeral Arrangements; Theravada Buddhism; Brahmin-Hinduism

บทนำ

สัจธรรมคือความจริง ทุกชีวิตเกิดขึ้นมาบนโลกใบนี้ต้องมี แก่ เจ็บ และตายไปในที่สุดเกิดขึ้นย่อมมีดับไปเป็นธรรมดาหรือตามสภาวะธรรมของสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยงเป็นไปตามวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ เพราะมนุษย์ทุกคนในโลกนี้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายได้พ้น ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอันเป็นพื้นฐานแนวคิดของสังคมไทย ได้สอนให้คนตระหนัก ถึงสัจธรรมแห่งชีวิต โดยเฉพาะเรื่องความตาย ดังคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า ทุกสิ่งเกิดแล้วก็ต้องมีตาย สิ่งใดเกิดแล้วไม่ตายนั่นไม่มี เพราะสิ่งทั้งหลายมีความตายเป็นธรรมดา มีเกิดที่ใด มีตายที่นั่น (พระเทพวิสุทธิเมธี, 2536) การดำเนินชีวิตของคนในสังคมในปัจจุบันนี้ใหญ่มะโหฬารจะไม่นึกถึงความตายและเป็นสิ่งที่ทุกคนจะหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะเมื่อมีการเกิดดับเป็นของธรรมดา หรือตามสภาวะธรรมของสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอนเมื่อมีคนเสียชีวิตลงในชุมชน ถือว่าเป็นงานใหญ่สำหรับชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบช่วยเหลือกัน โดยจัดงานพิธีศพให้เรียบร้อยดีงามตามจารีตประเพณีของชุมชน (ชรินทร์ สันประเสริฐ, 2540) คนในสังคมในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตด้วยความประมาท โดยไม่คำนึงถึงเรื่องของการตายว่าเมื่อเราตายไปจะมีใครหรือญาติพี่น้องจะมาจัดศพให้เราหรือไม่ แต่ยังมีคนกลุ่ม



น้อยได้วางแผนการตายของตัวเองไว้ล่วงหน้า โดยบางคนได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรว่า เมื่อเขาตายไปแล้วให้จัดพิธีศพอย่างประหยัด เช่น ให้ใช้ดอกไม้แห้งแทนดอกไม้สดเพื่อเป็นการประหยัดในการใช้จ่าย ตั้งศพไว้ 3 วันก็เผา บางคนให้จัดพิธีศพอย่างสมเกียรติ ให้มีมหรสพทุกคืน จัดพิธีศพแบบงานรื่นเริง ไม่ให้โศกเศร้า เป็นต้น (พระราชวิสุทธิโสภณ, 2521) พิธีการจัดงานศพแต่ละเชื้อชาติศาสนา ก็มีความแตกต่างกัน ส่วนการจัดงานศพของชาวไทยนั้นได้กล่าวถึง การจัดพิธีศพที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ พิธีจัดงานศพทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเริ่มตั้งแต่ตายจนถึงพิธีสังเคราะห์ และการทำบุญครบรอบ 7 วัน 50 วัน หรือ 100 วัน

การจัดการศพของผู้ตายก็จะมีพิธีกรรมที่มีความแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อในวัฒนธรรมและประเพณีและค่านิยมที่ถือปฏิบัติกันมาในแต่ละบริบทของพื้นที่ ความสำคัญของพิธีกรรมการจัดงานศพทำให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้เห็นและได้เรียนรู้พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำศพว่ามีความสำคัญอย่างไร ในทางพระพุทธศาสนานั้นการจัดงานศพเริ่มมีมาตั้งแต่ที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ขยายไปทั่วโลกพิธีกรรมทางศาสนาก็ตามไปด้วย ฉะนั้นพิธีกรรมจัดงานศพก็อยู่ในหนึ่งพิธีกรรมนั้น ในส่วนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนั้นก็จะมีพิธีกรรมที่เหมือนกัน ก็คือก่อนจะเผาร่างกายนั้นซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายกันจะมีพิธีกรรมมากมายดังรายละเอียดที่จะค้นคว้าอธิบายต่อไปในบทที่สองและบทที่สาม ดังนั้น จึงมีการกำหนดตามประเพณี เพื่อสนับสนุนส่งเสริมหนุนนำให้วิญญาณของผู้ตายนั้นไปสู่สุคติ ในความเชื่อของพระพุทธศาสนาเถรวาท ชีวิตหลังความตาย มี 2 ลักษณะคือ สุคติและทุคติ ขึ้นอยู่กับการกระทำกรรมของแต่ละบุคคล ดังพุทธพจน์ว่า “เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุคติก็เป็นอันหวังได้” “เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุคติก็เป็นอันหวังได้” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 70 หน้าที่ 62-63 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อมีความเชื่อทางด้านศาสนา จึงทำให้มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาขึ้น เพื่อหนุนนำให้ดวงวิญญาณของผู้ตายได้ไปสู่สุคติ ไม่ว่าจะเป็นคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก็จะมีพิธีกรรมที่เหมือนกัน เพราะอิทธิพลของศาสนาจากที่เดียวกันคือประเทศอินเดีย

อินเดียเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นอารยธรรมที่เก่าแก่ เป็นมรดกโลก มีความหลากหลายด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรมนับตั้งแต่สมัยโบราณสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะเรื่องของการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตาย ชาวฮินดูเชื่อว่าสถานะที่พวกเขาเป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นผลมาจากการกระทำในชาติก่อน ถ้าพฤติกรรมของเขาในชาติก่อนชั่วร้ายมาก ๆ เขาอาจจะต้องประสบกับชีวิตที่ยากลำบากในชาตินี้ ดังนั้น เป้าประสงค์ของชาวฮินดูคือการได้หลุดพ้นจากกฎแห่งกรรม ดังนั้นการตายไม่ใช่เรื่องน่าเศร้ามากนักสำหรับชาวฮินดูดังที่ ท่านมหาตมะ คานธี(Mahatma Gandhi) ผู้นำของอินเดีย ได้กล่าวไว้ว่า “ความตายนั่น ไม่ว่าในกรณีใดย่อมเป็นการหลุดพ้นจากความทุกข์โศกโศก มีโชหรือ ถ้าเช่นนั้นจะโศกอาดูรทำไม ในเมื่อความตายมาถึง” (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2553) ฉะนั้นพิธีศพ จึงเป็นประเพณีสำคัญเมื่อรู้ตัวว่าจะตายก็จะให้ผู้ใกล้ตายทำความดีล้างบาปเช่น บูชาพระนารายณ์เชิญพราหมณ์มาเพื่อถวายแม่โค ฟังเทศนาจากพราหมณ์ นำเทวรูปมาวางใกล้ผู้จะตายเพื่อให้ใกล้ชิดกับเทพเจ้า เป็นต้น เมื่อมีคนตาย ศพของชาวฮินดูทั่วไปจะต้องนำไปเผาไฟ ยกเว้นศพเด็ก ศพพระ เพราะศพคนตายเหล่านี้ที่ไม่เผาไฟมีความเชื่อว่า ศพเด็กบริสุทธิ์ ศพนักบวช ศพที่ถูกงูเห่ากัด และศพหญิงที่ตายทั้งกลม เพราะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว ส่วนศพที่เผาเชื่อว่าไฟจะชำระบาปให้บริสุทธิ์มีการอาบน้ำศพ แต่งตัวด้วยเสื้อผ้า มีการจัดข้าวบิณฑังสังเวทวิญญาณผู้ตายแล้วห่อศพด้วยผ้าใหม่ ศพผู้หญิงมีสามี

แล้วก็จะห่อด้วยผ้าสีแดงสีแดง นอกจากนั้นห่อด้วยผ้าสีขาววางมัดบนแคร่ที่ทำจากไม้ไผ่เป็นเหมือนบันได ก็จะมีคนหามเป็นชาย 4 คน มีผู้ไปส่งศพเดินเป็นขบวน บางครั้งมีดนตรีนำ มีการสวดมนต์เป็นจังหวะและจะมีการกล่าวถึงพระเจ้าด้วยว่า “นามะนาม สัจจะแฮร์ ตลอดเส้นทางจนจะถึงริมแม่น้ำคงคา เมื่อถึงมาปณสถานริมฝั่งแม่น้ำคงคา ญาติก็จะนำน้ำในแม่น้ำคงคามาล้างหน้าศพจากนั้นผู้เป็นพราหมณ์ก็จะนำศพลงไปจุ่มในแม่น้ำคงคาแล้วก็นำไปวางบนเชิงตะกอนหรือกองฟืนจึงจุดไฟเผา หลังจากนั้นนำอัฐิเถ้าถ่านไปลอยลงแม่น้ำ (ชัยวุฒิ พิชยะกุล, 2553)

ประเพณีพิธีการที่เกี่ยวกับการจัดงานศพที่ปฏิบัติกันในพระพุทธศาสนานั้น มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามเหตุปัจจัยต่างๆ เช่น ยุคสมัย สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของแต่ละสังคมที่สะท้อนถึงความพยายามของมนุษย์ที่จะเชื่อมโยงระหว่างโลกที่ตนเองรู้จักกับโลกที่ลึกลับอันน่าสะพรึงกลัว เพื่อให้วิญญาณของผู้ที่จากไปอยู่อย่างมีความสุขตามความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย พิธีทำศพส่วนใหญ่จะสะท้อนให้เห็นถึงความหวาดกลัววิญญาณหรือผีของคนตาย ซึ่งมักเชื่อว่าผู้ที่ตายจะเปลี่ยนสภาพไปเป็นวิญญาณที่ดุร้าย อาจนำอันตรายมาถึงคนได้ ฉะนั้นขั้นตอนต่างๆ ของพิธีทำศพจะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่าความตายมิใช่เพียงจุดสิ้นสุดของชีวิตโดยสมบูรณ์เท่านั้น (ปราณี วงษ์เทศ, 2534)

ในสมัยพุทธกาลนั้น จะพบว่า เมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็จะมีจัดการศพอยู่ หลายวิธี ได้แก่ การนำศพไปทิ้งไว้ที่ป่าช้าให้เป็นอาหารดังปรากฏในพุทธพจน์ว่า “สัตว์ย่อมเกิดและ ตายบ่อยๆ บุคคลทั้งหลายย่อมนำซากศพไปป่าช้าบ่อยๆ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 680 หน้าที่ 211 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การนำไปลอยที่แม่น้ำคงคาซึ่งไม่ว่าจะเป็นการจัดการศพด้วยวิธีการใดๆ ก็ตาม ก็จะมีพบว่าการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในการจัดการศพอยู่เสมอ นี่คือประเพณี ที่เกี่ยวกับงานศพอย่างหนึ่ง และโดยเฉพาะการดำเนินการจัดการถวายพระเพลิงพระบรมสรีระของ พระพุทธองค์นั้น มีการประกอบพิธีอย่างสมพระเกียรติแต่แฝงไว้ด้วยความเรียบง่าย การจัดงานศพ ในสมัยพุทธกาลนั้น เน้นความสะดวกและรวดเร็ว เนื่องจากเห็นว่าศพของมนุษย์นั้นเป็นเหมือนก้อนไม้ที่ไร้วิญญาณ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 502 หน้าที่ 546 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การจัดพิธีศพของชาวฮินดูนั้นจะมีความแตกต่างกันตามวรรณะและสถานภาพทางสังคมของผู้เสียชีวิต อย่างไรก็ตาม ชาวฮินดูมีประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับความตายที่คล้ายคลึงกัน คือการที่ผู้ป่วยมีความต้องการที่จะไปใช้ชีวิตที่แม่น้ำคงคา ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองพาราณสี หากไม่สามารถไปประกอบพิธีที่แม่น้ำคงคาได้ ชาวฮินดูก็สามารถประกอบพิธีศพที่แม่น้ำแห่งไหนก็ได้ตามแต่ความสะดวกและตามความศรัทธา แต่ส่วนใหญ่แล้วชาวฮินดูจะนิยมมาประกอบพิธีกรรมศพที่แม่น้ำแห่งนี้ เพราะแม่น้ำคงคาเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดู เป็นสายน้ำแห่งความศรัทธาที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวฮินดูนับตั้งแต่การเกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต นักบุญส่วนใหญ่จะรวมตัวกันมาแสวงบุญที่นี่ ในเรื่องของพิธีกรรมการทำศพนั้น ชาวฮินดูมีความเชื่อว่า แม่น้ำคงคาคือแม่น้ำที่จะพาดวงวิญญาณของผู้เสียชีวิตไปสู่เทวโลกได้ จึงทำให้แม่น้ำแห่งนี้มีทั้งโรงแรมแห่งความตายสำหรับผู้ที่ต้องการจะมาเสียชีวิตที่แม่น้ำคงคาตั้งเรียงรายอยู่ริมแม่น้ำ

ในพิธีกรรมการทำศพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนั้น เรียกว่า อันตเยชฌิ หรืออันตรณะ หมายถึงบูชาญสฺตทาย หรือกิจสฺตทาย เป็นพิธีกรรมประเภท “สัมสการ” หรือ สังสการ สัมสการ



แปลว่า “ความสับสน” หมายถึง พิธีกรรมตลอดชีวิตคนเรา เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ภาวะต่างๆ มีทั้งสิ้น 16 ประการ นับตั้งแต่เกิดไปจนตาย คำนี้ในไทยเราก็มักมาใช้ เช่นในภาคเหนือเรียกพิธีศพเจ้านายว่า “ส่งสการ” หรือในตำนานพราหมณ์เมืองนครพาราณสี เรียก “สรงการศพ” อันตรธานมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นและนิกาย แต่พิธีกรรมหลักๆ เหมือนกัน คือการเผาศพญาติพี่น้องจะหามศพไปที่แม่น้ำ ไปสู่บริเวณเผาศพ ชื้อไม้พิน ถ้ามีเงินก็ใช้ไม้หอมเช่นไม้จันทน์ ชำระศพด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ ให้กลืนน้ำศักดิ์สิทธิ์หรือใบกะเพรา ประพรมศพด้วยเนย แล้วผู้สืบทอดหรือผู้ “สปีนทะ” (ร่วมข้าวบิณฑคือถวายข้าวบิณฑให้ผู้ตายได้ตามลำดับ) จุดไฟเผาศพ ที่น่าสนใจคือ จะมีหม้อดินเผาใส่น้ำใบหนึ่ง ก่อนจะเผาศพ ผู้เผ่าจะทุบหม้อน้ำนี้และวางไว้ข้างศีรษะผู้ตาย และเมื่อเผาไหม้แล้วจะทำพิธี “กपाल กิริยา” คือใช้ไม้ไผ่เจาะกะโหลกให้เป็นรูหรือแตก เพื่อให้ดวงวิญญาณออกจากร่างกายเสร็จแล้วเก็บอัฐิไปลอยน้ำ ในระหว่างนั้นต้องถวายอาหารและน้ำแก่ผู้ตายอย่างน้อยสามวันทั้งเช้าและเย็น จะต้องไว้ทุกข์อย่างน้อยสิบถึงสิบหกว้น โดยการกินแต่อาหารง่ายๆ ที่ไม่มีเกลือปรุงรส และทำบุญให้ทานตลอดช่วงนั้น ที่สำคัญฝ่ายชายจะต้องโกนศีรษะ (เหลือปอยที่ทำยทอยไว้หน่อยหนึ่งสำหรับเป็นมวยผม เรียกว่าศิขาเป็นสัญลักษณ์ของชาวฮินดู)

พิธีการที่แตกต่างกันในส่วนของการจัดงานศพของชาวไทยในแต่ละท้องถิ่นนั้นได้กล่าวถึงพิธีการจัดงานศพที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาและรวบรวมข้อปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีการจัดงานศพทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเริ่มตั้งแต่ตายจนถึงเผา และหลังเผาแล้ว ซึ่งเป็นข้อมูลที่กล่าวถึงขั้นตอนพิธีการจัดงานศพ ผู้ทำการวิจัยจะได้แยกแยะรายละเอียดทุกขั้นตอนไว้เป็นข้อๆ เช่นในเรื่อง ของการเตรียมเครื่องใช้ในงานศพ ก็จะบอกถึงเครื่องใช้ตั้งแต่การเตรียมเครื่องนุ่งห่มของเจ้าภาพเป็นต้นไปตลอดถึงเครื่องใช้ในพิธีศพ จนกระทั่งเครื่องใช้ในพิธีทำบุญหลังการเผาศพแล้ว ในส่วนของการแปรรูปเก็บอัฐิ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงมารยาทในการไปงานศพที่ควรปฏิบัติ โดยแยกเป็น ประเภทไว้เช่นมารยาทในการไปอาบน้ำศพงานทำบุญศพงานเผาศพ (दन्य षायोरा, 2538)

พิธีกรรมการทำพระศพเจ้านายของเราที่ข้าราชการบริหารและราษฎรโกนศีรษะรับมาจากอินเดีย แตกต่างกับพิธีของพราหมณ์ไทยในพระราชสำนักซึ่งจะไม่โกนผมอย่างพราหมณ์อินเดีย เพราะถือว่าการโกนผมเป็น “ปาราชิก” เพียงแต่จะปลดมวยสยายผมเข้าในกระบวนพิธี(เรียกในหน้าที่นี้ว่า นาลิวัน) ซึ่งปกติพราหมณ์จะไม่ปลดมวยผมให้ผู้ใดเห็น การสยายผมจึงเป็นการแสดงความอาลัย โศกเศร้าสำหรับชาวฮินดู การตายนั้นจึงเป็นการเปลี่ยนผ่านไปสู่ภพภูมิอื่น และจะต้องกลับมาเวียนว่ายในสังสารวัฏจนกว่าจะบรรลุโมกษะ ผู้ตายอาจไปสู่โลกของบรรพบุรุษหรือ ปิตโลก (โลกของเทพบุตร) กลายเป็นปิตฤ (ภาคใต้เราเรียกเปรต หมายถึง ผีบรรพชน) หรือหากมีศรัทธากล้า ก็อาจได้รับพระกรุณาของพระเจ้าให้ไปสู่ ไวกูณฐ์โลกของพระวิษณุ หรือสวรรค์ของเทพเจ้าที่ตนนับถือโดยมิต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก ทศนคติและพิธีกรรมเรื่องความตายของพุทธ ฮินดู และศาสนาต่าง ๆ ในอินเดียคล้ายกัน เน้นความเป็นอนิจจังหรือความไม่เที่ยง และต่างน้อมนำให้เกิดการใคร่ครวญพินิจต่อชีวิตอย่างลึกซึ้ง ความตายในฐานะการมีชีวิตอยู่กับปัจจุบันขณะ คือการตายจากตัวตนที่สั่งสมไว้ในความคิด เป็นภาวะที่เข้าถึงการตายในทุกขณะของชีวิต เป็นการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความตระหนักรู้ที่รู้เท่าทันต่อชีวิต รู้จักตนเองอย่างหมดจดบริบูรณ์ ความหมายของความตายจะปรากฏโดยไม่ต้องพยายามแสวงหา ด้วยเหตุนี้ความหมายของความตายจึงเป็นสิ่งเดียวกับความหมายของชีวิต (พระอารดินทร์ เขมธมโม (รัตนภู), 2549)



จากการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับคติการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จะเห็นได้ว่า หลังจากมนุษย์ได้สิ้นลมหายใจหรือตายแล้ว ก็จะนำไปประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนา ทั้งศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา มีถิ่นกำเนิดในที่เดียวกันคือประเทศอินเดีย ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเกิดก่อนพระพุทธศาสนาหลายพันปีได้เป็นต้นแบบของพิธีกรรมต่างๆตามหลักคัมภีร์พระเวท และต่อมาพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในท่ามกลางของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งมีวัฒนธรรมและพิธีกรรมเกี่ยวกับศพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีความเหมือนและความแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพิธีกรรมคติความเชื่อเกี่ยวกับศพในทั้งสองศาสนาเพื่อเปรียบเทียบกันเพื่อให้ทราบความเหมือนและความแตกต่างเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับศพในคติความเชื่อทางศาสนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
3. เพื่อเปรียบเทียบคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ในพระพุทธศาสนาเถรวาทศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น และคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ คัมภีร์พระเวท คัมภีร์อุปนิษัต คัมภีร์ภควัทคา เป็นต้น
2. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติภูมิ (Secondary Sources) หมายถึง อรรถกถา งานเขียนนักปราชญ์ หนังสือ บทความ เอกสาร ตำรา วารสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์และดุชนิพนธ์อันเป็นผลงานด้านวิชาการของนักวิชาการและนักวิจัยอื่นๆที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องศึกษาเปรียบเทียบคติการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูอันจะทำให้งานวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
3. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารปฐมภูมิและทุติภูมิ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบคติความหมาย พิธีกรรมการทำศพ พิธีการทำบุญอุทิศให้ผู้ตายทั้ง 2 ศาสนา คือ ในพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และสรุปประเด็นการศึกษาเรื่องคติการจัดการศพในพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ผลการศึกษา

1. คติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปได้ดังนี้
พระพุทธศาสนาเถรวาท มีทัศนะว่า พิธีศพ หมายถึง ระเบียบพิธีกรรมในการจัดการเกี่ยวกับศพของบุคคลที่ตายไปหรือร่างคนที่ตายแล้วมีคติความเชื่อว่าคนเมื่อสิ้นลมหายใจ ประภพของพิธีศพ



ทางพระพุทธศาสนานั้นมีประเภท คือพิธีศพในสมัยพุทธกาลและพิธีศพในสมัยปัจจุบัน มีลำดับขั้นตอนที่ต่างกันอย่างออกไปตามยุคตามสมัย (พระนพดล สุทธิธมโม, 2560) ส่วนเป้าหมายและคุณค่าของพิธีศพนั้นจะมีความสำคัญมาก เพราะเป็นข้อกำหนดให้ปฏิบัติต่อกันของคนในสังคม การทำพิธีศพนี้มีความแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ ในการทำพิธีศพจะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและทำให้เกิดความสามัคคีในญาติพี่น้อง และบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม พิธีศพได้ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จึงกลายมาเป็นประเพณีนิยมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่ละท้องถิ่นพิธีกรรมอาจมีความแตกต่างกันบ้างในบางเรื่อง แต่มีวัตถุประสงค์เหมือนกันคือเพื่อเป็นการสักการะผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย และทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายให้ไปสู่สุคติ เพราะมีความเชื่อว่าเมื่อคนตายไปแล้วย่อมไปเกิดภพใหม่ตามกรรมที่ตนได้ทำไว้

1. พิธีศพในสมัยพุทธกาล พิธีศพสมัยพุทธกาลดังกล่าวมานั้น มักจะจัดการศพโดยการเผา แต่ยังมีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาบางแห่งที่มีการจัดการกับผู้ตายด้วยการฝังศพ ซึ่งการจัดการกับศพในลักษณะนี้ ไม่ได้กล่าวถึงขั้นตอนของพิธีกรรม เพียงแต่กล่าวถึงการนำศพไปทิ้ง หรือไปฝังเท่านั้นดังกรณีบุตรของนางกิสาคโคตมีตาย นางอุ้มร่างบุตรไปถามหาญาเพื่อรักษา บุรุษคนหนึ่ง แนะนำให้ไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงแนะนำให้นางไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาด จากเรือนของคน ที่ไม่มีใครตายเลย นางเที่ยวตระเวนถามหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดนั้น ผลสุดท้ายก็หาไม่ได้ตั้งใจปรารถนา นางจึงทิ้งศพของบุตรไว้ในป่า เสร็จแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 230 หน้าที่ 173-174 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. พิธีศพในสมัยปัจจุบัน พิธีศพในยุคปัจจุบันนั้น ต้องมีการตระเตรียมในหลายด้านถ้าเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่ค่อยเท่าไร แต่ถ้าเป็นเจ้านาย ขุนนาง และพระเถระที่มีผู้คนนับถือมากแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เวลาเตรียมงานหลายวัน เพื่อที่จะให้ผู้ที่จะเคารพศรัทธาได้มาระลึกถึงคุณงามความดีจากหลักฐานทางโบราณคดีไทยพบว่าในระยะเวลานี้ หรือที่นักวิชาการเรียกว่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นหรือเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว พบว่าการเผาศพมีพัฒนาการมากยิ่งขึ้นกล่าวคือในช่วงระยะเวลานี้พบหลักฐานการเผาศพเกิดขึ้นและความหมายของการเผาศพ ก็มีแตกต่างกันออกไปเช่น การเผาศพเป็นวิวัฒนาการที่สำคัญของชุมชนโบราณอีกระดับหนึ่งในการจัดการศพของผู้ตาย เพราะการเผาศพผู้ตายโดยการเผานั้นนับเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญมาก เนื่องจากการบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพิธีกรรมดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาหลายแสนหลายหมื่นปี และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ บ่งบอกถึงวิวัฒนาการของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พัฒนาตนเองเข้าสู่สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อประวัติศาสตร์ (นิรันดร์ ชัยนาม, 2512)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การจัดพิธีศพเป็นคติธรรมความเชื่อที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมในทางศาสนา เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ เป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ญาติผู้วายชนม์ ให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เป็นการแสดงออกถึงน้ำใจที่ดีงาม การแสดงออกถึงน้ำใจต่อกันมี 3 ยาม คือยามจน ยามเจ็บ และยามจาก ซึ่งเป็นคติธรรมในทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศให้ผู้ตายไปแล้วนั้นดวงวิญญาณของผู้ตายไปจะไปสู่สุรางค์สวรรค์ และปัจจุบันการประกอบพิธีศพนั้น ยังก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้ คือ (1) กำลังใจให้ผู้ที่อยู่เบื้องหลัง (2) ญาติได้พบปะสมาคมกัน (3) ได้ทำบุญอุทิศให้คนตาย (4) จัดการศพไม่ให้จุจาดตาต่อผู้พบเห็น (5) เพื่อระลึกถึงผู้ตาย (6) ให้โอกาสคนได้มาขอ

อโหสิกรรม (7) เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้มีชีวิตอยู่และ (8) เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู (พระครูคุณสารสัมพันธ์, 2545)

2. คิดเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพพิธีศพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สรุปได้ว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีทัศนะว่า พิธีศพนั้นได้มีการพัฒนาการมาตามลำดับและสามารถมองเห็นวิวัฒนาการของความเปลี่ยนแปลงพิธีจากยุคก่อนพุทธกาลถึงครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยครั้งพุทธกาลนิยมทำพิธีศพโดยการฝัง ต่อมาเมื่อความเชื่อในทางศาสนาฮินดูเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวอินเดีย จึงมีพิธีกรรม “สญฺวาสี” คือ การทำพิธีชำระบาปที่แม่น้ำคงคาของทุกคนเป็น และคนตายขึ้นตามความเชื่อว่ามีน้ำคงคาไหลมาจากปากพระพรหม (พระมหาประมวล ฐานทตโต (บุลาคม), 2548) การตายในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนั้น จะเป็นเรื่องของกาย ไม่เกี่ยวกับจิตใจเมื่อร่างกายซึ่งเปรียบเสมือนบ้านของวิญญาณชำรุดเสียหายหนักจนไม่อาจเป็นที่อาศัยของวิญญาณหรือชีวาตมันได้อีกต่อไป ชีวาตมันก็ออกจากร่างกายไปหาร่างใหม่อาศัยอยู่ต่อไป ดุจคนเมื่อเสื้อผ้าชุดไหนใช้ไม่ได้แล้วก็ทิ้งไป แล้วเอาชุดใหม่มาสวมใส่แทนก็ฉนั้นนั่น เหมือนคนถอดเครื่องนุ่งห่มชุดเก่าเสีย แล้วสวมชุดอื่นซึ่งเป็นชุดใหม่ฉนั้นนั่น ชีวาตมันที่มาอาศัยอยู่ในร่างกายก็ฉนั้นนั่น ทั้งร่างเก่าแล้วเข้าสู่ร่างใหม่ (พระมหาประมวล ฐานทตโต (บุลาคม), 2548)

จากมุมมองของศาสนาฮินดูการตายอาจเทียบได้กับการหลับและประสบการณ์หลังความตายไปสู่ความฝัน ความคิดและการกระทำของรัฐที่ตื่นขึ้นจะเป็นตัวกำหนดลักษณะของความฝันของเรา ในทำนองเดียวกันหลังจากความตายจิตวิญญาณประสบการณ์ผลของความคิดที่ให้ความบันเทิงและการกระทำที่มันดำเนินการในช่วงชีวิตบนโลก ประสบการณ์หลังความตายเป็นจริงกับจิตวิญญาณเช่นเดียวกับความฝันเป็นจริงกับคนที่ฝันและอาจดำเนินต่อไปได้นาน ๆ จากนั้นเมื่อจิตตื่นขึ้นหลังจากการนอนหลับนั้นพบว่าตัวเองเกิดใหม่เป็นมนุษย์ ตามคัมภีร์ฮินดูบางคนหลังความตายอาจจะเกิดเป็นมนุษย์โดยไม่ต้องผ่านประสบการณ์ของสวรรค์หรือนรก ไม่มีการทำลายจริงในวิวัฒนาการทางจิตวิญญาณของจิตวิญญาณที่มีต่อความรู้ด้วยตนเอง แม้แต่จิตวิญญาณที่ล่วงเลยมาเป็นมนุษย์เกิดจากมนุษย์เป็นเพียงทางอ้อมเท่านั้น ชีวิตถัดไปของผู้ตายกำลังพิจารณาจากความคิดสุดท้ายของเขาในชีวิตปัจจุบัน พวกพราหมณ์ฮินดูจึงมีความเชื่อว่า การได้มาเกิดเป็นมนุษย์เป็นสิ่งประเสริฐยิ่ง เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสติปัญญามีเหตุผลมีความคิดริเริ่ม จึงสามารถที่จะทำกรรมดี บำเพ็ญตบะโยคะปฏิบัติสมณธรรม บำเพ็ญพรตถือเพศพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นหนทางที่จะนำดวงวิญญาณของตนให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงแล้วเข้าไปอยู่ในภาวะเดียวกับพรหมันหรือปรมาตมันได้ดังนั้น การจัดงานศพของชาวฮินดูขึ้นมา จึงเป็นการจัดขึ้นเพื่อระลึกถึงความตาย และความตายจะจัดขึ้นในรูปแบบที่เป็นธรรมสม่าเสมอซึ่งกำหนดโดยพระเวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ฮินดูที่เก่าแก่ที่สุดที่เขียนขึ้นในภาษาสันสกฤต ตันพิธีกรรมต่างๆ จะแตกต่างกันตามพื้นที่ประเพณีและปัจจัยอื่นๆ พิธีกรรมส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยครอบครัวด้วยพิธีกรรมบางอย่างที่ทำโดยนักบวช ชาวฮินดูที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ไม่มีผู้ก่อตั้ง มันสอนว่าพระเจ้าทรงอยู่ในแต่ละสิ่งมีชีวิตและวัตถุในจักรวาลและยังอยู่เหนือทุกสิ่งทุกอย่าง เชื่อว่าสาระสำคัญของแต่ละดวงวิญญาณคือพระเจ้า และจุดประสงค์ของชีวิตคือการตระหนักถึงสาระสำคัญของพระเจ้า โดยชาวฮินดูเชื่อว่าเมื่อคนตายวิญญาณซึ่งหมายถึงบุคคลที่ออกและความตายเกิดขึ้นกับร่างกายเท่านั้น ดังนั้น ส่วนใหญ่ครอบครัวจะเลือกการเผาศพ ไม่นานหลังจากความตาย

3. เปรียบเทียบคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนา



พราหมณ์-ฮินดู ดังนี้

จากการศึกษาเปรียบเทียบพิธีศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีทัศนะเหมือนกันว่า พิธีศพเป็นพิธีกรรมที่บุคคลผู้ยังมีชีวิตอยู่ประกอบขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ย้ายไป ดำเนินไปสู่วิถีทางแห่งสุคติตามที่ผู้มีชีวิตอยู่หวังไว้ ส่วนความแตกต่างกันพระพุทธศาสนาเป็นเพียงทำบุญเพื่อส่งเสริมให้ผู้ตายเท่านั้น ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ประกอบพิธีมุงอ้อนวอนให้เทพเจ้าประทานในสิ่งที่ตนปรารถนาให้ผู้ตายมีความสุข ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พิธีศพของผู้บริสุทธิ์ เช่น นักบวช และพิธีศพของบุคคลทั่วไป ในประเด็นที่ต่างกัน พระพุทธศาสนาแบ่งเป็นพิธีศพของนักบวชกับฆราวาสและมีรายละเอียดในการประกอบพิธีแตกต่างกันตามวุฒิ ฐานันดรศักดิ์ แต่โดยภาพรวมแล้วจะเน้นการเผาเป็นสำคัญไม่เลือกชั้นวรรณะ และยศศักดิ์ ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบ่งประเภทพิธีศพออกเป็น 2 โดยกล่าวถึงพิธีศพที่ไม่เหมาะสำหรับผู้ที่เป็นบวชหรือผู้บริสุทธิ์ เช่น นักบวช และพิธีศพที่เผาเป็นพิธีทั่วไปแต่บุคคลทั้งปวงและมีการแบ่งระดับชั้นของพิธีศพตามวรรณะทางสังคม แต่ทั้งนี้ก็มีวิธีการตามความเชื่อทางศาสนาเหมือนกัน คือ การเผาและนำไปลอยในแม่น้ำคงคา เพื่อจะนำดวงวิญญาณไปสู่สรวงสวรรค์

ขั้นตอนในการประกอบพิธีศพทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคล้ายกันเริ่มตั้งแต่การชำระศพของผู้ตายให้สะอาดและประดับประดาศพให้ไม่อุจาดตามีการบำเพ็ญกุศลในระหว่างและมีการเผาเป็นที่สุด ส่วนประเด็นที่ต่างกันั้นพระพุทธศาสนามีพิธีกรรมที่ละเอียดอ่อนแฝงไว้ด้วยคติธรรม เช่น การประกอบพิธีศพของพระพุทธรูป มีการพันด้วยผ้าสี 1,000 ชั้น มีการปลงธรรมสังเวยตอนเผาปัจจุบันกลายเป็นการสวดพระอภิธรรมและมีพิธีกรรมเล็กๆ น้อยๆ ผสมผสานตามวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีธรรมเนียมเก็บอัฐิของบรรพบุรุษไว้เพื่อสักการบูชาอันแสดงถึงความกตัญญู กตเวทิตา ส่วนขั้นตอนพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ต่างกันั้นจะเน้นพิธีการรวมญาติเพื่อแสดงถึงความรักในผู้ตายเน้นผู้เป็นผู้ประกอบพิธีไม่มีการเก็บอัฐิไว้หลังจากการเผาลงในแม่น้ำคงคาพร้อมทั้งเฝ้าอังคาร

เป้าหมายของการประกอบพิธีศพของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเหมือนกัน คือ ต้องการชำระศพไม่ให้มีกลิ่นเหม็นอุจาดตาและเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายไปสู่สุคติภพที่ต่างกัคือ พระพุทธศาสนาเถรวาทมีเป้าหมายเพียงเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายเท่าที่ผู้ตายสามารถรับผลแห่งบุญนั้นไม่สามารถที่จะบังคับให้ผู้หนึ่งผู้ใดอำนวยความสะดวกให้ผู้ตายสมหวังได้ทั้งหมด ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ตายไปสู่สุคติภพด้วยการอ้อนวอนเทพเจ้าช่วยประคับประคองเอ็นดูให้เข้าสู่ภพภูมิที่ผู้ตายปรารถนาเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่

ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าพิธีศพเหมือนกันคือการทำความดีอุทิศให้ผู้ตาย อันแสดงถึงคุณค่าของพิธีกรรมที่สื่อถึงเจตนารมณ์ของการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม ด้วยมิตรไมตรีมีการเอื้อเฟื้อกันทั้งเมื่อมีชีวิตอยู่และเมื่อทั้งสิ้นชีพไป ส่วนประเด็นที่ต่างกันพระพุทธศาสนาองในส่วนแยกย่อยตั้งแต่ผู้ตายญาติผู้ตายสังคมชุมชนและคุณธรรมของผู้ตายอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันตามสถานทางสังคม เช่น ปู่ย่า พ่อแม่ มิตร ญาติ เพื่อน ครูบาอาจารย์ เป็นต้น จึงการตอบแทนระลึกถึงตามสถานะ ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมองโดยภาพรวมว่า มนุษย์นั้นเป็นวิญญาณอมตะที่ลงมาเกิดด้วยอำนาจของพรหมดำเนินชีวิตตามลิขิตของพรหม เมื่อสร้างกรรมหรือประกอบพิธีกรรมที่เป็นที่ยินดีแก่พรหม ก็จะกลับเข้าสู่อ้อมกอดของพรหมดั่งนั้น การประกอบ

พิธีกรรมเกี่ยวกับศพจึงมีการสวดอ้อนวอนบวงสรวงเพื่อให้พรหมยินดี

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาวิจัยเรื่องคติเกี่ยวกับความตายและพิธีศพพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดภายหลังของศาสนาพราหมณ์ เพราะได้แยกหรือวิวัฒนาการมาจากศาสนาพราหมณ์ เพราะฉะนั้นประเพณีและวัฒนธรรมหลายอย่างก็ยังคงสืบทอดไว้ยังคงรักษาเอาไว้ เช่นพิธีทำศพของบุคคลที่ตายแล้ว ก็จะมีการจัดทำพิธีแบบพราหมณ์ แต่การจัดการเรื่องศพก็จะมีการแบ่งแยกชนชั้นต่างๆตามวรรณะ ตามพิธีกรรมของพราหมณ์ศาสนา ก็คือการเผาที่รินแม่น้ำ ลักษณะพิธีกรรมเผาศพตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ฮินดูนั้น จะมีจุดเด่นตรงที่ ชาวฮินดูจะไม่เก็บศพไว้นาน โดยจะจัดการศพด้วยวิธีการเผาไม่นานหลังการเสียชีวิต ศพจะถูกห่อหุ้มด้วยผ้า จากนั้นจะมีการโปรยดอกไม้เพื่อคลุมศพอีกชั้นหนึ่ง เมื่อเสร็จแล้ว ญาติหรือเพื่อนฝูงของผู้ตายจะนำร่างไว้ริ้วญาติขึ้นวางบนแคร่แล้วแบกไปยังพื้นที่ริมแม่น้ำ จากนั้นก็จะตั้งศพลงบนกองฟืนที่ทางญาติๆ ได้ไปจับจองซื้อเอาไว้ ถ้าในสมัยก่อนก็จะหาฟืนไม่ได้จากบริเวณนั้น เมื่อญาติผู้ตายมาครบแล้วก็จุดไฟเผาศพจนร่างเหลือเพียงเถ้าถ่าน ก็จะเก็บอัฐิที่หลงเหลืออยู่ไปลอยบนแม่น้ำที่อยู่ใกล้เคียง ก็เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีการนำอัฐิไปลอยในแม่น้ำนั้น เป็นส่วนที่มีความสำคัญของพิธีกรรมเผาศพตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ฮินดูในอินเดีย และสามัญชนทุกครัวเรือนก็มีการปฏิบัติตามประเพณีนี้จนเป็นจารีตของสังคม ซึ่งมีความแตกต่างศาสนาคริสต์และอิสลาม ส่วนศพที่ไม่เผาก็จะมีการยกไว้ เช่น ศพนิกบวช ศพเด็กที่บริสุทธิ์ ศพคนที่ถูกงูกัดตาย ศพคนที่ถูกฟ้าผ่า เป็นต้น เพราะมีความเชื่อว่า บรรดาศพเหล่านั้นวิญญาณได้ไปสู่สวรรค์แล้ว ในพิธีกรรมเบื้องต้นก็จะเหมือนกัน แต่ก็จะมีความแตกต่างกันออกไปของการจัดตามชนชั้นของวรรณะ แต่ในส่วนของพุทธศาสนาก็ยังคงไว้บางอย่าง จะมีกรณีดเว้นก็แต่เมื่อพิธีถวายเพลิงพระบรมศพขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้า ที่บรรดาภคตริย์ผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนาปรารถนาที่จะเก็บพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุไว้ในเจดีย์เพื่อบูชาสืบไป พระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้าจึงมิได้ถูกนำไปลอยในแม่น้ำตามความเชื่อของชาวฮินดูแต่อย่างใด ซึ่งก็นับว่าเป็นกรณีพิเศษจริงๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์มงคล เกสโร (ติมาก) ที่ว่า การทำพิธีศพของบุคคลต่างๆ แตกต่างกันไป โดยจะยกมาเป็นตัวอย่างการจัดศพ 4 ระดับด้วยกันคือ ศพของพระพุทธเจ้า ศพของภคตริย์ ศพของพระสงฆ์ และศพของสามัญชนทั่วไป การทำพิธีศพในทางพระพุทธศาสนานี้มีความแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ ในการทำพิธีศพนั้นก็ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ญาติพี่น้อง และบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม พิธีศพได้สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพาน เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิก็มีการนำวัฒนธรรมประเพณีพิธีศพปฏิบัติตามด้วย จึงกลายมาเป็นประเพณีนิยมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ (พระสมุห์มงคล เกสโร (ติมาก), 2551)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ประเพณี และพิธีกรรมในคติเกี่ยวกับความตายและความเชื่อการทำศพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นพิธีกรรมส่วนหนึ่งที่บุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่จัดให้แก่บุคคลที่สิ้นชีวิตไปแล้ว ด้วยประสงค์ที่จะให้ดวงวิญญาณของผู้วายชนม์นั้นมีความสุข และไปอยู่ในสถานที่อันเป็นที่อยู่ของเทพเจ้าตามความเชื่อทางศาสนา ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงความหมายของความตายเป็นเบื้องต้นแล้ว คือ ในทัศนะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู การตายคือ การหมดสิ้นความเยื่อใยในชีวิต การ



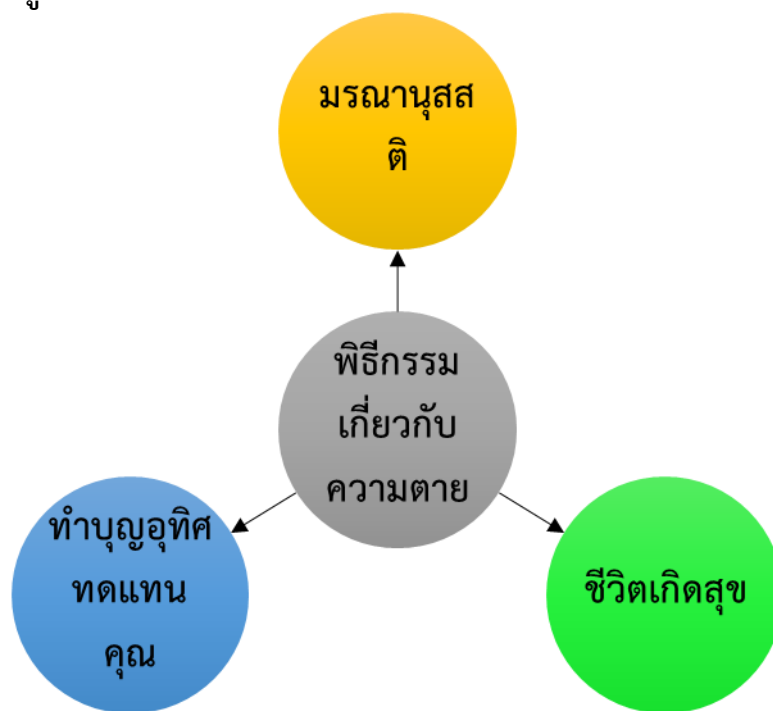
หมดลมหายใจ การตัดขาดจากกันระหว่างร่างกายกับวิญญาณ อันจะเป็นเหตุให้ดำรงชีพอยู่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการหมดลมหายใจหมดสิ้นการบังคับตัวตน ดังที่กฤษณมูรติ ได้ให้ทัศนะของความตาย คือ ความตายเป็นสิ่งที่ไม่รู้ต่อการนิยามให้ความหมายที่ตายตัว ความตายเป็นภาวะไร้ความสับสนเนื่อง ความตายในฐานะการมีชีวิตอยู่กับปัจจุบันขณะ ด้วยเหตุนี้ความหมายของความตายจึงเป็นสิ่งที่เดียวกับ ความหมายของชีวิต ดังนั้น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เชื่อว่า วิญญาณเป็นอมตะจึงไม่ตายตามร่างกาย การตายเป็นเพียงวิญญาณออกจากร่างกาย เพราะร่างกายเดิมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้วิญญาณก็ต้อง ออกไปหาที่อยู่อาศัยใหม่ ในส่วนของการทำศพนั้นพิธีกรรมการทำศพนั้นไม่มีแม้แต่โลงหรือหีบศพก็ไม่มี การใช้ เพราะชาวฮินดูไม่เก็บศพไว้นาน เมื่อมีผู้วายชนม์ก็จะห่อหุ้มศพด้วยผ้าประดับด้วยดอกไม้ วาง บนแคร่และนำไปประชุมเพลิงทันทีระหว่างหามไปเผาที่ริมแม่น้ำ ญาติพี่น้องจะเปล่งคำว่า “รามนาม สัตยา แอ” แปลว่า พระนามของพระรามเท่านั้นจริงแท้ นัยว่าบอกทางผู้ตายให้ระลึกถึงพระเป็นเจ้า หรืออีกนัยหนึ่งคือบอกว่า สรรพสิ่งล้วนไม่จีรัง มีแค่พระนามของพระเป็นเจ้าเท่านั้นที่จริง เล่ากันว่า แม้แต่พระศิวะผู้สถิตในป่าช้าแห่งจักรวาลคือพารานส์นั้นก็ท่อง “รามนาม” อยู่เป็นนิตย์ สอดคล้อง กับงานวิจัยของชัยวุฒิ พิชะกุล ที่ว่า ชาวฮินดูมีความเชื่อว่า การเผาศพ คือการชำระความสกปรกและ ความชั่วร้าย ดังนั้น เขาจึงไม่เผาศพที่มีนัยว่า “บริสุทธิ์” เช่น นักบวช สาวพรหมจารี ทารก และคนที่ ชั่วมากจนต้องถูกเทพเจ้าลงโทษด้วยการให้กัดหรือถูกฟ้าผ่า ศพที่ไม่เผา หมายถึง ศพที่ไม่มีราศีไม่มี มลทินและไม่มีบาป มี 5 ประเภทได้แก่ 1) นักบวช 2) สาวพรหมจารี 3) ทารก 4) คนถูกงูกัดตาย 5) คนถูกฟ้าผ่า ศพของบุคคลที่จะไม่ทำศพด้วยการเผา เช่น เด็กที่ยังไม่มีฟันแท้ หรือสตรีที่ไม่มีสามี เขามักถ่วงน้ำ และที่สำคัญคือ “นักบวช” หรือสันยาสินีนักบวชนั้นเมื่อสิ้นชีวิต ถ้าปรารถนาจะสละทุกสิ่ง ก็มักให้ศิษย์ถ่วงศพหรือลอยศพไปตามน้ำ แต่โดยมากศิษย์มักอยากจะเก็บสรีระไว้เป็นที่ระลึกและสักการะ จึงมักฝังศพในดิน การตายของนักบวชนั้นถือว่าเป็น การเข้า “มหาสมาธิ” คือไม่ได้ตายในความหมายทั่วไป แต่เป็นการเข้าสู่สมาธิอันยิ่งใหญ่ อย่างสงบลึกล้ำ การทำศพนักบวชจะจัดให้อยู่ใน ทำนองสมาธิแล้วฝังไว้ใต้ดินโดยขุดลงไปลึกพอสมควร ฝังแล้วทำเนินดินหรือแท่นศิลาไว้ด้านบนเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน หากนักบวชมีโชคร้ายแท่นเหนือหลุมศพจะเป็นที่ปลูกต้นกะเพราหรือต้นตุลสี เรียกอนุสรณ์สถานแบบนี้ว่า “พจนทาวัน” หรือป่าแห่งความรักของพระกฤษณะ (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2553)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เปรียบเทียบคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สรุปได้ดังนี้ เปรียบเทียบประเภทของพิธีศพ การจัดงานศพของชาวพุทธนั้น มีการจัดที่แตกต่างกัน ตามลักษณะของการตาย ซึ่งชาวพุทธได้แบ่งประเภทของการตายไว้ 2 ประเภท คือ 1) ตายดีหมายถึง การตายเพราะหมดอายุขัยที่เรียกว่าตายเพราะหมดเวรหมดกรรม 2) การตายร้าย หรือตายโหง เป็นการตายที่เกิดขึ้นด้วยฉับพลันทันด่วน มีการตายด้วยอุบัติเหตุการทั้งกลม การตายพราย เป็นต้น การจัดพิธีศพในสมัยปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนานั้นก็จะจัดแบบเรียบง่ายเน้นการทำความดีที่เป็นบุญเป็นกุศลและความดีงาม ตามคติธรรมของชาวพุทธเมื่อมีการตายไปก็เป็นการล่วงลับไม่หวนกลับมาอีก ไม่ว่าเราจะเรียกร้องอย่างไรก็ไม่สำเร็จ ทำอย่างไรก็ไม่มียผล สอดคล้องกับงานของพระมหาคารบ ธรรมโร (หิรัญชาติ) ที่ว่าพุทธศาสนิกชนนั้น ได้ปรารถนาความตายอย่างนี้แล้วก็ทำสิ่งที่ดีงาม เป็นบุญเป็นกุศล ซึ่งได้ผลเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือประการที่หนึ่งได้ทำบุญอุทิศกุศลนั้นแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วประการที่สอง ผู้ที่เป็นพี่น้องและมิตรสหายเป็นต้น ก็จะได้นำเพื่คุณธรรม กล่าวคือ ได้แสดงความกตัญญูตเวทีตาธรรม แสดงความรำลึกถึงและตอบแทน



พระคุณของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นญาติและมิตรสหายของตนนอกจากนี้ ในส่วนของผู้ทำบุญนั้น ก็เป็นการสร้างความเจริญงอกงามในทางบุญทางกุศล สะสมบุญคือความดีไว้ในชีวิตของตนให้มากขึ้นไปด้วย (พระมหาคำรบ ธรรมโร (หิริญชาติ), 2547)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย



จากการศึกษาเปรียบเทียบคติเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีทัศนะเหมือนกันว่า เมื่อคนที่ตายไปแล้วก็จัดการทำพิธีศพเป็นพิธีกรรมที่ญาติและบุคคลผู้ยังมีชีวิตอยู่ประกอบขึ้นเพื่อให้เกียรติแก่ผู้ที่สิ้นชีพไป และเป็นการส่งวิญญาณของผู้ตายให้ไปสู่สุคติในภพใหม่ ในส่วนของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นก็หันมาให้ความสนใจทำความดีไว้เพื่อความไม่ประมาทในชีวิต ให้ประกอบอาชีพการงานอย่างมีสติและมีความสุข ความแตกต่างกันพระพุทธศาสนาเป็นเพียงทำบุญอุทิศให้ผู้ตายเท่านั้นส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ประกอบพิธีมั่งอ้อนวอนให้เทพเจ้าประทานในสิ่งที่ตนปรารถนาให้ผู้ตายมีความสุข สิ่งที่ได้คือได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแบบเรียนรู้เรื่องประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นและของแต่ละศาสนา ที่สร้างความรักความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานศพนั้น จึงมีคำกล่าวไว้ว่าเป็นวันรวมญาติ

สรุป

พิธีศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีทัศนะเหมือนกันว่า พิธีศพเป็นพิธีกรรมที่บุคคลผู้ยังมีชีวิตอยู่ประกอบขึ้นเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไป ดำเนินไปสู่วิถีทางแห่งสุคติตามที่ผู้มีชีวิตอยู่หวังไว้ ส่วนความแตกต่างกันพระพุทธศาสนาเป็นเพียงทำบุญเพื่อส่งเสริมให้ผู้ตายเท่านั้นส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ประกอบพิธีมั่งอ้อนวอนให้เทพเจ้าประทานในสิ่งที่ตน



ปรารถนาให้ผู้ตายมีความสุข ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พิธีศพของผู้บริสุทธิ์ เช่น นักบวช และพิธีศพของบุคคลทั่วไป ในประเด็นที่ต่างกัน พระพุทธศาสนาแบ่งเป็นพิธีศพของนักบวชกับฆราวาสและมีรายละเอียดในการประกอบพิธีแตกต่างกันตามวุฒิ ฐานันดรศักดิ์ แต่โดยภาพรวมแล้วจะเน้นการเผาเป็นสำคัญไม่เลือกชั้นวรรณะ และยศศักดิ์ ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบ่งประเภทพิธีศพออกเป็น 2 โดยกล่าวถึงพิธีศพที่ไม่เผาสำหรับผู้ที่น่าว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เช่นนักบวช และพิธีศพที่เผาเป็นพิธีทั่วไปแต่บุคคลทั้งปวงและมีการแบ่งระดับชั้นของพิธีศพตามวรรณะทางสังคม แต่ทั้งนี้ก็มีวิธีการตามความเชื่อทางศาสนาเหมือนกันคือ การเผาและนำไปลอยในแม่น้ำคงคา เพื่อจะนำดวงวิญญาณไปสู่สรวงสวรรค์

ข้อเสนอแนะ

1. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** ควรนำแนวคิดและคตินิยมเกี่ยวกับความตายพิธีศพในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ไปประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทตามหลักธรรมทางศาสนา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรมีการศึกษาคติธรรมที่แฝงเร้นในพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพโดยการนำไปบูรณาการเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการเผยแพร่ศาสนาให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

2.2 ควรมีการศึกษากการประยุกต์ใช้หลักพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายและการจัดการศพกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

เอกสารอ้างอิง

- ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2540). *มนุษย์กับสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2553). ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. *รายงานวิจัย*. สถาบันทักษิณคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ดนัย ไชยโยธา. (2538). *ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินต์เฮาส์.
- นิรันดร์ ชัยนาม. (2512). *ประเพณีและวัฒนธรรมของเชียงใหม่และลานนาไทย*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2534). *พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- พระครูคุณสารสัมบัน. (2545). *พิธีกรรมต่างๆ และขนบธรรมเนียมประเพณี*. กรุงเทพมหานคร: จิระการพิมพ์.
- พระเทพวิสุทธิเมธี. (2536). *มรณานุสติ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระนพดล สุทธิธมโม. (2560). ศึกษาเปรียบเทียบพิธีศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.



- พระมหาคำรบ ธมมธโร (หิรัญชาติ). (2547). มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในพระพุทธศาสนา: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาประมวล ฐานตโต (บุลาคม). (2548). พาราณสีคืออินเดียแท้. นนทบุรี: บริษัท สำนักพิมพ์ ร่มธรรม จำกัด.
- พระราชวิสุทธิโสภณ. (2521). กรรมที่ปณี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ พิมพ์.
- พระสมุห์มงคล เกสโร (ดีมาก). (2551). ศึกษาปริศนาธรรมจากพิธีกรรมงานศพ: ศึกษาเฉพาะกรณี พิธีกรรม งานศพในอำเภอคลองขลุงจังหวัดกำแพงเพชร. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระอารดินทร์ เขมธมโม (รัตนภู). (2549). การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายของพระภิกษุมรุตติ. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 10, 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.



สมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2
The Administrator's Competencies and School Effectiveness
under Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2

¹พิชญนันท์ อินทร์รักษ์ ²วรกาญจน์ สุขสดเขียว

¹Pichayanun Inrak ²Vorakarn Suksodkiew

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Krupich.inrak@gmail.com

Received November 11, 2024; Revised January 28, 2025; Accepted: January 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 2) ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 จำนวน 92 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ 1 คน และ ครู 1 คน รวมทั้งสิ้น 184 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารตามแนวคิดของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษาตามแนวคิดของ มอท์ (Mott) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ความถี่ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) สมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง

คำสำคัญ: สมรรถนะของผู้บริหาร; ประสิทธิภาพของสถานศึกษา; ประถมศึกษา

Abstract

This research aimed to determine: 1) the competency of school administrators under the Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2; 2) the

effectiveness of schools under the Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2; and 3) the relationship between administrator competency and school effectiveness under the Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2. The sample consisted of 92 schools under the Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2. Two people from each school provided data, consisting of 1 principal and 1 teacher, for a total of 184 participants. The research instrument was a questionnaire on administrator competency based on the concept of the Teacher Civil Service and Educational Personnel Committee, and the concept of school effectiveness based on Mott's ideas. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient analysis. The research results revealed that: 1) the overall competency of school administrators under the Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2 was at the highest level; 2) the overall effectiveness of schools under the Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2 was at the highest level; and 3) there was a statistically significant positive correlation at the .01 level between administrator competency and school effectiveness under the Narathiwat Primary Educational Service Area Office 2, indicating a high level of positive association.

Keywords: Administrator competency; School effectiveness; Primary education

บทนำ

ประเทศไทยมีการดำเนินการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่สำคัญหลายฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547 ซึ่งผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชน และประชาชน จากการบังคับใช้กฎหมายในช่วงต้นอยู่ในระดับที่น่าพอใจในเชิงปริมาณ แต่สำหรับในเชิงคุณภาพนั้น ยังคงพบปัญหาปรากฏอยู่ อาจเนื่องมาจากปัจจัยและข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายในหลายประการ และจำเป็นต้องหาแนวทางแก้ไข ให้สามารถเกิดผลลัพธ์และประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติต่อไป โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการปกครองประเทศได้ระบุอย่างชัดเจนว่า ปัญหาและวิกฤติการณ์ต่างๆ ของประเทศจำเป็นต้องป้องกันและแก้ไขด้วย “การปฏิรูปการศึกษา” (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2565) โดยทั้งนี้ การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ในมาตรา 39 ระบุว่า ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง และกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีกระจายอำนาจการบริหาร



และการจัดการศึกษา พ.ศ.2550 ได้กระจายอำนาจ ในการบริหารจัดการศึกษาทั้ง 4 ฝ่าย ไปยังสถานศึกษาในสังกัด โดยผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาท อำนาจหน้าที่ในฐานะผู้แทน นิติบุคคล ที่สำคัญผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีสมรรถนะหลักในการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ฝ่าย ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอน การยกระดับผลสัมฤทธิ์ การมีระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรมทุกๆ ด้านของนักเรียน ตลอดทั้งการพัฒนาครู การให้บริการที่ดีแก่ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับบริการ ชุมชน สังคม ประเทศชาติอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (มีศักดิ์ แสงศิลา, 2566)

ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ได้นำแนวคิดของสมรรถนะมาใช้ในการบริหารบุคคลภาครัฐให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งการพัฒนาสมรรถนะที่ดี ควรเริ่มจากผู้บริหารเป็นอันดับแรก เพราะผู้บริหารเป็นบุคคลที่ขับเคลื่อน กำหนดทิศทางการดำเนินงานขององค์กรที่สำคัญ สำหรับการกำหนดสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษานั้น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ได้กำหนดให้มีการประเมิน สมรรถนะหลัก (Core Competency) ตามเกณฑ์การประเมินของคณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การบริการที่ดี 3) การพัฒนาตนเอง และ 4) การทำงานเป็นทีม ส่วนสมรรถนะประจำสายงาน (Specific Competency) สำนักมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ได้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ต้องปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน ได้แก่ 1) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการ เกี่ยวกับการพัฒนา การบริหารการศึกษา 2) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยการคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน 3) มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง 4) พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง 5) พัฒนาและใช้นวัตกรรม การบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นไปลำดับ 6) ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร 7) รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ 8) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 9) ร่วมมือกับชุมชน และหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ 10) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา 11) เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ 12) สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2564) ดังนั้น การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้มีสมรรถนะในการบริหารจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ เป็นผู้บริหารที่มีความพร้อมในการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด กล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสะท้อนได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งคุณภาพของผู้เรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพของครู และคุณภาพในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร โดยผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบาย ส่วนครูเป็นผู้นำไปสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารต้องบริหารสถานศึกษาโดยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กำหนดกฎระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรมทุกๆ ด้านของนักเรียน จัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ โดยการจำลองสถานการณ์และการลงมือปฏิบัติจริง ตลอดทั้งการพัฒนาครู การให้บริการที่ดีแก่ผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อส่งผลให้ผู้รับบริการ ชุมชน สังคม ประเทศชาติมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป (มีศักดิ์ แสงศิลา, 2566)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ได้ดำเนินการสังเคราะห์และสรุปผลการพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัด ทำการวิเคราะห์จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และประมวณผล จัดทำเป็นสารสนเทศประจำปี เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการตรวจสอบคุณภาพ การวางแผนในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และการกำหนดมาตรการยกระดับคุณภาพการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2565 พบว่าในมาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ มีผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับคุณภาพยอดเยี่ยมเพียง 18 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 15.38 เท่านั้น ซึ่งมีค่าร้อยละที่น้อยเมื่อเทียบกับระดับคุณภาพอื่นๆ ในมาตรฐานเดียวกัน โดยเมื่อพิจารณาจุดที่ควรพัฒนาในด้านนี้ พบว่าได้แก่ 1) การดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย 2) พัฒนาคูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และ 3) มีระบบบริหารจัดการคุณภาพสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสมรรถนะของผู้บริหารตามแนวคิดของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบและดูแลการบริหารงานของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เช่นเดียวกับ มาตรฐานที่ 3 ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีจุดที่ควรพัฒนา ได้แก่ 1) ควรมีการตรวจสอบและประเมินผลผู้เรียนอย่างเป็นระบบและนำผลมาพัฒนาผู้เรียน และ 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดของ มอท์ (Mott) คือ 1) ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง 2) ความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก 3) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา และ 4) ความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ายังมีสถานศึกษาที่มีผลการประเมินคุณภาพในระดับคุณภาพยอดเยี่ยมในมาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียนมาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการกระบวนการบริหารและการจัดการ และ มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจำนวนน้อยมาก จึงควรมีแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาในด้านต่างๆ ข้างต้นให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2, 2565)

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คุณภาพของการศึกษาทั้งด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา และคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นปัญหาที่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษาที่ควรได้รับการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเร่งด่วน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการใช้ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงสมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภูเขต 2 เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด



วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2
2. เพื่อทราบประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive Research) ประกอบด้วย

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 จำนวน 117 แห่ง จำแนกเป็นสถานศึกษาในอำเภอตากใบ อำเภอสุไหงโกทิง อำเภอสุไหงปาดี อำเภอแว้ง และอำเภอสุคีริน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเปิดตารางประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 92 แห่ง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งประเภท (stratified random Sampling) จำแนกตามอำเภอ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหาร ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยแบบสอบถามในตอนที่ 2 และ ตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นคำถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ท โดยกำหนดค่าคะแนนเป็น 5 ระดับ ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหาร ตอนที่ 2 เท่ากับ 0.923 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ตอนที่ 3 เท่ากับ 0.901 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.942

3. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งและเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยตนเองสำหรับสถานศึกษาที่สามารถดำเนินการได้ และส่งคืนทางไปรษณีย์หรือใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) สำหรับสถานศึกษาที่ไม่สะดวกในการเดินทาง เมื่อได้รับแบบสอบถามทั้งหมดกลับคืนมาแล้ว ได้ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้ววิเคราะห์ด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean: $\bar{X}$) และส่วน



เบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.66, S.D.=0.31) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การทำงานเป็นทีม ($\bar{X}$ =4.71, S.D.=0.33) การพัฒนาศักยภาพบุคลากร ($\bar{X}$ =4.69, S.D.=0.35) การมีวิสัยทัศน์ ($\bar{X}$ =4.69, S.D.=0.37) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($\bar{X}$ =4.68, S.D.=0.34) การบริการที่ดี ($\bar{X}$ =4.65, S.D.=0.37) ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ($\bar{X}$ =4.63, S.D.=0.38) การพัฒนาตนเอง ($\bar{X}$ =4.62, S.D.=0.36) และ การสื่อสารและจูงใจ ($\bar{X}$ =4.62, S.D.=0.41) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัธยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวม

(n=92)

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	การมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.68	0.34	มากที่สุด
2	การบริการที่ดี	4.65	0.37	มากที่สุด
3	การพัฒนาตนเอง	4.62	0.36	มากที่สุด
4	การทำงานเป็นทีม	4.71	0.33	มากที่สุด
5	การวิเคราะห์และสังเคราะห์	4.63	0.38	มากที่สุด
6	การสื่อสารและจูงใจ	4.62	0.41	มากที่สุด
7	การพัฒนาศักยภาพบุคลากร	4.69	0.35	มากที่สุด
8	การมีวิสัยทัศน์	4.69	0.37	มากที่สุด
รวม		4.66	0.31	มากที่สุด

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.65, S.D.=0.31) เมื่อพิจารณาจำแนกรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา ($\bar{X}$ =4.71, S.D.=0.37) ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ($\bar{X}$ =4.71, S.D.=0.38) ความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก ($\bar{X}$ =4.65, S.D.=0.37) ความสามารถในการผลิต นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ($\bar{X}$ =4.52, S.D.=0.46) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2



ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 โดยภาพรวม

(n=92)

ประสิทธิผลของสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1 ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง	4.52	0.46	มากที่สุด
2 ความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก	4.65	0.37	มากที่สุด
3 ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา	4.71	0.38	มากที่สุด
4 ความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา	4.71	0.37	มากที่สุด
รวม	4.65	0.31	มากที่สุด

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($r_{xy} = 0.840$) ในลักษณะคล้ายตามกัน เมื่อพิจารณา สมรรถนะของผู้บริหารโดยภาพรวมกับประสิทธิผลของสถานศึกษา รายด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในลักษณะคล้ายตามกันทุกด้านในระดับปานกลาง ถึง สูง โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากมากไปน้อย ดังนี้ ความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก ความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา และความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2

สมรรถนะของผู้บริหาร	ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง	ความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก	ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา	ความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา	ภาพรวม
การมุ่งผลสัมฤทธิ์	.413**	.723**	.518**	.572**	.688**
การบริการที่ดี	.403**	1.000**	.481**	.537**	.745**
การพัฒนาตนเอง	.398**	.756**	.569**	.618**	.721**



สมรรถนะของผู้บริหาร	ประสิทธิผลของสถานศึกษา				
	ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง	ความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก	ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา	ความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา	ภาพรวม
การทำงานเป็นทีม	.364**	.745**	.555**	.588**	.693**
การวิเคราะห์และสังเคราะห์	.506**	.696**	.567**	.587**	.734**
การสื่อสารและจูงใจ	.488**	.656**	.584**	.657**	.741**
การพัฒนาศักยภาพบุคลากร	.411**	.745**	.625**	.611**	.738**
การมีวิสัยทัศน์	.421**	.637**	.578**	.650**	.707**
ภาพรวม	.498**	.866**	.651**	.702**	.840**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีสมรรถนะในการปฏิบัติงาน เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทัศนคติ ความเชื่อ มีพฤติกรรมที่จะสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ตลอดจนสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการงานด้านต่างๆ ภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิธิ เรืองสุขอุดม ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสมรรถนะของผู้บริหารกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (นิธิ เรืองสุขอุดม, 2563)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา



ประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 ได้ตระหนักถึงการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของสถานศึกษาที่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 มีวิสัยทัศน์ร่วมกันในการที่จะบริหารจัดการศึกษาสู่ความเป็นหนึ่ง คือ ความร่วมมือ ร่วมใจ ของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 รวมใจเป็นหนึ่ง มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ คุณภาพการศึกษา 5 Q ซึ่งได้แก่ 1.คุณภาพผู้เรียน 2.คุณภาพครู 3.คุณภาพผู้บริหาร 4.คุณภาพสถานศึกษา 5.คุณภาพสำนักงานเขตพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริชัย โพธิ์ศรีทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่องคุณลักษณะผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (สิริชัย โพธิ์ศรีทอง, 2562)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ในลักษณะคล้ายตามกัน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญกับสมรรถนะต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการสถานศึกษาทั้งในด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ด้านความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา และด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง โดยเน้นที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อนำสถานศึกษาไปสู่การดำเนินงานที่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรือนเพชร เต็กลี และจรัส อิตติวิทยากรณ์ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ผลการวิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (เรือนเพชร เต็กลี และจรัส อิตติวิทยากรณ์, 2561)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ คือ สมรรถนะของผู้บริหาร ทั้ง 8 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดี ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ด้านการสื่อสารและจูงใจ ด้านการพัฒนาศักยภาพบุคลากร และด้านการมีวิสัยทัศน์ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ด้านความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวก ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา และด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา ปรากฏดังแผนภาพที่ 1



แผนภาพที่ 1 สมรรถนะของผู้บริหาร ทั้ง 8 ด้าน

สรุป

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง และมีลักษณะคล้ายคลึงตามกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานต้นสังกัด ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้บริหารพัฒนาสมรรถนะของตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเฉพาะทักษะด้านการสื่อสารและจูงใจ ผู้บริหารควรสามารถสื่อสารได้มากกว่า 1 ภาษา และสามารถใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม



2. หน่วยงานต้นสังกัด ควรมีการประเมิน ตรวจสอบสมรรถนะของผู้บริหารเป็นรายบุคคล เพื่อสำรวจความต้องการในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อสถานศึกษา

3. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการส่งเสริมให้ครูได้มีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และร่วมกันสร้างสรรค์รูปแบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารแต่ละด้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารให้ดียิ่งๆ ขึ้น

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพื้นที่อื่นๆ

3. ควรมีการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารแต่ละด้าน เพื่อสำรวจว่าด้านใดมีความจำเป็นมากที่สุดในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร

เอกสารอ้างอิง

- นิธิ เรืองสุขอุดม. (2563). สมรรถนะของผู้บริหารกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มีศักดิ์ แสงศิลา. (2566). ความสัมพันธ์สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1. วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, 9(1), 62-77.
- เรื่อนเพชร เต็กถึ และจรัส อติวิทยากรณ์. (2561). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหาร กับ ประสิทธิภาพของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ วลัยลักษณ์วิจัย ครั้งที่ 10 วันที่ 27-28 มีนาคม 2561. จัดโดย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช.
- สิริชัย โพธิ์ศรีทอง. (2562). คุณลักษณะผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. (2565). การสังเคราะห์รายงานการประเมินตนเอง ของสถานศึกษา 2565. นราธิวาส: กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผล.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2564). หลักเกณฑ์และวิธีการประเมิน ตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งผู้บริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.



สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2565). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). สืบค้นข้อมูลเมื่อ 10 ธันวาคม 2566 จาก https://www.nesdc.go.th/download/Plan13/Doc/Plan13_DraftFinal.pdf



การศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมสู่การออกแบบเลขนศิลป์ เพื่อ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาสามชุกตลาดร้อยปี จังหวัดสุพรรณบุรี
A Study on Social and Cultural Contexts to Graphic Art Design
for Promoting Community-Based Tourism: A Case study of
Samchuk 100-Year Market, Suphan Buri Province

¹วรรณพร ยังศิริ ²ประดิพัทธ์ เลิศรุจิดำรงกุล

¹Wanaporn Yangsiri ²Pradiphat Lerrujdumvongkul

^{1,2}คณะมัณฑนศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Decorative Art, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Ploywanaploy@gmail.com

Received October 16, 2024; Revised January 27, 2025; Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์วัฒนธรรมและความเป็นชุมชนท้องถิ่น จากการเก็บข้อมูลผ่านการสังเกต การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ คนในชุมชน และนักท่องเที่ยว สู่การออกแบบเลขนศิลป์ในบริบทร่วมสมัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า 1) ตลาดสามชุกมีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม เช่น เรือนไม้แถวโบราณที่คงสภาพสมบูรณ์ และสถาปัตยกรรมแบบชิโน-โปรตุกีสซึ่งสะท้อนบริบทการเป็นชุมชนค้าขายชาวไทย-จีน 2) ชุมชนมีองค์ความรู้ด้านการประกอบอาหาร การถนอมอาหาร และการคิดสรรวัตถุดิบที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า 3) การต่อยอดผลงานออกแบบในบริบทร่วมสมัย เช่น การออกแบบอัตลักษณ์ ชุดสี ลวดลาย ตัวการ์ตูน และการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารสามารถช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของตลาดและและทัศนคติที่ดีต่อตลาดได้อย่างเหมาะสม สามารถนำโครงการไปต่อยอดในพื้นที่จริงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและรักษาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมประเพณีอันดีงามของชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม; การท่องเที่ยวเชิงอาหาร; การอนุรักษ์ภูมิปัญญา; การออกแบบเลขนศิลป์; การส่งเสริมการท่องเที่ยว

Abstract

This article aims to study the social and cultural context of Samchuk Market, Suphanburi Province, and analyze and synthesize the local culture and community identity based on data collected through observations and interviews with entrepreneurs, community members, and tourists. The findings led to the design of

contemporary art symbols to promote tourism. The study revealed that: 1) Samchuk Market has a distinctive architectural identity, including well-preserved wooden row houses and Sino-Portuguese architecture, reflecting the context of a Thai-Chinese trading community; 2) The community possesses valuable local knowledge in food preparation, food preservation, and ingredient selection, which has been passed down through generations, representing important local wisdom; 3) The application of contemporary design elements, such as creating symbols, color schemes, patterns, and cartoon characters, as well as designing food-oriented tourism activities, can enhance the market's image and foster positive attitudes towards the market. The project can be extended in real-world applications to promote tourism and preserve cultural values, local wisdom, and the good traditions of the community.

Keywords: Architectural Identity; Gastronomy Tourism; Cultural Preservation; Contemporary Art Design; Tourism Promotion

บทนำ

ตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ซึ่งในอดีตเคยเป็นแหล่งการค้าและแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญ เนื่องจากเป็นเส้นทางผ่านของเรือขนส่งสินค้า ซึ่งทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานของชาวไทย-จีน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ บริเวณตลาดสามชุกจึงมีความสำคัญทั้งในด้านการเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในช่วงเวลาดังกล่าว ทว่าเมื่อเวลาผ่านไป การจราจรทางน้ำเริ่มลดบทบาทลง และการค้าขายทางบกเริ่มเข้ามาแทนที่ ทำให้บทบาทของตลาดริมแม่น้ำลดลงไปเช่นกัน บรรยาการการค้าขายที่เคยคึกคักเริ่มซบเซา ข้อมูลจากหนังสือย้อนมองสามชุก...กว่าจะถึงวันนี้ ระบุถึงความสำคัญของเหตุการณ์ที่กรมธนารักษ์มีนโยบายให้เรือถอนเรือการค้าเก่าในตลาดสามชุก เนื่องจากระบบการขนส่งที่ตกต่ำและความเสื่อมโทรมของตลาด ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูตลาดสามชุกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ตลาดสามชุกในปัจจุบันยังคงรักษาเอกลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น น้ำใจไมตรีของพ่อค้าแม่ค้า ข้าวของเครื่องใช้ และอาหารพื้นบ้านที่ยังคงถูกนำมาขายตามแบบฉบับดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนวัฒนธรรมที่สืบทอดมาเป็นร้อยปี และได้ถูกบ่มเพาะจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่ามากมาย ด้วยการสนับสนุนจากแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ BCG (BCG Thailand, 2564). ได้มีการกล่าวถึง การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานการใช้องค์ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ เชื่อมโยงกับทุนทางปัญญา และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานของความรู้และความคิดสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงอาหารจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศและดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกให้มาสัมผัสกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนต่างๆ

จากแนวทางการพัฒนาเหล่านี้ ผู้วิจัยเห็นถึงโอกาสในการต่อยอดการท่องเที่ยววิถีชุมชนของตลาดสามชุกให้สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการเชื่อมโยงวัฒนธรรมและอาหารเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว ผ่านการท่องเที่ยวเชิงอาหาร



(สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อพท., 2566) ที่ไม่เพียงแต่การสัมผัสรสชาติอาหาร แต่ยังเป็นการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตและประเพณีของชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนและส่งเสริมการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นในระยะยาว

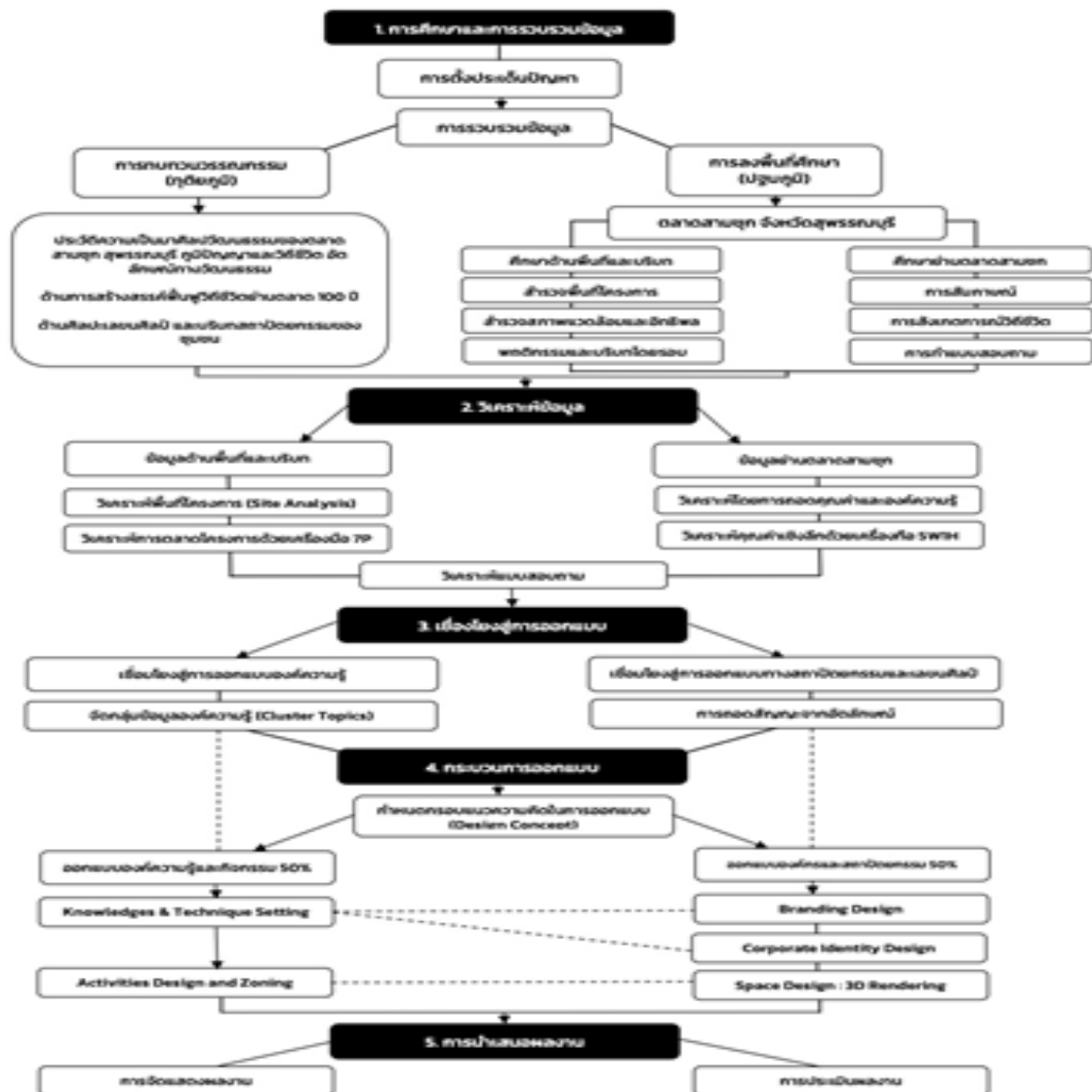
วัตถุประสงค์จากการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวในตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์วัฒนธรรมและความเป็นชุมชนท้องถิ่น มากำหนดแนวคิดในการออกแบบเลนศิลป์
3. เพื่อนำเสนอผลงานการออกแบบเลนศิลป์ในบริบทร่วมสมัย ผ่านการนำเสนอประสบการณ์ การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรม การลงพื้นที่สำรวจ และการสัมภาษณ์จากนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการวิเคราะห์ ได้แก่ ข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมของตลาดสามชุก และทฤษฎีเกี่ยวกับศิลปะและการออกแบบ ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรม การลงพื้นที่สัมภาษณ์ตามบริบท และจากแบบสอบถาม นำมาสรุปหาแนวทางในการออกแบบเลนศิลป์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีการดำเนินงานดังนี้

1. **การศึกษาเอกสาร** เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. **การสัมภาษณ์** สร้างเครื่องมือจากเอกสารและงานวิจัย และลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 20 คนโดยการเลือกแบบเจาะจง
3. **การวิเคราะห์ข้อมูล** การวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และปฐมภูมิ เพื่อนำมาซึ่งข้อมูลด้านบริบทสังคม และวัฒนธรรมของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
 - 3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านศิลปวัฒนธรรม จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมร่วมกับแหล่งข้อมูลปฐมภูมิโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ตามบริบทและการสังเกตการณ์ เพื่อนำมาซึ่งข้อมูลด้านองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของตลาดสามชุก สุพรรณบุรี การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านพื้นที่โครงการ (Site Analysis) เพื่อนำมาซึ่งข้อมูลองค์ความรู้สำหรับนำเข้าสู่กระบวนการออกแบบ
 - 3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิเครื่องมือประเภทแบบสอบถามเพื่อนำมาซึ่งความคิดเห็นต่อความสำคัญในการสร้างสรรค์พัฒนาให้เกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ และการออกแบบเลนศิลป์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
4. **กระบวนการออกแบบ** ผู้วิจัยเชื่อมโยงผลการศึกษาที่ได้จากกระบวนการวิเคราะห์เข้ากับกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยแบ่งขอบเขตการเชื่อมโยงออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. การออกแบบเลนศิลป์ 2. การออกแบบกิจกรรม โดยมีตารางสรุป ดังนี้



ภาพที่ 1 วิธีการดำเนินการวิจัย

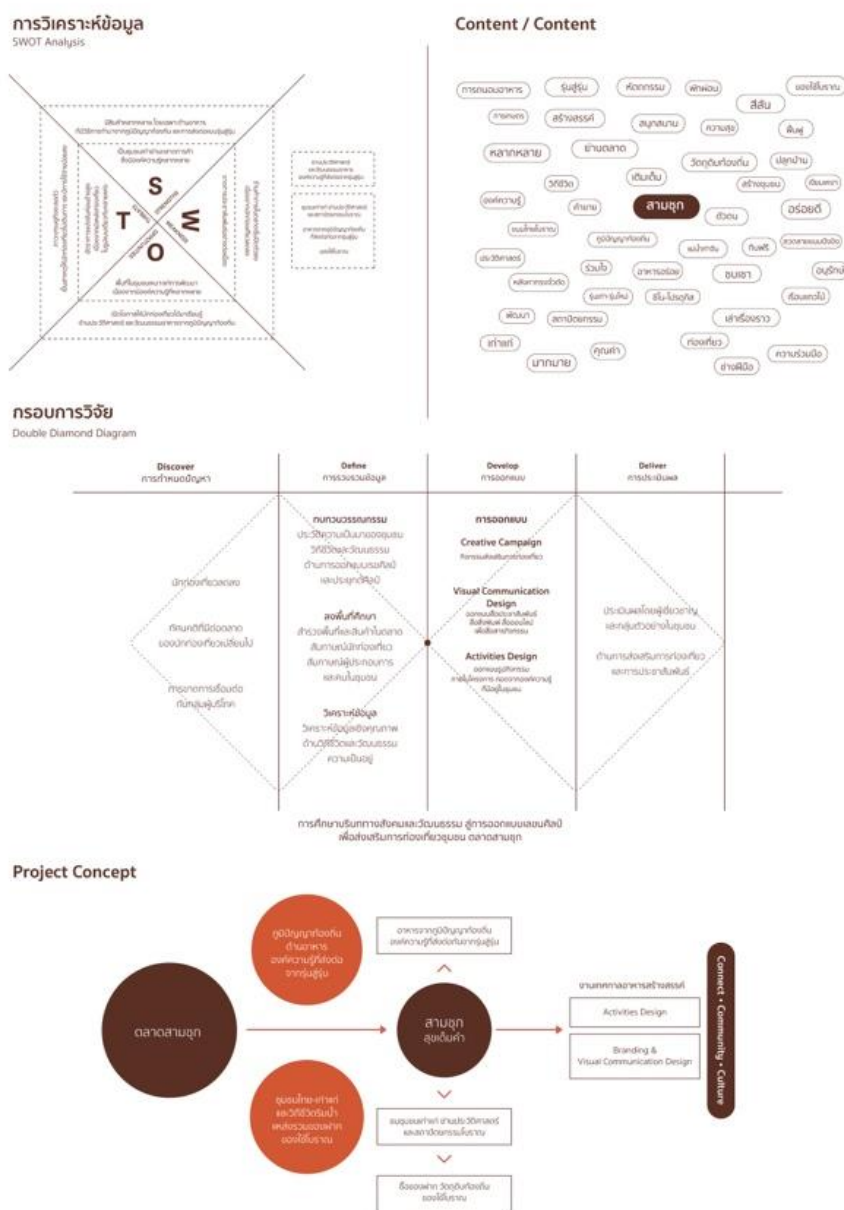
ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของคนในชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี รวมถึงการลงพื้นที่สังเกตการณ์และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการค้าขายและนักท่องเที่ยว พบว่าตลาดสามชุกยังคงมีความสำคัญต่อประชาชนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างมากทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งทำมาหากินของผู้ประกอบการดั้งเดิมที่สืบทอดอาชีพจากบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งสร้างอาชีพใหม่ให้กับผู้ที่เข้ามาค้าขายในพื้นที่นี้ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย แต่วิถีชีวิตของคนในตลาดสามชุกยังคงผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและการปรับตัวตามยุคสมัย จนทำให้ตลาดสามชุกยังคงเป็นศูนย์กลางของการค้าขายและการพบปะทางสังคมในท้องถิ่น หนึ่งในเอกลักษณ์ที่สะท้อนถึงความสำคัญของตลาดสามชุกคือการค้าขายที่มีรากฐานมาจากชุมชนชาวจีนลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรี ซึ่งการค้าขายและการบริโภคอาหารท้องถิ่นใน



ตลาดสามชุกสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะอาหารการกินที่ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งรายได้สำคัญของคนในพื้นที่ แต่ยังเป็นเครื่องมือในการรักษาความเชื่อและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะคำสอนจากผู้สูงอายุที่ได้ถ่ายทอดวิธีการค้าขายและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับลูกหลาน จากการสำรวจพบว่า ตลาดสามชุกยังคงรักษาองค์ประกอบทางกายภาพที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น อาคารเรือนไม้และห้องแถว ที่ยังคงถูกใช้งานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและควรได้รับการอนุรักษ์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับคนรุ่นหลัง ทั้งนี้ความเชื่อในบรรพบุรุษและการอนุรักษ์ถิ่นฐานที่ได้ถูกถ่ายทอดมานั้น ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของตลาดสามชุกในฐานะที่เป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การค้าขาย และวิถีชีวิตของชุมชน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือ SWOT เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และผลกระทบต่างๆ เพื่อใช้ในการออกแบบอัตลักษณ์ของตลาดสามชุก โดยจากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า ตลาดสามชุกเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความสำคัญในด้านการค้าขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของสินค้าประเภทอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น นอกจากนี้ยังมีข้าวของเครื่องใช้โบราณและของฝากที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อได้ ทั้งนี้ ตลาดสามชุกยังมีความโดดเด่นในเรื่องของสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะเรือนไม้แถวที่ยังคงสภาพดีจนถึงปัจจุบัน รวมถึงตลาดไม้ที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ตลาดขนมปังขิง ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่นี้ ตลาดสามชุกยังมีสิ่งที่น่าสนใจในเชิงวัฒนธรรมอย่างพิพิธภัณฑ์ชุมชน บ้านขุนจำนงค์จิราภักดิ์ ที่มีสไตล์การออกแบบผสมผสานระหว่างยุโรปและเอเชีย ซึ่งสะท้อนถึงบริบทของชุมชนที่มีความเป็นไทย-จีนในสมัยอดีต นอกจากนี้ยังมีอาหารพื้นบ้านที่หลากหลาย เช่น ปลาแดดเดียว ขนมสาลี่ ขนมไทยต่างๆ และน้ำพริก ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นอาหารที่มีรสชาติอร่อย แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน แม้ว่าตลาดสามชุกจะมีจุดแข็งและความโดดเด่นในหลายด้าน แต่ก็ยังต้องเผชิญกับปัญหาบางประการ เช่น การชะลอตัวของเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาพบปะและซื้อของในตลาดมีจำนวนน้อยลง อย่างไรก็ตาม พื้นที่ในชุมชนยังมีศักยภาพที่สูงในการพัฒนา เนื่องจากมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม รวมถึงการมีพิพิธภัณฑ์ที่สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ และอาคารสถาปัตยกรรมโบราณที่ยังคงอนุรักษ์เอาไว้ ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้ตลาดสามชุกมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และสามารถมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนให้กับชุมชนได้ ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่แนวทางในการออกแบบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จากการออกแบบเลขนศิลป์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีการออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ประสบการณ์การบริโภคอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งในแต่ละกิจกรรมเป็นในลักษณะรูปแบบเฉพาะตัวและภูมิปัญญาอาหารดั้งเดิมของแต่ละร้านที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ร้านที่มีอัตลักษณ์ต่างๆจะสอดแทรกเรื่องราวของวัตถุดิบเฉพาะตัวที่มีการคัดสรรจากวิถีชีวิตของทางร้านอาหารต่างๆที่ได้ในระแวกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี นำมาเป็นองค์ความรู้แก่ผู้ที่ได้มาสัมผัสกิจกรรม ยกตัวอย่าง เช่น กิจกรรมที่เป็นภาพรวมของโครงการที่บอกตำแหน่งของร้านอาหารที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่อยู่ในพื้นที่ตลาดสามชุกและร้านขายของ



เครื่องใช้ชีวิตประจำวันที่เป็นร้านดั้งเดิมและร้านที่เกิดขึ้นใหม่โดยอาศัยศักยภาพของตลาดสามชุกเป็น
 ที่ในการประกอบวิถีชีวิต กิจกรรม”ทำอย่างชุก” การสอนทำน้ำพริกหลากหลายรสชาติ การเรียนรู้
 กรรมวิธีการถนอมอาหาร อย่างเช่น ผักดอง มะนาวดองจากพืชท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี การทำขนม
 ไข่ปลาซึ่งเป็นขนมโบราณในกระโถงเหลืองซึ่งเป็นขนมโบราณท้องถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรี ที่
 ปัจจุบันนี้หารับประทานยาก และเป็นภูมิปัญญาการทำอาหารไทยให้เกิดองค์ความรู้แก่ผู้สนใจและ
 นักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ต่อยอด และในการท่องเที่ยวยังคงมีเรื่องราวของศิลปวัฒนธรรม
 ประเพณีที่อยู่ในบริบทชุมชนรอบๆของตลาดสามชุกให้ได้สัมผัสในเรื่องราววิถีชีวิตที่ยังหมุนเวียนอยู่ใน
 ปัจจุบัน เช่น การแสดงจิ้งที่สมาคมจีน การล่องเรือแม่น้ำท่าจีน และการไหว้พระที่วัดสามชุก เป็น
 วัฒนธรรมร่วมไทย-จีนที่เกิดขึ้นในชุมชน ด้วยบริบทพื้นที่บ้านเรือนร้านค้าที่ยังคงมีชีวิตชีวา เรือนไม้ที่
 ยังคงใช้เป็นที่อยู่อาศัย ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงวิถีชีวิตของผู้คนตลาดสามชุก เป็นประสบการณ์ที่
 ไม่ได้ปรุงแต่ง โดยอาศัยความรู้ทางด้านการใช้ศิลปะออกแบบมาสร้างสรรค์ให้ชุมชนเดิมเกิดคุณค่า เกิด
 ห่วงแหนม ลดการย้ายออกจากถิ่นฐาน เกิดการอนุรักษ์ต่อไปการออกแบบเลนศิลป์ งานเทศกาล
 อาหารสร้างสรรค์ “สามชุก สุขเต็มคำ” การเชื่อมโยงสู่การออกแบบจากการศึกษาเก็บข้อมูลบริบท
 พื้นที่ตลาดสามชุก โดยวิธีการถอดสัญญาณจากอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม การประกอบอาชีพ
 และอาหารในชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็น Element ในการออกแบบเลนศิลป์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอาหาร
 ดังภาพที่ 3 และภาพที่ 4



ภาพที่ 3 การออกแบบตราสัญลักษณ์ และภาพประกอบ



ภาพที่ 4 การออกแบบการ์ตูนอัตลักษณ์และสื่อประชาสัมพันธ์

การออกแบบกิจกรรมรูปแบบงาน “สามชุกสุขเต็มคำ” ในปัจจุบันจากสมมติฐานการวิจัย การศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมสู่การออกแบบเลขศิลป์ จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการ จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ โดยสามารถสร้างเทศกาลอาหารสร้างสรรค์ “สามชุก สุขเต็ม คำ” นำเสนอกิจกรรม (Activities Design) โดยให้ Concept ของอาหารจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และ องค์ความรู้ที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ผู้ทำกิจกรรมมีการใช้สไตล์สัมผัสการมองเห็น การสัมผัส การ สัมผัสกลิ่น และการรับประทาน ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้คนในสังคมที่ตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ต่อยอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีกิจกรรม 15 กิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรม “ทำอย่างชุก” (ภูมิปัญญาการทำอาหารไทย) การ Workshop ทำอาหารด้วย ภูมิปัญญา และวัตถุดิบที่มาจากท้องถิ่นกิจกรรมทำอย่างชุก เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำอาหารไทย โดย นำวัตถุดิบท้องถิ่นพื้นบ้านมาใช้ และนำไปปรุงรส จนเกิดเป็นการประกอบอาชีพ
2. กิจกรรม “กินอย่างชุก” (ภูมิปัญญาการถนอมอาหาร) กิจกรรมการชิมอาหาร บอกเล่า เรื่องราวของภูมิปัญญาการถนอมอาหารและการทำอาหารจากกรรมวิธี “หมัก-ดอง” “ตากแห้ง” “เชื่อม-แช่อิ่ม” “กวน” รับรู้อารมณ์ความรู้สึก และเรื่องราวของชุมชนผ่านการทานชุดสำหรับอาหาร พื้นบ้านที่ปรุงจากวัตถุดิบท้องถิ่น
3. กิจกรรม “กลิ่นชุก The Smell of Samchuk” หากใครได้แวะเวียนมายังตลาดสามชุก ในช่วงเช้า จะได้กลิ่นครึกครื้นของกาแฟลอยหอมฟุ้งไปทั่วทั้งตลาด เกิดจากกรรมวิธีคั่วกาแฟแบบ โบราณของร้านกาแฟอย่าง ร้านกาแฟท่าเรือโชค ที่เปิดมานานกว่า 80 ปี ชมกรรมวิธีทำกาแฟคั่วแบบ



โบราณสูตรดั้งเดิมที่ส่งต่อกันรุ่นต่อรุ่น ของร้านกาแฟท่าเรือโชคที่เปิดมามากกว่า 80 ปี และชิมรสชาติกาแฟโบราณ และ “จัมบ๊ะ” สูตรโบราณ ที่หาทานยากในปัจจุบัน

4. กิจกรรม “รสชุก” ตามหารสชาติอาหารเฉพาะตัวคุณ “เค็ม หวาน เปรี้ยว เผ็ด ขม” สามชุกเป็นตลาดที่โดดเด่นในเรื่องของกินที่หลากหลาย ชวนทุกคนมาตามหารสชาติ แห่งสามชุกแบบเฉพาะตัวของคุณ รับแผนที่ โซนร้านอาหาร และเริ่มตามหารสชาติของตัวเองได้เลย รับแสดมป์จากร้านค้าแล้วนำมารับของที่ระลึก

5. กิจกรรม “ทัวร์ชุก” (เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน) กิจกรรมท่องเที่ยว โดยมีมัคคุเทศก์น้อยเป็นไกด์นำทาง เริ่มต้นเส้นทางท่องเที่ยวจากชมพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจำนงค์จิราภักษ์ > ชมพิพิธภัณฑ์บ้านไค้ > เดินชมซอย 3 ซอย 4 > ไรศาลเจ้าพ่อหลักเมือง > ล่องเรือชมแม่น้ำท่าจีน > เรือนไทยสาคร พิพิธภัณฑ์ของโบราณ > วัดสามชุก > ล่องเรือกลับตลาด

6. กิจกรรม “อวลกลิ่นถิ่นสามชุก” การเรียนรู้การทำยาดมกลิ่นหอมจากสมุนไพรท้องถิ่น ออกแบบกลิ่นตามที่ชอบจนถึงความสุข ความทรงจำ

7. กิจกรรม Samchuk Sweetness การทำไอศกรีม ด้วยเทคนิค Nitrogen Ice Cream ครีเอทไอศกรีมรสชาติใหม่โดยได้แรงบันดาลใจจากเมนูอาหารท้องถิ่นของตลาดสามชุก เช่น ไอศกรีมรสน้ำพริกนรก

8. กิจกรรม สามชุกสุขเต็มคำ กินอาหารหลากหลายจากพ่อค้าแม่ค้าที่มาเปิดบูธภายในลานกิจกรรม ซ้อมปิ่นโตที่ระลึกของชุมชน เพื่อนำไปใส่อาหาร และสัมผัสกับความหลากหลาย และความอร่อยทั่วทั้งตลาดได้ โดยมีพ่อค้า-แม่ค้าในตลาดร้อยปีสามชุก นำอาหารมาออกบูธให้ได้ทานกันโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม

9. กิจกรรม ชุก Talk ชุก Told เปิดพื้นที่เล่าเรื่องชุมชนสามชุก เวทีเสวนา เล่าเรื่องชุมชนประวัติความเป็นมา และเรื่องราวของวัฒนธรรมอาหาร

10. กิจกรรม ลอบมองส่องชุก (ภาพถ่ายและงานศิลปะ) นิทรรศการภาพถ่ายสามชุกในมุมต่าง ๆ บอกเล่าเรื่องราวตามไลน์ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

11. กิจกรรม ชุมทางเสียงชุก (ศิลปวัฒนธรรมการแสดง) เวทีกิจกรรมช่วงเย็น ที่รวบรวมร้านค้าท้องถิ่น สินค้าทางการเกษตร และงานศิลปหัตถกรรม การแสดงดนตรีจากนักเรียน นักศึกษานักดนตรีอิสระชาวสุพรรณบุรี

12. กิจกรรม ชุกก้องร้องรู้ว (Lighting Mapping) การแสดง Lightning Projector Mapping บนสถาปัตยกรรมโบราณประกอบเพลงอีแซว เพลงพื้นบ้านของจังหวัดสุพรรณบุรี พูดถึงเรื่องราวของสายน้ำและชีวิต

13. กิจกรรม Chuck Chic ออกแบบของที่ระลึก กระเป๋า ร้อยลูกปัด ถ่ายภาพใส่ชุดไทยด้วยกล้องไม้โบราณ ออกแบบตกแต่งกระเป๋า ร้อยลูกปัด แห่งความทรงจำเกี่ยวกับตลาดสามชุกได้ในรูปแบบของตัวเอง

14. กิจกรรม นิทรรศการข้าว (องค์ความรู้การเกษตรทำนา) นิทรรศการข้าว นำเสนอเรื่องราวของกรรมวิธีการผลิตข้าว และการนำไปแปรรูปในรูปแบบต่าง ๆ ผลผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับข้าว และอาหารที่แปรรูปมาจากข้าว

15. กิจกรรม นิทรรศการหนม เชื่อมโยงขนมมงคลในตลาดกับการร้อยดอกไม้ อีก 1 อาชีพ วิถีชีวิตการร้อยพวงมาลัยของชาวสามชุก นำเสนอเรื่องราวของกลิ่นดอกไม้กับการทำขนม แบ่งออกเป็นสามโซน สามกลิ่น กลิ่นมะลิ กลิ่นกุหลาบ กระดังงา หลังจากชมเสร็จจะได้รับพวงมาลัย น้ำลอยดอกมะลิ ขนมเปียะอบควันเทียน ดังภาพที่ 5



ภาพที่ 5 ภาพจำลองการจัดงานเทศกาลอาหารสร้างสรรค์ “สามชุก สุขเต็มคำ”

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวในตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ปรากฏว่าตลาดสามชุกยังคงรักษาองค์ประกอบทางกายภาพที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น อาคารเรือนไม้และห้องแถว ที่ยังคงถูกใช้งานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและควรได้รับการอนุรักษ์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรม



ท้องถิ่นให้กับคนรุ่นหลัง ทั้งนี้ความเชื่อในบรรพบุรุษและการอนุรักษ์ถิ่นฐานที่ได้ถูกถ่ายทอดมานั้น ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของตลาดสามชุกในฐานะที่เป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การค้าขาย และวิถีชีวิตของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพรชัย สิริวิโร, พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา และเพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอยพบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว มี 3 ระดับคือ 1. อัตลักษณ์ทางกายภาพ คือลักษณะภายนอกที่แสดงออกผ่านบุคคล อุปกรณ์เครื่องใช้และสิ่งก่อสร้าง เช่น เครื่องนุ่งห่ม บ้าน เป็นต้น 2. อัตลักษณ์ทางจิตใจ คือลักษณะแรงจูงใจที่เกิดจากศาสนา ปลุกดันให้เกิดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน เช่น การท ำบุญตักบาตร การเคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น 3. อัตลักษณ์ทางปัญญา คือ ลักษณะที่แสดงออกทางวัตถุผ่านเครื่องหมาย สัญลักษณ์และรูปแบบวิถีชีวิต รวมถึงการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เช่น ภาษา การแพทย์ เป็นต้น (พระมหาพรชัย สิริวิโร, พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา และเพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย, 2563)

วัตถุประสงค์ 2 วิเคราะห์และสังเคราะห์วัฒนธรรมและความเป็นชุมชนท้องถิ่น มากำหนดแนวคิดใน การออกแบบเลนศิลป์ ปรากฏอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับตลาดสามชุกซึ่งมีประวัติศาสตร์ทางการค้าระหว่างชาวไทย-จีน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการค้าขายและการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ผ่านการออกแบบกิจกรรมและการออกแบบเลนศิลป์ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลาดสามชุกเป็นแหล่งการค้าทางน้ำที่สำคัญในอดีต การรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน เช่น การส่งเสริมอาหารพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในกิจกรรมต่างๆ โดยไม่เพียงแต่รักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมแต่ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนในปัจจุบัน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาโครงการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ เช่น กิจกรรม “ทำอย่างชุก” และ “กินอย่างชุก” สอดคล้องกับโสวัตร ธิ์กลาง และ สุภารัตน์ รอดบุญส่ง เสนอว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้รับการเน้นเพื่อตอบรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๓ รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณี ทั้งสามรูปแบบนี้ได้มีการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นตัวของตัวเอง เพื่อสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยว “เข้าถึง” ความเป็นไทยวนให้มากที่สุด ทั้งนี้ วัฒนธรรมท้องถิ่นมีแนวโน้มที่จะปรับตัวไปสู่การตอบรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน แต่การให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการรู้เท่าทัน และการเรียนรู้บทเรียนจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ

วัตถุประสงค์ 3 นำเสนอผลงานการออกแบบเลนศิลป์ในบริบทร่วมสมัย ผ่านการนำเสนอประสบการณ์ การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการเชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาการทำอาหารเข้ากับการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ที่ไม่เพียงแต่ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่น แต่ยังสามารถรักษาและส่งต่ออัตลักษณ์ท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนได้ในระยะยาว การสร้างกิจกรรมที่น่าสนใจและการออกแบบสัญลักษณ์จะช่วยให้ตลาดสามชุกกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเสน่ห์ และเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวที่สนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นและอาหารพื้นบ้าน สอดคล้องกับวีระพล ทองมา และคณะ เสนอว่า ชุมชนชาวจีนยูนนานบ้านยางยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางด้านความเชื่อและค่านิยมตามวิถีชีวิต

ความเป็นอยู่ของชาวจีนตั้งแต่บรรพบุรุษอย่างแน่นแฟ้น มีรูปแบบบ้านเรือน การแต่งกาย การใช้ภาษาพูด ภาษาเขียน แม้แต่การประกอบอาหาร โดยนักท่องเที่ยวจะมีโอกาสอยู่ร่วมและใช้ชีวิตแบบชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีมากผ่านกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมทางความคิดคือความเชื่อและค่านิยม และวัฒนธรรมบรรทัดฐานอย่างอาชีพและวิถีชีวิตประจำวัน (วีระพล ทองมา และคณะ, 2554)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษานี้สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ตลาดสามชุกไม่เพียงแต่เป็นแหล่งค้าขายทั่วไป แต่ยังเป็นจุดศูนย์กลางในการเผยแพร่วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการผสมผสานกิจกรรมสร้างสรรค์กับวัฒนธรรมดั้งเดิมทำให้เกิดมิติใหม่ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน
2. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ การออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการทำอาหารท้องถิ่น เช่น การสอนทำอาหารจากวัตถุดิบท้องถิ่น หรือการจัดงานเทศกาลอาหาร ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สูญหายไปและยังคงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาดั้งเดิม
3. การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารไม่เพียงแต่สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนได้ แต่ยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มธุรกิจท้องถิ่น เช่น ร้านอาหารและร้านค้าของชาวบ้าน อีกทั้งยังช่วยสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชนโดยรวม
4. การออกแบบกิจกรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์ท้องถิ่น ช่วยสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว โดยการใช้การออกแบบและกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เน้นความเป็นท้องถิ่นแท้ๆ มีความสำคัญในการส่งเสริม อัตลักษณ์และความภาคภูมิใจของคนในชุมชน
5. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดกิจกรรมและการท่องเที่ยวโดยการให้คนในพื้นที่มีบทบาทในการสร้างและออกแบบกิจกรรมไม่เพียงแต่ช่วยในการกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่ยังเสริมสร้างความผูกพันและความร่วมมือในชุมชน

จากองค์ความรู้เหล่านี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน โดยการนำเสนอความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในรูปแบบที่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้ในระยะยาว.

สรุป

ตลาดสามชุกยังคงมีความสำคัญในแง่ของเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างเศรษฐกิจและการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของอาหารและวิถีชีวิตท้องถิ่น สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนนี้ให้เติบโตได้ นอกจากนี้ ยังช่วยเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน การนำการออกแบบมาใช้ในการสร้างภาพลักษณ์ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์



ท้องถิ่นผ่านสัญลักษณ์และสื่อประชาสัมพันธ์ สามารถสร้างการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวได้อย่างดี จากการศึกษาพบว่า ตลาดสามชุกยังคงเป็นแหล่งที่มีศักยภาพในการพัฒนาและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารและการออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์จึงมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ ภาครัฐและเอกชนสามารถร่วมมือกันเพื่อพัฒนาโครงการนี้ให้ประสบความสำเร็จและเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอาหารของชุมชนท่องเที่ยว เกี่ยวกับตัวแปรอื่น เช่น ความร่วมมือของชุมชน ความพร้อมของชาวบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหารของชุมชนให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอาหารของชุมชนท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อื่น เพื่อครอบคลุมเนื้อหาในการศึกษาและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือในการวัดระดับความสนใจต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงอาหารชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหารควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นและการลดการใช้พลาสติกและวัสดุที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ควรมีการส่งเสริมการใช้วัสดุที่ยั่งยืนและสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบรักษ์สิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- BCG (Thailand). (2564). แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2570. BCG Thailand. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 ตุลาคม 2566 จาก <https://www.bcg.in.th>
- พระมหาพรชัย สิริวิโร, พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา และเพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย, (2563). อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารพุทธมคัศ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 5(1), หน้า 1-14.
- วีระพล ทองมา และคณะ. (2554). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- โสวัตรี ณ ถลาง และ สุภารัตน์ รอดบุญส่ง. (2552). อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ฉบับที่ 350 ปี, หน้า 51-61.
- สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อพท. (2566). ท่องเที่ยวเชิงอาหาร [Gastronomy Tourism]. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 ตุลาคม 2566 จาก <https://www.dasta.or.th/>



การพัฒนาแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง Development of Student Care System Management Model in Secondary Schools Ranong Province

¹สุนิษา ป่าพงษ์ ²ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ ³รมย์รัมภา ณัฐธัญติรุจ

¹Sunisa Paphong ²Choomsak Intarak ³Rhoamrumpa Natthunatiruj

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยคริสเตียน

^{1,2,3}Christian University Thailand

¹Corresponding author, e-mail: sunisapaphong38@strn.ac.th

Received June 29, 2024; Revised December 26, 2024; Accepted: December 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหา 2) สร้างรูปแบบ 3) ประเมินรูปแบบ 4) เปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลัง 5) ศึกษาผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาสภาพปัญหา ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง จำนวน 7 โรงเรียนและใช้โรงเรียนสตรีระนอง เป็นโรงเรียนทดลอง ซึ่งมีผู้ปฏิบัติการทดลองจำนวน 7 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที (t-dependent) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหายูเรระดับมาก 2) รูปแบบที่สังเคราะห์ขึ้นประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การจัดโครงสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การจัดทีมงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน การปฏิบัติตามแผน การติดตาม ประเมินผลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการให้คำปรึกษา โดยตั้งชื่อว่า POSDEM Model 3) ผลการประเมินความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่าความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.80 – 1.00 4) ผลการทดลองใช้รูปแบบค่าเฉลี่ยหลังสูงกว่าก่อนทดลอง ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5) ผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า อยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะ ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาอื่นและผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาให้ครอบคลุมทุกกลุ่ม และควรมีการศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

คำสำคัญ: ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ; โรงเรียนมัธยมศึกษา; จังหวัดระนอง

Abstract

Research and development have specific objectives to 1) study problem conditions 2) create models 3) evaluate models 4) compare results of experimenting



with models. between before and after 5) study the results of using the efficiency model Effectiveness and value. The sample group in the problem study included 7 secondary schools in Ranong Province and Stree Ranong School. It is an experimental school. There were 7 people conducting the experiment. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, standard deviation. and test the t value (t-dependent). The results of the research found that 1) the problem situation was at a high level 2) the synthesized model consisted of 6 steps, including planning the student care and support system; Structuring the student support system Organizing a team to care and help students Implementation of the plan, monitoring, and evaluation of the student support system. and counseling Named POSDEM Model 3) Results of content validity assessment. The consistency value (IOC) was obtained equal to 0.80 - 1.00 4) The results of the experiment used the mean format after being higher than before the experiment. which has a statistically significant difference at the .01 level 5) Results of using the efficiency model Effectiveness and value is at a high level. Suggestions: There should be a study of the opinions of other educational personnel and stakeholders in operating the student care and assistance system in educational institutions to cover all groups. And there should be a study of the roles of school administrators, teachers, and educational committees. and parents of students towards the operation of the student care and assistance system in educational.

Keywords: Student support system; Secondary School; Ranong Province

บทนำ

ในปัจจุบันสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงด้านการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย เป็นการเพิ่มต้นทุนทางสังคมให้แก่ประเทศ ซึ่งทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยเน้นให้เด็กเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข มีคุณธรรม อาศัยการสอนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน เกิดการบูรณาการวิชาต่างๆเข้าด้วยกันเพื่อให้การศึกษาสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการของผู้เรียน และชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด และเพื่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการ จึงต้องมีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบในอนาคต (ประหยัด พิมพา, 2561) ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 22 แนวทางการจัดการศึกษายังให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคนโดยยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ อีกทั้งมาตรา 23(5) ใน



การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งที่กำหนดให้ดำเนินการคือเรื่องความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนผู้เรียนแล้ว การป้องกันและช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนก็นับว่าเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โรงเรียนหรือสถานศึกษาจึงมีส่วนร่วมในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการดูแลช่วยเหลืออบรมสั่งสอน ฝึกฝน จัดประสบการณ์เรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนได้เจริญเติบโตเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ (เฉลิมพงษ์ สุขสมพนารักษ์, 2561)

การบริหารระบบดูแลนักเรียนในสถานศึกษาถือว่ามีสำคัญเป็นอย่างมากในการพัฒนา นักเรียนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และเป็นคนไทยยุคใหม่ที่มีความสมบูรณ์แบบทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนมีจิตสาธารณะเพื่อสังคม นอกจากนี้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนภายในสถานศึกษายังเป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่จะดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอน วิธีการ และเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน มีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546 พระราชบัญญัติมีเป้าหมายในการดูแลช่วยเหลือเด็กและครอบครัวให้อยู่ในสภาพที่มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตที่ดีได้รับการดูแลให้มีพัฒนาการตามวัย และเด็กทุกคนต้องมีหลักประกันความปลอดภัยได้รับความคุ้มครองจากผู้เกี่ยวข้อง ทั้งเด็กที่ประสบปัญหาและเด็กที่ไม่ประสบปัญหาซึ่งระบุไว้ ดังนี้ หมวด 2 มาตรา 22 การปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใดให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ และไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม การส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา ตามมาตร 63 โรงเรียนและสถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบงานและกิจกรรมในการแนะแนวให้คำปรึกษาและฝึกอบรมแก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม ความรับผิดชอบต่อสังคมและความปลอดภัยแก่นักเรียนและนักศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตราที่ 64 นักเรียนนักศึกษาต้องประพฤติตนตามระเบียบของโรงเรียนหรือสถานศึกษาและตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ด้วยเหตุนี้หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา จึงกำหนดให้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งถือเป็นการเน้นบทบาทของครูประจำชั้นอย่างเด่นชัดมากขึ้น การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยี ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหา การระบาดของสารเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาการแข่งขันทุกรูปแบบ ก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล



ความเครียด ซึ่งล้วนแต่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนจนนำไปสู่การเกิดปัญหา และภาวะวิกฤติทางสังคมดังนั้นการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกฝ่ายตั้งแต่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครองและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง และทำความเข้าใจตรงกันเพื่อช่วยกันพัฒนาช่วยเหลือนักเรียนอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้การช่วยเหลือนักเรียนมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระนอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยได้รับสิทธิโอกาสในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของผู้เรียนตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” และต่อมาในปี พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2559 เรื่องให้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ได้กำหนดนิยามการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี เป็นการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล)(ถ้ามี) ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.3) หรือเทียบเท่าและให้หมายความรวมถึง การศึกษาพิเศษ และการศึกษาสงเคราะห์ นอกจากนี้โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระนอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง ยังมีบทบาทและภารกิจในการส่งเสริม สนับสนุน และเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งมีหน้าที่ในการพัฒนาระดับคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ อีกทั้งยังมีแผนการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายให้อึดต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มีความรู้และทักษะในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน การพัฒนาระบบการประเมินและการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา การขับเคลื่อนงานแนะแนวในสถานศึกษาและสร้างเสริมสมรรถนะผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการศึกษาต่อและการมีงานทำ การขับเคลื่อนนักจิตวิทยาโรงเรียน การขับเคลื่อนการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองเด็กนักเรียน การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง, 2566)

จากการสำรวจปัญหาของการการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาได้พบว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาพฤติกรรมนักเรียนซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นเท่าที่ควร เหตุสำคัญเพราะครูที่ปรึกษาภาระงานมากจนไม่มีเวลาดูแลเด็ก ครูที่ปรึกษาขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนยังไม่มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็ง ผู้ปกครองบางส่วนไม่มาประชุมโรงเรียนไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองทำให้ไม่ทราบข้อมูลข่าวสารจากโรงเรียนทั้งผลการเรียนความประพฤติของนักเรียนระหว่างอยู่ที่โรงเรียนและความประพฤติของนักเรียนระหว่างอยู่ที่บ้าน จึงทำให้ประสบปัญหาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน รวมทั้งด้านการส่งต่อที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเต็มที่ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11, 2558) ขาดระบบติดตามประเมินผลที่เป็น



ระบบและไม่มีอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างงานและหัวหน้างานบ่อยครั้งทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง ขาดการนำเอาข้อเสนอแนะจากกิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการประชุมผู้ปกครองมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงาน จากปัญหาของการบริหารระบบดูแลนักเรียนข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้าพัฒนารูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารระบบดูแลนักเรียนในโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง
2. เพื่อออกแบบและสร้างรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง
4. เพื่อเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ระหว่างก่อนและหลังการทดลอง
5. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีกระบวนการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง จำนวน 7 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง โรงเรียนละ 7 คน ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และครูประจำชั้น รวมทั้งสิ้น 49 คน 2) กลุ่มตัวอย่างสำหรับทดลองใช้รูปแบบและประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ได้แก่ โรงเรียนสตรีระนอง ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 1 คน และครูประจำชั้น จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นแบบสอบถามระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scales) โดยกำหนดน้ำหนักของคะแนนตามระดับปัญหา



2.2 แบบประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยวัดค่าความสอดคล้อง ของรูปแบบกับ วัตถุประสงค์ (IOC: Index of item Objective Congruence) ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง โดยเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน

2.3 รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นนวัตกรรมในการศึกษา เรียกว่า “POSDEM MODEL”

2.4 รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง โดยใช้แบบประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ IOC (Index of item Objective Congruence)

2.5 แผนปฏิบัติการทดลองรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ประกอบด้วย กิจกรรม วัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการ

2.6 แบบประเมินก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบตามแผนปฏิบัติการ จำนวน 15 ข้อ โดย ประเมิน 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scales)

2.7 แบบประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า ในการใช้รูปแบบการบริหารระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นแบบสอบถาม 5 ระดับ ตาม แนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scales) โดยกำหนดน้ำหนักของคะแนนตามระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

3.1 การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนองด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง

3.2 ผู้วิจัยออกแบบและสร้างรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน

3.3 ผู้วิจัยประชุมชี้แจงผู้บริหารและครูของโรงเรียนสตรีระนอง ที่เป็นกลุ่มปฏิบัติการทดลอง

3.4 ผู้วิจัยทดลองใช้รูปแบบตามแผนปฏิบัติการโดยใช้ระยะเวลา 1 ภาคเรียน โดยให้มีการ ประเมินก่อนการใช้รูปแบบและมีการประเมินหลังใช้รูปแบบ

3.5 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามหลังการทดลองใช้รูปแบบโดยใช้แบบประเมินความ คิดเห็นเกี่ยวกับผลของการใช้รูปแบบ ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และ ด้านคุณค่า ของหัวหน้าฝ่ายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และครูประจำชั้นในโรงเรียนสตรีระนอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม และผู้ให้ข้อมูลการทดลองใช้ความถี่และค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 ระดับปัญหาของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัด ระนอง ใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.3 ประเมินรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดย ผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้ค่าความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับเนื้อหารายชื่อ (IOC: Index of item objective congruence)

4.4 การเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ระหว่างก่อนและหลังการทดลอง ใช้สถิติวิเคราะห์การทดสอบค่าที่แบบจับคู่ (Paired Sample t-test)

4.5 ผลการใช้รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่าใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง (n = 49)

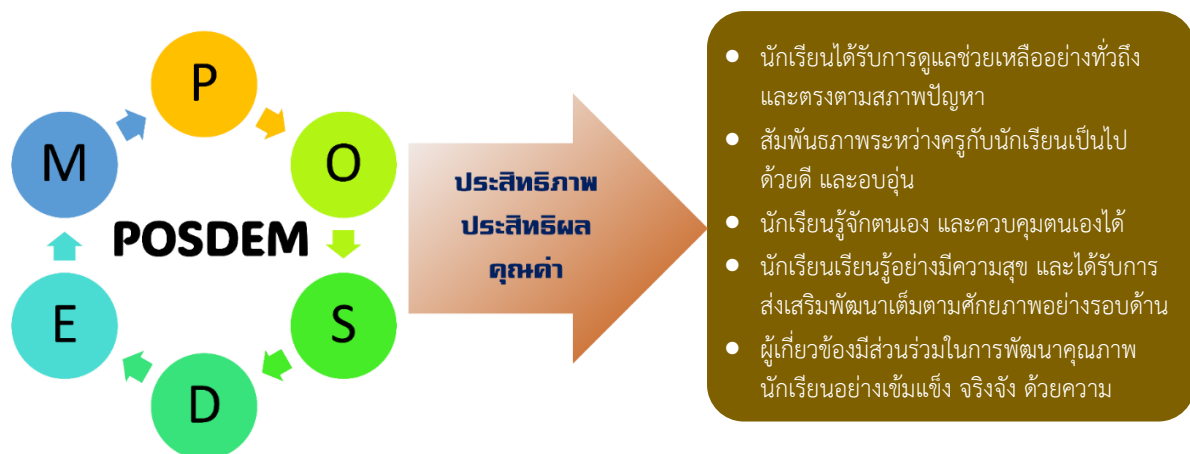
ลำดับที่	สภาพปัญหา	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1	ด้านการวางแผนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4.01	0.73	มาก
2	ด้านการจัดโครงสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4.01	0.73	มาก
3	ด้านการจัดทีมงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน	3.98	0.74	มาก
4	ด้านการปฏิบัติตามแผน	4.00	0.76	มาก
5	ด้านการติดตาม ประเมินผล ระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน	3.99	0.80	มาก
6	ด้านการให้คำปรึกษา	4.15	0.62	มาก
รวมเฉลี่ย		4.03	0.73	มาก

จากตารางที่ 1 สภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.03$, $SD=0.73$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการให้คำปรึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}= 4.15$, $SD=0.62$) มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านการวางแผนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X}= 4.01$, $SD=0.73$) ด้านการจัดโครงสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X}= 4.01$, $SD=0.73$) ด้านการปฏิบัติตามแผน ($\bar{X} = 4.00$, $SD=0.76$) ด้านการติดตาม ประเมินผล ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X}= 3.99$, $SD=0.80$) และด้านการจัดทีมงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X}= 3.98$, $SD=0.74$) ตามลำดับ และพบว่าข้อที่ค่าเฉลี่ยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้าน ได้แก่ สำรวจปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X}=4.35$, $SD=0.75$) การประชุมชี้แจงเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและวิธีดำเนินงานการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X}=4.27$, $SD=0.84$) กำหนดบุคลากรผู้รับผิดชอบเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายโดยคำนึงถึงภาระงานแต่ละด้าน ($\bar{X}=4.16$, $SD=0.80$) ผู้บริหารดำเนินการให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริม



พัฒนา และแก้ไขปัญหา นักเรียน ($\bar{x}=4.43$, $SD=0.76$) ผู้บริหารติดตาม และรายงานผลการช่วยเหลือ นักเรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทราบอย่างเหมาะสม ($\bar{x}=4.27$, $SD=0.84$)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการออกแบบและสร้างรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง สืบเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของเดมมิ่ง (Deming, 1982) ทฤษฎียึดบุคคลเป็นศูนย์กลางการบำบัดรักษาของ คาร์ล อาร์ โรเจอร์ (Carl Rogers) ทฤษฎีการบริหารจัดการและหลักการจัดการองค์การสู่ความสำเร็จ ของเฟย์โยล (Fayol, 1991) ทฤษฎีกระบวนการบริหาร ของ กุลลิค และเออร์วิค (Gulick and Urwick, 1937) กระบวนการศึกษาธิการ และบูรณาการร่วมกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (P : Planning) 2) การจัดโครงสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (O : Organizing) 3) การจัดทีมงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน (S : Staffing) 4) การปฏิบัติตามแผน (D : Doing) 5) การติดตาม ประเมินผล ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (E : Evaluating) และ 6) การให้คำปรึกษา (M : Mentoring) โดยตั้งชื่อว่า P-PER Model ดังแผนภาพที่ 1



แผนภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ปรากฏว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และเป้าหมายของรูปแบบ โดยค่าความ สอดคล้อง (IOC) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.80 – 1.00 จึงเห็นว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้กับกลุ่ม ปฏิบัติการทดลองได้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการ ทดลองรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง



Paired Samples Statistics

		n	Mean	Std. Deviation	t	Sig. (2-tailed)
Pair 1	pretest	7	3.31	0.24	8.40	.00**
	posttest	7	4.63	0.18		

**P น้อยกว่า .01

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มทดลองเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ค่าเฉลี่ยก่อนการทดลอง เท่ากับ 3.31 และหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.63 ค่า t-value เท่ากับ 8.40 ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องกับสมมติที่ตั้งไว้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ผลการประเมินด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่าของรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง ผลปรากฏโดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.29, S.D. = 0.44) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการให้คำปรึกษา อยู่ในระดับมากและมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สภาพปัญหาที่อยู่ในระดับมากที่สุดมี 1 ข้อ ได้แก่ ผู้บริหารดำเนินการให้ผู้ปกครองให้ความยินยอมในการส่งต่อนักเรียนให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รองลงมาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ผู้บริหารดำเนินการให้มีการประสานงานอย่างเป็นระบบและมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในการส่งต่อนักเรียน และผู้บริหารดำเนินการให้มีการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาและเมื่อเกิดความยากในการช่วยเหลือนักเรียนโดยจะมีการส่งต่อไปยังหน่วยงานภายนอกที่เชี่ยวชาญ ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารยังดำเนินการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างไม่เป็นระบบ ขาดการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นุชรีย์ ผึ้งคุ้ม ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสอยดาววิทยา จังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 17 ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสอยดาววิทยา จังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการส่งต่อนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน และด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (นุชรีย์ ผึ้งคุ้ม, 2560)

2. ออกแบบและสร้างรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ตามแบบจำลอง POSDEM (POSDEM Model) ดังรายละเอียด คือ 1) การวางแผนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (P : Planning) การสำรวจปัญหาและความต้องการ การกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา การจัดทำโครงการและกิจกรรม การกำหนดระยะเวลาและผู้รับผิดชอบ เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) การ



จัดโครงสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (O : Organizing) การจัดระเบียบ กรอบงานสำหรับดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความครอบคลุมกับภาระงานกับหน้าที่ของฝ่ายกิจการนักเรียน 3) การจัดทีมงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน (S : Staffing) การจัดบุคลากร ผู้รับผิดชอบงานกิจการนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถและมีความเต็มใจในการปฏิบัติงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนการจัดประสบการณ์ เช่นการอบรมให้ความรู้ เพื่อเพิ่มทักษะและเจตคติที่ดีในการช่วยเหลือนักเรียน 4) การปฏิบัติตามแผน (D : Doing) กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ให้ประสบความสำเร็จ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสนิทชิดเชื้อกัน ทำงานเข้ากันได้ดีพร้อมๆกันทั้งทีม โดยศึกษาปัญหาที่เกี่ยวกับการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนนำข้อมูลมาวิเคราะห์แก้ปัญหา ส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนประสบความสำเร็จด้านการเรียนและการใช้ทักษะชีวิตของตนเอง 5) การติดตาม ประเมินผล ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (E : Evaluating) การตรวจสอบผลการดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้ การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม การรายงานผลและการนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และ 6) การให้คำปรึกษา (M : Mentoring) กระบวนการปรับปรุงแก้ไขหรือการป้องกันให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเรียน เกี่ยวกับอาชีพ และการให้คำปรึกษาปัญหาในการดำรงชีวิตของนักเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของเดมมิง (Deming, 1982) ทฤษฎีบุคคลเป็นศูนย์กลางการบำบัดรักษาของ คาร์ล อาร์ โรเจอร์ (Carl Rogers) ทฤษฎีการบริหารจัดการและหลักการจัดการองค์การสู่ความสำเร็จ ของเฟย์อล (Fayol, 1991) ทฤษฎีกระบวนการบริหาร ของ กุลลิค และเออร์วิค (Gulick and Urwick, 1937) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวทางในการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้วิจัยได้นำมาปรับให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระนอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของเกษมสุข อันตรระโลก ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนสว่างแดนดิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 จาก การศึกษาพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมี 3 กิจกรรม คือ 1) การประชุมเชิงปฏิบัติการ 2) การประชุมปรึกษาหารือ 3) การนิเทศภายใน (เกษมสุข อันตรระโลก, 2557) และกฤษฎีกา พุทธิระได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนวัดจันทาราม (ตั้งตรงจิตร 5) เน้นสมรรถนะประจำสายงานของครูประจำชั้น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบโดยกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบด้านกระบวนการหรือวิธีการได้ 6 องค์ประกอบได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนา 4) การป้องกันและแก้ไข 5) การส่งต่อ และ 6) การนิเทศ ติดตามและประเมินผล ผลการใช้รูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนวัดจันทาราม(ตั้งตรงจิตร 5) เน้นสมรรถนะประจำสายงานของครูประจำชั้นในด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล ด้านคุณค่า และด้านความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ข้อเสนอแนะ การนำผลการวิจัยครั้งนี้เพื่อใช้ประโยชน์ควรจัดทำคู่มือครูประจำชั้นโดยใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในโรงเรียน (กฤษฎีกา พุทธิระ, 2564)

3. การประเมินรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ใช้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (IOC: Index of Item Objective Congruence) ปรากฏว่ามีค่าความสอดคล้องของรายข้ออยู่ระหว่าง

0.80 – 1.00 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโรวินेलลีและแฮมเบิลตัน (Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K., 1977) ที่ระบุว่าค่า (IOC) เป็นการหาค่า ความสอดคล้องระหว่าง ข้อคำถามกับ วัตถุประสงค์ในแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามหนึ่งๆ กับวัตถุประสงค์ทุกๆ ข้อที่มุ่งวัดในแบบสอบถาม การลงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละข้อคำถาม จะให้คะแนนเป็น 1 เมื่อเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าววัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ข้อนั้น ให้คะแนนเป็น 0 เมื่อไม่มั่นใจว่าข้อคำถามดังกล่าววัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ข้อนั้น และให้คะแนนเป็น -1 เมื่อเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าววัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ข้อนั้น

4. ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยที่ค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง สอดคล้องกับสมมติที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอมีความเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน สามารถทำให้โรงเรียนบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ได้

5. ผลการใช้รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า ปรากฏผลดังนี้

5.1 ด้านประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ผลปรากฏโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ รูปแบบที่นำมาทดลองใช้คุ้มค่าและเหมาะสมกับระยะเวลาในการปฏิบัติการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน และรูปแบบที่นำมาทดลองใช้คุ้มค่าและเป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบที่นำมาทดลองเป็นรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ที่ผู้เกี่ยวข้องได้แก่ หัวหน้าฝ่ายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและครูประจำชั้น ที่ต้องรับผิดชอบเป็นประจำสม่ำเสมอตลอดปีการศึกษา จนเกิดประสิทธิภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐวุฒิ รัตนอรุณ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้วยกิจกรรมครูคู่สัญญาของโรงเรียนศิริราชูรพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาการประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้วยกิจกรรมครูคู่สัญญา ของครูโรงเรียนศิริราชูรพัฒนา ในภาพรวมอยู่ในระดับประสิทธิภาพ การดำเนินงานที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2) ผลการศึกษาความเหมาะสมในการนำไปใช้ ของรูปแบบการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ด้วยกิจกรรมครูคู่สัญญา โรงเรียนศิริราชูรพัฒนา ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก (ณัฐวุฒิ รัตนอรุณ, 2561)

5.2 ด้านประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมากที่สุด คือ รูปแบบที่นำมาทดลองใช้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่นำมาทดลองใช้สามารถปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง เกิดการพัฒนา ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เกิดประโยชน์ต่อนักเรียน ต่อครูและต่อส่วนรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของ หัซซกร งามเลิศ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน



สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามเพศและ อายุ ขนาดของโรงเรียน ประสบการณ์การทำงาน และการฝึกอบรม โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 3) แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทของครู เน้นการทำงานเป็นทีม มีวิธีการที่หลากหลาย 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน กำหนดนโยบาย แต่งตั้งผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน ใช้ระบบเครือข่ายออนไลน์ในการคัดกรองและประเมินผล 3) ด้านการส่งเสริมนักเรียน เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย พัฒนานักเรียนตามความต้องการและเหมาะสมกับวัยของนักเรียน 4) ด้านการป้องกันและแก้ปัญหา กำหนดนโยบายและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรม มีการกำกับ ติดตาม สรุป และรายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และ 5) ด้านการส่งต่อ กำหนดนโยบายที่ชัดเจน มีการประสานและส่งต่อข้อมูล ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (ทัชชกร งามเลิศ, 2563)

5.3 ด้านคุณค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีคุณค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ รูปแบบที่นำมาทดลองใช้ทำให้เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างครู ผู้บริหาร ในการบริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่นำมาทดลองมีความจำเป็นอย่างต่อเนื่องในการจัดคุณภาพการศึกษา ส่งผลให้นักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิสิทธิ์ รอดบ่าเรอ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่วนที่ 2 ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่วนที่ 3 กระบวนการบริหาร ส่วนที่ 4 การพัฒนารูปแบบ 2) การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ผลการประเมินรูปแบบด้านความเป็นไปได้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (อภิสิทธิ์ รอดบ่าเรอ , 2559)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทุกคนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพสามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคมเป็นระบบที่มีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน ประกอบด้วย 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 5) การส่งต่อซึ่งการพัฒนารูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง จำเป็นต้องประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และจุดที่ควรพัฒนาในการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อสร้างความเข้าใจและแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ดังภาพที่ 2



แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง

สรุป

การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดระนอง เป็นกระบวนการที่ท้าทายความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นส่งผลให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึง และตรงตามสภาพปัญหา เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนรู้จักตนเอง และควบคุมตนเองได้ นักเรียน



เรียนรู้อย่างมีความสุข และได้รับการส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพอย่างรอบด้าน ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็ง จริงจัง ด้วยความเสียสละ เอาใจใส่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการให้มีการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาและเมื่อเกิดความยากในการช่วยเหลือนักเรียนโดยจะมีการส่งต่อไปยังหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมีการชี้แจงให้นักเรียนและผู้ปกครองเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อ

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระนอง ไปใช้พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการประชุมชี้แจงให้ครูทราบถึงขั้นตอนของการนำรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไปใช้ให้ชัดเจน

1.4 แบบจำลอง POSDEM (POSDEM Model) ควรมีการนำไปพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น โดยระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อปรับรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความเหมาะสมมากขึ้น เช่น ด้านการให้คำปรึกษา (M : Mentoring) ควรมีการจัดอบรมครูให้มีทักษะการให้คำปรึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการปรับปรุงแก้ไขหรือการป้องกันให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาอื่นและผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาให้ครอบคลุมทุกกลุ่ม

2.2 ควรมีการศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียน ที่มีต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎีญา พุทธิระ. (2564). การพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนวัดจันทาราม (ตั้งตรงจิตร 5) เน้นสมรรถนะประจำสายงานของครูประจำชั้น. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยคริสเตียนนครปฐม.
- เกษมสุข อันตระโลก. (2557). การพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนสว่างแดนดิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 3(10), 179-188.
- เฉลิมพงษ์ สุขสมพนารักษ์. (2561). การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านช่างหม้ออำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐวุฒิ รัตนอรุณ. (2561). รูปแบบการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้วยกิจกรรมครูคู่สัญญาของโรงเรียนศิริราษฎร์พัฒนา. วารสารครูสกววิทยารจารย์, 2(1), 102-115.



- ทัชชกร งามเลิศ. (2563). ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. *วารสาร มจร อุบล* *ปริทรรศน์*, 5(2), 277-293.
- นุชรีย์ ผึ้งคุ้ม. (2560). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสอยดาววิทยา จังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. (*วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประหยัด พิมพา (2561) การศึกษาไทยในปัจจุบัน. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 7(1), 242-249.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11. (2558). *สารสนเทศทางการศึกษา ปีการศึกษา 2558*. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปี ปังป ประมาณ พ.ศ. 2566*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- อภิสิทธิ์ รอดบำเรอ. (2559). รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6. *วารสารวิจัยทางการศึกษา*, 10(2), 222-233.
- Deming, W. E. (1982). *Quality productivity and competitive position*. Cambridge, MA: Center for Advance Engineering. Massachusetts Institute of Technology.
- Fayol, Henri. (1991). *Generation Industrial Management*. London: Pitman and Sons.
- Gulick, L. and Urwick, L. (1937) *Papers on the Science of Administration*. Institute of Public Administration: New York.
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, (2), 49-60.



การศึกษาเปรียบเทียบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต:
กรณีศึกษาสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 จังหวัดสมุทรปราการ
กับค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 จังหวัดปทุมธานี
A Comparative Study of Treatment of Body and Mind to
Improve Quality of Life: A Case Study of Willpower Institute
Branch 6, Samutprakan Province and Dhamma Medical Health
Camp of Suan Pa Na Bun 3, Pathumthani Province

อานาจ ชัยชลทรัพย์ Amnat Chaichonsarp

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 6401101010@mcu.ac.th

Received January 8, 2025; Revised January 26, 2025; Accepted: February 2, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการรักษากายและจิตในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษาแนวคิดวิถีพัฒนาคุณภาพชีวิตของสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 และแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 และ 3) เพื่อเปรียบเทียบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ และการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เช่น นักวิชาการทางศาสนา นักวิชาการการแพทย์แผนไทย และกลุ่มผู้ป่วย ผลการศึกษาพบว่า การรักษากายและจิตในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย เป็นการอ้างอิงถึงดุลยภาพของร่างกายของเรา ด้วยว่าชีวิตของมนุษย์เรานี้มีกายกับใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีดุลยภาพของใจด้วยอีกส่วนหนึ่ง ทั้งกายและใจต่างก็ต้องมีดุลยภาพนี้ สถาบันพลังจิตตานุภาพและแพทย์วิถีธรรมเป็นสถานที่ในการพัฒนากายและจิตจึงเป็นไปด้วยกันในแง่ของการสร้างบุญให้กับตนเองและต่อยอดด้วยการต่อบุญให้คนอื่นได้รับต่อไปด้วยการขยายพื้นที่ หรือขยายโอกาสให้กับคนอื่น ๆ ด้วยการให้ด้วยการบอก และด้วยการส่งต่อบุญในฐานะครูอาจารย์ที่แนะนำสิ่งดีงามให้กับผู้อื่น อีกทั้งยังสร้างเครื่องอยู่ด้วยการปรับสมดุลระหว่างกายและใจ รวมถึงสร้างสถานที่เหมาะสมจนนำไปสู่การทำให้ร่างกายและจิตใจพัฒนาขึ้นมีความสุขและโรคภัยทางกายเบาบางลงจนสามารถทำประโยชน์เพื่อสังคม ทั้งสองสถาบันได้เสนอแนวคิดเรื่องการรักษากายและจิตในแง่ของการอาศัยกันและกัน ส่วนหลักธรรมในการรักษากายและจิตต้องใช้หลักธรรมในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันเป็นหลัก สุดท้ายวิธีการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ต้องทำให้กายและใจดีขึ้น ด้วยการสร้างหลักสูตรในการปฏิบัติที่ชัดเจนอันเป็นการสร้างการรักษาแบบองค์รวม ไม่ใช่แยกจากกัน

คำสำคัญ: รักษากายและจิต; การพัฒนาคุณภาพชีวิต; สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6; ค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3



Abstract

The objectives of this research article are: 1) to study the treatment the body and mind in Theravada Buddhism in Thai society, 2) to study concept of the ways to develop the quality of life of the Willpower Institute Branch 6 and the Dhamma Medical Health Camp of Suan Pa Na Bun 3 and, 3) to compare the treatment of t body and mind in order to develop the quality of life. The research paper is a qualitative study and interview religious scholars, Thai traditional medicine scholars, and patient groups. The results of the study were found that: Physical and mental treatment in Theravada Buddhism in Thai society refers to the balance of our body. This life of man is a body and a mind. Therefore, there must be Balance of the mind as well. Both body and mind must have this balance. The Institute of Willpower and Dhamma medical health camp are the places for physical and mental development, so it goes hand in hand in terms of making merit for oneself and extending the merit by extending merit for others to receive further by expanding the area. or expand opportunities for others, by giving and telling and by passing on merit as a teacher who recommends good things to others. It also creates machines by balancing the body and mind, Including creating suitable places that lead to the development of the mind and body, being happy and reducing physical ailments so that one can make benefit to society. Both institutes have proposed the concept of treating the body and mind in terms of interdependence. The principles of treating the body and mind must use the principles of self-development and coexistence as the main principle. Finally, the practice method for improving the quality of life is to improve the body and mind by creating a clear curriculum of practice, which is the creation of holistic treatment, not separation.

Keywords: treatment of body and mind; Improve quality of life; Willpower Institute Branch 6; Dhamma Medical Health Camp of Suan Pa Na Bun 3

บทนำ

ความจริงอย่างหนึ่งของชีวิตคือมีการเกิด การแก่ การเจ็บและการตาย และในช่วงเวลาที่มนุษย์ต้องเผชิญกับความทุกข์อันเกิดจากเหตุทั้ง 4 นี้มนุษย์ไม่อาจแก้ไขอาการอันเกิดจากเหตุของการเกิด แก่ และตายได้ แต่มนุษย์สามารถรักษาการเจ็บให้ทุเลาเบาบางได้ผ่านการใช้ยาที่จะช่วยรักษาโรคทางกาย หรือการรักษาจิตใจอันเกิดจากกิเลส การรักษาโรคทางกายก็ไม่ต่างจากการรักษาโรคทางใจ กล่าวคือ หาสมุฏฐานของโรคแก้ไข อย่างข้ออุปมาที่ว่า “บุรุษผู้เป็นโรคเรื้อน มีตัวเป็นแผล มีตัวพุพอง มีเชื้อโรคคอยบ่อนทำลายอยู่ ใช้เล็บเกาปากแผล ใช้ถ่านไฟรมกายให้ร้อน บุรุษผู้เป็นโรคเรื้อน มีตัวเป็นแผล มีตัวพุพอง มีเชื้อโรคคอยบ่อนทำลายอยู่ ใช้เล็บเกาปากแผล ใช้ถ่านไฟรมกายให้ร้อนด้วยประการใดๆ ปากแผลเหล่านั้นของบุรุษผู้เป็นโรคเรื้อนนั่นก็เป็นของไม่สะอาดมากขึ้น มีกลิ่นเหม็นมาก



ขึ้น และเน่มาขึ้นด้วยประการนั้นๆ แต่เขาจะมีเพียงความยินดี และความพอใจอยู่บ้าง ก็เพราะการเกาปากแผลเท่านั้น แม้ฉันใด สัตว์ทั้งหลายก็ฉันนั้นเหมือนกัน ผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกกามตัณหาเกาะกินอยู่ ถูกความร่ำร้อนที่เกิดเพราะกามแผดเผาอยู่ เสพกามอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกกามตัณหาเกาะกินอยู่ ถูกความร่ำร้อนที่เกิดเพราะกามแผดเผาอยู่ เสพกามอยู่ด้วยประการใดๆ กามตัณหาย่อมเจริญแก่สัตว์เหล่านั้น และสัตว์เหล่านั้นก็ถูกความร่ำร้อนที่เกิดเพราะกามแผดเผาอยู่ด้วยประการนั้นๆ และเขาเหล่านั้นจะมีความยินดี และความพอใจอยู่บ้างก็เพราะอาศัยกามคุณ 5 ประการนั่นเอง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 215 หน้าที่ 253-254 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การเปรียบโรคทางกายกับใจนั้นเป็นวิธีบำบัดโรคอย่างหนึ่ง ซึ่งวิธีการนี้เป็นการเข้าใจกระบวนการคิดที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องโรคว่าไม่ต่างกันทั้งโรคกายและใจ เพราะต่างทำให้เกิดผลคือความทุกข์ทั้งสิ้น การบำบัดทุกข์จึงชี้เข้าไปที่วิธีการปฏิบัติตนที่จะไม่ให้ทุกข์นั้นเกิดขึ้นในแง่ทางกายและจิตใจต่างมีวิธีการรักษาที่เป็นไปรวมกัน

ปัจจุบันวิธีการรักษาโรคที่เกิดขึ้นนั้นจึงไม่ใช่แค่รักษาชีวิตมนุษย์เท่านั้น แต่ยังเป็นการดำรงคงอยู่ของสังคมแบบที่เป็นในปัจจุบันนี้ซึ่งเป็นรวมกันเข้าเป็นอันเดียวกันทั้งร่างกายและจิตใจผ่านสังคมที่เรียกว่าการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic medicine) ได้ถูกกล่าวถึงภายใต้แนวคิดการศึกษาในบริบทแบบสุขภาพที่มองมนุษย์ในเงื่อนไขของส่วนประกอบ 2 ส่วนคือร่างกายและจิตใจ โดยจะพบว่าร่างกายที่เจ็บป่วยนั้นไม่ได้ถูกมองว่ามาจากการโรคทางกายภาพเท่านั้น แต่มาจากหลายสาเหตุรวมถึงในแง่ของจิตใจด้วย รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการมองโรคนี้สัมพันธ์ในทุกมิติ ฉะนั้นการปลอดจากโรคจึงไม่ใช่หลักประกันทางสุขภาพอย่างแท้จริง หากมนุษย์ยังคงสามารถป่วยด้วยโรคทางจิตใจและสังคมได้ จึงเป็นการศึกษาในแง่ของการเข้าใจการเจ็บป่วยผ่านทางกาย ใจและสังคม (นิตยาภรณ์ สุระสาย, 2563) ลักษณะการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจตามแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมจึงเป็นการนำหลักคำสอนทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกันที่โยงถึงเรื่องสัปายะ กล่าวคือ อันกล่าวถึงสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย คือ 1. อาวาสสัปายะ ที่อยู่ซึ่งเหมือนกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ 2. โครจรสัปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบดินทาบตที่เหมือนดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป 3. ภัสสสัปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม และพูดแต่พอประมาณ 4. บุคคลสัปายะ บุคคลที่ถูกต้องกันเหมือนกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ 5. โภชนสัปายะ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก 6. อุตสัปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น 7. อิริยาพลสัปายะ อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

แนวคิดการรักษาสังคมของสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขามาจาก 1. เรื่องหลักสูตรครูสมาธิ การสวดมนต์เจริญจิตภาวนา อันเป็นไปตามจิตตภาวนา เป็นการเจริญจิตและพัฒนาจิต 2. หลักของการเจริญปัญญา สนทนาธรรม อันเป็นไปตามลักษณะปัญญาภาวนา คือการเจริญปัญญา และ 3. หลักกัลยาณมิตร คือ มีผู้แนะนำ สั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมุ่กับท่านผู้ทรงพรปัญญาที่มีความสามารถ (สมเด็จพระญาณวชิโรดม,

(ม.ป.ป.)

การใช้กระบวนการทางศาสนาและวิทยาศาสตร์เข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาดังจะพบได้จาก การแนวคิดเรื่องแพทย์วิถีธรรมหรือการแพทย์วิถีพุทธ หมายถึง การแพทย์ที่นำเอาจุดดีของ วิทยาศาสตร์การดูแลสุขภาพทั้ง 4 แผน คือแผนปัจจุบัน แผนไทย แผนทางเลือกและแผนพื้นบ้านเพื่อ สุขภาพที่ดีของสถาบันบุญนิยมมาจัดการองค์ความรู้ ประยุกต์ ผสมผสานบูรณาการด้วยหลักธรรมของ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงการประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เว้น การแก้ไขหรือลดปัญหาสุขภาพที่เป็นต้นเหตุ โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นหลัก ประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิต ได้อย่างยั่งยืน และสร้างพุทธะในตนไปพร้อมๆ กับการเกื้อกูลมวลมนุษยชาติด้วยการสานพลังกับหมู่ มิตรดี ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี (ใจเพชร กล้าจน, 2558)

สถาบันพลังจิตตานุภาพ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2540 ที่นครธรรม พระมหาเจดีย์ วัด ธรรมมงคลเถาบุญนนทวิหาร สุขุมวิท 101 กรุงเทพมหานคร มีจุดประสงค์ในการสอนสมาธิเป็น สัมมาสมาธิ สายพระอาจารย์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เพื่อเพิ่มพลังจิตแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุก อาชีพ สร้างพลังจิตมีประโยชน์และเสริมสร้างกำลังใจ สร้างความมีเหตุผล ความรับผิดชอบสูง ความมี เมตตา ผู้ทำสมาธิจะได้ประโยชน์ทั้งทางกายและใจ (สมเด็จพระญาณวชิโรดม, ม.ป.ป.) ส่วนการใช้ กระบวนการแพทย์วิถีธรรมได้ถูกนำมาใช้โดย ดร.ใจเพชร กล้าจนได้เสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ การแพทย์จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีการสร้างสุขภาวะตามหลักพุทธศาสนา การสร้าง สุขภาวะตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสุขภาวะตามหลักวิทยาศาสตร์สุขภาพแผนปัจจุบัน แนวคิดการแพทย์แผนไทย แพทย์ทางเลือก สุขภาพบุญนิยม ทฤษฎีสสารกับพลังงาน สุขภาวะแบบ ขั้วตรงกันข้าม และแนวคิดองค์รวม อันเป็นวิธีการใช้การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยการบูรณาการ จากหลายแนวคิดทฤษฎี ทุกสรรพสิ่งล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน การแก้ปัญหาต้องแก้ที่ต้นเหตุ และองค์ประกอบที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดับความทุกข์หรือแก้ไขปัญหาใดๆ คือการ รวมกลุ่มกับมิตรดีหรือหมู่กลุ่มดี การอยู่ในสังคมดี และการมีสิ่งแวดล้อมดี (นิตยาภรณ์ สุระสาย, 2563)

จากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับการรักษากายและจิตในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ในสังคมไทยพบว่า มีความจำเป็นต่อการนำมาศึกษาต่อยอดเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับรูปแบบการรักษา ดังกล่าว และนำเสนอให้เห็นกระบวนการศาสนบำบัดที่เชื่อมโยงกันระหว่างกายกับใจชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการรักษากายและจิตในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ใน สังคมไทย อันถือว่าเป็นแนวทางในการต่อยอดให้เห็นกระบวนการรักษาในทางพระพุทธศาสนาผ่าน วิธีการที่นำเสนอในปัจจุบันผสมผสานจนกลายเป็นการรักษาแบบแพทย์ทางเลือก ทั้งนี้เป็นการนำเอา ศาสตร์แห่งการรักษาและเยียวยาทางพระพุทธศาสนามาต่อยอดให้เกิดผลต่อวิถีการปฏิบัติที่ปรากฏใน สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรักษากายและจิตในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาแนวคิดวิถีพัฒนาคุณภาพชีวิตของสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 และแพทย์วิถี ธรรมสวนป่านาบุญ 3



3. เพื่อเปรียบเทียบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 จังหวัดสมุทรปราการ กับค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 จังหวัดปทุมธานี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลทางเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการค้นคว้าหาหลักฐานต่างๆ จากคัมภีร์สำคัญทางศาสนา และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ โดยใช้ห้องสมุดและศูนย์บริการเอกสารต่างๆ

2. การสำรวจ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงตรงตามสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันโดยได้ใช้การสังเกตการณ์ร่วมปฏิบัติการในสนามไปด้วย พร้อมกับการสัมภาษณ์แบบไม่จำกัดคำตอบซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีแบบคำตอบตายตัว เป็นการคุยกันเพื่อหาความรู้และรวบรวมความคิดต่างๆ ของบุคคลในชุมชนนั้น เพื่อประกอบการวิจัยขึ้นไป

3. การเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างกลุ่มย่อย ดังนี้ 1) กลุ่มสถาบันพลังจิตตานุภาพ สาขา 6 จำนวน 10 รูป/คน 2) กลุ่มแพทย์วิถีธรรม สวนป่านาบุญ 3 จำนวน 10 ท่าน

4. การรวบรวมข้อมูลโดยการปฏิบัติการสนาม เมื่อปรับปรุงแบบสอบถามแล้วผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามนั้น ไปปฏิบัติการในสนามด้วยตนเองแต่ผู้เดียว โดยสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม เป็นการเก็บข้อมูลที่เน้นหนักในการสังเกตและการจัดบันทึกที่ประกอบการซักถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลระดับลึก ตรงกับความเป็นจริงและทราบเหตุผลเบื้องหลังการสอบถามนั้นด้วย

5. การประมวลผลข้อมูล การวิเคราะห์ และการเสนอผลงานวิจัย

ผลการศึกษา

1. การรักษากายและจิตในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย

แนวคิดเรื่องการรักษากายและจิตของการแพทย์ตะวันตก มองว่า การรักษาโรคทางกาย เป็นวิธีการศึกษาจากพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์และการเกิดความเจ็บป่วย ในสมัยของฮิปโปคราติสมีความเชื่อว่าร่างกายของมนุษย์ประกอบด้วย ของเหลว 4 ชนิดสภาวะของสุขภาพที่ สมบูรณ์เกิดจากของเหลวทั้ง 4 ชนิดมีความสมดุลกัน (สิวลี ศิริโล, 2565) และเมื่อใดที่ของเหลว 4 ชนิดขาดความสมดุลในการรวมตัว โดยความคิดและคำสอนเรื่องทฤษฎีของเหลว 4 ชนิด ไม่ตรงกับความรู้ทางการแพทย์สมัยปัจจุบัน แต่สาระสำคัญประการหนึ่ง ที่ได้คือ ความเจ็บป่วยเกิดขึ้นจากภาวะธรรมชาติของร่างกายที่ขาดความสมดุลยังคงใช้ได้อยู่ในปัจจุบัน ส่วนสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การพยายามหาสาเหตุของความเจ็บป่วยให้ได้ เพราะการรู้สาเหตุจะช่วยให้การรักษาบรรลุผล (สิวลี ศิริโล, 2565) นักวิชาการทางการแพทย์สมัยปัจจุบันมีความเห็นว่า การหาสาเหตุของโรคหรืออาการเจ็บป่วย ต้องพิจารณาทั้ง สาเหตุที่พบได้โดยตรงและสาเหตุที่แอบแฝง เช่น ความทุกข์ ความวิตกกังวลบางเรื่องของผู้ป่วยอาจมีส่วนที่ส่งผลต่อความ เจ็บป่วยทางกาย และการรักษาโรคทางใจ เป็นกระบวนการรักษาที่เป็นเรื่องของการนำเอาจิตใจมาพิจารณาร่วมกันหรือควบคู่ไปกับการรักษาโรค ซึ่งปรากฏใน

การเข้าใจภาวะของมนุษย์แบบองค์รวม เป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากคำสอน ของฮิปโปกราตีสในสมัย กรีกที่ถือว่า มนุษย์ประกอบด้วยร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อมประการอื่นๆ ของความเป็นมนุษย์ซึ่ง ฮิปโป กราตีส หมายความว่าถึงความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีซึ่ง สิ่งเหล่านี้สัมพันธ์กับความเจ็บป่วย ความรู้สึกของผู้ป่วย ในศตวรรษที่ 20 องค์การอนามัยโลก ได้ย้ำความสำคัญของเรื่องนี้โดยอธิบายว่า ภาวะความสุขสมบูรณ์ของมนุษย์ หรือสุขภาวะแบบองค์รวม ประกอบด้วยมิติทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ (สิวลี ศิริไล, 2565)

ส่วนการรักษากายและจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นเรื่องระบบความสัมพันธ์ของ องค์ประกอบ ก็มองไม่ทั่วทุกองค์ประกอบ ในแง่ของกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่ส่งทอดต่อกันมา ก็ ไม่มองให้ตลอดสาย ทั้งสองอย่าง หรือทั้งสองด้านนั้น จึงมีปัญหาทั้งสิ้น หลักมีอยู่ว่า เมื่อปัจจัยต่างๆ พรั่งพร้อม ผลจึงเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ผลที่เกิดขึ้นอันหนึ่ง จึงมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมากมายหลาย อย่าง เป็นปัจจัยในฐานะแหล่งก่อตัวบ้าง เป็นปัจจัยอุดหนุนค้ำจุนบ้าง เป็นปัจจัยที่ให้ช่องให้โอกาสบ้าง เป็น ปัจจัยผลักดันบ้าง เป็นปัจจัยเสริมสนับสนุน ตลอดจนส่งบ้าง ไม่ใช่ทัศนะแบบที่ว่า ความเจ็บป่วย อันหนึ่ง ก็โรคอันหนึ่ง หรือโรคหนึ่ง ก็สมุฏฐานหนึ่ง แต่เป็นระบบปัจจัยสัมพันธ์ ที่ต้องพูดอย่างเป็น สัมพัทธ์ เพราะผลแปรเปลี่ยนผกผันไปตามปัจจัยที่เกี่ยวข้อง นั่นเป็นตัวแปรอันมากมาย ส่วนการรักษาโรค ทางจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการอ้างถึงดุลยภาพของร่างกายของเรา แต่ชีวิตของเราไม่ใช่ มีเพียงร่างกายอย่างเดียว อีกส่วนหนึ่งก็คือจิตใจ ชีวิตของมนุษย์เรานี้มีกายกับใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องมี ดุลยภาพของใจด้วยอีกส่วนหนึ่ง ทั้งกายและใจต่างก็ต้องมี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

การบูรณาการรักษากายและจิตในสังคมไทย มาจากการพัฒนาศักยภาพและความมั่นใจใน ตัวเองในการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน การรักษาตนเองในโรคน่ายก สามารถรักษาดูแลได้ด้วยแพทย์ แผนไทย สำนักงานคณะกรรมการประเมินผลเทคโนโลยีของรัฐสภาอเมริกัน รายงานว่า การหายจาก โรคที่เป็นผลมาจากการใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์มีไม่ถึงร้อยละ 20 นอกนั้นหายเอง เพราะความ เชื่อและศรัทธา หรือเพราะการเอาใจใส่ของคนรอบข้าง นั้นหมายความว่าโรคภัยไข้เจ็บ ที่เกิดกับ มนุษย์นั้น มนุษย์มีกลไกในร่างกายคอยต่อสู้ต้านทานโรคภัย ไข้เจ็บได้เอง บวกกับการเอาใจใส่บำรุง ร่างกายและจิตใจที่พร้อมสู้ ทั้งขวัญกำลังใจที่ดีจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการหายจากการเจ็บป่วยโดย ธรรมชาติได้ ซึ่งในจำนวนโรคและอาการเหล่านี้เป็นอาการง่ายๆ ไม่ร้ายแรง เหล่านี้มีจำนวนมากกว่า ร้อยละ 70 แสดงว่าคนไทยเสียค่าใช้จ่าย ทางแพทย์และสาธารณสุขไปเกินความจำเป็นและทำให้ แพทย์ ปัจจุบันทำงานหนักในส่วนที่ไม่จำเป็นแทนที่จะได้ทุ่มเทเวลาในการรักษา ดูแลผู้ป่วยหนักใน โรคน่ายกๆ ที่เหลือร้อยละ 30 ให้ดี มีประสิทธิภาพ มากที่สุด ซึ่งถ้าได้มองย้อนอดีตในสังคมไทยโบราณ ตั้งแต่สมัย สุโขทัยเป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าไม่มีโรงพยาบาลแต่ให้ญาติ พี่น้องเป็นผู้ ดูแลคนเจ็บป่วย สนับสนุนการบำรุงเอาใจใส่ต่อสุขภาพและร่างกาย การทำจิตใจให้เบิกบานสดชื่นอยู่เสมอและรู้จักการ โภชนาการซึ่งเห็นได้ชัดว่าอาหารไทยมีส่วนประกอบของสมุนไพรเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นใน แผนพัฒนาการสาธารณสุข ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2545 ได้เน้นคนเป็นศูนย์กลางในเวลานั้น (จิรเดช ดิสกะประกาย และคณะ, 2553)

ดังนั้น กระบวนการรักษาโรคทางกายและจิตในสังคมไทยมาจากการพัฒนาของการ การแพทย์พื้นบ้านจึงมีความเป็นไปได้ในแง่ยุทธศาสตร์แห่งการมีส่วนร่วม ร่วมถ้ารัฐมีความตั้งใจอย่าง



จริงจึงเพราะไม่จำเป็นต้องสร้างบุคลากรขึ้น มาใหม่ทั้งหมด เพียงอาศัยการฟื้นฟูบูรณาการและการจัดรูปแบบการมีส่วนร่วมก็สามารถทำได้แล้ว และการใช้ทรัพยากรด้านยาคือสมุนไพรเท่านั้น และมีการนำเอาหลักการทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของสมาธิและการฝึกจิตใจมาร่วมประกอบในการรักษาด้วย

2. การรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 และแพทย์วิถีธรรมสวนป่าบุญ 3

สถาบันพลังจิตตานุภาพ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2540 ที่นครธรรม พระมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเถาบุญนนทวิหาร สุขุมวิท 101 กรุงเทพมหานคร มีจุดประสงค์ในการสอนสมาธิเป็นสัมมาสมาธิ สายพระอาจารย์หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เพื่อเพิ่มพลังจิตแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ สร้างพลังจิตมีประโยชน์และเสริมสร้างกำลังใจ สร้างความมีเหตุผล ความรับผิดชอบสูง ความมีเมตตา ผู้ทำสมาธิจะได้ประโยชน์ทั้งทางกายและใจ โดยหลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร คำนึงว่า ชาวโลกได้พัฒนาก้าวไปไกลถึงยุคโลกาภิวัตน์ เขาได้ลงทุนสร้างวัตถุต่างๆ ทั้งแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ ทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลาย ทั้งที่อยู่อาศัย รถยนต์ เรือยนต์ เครื่องบิน ยานอวกาศ สามารถย่นระยะทางไกลให้ใกล้ ไปมาได้ง่าย ทั้งโทรศัพท์ โทรทัศน์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และอีเมล ก็ย่นระยะการติดต่อ สื่อสารกันได้อย่างสบายทั้งหมดเป็นเงินหมื่นล้านแสนล้าน เขาก็ยังลงทุนกันได้แล้ว ทำไมเราจะลงทุนสร้างนครธรรมให้ทันสมัยด้วยไฮเทคต่างๆ เพื่อย่นระยะการศึกษาและปฏิบัติธรรมะบ้าง สถาบันพลังจิตตานุภาพเป็นสถานที่ในการพัฒนากายและจิตจึงเป็นไปด้วยกันในแง่ของการสร้างบุญให้กับตนเองและต่อยอดด้วยการต่อบุญให้คนอื่นได้รับต่อไปด้วยการขยายพื้นที่ หรือขยายโอกาสให้กับคนอื่น ๆ ด้วยการให้ด้วยการบอก และด้วยการส่งต่อบุญในฐานะครูอาจารย์ที่แนะนำสั่งตักมให้กับผู้อื่น จึงเป็นกระบวนการสร้างกายในแง่ของกายภาพเป็นสถานที่ที่จะได้พักอาศัยในการเจริญสมาธิ และจิตใจในแง่ของการสร้างสมาธิให้เป็นบุญ และต่อบุญด้วยการสร้างสถานที่หรือคำสอนให้แก่หลายและขยายออกไปไม่สิ้นสุด (สมเด็จพระญาณวชิโรดม, ม.ป.ป.)

ส่วนแพทย์วิถีธรรมเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2535-2538 ผู้วิจัยรับราชการที่โรงพยาบาลห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งในช่วงเวลา 3 ปีแรกของการเริ่มรับราชการ ผู้วิจัยได้ใช้องค์ความรู้ด้านสุขภาพแผนปัจจุบันอย่างเต็มความสามารถ ในการดูแลแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชาชน แต่สามารถแก้ปัญหาสุขภาพได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีปัญหาสุขภาพอีกจำนวนมากที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ยิ่งไปกว่านั้นปัญหากลับบานปลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาโรคเรื้อรัง ค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพสูงขึ้น ศักยภาพในการพึ่งตนในการดูแลแก้ไขปัญหาสุขภาพน้อยลง ทำให้เริ่มชัดเจนว่าการดูแลสุขภาพแผนปัจจุบันช่วยลดหรือแก้ปัญหาได้บางส่วน แต่อีกหลายส่วนยังไม่สามารถลดหรือแก้ปัญหาได้ จึงได้เริ่มแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตและวิธีการดูแลสุขภาพแบบภูมิปัญญาจากการอ่านหนังสือและได้ไปอบรมการแพทย์พื้นบ้าน และกิจกรรมผสมผสานไร้สารพิษ การดำรงชีวิตแนวเศรษฐกิจพอเพียงกับปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มพ่อผายพ่อคำเตื่อง พ่อสุทธินันท์ แพทย์วิถีธรรมเป็นการปรับภาวะสมดุลร้อนเย็น ด้วยการปรับสมดุลด้วยยา 9 เม็ด อันเป็นการปรับกายและใจให้อยู่ในภาวะที่สมดุลอันเกิดจากหลักสำคัญ 5 ประการคือ 1. ความร้อนเย็นสมดุล 2. ไม่ทำความชั่ว 3. ทำความดี 4. ไม่มีความกลัว วิตกกังวลและเศร้าหมอง 5. คบคนดี อยู่ในสถานที่ที่ดี จนนำไปสู่การทำให้ร่างกายและจิตใจพัฒนาขึ้นมีความสุขและโรคภัยทางกายเบาบางลงจนสามารถทำ

ประโยชน์เพื่อสังคมได้ในที่สุด (ใจเพชร กล้าจน, 2558)

3. เปรียบเทียบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีสถาบันพลังจิตตานุภาพ สาขา 6 จังหวัดสมุทรปราการ กับค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 จังหวัดปทุมธานี

3.1 เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการรักษากายและจิต สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 เสนอ 1. การรักษากายและใจของตนเอง 2. การรักษาสังคม (ดร.ภัสสรา มณฑนาธรรม, 11 มิถุนายน 2567) ค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 เสนอ 1. การรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์ 2. การรักษาสังคมป่วยหรือสิ่งแวดล้อมไม่ดี ที่เหมือนกันคือ มองที่มนุษย์เป็นต้นเหตุของการรักษา กายกับจิตต้องอาศัยกัน และมองสังคมเป็นส่วนสำคัญในการมีความสุข (ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว), 14 มิถุนายน 2567) ส่วนความต่างคือ สถาบันจิตตานุภาพใช้จิตนำกาย ค่ายสุขภาพใช้กายนำจิต และสถาบันจิตตานุภาพเน้นประโยชน์ที่ได้รับจากคนมีจิตใจและร่างกายดี และค่ายสุขภาพเน้นที่การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่

3.2 เปรียบเทียบวิธีการบูรณาการหลักธรรมกับการรักษากายและจิต สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 เสนอ 1. หลักสำหรับฝึกฝนตนเอง 2. หลักสำหรับประกอบในการใช้ชีวิต (ดร.ลลิตา ศรีจรรย์, 11 มิถุนายน 2567) ค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 เสนอ 1. หลักธรรมในการอยู่กับตนเอง 2. หลักธรรมในการอยู่กับสิ่งแวดล้อม (ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว), 14 มิถุนายน 2567) มีความเหมือนกันคือ การฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง และมีหลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นหลัก ส่วนความต่างกันคือ สถาบันจิตตานุภาพเน้นการฝึกบนฐานของการอิงกับการเริ่มที่สอนให้เข้าใจตนเอง และเน้นให้เข้าใจหลักพระพุทธศาสนาให้ชัดและเป็นหนึ่งเดียวกัน ส่วนค่ายสุขภาพเน้นการปล่อยวางตนเอง และเน้นการช่วยเหลือกัน และสร้างการอยู่ร่วมกันที่พอดีกับธรรมชาติ

3.3 เปรียบเทียบแนวคิดวิธีการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ในเรื่องการมีชีวิตที่ดี สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 เสนอว่า ทางร่างกายไม่เจ็บป่วย มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ทางด้านจิตใจ มีความเข้มแข็ง อดทน ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งชั่วร้าย มีปัญหาในการดำเนินชีวิต (อาจารย์ มัลลิกา ขาดิชัย, 11 มิถุนายน 2567) ส่วนค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 เสนอว่ามีร่างกายที่แข็งแรงไม่เจ็บป่วย ฟังตนเองได้เมื่อถึงวัยชรา ส่วนจิตใจที่เบาสบาย ปลอดภัยทั้งทางกายและใจมีสิ่งแวดล้อมและการเป็นอยู่ที่ดี ความเหมือนกันคือ กายและใจต้องดีขึ้น ไม่เจ็บป่วย ความต่างกันคือ สถาบันจิตตานุภาพเน้นบุคคลเป็นหลักใหญ่ ส่วนค่ายสุขภาพเน้นทั้งบุคคลและสิ่งแวดล้อม ในเรื่องการพัฒนาเพื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดี (กอบแก้ว หลงสมบูรณ์, 12 มิถุนายน 2567) สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 เสนอว่ามีหลักสูตรสำหรับพัฒนากายและจิตเหมาะสมสำหรับทุกคน โดยมีเป้าหมายให้ทุกคนมีชีวิตที่ดีในแบบตนเองและร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ดี ค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 เสนอว่า มีหลักสูตรสำหรับพัฒนาด้านร่างกาย ด้วยการใช้นิยามธรรมในสวนป่าและพัฒนาจิตใจไม่กดขี่ และพัฒนาทางด้านจิตใจด้วยการปล่อยวาง ด้วยการฝึกฝนตนเองก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่นหรือทำตัวเองให้เป็นแบบอย่าง ความเหมือนกันคือ มีหลักสูตรปฏิบัติที่ชัดเจน ความแตกต่างกันคือสถาบันจิตตานุภาพเน้นหลักสมาธิที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เน้นการฝึกให้จิตใจเข้มแข็งเป็นหลัก ส่วนค่ายสุขภาพเน้นการรักษาตามหลักอาพาธสูตร จึงเน้นการรักษากายและใจที่ชัดกว่า

4. รูปแบบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม ทั้ง 2 สำนักได้เสนอไว้ใน 4 ประเด็นคือ 1. ร่างกาย เป็นการใช่วิธีการเป็นฐานในการรับการรักษาและการพัฒนาจิตใจ



ต่อเนื่องไปสู่ผลของการมีชีวิตที่ดีตามมา 2. จิตใจ เป็นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักสำคัญของการรักษา ภายและจิตที่มีฐานความคิดมาจากพระพุทธศาสนา (กอบแก้ว หลงสมบูรณ์, 12 มิถุนายน 2567) แต่ กระบวนการที่เน้นนั้นอาจมีแตกต่างกันไปตามแต่ละสำนักจะเน้นหลักการใดมาเป็นเครื่องมือ 3. อารมณ์ เป็นการควบคุมอารมณ์ที่นำไปสู่การทำให้อารมณ์นั้นมีกำลังน้อยลงให้เพียงพอต่อการไม่ แสดงออกมา หรือเปลี่ยนอารมณ์เชิงลบอันเป็นต้นต่อโรคในปัจจุบันและในอนาคตให้เป็นอารมณ์เชิง บวกนั้นมาจากการเพิ่มอำนาจของพลังจิต 4. สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการรักษากายและจิตด้วยการ สร้างให้สังคมและสิ่งแวดล้อมเอื้อกับการดำเนินชีวิตนั้นเป็นไปตามหลักสัปปายะ เพราะที่สที่สุดแล้ว ร่างกาย จิตใจก็ต้องพึ่งพิงสิ่งภายนอก เพียงแต่เราจะสร้างไปพร้อมกับการรักษาหรือจะรอจนการ รักษามีมากขึ้นก็จะสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อกับทุกคนในท้ายที่สุด (ชัยนิวัฒน์ ชูวนพันธ์, 11 มิถุนายน 2567)

สรุปได้ว่า ส่วนรูปแบบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม ทั้ง 2 สำนักได้เสนอไว้ใน 4 ประเด็นคือ 1) ร่างกาย เป็นการใช้ร่างกายเป็นฐานในการรับการรักษาและการ พัฒนาจิตใจ 2) จิตใจ เป็นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักสำคัญของการรักษากายและจิตที่มีฐานความคิด มาจากพระพุทธศาสนา 3) อารมณ์ เป็นการควบคุมอารมณ์ 4) สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการรักษากาย และจิตด้วยการสร้างให้สังคมและสิ่งแวดล้อมเอื้อกับการดำเนินชีวิตนั้นเป็นไปตามหลักสัปปายะ

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การรักษากายและจิตในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย เป็นการ รักษาในแง่ของการเข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ก็มองไม่ทั่วทุกองค์ประกอบ ในแง่ ของกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่ส่งทอดต่อกันมา ก็ไม่มองให้ตลอดสาย ทั้งสองอย่าง หรือทั้งสองด้าน นั้น จึงมีปัญหาทั้งสิ้น หลักมีอยู่ว่า เมื่อปัจจัยต่างๆ พรั่งพร้อม ผลจึงเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ผลที่เกิดขึ้น อันหนึ่ง จึงมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมากมายหลาย อย่างเป็นปัจจัยในฐานะแหล่งก่อตัวบ้าง เป็นปัจจัย อุดหนุนค้ำจุนบ้าง เป็นปัจจัยที่ให้ช่องให้โอกาสบ้าง เป็นปัจจัยผลักดันบ้าง เป็นปัจจัยเสริมสนับสนุน ตลอดจนส่งบ้าง ส่วนการรักษาโรคทางจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการอ้างถึงดุลยภาพของ ร่างกายของเรา แต่ชีวิตของ เรานี้ไม่ใช่มีเพียงร่างกายอย่างเดียว อีกส่วนหนึ่งก็คือจิตใจ ชีวิตของ มนุษย์เรานี้มีกายกับใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องมี ดุลยภาพของใจด้วยอีกส่วนหนึ่ง ทั้งกายและใจต่างก็ต้อง มีดุลยภาพนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอาทิชา วงศ์สุวรรณ ที่เสนอว่า วิถีชีวิตไทยในอดีตมีการดูแล สุขภาพโดยให้ความสำคัญกับสุขภาวะทั้งในปัจเจกบุคคลคือร่างกาย จิต จิตวิญญาณ และปฏิสัมพันธ์ ที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเห็นได้จากวิถีชีวิตของผู้คนชาวไทยที่มีความเป็นอยู่ใกล้เคียงธรรมชาติ รับอากาศบริสุทธิ์ ปลอดภัยจากมลภาวะ มีอาชีพเกษตรกรรม ข้าวปลาอาหาร พืชผักพื้นบ้านที่ล้วนส่งเสริม สุขภาพ นอกจากนั้นยังมีโครงสร้างทางครอบครัว ประเพณีวัฒนธรรมที่เกื้อหนุนคุณภาพชีวิต ส่งเสริม สุขภาพด้วยวิถีชีวิต การกินอยู่อย่างไทย การนับถือศาสนาที่นำไปสู่ปัญญาซึ่งจะขึ้นำการดำเนินชีวิต นำไปสู่สมดุลของชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อมสรุปได้ว่ากระบวนการดูแลสุขภาพในวิถีไทยไม่ใช่แค่ การกินยาเพื่อการรักษาเจ็บป่วยทางกายเท่านั้น แต่เป็นการผสมผสานการดูแลสุขภาพเข้าไปในวิถี ชีวิตอย่างผสมกลมกลืนตั้งแต่เกิดจนตาย (อาทิชา วงศ์สุวรรณ, 2555)

วัตถุประสงค์ที่ 2 สถาบันพลังจิตตานุภาพและแพทย์วิถีธรรมเป็นสถานที่ในการพัฒนา

และจิตจึงเป็นไปด้วยกันในแง่ของการสร้างบุญให้กับตนเองและต่อยอดด้วยการต่อบุญให้คนอื่นได้รับต่อไปด้วยการขยายพื้นที่ หรือขยายโอกาสให้กับคนอื่น ๆ ด้วยการให้ด้วยการบอก และด้วยการส่งต่อบุญในฐานะครูอาจารย์ที่แนะนำสิ่งดีงามให้กับผู้อื่น อีกทั้งยังสร้างเครื่องอยู่ด้วยการปรับสมดุลระหว่างกายและใจ รวมถึงสร้างสถานที่เหมาะสมจนนำไปสู่การทำให้ร่างกายและจิตใจพัฒนาขึ้นมีความสุขและโรคร้ายทางกายเบาบางลงจนสามารถทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภัคชญา บุญเฉลียว ที่เสนอว่า คุณค่าของสมาธิเป็นการทำให้จิตสงบ เมื่อจิตสงบจะทำให้จิตเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วก็สามารถผลิตพลังจิต พลังจิตสามารถใช้ควบคุมจิตใจได้ จิตของมนุษย์เป็นของประเสริฐมาก ถ้าควบคุมได้ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในสังคมมนุษย์ (สุภัคชญา บุญเฉลียว, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของใจเพชร กล้าจน ที่เสนอว่า ความเจ็บป่วยตามหลักแพทย์ทางเลือกวิถีสรรพเกิดจากพลังงาน (นาม, จิตวิญญาณ) หรือสุขภาพใจ ส่งผลต่อสสาร (รูป, ร่างกาย) หรือสุขภาพกาย ทำให้เกิดสุขภาพดีหรือเกิดการเจ็บป่วย โดยกลไกสัญญาณของชีวิต คือมีการผลักดันเอาพลังงานหรือสสารที่ไม่สมดุลร้อนเย็นออกจากชีวิตและดูดดึงเอาพลังงานหรือสสารที่สมดุลร้อนเย็นเข้ามาหล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งวิบากกรรมของกุศล (วิบากบุญ, วิบากดี) เป็นพลังงานที่ช่วยผลักดันเอาพลังงานหรือสสารที่ไม่สมดุลร้อนเย็นออกจากชีวิตและดูดดึงเอาพลังงานหรือสสารที่สมดุลร้อนเย็นเข้ามาหล่อเลี้ยงชีวิตอีกแรงหนึ่ง ส่วนวิบากกรรมของอกุศล (วิบากบาป, วิบากร้าย) เป็นพลังงานที่ดูดดึงเอาพลังงานหรือสสารที่ไม่สมดุลร้อนเย็นเข้ามาทำร้ายชีวิตและผลักดันเอาพลังงานหรือสสารที่สมดุลร้อนเย็นออกจากชีวิต (ใจเพชร กล้าจน, 2553)

วัตถุประสงค์ที่ 3 สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 จังหวัดสมุทรปราการ กับค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่าบุญ 3 จังหวัดปทุมธานี ได้เสนอแนวคิดเรื่องการรักษากายและจิตในแง่ของการอาศัยกันและกัน ส่วนหลักธรรมในการรักษากายและจิตต้องใช้หลักธรรมในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันเป็นหลัก สุดท้ายวิธีการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็จะต้องทำให้กายและใจดีขึ้น ด้วยการสร้างหลักสูตรในการปฏิบัติที่ชัดเจนอันเป็นการสร้างการรักษาแบบองค์รวม ไม่ใช่แยกจากกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิตยาภรณ์ สุระสายที่เสนอว่า การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic medicine) ได้ถูกกล่าวถึงภายใต้แนวคิดการศึกษาในบริบทแบบสุขภาพที่มองมนุษย์ในเงื่อนไขของส่วนประกอบ 2 ส่วนคือร่างกายและจิตใจ โดยจะพบว่าร่างกายที่เจ็บป่วยนั้นไม่ได้ถูกมองว่ามาจากการโรคทางกายภาพเท่านั้น แต่มาจกหลายสาเหตุรวมถึงในแง่ของจิตใจด้วย รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการมองโรคนั้นสัมพันธ์ในทุกมิติ ฉะนั้นการปลอดจากโรคจึงไม่ใช่หลักประกันทางสุขภาพอย่างแท้จริง หากมนุษย์ยังคงสามารถป่วยด้วยโรคทางจิตใจและสังคมได้ จึงเป็นการศึกษาในแง่ของการเข้าใจการเจ็บป่วยผ่านทางกาย ใจและสังคม (นิตยาภรณ์ สุระสาย 2563)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 จังหวัดสมุทรปราการ” ได้้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแบบเรียนรู้การรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต จากภาพรวมทั้งสองศาสนาสามารถสรุปให้เห็นถึงภาวะผู้นำตามหลักศาสนาได้ดังนี้



ภาพที่ 1 รูปแบบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม

จากรูปภาพอธิบายได้ว่า ส่วนรูปแบบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม ทั้ง 2 สำนักได้เสนอไว้ใน 4 ประเด็นคือ 1. ร่างกาย (Body) เป็นการใช่วิธีการเป็นฐานในการรับการรักษากายและการพัฒนาจิตใจต่อเนื่องไปสู่ผลของการมีชีวิตที่ดีตามมา 2. จิตใจ (Mind) เป็นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักสำคัญของการรักษากายและจิตที่มีฐานความคิดมาจากพระพุทธศาสนา แต่กระบวนการที่เน้นนั้นอาจมีแตกต่างกันไปตามแต่ละสำนักจะเน้นหลักการใดมาเป็นเครื่องมือ 3. อารมณ์ (Emotion) เป็นการควบคุมอารมณ์ที่นำไปสู่การทำให้อารมณ์นั้นมีกำลังน้อยลงให้เพียงพอต่อการไม่แสดงออกมา หรือเปลี่ยนอารมณ์เชิงลบอันเป็นต้นตอโรคในปัจจุบันและในอนาคตให้เป็นอารมณ์เชิงบวกนั้นมาจากการเพิ่มอำนาจของพลังจิต 4. สังคมและสิ่งแวดล้อม (society and environment) เป็นการรักษากายและจิตด้วยการสร้างให้สังคมและสิ่งแวดล้อมเอื้อกับการดำเนินชีวิตนั้นเป็นไปตามหลักสัปปายะ เพราะที่สุขแล้วร่างกาย จิตใจก็ต้องพึ่งพิงสิ่งภายนอก เพียงแต่เราจะสร้างไปพร้อมกับการรักษาหรือจะรอจนการรักษาดีขึ้นก็จะสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อกับทุกคนในท้ายที่สุด

สรุป

การรักษากายและจิตในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย เป็นการรักษาในแง่ของการเข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ก็มองไม่ทั่วทุกองค์ประกอบ ในแง่ของกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่ส่งทอดต่อกันมา ก็ไม่มองให้ตลอดสาย ทั้งสองอย่าง หรือทั้งสองด้านนั้น จึงมีปัญหาทั้งสิ้น หลักมีอยู่ว่า เมื่อปัจจัยต่างๆ พรั่งพร้อม ผลจึงเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ผลที่เกิดขึ้นอันหนึ่ง จึงมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมากมายหลาย อย่างเป็นปัจจัยในฐานะแหล่งก่อตัวบ้าง เป็นปัจจัยอุดหนุนค้ำจุนบ้าง เป็นปัจจัยที่ให้ช่องให้โอกาสบ้าง เป็นปัจจัยผลักดันบ้าง เป็นปัจจัยเสริมสนับสนุน ตลอดจนส่งบ้าง ส่วน



การรักษาโรคทางจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการอ้างอิงถึงคุณภาพของร่างกายของเรา แต่ชีวิตของเรานี้ไม่ใช่มีเพียงร่างกายอย่างเดียว อีกส่วนหนึ่งก็คือจิตใจ ชีวิตของมนุษย์เรานี้มีกายกับใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องมี คุณภาพของใจด้วยอีกส่วนหนึ่ง ทั้งกายและใจต่างก็ต้องมีคุณภาพนี้

สถาบันพลังจิตตานุภาพและแพทย์วิถีธรรมเป็นสถานที่ในการพัฒนากายและจิตจึงเป็นไปด้วยกันในแง่ของการสร้างบุญให้กับตนเองและต่อยอดด้วยการต่อบุญให้คนอื่นได้รับต่อไปด้วยการขยายพื้นที่ หรือขยายโอกาสให้กับคนอื่น ๆ ด้วยการให้ด้วยการบอก และด้วยการส่งต่อบุญในฐานะครูอาจารย์ที่แนะนำสิ่งดีงามให้กับผู้อื่น อีกทั้งยังสร้างเครื่องอยู่ด้วยการปรับสมดุลระหว่างกายและใจ รวมถึงสร้างสถานที่เหมาะสมจนนำไปสู่การทำให้ร่างกายและจิตใจพัฒนาขึ้นมีความสุขและโรคภัยทางกายเบาบางลงจนสามารถทำประโยชน์เพื่อสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานทางด้านแพทย์แผนไทยควรเข้ามาให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดฝึกอบรมหลักสูตรทั้งสองนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างกระบวนการรักษาที่นับเป็นการแพทย์แผนไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานให้เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น

1.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรจัดให้มีการจัดเสวนาเรื่องการแพทย์ทางพระพุทธศาสนาให้เกิดการรับรู้ในวงวิชาการและผู้สนใจด้านการแพทย์แผนไทย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรมีการศึกษาเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบการรักษากายและจิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์

2.2 ควรมีการศึกษาเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดด้านสุขภาวะแบบองค์รวม: กรณีศึกษาสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 6 จังหวัดสมุทรปราการ กับค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรมสวนป่านาบุญ 3 จังหวัดปทุมธานี

เอกสารอ้างอิง

- จิระเดช ดิสกะประกาย และคณะ. (2553). *คนสุวรรณภูมิ*. กรุงเทพมหานคร: นำอักษรการพิมพ์.
- ใจเพชร กล้าจน. (2553). ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักแพทย์ทางเลือกวิถีพุทธของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. (*วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนบูรณาการศาสตร์*). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ใจเพชร กล้าจน. (2558). จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ. (*ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค*). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- นิตยาภรณ์ สุระสาย. (2563). รูปแบบการบูรณาการวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรม. (*ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค*). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่



- ที่ 34). กรุงเทพมหานคร: ผลิตัณม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *การแพทย์ยุคใหม่ในสมัยพุทธทศนั*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สธรรมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 13*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิวลี ศิริไล. (2565). *การเป็นแพทย์จากฮิปโปคราติสสู่ยุคโลกาภิวัตน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภักชญา บุญเฉลียว. (2564). ศึกษาวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 12(2), 141-154.
- สมเด็จพระญาณวชิโรดม. (ม.ป.ป.). *ชีวิตคือการต่อสู้ อดีตชีวประวัติโดย สมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร)*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- อาทิตา วงศ์สุวรรณ. (2555). คุณค่าและการสืบทอดโอสถิติไทย: วิถีแห่งการพัฒนาสุขภาพองค์รวม. (*ดุขนิพนธ์ครุศาสตรดุขนิพนธ์ิต สาขาวิชาการศึกษาแพทยแผนไทย*). คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.



รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน The Alleviation of Model Kāmaguṇa Kamaguna from the Usage of Buddhist Monks' Information and Communication Technology in Current Society

¹พระธีระเดช เตจธมโม (หิรัญ) ²พระมหาทวี มหาปณฺโญ ²แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

¹Phra Thiradet Tejadhammo (Hiran) ²Phramaha Tawee Mahapañño

³Maechee Kritsana Raksachom

^{1,2,3}บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: aum_mu1989@hotmail.com

Received September 3, 2024; Revised January 28, 2025; Accepted: February 2, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการใช้หลักฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานบรรเทาความทุกข์ของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคล และการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในปัจจุบัน จะเน้นไปในด้านที่ใกล้ชิดตัวมีความเกี่ยวข้องกับบริบทใช้ชีวิตของพระสงฆ์ แบ่งเป็นการใช้งานหลักๆ อยู่ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษา 2) ด้านการสื่อสาร 3) ด้านความบันเทิง และการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในปัจจุบันย่อมส่งผลกระทบต่อด้านลบอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1) กระตุนกิเลส 2) คลุกคลีอยู่ในหมู่คณะ และ 3) หลงเพลิดเพลินอยู่กับความบันเทิง การพัฒนารูปแบบการใช้หลักฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานบรรเทาความทุกข์ของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี มีจุดที่ควรใช้สติคอยกำกับดูแลอยู่ 4 ด้าน คือ 1. ฝึกจิตตามดูรู้ทันร่างกายและพฤติกรรม 2. ฝึกจิตตามดูรู้ทันเวทนา 3. ฝึกจิตตามดูรู้ทันจิต และ 4. ฝึกจิตตามดูรู้ทันอายตนะ โดยการฝึกจิตกับการพัฒนาตนของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะแบบองค์รวม รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน มีโครงสร้างรูปแบบ 3 สมรรถนะ คือ 1. รู้เท่าทัน 2. ใช้กาลยามมิตร 3. มุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา ความมุ่งมั่น และการฝึกศึกษา เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาตนในลักษณะองค์รวม

คำสำคัญ: การบรรเทา; ความทุกข์; เทคโนโลยี; พระสงฆ์



Abstract

This research article has objectives were purposely made: 1) to study Buddhist monks' the behaviour in using technology in the present society, 2) to study and develop the mental training model in accordance with four foundations of mindfulness to reduce Kāmaguṇa of the Buddhist monks in using technology, and 3) to present the alleviation model of Kāmaguṇa of Buddhist monks from using technology in the present society. This research employed the qualitative research methodology done by collecting data from field research through in-depth interview and non-participative observation. The research results showed that: In the present society, the Buddhist monks' behaviour in using technology is somehow inseparable from their context of living life where its usage can be divided into three aspects: 1) in the education 2) in the communication 3) in the entertainment. The current usage of technology by monks has negative effects in three ways: 1) stimulating passion, 2) mingling with groups, and 3) indulging in entertainment. In the development of the mental training model in accordance with four foundations of mindfulness to reduce Kāmaguṇa of the Buddhist monks in using technology, mindfulness on four bases needs to be focused: 1) one should be mindful on body and its behaviour, 2) one should be mindful on feeling, 3) one should be mindful on one's consciousness, and 4) one should be mindful on the functioning sense-bases. Hence, to gain the mentioned bases, Buddhist monks in the present time need to get mind and themselves trained through the holistic manner. The alleviation of Model of Kāmaguṇa from the usage of Buddhist monks' information and communication technology in current society needs three types of structural competency model where it consists in the followings: 1) being full awareness, 2) it needs good friendship 3) it needs the effectiveness of the process where time, determination and study are used so that the holistic training.

Keywords: Alleviation; Kāmaguṇa; Technology; Monk

บทนำ

การเป็นอยู่ของมนุษย์ในชีวิตประจำวันย่อมที่จะมีความเกี่ยวเนื่องอยู่กับกามคุณ และก็เป็น การยากที่จะหลีกเลี่ยงสิ่งเหล่านี้ไปได้ อาจจะมีสิ่งที่ล่อตาล่อใจ ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด ยอยากได้ มากมาย และมนุษย์ทั่วไปมองว่ากามคุณให้ผลเป็นความสุข จึงได้พากันแสวงหา รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย น่าน่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ ที่ให้ผลเป็น “กามสุข” คือ สุขทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 สุขทางวัตถุ หรือความสุขที่อิงอาภิส แต่พระพุทธองค์ก็ยังมองว่าเป็นความสุขที่ยังเจือปนไปด้วยทุกข์ มีโทษมากมีทุกข์มาก ดังที่พระองค์ได้อุปมาเปรียบเทียบไว้ว่า กามทั้งหลายนั้นมีความหวานขึ้นน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนี้ยิ่งนัก เมื่อบุคคลผู้ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ยอมลุ่มหลง

ตกเป็นทาสของมันเป็นเหตุก่อทุกข์ให้แก่กัน บ้างก็อิจฉาริษยากัน ละเลาะวิวาทขัดแย้งเบียดเบียนกัน เพราะเห็นแก่วัตถุภุม แย้งชิงกันซึ่ง กามคุณ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564)

ในสังคมปัจจุบันเป็นยุคของการบริโภคนิยม ยุคแห่งการแข่งขัน เพื่อสนองความต้องการทางด้านวัตถุ กับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงพลิกผันอย่างฉับพลันในด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ไม่ว่าจะ เป็นเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ที่ทันสมัยเป็นอย่างมาก และสามารถเข้าถึงกามคุณได้อย่างรวดเร็ว จนทำให้ผู้คนในปัจจุบันหลงใหลไปตามกระแสของโลกภายนอกที่ผ่านมาทางอายตนะ โดยไม่รู้เท่าทันโลก ปลอยตัวปล่อยใจไปตามกระแสของโลก ลุ่มหลง มัวเมาอยู่ในวัตถุนิยมและบริโภคนิยม แม้แต่สังคมของพระภิกษุก็เช่นเดียวกัน เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นทั้งพระสงฆ์บวชใหม่ หรือแม้แต่พระสงฆ์ที่บวชนานแล้วก็ตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะการใช้เครื่องมือสื่อสารต่างๆ ที่ทันสมัยเป็นอย่างมากที่สามารถที่จะนำพระสงฆ์เข้าถึงถึงกามคุณได้โดยง่าย เพียงแค่มีโทรศัพท์ที่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้ ก็สามารถที่จะทำให้พระสงฆ์นั้นเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้ทุกที่ ทุกเวลา ทั้งในส่วนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และมีโทษได้อย่างง่ายดาย โดยผ่านทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะกลุ่มของพระสงฆ์ที่มีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วง 20-25 ปี และมีจำนวนพรรษา ไม่เกิน 5 พรรษา จะมีพฤติกรรมหรือกิจกรรมการใช้ที่ หลากหลาย เช่น ด้านการศึกษา ด้านการสื่อสาร ด้านการบันเทิง โดยผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น Facebook เป็นต้น ที่กลายเป็นพื้นที่ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน และมีแนวโน้มเผชิญความเสี่ยงสูง ต่อการใช้เพื่อความบันเทิงโดยส่วนใหญ่ (แทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัวใหม่, 2559) อาจเป็นเพราะว่า ในกลุ่มของพระสงฆ์บวชใหม่ มักจะมีพฤติกรรมการใช้งานที่คุ้นชินกับเมื่อตอนคลุกคลีอยู่ เช่น การใช้โทรศัพท์เล่น Facebook, YouTube , TikTok เป็นต้น อาจจะมีการโพสต์ข้อความ ลงรูปภาพที่ไม่เหมาะสม ไม่เหมาะสม การพูดคุยสนทนา หรืออาจมีการผู้หญิงมาเกี่ยวข้องในบริบทของความรู้จักบ้าง เพื่อนในเครือข่าย Facebook, YouTube, TikTok หรือแม้แต่วัฒนธรรมการนุ่งห่มไม่เรียบร้อย นุ่งห่มไม่มีดัด ที่พระสงฆ์จำเป็นต้องพบเจอกับผู้หญิง ที่พระสงฆ์จะต้องประสบพบเจอได้อยู่ตลอด ทั้งที่ตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจก็ตาม ตลอดถึงภาพ เสียง ข่าวสารของผู้คนในสังคม ตลอดถึงสื่อโฆษณาซื้อขายต่างๆ หากพระสงฆ์ไม่มีสติแล้ว ย่อมถูกกิเลสครอบงำจิตได้ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นภัยจากการใช้เทคโนโลยีเครื่องมือสื่อสารทั้งสิ้น หรือแม้แต่การใช้โทรศัพท์เพื่อความบันเทิง เป็นไปเพื่อการเสพให้ได้แค่ความสนุกเพลิดเพลินผ่านๆ ไปและหากใช้เพื่อตอบสนองอารมณ์สนองตัณหาแล้วย่อมนำไปสู่การเสพติด ลุ่มหลง ใช้เวลาอยู่กับสิ่งเหล่านี้ไปโดยเปล่าประโยชน์ เป็นการคลุกคลีอยู่กับหมู่คณะในรูปแบบของสังคมออนไลน์ จนทำให้ละเลยฝึกหัดพัฒนาตน

บทความวิจัยนี้โดยมุ่งนำเสนอรูปแบบการบรรเทาการกามคุณจากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ ในสังคมปัจจุบัน จะได้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักธรรมวินัย มีการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน สามารถบรรเทาการกามคุณให้แก่ผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา และมีแนวทางการปฏิบัติที่สามารถพัฒนาตนให้ได้ประโยชน์จากการใช้เทคโนโลยีอย่างสูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการใช้หลักฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานบรรเทาการกามคุณของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี



3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาวิจัยออกเป็น 3 ระยะ

ระยะที่ 1 รูปแบบการวิจัย จะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประเด็นหลักของการวิจัย คือ บริบทและพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์โดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา บทความต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-depth Interviews) และการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระยะที่ 1 ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์บวชใหม่ ในเขตพื้นที่การปกครองของคณะสงฆ์ตำบลกระโสม อำเภอดงหลวง จังหวัดพิจิตร จำนวน 13 รูป ใช้กระบวนการคัดเลือกแบบเจาะจง

โดยผู้วิจัยใช้คำถามจากแบบสัมภาษณ์ ในประเด็นคำถามส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับบริบทและพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน จากนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และข้อมูลที่ได้จากการตอบประเด็นสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จะถูกนำมาวิเคราะห์ ออกมาในลักษณะของการพรรณนาที่จะนำไปสู่คำตอบในการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ระยะที่ 2 รูปแบบการวิจัย จะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประเด็นหลักของการวิจัย คือ ศึกษาและพัฒนากระบวนการฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานบรรเทาความทุกข์ของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ตำรา เอกสารต่าง ๆ และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วย วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-depth Interviews) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้มีการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 พระผู้ปกครอง ได้แก่ พระอุปัชฌาย์, พระกรรมวาจาจารย์ ในเขตพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ตำบลกระโสม อำเภอดงหลวง จังหวัดพิจิตร จำนวน 2 รูป

กลุ่มที่ 2 พระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 2 รูป

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน

โดยผู้วิจัยใช้คำถามจากแบบสัมภาษณ์ ในประเด็นคำถามส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการใช้หลักฝึกจิตบรรเทาความทุกข์ของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี จากนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และข้อมูลที่ได้จากการตอบประเด็นสัมภาษณ์ จะถูกนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลผลโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผล ออกมาในลักษณะของการพรรณนาที่จะนำไปสู่คำตอบในการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ระยะที่ 3 รูปแบบการวิจัย จะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประเด็นหลักของการวิจัย คือ นำเสนอรูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์

ในสังคมปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้เข้าไปปฏิบัติการให้ความรู้ และแนะนำแนวทางการฝึกจิตเพื่อบรรเทา
อาการของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี กับกลุ่มพระสงฆ์บวชใหม่โดยไม่กระทบกับกิจวัตรในระหว่าง
วันของพระสงฆ์ และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วย วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-
depth Interviews) และสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม(Non-Participant Observation) โดยกลุ่ม
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระยะที่ 3 นั้น ผู้วิจัยได้มีการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ตัวอย่างพระสงฆ์บวชใหม่ จำนวน 5 รูป

กลุ่มที่ 2 คฤหัสถ์ผู้ใกล้ชิดพระสงฆ์บวชใหม่ จำนวน 10 คน

โดยผู้วิจัยใช้คำถามจากแบบสัมภาษณ์ ในประเด็นคำถามส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับ
รูปแบบการบรรเทาอาการจากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน จากนั้นผู้วิจัยได้
รวบรวมข้อมูล เชิงพื้นที่ได้จากกิจกรรม และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ จะถูก
นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ออกมาในลักษณะของการพรรณนาที่จะนำไปสู่คำตอบในการศึกษาวิจัย
ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ การนำเสนอรูปแบบการบรรเทาอาการจากการใช้เทคโนโลยีของ
พระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน จากการศึกษา
พบว่า บริบทการบวชของพระสงฆ์ในพื้นที่การปกครองของคณะสงฆ์ ตำบลกระโสม อำเภอดงหลวง
จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์การบวชอยู่ 4 ลักษณะคือ 1) บวชเพื่ออุทิศบุญ 2) บวชแทนคุณพ่อแม่ 3)
บวชเข้ามาศึกษาพัฒนาตน และ 4) บวชมุ่งหาความสงบ และยังพบว่า บริบทการบวชของพระสงฆ์ใน
ปัจจุบันนั้น มีข้อจำกัดเรื่องของระยะเวลาในการบวช สรุปได้ 2 ลักษณะ คือ 1) บวชระยะสั้น
พระสงฆ์กลุ่มนี้จะกำหนดระยะเวลาการบวชอยู่ที่ 15 - 30 วัน 2) บวชเข้าพรรษา พระสงฆ์กลุ่มนี้จะ
กำหนดระยะเวลาการบวชอยู่ที่ 3 เดือนขึ้นไป ในปัจจุบันนั้นการบวชเข้าพรรษาจะมีการบวชน้องลง
เมื่อเทียบกับการบวชระยะสั้น เมื่อบวชเข้ามาก็มีการนำเทคโนโลยีติดตัวเข้ามาด้วย จากการศึกษา
พบว่า เทคโนโลยีที่พระสงฆ์นำติดตัวมาจะเป็น โทรศัพท์มือถือ เพราะสะดวกในการพกพา และมีการ
เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลา และพระสงฆ์ในปัจจุบันเข้าถึงกิจกรรมต่างๆ โดยผ่านสื่อออนไลน์
ยอดนิยม อาทิ เช่น 1) เฟซบุ๊ก (Facebook) 2) ยูทูบ (YouTube) 3) ตี๊กต็อก (TikTok) 4) อินสตา
แกรม (Instagram) 5) กูเกิล (Google) 6) เมสเซนเจอร์ (Messenger) 7) ลาซาด้า (Lazada)
พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในพื้นที่การปกครองของคณะสงฆ์ ตำบลกระโสม อำเภอด
งหลวง จังหวัดพิจิตร จะเน้นไปในด้านที่ใกล้ชิดตัว มีความเกี่ยวข้องกับบริบทใช้ชีวิต โดยแบ่งเป็นการใช้
งานหลักๆ 3 ด้าน คือ

1) ด้านการศึกษา ปัจจุบันพระสงฆ์มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเรียนรู้ที่มีความ
สะดวก และทันสมัย สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลออนไลน์ในการศึกษาได้มากขึ้น ทั้งศึกษาค้นคว้าพระ
ไตรปิฎก ตำรับตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนาได้สะดวกมากขึ้น โดยการใช้เทคโนโลยี
ในด้านการศึกษาของพระสงฆ์ในปัจจุบันจะมีลักษณะการใช้งานอยู่ 4 ลักษณะ คือ 1. ศึกษาหลักธรรม
2. ศึกษาหลักปฏิบัติเบื้องต้น 3. ศึกษาบทสวดมนต์ และ 4. ศึกษาพงศาวดาร



2) ด้านการสื่อสาร ปัจจุบันพระสงฆ์มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการติดต่อสื่อสาร เผยแพร่ธรรมะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในยุคดิจิทัล โดยผ่านแอปพลิเคชันการสื่อสาร หรือ โซเชียลมีเดีย ไม่ว่าจะเป็นการโทร การส่งข้อความ การแบ่งปันรูปภาพ การลงสตอรี่ และการแชร์ข้อมูลจากเพจธรรมะต่าง ๆ ในการเชื่อมต่อ และสื่อสารระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน โดยการใช้เทคโนโลยีในด้านการสื่อสารของพระสงฆ์ในปัจจุบันจะมีลักษณะการใช้งานอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1. สื่อสารกับครอบครัว 2. สื่อสารกับกลุ่มเพื่อน 3. สื่อสารธรรมะ

3) ด้านความบันเทิง ปัจจุบันพระสงฆ์มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อความบันเทิงถือว่าเป็นกิจกรรมยอดนิยมสำหรับกลุ่มพระสงฆ์บวชใหม่ การใช้เทคโนโลยีในด้านความบันเทิงของพระสงฆ์เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาด้วยความระมัดระวัง ปัจจุบันพระสงฆ์จะมีลักษณะการใช้งานอยู่ 3 ลักษณะ 1. เช็กข่าวสารประจำวัน 2. ดูหนัง ฟังเพลง 3. โปสต์รูปกิจกรรมต่าง ๆ การใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์เปรียบเสมือนกับ “ดาบสองคม” มีทั้งประโยชน์ และโทษ ทั้งในส่วนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และมีโทษหากขาดสติ ใช้ไม่ถูกต้อง หรือไม่ระมัดระวัง ย่อมส่งผลกระทบมีผลกระทบในระดับปัจเจกบุคคลเป็นเบื้องต้น โดยผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่าง แสดงให้เห็นผลกระทบจากการใช้งานอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1) กระตุ้นกิเลสกำเริบ 2) คลุกคลีอยู่ในหมู่คณะ 3) ติดอยู่กับความบันเทิง

วัตถุประสงค์ที่ 2. ศึกษาและพัฒนารูปแบบการใช้หลักฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานบรรเทาความทุกข์ของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1. ศึกษาแบบการฝึกจิตกับการพัฒนาตนของพระสงฆ์ในปัจจุบัน 2. พัฒนารูปแบบการฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานเพื่อบรรเทาความทุกข์ของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี และ 3. กัลยาณมิตรหลักธรรมที่นำไปสู่การพัฒนาตนของพระสงฆ์ในปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า

1) การบวชของพระสงฆ์ถือว่าได้มีโอกาสเข้ามาฝึกจิตพัฒนาตน โดยวัตถุประสงค์หลักของการบวชก็คือ ความดับทุกข์ และการจะถึงความดับทุกข์ได้นั้นจะต้องอาศัยการฝึกจิต แต่ในปัจจุบันพบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะนิยมบวชระยะสั้นเสียส่วนใหญ่ เมื่อเทียบกับการบวชเข้าพรรษา บางวัดก็ไม่มีพระสงฆ์บวชเข้าพรรษาเลย เมื่อระยะเวลาการบวชสั้นลง การที่จะฝึกศึกษาที่ถ่องแท้ลงด้วย ไม่ได้ได้ศึกษาดี สติ สมาธิ ปัญญา ก็จำต้องศึกษาออกไปดำเนินชีวิตอย่างคลุกคลีตามเดิม และเพื่อพัฒนาจิตให้ได้ผลนั้น ผู้วิจัยพบว่า การฝึกจิตกับการพัฒนาตนของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นจะต้องเป็นไปในลักษณะแบบองค์รวม คือ ให้เป็นทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ในขณะนั้นๆ อย่างต่อเนื่องโดยเป็นการทำงานร่วมกับองค์ธรรม คือ สติสัมปชัญญะ และเมื่อก้าวโดยสรุปแล้วก็คือ การฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานนั่นเองโดยวิธีการฝึกจิตกับการพัฒนาตนของพระสงฆ์ให้ได้ผลนั้นจะต้องฝึกไปด้วยกันทั้ง 2 ลักษณะ คือ การฝึกจิตในส่วนของรูปแบบ และการฝึกจิตในกิจวัตรระหว่างวัน

2) รูปแบบการฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ใน มหาสติปัฏฐานสูตร ดังปรากฏในทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ 10 และในมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ พระไตรปิฎก เล่มที่ 12 มีอยู่ 4 ฐาน 21 บรรพ และการที่พระสงฆ์จะพัฒนาตนให้รู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยีนั้น ในสถานการณ์จริงพระสงฆ์จะต้องเลือกเอาแบบการฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานมาใช้ให้เหมาะสม โดยเฉพาะการบรรเทาความทุกข์ของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี จากการศึกษาพบว่า ฐานที่ 1 คือ ฝึกจิตตามดูรู้ทันกาย รูปแบบที่สะดวกที่สุด คือ ฝึกจิตดูร่างกายตามจริง หมวดยกยอ

มนสิการ วิธีปฏิบัติ คือ พิจารณาร่างกายโดยความเป็นอสุภะ และรู้เท่าทันธรรมชาติของร่างกาย ผลที่ได้รับย่อมบรรเทาความหลงใหลในรูปกายลงเสียได้ ฐานที่ 2 คือ ผึกจิตตามดูรู้ทันเวทนา รูปแบบที่สะดวกที่สุด คือ ผึกจิตดูความรู้สึกสุขเวทนาต่างๆ ที่เกิดขึ้น วิธีปฏิบัติรู้เท่าทันสุขเวทนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่ใจ ตามความเป็นจริง ไม่หลงติดอยู่ในสุขเวทนา ผลที่ได้รับย่อมบรรเทาความหลงติดอยู่ในสามิสสุขลงเสียได้ ฐานที่ 3 คือ ผึกจิตตามดูรู้ทันจิต รูปแบบที่สะดวกที่สุด คือ ผึกจิตดูจิต 2 ข้อแรกคือ 1) จิตมีราคะ ก็รู้ชัดว่า จิตมีราคะ 2) จิตไม่มีราคะ ก็รู้ชัดว่า จิตไม่มีราคะ วิธีปฏิบัติให้กำหนดรู้เท่าทันภาวะของจิตที่เป็นไปต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้แล้วก็ปล่อยวาง ผลที่ได้รับย่อมบรรเทาการละให้สงบลงเสียได้ ไม่ตกเป็นทาสของราคะและฐานที่ 4 คือ ผึกจิตตามดูรู้ทันธรรม รูปแบบที่สะดวกที่สุด คือ ผึกจิตดูอายตนะในขณะที่เห็นรูป ฟังเสียง ใจรู้ธรรมารมณ์ วิธีปฏิบัติรู้เท่าทันผัสสะในขณะที่ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง ใจรู้ธรรมารมณ์ สักแต่ว่ารู้เพียงเท่านั้น ผลที่ได้รับย่อมบรรเทาการปรุงแต่ง ปล่อยวางในอารมณ์ได้เร็ว ไม่ตกเป็นทาสของกามคุณ

3) การพัฒนาตนของพระสงฆ์ เริ่มต้นก็ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกที่จะนำไปสู่การฝึกศึกษา คือ กัลยาณมิตร ซึ่งพระสงฆ์บวชใหม่ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า พระนวกะ แปลว่า ผู้ใหม่ คือ เป็นผู้ที่ยังไม่รู้เรื่องอะไรมากนัก และการที่พระสงฆ์บวชเข้ามาแล้วได้อยู่ใกล้กัลยาณมิตร หรือ อยู่ในสำนักครูบาอาจารย์ที่ดี จะทำให้ได้การศึกษา ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง กิริยามารยาท ความเป็นอยู่ กิจวัตรต่างๆ ในระหว่างวัน ตั้งแต่ตื่นไปจนหลับ ใช้เวลาส่วนใหญ่มุ่งอยู่กับการฝึกศึกษา เพราะการมีกัลยาณมิตรที่ดี เป็นตัวปัจจัยของสิ่งแวดล้อมภายในวัดที่ดี และจากการศึกษายังพบว่า แม้ในขณะที่พระสงฆ์ใช้เทคโนโลยีอยู่ก็จะมีปัจจัยตัวสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่า โปรโตโฆสะ ที่มีอยู่ในเครือข่ายเทคโนโลยี โดยพระสงฆ์บวชใหม่สามารถเลือกสรรโปรโตโฆสะที่ดีได้ จากคุณสมบัติของกัลยาณมิตร 7 ประการ ได้แก่ 1) ปิโย น่ารักใคร่ 2) ครุ น่าเคารพ 3) ภาวนีโย น่าเจริญใจ 4) วตฺตา รู้จักพูดให้ได้ผล 5) วจนฺทโม อดทนต่อถ้อยคำ 6) คมภีรณฺจ กล้า กตฺตา อธิบายเรื่องยากให้ง่าย และ 7) โน จฺฎาเน นิโยชโก ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม

วัตถุประสงค์ที่ 3 รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันที่ได้จากการวิเคราะห์กิจกรรมเชิงพื้นที่ และผลการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันมีโครงสร้างรูปแบบอยู่ 3 สมรรถนะ คือ

1) การรู้เท่าทัน คือ ทักษะการใช้เทคโนโลยีรู้เท่าทันที่ดีที่สุด โดยผ่านกิจกรรมการฝึกจิตให้มีสติตื่นรู้อยู่ภายใน เป็นองค์ประกอบที่ 1 เป็นการพัฒนาศักยภาพให้มีประสิทธิภาพในการรู้เท่าทัน ในการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์มีจุดที่ควรใช้สติคอยกำกับดูแลอยู่ 4 ด้านหลักๆ คือ 1. การรู้เท่าทันร่างกายและพฤติกรรม ใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณาร่างกาย ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วรูปนั้นเป็น อสุภะ (ความไม่งาม, ความน่าเกลียด) และมีสติสัมปชัญญะควบคุมพฤติกรรมภายนอกของพระสงฆ์ให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย 2. การรู้เท่าทันเวทนา ผึกดูความรู้สึกที่สุขเวทนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่ใจ ในขณะที่ใช้เทคโนโลยี สุขเวทนา เกิดขึ้นก็ให้มีสติกำหนดรู้ตามความเป็นจริง มีแต่เพียงสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ไม่มีเราของเรา ไม่หลงติดอยู่ในสุขเวทนา 3. การรู้เท่าทันจิต ซึ่งเป็นนามธรรม เช่น จิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ จิตปราศจากราคะก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ หรือจิตมีโลภะก็รู้ว่าจิตมีโลภะ จิตปราศจากโลภะก็รู้ว่าจิตปราศจากโลภะ มีสติ



กำหนดรู้ตามความเป็นจริง รู้แล้วก็ปล่อยวาง 4. การรู้เท่าทันอายตนะ เป็นไปในฐานของธรรม ในขณะที่เห็นรูป ฟังเสียง ใจรู้ธรรมารมณ์ ก็ให้มีสติกำหนดรู้ตามความเป็นจริงหรือไม่หลุ่มหลงมัวเมาไปตามกามคุณ คอยควบคุมรักษาสภาพจิตให้อยู่ในภาวะที่ต้องการ

2) ใช้กัลยาณมิตร เพื่อเป็นจุดเริ่มต้น คอยกระตุ้นชักนำจากภายนอกที่ดีเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องที่อยู่ 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 กัลยาณมิตรในวัด โดยอาศัยปัจจัยตัวสิ่งแวดล้อมภายในวัดในการช่วยกันขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน เช่น พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ พระพี่เลี้ยง ที่อยู่ภายในวัดชวนกัน และในขณะที่พระสงฆ์อยู่ในเครือข่ายเทคโนโลยี ก็จะมีปัจจัยตัวสิ่งแวดล้อมหรือที่เรียกว่า โปรโตโมสที่ดี มาเป็นองค์ประกอบที่ 2 คือ กัลยาณมิตรในเครือข่าย ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ต่อ โดยผ่านกิจกรรมการเลือกรับรู้ในขณะใช้เทคโนโลยี โดยใช้คุณสมบัติพื้นฐานของกัลยาณมิตร 7 มาเป็นตัวตัดสิน ในการเลือกเปิดรับสื่อที่ไม่ก่อให้เกิดกามคุณ ได้แก่ 1. ปิโย นำเลื่อมใส คือ เป็นที่สบายใจเมื่อได้ยินได้ฟัง 2. ครุ นำเคารพ ปฏิพานำเคารพ ถึงพร้อมไปด้วยความรู้ คุณธรรม ความดี และความสามารถ 3. ภาวนีโย นำเจริญใจ เกิดความรู้สึกลึ้นชมภายใน อดไม่ได้ที่จะเอาผลงาน ความดีมาบอกกล่าวให้คนอื่นได้อ่านได้รับฟังด้วย เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาเยี่ยงอย่าง 4. วตฺตํ มีทักษะในการเทศการสอนให้ได้ผล ปลุกเร้าให้ผู้ฟังอยากที่จะประพฤติปฏิบัติตาม เกิดศรัทธาอยากที่จะปฏิบัติ 5. วจนฺทโม อดทนต่อถ้อยคำ รับรู้ถึงเจตนาอันบริสุทธิ์ที่อยู่เบื้องหลังการให้คำแนะนำสั่งสอน แม้ได้ยินได้ฟังบ่อยๆ ก็ไม่เกิดความรำคาญใจ อาจปฏิกิริยาคำพูดไม่เกรี้ยวกราด นำดูหน้าฟัง ล่าเลื่อมใส 6. คมฺภีรญจ ถ้า กตฺตา อธิบายเรื่องยากให้ง่าย กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ หรือหัวข้อธรรมต่าง ๆ มาอธิบายให้เห็นภาพได้โดยง่าย สามารถสื่อสารในภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย 7. โน จฺญาเน นิโยชโก ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม สร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้รับสาร ดำรงอยู่บนเส้นทางที่ถูกต้อง ชักนำไปในทางที่ดี ชี้ทางออก บอกทางผิด สร้างแรงจูงใจที่ดี

3) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา ความมุ่งมั่น และการฝึกศึกษาอย่างต่อเนื่อง ที่มีข้อจำกัดของเรื่องระยะเวลาในการบวช ดังนั้นการพัฒนาค้นของพระสงฆ์จึงต้องเป็นในลักษณะองค์รวม คือ มีทั้งศีล สมาธิ/ฝึกจิต ปัญญา ในขณะใช้เทคโนโลยี เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลที่เป็นองค์ประกอบที่ 1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาค้น คือ มีศีลที่พัฒนาขึ้น มีการสำรวมระวางในพระปาฏิโมกข์ เป็นเบื้องต้น มีการฝึกฝนอบรมอินทรีย์ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งภายนอกด้วยดี และเลือกปฏิบัติต่อกามคุณไม่ให้เกิดโทษ มีสติตามทัน มีปัญญาครองใจอยู่ มีจิตใจที่พัฒนาดีขึ้น ได้รับการฝึกจิตในส่วนของรูปแบบ เช่น นั่งสมาธิ เดินจงกรม หรือการฝึกจิตกับกิจกรรมในระหว่างวันอย่างต่อเนื่อง มีปัญญาที่พัฒนาขึ้นมองเห็นโทษตามเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างมีเหตุผล และองค์ประกอบที่ 2 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวังของสังคม ที่สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาค้น และเผยแผ่พระพุทธศาสนา สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่และความคาดหวังของสังคม โดยมุ่งเน้นที่พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยี ได้แก่ 1. ส่งเสริมความรู้และการศึกษาเพื่อพัฒนาค้น 2. มุ่งสื่อสารธรรมะ เผยแผ่กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ออกสู่สังคม นำเสนอชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุข 3. มุ่งความบันเทิงในธรรม เสริมสร้างศรัทธา ปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันพบว่า การใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์จะมุ่งเน้นไปในด้านที่ใกล้ตัว มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในระหว่างวันของพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์มีการใช้งานผ่านโทรศัพท์มือถือเป็นหลัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพกพาสะดวก หยิบจับออกมาใช้งานได้สะดวกทุกที่ ทุกเวลา ซึ่งในปัจจุบันผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีมีทั้งด้านดีและไม่ดี หากใช้เทคโนโลยีในด้านที่ดี รู้เท่าทัน ก็สามารถสร้างประโยชน์ให้กับผู้ใช้งาน แต่หากใช้เทคโนโลยีในด้านที่ไม่ดี ไม่รู้เท่าทัน ก็ย่อมส่งผลกระทบ เกิดทุกข์ เกิดโทษให้แก่พระสงฆ์ได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ใช้ขาดสติ ตกอยู่ในอำนาจของกามคุณ และจากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์มีพฤติกรรมการใช้งาน 3 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษา โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยส่งเสริมในด้านการศึกษาหาความรู้ที่มีความสะดวก รวดเร็ว สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลเกี่ยวกับการฝึกศึกษาได้มากขึ้น 2) ด้านการสื่อสาร โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการติดต่อสื่อสาร และเผยแพร่ธรรมะ ในการเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่สะดวก รวดเร็ว 3) ด้านความบันเทิง โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อความบันเทิง เช่น การดูหนัง ฟังเพลง เช็กข้อมูลข่าวสารรายวัน ที่พบว่าเป็นกิจกรรมยอดนิยมของกลุ่มพระสงฆ์บวชใหม่ ซึ่งผู้วิจัยมองว่าการใช้เทคโนโลยีในด้านความบันเทิงนั้นเป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของกมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ และคณะ ที่พบว่า พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีเครือข่ายสังคมออนไลน์ของสามเณรในปัจจุบัน มีการใช้เทคโนโลยีผ่านโทรศัพท์มือถือในทางไม่ถูกต้องและสร้างสรรค์ เช่น เฟซบุ๊ก (facebook), ไลน์ (line), ยูทูบ (youtube) โดยเฉลี่ยมากกว่า 3 ชั่วโมงต่อวัน เพื่อมุ่งความบันเทิงมากกว่าการแสวงหาความรู้ ได้แก่ เล่นเกมออนไลน์ สนทนากับเพื่อน การแชร์ข้อมูลต่างๆ ติดตามข่าวสารกลุ่มเพื่อน ตามลำดับ (กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ และคณะ, 2559)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาและพัฒนารูปแบบการใช้หลักฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐานบรรเทาความทุกข์ของพระสงฆ์ในการใช้เทคโนโลยี พบว่า รูปแบบการฝึกจิตกับการพัฒนาตนของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นจะต้องฝึกศึกษาในลักษณะองค์รวม คือ ให้เป็นทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ไปในขณะนั้น ๆ อย่างต่อเนื่องโดยเป็นการทำงานร่วมกับองค์ธรรม คือ สติสัมปชัญญะ เป็นแกนกลางและเมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว การฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 นั้นเองที่จะเหมาะกับการพัฒนาตนของพระสงฆ์เพื่อบรรเทาความทุกข์ในขณะใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ ผู้วิจัยมองว่าการฝึกจิตเพื่อให้ได้ผลนั้นพระสงฆ์จะต้องมีการฝึกทั้งในส่วนของรูปแบบ และฝึกกับกิจวัตรในระหว่างวันด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความมุ่งหมายหลักของการฝึกจิตนั้นก็เพื่อนำมาใช้ในชีวิตจริง ๆ นั้นเอง โดยการมีสติคอยกำกับดูแลอยู่ในฐานทั้ง 4 คือ 1. ฝึกจิตตามรู้ทันกาย 2. ฝึกจิตตามรู้ทันเวทนา 3. ฝึกจิตตามรู้ทันจิต 4. ฝึกจิตตามรู้ทันธรรม โดยผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระปลัดสมภาร สมภาโร (ทวีรัตน์) ที่พบว่า ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม อยู่ย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติมีสติและสัมปชัญญะต่อเนื่อง จนทำให้เกิดความตั้งมั่นของจิต (สมาธิ) แล้วส่งผลให้เกิดความสงบ และทำให้เกิดปัญญาที่มองเห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ความรู้จากประสบการณ์นี้ย่อมทำให้จิตของผู้ปฏิบัติในรูปนาม ด้วยเหตุนี้กระบวนการปฏิบัติที่มีทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นพื้นฐาน (พระปลัดสมภาร สมภาโร (ทวีรัตน์), 2564) และยังพบว่า ปัจจัยภายนอกที่นำไปสู่การพัฒนาตนของพระสงฆ์ให้ได้ผลนั้น คือ การมีกัลยาณมิตร ก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นปัจจัยตัวสิ่งแวดล้อมภายในวัดที่ดีที่จะช่วยก่อบรรณ แะนนำ ให้คำปรึกษาแก่พระสงฆ์บวชใหม่ เพราะพระบวชใหม่ หรือ



ยกอีกชื่อหนึ่งคือ พระนวกะ แปลว่าผู้ใหม่ ผู้ที่ยังรู้อะไรไม่มากนัก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กมลลาศ ภูวนาธิพงษ์ และคณะ ที่พบว่า การจะพัฒนาความคิด และพฤติกรรม เบื้องต้นต้องมี กัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือ หรือสร้างกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาเป็นความเข้าใจ เปลี่ยนฐาน ความคิด เข้าใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะสิ่งดีไม่ดีได้ ผ่านกระบวนการปลูกฝัง แบบองค์รวม คือ มีศีล สมาธิ ปัญญา จนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น (กมลลาศ ภูวนาธิพงษ์ และคณะ, 2559)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันของพระสงฆ์เพื่อบรรเทาความทุกข์นั้น พบว่า ทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันที่ดีที่สุด คือ การมีสติตื่นรู้ภายใน โดยในขณะที่ พระสงฆ์ใช้เทคโนโลยีนั้นจะต้องมีสติคอยกำกับดูแลอยู่ 4 ด้าน คือ 1. การรู้เท่าทันร่างกายและ พฤติกรรม 2. การรู้เท่าทันเวทนา ฝึกความรู้สึกที่สุขเวทนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่ใจ ในขณะที่ใช้เทคโนโลยี 3. การรู้เท่าทันจิต ซึ่งเป็นนามธรรมจิตเป็นอย่างไรในขณะที่ใช้เทคโนโลยีก็ให้มติดำหนดรู้ตามความเป็นจริง รู้แล้วก็ปล่อยวาง 4. การรู้เท่าทันอายตนะ ไม่หลุมหลงมัวเมาไปตามตามคุณเป็นไปในฐาน ของธรรม ในขณะที่เห็นรูป ฟังเสียง ใจรู้ธรรมารมณ์ ก็ให้มติดำหนดรู้ตามความเป็นจริง โดยผู้วิจัย มองว่า รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ เพื่อให้ได้ผลนั้นพระสงฆ์จะต้อง มีการฝึกจิตเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งในส่วนของการปฏิบัติตามรูปแบบ เช่น การนั่งสมาธิ การ เดินจงกรม และการฝึกจิตในกิจวัตรระหว่างวันด้วยเพื่อพัฒนาสติสัมปชัญญะให้ต่อเนื่อง จึงจะ สามารถบรรเทาความทุกข์ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผล การศึกษาของพระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาปรากฏการณ์วิธีสอน วิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ในปัจจุบัน” จากการศึกษาพบว่า วิธีการสอนวิปัสสนา กัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันคือวิธีการสื่อสารหรือการถ่ายทอดประสบการณ์ ของกระบวนการพัฒนาสติ คือการระลึกได้ และสัมปชัญญะ ความรู้ตัวทั่วพร้อมจากฐานทั้ง 4 จนมี พลังสติปัญญา พอที่จะเอามาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน ในการพัฒนาพัฒนาตน และส่งเสริม สุขภาพจิต มีสติสัมปชัญญะใช้ควบคุมอารมณ์ได้ สามารถอ่านตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น ไม่ให้เกิด โทษเกิดภัยทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น (พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี และคณะ, 2548)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ใน สังคมปัจจุบัน” ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยโดยสรุปเป็นรูปแบบการบรรเทา ความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน ตามโมเดล “2477 MODEL” มี รายละเอียดดังนี้

2 = ฝึก 2 หมายถึง การฝึกจิตกับการพัฒนาตนของพระสงฆ์ในปัจจุบัน จะต้องฝึกไปทั้ง 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การฝึกจิตทั้งในส่วนของรูปแบบ ได้แก่ การฝึกจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นหลักกำหนดตามรูปแบบขั้นตอน การยืน การเดิน การนั่ง การนอน อิริยาบถ ย่อยๆ เป็นต้น 2) การฝึกจิตบริหารกายกับกิจวัตรในระหว่างวัน ได้แก่ (1) สวดมนต์ไม่ขาด (2) กิจวัตร ไม่เว้น (3) เข้าเย็นอบรมธรรมะ (4) ไม่ว่างเว้นจากกัมมัฏฐาน

4 = เกิด 4 หมายถึง ขณะที่พระสงฆ์ใช้เทคโนโลยีจะต้องมีสติสัมปชัญญะคุ้มครอง ณ จุดทั้งสิ้น เพื่อที่จะบรรเทาความทุกข์ในขณะใช้เทคโนโลยี ได้แก่ 1) เกิดการรู้เท่าทันร่างกาย ใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณากาย ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วรูปนั้นเป็น อสุภะ มองเห็นสภาพของรูปร่างกายตามธรรมชาติที่เป็นจริง ย่อมบรรเทาความหลงใหลยึดติดในรูปลงเสียได้ 2) เกิดการรู้เท่าทันเวทนา ฝึกดูความรู้สึกที่สุขเวทนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่ใจ ในขณะใช้เทคโนโลยี สุขเวทนา เกิดขึ้นก็ให้มีสติกำหนดรู้ตามความเป็นจริง มีแต่เพียงสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ไม่มีเราของเรา รู้เท่าทันสรามิสสุข ไม่หลงติดอยู่ในสุขเวทนา ย่อมบรรเทาความยึดติดในสุขลงเสียได้ 3) เกิดการรู้เท่าทันจิต ซึ่งเป็นนามธรรม เช่น จิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ จิตปราศจากราคะก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ หรือจิตมีโลภะก็รู้ว่าจิตมีโลภะ จิตปราศจากโลภะก็รู้ว่าจิตปราศจากโลภะ มีสติกำหนดรู้ตามความเป็นจริง รู้แล้วก็ปล่อยวาง มีสติกำหนดรู้อย่างต่อเนื่องย่อมบรรเทา ราคะลงเสียได้ 4) เกิดการรู้เท่าทันอายตนะ เป็นไปในฐานของธรรม ในขณะที่เห็นรูป ฟังเสียง ใจรู้ธรรมารมณ์ ก็ให้มีสติกำหนดรู้ตามความเป็นจริง หรือไม่หลุ่มหลงมัวเมาไปตามกามคุณ คอยควบคุมรักษาสภาพจิตให้อยู่ในภาวะที่ต้องการ บรรเทาการปรุงแต่งไปตามอารมณ์ลงเสียได้

7 = มีกัลยาณมิตร 7 ที่เป็นปัจจัยตัวสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่า ปรโตโมสะที่ดี มาช่วยส่งเสริมศรัทธา ปลุกเร้าฉันทะให้เกิดมีขึ้นแก่พระสงฆ์ใช้เทคโนโลยี โดยการเอาคุณสมบัติพื้นฐานของกัลยาณมิตร 7 อย่างนั้น มาเป็นตัวตัดสินในการเลือกเสพสื่อเทคโนโลยีของพระสงฆ์เพื่อความบันเทิงในธรรม ได้แก่ 1) ปิโย น่าเลื่อมใส คือ เป็นที่สบายใจเมื่อได้ยินได้ฟัง 2) ครุ น่าเคารพ คือ ปฏิพาน่าเคารพ ถึงพร้อมไปด้วยความรู้ คุณธรรมความดี และความสามารถ 3) ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ เกิดความรู้สึกลึ้นชมภายใน อดไม่ได้ที่จะเอาผลงาน ความดีมาบอกกล่าวให้คนอื่นได้อ่านได้รับฟังด้วย เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาเยี่ยงอย่าง และไม่หยุดนิ่งฝึกฝนพัฒนาปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ 4) วตฺตา รู้จักพูดให้ได้ผล หรือมีทักษะในการเทศการสอนให้ได้ผล ปลุกเร้าให้ผู้ฟังอยากที่จะประพฤติปฏิบัติตาม เกิดศรัทธาอยากที่จะปฏิบัติ 5) วจนฺทโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ รับรู้ถึงเจตนาอันบริสุทธิ์ที่อยู่เบื้องหลังการให้คำแนะนำสั่งสอน แม้ได้ยินได้ฟังบ่อยๆ ก็ไม่เกิดความรำคาญใจ อากัปกิริยาคำพูดไม่เกรี้ยวกราด น่าดูหน้าฟังเล่าเลื่อมใส 6) คมภิรณฺจ กลั กตฺตา อธิบายเรื่องยากให้ง่าย คือ ผู้สื่อสารต้องมีความรู้ความเข้าใจในหัวข้อธรรมต่างๆ ย่อมทำให้ผู้รับสารเข้าใจง่าย ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปใช้ได้จริง 7) โน จฎาเน นิโยชโก ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม คือ สร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้รับสารดำรงอยู่บนเส้นทางที่ถูกต้อง ชักนำไปในทางที่ดี ชี้ทางออก บอกทางผิด สร้างแรงจูงใจที่ดี

7 = สำเร็จ 7 คือ 1) ศีลดี คือ มีศีลที่พัฒนาดีขึ้น มีสำรวมระวัง ควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยดีขึ้น 2) อินทรีย์ดี คือ มีการฝึกฝนอบรมอินทรีย์ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งภายนอกได้ดีขึ้น 3) จิตดี คือ มีจิตใจที่พัฒนาดีขึ้น มีสติตั้งมั่นรู้กายภายใน สามารถบริหารจัดการอารมณ์ได้ดีขึ้น 4) ปัญญาดี คือ มีปัญญาที่พัฒนาดีขึ้น มองเห็นเหตุผลเห็นประโยชน์และโทษตามเหตุปัจจัย 5) การศึกษาดี คือ พฤติกรรมการ ใช้เทคโนโลยีมุ่งส่งเสริมความรู้และการฝึกศึกษาที่ดี 6) การสื่อสารดี คือ พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีมุ่งสื่อสารธรรมะเผยแผ่กิจกรรมที่ดีออกสู่สังคม 7) บันเทิงดี คือ พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีมุ่งความบันเทิงในธรรม เสริมสร้างศรัทธาปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้น



สรุป

ในชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทกับการบริการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์มากขึ้น และในทุกๆ วันเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และการที่พระสงฆ์จะเข้าไปใช้เทคโนโลยีนั้น ตัวพระสงฆ์เองก็ต้องเรียนรู้ และฝึกฝนอบรมให้จิตตั้งตัวอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้ตกเป็นทาสของกามคุณ โดยการนำเสนอรูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันด้วย 3 สมรรถนะ คือ 1. รู้เท่าทัน คือ ทักษะ หรือความสามารถในการใช้สื่ออย่างตื่นรู้ เป็นความสามารถในการเข้าใจ และประเมินสถานการณ์ หรือข้อมูลที่เข้ามาอย่างมีวิจารณญาณทั้งนี้ การใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันของพระสงฆ์เพื่อบรรเทาความทุกข์ให้มีประสิทธิภาพนั้น ตัวพระสงฆ์เองก็ต้องมีการฝึกจิตให้มีสติตั้งอยู่ภายใน เพื่อให้เกิดสมรรถนะในการรู้เท่าทัน 4 แห่ง คือ 1) รู้เท่าทันร่างกาย 2) รู้เท่าทันเวทนา 3) รู้เท่าทันจิต 4) รู้เท่าทันอายตนะ มาช่วยกรองชั้นที่ 1 เพื่อนำไปสู่การบรรเทา ความหลงใหลในรูป ไม่ติดในสุข ลดราคะ หยุตปรุงแต่ง ในขณะที่ใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ 2. ใช้กัลยาณมิตร ที่จะนำไปสู่การศึกษาที่ถูกต้อง ให้เกิดขึ้นโดยใช้กัลยาณมิตรในวัดมาช่วยสนับสนุน และในขณะที่พระสงฆ์อยู่ในเครือข่ายเทคโนโลยีก็จะมีปัจจัยตัวสิ่งแวดล้อม หรือ โปรโตโสมะที่ดี มาทำหน้าที่ต่อโดยใช้กัลยาณมิตรในเครือข่ายมาช่วยกรองชั้นที่ 2 โดยพระสงฆ์สามารถเลือกเปิดรับสื่อ เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้ด้วยตนเอง โดยการนำคุณสมบัติพื้นฐานของหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ มาเป็นตัวตัดสินใจในการเลือกเสพสื่อที่ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ แต่จะเป็นเพื่อเสริมสร้างศรัทธา และปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้น เสพอย่างหนึ่งเพื่อบรรเทาอย่างหนึ่ง 3. มุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา ความมุ่งมั่น และการฝึกศึกษา เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาตนในลักษณะองค์รวม คือ ครบศึกษา 3 คือ ให้มีทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญาในพฤติกรรมเดียว มาช่วยกรองชั้นที่ 3 เพื่อให้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ ก็จะเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้งานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาตนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดถึงการเชื่อมโยง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับสังคม ส่งผลให้พระสงฆ์สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ และความคาดหวังของสังคม และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร ไม่ขัดกับพระวินัย ด้วยพฤติกรรมการใช้งานดังนี้ 1) มุ่งส่งเสริมการฝึกศึกษา 2) มุ่งสื่อสารธรรมะ เผยแผ่กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ออกสู่สังคม นำเสนอชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุข 3) มุ่งความบันเทิงในธรรม ปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองงานส่งเสริมการเผยแผ่ ควรจัดหลักสูตร และฝึกอบรมให้มีพระวิปัสสนาจารย์ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีมีอยู่ในแต่ละวัด
- 2) คณะสงฆ์ควรนำผลการวิจัยรูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันไปจัดพิมพ์เป็นคู่มือเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่พระสงฆ์บวชใหม่

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

- 1) คณะสงฆ์ พระผู้ปกครองควรนำรูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันไปปรับใช้ในการให้คำแนะนำแก่พระสงฆ์บวชใหม่



2) พระสงฆ์ และสามเณรผู้สนใจ และมีความเกี่ยวข้องการใช้เทคโนโลยีควรนำไปศึกษา และนำไปปฏิบัติ

3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน” ผู้วิจัยยังพบประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่น่าศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) ควรศึกษาทดลองรูปแบบการบรรเทาความทุกข์จากการใช้เทคโนโลยีของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน

2) ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการใช้โซเชียลมีเดียของพระสงฆ์เชิงพุทธบูรณาการ

3) ควรศึกษาวิจัยทดลองรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อบรรเทาความทุกข์ของพระนวกะในสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ และคณะ. (2559). ค่านิยม และพฤติกรรมต้นแบบใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของสามเณร. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัวใหม่. (2559). พฤติกรรมการใช้เฟสบุ๊คของพระสงฆ์ไทย. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*, 8(2), 202.

พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี และคณะ. (2548). ศึกษาปรากฏการณ์วิธีสอน วิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ในปัจจุบัน. *รายงานการวิจัย*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดสมภาร สมภาโร (ทวีรัตน์). (2564). การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาพจิตของบุคคล. (*ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต*). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง)*. (พิมพ์ครั้งที่ 55). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.



การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน
เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลก
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

The Guidelines of Phenomenon-Based Learning Management to
Develop Social Intelligence Among Global Citizens for High
School Students

¹สกุทธิพย์ พรหมรังกา, ²อัจฉรา ศรีพันธ์

¹Sakoonthip Phromrangka, ²Atchara Sriphan

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1,2}Faculty of Education, Naresuan University

¹Corresponding author, e-mail: sakoonthipp66@nu.ac.th

Received January 13, 2025; Revised January 25, 2025; Accepted: February 2, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในปัจจุบัน และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลก เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ครูผู้สอน อาจารย์มหาวิทยาลัย ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการด้านสังคมศึกษา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกไม่ได้ถูกกล่าวถึงโดยตรงในการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันที่เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลาง โดยครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทที่หลากหลาย พบข้อจำกัดในการเชื่อมโยงสู่สถานการณ์จริง เนื่องจากยังคงเน้นการสอนแบบบรรยาย เพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย วัดและประเมินผลโดยใช้มาตรฐานเดียวกัน 2) แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติ วิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาสังคม สะท้อนคิด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเชื่อมโยงเนื้อหาสู่บริบทชีวิตจริง วัดและประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย พัฒนานักเรียนให้มีศักยภาพสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง สำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก เป็นพลเมืองโลกที่มีความฉลาดทางสังคม

คำสำคัญ: การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน; ความฉลาดทางสังคม; พลเมืองโลก



Abstract

The objectives of this research article were: 1) to study current instructional models in The Social Studies, Religion, and Culture Department, and 2) to study the guidelines of phenomenon-based learning management for developing social Intelligence among global citizens for high school students. This is the qualitative research. To collect data by interviewing from secondary school, university professors, educational supervisor, social studies scholar, and high school students. The research instrument was an interview guide focusing on instructional models in The Social Studies, Religion, and Culture Department for developing social intelligence among global citizens. The collected data were analyzed using content analysis and descriptive writing. The research results were as follows: 1) The results of current instructional models for developing social intelligence among global citizens are not directly mentioned core in the curriculum. The models align with the core curriculum framework, allowing teachers to integrate content to enhance skills in various contexts. However, limitations were identified in connecting content to real-world situations, as teaching primarily focuses on lecturing and achieving predetermined learning outcomes due to assessment and evaluation using the same standard. 2) The results of the guidelines of phenomenon-based learning management to develop social Intelligence among global citizens for high school students emphasizes self-directed learning, hands-on practices, and analytical skills to address social issues. This approach encourages critical reflection, knowledge exchange, and the application of social phenomena to real-life contexts. The evaluation process employs authentic and diverse assessment methods. It aims to develop students' competencies to adapt to global changes while fostering an awareness of their role as global citizens. Furthermore, it fosters a sense of global citizenship, enabling students to be socially intelligent among global citizens.

Keywords: Phenomenal-based learning; Social Intelligence; Global Citizen

บทนำ

โลกยุคปัจจุบันกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและหลากหลาย ในมิติทางด้านประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการพัฒนาของมนุษยชาติที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนบนโลก ซึ่งแน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยและท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังรายงานปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดน่านที่มีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่กำลังเผชิญภาวะความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับสูง อีกทั้งมีอัตราการฆ่าตัวตายสูงที่สุดในภาคเหนือ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ยังส่งผลให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่กระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนเป็นจำนวนมาก (สำนักงานจังหวัดน่าน กลุ่มงาน



ยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2567) จึงมีความจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมพลเมืองเพื่อปรับตัวและรับมือกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

การสร้างพลเมืองโลกที่มีศักยภาพตอบสนองสถานการณ์ของโลกยุคปัจจุบัน ต้องเริ่มจากการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าโดยตรงต่อการนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตของนักเรียน ให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมโลกอย่างมีความฉลาดทางสังคม รับรู้และเข้าใจความต้องการของสังคม มองโลกในแง่ดี (positive thinking) สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุขและสมดุล (เพชรยุพา บุณยศิริจรูญรัฐ, 2558) ซึ่งสิ่งสำคัญคือการพัฒนาความฉลาดทางสังคม เพื่อเสริมสร้างการรับรู้และเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และบริบทในสังคมที่มีความหลากหลาย สามารถปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข มีคุณลักษณะการเป็นพลเมืองโลกที่มีความฉลาดทางสังคม สามารถรับรู้ต่อตนเองและควบคุมตนเองได้โดยการรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง มีทัศนคติในด้านบวก รับรู้ถึงผู้อื่นจากการทำความเข้าใจความรู้สึกหรือมุมมองของผู้อื่น ด้วยความเคารพในความแตกต่างหลากหลาย ตีความการแสดงออกอย่างถูกต้องตามความมุ่งหวังของอีกฝ่ายได้ นอกจากนี้ต้องเข้าใจถึงบริบทความเชื่อมโยงกันของสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสังคมอย่างยั่งยืน แสดงออกผ่านคำพูดและการกระทำอย่างเหมาะสม มีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่นสามารถอยู่ร่วมกันหรือทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยมีความเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงใจ บนพื้นฐานของการใช้เหตุผล ตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม และความยุติธรรม มีความยืดหยุ่นใช้ทักษะคิดอย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมได้ มีความเชื่อว่าผู้คนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับโลกได้

การจัดการศึกษาในประเทศไทยตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 มีพื้นฐานแนวคิดมาจากสภาวการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก ยึดหลักการสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21 มุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) กำหนดแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์มุ่งเน้นจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย บูรณาการความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ปลุกฝังการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี และจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ทั้งนี้แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะสาระการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ที่มุ่งหวังให้นักเรียนมีความรู้และเข้าใจในการดำรงชีวิตทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม พัฒนาทักษะเพื่อปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพแวดล้อม สร้างความเข้าใจในตัวเองและผู้อื่น สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศและโลกได้อย่างยั่งยืน มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกควรมุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในโลกความเป็นจริง ผ่านการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมรอบตัว เพื่อให้นักเรียนเกิดมุมมองที่หลากหลาย สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาในชีวิตและสังคม การศึกษาในลักษณะนี้ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วม เรียนรู้ และเชื่อมโยงตนเองกับประเด็นระดับโลก

พร้อมทั้งสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองโลกผ่านการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับท้องถิ่นและระดับโลก โดยครูควรจัดการเรียนรู้ในบรรยากาศประชาธิปไตยและออกแบบบทเรียนจากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของนักเรียน (อรรถพล ประภาสโนบล, 2564) ภายใต้เนื้อหาที่จะเสริมสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์และการพึ่งพาในมิติสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เปิดมุมมองและยอมรับความแตกต่างหลากหลาย ส่งเสริมการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ใช้ความรุนแรง ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และความยุติธรรม ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งสร้างสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งแนวทางในการพัฒนานักเรียนไปสู่เป้าหมายข้างต้น คือ แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning) ที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ที่หลากหลายมิติ กระบวนการเรียนรู้จะเริ่มจากปรากฏการณ์ (Phenomena) ที่มีอยู่ในบริบทจริง จะมีลักษณะเป็นหัวข้อแบบองค์รวม (Silander, 2015, อ้างถึงใน เรวณี ชัยเชวรัตน์, 2563) มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านกระบวนการคิด การตั้งคำถามหรือกำหนดปัญหาให้นักเรียนค้นพบคำตอบที่มีความหมายต่อตนเอง ส่งเสริมการแสดงออกทางอารมณ์และการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อพัฒนาทักษะหลัก (core skills) และทักษะทางอารมณ์ (soft skills) ในการเรียนรู้และทำงานร่วมกับผู้อื่น (อรรถพร บุตระกัตติญ, 2561) ตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) เน้นการสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านการปฏิบัติผ่านกระบวนการคิด โดยใช้ประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ เพื่อพัฒนาโครงสร้างทางปัญญา (Schema) บทบาทของครูคือการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ผ่านการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ (สุมาลี ชัยเจริญ, 2545) สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ซึ่งมีรากฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒน์นิยม เชื่อว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมท่ามกลางโลกยุคปัจจุบันที่มีความหลากหลายและซับซ้อน มุ่งให้นักเรียนตระหนักในบทบาทและหน้าที่ต่อสังคม ในฐานะส่วนหนึ่งของสังคมที่สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นได้ โดยส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาประสบการณ์ด้วยตนเอง เพื่อจะได้รู้จักตนเอง บริบทสังคม เพื่อเข้าใจตนเองและบริบทสังคม พร้อมทั้งพัฒนาความสามารถในการสร้างสังคมส่วนรวมที่ดีขึ้นในอนาคต (สมชาย รัตนทองคำ, 2556) ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายกับตนเองเพื่อสามารถนำไปปรับใช้กับการดำรงชีวิตในสังคมต่อไป

ดังนั้น เพื่อส่งเสริมนักเรียนสู่การเป็นพลเมืองโลกที่เปี่ยมด้วยความฉลาดทางสังคม ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยหวังให้ผลการศึกษานี้เป็นแนวทางที่มีคุณค่าสำหรับการจัดการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน



2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลก

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาแบ่งออกเป็น 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน คือ หลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ วิธีการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล 2) ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกคัดเลือกรูปแบบเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในจังหวัดน่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญ แบ่งเป็น อาจารย์ที่ทำการสอนในระดับอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านสังคมศึกษา จำนวน 2 คน ศึกษานิเทศก์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสังคมศึกษา จำนวน 1 คน และนักวิชาการการศึกษาด้านสังคมศึกษา จำนวน 1 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 5 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ในงานวิจัย จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสัมภาษณ์ 2) ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 3) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลก เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบในการสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ 4) กำหนดโครงสร้างและประเด็นสัมภาษณ์ 5) สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์เชิงทฤษฎี และเนื้อหาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขทั้งทางด้านเนื้อหาและด้านการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา 6) นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร จากหนังสือ และเอกสารวิชาการที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาสาระและกรอบแนวคิดในการวิจัย 2) การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยเตรียมการสัมภาษณ์ โดยเริ่มต้นด้วยการนัดหมายผู้ให้ข้อมูล ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ พร้อมเตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง เตรียมสมุด จดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อม ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยมีการสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้สัมภาษณ์ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อพรรณนาข้อมูลจากเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย

(Analytic Induction) โดยการรวบรวม จำแนก และจัดหมวดหมู่ เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงของข้อมูล พร้อมทั้งสร้างข้อสรุปที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา มีตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่หลากหลาย จึงใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) โดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต และศึกษาข้อมูลเอกสารประกอบ

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน ผู้วิจัยแบ่งผลการวิจัยเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน

1) ด้านหลักการและแนวคิด การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นลักษณะการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดระหว่างทาง ตัวชี้วัดปลายทาง และสาระการเรียนรู้แกนกลาง สอดแทรกค่านิยมของรัฐในการสร้างพลเมือง มุ่งเน้นลักษณะเนื้อหาเป็นฐาน ยังไม่มีการสอนเพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมโดยตรง หากแต่ครูสามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามบริบทของสังคม เน้นหลักการการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อช่วยให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เสริมสร้างความเข้าใจในบริบททางสังคม จากบริบทรอบตัวไปสู่สังคมโลก ต้องบูรณาการความรู้จากหลากหลายสาขาให้สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคมเพื่อพัฒนาทักษะและเจตคติการเป็นพลเมืองโลก

2) ด้านวัตถุประสงค์ มุ่งเน้นพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพตามมาตรฐานตัวชี้วัดจากหลักสูตรแกนกลาง ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ส่งเสริมความสามารถในการปรับตัวในสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม เพื่อมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสังคมในฐานะพลเมืองโลก

3) เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนรู้ปัจจุบันครอบคลุมเนื้อหาหลักตามหลักสูตรฯ สาระการเรียนรู้แกนกลาง โดยครูสามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงบูรณาการจากศาสตร์ มีความทันสมัย ยืดหยุ่น และเชื่อมโยงเหตุการณ์ใกล้ตัวในชีวิตประจำวันเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ระดับประเทศและระดับโลก

4) วิธีการจัดการเรียนรู้ ปัจจุบันส่วนใหญ่ยังเป็นการสอนแบบบรรยายเนื้อหาตามหลักสูตร เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามค่าเป้าหมายของโรงเรียนที่ตั้งไว้ มีการเรียนจัดการเรียนรู้แบบสืบค้น ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ร่วมกับการใช้สื่อเทคโนโลยี โดยครูจะต้องวางแผนเตรียมวางแผนการจัดการเรียนรู้ ด้านเนื้อหา สื่อ และอุปกรณ์ประกอบ นำเทคนิคการสอนแบบต่างๆมาใช้ เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่สร้างความสนใจนักเรียน ให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ที่ครูจัดเตรียมไว้ ซึ่งนักเรียน จะมีภูมิหลังและความรู้พื้นฐานที่แตกต่างกัน แต่ต้องเรียนรู้ภายใต้กระบวนการเดียวกัน

5) การวัดและประเมินผล การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันมีการการวัดความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ส่วนมากจะวัดจากแบบทดสอบ และการสังเกตพฤติกรรม ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้มาตรฐานเดียวกัน

2. ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน



1) ปัญหาด้านเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนรู้ พบว่าหลักสูตรมีเนื้อหาตามสาระการเรียนรู้แกนกลางมาก แต่จัดวางเนื้อหาในลักษณะแยกส่วน ขาดการบูรณาการและไม่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในสังคม อีกทั้งยังมีข้อจำกัดด้านเวลาในการเรียนการสอน ทำให้ครูต้องมุ่งเน้นการสอนตามเนื้อหาเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งลดโอกาสในการพัฒนามุมมองในมิติของพลเมืองโลก

2) ปัญหาด้านครูผู้สอน พบว่าการเตรียมตัวของครูบางครั้งขาดความพร้อม ส่งผลให้การเลือกประเด็นการสอนไม่ชัดเจน หรือมีความคิดเห็นส่วนตัวสอดแทรก และปัจจัยต่างๆ เช่น ภาระงานที่มากเกินไปจนทำให้การเตรียมการสอนไม่เพียงพอและไม่มีคุณภาพ

3) ปัญหาด้านนักเรียน พบปัญหาความหลากหลายของนักเรียนทั้งในด้านพื้นฐานความรู้ ความสนใจ และการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่ากัน รวมถึงการมุ่งเน้นเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัยของนักเรียน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้นั้นขาดประสิทธิภาพ

จากวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าแนวทางการพัฒนารูปแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลก ประกอบด้วย

1) ด้านหลักการและแนวคิด เน้นหลักการการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อช่วยให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองตามแนวคิดทฤษฎี Constructivism ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้ลงมือปฏิบัติ ผ่านการบูรณาการความรู้ในหลากหลายมิติ แบบสหวิทยาการเพื่อสร้างความเข้าใจ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคมออกแบบการเรียนรู้จากบริบทในท้องถิ่นสู่สังคมโลกที่มีความหลากหลาย ส่งเสริมทักษะและเจตคติการเป็นพลเมืองโลก มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจในตนเองและผู้อื่น การยอมรับความแตกต่าง มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสังคมในฐานะที่เป็นพลเมืองโลก

2) ด้านวัตถุประสงค์ มุ่งเน้นพัฒนานักเรียนให้เรียนรู้การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นและการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขในฐานะของการเป็นพลเมืองโลก พัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคปัจจุบันที่สอดรับกับสังคมมีการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางความหลากหลาย

3) เนื้อหาสาระ เชื่อมโยงเนื้อความรู้เชิงบูรณาการหลากหลายสาระการเรียนรู้ ให้มีความทันสมัย ยืดหยุ่น และเชื่อมโยงปรากฏการณ์ใกล้ตัวนักเรียนเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นในระดับประเทศและระดับโลก

4) วิธีการจัดการเรียนรู้ เน้นประสบการณ์ตรง ลงมือปฏิบัติ วิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาสังคม สะท้อนคิด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาสู่บริบทชีวิตจริง เรียนรู้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเลือกประเด็นที่ใกล้ตัวนักเรียนตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก ครูจะต้องวางแผนเตรียมวางแผนการจัดการเรียนรู้ เตรียมพร้อมในด้านข้อมูล ติดตามข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอ ศึกษาบริบทเชิงพื้นที่และเข้าใจพื้นฐานของนักเรียน เพื่อเลือกประเด็นในการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงนักเรียนจากปรากฏการณ์รอบตัวสู่ประเด็นที่กว้างขึ้นในระดับโลก สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และปลอดภัย อำนวยความสะดวก เสริมแรงให้นักเรียนสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนจะต้องเปิดใจให้กว้าง พร้อมทั้งจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่หลากหลาย มีความกล้าแสดงออก กล้าคิด และกล้าเสนอความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

5) การวัดและประเมินผล เป็นการวัดพัฒนาการที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ใช้รูปแบบการวัดที่หลากหลาย เช่น ใช้แบบทดสอบแบบเขียนตอบเพื่อให้นักเรียนได้แสดงทัศนคติ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การนำเสนอผลงาน หรือการพูดคุยกับนักเรียนโดยตรง และต้องสร้างรูปิก การประเมินให้ชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน ด้านหลักการและแนวคิดสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดระหว่างทาง ตัวชี้วัดปลายทาง และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการสร้างพลเมือง ซึ่งเน้นการเรียนรู้เนื้อหาเป็นฐาน (Content-Based Learning) โดยพบว่าไม่มีการสอนเพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมโดยตรง ทั้งนี้ครูผู้สอนที่มีความกระตือรือร้นสามารถปรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จากหลักสูตรให้ยืดหยุ่นตามบริบทของสังคมได้เพื่อพัฒนานักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองให้มีความหลากหลายมากขึ้น ให้นักเรียนเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางสังคมในระดับท้องถิ่นสู่ระดับประเทศ และโลก เพื่อพัฒนาทักษะและเจตคติการเป็นพลเมืองโลกที่มีความฉลาดทางสังคม วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนรู้ปัจจุบันมุ่งเน้นพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพตามมาตรฐานตัวชี้วัดจากหลักสูตรแกนกลาง ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการจัดการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดเพียงการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ แต่ยังส่งเสริมความสามารถในการปรับตัวและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสังคมในฐานะพลเมืองโลก ซึ่งเนื้อหาสาระสำหรับการจัดการเรียนรู้ปัจจุบันมีความครอบคลุมเนื้อหาหลักตามหลักสูตรฯ สาระการเรียนรู้แกนกลาง โดยครูสามารถนำมาปรับการออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงความรู้จากหลายมิติเข้าด้วยกัน ให้ทันสมัย ยืดหยุ่น และเชื่อมโยงเหตุการณ์ใกล้ตัวในชีวิตประจำวันไปสู่ปรากฏการณ์ระดับประเทศและระดับโลก สอดคล้องกับอิทธิเดช น้อยไม้ กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพ ด้วยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และสถาบันทางสังคม ซึ่งล้วนส่งผลต่อการดำรงชีวิต การเผชิญปัญหา และการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข (อิทธิเดช น้อยไม้, 2560) หากแต่ว่าในปัจจุบันครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการจัดการเรียนรู้เป็นการสอนแบบบรรยายเนื้อหาตามหลักสูตรเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามค่าเป้าหมายของโรงเรียนด้วยความคาดหวังของโรงเรียน ผู้ปกครอง และตัวนักเรียนที่คาดหวังเอาไว้ สอดคล้องกับสิริวรรณ ศรีพหล กล่าวว่าการจัดการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา ส่วนใหญ่จะเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาในสาระทั้ง 5 ผ่านวิธีการบรรยายมากกว่าการเปิดโอกาสให้นักเรียนสร้างความเข้าใจในเชิงมนทัศน์และหลักการด้วยตนเอง นอกจากนี้ การสอนของครูส่วนใหญ่ยังอาศัยหนังสือเรียนเป็นสื่อหลัก ซึ่งไม่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและยั่งยืน (สิริวรรณ ศรีพหล, 2560) อย่างไรก็ตามจากการสังเกตการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนในปัจจุบันยังมีการเรียนจัดการเรียนรู้ใน



รูปแบบอื่น เช่น แบบสืบค้น ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ร่วมกับการใช้สื่อเทคโนโลยี โดยครูจะต้องวางแผนเตรียมวางแผนการจัดการเรียนรู้ ด้านเนื้อหา สื่อ และอุปกรณ์ประกอบ ครูต้องนำเทคนิคการสอนแบบต่างๆมาใช้ในการสร้างการเรียนรู้ที่สร้างความสนใจนักเรียน ให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน เกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ที่ครูจัดเตรียมไว้ ทั้งนี้ นักเรียนแต่ละคนจะมีภูมิหลังและความรู้พื้นฐานที่แตกต่างกัน แต่ต้องเรียนรู้ภายใต้กระบวนการเดียวกันในปัจจุบัน ทำให้นักเรียนบางคนไม่สนใจร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มที่ หรือไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ในด้านการวัดและประเมินผลมีการการวัดความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ จากแบบทดสอบเป็นหลัก และการสังเกตพฤติกรรมเพิ่มเติม ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้โดยใช้มาตรฐานการวัดเดียวกันจากนักเรียนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ทำให้ไม่สามารถวัดทักษะ ความสามารถของนักเรียนได้อย่างรอบด้านสอดคล้องกับ Richard J. Stiggins กล่าวว่าการประเมินผลในระบบการศึกษาที่เน้นมาตรฐาน (standard-based) มักจะมุ่งเน้นที่การประเมินผลลัพธ์สุดท้าย เช่น การทดสอบที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งทำให้การประเมินไม่ได้สะท้อนกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาของนักเรียนอย่างครบถ้วน นักเรียนอาจไม่ได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดหรือได้รับการพัฒนาในทักษะที่สำคัญที่ไม่สามารถวัดได้จากแบบทดสอบ ส่งผลให้ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าการจัดการเรียนรู้นั้นบรรลุผลหรือไม่ (Richard J. Stiggins, 2005)

ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในปัจจุบัน ด้านเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนรู้ พบว่าหลักสูตรมีเนื้อหาตามสาระการเรียนรู้แกนกลางมาก แต่จัดวางเนื้อหาในลักษณะแยกส่วน ส่งผลให้ครูที่ยังคงสอนยึดติดกับตำราจะขาดการบูรณาการความรู้ ไม่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในสังคม และด้วยข้อจำกัดด้านเวลาในการเรียนการสอน ทำให้ครูต้องมุ่งเน้นการสอนตามเนื้อหาเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งลดโอกาสในการพัฒนามุมมองในมิติของพลเมืองโลก ปัญหาด้านครูผู้สอน เนื่องจากการเตรียมตัวของครูที่ขาดความพร้อม ครูมีความคิดเห็นส่วนตัวสอดแทรกในเรื่องที่สอบแบบขึ้นน้ำหนักเรียน อาจส่งผลให้การเลือกประเด็นการสอนไม่ชัดเจน และปัจจัยต่างๆ เช่น ภาระงานที่มากเกินไปที่ทำการเตรียมการสอนไม่เต็มที่ สอดคล้องกับ อรุษา พรหมออด กล่าวว่าการสำรวจที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า ครูไทยต้องทำงานหนัก จากภาระงานอื่นที่ไม่ใช่การสอน บางงานจะต้องใช้เวลาเยอะเพราะไม่ใช่ความถนัดของครู และหากมีข้อผิดพลาดก็จะกระทบต่อหน้าที่การงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการกระจายเวลาทำงานที่ไม่สมดุลและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพการสอน จนส่งผลให้การเตรียมการสอนไม่มีคุณภาพ (อรุษา พรหมออด, 2566) นอกจากนี้ยังพบปัญหาด้านนักเรียน ซึ่งมีความหลากหลายของนักเรียนทั้งในด้านพื้นฐานความรู้ ความสนใจ และการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่ากัน รวมถึงการมุ่งเน้นเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัยของนักเรียน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ขาดประสิทธิภาพ

2. การอภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลก

แนวทางด้านหลักการและแนวคิด เน้นหลักการการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อช่วยให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองตามแนวคิดทฤษฎี Constructivism ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติ ผ่านการบูรณาการความรู้ในหลากหลายมิติ แบบสหวิทยาการเพื่อสร้างความเข้าใจเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคม ออกแบบการเรียนรู้จากบริบทใน

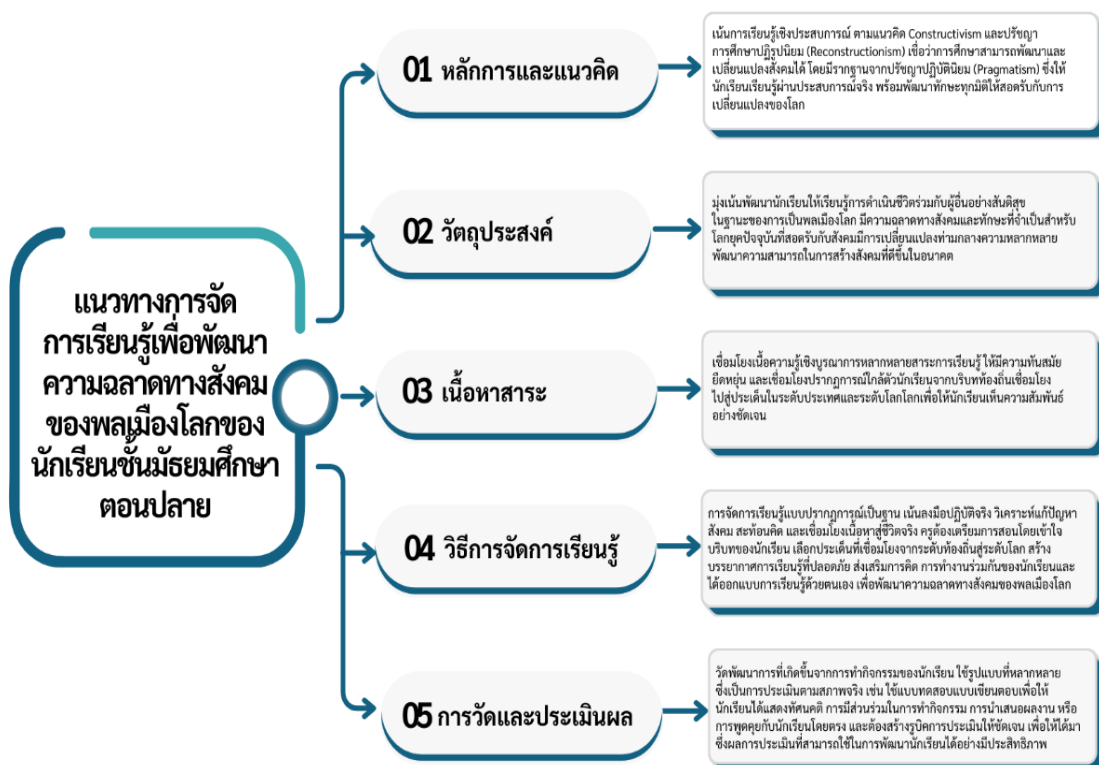


ท้องถิ่นสู่สังคมโลกที่มีความหลากหลาย ส่งเสริมทักษะและเจตคติการเป็นพลเมืองโลก มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสังคมในฐานะที่เป็นพลเมืองโลก ด้านวัตถุประสงค์ มุ่งเน้นพัฒนานักเรียนให้เรียนรู้การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นและการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขในฐานะของการเป็นพลเมืองโลก พัฒนาทักษะที่จำเป็นในโลกยุคปัจจุบันที่สอดคล้องกับสังคมมีการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย สอดคล้องกับสมชาย รัตนทองคำ กล่าวว่าการศึกษาศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) เชื่อว่าการศึกษาคือเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคม ซึ่งมีรากฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ที่เน้นการแก้ปัญหาและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒน์นิยม ซึ่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้านเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน มุ่งให้นักเรียนตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกของสังคมที่สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นได้ (สมชาย รัตนทองคำ, 2556) เนื้อหาสาระในการจัดการเรียนรู้ต้องบูรณาการหลากหลายสาระการเรียนรู้ ให้ความสำคัญทันสมัย ยืดหยุ่น และเชื่อมโยงปรากฏการณ์ใกล้ตัวนักเรียนไปสู่ประเด็นในระดับประเทศและระดับโลก วิธีการจัดการเรียนรู้ เน้นประสบการณ์ตรง ลงมือปฏิบัติ วิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาสังคม สะท้อนคิด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาสู่บริบทชีวิตจริง เรียนรู้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเลือกประเด็นที่ใกล้ตัวนักเรียนตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งมีลักษณะของการจัดการเรียนรู้ใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenal based learning) สอดคล้องกับการให้ความหมายของพงศธร มหาวิจิตร กล่าวว่าเป็นกระบวนการที่เน้นการบูรณาการความรู้จากหลากหลายสาขาวิชาในมุมมองที่องค์รวม โดยใช้ปรากฏการณ์หรือประเด็นในชีวิตจริงเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) ที่มุ่งเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหา นักเรียนสามารถออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (พงศธร มหาวิจิตร, 2561) ครูจะต้องวางแผนเตรียมวางแผนการจัดการเรียนรู้ เตรียมพร้อมในด้านข้อมูล ติดตามข้อมูล ข่าวสารอยู่เสมอ ศึกษาบริบทเชิงพื้นที่และเข้าใจพื้นฐานของนักเรียน สอดคล้องกับ Suleyman Celik กล่าวว่าการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความหลากหลายและความแตกต่างของนักเรียน ครูควรปรับใช้รูปแบบการสอนที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการเฉพาะของนักเรียน สามารถออกแบบกระบวนการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เช่น ความสามารถทางสติปัญญา ประสบการณ์เดิม สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และความต้องการที่หลากหลายของนักเรียน (Suleyman Celik, 2019) เพื่อเลือกประเด็นในการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงนักเรียนจากปรากฏการณ์รอบตัวสู่ประเด็นที่กว้างขึ้นในระดับโลก สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และปลอดภัย อำนวยความสะดวก เสริมแรงให้นักเรียนสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนจะต้องเปิดใจให้กว้าง พร้อมทั้งจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่หลากหลาย มีความกล้าแสดงออก กล้าคิด และกล้าเสนอความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การวัดและประเมินผล เป็นการวัดพัฒนาการที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ใช้รูปแบบการวัดที่หลากหลาย เช่น ใช้



แบบทดสอบแบบเขียนตอบเพื่อให้นักเรียนได้แสดงทัศนคติ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การนำเสนอผลงาน หรือการพูดคุยกับนักเรียนโดยตรง และต้องสร้างรูปการประเมินให้ชัดเจน สอดคล้องกับสมนีก ภัททิยธนี กล่าวว่าการวัดผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นเทคนิคการประเมินผลที่ใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมศักยภาพนักเรียนผ่านการปฏิบัติจริง มีเครื่องมือการวัดที่หลากหลายทั้งกระบวนการสังเกต การบันทึกผล และการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งยังลดความกังวลในการสอบและช่วยลดภาระงานซ่อมเสริมของครู ด้วยหลักฐานการปฏิบัติงานของนักเรียนที่ชัดเจน (สมนีก ภัททิยธนี, 2562)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย



ภาพที่1 แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

สรุป

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มี 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) หลักการและแนวคิดที่เน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตามทฤษฎี Constructivism และปรัชญาปฏิบัตินิยม เพื่อให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้



ด้วยตนเองและพัฒนาทุกมิติสอดรับกับโลกที่เปลี่ยนแปลง 2) วัตถุประสงค์มุ่งพัฒนาความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุขและสร้างสังคมที่ดีขึ้น 3) เนื้อหาที่เชื่อมโยงบริบทท้องถิ่นสู่ระดับโลกอย่างทันสมัยและยืดหยุ่น 4) วิธีการเรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์เป็นฐาน กระตุ้นการลงมือปฏิบัติ การสะท้อนคิด และการทำงานร่วมกัน 5) การวัดผลที่หลากหลายและเป็นจริง โดยใช้แบบประเมินที่ชัดเจนเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรแนะนำครูให้มีการปรับเนื้อหาให้เข้าใจง่าย เลือกปรากฏการณ์ที่มีคุณค่าต่อตัวนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกแสดงความคิดเห็น พูดอภิปราย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความมั่นใจและพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้เรียน โดยครูจะต้องเตรียมการสอนไว้เป็นอย่างดีเพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รวมถึงการใช้บริบทท้องถิ่นของตนเองเป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการเก็บข้อมูลในเชิงประมาณร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลก

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพลเมืองโลกในระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และอาชีวศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พงศธร มหาวิจิตร. (2561). การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับการเรียนแบบเชิงรุกในรายวิชาการประถมศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 42(2), 73-20.
- เพชรยุพา บุณย์สิริจรัสรัฐ. (2558). *หลักการพัฒนาความฉลาดทางสังคม*. กรุงเทพฯ: เฉมิ.เดียมมอ.
- เรวณี ชัยเชาวรัตน์. (2563). *Phenomenon – Based Learning: การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน*. สืบค้นข้อมูล 26 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://thepotential.org/knowledge/phenomenon-based-learning/>
- สมชาย รัตนทองคำ. (2556). *จิตวิทยาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ เอกสารประกอบการสอน 475788 การสอนทางกายภาพ บำบัด ภาคต้น ปีการศึกษา 2556*. สืบค้นข้อมูล 26 กุมภาพันธ์ 2567 <https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/book58/1phl58.pdf>
- สมนึก ภัททิยธนี. (2562). *การวัดผลการศึกษา*. ภาพสินธุ์: ภาพสินธุ์การพิมพ์.



- สำนักงานจังหวัดน่าน กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2567). *แผนพัฒนาจังหวัดน่าน พ.ศ.2566-2570 ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2568*. สืบค้นข้อมูล 30 กรกฎาคม 2567 จาก <http://www.nan.go.th/structure-detail/2830/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. สืบค้นข้อมูล 30 สิงหาคม 2567 จาก <http://www.nan.go.th/structure-detail/2830/>
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2560). การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูสังคมศึกษา เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้โน้มน้าในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 10(1), 72-85.
- สุมาลี ชัยเจริญ. (2545). ทฤษฎีการออกแบบการสอนในกระบวนทัศน์ใหม่. (*วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*). คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อรพรรณ บุตรกัตัญญ. (2561). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการสร้างมุมมองแบบองค์รวมและการเข้าถึงโลกแห่งความจริงของนักเรียน. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 46(2), 348-365.
- อรรถพล ประภาสโนบล. (2564). *Global Citizenship Education "เราจะสอนให้นักเรียนเป็นพลเมืองโลกได้อย่างไร"*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 ธันวาคม 2567 จาก <https://thepotential.org/knowledge/global-citizenship-education/>
- อรอุษา พรหมอืด. (2566). *นโยบายลดภาระงานครู (บางส่วน) ไม่พอกับครูผู้ห้องเรียน*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 ธันวาคม 2567 จาก <https://policywatch.thaipbs.or.th/article/education-2>
- อิทธิเดช น้อยไม้. (2560). *หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- Celik, S. (2019). Can Differentiated Instruction Create an Inclusive Classroom with Diverse Learners in an Elementary School Setting. *Journal of Education and Practice*, 10(6), 31-40.
- Stiggins, R.J. (2005). From formative assessment to assessment for learning: A part to success in standard-based schools. *The Phi Delta Kappan*, 87(4), 324-328.



การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน
เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน

The Guidelines of Phenomenon-Based Learning Management
to Develop Digital Empathy of Secondary School Students
in Lamphun

¹สุริยาพร ญาณตาล, ²อัจฉรา ศรีพันธ์

¹Suriyaporn Yanatan, ²Atchara Sriphan

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1,2}Faculty of Education, Naresuan University

¹Corresponding author, e-mail: Suriyaporny66@nu.ac.th

Received January 13, 2025; Revised January 25, 2025; Accepted: February 2, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ และ 2) ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน ได้แก่ กลุ่มครูผู้มีประสบการณ์ จำนวน 3 คน กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน ศึกษาพิเศษ จำนวน 1 คน และบุคลากรทางด้านจิตวิทยา จำนวน 1 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถามเชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ พบว่า ด้านหลักการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนขาดหลักสูตรพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ เน้นสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ การสอนเน้นเนื้อหาตามหลักสูตร ขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาในโลกไซเบอร์ใช้เทคนิคหลากหลายและมีการบูรณาการกับวิชาสังคมศึกษา ด้านบทบาทของครู ครูบางส่วนขาดความเข้าใจเรื่องพลเมืองดิจิทัล ขณะที่บางส่วนมีความรู้ เป็นที่ปรึกษา รับฟังนักเรียน และเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านนักเรียนยังมีการตระหนักถึงความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ที่ค่อนข้างน้อย 2) แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ ควรใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและใกล้ตัวนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจในอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ส่งเสริมการเคารพความแตกต่าง การสื่อสารด้วยความสุภาพและตระหนักถึงผลกระทบจากพฤติกรรมในโลกไซเบอร์ รวมทั้งการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, ปรากฏการณ์เป็นฐาน, ความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์



Abstract

The objectives of this research article were to: 1) study the current state of learning management and 2) explore approaches to phenomenon-based learning management to develop empathy in the cyber world among lower secondary school students in Lamphun Province. This qualitative research included seven key informants: three experienced teachers, two university lecturers, one educational supervisor, and one psychologist, selected through purposive sampling. The research instrument used was an interview guide with in-depth questions, and the data were analyzed through content analysis and presented descriptively. The research findings revealed that the current state of learning management showed a lack of specific curricula to develop empathy in the cyber world, with teaching primarily following the Basic Education Core Curriculum. Teaching methods were content-focused without connections to real-world cyber issues, although diverse techniques and integration with social studies were observed. Regarding the roles of teachers, some lacked understanding of digital citizenship, while others acted as advisors, listened to students, and served as good role models. However, students were found to have a relatively low awareness of empathy in the cyber world. For the phenomenon-based learning approach to develop empathy in the cyber world, it is recommended to use real-life phenomena close to students' experiences. This would enhance their understanding of emotions, foster respect for differences, encourage polite communication, raise awareness of the impact of online behavior, and promote empathy in the cyber world.

Keywords: Learning Management; Phenomenon-Based Learning; Digital Empathy

บทนำ

ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในรูปแบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในปี 2563 ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้คนทั่วโลกให้ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น ทั้งในด้านการทำงาน การเรียน และการทำธุรกรรมออนไลน์ โดยคนไทยมีอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตสูงถึง 89.5% และมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในปี 2564 จำนวน 52.5 ล้านคน หรือคิดเป็น 79.3% ของประชากรทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างกว้างขวางนี้ได้นำมาซึ่งปัญหาทางสังคม เช่น การกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ (Cyberbullying) ซึ่งเป็นการกลั่นแกล้งหรือรังแกผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ (ราชบัณฑิตยสภา, 2562) โดยลักษณะการกระทำความรุนแรงนี้มักเป็นการเจาะจงเป้าหมาย และมีแนวโน้มที่จะเกิดซ้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ถูกรังแกเกิดความอับอาย ความเครียด ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และในบางกรณีอาจนำไปสู่ภาวะฆ่าตัวตาย ดังนั้นการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์จำเป็นต้องอาศัยการควบคุมดูแลจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง



และบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการส่งเสริมความรู้เรื่องความปลอดภัยในโลกไซเบอร์ เพื่อให้นักเรียนและเยาวชนสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ (ราชบัณฑิตยสภา, 2562)

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการจัดทำกรอบยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ให้พร้อมเข้าสู่ยุคดิจิทัลแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) จึงได้เน้นการเตรียมความพร้อมของเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ รวมถึงทักษะด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เยาวชนมีศักยภาพทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการนำพาประเทศสู่ความเป็น "ดิจิทัลไทยแลนด์" สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้จัดทำหลักสูตรการเข้าใจดิจิทัลสำหรับพลเมืองไทย (Digital Literacy for Thai Citizens) ซึ่งได้กำหนดสมรรถนะหลักที่สำคัญในการพัฒนาความสามารถของพลเมืองดิจิทัล ได้แก่ การเข้าใจสิทธิและความรับผิดชอบในโลกดิจิทัล การสื่อสารยุคดิจิทัล ความปลอดภัยในโลกไซเบอร์ การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ การปฏิบัติในสังคมดิจิทัล รวมถึงการส่งเสริมดิจิทัลคอมเมอร์ซ และการเข้าใจกฎหมายดิจิทัล ซึ่งจะช่วยพลเมืองไทยสามารถใช้เทคโนโลยีและข้อมูลดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรม การพัฒนาความสามารถดังกล่าวยังสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 โดยเน้นการพัฒนานักเรียนให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ และคุณธรรม พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

ปัญหาการระรานในโลกไซเบอร์กำลังทวีความรุนแรงและได้รับการพูดถึงอย่างกว้างขวาง โดยเริ่มมีการรณรงค์ให้ความรู้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรม เพื่อลดอคติและการแบ่งแยก และสร้างจิตสำนึกในการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางออนไลน์โดยไม่คำนึงถึงอัตลักษณ์ที่แตกต่างและไม่ตัดสินผู้อื่นอย่างมีอคติ (สรานนท์ อินทนนท์, 2562) การขาดความเห็นอกเห็นใจบนโลกไซเบอร์พบได้ในทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและวัยรุ่นที่มักขาดการตระหนักถึงผลกระทบจากการกระทำของตนเอง ซึ่งมักนำไปสู่การเผยแพร่ข้อมูลเท็จ ข่าวดปลอม การโพสต์เสียดยศหรือกระตุ้นให้เกิดความเกลียดชัง (POB PAD, 2565) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นบนโลกไซเบอร์เป็นความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกและมุมมองของผู้อื่นและสามารถแสดงความเอื้อเฟื้อเมื่อผู้อื่นได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม รวมถึงการรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองในการโต้ตอบหรือแสดงความคิดเห็นที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียหาย ซึ่งความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมีส่วนสำคัญในการรักษาสังคมออนไลน์ให้เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน และสร้างความรู้สึกร่วมกันต่อผู้อื่น แม้กระทั่งกับคนที่ไม่รู้จัก เนื่องจากในโลกไซเบอร์มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่ต่างกันไป ผู้ใช้งานมักสื่อสารผ่านหน้าจอ ทำให้ยากที่จะเข้าใจและรับรู้อารมณ์ความเจ็บปวดของผู้อื่น ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นจึงเป็นการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม และช่วยลดปัญหาการระรานทางไซเบอร์ (สรานนท์ อินทนนท์, 2562)

การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสามารถทำได้หลายวิธี โดยเฉพาะการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การฟัง พูด อ่าน เขียน การอภิปราย หรือการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งช่วยกระตุ้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการสะท้อนความคิด นักเรียนจะได้รับข้อมูลและ



ประสบการณ์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง (อพัชชา ช้างขวัญ, 2563) การเรียนเชิงรุกนี้สะท้อนแนวคิดของปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ซึ่งมุ่งให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น โดยช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในสังคม และสามารถนำไปสู่การปฏิรูปสังคมในด้านต่างๆ การเรียนเชิงรุกยังสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ซึ่งเชื่อว่านักเรียนสามารถสร้างความรู้จากประสบการณ์ของตนเองและเกิดการเรียนรู้ได้จากการค้นหาคำตอบผ่านการสืบค้นและการอภิปราย การใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในการเรียนรู้ทำให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาต่างๆ ได้จากมุมมองที่หลากหลาย และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการแก้ปัญหาที่ไม่คุ้นเคย (อรพรรณ บุตรกัตถัญญ, 2561) และยังส่งเสริมการเรียนรู้แบบหยั่งลึก โดยเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถตั้งคำถามและสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อนำมาวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกัน กระบวนการนี้ทำให้นักเรียนซึมซับข้อมูลใหม่อย่างลึกซึ้งและเชื่อมโยงกับความเป็นจริงในชีวิต (หิสนัส เฟ็งสันเทียะ, 2563) การเรียนรู้ในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างทักษะการวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของนักเรียน แต่ยังสามารถส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ได้ เนื่องจากนักเรียนได้รับบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ผ่านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน เพื่อสร้างความตระหนักให้นักเรียนรู้จักเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นในโลกไซเบอร์ และสามารถดำเนินชีวิตในโลกไซเบอร์ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนธีรภานุภัณฑ์บ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 7 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา และมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ 1) กลุ่มครูผู้มีความรู้ความสามารถ ได้แก่ ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน จำนวน 3 คน 2) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ได้แก่ อาจารย์ผู้มีความรู้ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา จำนวน 2 คน 3) ศึกษานิเทศก์ ที่มีความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน จำนวน 1 คน 4) บุคลากรทางด้านจิตวิทยา ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับด้านจิตวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน จำนวน 1 คน เพื่อสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกในประเด็นสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์และแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 1 ชนิด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถามเชิงลึก เป็นแนวคำถามที่สร้างขึ้นตามประเด็นในการวิจัย ได้แก่ หลักการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ บทบาทของครู บทบาทของนักเรียน และปัญหาในการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ในการวิจัย จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถามเชิงลึก ในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง แบบสัมภาษณ์ 2) ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 3) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ เพื่อนำมาประกอบในการสร้างคำถามสัมภาษณ์ 4) กำหนดโครงสร้างและประเด็นในการสัมภาษณ์ 5) สร้างคำถามในการสัมภาษณ์ และนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นปรึกษาคณะคณาจารย์ที่มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ ทั้งด้านทฤษฎีและเนื้อหาเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขทั้งในด้านเนื้อหาและการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาให้เหมาะสม 6) นำคำถามในการสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระและกรอบแนวคิดในการวิจัย 2) การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้เตรียมการสัมภาษณ์โดยเริ่มต้นจากการนัดหมายผู้ให้ข้อมูล ศึกษาประเด็นคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งเตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องมือบันทึกเสียง รวมถึงการเตรียมสมุดบันทึกและอุปกรณ์อื่นๆ ที่จำเป็นให้พร้อมก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีการสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้สัมภาษณ์ พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลในการดำเนินการ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อพรรณนาข้อมูลจากเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการรวบรวม จำแนก และจัดหมวดหมู่ เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงของข้อมูล พร้อมทั้งสร้างข้อสรุปที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา มีตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่หลากหลาย จึงใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) โดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต และศึกษาข้อมูลเอกสารประกอบ



ผลการศึกษา

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์แนวคำถามเชิงลึก มาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ และนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ในปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์

1. การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ หลักการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ บทบาทของครู และบทบาทของนักเรียน ดังนี้

1) หลักการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีการวางแผนการสอนตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดจากหลักสูตร แม้จะใช้ตำราเรียนในการสอน แต่การเรียนการสอนในปัจจุบันยังคงเน้นการบรรยายเนื้อหาที่ไม่ค่อยปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นการยอมรับและเคารพ ความหลากหลายทางสังคม เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรม เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจและเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข นอกจากนี้ยังมีการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการปรับตัว เช่น การเข้าใจความแตกต่างและการเคารพสิทธิของผู้อื่น รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เพื่อให้นักเรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) วิธีการจัดการเรียนรู้ การสอนในปัจจุบันยังคงเน้นเนื้อหาตามหลักสูตรแกนกลาง โดยขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์ เช่น การระรานทางไซเบอร์ การละเมิดสิทธิในโลกไซเบอร์ ครูมักใช้วิธีการบรรยายมากกว่าการจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์หรือแก้ปัญหาสื่อและเทคโนโลยียังไม่ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยเท่าที่ควร ส่งผลให้นักเรียนตระหนักถึงผลกระทบจากพฤติกรรมในโลกไซเบอร์น้อย อย่างไรก็ตามครูได้นำเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายมาใช้ เช่น การเปิดวิดีโอและการนำกรณีศึกษาจากโลกไซเบอร์มาประกอบการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจเหตุการณ์จริงและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีการใช้บทบาทสมมติและการส่งเสริมความเข้าใจในอารมณ์ของตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะในการเข้าใจและเคารพความรู้สึกของผู้อื่น

3) ด้านบทบาทของครู ครูยังขาดความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นสำคัญ เช่น การระรานทางไซเบอร์ การล่วงละเมิดทางดิจิทัล และการสร้างรอยเท้าดิจิทัล ส่งผลให้ไม่สามารถให้คำแนะนำที่เหมาะสมแก่นักเรียนได้อย่างเต็มที่ การสอนยังคงเน้นเนื้อหาเชิงทฤษฎีมากกว่าการสร้างประสบการณ์เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในโลกไซเบอร์ อีกทั้งยังขาดการบูรณาการเทคโนโลยีและวิธีการสอนที่ทันสมัย อย่างไรก็ตามครูที่มีความรู้และความสามารถสามารถสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญในโลกไซเบอร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอนให้นักเรียนใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบและ

ปลอดภัยพร้อมเชื่อมโยงเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและประเด็นในโลกไซเบอร์ ครูจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความเห็นอกเห็นใจทั้งในโลกจริงและโลกไซเบอร์

4) ด้านบทบาทของนักเรียน นักเรียนบางส่วนยังขาดความตระหนักถึงผลกระทบจากการกระทำในโลกไซเบอร์ เช่น การแสดงความคิดเห็นเชิงลบ การระรานทางไซเบอร์โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจ และการเผยแพร่ข้อมูลที่บิดเบือนหรือไม่เหมาะสม อีกทั้งนักเรียนบางคนยังขาดทักษะในการควบคุมอารมณ์และการแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ในโลกไซเบอร์ ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและปัญหาความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน

2. ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์

1) ปัญหาด้านหลักสูตร โรงเรียนยังไม่มีหลักสูตรสำหรับพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ที่แน่ชัด ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จะมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการพัฒนาทักษะทางสังคม แต่ยังคงขาดการกำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงออกและการปฏิสัมพันธ์ในโลกไซเบอร์ อย่างไรก็ตามได้มีการบูรณาการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคอมพิวเตอร์และสิทธิมนุษยชนในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังความตระหนักและความรับผิดชอบต่อการกระทำในโลกไซเบอร์ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมในบริบทของโลกไซเบอร์

2) ปัญหาด้านหลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนมักเน้นการบรรยายทฤษฎีมากกว่าการจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมซึ่งทำให้ทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาจากเหตุการณ์จริงในโลกไซเบอร์ยังพัฒนาได้ไม่เต็มที่ การสอนให้เห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์เป็นเรื่องที่ค่อนข้างท้าทาย เนื่องจากการเรียนรู้ต้องอาศัยการเข้าใจและรับรู้ถึงอารมณ์ของผู้อื่น แต่ในโลกไซเบอร์การแสดงออกทางอารมณ์หรือความคิดเห็นมักไม่ได้เห็นหน้าหรือสัมผัสกับอารมณ์ของผู้อื่นโดยตรง ทำให้การตระหนักถึงผลกระทบจากพฤติกรรมในโลกไซเบอร์เป็นเรื่องที่ทำนายสำหรับนักเรียน และส่งผลให้การสอนเรื่องนี้ไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและลึกซึ้ง

จากวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า

1.ด้านหลักสูตร หลักสูตรควรบูรณาการเนื้อหาจากหลากหลายสาขาวิชาและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน โดยใช้ปรากฏการณ์ในโลกไซเบอร์เป็นฐานในการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจผลกระทบจากพฤติกรรมในโลกไซเบอร์ เช่น ในวิชาสังคมศึกษา ควรเน้นให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของตนเองในโลกไซเบอร์และเคารพสิทธิของผู้อื่น ในวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ควรส่งเสริมการเขียนบันทึก การอภิปรายหรือการแสดงความคิดเห็นเชิงบวก และกิจกรรมแนะแนวเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์อย่างปลอดภัยและเสริมทักษะการตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ ในโลกไซเบอร์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและช่วยให้นักเรียนเข้าใจและเคารพความรู้สึกของผู้อื่น

2. ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ควรเลือกปรากฏการณ์หรือสถานการณ์จริงในโลกไซเบอร์ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การระรานทางไซเบอร์ การแชร์ข้อมูลส่วนตัวโดยไม่ระมัดระวัง การละเมิด



ลิขสิทธิ์ หรือการสื่อสารที่ไม่สุภาพในโลกไซเบอร์ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเห็นผลกระทบจากการกระทำดังกล่าวและสามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตนเองได้ นอกจากนี้ควรใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การใช้บทบาทสมมติ การฝึกให้เข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น การส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นในเชิงบวก เพื่อให้การเรียนการสอนมีความน่าสนใจและช่วยให้นักเรียนเข้าใจมุมมองของผู้อื่นในโลกไซเบอร์ได้ดียิ่งขึ้น

3. ด้านบทบาทของครู ครูควรมีความรู้และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับพลเมืองดิจิทัล เพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ได้อย่างเข้าใจง่ายและสอดคล้องกับชีวิตจริงของนักเรียน นอกจากนี้ครูควรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา โดยการให้คำแนะนำและรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน เพื่อสร้างบรรยากาศที่ทำให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัยและกล้าแสดงออกอย่างเสรี ครูควรมีความอดทนและความเห็นอกเห็นใจ พร้อมเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้แชร์ประสบการณ์หรือปัญหาต่างๆ โดยไม่ต้องกังวลว่าจะถูกตัดสิน และครูควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน เนื่องจากครูจะต้องถ่ายทอดแนวคิดและค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในโลกไซเบอร์ให้แก่นักเรียน

4. ด้านบทบาทของนักเรียน นักเรียนควรเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมในชั้นเรียน มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และเคารพความแตกต่างของผู้อื่นในโลกไซเบอร์ โดยเริ่มจากการยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลาย หลีกเลี่ยงพฤติกรรมการระรานทางไซเบอร์ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพลเมืองดิจิทัล นอกจากนี้ควรสื่อสารในโลกไซเบอร์อย่างสุภาพและสร้างสรรค์ ด้วยการใช้คำพูดที่ไพเราะหรือแสดงความชื่นชม ตลอดจนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ เช่น การสร้างสื่อรณรงค์หรือการจัดกิจกรรมให้ความรู้เพื่อป้องกันการระรานทางไซเบอร์ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยพัฒนาความรับผิดชอบในการใช้สื่อออนไลน์และเสริมสร้างทักษะการทำงานร่วมกันในโลกไซเบอร์ได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน พบว่า

ด้านการจัดการเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่า มีการจัดการเรียนการสอนตามตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีการวางแผนการสอนที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดจากหลักสูตร แต่ยังคงพบว่าการเรียนการสอนในปัจจุบันยังคงเน้นการบรรยายเนื้อหาและการใช้ตำราเรียนเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมยุคปัจจุบันเท่าที่ควร สอดคล้องกับตรุณี จำปาทอง พบว่า หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่มีตัวชี้วัดจำนวนมากและเนื้อหากว้างขวาง ส่งผลให้ครูส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบเดิม คือการบรรยายเนื้อหาโดยไม่คำนึงถึงกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนยังคงมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (ตรุณี จำปาทอง, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ วิชาพรณ พินลา ที่กล่าวถึง การเสริมสร้างสมรรถนะการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมในศตวรรษที่ 21 โดยควรมุ่งเน้นให้นักเรียนมีทักษะการคิดระดับสูง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ทักษะทางสังคมที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในสังคมโลกาภิวัตน์ โดยครูควรสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการบูรณาการเนื้อหาวิชากับบริบทท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการตระหนักถึงอัตลักษณ์ของตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีความพร้อมในการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต (วิภาพรรณ พินลา, 2559) นอกจากนี้การเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมยังเป็นสิ่งสำคัญ โดยการส่งเสริมการพัฒนาทักษะ การปรับตัว เช่น การเข้าใจความแตกต่าง การเคารพสิทธิของผู้อื่น รวมถึง การพัฒนาเทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งสามารถสร้างทักษะการใช้ชีวิตในยุคดิจิทัลได้ ซึ่งสอดคล้องกับวรพล ศรีเทพ และदनัย ศรีเกตุสุข ที่กล่าวว่า การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคที่โลกพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยแนวคิด PILLARS of Excellence ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การมีส่วนร่วม นวัตกรรม ภาวะผู้นำ การเรียนรู้ ความรับผิดชอบ ความยืดหยุ่น และความยั่งยืน ซึ่งช่วยส่งเสริมการพัฒนานักเรียนให้สามารถรับมือกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 และเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสังคมในอนาคต (วรพล ศรีเทพ และदनัย ศรีเกตุสุข, 2567)

ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ การสอนในปัจจุบันยังคงเน้นเนื้อหาตามหลักสูตรแกนกลาง โดยขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกไซเบอร์ เช่น การกระทำความผิดทางไซเบอร์ และการละเมิดสิทธิในโลกไซเบอร์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนในยุคดิจิทัล ครูมักใช้วิธีการบรรยายมากกว่าการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์หรือแก้ปัญหา รวมทั้งขาดการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้นักเรียนตระหนักถึงผลกระทบของพฤติกรรมในโลกไซเบอร์น้อย สอดคล้องกับผลการศึกษาของภาณุมาศ หอมบุญยงค์ พบว่า การขาดการเชื่อมโยงเนื้อหาการสอนกับปัญหาทางโลกไซเบอร์เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนในยุคดิจิทัล อย่างไรก็ตามยังมีครูบางท่านที่นำเทคนิคการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายมาใช้ เช่น การเปิดวิดีโอ หรือการนำกรณีศึกษาจากโลกไซเบอร์มาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจเหตุการณ์จริงและสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ยังมีการใช้บทบาทสมมติและการพัฒนาความเข้าใจในอารมณ์ของตนเอง เพื่อเสริมสร้างทักษะในการเข้าใจและเคารพความรู้สึกของผู้อื่น (ภาณุมาศ หอมบุญยงค์, 2561)

ด้านบทบาทของครู ครูบางคนขาดความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นสำคัญ เช่น การกระทำความผิดทางไซเบอร์ การล่วงละเมิดทางดิจิทัล และการสร้างรอยเท้าดิจิทัล ส่งผลให้ไม่สามารถให้คำแนะนำที่เหมาะสมแก่นักเรียนได้อย่างเต็มที่ การสอนยังคงเน้นเนื้อหาเชิงทฤษฎีมากกว่าการสร้างประสบการณ์เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในโลกไซเบอร์ อีกทั้งยังขาดการบูรณาการเทคโนโลยีและวิธีการสอนที่ทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตรา แก้วสินวล และฤทัยชนิ สิทธิ พบว่า การขาดความเข้าใจและการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับ การกระทำความผิดทางไซเบอร์ของครู ส่งผลกระทบต่อ การตอบสนองและการให้คำแนะนำแก่นักเรียนเมื่อเจอกับสถานการณ์การถูกระรานทางไซเบอร์ (สุจิตรา แก้วสินวล และฤทัยชนิ สิทธิชัย, 2564) อย่างไรก็ตามมีครูที่มีความรู้และความสามารถสามารถสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญในโลกไซเบอร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอนให้นักเรียนใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบและปลอดภัย พร้อมเชื่อมโยงเนื้อหาชีวิตประจำวันและ



ประเด็นในโลกโซเชียล ครูจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความเห็นอกเห็นใจทั้งในโลกจริงและโลกโซเชียล

ด้านบทบาทของนักเรียน นักเรียนบางส่วนยังขาดความตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำในโลกโซเชียล เช่น การแสดงความคิดเห็นเชิงลบ การระรานทางโซเชียลผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจ และการเผยแพร่ข้อมูลที่บิดเบือนหรือไม่เหมาะสม อีกทั้งนักเรียนบางคนยังขาดทักษะในการควบคุมอารมณ์และการแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ในโลกโซเชียล ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและปัญหาความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน และสอดคล้องกับสุธิดา สุวรรณราช และชลิดา ธนฐิธิกุล พบว่า วัยรุ่นมักจะมีการระรานทางวาจา ซึ่งเกิดจากการขาดความคิดไตร่ตรอง ทำให้พูดหรือแสดงออกเพื่อความสนุกสนานโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น (สุธิดา สุวรรณราช และชลิดา ธนฐิธิกุล, 2565)

ปัญหาด้านหลักสูตร โรงเรียนยังไม่มีหลักสูตรที่ชัดเจนในการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกโซเชียล และขาดการกำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงออกและการปฏิสัมพันธ์ในโลกโซเชียลอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม โรงเรียนได้บูรณาการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคอมพิวเตอร์และสิทธิมนุษยชน เพื่อปลูกฝังความตระหนักและความรับผิดชอบในโลกโซเชียล และสร้างความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ซึ่งในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่จัดทำคู่มือหรือแนวทางเกี่ยวกับพลเมืองดิจิทัล เช่น คู่มือพลเมืองดิจิทัล จากสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) คู่มือทักษะความฉลาดทางดิจิทัลสำหรับครู จากสำนักงานคณะกรรมการ การการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และหลักสูตรอ่อนใจโซเชียล จากกรุงเทพมหานครและ AIS ที่มุ่งพัฒนาทักษะ การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและปลอดภัย

ด้านปัญหาด้านหลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกโซเชียล จากการศึกษาพบว่า การสอนให้เห็นอกเห็นใจในโลกโซเชียลเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เนื่องจากการเรียนรู้เรื่องนี้ต้องอาศัยการเข้าใจและรับรู้ถึงอารมณ์ของผู้อื่น แต่ในโลกโซเชียลการแสดงออกทางอารมณ์หรือความคิดเห็นมักไม่ได้เห็นหน้าหรือสัมผัสกับอารมณ์ของผู้อื่นโดยตรง ทำให้การตระหนักถึงผลกระทบจากพฤติกรรมในโลกโซเชียลเป็นเรื่องยากสำหรับนักเรียน ซึ่งส่งผลให้การสอนเรื่องนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและลึกซึ้ง สอดคล้องกับจรุงกุล บุรพวงค์ กล่าวว่า การสอนความเห็นอกเห็นใจในโลกโซเชียลเป็นเรื่องที่ท้าทาย เนื่องจากการสื่อสารออนไลน์ขาดการแสดงออกทางอารมณ์ที่ชัดเจน เช่น สีหน้าและน้ำเสียง ทำให้ยากต่อการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (จรุงกุล บุรพวงค์, 2560)

2. การอภิปรายผลการวิจัยแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกโซเชียลของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน พบว่า

ด้านหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกโซเชียลเป็นสิ่งสำคัญในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของนักเรียน หลักสูตรควรบูรณาการเนื้อหาจากหลากหลายสาขาวิชา โดยใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกโซเชียลเป็นฐานในการเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหา กับสถานการณ์จริงและประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เช่น ปรากฏการณ์การระรานทางโซเชียล หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่ผิดพลาดในสื่อออนไลน์ ผ่านกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ และสะท้อนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมในโลกโซเชียล การใช้

ปรากฏการณ์ในโลกไซเบอร์ช่วยให้นักเรียนเห็นผลกระทบจากการกระทำต่อผู้อื่น การเชื่อมโยงปรากฏการณ์กับการเรียนรู้ในสาขาต่างๆ จะส่งเสริม ความตระหนักรู้และความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี รวมทั้งพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจในสถานการณ์ไซเบอร์ การนำปรากฏการณ์มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนจะให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่มีความหมาย สร้างการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับชินวัณ วาสนาเรืองสุทธิ และกอบสุข คงนัส ที่ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวคิด Cyber Friendly School Program เพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจในโลกดิจิทัลสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้วิธีการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) และกรณีศึกษา (Case Study) ที่เกิดขึ้นจริง เพื่อให้ผู้รับอบรมเห็นความสำคัญของสถานการณ์ต่างๆ ในโลกไซเบอร์ พร้อมทั้งสามารถประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าถึงและการติดต่อสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต (ชินวัณ วาสนาเรืองสุทธิ และกอบสุข คงนัส, 2565) และสอดคล้องกับเอลวิน ชาร์ไพศาลสมุทร พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมแนะแนวแบบผสมผสานช่วยเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในโลกดิจิทัล โดยมีการนำเทคนิคทางจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ มีรูปแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึก รวมทั้งเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในโลกดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เอลวิน ชาร์ไพศาลสมุทร, 2566)

ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ พบว่า ควรเลือกปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ในโลกไซเบอร์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ควรใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้นักเรียนเรียนรู้จากหลายมุมมองและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้การเรียนการสอนมีความน่าสนใจและไม่น่าเบื่อ เช่น การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ การสอนให้เข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น และการส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นในแง่บวก ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจและเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง รวมถึงช่วยให้เข้าใจมุมมองของผู้อื่นในโลกไซเบอร์ได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสรานนท์ อินทนนท์ ได้เสนอแนวทางการสร้างทักษะความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์สำหรับเด็ก ได้แก่ การเล่นเกมบทบาทสมมติและสร้างเรื่องราว เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจมุมมองของผู้อื่นและผลกระทบจากการกระทำในโลกไซเบอร์ การสอนคำที่เกี่ยวกับความรู้สึก เพื่อให้เด็กสามารถเข้าใจและแสดงออกถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นได้ การแสดงความคิดเห็นในแง่บวก การให้กำลังใจหรือคำชมช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และลดการระรานในโลกไซเบอร์ และการสร้างสังคมแห่งการยอมรับและเคารพความแตกต่าง เพื่อส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในโลกไซเบอร์อย่างปลอดภัย (สรานนท์ อินทนนท์, 2563)

ด้านบทบาทของครู ครูควรมีความรู้และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับพลเมืองดิจิทัล เพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ได้อย่างเข้าใจและสอดคล้องกับชีวิตจริงของนักเรียน ครูควรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา โดยการให้คำแนะนำและรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน เพื่อสร้างบรรยากาศที่ให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัยและกล้าที่จะแสดงออกอย่างเสรี โดยไม่ต้องกลัวการถูกตัดสิน และครูควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน เนื่องจากครูจะต้องถ่ายทอดแนวคิดและค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในโลกไซเบอร์ให้แก่นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า ครูเป็นหัวใจสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน ซึ่งจำเป็นต้องปรับบทบาทให้



สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน พร้อมทั้งพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยครูควรมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง มีความเข้าใจและพัฒนาทักษะความฉลาดทางดิจิทัล ครูควรส่งต่อองค์ความรู้ด้านดิจิทัลเหล่านี้ไปยังนักเรียนและครอบครัว เพื่อพัฒนาความสามารถในการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีความรับผิดชอบ และสามารถส่งเสริมให้นักเรียนก้าวสู่การเป็นพลเมืองดิจิทัลที่เหมาะสมในอนาคตได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

ด้านบทบาทของนักเรียน นักเรียนควรเป็นผู้ลงมือทำกิจกรรมในชั้นเรียน มีส่วนร่วมในชั้นเรียนและเคารพความแตกต่างของผู้อื่นในโลกไซเบอร์ โดยเริ่มจากการยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลาย หลีกเลี่ยงพฤติกรรมการระรานทางไซเบอร์ มีความรู้เกี่ยวกับพลเมืองดิจิทัล สื่อสารในโลกไซเบอร์อย่างสุภาพและสร้างสรรค์ โดยใช้คำพูดที่ทำให้กำลังใจหรือแสดงความชื่นชม และควรมีส่วนร่วมในการรณรงค์เสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ ซึ่งสอดคล้องกับ Park กล่าวว่า เด็กควรมีความสามารถในการสร้างและจัดการอัตลักษณ์ของตนเอง รวมถึงเข้าใจเรื่องร่องรอยดิจิทัลและการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนมีทักษะในการรักษาความปลอดภัยในโลกไซเบอร์ และสามารถคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อควบคุมตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ยังควรมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นบนโลกไซเบอร์และสามารถจัดการกับปัญหาการระรานทางไซเบอร์ได้ (Park, 2016)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย



ภาพที่ 1 แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน



สรุป

แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน ควรเริ่มต้นจากการบูรณาการเนื้อหาจากหลายสาขาวิชา โดยใช้ปรากฏการณ์ในโลกไซเบอร์เป็นตัวเชื่อมโยง วิธีการจัดการเรียนรู้ควรใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจมุมมองของผู้อื่นในโลกไซเบอร์ และพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับพลเมืองดิจิทัล และใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมการเข้าใจมุมมองของผู้อื่น นักเรียนควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา เคารพความแตกต่าง และสื่อสารอย่างสุภาพในโลกไซเบอร์ เพื่อสร้างสังคมที่ยอมรับและเข้าใจกันในโลกไซเบอร์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำพูน แนะนำให้ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกไซเบอร์ โดยบูรณาการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองดิจิทัลและการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมในทุกสาขาวิชา ใช้ปรากฏการณ์ที่อยู่ใกล้ตัวของนักเรียน เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน เช่น การวิเคราะห์กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ หรือการสร้างสื่อรณรงค์ เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงผลกระทบและพัฒนาทักษะความรับผิดชอบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาผลกระทบของการใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์อย่างละเอียด เพื่อประเมินผลและปรับปรุงแนวทางการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียนและชุมชน

2.2 ควรพัฒนาเครื่องมือที่สามารถประเมินความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนในโลกไซเบอร์ ทั้งในด้านทักษะการเข้าใจผู้อื่นและการปฏิบัติตามแนวทางพลเมืองดิจิทัล เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2.3 ควรมีการศึกษาวิธีการและเทคนิคที่ครูสามารถนำมาใช้ในการสอนพลเมืองดิจิทัลและการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในโลกไซเบอร์อย่างมีประสิทธิภาพในยุคที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

กอบสุข คงมนัส และชินวัฒน์ วาสนาเรืองสุทธิ. (2565). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวคิด Cyber Friendly School Program เพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจในโลกดิจิทัลสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 16(2), 241-255.



- จรุงกุล บุรพวงศ์. (2560). *ความฉลาดทางอารมณ์ในโลกออนไลน์*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 6 มกราคม 2568 จาก <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/eq-cyber/>
- ดรุณี จำปาทอง. (2560). สภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในระดับการศึกษาภาคบังคับ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ.*, 10(2), 121-135.
- ภาณุมาศ หอมบุญยงค์. (2561). แนวทางการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 10 ในจังหวัดสมุทรสงคราม. *สิกขา วารสารศึกษาศาสตร์*, 8(1), 153-165.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2562). *การระรานทางไซเบอร์*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 11 มีนาคม 2567 จาก https://web.facebook.com/RatchabanditThai/photos/a.2527569647301115/2527570907300989/?type=3&_rdc=1&_rdr
- วิภาพรรณ พินลา. (2559). แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับครูในยุคศตวรรษที่ 21. *Veridian E-Journal*, 9(1), 1443-1458.
- วรพล ศรีเทพ และดนัย ศรีเกตุสุข. (2567). PILLARS of Excellence เส้นทางสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนในการพัฒนานักเรียน. *วารสารปรัชญาคูญ์บัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 3(3), 1-17.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *แนวปฏิบัติของการสร้างและส่งเสริมการรู้ดิจิทัลสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุจิตรา แก้วสีนวล และฤทัยชนี สิทธิชัย. (2564). ความสามารถในการตอบสนองทางดิจิทัลต่อการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็ก ศึกษาเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา. *วารสารสารสนเทศศาสตร์*, 39(4), 1-26.
- สุธิดา สุวรรณราช และชลิดา ธนฐธีรกุล. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างการถูกกลั่นแกล้งและคุณค่าในตนเองตามการรับรู้ของวัยรุ่นในโรงเรียนเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ*, 45(2), 65-77.
- สรานนท์ อินทนนท์. (2562). *การกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์*. กรุงเทพฯ: สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน.
- สรานนท์ อินทนนท์. (2563). *ทักษะการเอาใจเขามาใส่ใจเราทางดิจิทัล*. ปทุมธานี: มูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.).
- หัตถ์สนธิ์ เพ็งสันเทียะ. (2563). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. (*วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อรพรรณ บุตรกตัญญู. (2561). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการสร้างมุมมองแบบองค์รวมและการเข้าถึงโลกแห่งความจริงของนักเรียน. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 46(2), 348-365.



- อพัชชา ช้างขวัญยืน. (2563). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัลของ
นิสิตปริญญาตรีตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับสื่อสังคมออนไลน์. (วิทยานิพนธ์ปรัชญา
ดุสิตบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เอลวิน ธารไพศาลสมุทร. (2566). การเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในโลกดิจิทัลของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสังกัดกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมโดย
การจัดการเรียนรู้กิจกรรมแนะแนวแบบผสมผสาน. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม,
7(11), 263-272.
- POBPAD. (2565). Digital Empathy ความเห็นอกเห็นใจในโลกออนไลน์ที่สร้างได้. สืบค้นข้อมูลเมื่อ
1 เมษายน 2567 จาก <https://bit.ly/3ClvXiC>
- Park, Y. (2016). *8 digital life skills all children need – and a plan for teaching them*.
Retrieved April 3, 2024, from <https://www.weforum.org/stories/2016/09/8-digital-life-skills-all-children-need-and-a-plan-for-teaching-them/>



ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานของพระเวสสันดร
จากมุมมองของปรัชญาอัตถิภาวนิยม
A Critical Study of the Donation of Vessantara
from an Existentialist Perspective

สมภาร พรหมทา Somparn Promta

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: regphil@mcu.ac.th

Received January 10, 2025; Revised January 28, 2025; Accepted: February 3, 2025

บทคัดย่อ

การให้ทานของพระเวสสันดรเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดการถกเถียงกันในประวัติศาสตร์พุทธศาสนามายาวนานใน “มิลินทปัญหา” พระยามิลินท์แสดงความเห็นว่าการให้ทานของพระเวสสันดรไม่สอดคล้องกับหลักทางสายกลาง นักวิชาการสมัยใหม่ตั้งคำถามว่าการให้ทานของพระเวสสันดรเป็นการสร้างปัญหาให้แก่สังคมหรือไม่ และการให้ทานบุตรและภรรยาทำให้เกิดคำถามว่าทำไมพระโพธิสัตว์ซึ่งต้องเป็นคุณฉลาดจึงไม่เข้าใจว่าการกระทำนั้นเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการอธิบายและปกป้องการกระทำของพระเวสสันดร โดยอาศัยปรัชญาอัตถิภาวนิยมเป็นเครื่องมือ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมให้ความสำคัญแก่การเลือกและความรับผิดชอบ ผู้วิจัยจะแสดงว่า พระเวสสันดรได้เลือกและรับผิดชอบต่อการกระทำของตนอย่างถึงที่สุดแล้ว

คำสำคัญ: ทาน; พระเวสสันดร; อัตถิภาวนิยม

Abstract

The donation of Vessantara becomes a controversial topic in the history of Buddhism from the past to the present. In “*The Questions of King Milinda*,” the King Milinda said to Nagasena that the donation of the prince does not follow the concept of the middle way given by the Buddha. Modern scholars have raised the question that it could be possible to see that the donation of the prince has caused a number of serious problems in the society. The donation of his wife and children has been seriously criticized as the thing that violates the human rights and why the prince, who is believed to be a wise person, does not understand this simple thing. In this research, I need to explain and defend the actions of Vessantara through a perspective of Existentialism. Existentialism highly stresses the choice and

responsibilities of a person, and I would like to argue that in donating things in his life the prince is highly responsible for everything.

Keywords: The Donation; Vessantara; An Existentialist

บทนำ

เวสสันดรชาดกเป็นชาดกที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาเถรวาท นอกจากจะเป็นชาดกสำคัญในแง่ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบของการทำความดีตามทัศนะของพุทธศาสนา ชาดกนี้ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเข้มข้น โดยที่คำวิพากษ์วิจารณ์นี้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ดังที่ปรากฏในหนังสือ “มิลินทปัญหา” เป็นต้น ไล่มาจนถึงปัจจุบัน ในวงเสวนาวิชาการด้านพุทธจริยศาสตร์ในมหาวิทยาลัยหรือในสื่อสังคมสมัยใหม่ เรื่องราวของพระเวสสันดรมักได้รับการหยิบยกมาถกเถียงว่า ชาดกเรื่องนี้สมควรได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นวรรณกรรมสำคัญในทางพุทธศาสนาหรือไม่ เพราะพระเวสสันดรได้กระทำการบางอย่างที่คนสมัยใหม่ไม่สามารถจะยอมรับได้ เช่น การบริจาคลูกและภรรยา ในเมืองไทย นักคิดนักเขียนท่านหนึ่งคือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนวิจารณ์การกระทำของพระเวสสันดรลงในหนังสือพิมพ์ “สยามรัฐ” รายวัน (Phra Prayong Rarengying, 2002) ใจความโดยสรุปว่า (ก) ผู้เขียน (คึกฤทธิ์) นับถือพระพุทธเจ้า แต่ไม่นับถือพระเวสสันดร (ข) ผู้เขียนให้เหตุผล 3 ข้อว่าทำไมจึงไม่นับถือพระเวสสันดร ดังนี้ (1) พระเวสสันดรละเมตตราชธรรม อธิบายว่า พระราชาหรือราชกุมารผู้จะขึ้นครองราชย์แทนพระบิดาในอนาคตมีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องประชาชนในแว่นแคว้นของตนให้อยู่ดีมีสุข พระเวสสันดรรู้ทั้งรู้ว่าช้างปัจจัยนาคเป็นช้างมงคลที่ผู้คนในแว่นแคว้นเชื่อว่าตราบเท้าที่ยังมีช้างมงคลนี้อยู่ในแว่นแคว้น ฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ประชาชนสามารถทำมาหากินได้เป็นปกติสุข (คนสมัยโบราณยังชีพด้วยเกษตรกรรมซึ่งต้องพึ่งพาฝน) แต่พระเวสสันดรก็บริจาคช้างนี้ไปให้แว่นแคว้นอื่น จริยอยู่ที่แว่นแคว้นที่มาขอรับบริจาคช้างนั้นประสบภัยพิบัติ สมควรแก่การเห็นใจ แต่ความเห็นใจนั้นก็สามรถเกิดได้ในแง่บุคคล พระเวสสันดรจะสงสารชาวเมืองนั้นก็ย่อมได้ จะบริจาคทรัพย์ส่วนตัวก็ไม่มีใครว่าเพราะเป็นเรื่องส่วนบุคคล แต่ในแง่สังคม พระเวสสันดรมีหน้าที่ต้องปกป้องประชาชนในแว่นแคว้นของตนเป็นหลัก ในแง่นี้จะถือว่าช้างเป็นสมบัติสาธารณะของแว่นแคว้นก็ได้ (แม้ในสมัยนั้น สิ่งนี้จะถือว่าเป็นสมบัติส่วนตัวของพระเวสสันดรก็ตาม พระเวสสันดรควรแยกเรื่องส่วนตัวออกจากเรื่องส่วนรวมให้ได้) การบริจาคช้างให้แก่แว่นแคว้นอื่นเท่ากับเป็นการละเมตตราชธรรม (2) พระเวสสันดรละเมตตรธรรมของบิดาและสามี ในทัศนะของคึกฤทธิ์ สามีและบิดามีธรรมที่จะพึงปกป้องภรรยาและลูกของตน แต่พระเวสสันดรสามารถยกภรรยาและลูกของตนให้แก่คนอื่นได้ ข้อนี้ถือเป็นการละเมตตรธรรมในฐานะสามีและบิดาอย่างชัดเจน (3) พระเวสสันดรทำตัวเป็นภาระของสังคม ในทัศนะของคึกฤทธิ์ ทรัพย์ทั้งหลายที่พระเวสสันดรบริจาครวมทั้งช้างมงคลด้วยควรถือว่าเป็นสมบัติของรัฐ การที่พระเวสสันดรบริจาคสิ่งที่ไม่ใช่สมบัติของตนถือเป็นการสร้างภาระให้แก่ประชาชน แม้แต่การออกบวชของพระเวสสันดรก็เป็นภาระที่คนอื่นต้องมาแบกรับแทน เช่นพระนางมัทรีต้องคอยหาอาหารมาเลี้ยงดูและคอยปรนนิบัติต่าง ๆ นานา โดยที่พระเวสสันดรไม่ต้องทำอะไร เป็นต้น

ในหนังสือ “มิลินทปัญหา” (ปุ๋ย แสงฉาย, 2530) พระยามิลินทได้เรียนถามพระนาคเสนว่า ปกติพุทธศาสนาสอนเรื่องทางสายกลาง อันแปลความได้ว่า เวลาที่ชาวพุทธจะทำอะไรก็อย่าได้ทำ



อย่างสุดโต่ง แต่การให้ทานของพระเวสสันดรเห็นได้ชัดว่าเป็นทานที่ สุดโต่ง พระยามิลินท์เรียกทานที่ พระเวสสันดรทำว่า “อติทาน” ที่แปลว่าทานที่ทำอย่างสิ้นเกิน เรื่องนี้จะอธิบายอย่างไร

ในห้องเรียน บางครั้งเราอภิปรายกันด้วยเรื่องพระเวสสันดรบริจาคทาน ซึ่งรวมถึงการบริจาค ลูกและภรรยาด้วย (ในวิชาพุทธจริยศาสตร์) นิสิตส่วนหนึ่งวิจารณ์ว่า (ก) แม้อาจจะเป็นความจริงว่าใน สมัยของพระเวสสันดร (หมายถึงในสมัยโบราณตามที่วรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดรบรรยายเอาไว้ เราเข้าใจว่าเรื่องพระเวสสันดรเป็นเรื่องแต่ง ไม่ใช่บันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์) ตาม กฎหมาย พ่อถือว่าเป็นเจ้าของลูก และสามีถือว่าเป็นเจ้าของภรรยา กระนั้นก็ตาม การให้ทานลูกและ ภรรยาของพระเวสสันดรก็ยังเป็นเรื่องที่สมควรตำหนิ (ข) เพราะพระเวสสันดรเป็นมหาบุรุษที่ในชาติ ต่อมาจะได้เกิดมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลที่เป็นมหาบุรุษเช่นนี้ย่อมแยกได้เองระหว่างทรัพย์ ที่ไม่มีชีวิตจิตใจกับทรัพย์ที่มีชีวิตจิตใจ ลูกและภรยานั้นคือมนุษย์ มีความคิด มีความรู้สึก สามารถ รับรู้ความทุกข์ได้เช่นเดียวกับพระเวสสันดร การที่พระเวสสันดรบริจาคคนเหล่านี้ให้แก่คนอื่นย่อมเป็น การย่ำยีความเป็นมนุษย์ของบุคคลเหล่านั้นอย่างไม่น่าจะให้อภัยได้ นิสิตบางคนที่เป็นนักกฎหมายกล่าว ว่า อาศัยเพียงแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ พระเวสสันดรก็ “สอบตก” เสียแล้ว ไม่มีคน สมัยใหม่คนใดที่สามารถรับการกระทำของพระเวสสันดรได้

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เราจะเห็นว่า วรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดร มีพัฒนาการที่ น่าสนใจ เวสสันดรชาดกน่าจะเป็นชาดกที่สำคัญที่สุดในสังคมไทย มีบทบาทต่อศิลปวัฒนธรรมและ การเมืองการปกครองในสมัยโบราณของไทย (Patrick Jory, 2002) แต่เมื่อตกมาถึงสมัยปัจจุบัน ผู้คน ได้รับการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดตะวันตก ก็เกิดคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่พระ เวสสันดรกระทำว่าสมควรยอมรับได้หรือไม่ อย่างไร

การศึกษาเรื่องเวสสันดรชาดกสามารถทำได้หลายอย่าง ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษา เวสสันดรชาดกจากแง่มุมทางปรัชญา โลกปรัชญานั้นกว้างมาก จำเป็นที่เราจะต้องเลือกที่จะเอา กรอบความคิดใดมาเป็นกระบอกในการส่องการกระทำของพระเวสสันดร ผู้วิจัยมีความคิดในเบื้องต้น ว่า แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการแต่งวรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดรนั้นอาจอยู่ลึกมาก เกินกว่าที่คนทั่วไป จะเข้าใจ ดังนั้นเครื่องมือที่เหมาะสมที่สุดสำหรับอธิบายการกระทำของพระเวสสันดรจะต้องมีคุณสมบัติ คือสามารถหยั่งถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการให้ทานของพระเวสสันดร ผู้วิจัยเลือกปรัชญาอัตถิภาวนิยม (existentialism) มาสำหรับเป็นเครื่องมือในการอธิบายการกระทำของพระเวสสันดร ในบรรดาโจทย์ ที่ผู้วิจัยตั้งเอาไว้ในใจว่าจะต้องทำให้กระจ่างในงานวิจัยชิ้นนี้ มีโจทย์อยู่ข้อหนึ่งคือ *ทำอย่างไร คน สมัยใหม่จะเข้าใจ เห็นใจ และยอมรับได้ว่าการกระทำของพระเวสสันดรเป็นการกระทำที่ยิ่งใหญ่* เพื่อ ตอบโจทย์ที่ว่านี้ ผู้เขียนคิดว่า ปรัชญาอัตถิภาวนิยมที่นำเสนอโดยนักปรัชญาจำนวนหนึ่งคือเคียร์ค การ์ด (Søren Kierkegaard) กามูล (Albert Camus) และซาร์ต (Jean-Paul Sartre) น่าจะเป็น เครื่องมือที่จะช่วยไขปริศนาที่ซ่อนเร้นอยู่ในการกระทำของพระเวสสันดรได้เป็นอย่างดี

เสรีภาพกับความรับผิดชอบในทัศนะของซาร์ต

เราจะเริ่มต้นด้วยทัศนะของซาร์ต (Jean-Paul Sartre) เกี่ยวกับเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบ ที่ต้องเริ่มด้วยเรื่องนี้ก็เพราะจะช่วยให้เราเข้าใจการกระทำของพระเวสสันดรได้ดีขึ้น ทัศนะของ ซาร์ตเกี่ยวกับเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบนี้อยู่ในงานเขียนชิ้นสำคัญของเขาที่ชื่อ *“Being and*



Nothing-ness” (Jean-Paul Sartre, 1966) เราจะพิจารณาเรื่องนี้เป็นลำดับไปดังนี้ (การอภิปรายปัญหาต่อไปนี้เป็นของผู้วิจัย โดยอ้างอิงเนื้อหาบางส่วนในหนังสือของชาร์ตเล่มที่กล่าวข้างต้น)

(ก) มีปัญหาเก่าแก่ปัญหาหนึ่งในทางปรัชญาที่วงการปรัชญาถกกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ (กรีกและอินเดีย) แล้ว ปัญหาที่ว่านั้นคือ เมื่อเรากล่าวถึงชีวิตมนุษย์ เราพูดได้ไหมว่าชีวิตมีแก่นสาร (essence) บางอย่าง หากเราเชื่อว่ามี แก่นสารที่ว่านั้นคืออะไร คำตอบจากปรัชญาจิตนิยมสมัยโบราณของกรีกและอินเดียคือ มีแก่นสารของชีวิต และแก่นสารที่ว่านั้นก็คือวิญญาณ (soul) เมื่อผ่านเข้ามาสู่ยุคกลาง ปรัชญาของศาสนาคริสต์เจริญรุ่งเรือง แนวคิดที่ว่าด้วยแก่นสารของชีวิตก็เปลี่ยนมาเป็นแนวคิดแบบที่อิงอยู่กับศาสนาคริสต์ ตกมายังสมัยใหม่และปัจจุบัน แนวคิดเรื่องแก่นสารของชีวิตเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม อาจยังมีนักคิดจำนวนหนึ่งที่เห็นด้วยว่าแก่นสารของชีวิตมีอยู่ในลักษณะที่เรียกว่าแก่นสารในทางศาสนา ศาสนาหลักๆของโลกยกเว้นพุทธ-ศาสนาเห็นว่าแก่นสารที่ว่านั้นคือวิญญาณ และวิญญาณที่ว่านี้มีความเชื่อมโยงไปหาพระเจ้าที่สอนกันในศาสนาเหล่านี้ มีศาสนาหนึ่งของอินเดียที่ไม่สอนเรื่องพระเจ้าแต่ก็สอนว่ามีแก่นสารของชีวิต ศาสนานี้คือศาสนาเชน

(ข) จากที่กล่าวมาข้างบนเราจะเห็นว่า มีแนวคิดทางปรัชญาแบบที่เห็นว่าคนเราเกิดมาพร้อมสาระบางอย่างในชีวิต สาระที่ว่านี้ไม่ว่าเราจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตามก็มีสำเร็จรูปแล้วในชีวิตของเราทุกคน สาระของชีวิตที่ว่านี้เกี่ยวข้องกับหาบางสิ่งที่ศาสนาสอนเช่นพระเจ้า ชาร์ตไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้วิธีการทางปรากฏการณ์วิทยาอันได้แก่การสังเกตจิตใจของเราเองไม่ได้นำไปสู่การหยั่งเห็นว่ามีความแก่นสารของชีวิตตามที่กล่าวมานี้ ตรงกันข้าม เราจะพบเพียงว่าเรามีจิตใจเฉยๆ และจิตใจนี้โดยตัวมันเองก็ไม่ใช่แก่นสารหรือสาระอะไร เป็นเพียงจิตสำนึกที่บริสุทธิ์ (pure consciousness) เท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เราอาจกล่าวได้ว่าชีวิตมนุษย์เกิดมาในลักษณะที่เป็นสิ่งที่ไร้แก่นสาร หากจะมีแก่นสารเกิดขึ้นในภายหลัง นั้นก็ย่อมมาจากการกระทำของมนุษย์เอง แนวคิดของชาร์ตเรื่องนี้คล้ายกับพุทธศาสนา ในขณะที่ศาสนาฮินดูและเชนเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับแก่นสารบางอย่าง พุทธศาสนากลับมองว่าชีวิตมนุษย์นั้นว่างเปล่า แต่ชีวิตที่ว่างเปล่านี้มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าแก่นสารของชีวิตได้

(ค) ถ้ามองว่าอะไรคือแก่นสารของชีวิตในทัศนะของชาร์ต คำตอบคือแก่นสารอาจมีได้หลายอย่าง แต่ทั้งหมดจะเป็นสิ่งที่มีความหมาย มีค่า และมาจากการสร้างสรรค์ของคนคนนั้นเอง ไม่สามารถได้มาจากการรับมอบจากผู้อื่น (เช่นพระเจ้า) ชาร์ตกล่าวถึงแก่นสารของชีวิตอย่างหนึ่งคือเสรีภาพ ชีวิตที่มีค่าในทัศนะของ ชาร์ตคือชีวิตที่ได้ใช้เสรีภาพของตนเพื่อเลือกสิ่งที่ตนเห็นว่ามีค่าแล้วชาร์ตก็วิเคราะห์ต่อไปว่า คนโดยส่วนใหญ่ไม่ค่อยใช้เสรีภาพที่มีติดตัวตนเองมาตั้งแต่เกิด เพราะคิดว่าการใช้เสรีภาพจะตามมาด้วยความรับผิดชอบ ตัวอย่างการหลีกเลี่ยงที่จะใช้เสรีภาพเราจะเห็นดาษดื่นทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น ผู้พิพากษากำลังรับผิดชอบตัดสินคดีหนึ่ง คดีนี้เป็นที่สนใจของมหาชน เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับลูกชายนักการเมืองที่กำลังมีอำนาจในสังคมอยู่เวลานั้น ผู้พิพากษาซึ่งน้ำหนักว่าระหว่างการให้ประกันตัวกับไม่ให้ประกันตัว จะเลือกทางไหนดี กฎหมายไม่ได้เขียนเรื่องนี้เอาไว้ละเอียด โดยให้ถือเป็นดุลยพินิจของผู้พิพากษาแต่ละคน ผู้พิพากษาคณะนี้ซึ่งน้ำหนักแล้ว เห็นว่าความเห็นของมหาชนตามที่ปรากฏในสื่อสังคมเรียกร้องให้ไม่ให้ประกันเพราะหากให้ประกันเขาอาจเข้าไปแทรกแซงคดีในฐานะที่เป็นลูกชายของผู้ทรงอิทธิพลมากในสังคม แต่ในขณะเดียวกัน เขาก็คิดเป็นห่วงสวัสดิภาพของตนว่าหากไม่ให้ประกันตัว เขาอาจถูกมองว่าเป็นศัตรูกับนักการเมืองผู้ทรง



อิทธิพลนั้น แล้วผู้พิพากษาคณันก็ตัดสินใจให้ประกันตัว เพราะเขาชั่งน้ำหนักแล้วคิดว่า เขาอาจถูกสังคมดำ แต่ความเสียหายจากการถูกดำเนินคดีน้อยกว่าความเสียหายที่เขาจะต้องไม่ถึงการทำตัวเป็นปฏิปักษ์กับผู้ทรงอำนาจทางการเมือง

(ง) จากตัวอย่างข้างต้นเราจะเห็นว่า ผู้พิพากษาคณันในฐานะที่เป็นมนุษย์ย่อมเกิดมาพร้อมเสรีภาพที่จะเลือกทำอะไรก็ได้ที่ตนเห็นว่ามิใช่เหตุผล หากเขาใช้เสรีภาพที่ว่ำนั้น เขาก็จะไม่สนใจเสียงของมหาชนในขณะเดียวกันก็จะไม่สนใจว่าผู้ต้องหาเป็นลูกของใคร เขาจะพิจารณาเพียงเรื่องเดียวว่าตามเหตุผลทางกฎหมายที่ดีที่สุด รอบคอบที่สุด เขาควรตัดสินใจให้ประกันตัวหรือไม่ และเมื่อตัดสินใจอย่างนั้นแล้ว เขาพร้อมที่จะรับผิดชอบการกระทำของตนเอง ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม

(จ) ผู้วิจัยมีประสบการณ์ส่วนตัวเรื่องหนึ่งที่ยากยกมาประกอบแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในทัศนะของชาร์ต เรื่องมีว่า หลายปีก่อนผู้วิจัยยังดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เข้าวันหนึ่ง ผู้วิจัยอ่านข่าวพบว่า “หมุดคณะราษฎร” หายไปและมีหมุดใหม่มาปักไว้แทน ผู้เขียนเห็นว่าหมุดคณะราษฎรเป็นสิ่งมีค่าในทางวัฒนธรรม การที่หมุดหายไปย่อมอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่จะต้องประชุมกันเพื่อติดตามเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการประชุมกัน แต่ข้อเสนอของผู้วิจัยก็ไม่ประสบผล หน่วยงานทางราชการที่เป็นฝ่ายเลขานุการในการจัดประชุมคือสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรมแจ้งว่าไม่พร้อมที่จะให้มีการประชุมเพื่อการนี้ และได้แจ้งผู้วิจัยว่า นายกรัฐมนตรีได้รับปากแก่อีโวลชันว่าจะรับผิดชอบติดตามเรื่องนี้แล้ว เราคงไม่ต้องประชุมเพื่อติดตามเรื่องนี้ วันที่หมุดหายนั้น สื่อมวลชนไปถามเจ้าหน้าที่รัฐที่เขาคิดว่าเกี่ยวข้องเช่นอธิบดีกรมศิลปากร ก็ได้รับคำตอบจากบุคคลเหล่านั้นว่า เรื่องหมุดไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของตน ผู้วิจัยเข้าใจว่า เรื่องหมุดหายนี้เจ้าหน้าที่รัฐทุกฝ่ายไล่ไปจนสุดที่นายกรัฐมนตรีไม่พร้อมที่จะใช้เสรีภาพของตนเองเพื่อทำสิ่งที่สมควรทำ นายกรัฐมนตรีที่บอกว่าจะติดตามเรื่องนี้ให้ถึงที่สุดแล้วพูดไป ในเวลาต่อมาเราก็ลืมเรื่องนี้กันหมด เหตุการณ์นี้ผู้วิจัยคิดว่าสะท้อนให้เห็นธรรมชาติของมนุษย์ตามการวิเคราะห์ของชาร์ตได้เป็นอย่างดีจริงอยู่ หากว่ากันตามเหตุผล คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมีหน้าที่โดยตรงที่จะสืบสวนและติดตามหาหมุดที่หายไป แต่บุคคลที่มีหน้าที่เหล่านี้ก็คงชั่งน้ำหนักว่าระหว่างการทำสิ่งที่สมควรทำกับการรักษาตนให้ปลอดภัย ข้าพเจ้าขอเลือกอย่างหลัง การไม่ใช้เสรีภาพของคนเรานั้นชาร์ตวิจารณ์ว่าก็เพื่อแลกกับผลประโยชน์บางอย่าง และการไม่ใช้เสรีภาพนั้นจะทำให้เราไม่ต้องรับผิดชอบต่ออะไร การตามหาหมุดนั้นต้องรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดตามมา ซึ่งเราไม่รู้ว่าคืออะไร เพียงแต่มีลางสังหรณ์ว่าเรื่องนี้ไม่ง่ายอย่างแน่นอน

(ฉ) ตามทัศนะของชาร์ต คนยังใช้เสรีภาพมากเกินไปก็แปลว่าเขาเป็นคนที่สร้างแก่นสารให้แก่ตนเองมากเท่านั้น และที่แก่นสารเกิดแก่ชีวิตของเขา ก็เพราะเมื่อใช้เสรีภาพแล้ว เขาจะต้องรับผิดชอบต่อผลที่จะใช้เสรีภาพนั้น พระเวสสันดรในทัศนะของชาร์ตคือบุคคลที่ตัดสินใจเลือกสิ่งที่คนโดยทั่วไปเลี่ยงที่จะไม่เลือก อันได้แก่การสละบุคคลที่ตนรักอย่างยิ่งกล่าวคือบุตรและภรรยา เมื่อเลือกแล้ว พระเวสสันดรก็ต้องรับผิดชอบต่อผลที่จะใช้เสรีภาพของตนเอง ผลอย่างหนึ่งที่ปรากฏแก่พระเวสสันดรก็คือการถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักโดยผู้คนในสังคม แต่ตามความเห็นของผู้วิจัยนี้ยังไม่ใช่ว่าผลที่สำคัญที่สุดของการเลือก ผลที่สำคัญที่สุดคือความทุกข์อันยิ่งใหญ่ที่เกิดแก่พระเวสสันดรทุกชั้นมีแต่พระเวสสันดรเท่านั้นที่รู้ว่ามันคืออะไร เราจะวิเคราะห์เรื่องนี้อย่างละเอียดข้างหน้า

การเลือกของอับราฮัม

ในวรรณกรรมทางศาสนา เรามักจะพบการที่ตัวละครในวรรณกรรมนั้นต้องเลือกตัดสินใจทำบางสิ่งบางอย่างที่ขัดกับความรู้สึกของคนทั่วไป และที่เรื่องเช่นนี้ขัดกับความรู้สึกของคนทั่วไปก็ เพราะว่า หากเกิดเหตุการณ์แบบนี้กับใครก็จะมีใครเลือกสิ่งที่ตัวละครในวรรณกรรมทางศาสนาเลือกอย่างแน่นอน ในหนังสือเรื่อง “*Fear and Trembling*” (Søren Kierkegaard, 1986) เคียร์คการ์ดได้ยกเอาตำนานเรื่องพระเจ้าสั่งให้อับราฮัมฆ่าลูกเพื่อเป็นเครื่องเซ่นสังเวยแก่พระผู้เป็นเจ้า เรื่องนี้ปรากฏในคัมภีร์ “ปฐมกาล” ดังที่ผู้วิจัยจะคัดมาให้อ่านกันดังนี้

ต่อมาพระเจ้าทรงลงใจอับราฮัม และตรัสกับท่านว่า “อับราฮัม” ท่านทูลว่า “พระเจ้าข้า” พระองค์ตรัสว่า “จงพาบุตรของเจ้าคืออิสอัค บุตรคนเดียวของเจ้าผู้ที่เจ้ารัก ไปยังแคว้นโมริยาห์ และถวายเขาที่นั่นเป็นเครื่องเผาบูชา บนภูเขาสูงหนึ่งซึ่งเราจะบอกแก่เจ้า” อับราฮัมจึงลุกขึ้นแต่เช้ามีดผูกอานลาของท่าน พาคนใช้หนุ่มไปกับท่านด้วยสองคน กับอิสอัคบุตรของท่าน ท่านตัดฟืนสำหรับเครื่องเผาบูชา เดินทางไปยังที่ซึ่งพระเจ้าทรงบอกแก่ท่าน พอถึงวันที่สาม อับราฮัมยกหน้าขึ้นและเห็นที่นั่นแต่ไกล อับราฮัมจึงพูดกับคนใช้ของท่านว่า “อยู่กับลาที่นี่เถิด เรากับลูกจะเดินไปที่นั่นนมัสการพระเจ้า แล้วจะกลับมาพบเจ้า” อับราฮัมเอาฟืนสำหรับเครื่องเผาบูชาใส่บาอิสอัคบุตรชาย ถือไฟและมีด แล้วพอลูกไปด้วยกัน อิสอัคพูดกับอับราฮัมบิดาว่า “คุณพ่อ” และท่านตอบว่า “ลูกเอ๋ย มีอะไร” ลูกจึงว่า “นี่ไฟและฟืน แต่ลูกแกะสำหรับเครื่องเผาบูชาอยู่ที่ไหน” อับราฮัม ตอบว่า “ลูกเอ๋ย พระเจ้าจะทรงจัดหาลูกแกะสำหรับพระองค์เอง เป็นเครื่องเผาบูชา”

เมื่อเขาทั้งสองมาถึงที่ซึ่งพระเจ้าตรัสบอกไว้ อับราฮัมก็สร้างแท่นบูชาที่นั่น เรียงฟืนเป็นระเบียบ แล้วมัดอิสอัคบุตรชายวางไว้บนแท่นบูชาบนฟืน แล้วอับราฮัมก็ยื่นมือจับมัดจะฆ่าบุตรชาย แต่ทูตของพระเจ้าเรียกเขาจากฟ้าสวรรค์ว่า “อับราฮัม อับราฮัม” และท่านตอบว่า “พระเจ้าข้า” ทูตสวรรค์ว่า “อย่าแตะต้องเด็กนั้น หรือกระทำการอะไรเขาเลย เพราะบัดนี้เรารู้แล้วว่าเจ้ายำเกรงพระเจ้า ด้วยเห็นว่าเจ้ามิได้หวงบุตรชายของเจ้า แต่ยอมถวายบุตรชายคนเดียวของเจ้าให้เรา” อับราฮัมยกหน้าขึ้นมองดู เห็นข้างหลังท่านมีแกะผู้ตัวหนึ่ง เขาของมันติดอยู่ในพุ่มไม้ที่บึง อับราฮัมก็ไปจับแกะตัวนั้นมาถวายเป็นเครื่องเผาบูชาแทนบุตรชาย อับราฮัมจึงเรียกสถานที่นั้นว่า เยโฮวาริเยห์ อย่างที่เขาพูดกันทุกวันนี้ว่า “จะจัดไว้บนภูเขาของพระเยโฮวาห์” (สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2531)

คำถามแรกที่ผู้วิจัยอยากถามท่านผู้อ่านงานวิจัยนี้คือ “ท่านรู้สึกอย่างไรกับการกระทำของอับราฮัม” ท่านผู้อ่านบางท่านอาจอุทานว่า “นี่คือเวสสันดรชาดกฉบับฝรั่งนี่เอง” บางท่านอาจเสริมว่า “เวสสันดรชาดกฉบับฝรั่งเข้มข้นกว่าฉบับของอินเดียเสียอีก เพราะพระเจ้าเวสสันดรเพียงแต่บริจาคลูกเพื่อไปเป็นทาสเขา แต่อับราฮัมถูกขอโดยพระเจ้าที่เขาเคารพศรัทธาอย่างสุดหัวใจให้ฆ่าลูกชายคนเดียวของตนเพื่อเป็นเครื่องเซ่นสังเวยพระเจ้า” และน่าจะเชื่อได้ว่าท่านผู้อ่านส่วนใหญ่หรือทั้งหมดอาจพูดว่า “รับไม่ได้” ในขณะที่บางท่านอาจพูดออกมาดังๆว่า “นี่มันบ้าไปแล้ว”

คำถามต่อมาที่ผู้วิจัยอยากถามท่านผู้อ่านคือ “ท่านคิดว่าเคียร์คการ์ดเขียนหนังสือเรื่อง ‘*Fear and Trembling*’ ด้วยวัตถุประสงค์อะไร” เรื่องนี้อาจไม่ง่ายที่เราจะเข้าใจ ผู้วิจัยขอชวนสนทนาดังนี้ (การสนทนานี้วางอยู่บนพื้นฐานของการเข้าใจหนังสือเล่มนี้ตามทัศนะของผู้วิจัย)

(ก) ประการแรกที่สุด ผู้วิจัยคิดว่า หากเราเข้าใจเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการที่คัมภีร์ไบเบิลมีเนื้อหาเกี่ยวกับการที่พระเจ้าขอให้อับราฮัม (Abraham) ฆ่าลูกชายคนเดียวของตนคืออิสอัค (Isaac)



เราก็จะเข้าใจการที่พระเวสสันดรบริจาคบุตรและภรรยา เคียร์ซีการ์ดคิดว่า “แก่นแท้” (essence) หรือธรรมชาติ (nature) ของศาสนานั้นเป็นคนละเรื่องกับสิ่งที่เราเรียกกันในวิชาจริยศาสตร์ว่า “การใช้เหตุผลทางจริยธรรม” (moral reasoning) สมมติเราเอากรณีของอับราฮัมและพระเวสสันดรไปถาม คานต์ (Immanuel Kant) ว่าเขาจะตัดสินการกระทำของทั้งสองท่านนี้ว่าอย่างไร จากหลักการทางจริยศาสตร์ที่คานต์ให้ไว้ ผู้วิจัยเชื่อว่า ตามทัศนะของคานต์ สิ่งทั้งสองท่านนี้ทำถือว่าผิด ผิดเพราะเป็นการกระทำที่ใช้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเพื่อเป็นเครื่องมือให้ตนเองได้บรรลุวัตถุประสงค์บางอย่าง (Immanuel Kant, 2002)

(ข) ทัศนะของคานต์ตามที่กล่าวไว้ข้างบนเป็นสิ่งที่เราเข้าใจได้ไม่ยาก เจ้าของโรงงานทอผ้าแห่งหนึ่ง สามารถทำกำไรได้ปีละหลายร้อยล้านบาท แต่เขาจ่ายค่าแรงให้คนงาน (ที่ส่วนใหญ่เป็นสตรี) อย่างที่พยายามกดค่าแรงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การกระทำของเจ้าของโรงงานทอผ้านี้ผิดหลักจริยธรรมตามทัศนะของคานต์เพราะเขาไม่ได้ปฏิบัติต่อคนงานของเขาในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ในฐานะมนุษย์เขาต้องการเงิน ลูกจ้างของเขาที่เป็นมนุษย์เหมือนเขาก็ต้องการเงิน แต่ที่เขาจ่ายเป็นค่าจ้างให้แก่คนงานของเขานั้นสามารถเรียกได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่แยแสว่าคนเหล่านี้ก็เป็นมนุษย์เหมือนตน

(ค) ในทัศนะของคานต์ สิ่งที่อับราฮัมและพระเวสสันดรทำเป็นมากกว่าการใช้เพื่อนมนุษย์เพื่อเป็นเครื่องมือพาตนไปหาจุดหมายบางอย่าง เพราะเพื่อนมนุษย์ที่ตนใช้นั้นเป็นคนที่ใกล้ชิดตนคือ บุตรและภรรยา พระเวสสันดรเชื่อว่าด้วยการบริจาคบุตรและภรรยา ตนเองจะได้บรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ส่วน อับราฮัมก็เชื่อว่าตนจะเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าด้วยการฆ่าลูกชายเพื่อเป็นของเซ่นไหว้พระเจ้า คานต์คงจะวิจารณ์ว่าสองท่านนี้ “เห็นแก่ตัว” (การใช้เพื่อนมนุษย์เป็นเครื่องมือเพื่อให้ตนบรรลุเป้าหมายบางอย่างย่อมถือเป็นการเห็นแก่ตนเองในตัวของมัน) เมื่อเป็นการกระทำที่เห็นแก่ตัว สิ่งทั้งสองท่านนี้กระทำความผิดจริยธรรม

(ง) จากที่กล่าวมาข้างบนเราจะเห็นว่า หากใช้ “การให้เหตุผลทางศีลธรรม” ดังที่ปรากฏในงานทาง จริยศาสตร์ของนักคิดคนสำคัญของโลกเช่นคานต์ การกระทำของอับราฮัมและพระเวสสันดรย่อมเป็นการกระทำที่คนทั่วไปไม่สามารถยอมรับได้ ในทัศนะของเคียร์ซีการ์ด การกระทำของอับราฮัม (คงรวมพระเวสสันดรด้วยหากเขารู้จักตำนานเรื่องพระเวสสันดร) เป็นสิ่งที่เราจะเข้าใจไม่ได้ หากเราจะใช้เครื่องมือคือ “เหตุผล” เป็นเครื่องวัด ตำนานเรื่องอับราฮัมนั้นเคียร์ซีการ์ดกล่าวว่าต้องใช้หลักการอันหนึ่งที่เขาเรียกว่า “teleological suspension of the ethical” สำหรับเป็นเครื่องมือเพื่อการเข้าใจ หลักการของเคียร์ซีการ์ดนี้เราอาจเรียกเป็นภาษาไทยว่า “หลักการไม่ใช้เหตุผลทางจริยธรรมแบบที่ดูว่าการกระทำทางจริยธรรมนั้นนำไปสู่ผลอะไร” เพื่อทำความเข้าใจศาสนา แต่ให้ใช้หลักการที่ว่า การกระทำทางจริยธรรมนั้นวางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาแบบไหน ที่สำคัญคือหลักการที่เคียร์ซีการ์ดเสนอนั้นเป็นหลักการที่แนะนำให้เราพิจารณาการกระทำทางศีลธรรมที่เราไม่เข้าใจหากใช้เหตุผลที่เป็นสากลในแง่ที่เป็นการกระทำเฉพาะบุคคล และเขาย่อมมีความจำเป็นบางอย่างในการทำสิ่งนั้น กล่าวให้เข้าใจง่ายคือ อย่าตีความการกระทำทางจริยธรรมนั้นผ่านกฎสากลใดๆ (เช่นกฎสากลที่เสนอโดยคานต์) แต่ให้ตีความว่าเรื่องนี้เป็นกรณีเฉพาะที่คนทำมีความจำเป็นบางอย่างเขาจึงทำสิ่งนั้น (เช่นจะฆ่าลูกเพื่อบูชาพระเจ้า หรือบริจาคลูกและภรรยา)

(จ) ที่กล่าวข้างต้นไม่ได้หมายความว่าศาสนาเป็นเรื่องไร้เหตุผล (irrational) แต่หมายความว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการเข้าใจด้วยเหตุผล (beyond reason) เราลองจินตนาการตามเรื่องราวในไบเบิลตามที่ผู้วิจัยยกมาให้ดูข้างต้น ว่า “หากเราเป็นอับราฮัม เราจะรู้สึกอย่างไร เมื่อพระเจ้าที่เราเคารพอย่างถวายชีวิตบอกให้เราฆ่าลูกของเราเพื่อแสดงว่าเราศรัทธาในพระเจ้า” หากเราใช้เหตุผล เราอาจคิดว่า (1) “ผิดหวังในพระเจ้าจริงๆ พระเจ้าที่เรารักและบูชาขนาดนี้ไม่น่าทำกับเราอย่างนี้เลย” หรือ (2) “ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของพระเจ้าเลย ท่านจะได้อะไรจากการที่เราฆ่าลูกของตนเองเพื่อเช่นถวายท่าน หรือว่าท่านพอใจที่ได้ทำให้คนที่ศรัทธาท่านเจ็บปวด” หรือ (3) “สิ่งที่พระเจ้าเสนอให้เราทำนี้หนักหนาเกินกว่าที่มีมนุษย์คนใดในโลกทำได้ แล้วเราเป็นใคร เราก็เป็นเพียงมนุษย์คนหนึ่ง หากการที่เราสามารถฆ่าลูกตามคำบัญชาของพระเจ้าได้จะทำให้พระเจ้าโปรดปรานเราและยกเราให้เหนือกว่ามนุษย์ทั้งหลายทั้งปวง เกียรติยศเช่นนี้จะมีค่าอะไรเมื่อเรารู้ยู่เต็มอกว่าลูกรักเราและเราก็รักลูกมาก” คงมีความรู้สึกอีกมากมายที่สามารถเกิดในความคิดของเราได้ แต่โปรดสังเกตว่า ทุกความคิดเห็นมาจากเหตุผล และเหตุผลนั้นจะนำไปสู่การปฏิเสธไม่ทำตามความต้องการของพระเจ้า ผลต่อมาก็คือเราจะถูกพระเจ้าทอดทิ้ง แล้วเราก็จะไม่ได้เป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ของสามศาสนา คือ ยูดาห์ คริสต์ และอิสลาม

การเลือกของพระเวสสันดร

คราวนี้เราจะมาพิจารณาการเลือกของพระเวสสันดรบ้าง เรื่องแรกสุดที่ผู้วิจัยอยากจะกล่าวในที่นี้ก็คือ ผู้วิจัยตีความว่าเวสสันดรชาดกเป็นงานวรรณกรรมทางศาสนา (religious fiction) ไม่ใช่เรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา ที่กล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าคุณค่าของเวสสันดรชาดกจะลดลง การแยกคัมภีร์ในพุทธศาสนาว่าบางเรื่องเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ (เช่น พระพุทธเจ้ามีจริง ทรงเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ ทรงออกผนวชจริง และทรงพบหนทางแห่งการดับทุกข์จริง) แต่บางเรื่องเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาใหม่เพื่ออธิบายธรรมของพระพุทธเจ้า หรือเพื่อเชิดชูพระเกียรติยศของพระพุทธเจ้า มีจุดประสงค์เพื่อให้เราเข้าใจความแตกต่างของคัมภีร์ในพุทธศาสนา เวลาอ่านเพื่อทำความเข้าใจหรือวินิจฉัยจะได้ทำได้ตามที่เหมาะสม การทำความเข้าใจบันทึกทางประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาเป็นแบบหนึ่ง แต่การทำความเข้าใจวรรณกรรมทางพุทธศาสนาก็เป็นอีกแบบ

เมื่อเราตีความว่าเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรม เราก็ย่อมจะเข้าใจต่อไปว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ย่อมมีผู้แต่ง เหมือนกับงานวรรณกรรมทั่วไป เช่นวรรณกรรมเรื่อง “สี่แผ่นดิน” ก็แต่งโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นต้น พระเวสสันดรเป็นตัวละครสำคัญในวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเรื่องนี้ ความคิดและการกระทำของพระเวสสันดรย่อมออกมาจากความคิดของผู้แต่ง เมื่อเราวิจารณ์เรื่องเวสสันดรชาดก เรากำลังวิจารณ์ท่านผู้แต่ง จะอย่างไรก็ตาม เราจะตั้งสมมติฐานว่า ท่านผู้แต่งเวสสันดรชาดก “ปรารถนาดี” ต่อพระพุทธเจ้าและต่อพุทธศาสนา และสิ่งที่พระเวสสันดรแสดงออกก็ถือกันโดยทั่วไปในหมู่นักวิชาการทางด้านพุทธศาสนาว่าสะท้อนแนวคิดที่เป็น “ความคิดแบบพุทธ” อย่างหนึ่ง

เวสสันดรชาดกปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 28 ลักษณะการแต่งเป็นบทกวีขนาดยาว ในที่นี้เราจะไม่พิจารณารายละเอียดของเวสสันดรชาดก เพราะประเด็นที่เราจะศึกษาเป็นหลักคือการ



บริจาคุตรและภรรยาเท่านั้น ผู้วิจัยคิดว่า เราสามารถใช้หลักการเกี่ยวกับเสรีภาพและการเลือกของชาร์ตและหลักการของเคียร์ซี-การ์ตที่เสนอว่าเราไม่ควรใช้เหตุผลในการทำความเข้าใจวรรณกรรมทางศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมที่แสดงว่าการเลือกของตัวละครนั้นคนทั้งหลายจะมองว่าไม่มีเหตุผล เพื่อให้เห็นภาพว่า เราไม่ควรใช้เหตุผลในการทำความเข้าใจการบริจาคุตรและภรรยาของพระเวสสันดร ผู้วิจัยขอเสนอเรื่องแต่ง (ผู้วิจัยแต่งเอง) ที่สมมติให้พระเวสสันดรใช้เหตุผลในการเลือกทำสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

ดึกสงัดคืนนั้น เมื่อพระนางมัทรีและกัณหาชวลีหลับแล้ว พระเวสสันดรเดินออกจากห้องบรรทมมาที่ลานดินหน้าอาศรม ท่านนั่งลงที่ก้อนหินใหญ่ใต้ร่มไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง คืนนั้นเป็นคืนเดือนหงายประมาณสิบสามค่ำ ดวงจันทร์ทอแสงงดงามบนท้องฟ้าที่ปราศจากหมู่เมฆ ลมเย็นพัดมาจากขุนเขาที่รายรอบอาศรม บรรยากาศนั้นเย็นชื่น แต่ในใจของพระเวสสันดรกลับร้อนรุ่มเพราะกำลังคิดทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสองสามวันที่ผ่านมา เรื่องแรกก็คือเรื่องพราหมณ์ชุกมาขอสงกุมารเพื่อเอาไปเป็นทาสรับใช้ เรื่องที่สองก็คือเรื่องมีคนแปลกหน้ามาขอบริจาคพระนางมัทรี ประมาณหนึ่งเดือนผ่านมาแล้วที่ความคิดบางอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นในใจของพระเวสสันดรได้เกิดขึ้น และทำให้พระเวสสันดรต้องคิดหนัก ต่อไปนี้คือบทราฟิ่งในใจของพระเวสสันดรขณะที่นั่งอยู่ที่ก้อนหินใต้ร่มไม้ที่ลานดินหน้าอาศรมคืนนั้น...

“นับแต่จำความได้ เราเกิดมาพร้อมด้วยความคิดที่จะช่วยทำให้โลกนี้ดีขึ้นเสมอ สถานะของเราเองอาจเรียกได้ว่ามีความพร้อมพอสมควรในการที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เพราะความคิดนี้เราจึงปวดประกาศออกไปว่า หากใครในนครของเรามีปัญหาเรื่องปากเรื่องท้องก็ให้มาหาเรา เมื่อข่าวนี้แพร่ออกไป ก็มีคนจำนวนมากที่เป็นคนยากจนเข้าแถวมาขอรับการบริจาคจากเรา แรกทีเดียวเราเองก็ปลื้มใจที่เห็นว่าตัวเองได้ช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก แต่นานไปก็เริ่มมีเรื่องให้คิดและสงสัยว่าทำไมท่านนั้นถูกต้องแล้วหรือ มีคนมาเล่าให้ฟังว่า ในเมืองเวลานี้ คนงานที่เคยรับจ้างแบกของหายไปจนแทบไม่เหลือให้เห็น คนเหล่านี้บอกว่าจะไปทำงานให้เมื่อไหร่ทำไมเมื่อสามารถเดินเข้าไปในวังของพระเวสสันดรแล้วขอเงินเอามาใช้ได้ง่ายๆ ไม่เพียงแต่เรื่องนี้ที่ทำให้สงสัยว่าการให้ทานของเราถูกต้องแล้วหรือก็คือ เจ้าหน้าที่ที่ให้ทานมาบอกเราว่าเดี๋ยวนี้แม้แต่คนมีเงินก็มาเข้าแถวรับการบริจาค ทำไมจิตใจของมนุษย์เราจึงปราศจากความละอายเช่นนี้ รู้ทั้งรู้ว่าจุดประสงค์ของการที่เราให้ทานคือต้องการช่วยเหลือคนที่ช่วยเหลือตนเองและครอบครัวไม่ได้ แต่คนหน้าด่านเหล่านี้ก็ยิ่งมาฉวยโอกาสรับทานกับคนยากจนด้วย ครั้นจะไม่ให้พวกนี้ก็จะไปโทษนะว่าพระเวสสันดรนั้นเลือกปฏิบัติ

เจ้าหน้าที่ในวังหลายคนมาเล่าให้ฟังว่า เดิวนี้นี้มีร้านเหล้าเปิดมากขึ้นในเมือง ขี้เมาที่มาใช้บริการร้านเหล้าเหล่านี้บอกแก่ผู้คนทั่วไปว่าเงินที่ใช้ซื้อเหล้ากินนี้ได้มาจากการให้ทานของพระเวสสันดร ฟังแล้วชวนให้หมดศรัทธาในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เสียจริงๆ เรานั้นหรือก็เป็นห่วงเกรงว่าพวกนี้จะลำบาก แต่เมื่อช่วยเหลือแล้วนิสัยก็เสีย ครั้นจะไม่ช่วยก็จะมีปัญหาว่าเราจะแยกได้อย่างไรว่าบางคนเป็นคนซื่อตรง มารับบริจาคเพื่อที่จะเอาทรัพย์สินที่ได้ไปใช้จ่ายเลี้ยงครอบครัวในทางที่ถูกต้องทำไมคนซื่อตรงจะต้องมาได้รับผลกระทบจากคนหน้าด่านขี้โกงด้วยเล่า

มีปัญหาคือหนึ่งที่กระทบใจของเรามากที่สุดในช่วงเวลานั้นคือ เราเริ่มสงสัยว่า มนุษย์นั้นสมควรจะได้รับการช่วยเหลือทุกคนไหม เราหมายความว่า คนเราแต่ละคนต่างก็เกิดมามีชีวิตเป็นของตัวเองหนึ่งชีวิต ธรรมชาติมอบสิ่งพื้นฐานมาให้แก่คนทุกคนเท่าเทียมกัน ดังนั้นความแตกต่างทางด้านฐานะ

ของคนในสังคมย่อมเป็นผลมาจากการ “ทำตัว” ของแต่ละคน คนที่ยากจนนั้นร่ำรวยทั้งร่ำรวยเรียนหนังสือมาน้อย ทั้งที่ในเมืองของเราการศึกษาจัดให้พอเพียงสำหรับคนทุกคน นี่ก็แปลว่าคนที่เรียนน้อยก็เพราะขี้เกียจ ไม่อยากลำบาก ก็เลยไม่คิดที่จะเรียนให้สูง เมื่อเรียนน้อยเพราะเห็นแก่ความสุขในระยะสั้นที่ไม่ต้องยากลำบากในการเรียน ต่อมาก็ประสบปัญหาเรื่องงานที่ทำหายาก หรือถึงพอจะหาได้ก็เป็นงานที่ค่าแรงไม่มาก นี่คือชีวิตของคนยากจนในเมืองของเรา แต่ก็คงมีคนที่ยากจนที่ใครก็ไม่อาจตำหนิเขาได้ เพราะเขาพยายามต่อสู้ชีวิตอย่างถึงที่สุดแล้ว พยายามเรียนหนังสือให้มากที่สุดแล้ว แต่หัวไม้ให้ ก็เรียนได้ตามยถากรรม คนจนสองแบบนี้เราจะแยกอย่างไร ใช่ว่า... คนจนแบบที่ใครก็ตำหนิไม่ได้มันสมควรที่เราจะช่วยเหลือที่สุด แรกทีเดียวเราก็ตั้งใจว่าจะให้ทานแก่คนประเภทนี้ แต่เมื่อลงมือแล้ว ทุกอย่างก็วนว่ายกลับตาลปัตรไปหมด เริ่มสงสัยว่าเราหาเรื่องใส่ตัวหรือเปล่า

สิ่งหนึ่งที่ทำให้เราท้อถอยใจก็คือ การที่เราให้ยืมช่างปัจจัยนาคแก่นครรัฐเพื่อนบ้าน เราคิดว่าเมืองของเราเศรษฐกิจดีกว่าเมืองเพื่อนบ้านนั้นมากอันเนื่องมาจากเรามีช่างมั่งคั่งอยู่ประจำเมือง ฝนเลยตกต้องดี ทำให้ชาวนาชาวสวนและเกษตรกรในรูปแบบอื่นๆสามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรได้งอกงามและมั่นคง ความเชื่อเรื่องช่างเป็นความเชื่อของมหาชน จะมีความเกี่ยวข้องกันจริงระหว่างช่างกับการที่ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลมากน้อยเพียงใด เราไม่ทราบ แต่เมื่อเพื่อนบ้านที่ประสบภัยมาขอยืม เราจะใจจืดใจดำได้อย่างไร ชาวเมืองของเราที่มีความเป็นอยู่ดีกว่าพวกเขาควรเห็นใจและอนุโมทนาด้วย เมื่อเมืองนั้นเศรษฐกิจกลับมามีดีแล้ว เขาก็จะเอาช่างมาคืน แรกทีเดียวเราไม่คิดว่าจะมีใครเดือดร้อนเรื่องนี้ และเราเองก็ประหลาดใจมากที่ชาวเมืองมาชุมนุมที่หน้าวังของพระบิดาเรียกร้องให้เนรเทศเราไปให้พ้นจากเมือง ไม่น่าเชื่อว่าชาวเมืองเหล่านี้จะโกรธแค้นเราได้มากขนาดนี้ คนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เคยมารับบริจาคจากเรา เราเชื่ออย่างนั้น พวกเขาน่าจะเข้าใจจิตใจของเราว่าเป็นคนอย่างไร เมื่อเข้าใจก็จะไม่โกรธแค้นที่เราได้ให้เพื่อนบ้านยืมช่างมั่งคั่งไป

ข่าวการประท้วงของชาวเมืองแพร่ไปเร็วมาก ในขณะเดียวกันจำนวนคนที่มาประท้วงก็เพิ่มทวีจำนวนขึ้น พระบิดาทำทางคิดหนัก ท่านออกไปพบชาวเมืองหลายครั้ง พยายามอธิบายว่าทั้งหมดเป็นเพียงการช่วยเพื่อนบ้านในรูปการให้ “ยืม” ช่างเท่านั้น แต่หัวหน้าชาวเมืองก็แย้งว่าช่างเป็นสมบัติสาธารณะ ไม่ใช่สมบัติส่วนตัวของพระเวสสันดร ท่านเอาไปยกให้คนอื่นได้อย่างไรโดยไม่ถามความเห็นของเจ้าของช่างที่แท้จริงก่อน น่าเสียใจว่า แม้การพยายามอธิบายว่านี่เป็นเพียงการให้ยืมชั่วคราวพวกเขาก็ไม่เข้าใจ ซ้ำยังคิดไปว่าช่างนี้เป็นสมบัติสาธารณะ เราเข้าใจดีว่าสิ่งที่อยู่ในท้องพระคลังหลวงนั้นส่วนหนึ่งมาจากภาษีของราษฎร แต่เมื่อตกมาอยู่ในมือของกษัตริย์แล้วก็น่าจะหมายความว่าป็นทรัพย์สินส่วนตัวของกษัตริย์ เมื่อคนเหล่านี้มารับบริจาคทานจากเรา พวกเขาก็น่าจะยอมรับว่าทรัพย์สินที่เราแจกจ่ายให้นั้นเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของเรา ในเรื่องได้ประโยชน์พวกเขาจะคิดแบบหนึ่ง แต่ในเรื่องที่ตนเสียผลประโยชน์ พวกเขากลับคิดอีกอย่างหนึ่ง ช่างน่าผิดหวังเสียจริง

การประชุมมุลูกลามไปมาก พระบิดามาปรึกษาว่าเห็นที่จะต้องทำตามที่ชาวเมืองต้องการ เราเข้าใจ จึงตอบท่านไปว่าลูกยินดีที่จะถูกเนรเทศไปอยู่ป่า จริงๆชาวเมืองต้องการให้เราผู้เดียวถูกเนรเทศ แต่เมื่อทราบเรื่องนี้ มัทรี กัณหา และชาลีก็ร้องไห้ บอกว่าจะไม่ยอมให้เราลำบากเพียงลำพัง เราพยายามแย้งให้คนเหล่านี้เข้าใจว่าเรื่องนี้นั่นที่ก่อขึ้นคือเรา ดังนั้นไม่สมควรที่ใครอื่นจะมาร่วมเป็นทุกข์ด้วย แต่ทั้งสามก็ไม่ฟัง ที่สุดเราก็นอนใจ และได้คิดในใจว่า ระหว่างที่พำนักอยู่ในป่าจะปกป้องพวกเขาให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้



พวกเราออกจากเมืองตั้งแต่พระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น น่าแปลกใจที่ระหว่างทางนั้นยังมีคนจำพวกเราได้ และพวกเขาก็เข้ามาขอรับบริการบริจาค ใจหนึ่งเราก็คิดว่าสมควรบริจาคเพราะเป็นโอกาสสุดท้ายแล้วที่จะพบผู้คน แต่ใจหนึ่งก็นึกสงสัยว่า ผู้คนเหล่านี้ไม่ได้คิดหรือว่าสิ่งที่เรามีอยู่เวลานี้ก็สักแต่ว่าเป็นเครื่องใช้ส่วนตัวเล็กๆน้อยๆ จะบริจาคให้ได้อย่างไร การเดินทางยังยาวไกล และพวกเราก็ต้องทำตัวให้เบาสบายที่สุด การมีสัมภาระหนักจะเป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง แต่พวกที่เข้ามาแบมือขอบริจาคทานจากพวกเราไม่ลดละ ยังเดินตามและพูดจาโน้มน้าวให้พวกเราบริจาคอะไรก็ได้ให้บ้าง ที่สุดมัทรีก็พูดว่า สิ่งติดตัวที่เราขอบริจาคได้ก็มีเพียงรองเท้าเท่านั้น ขอให้พวกทุกคนถอดรองเท้าออกบริจาคให้พวกเขาไปเถอะ พวกเขาจะได้เลิกติดตาม ตอนที่เราและลูกเมียถอดรองเท้าเพื่อบริจาคมัทรีนั้น เป็นครั้งแรกที่เราารู้สึกว่าไม่มีความสุขจากการบริจาคเลย มันเหมือนกับว่าเราเป็นอะไรสักอย่างที่ไม่สายตาของคนเหล่านี้มีค่าเป็นเพียงเหยื่อของความโลภ แล้วเรายังจะทำตัวเป็นเหยื่อเพื่อสนองตอบความโลภของคนเหล่านี้หรือ... นี่คือการที่ค้างคาใจระหว่างที่เดินทางต่อมา เนื่องจากหนทางเป็นดินหรือทรายที่อ่อนนุ่ม การเดินด้วยเท้าเปล่าของพวกเราจึงไม่มีปัญหามากดังที่คิดไว้แต่แรก...

พวกเราอยู่ในอาศรมที่นี่ได้ครบห้าปีแล้ว ชีวิตดำเนินไปตามอัตรภาพ กัณหา ซาลี และมัทรีดูท่าทางปกติ ไม่มีความรู้สึกว่าการมาอยู่ที่นี่ทำให้พวกเขาสูญเสียความสะดวกสบาย บริเวณที่พวกเราอาศัยอยู่นี้ได้รับการเตรียมโดยเจ้าเมืองที่เป็นเจ้าของเขตแดนเหล่านี้ นอกจากจะสร้างที่อยู่อาศัยให้ เขายังสร้างประตูกันหนทางที่จะพาคนเดินทางมาที่นี่ได้ ด้วยเหตุผลว่าเพื่อป้องกันพวกคนโลภที่จะเข้ามาก่อความสงบของพวกเรา ราวทุกสามเดือน จะมีคนเอาสิ่งของที่ต้องกินต้องใช้จากเจ้าเมืองประเภทเสื้อผ้าและข้าวสารและอื่นๆมาส่งให้ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเราไม่อดขัดสน ในป่าก็มีผลไม้ป่านานาชนิดที่พวกเราสามารถเก็บมากินเป็นอาหารได้ ห้าปีที่ว่างเว้นจากการให้ทาน เราเริ่มรู้สึกว่าชีวิตก็เบาสบายไปอีกแบบหนึ่ง การให้ทานแม้จะเป็นเรื่องของโอกาสที่จะได้ช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก แต่ก็ยังเป็นช่องทางให้คนที่โลภไม่สิ้นสุดใช้เป็นช่องเพื่อ “เอาเปรียบเรา”

แปลกนะที่แต่ก่อนเราไม่เคยคิดถึงเรื่องการถูกเอาเปรียบ การให้ทานมาจากจิตใจที่สงสาร เป็นไปได้ที่จิตใจเช่นนี้เป็นจิตใจที่อ่อนแอ เมื่ออ่อนแอก็ย่อมถูกเอาเปรียบโดยคนที่ไม่มีความคิดเรื่องผิดเรื่องถูกได้ คนเหล่านี้คิดเพียงว่าตนจะได้อะไรจากผู้อื่น จำได้ว่าสมัยที่ยังบริจาคทานอยู่เสมอนั้น เราไม่รู้หรือว่าคนที่เปลี่ยนหน้ามาขอรับบริจาคจากเราเป็นใคร พวกเขาเป็น “คนแปลกหน้า” สิ่งที่เราคิดอยู่เวลานี้คือ เราไม่ควรสนใจคนแปลกหน้าเท่ากับคนที่เรารู้จัก ก่อนจะหลับ เราจะมองไปที่มัทรี กัณหา และซาลี ที่นอนหลับแล้วด้วยความรู้สึกที่ไม่เคยรู้สึกมาก่อนหน้านี้สมัยที่ยังอยู่ในวัง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นตอนนี้เป็นความผูกพันและความรักที่ลึกซึ้ง บอกตัวเองว่าคนที่อยู่ใกล้ชิดเราสมคนนี่คือคนที่มีความหมายต่อเราที่สุด คนอื่นก็สักแต่ว่าเป็นคนแปลกหน้าที่แวะเวียนมาขอรับบริจาคจากเรา การกระทำใดก็ตามแต่ที่เราทำแก่คนที่เราไม่รู้จักจะแตกต่างจากการกระทำที่เราทำต่อคนที่เรารู้จัก การกระทำอย่างแรกไม่ได้เป็นไปบนพื้นฐานของความผูกพัน เราให้ของเขา เขารับของจากเรา แล้วเราซึ่งไม่รู้จักกันเลยก็แยกย้ายกันไป น่าประหลาดใจที่หลายปีก่อนเราเห็นความสำคัญของการกระทำเช่นนี้ แต่ ณ บัดนี้ จะเรียกว่า “เราตื่นแล้ว” ก็คงได้ เราจะไม่ทำอะไรให้ใครบนพื้นฐานของจิตใจที่อ่อนแอ เราจะเห็นความ สำคัญของคนที่ไม่ใกล้ชิดเราเช่นมัทรี กัณหา และซาลี คนเหล่านี้มีค่าต่อชีวิตเรามากกว่าบรรดาคนแปลกหน้าที่เข้ามาหาเราเพียงเพื่อจะแตะจะทิ้งจิตวิญญาณที่อ่อนแอของเรา... ลึกลับเสียที่ จริยธรรมที่มาจากบุคลิกภาพที่อ่อนแอ...

นึกถึงเหตุการณ์เมื่อสามวันก่อนแล้วก็อดขำไม่ได้ มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อซุชก ไม่ทราบว่าเป็นใคร ผ่านประตูด้านเข้ามาได้อย่างไร เมื่อมาถึงอาศรมและพักเหนื่อยพอสมควรแล้ว เขาก็เข้ามาหาเรา พร้อมกับเล่าปัญหาส่วนตัวบางอย่างให้ทราบ ปัญหาส่วนตัวนี้จะแก้ได้ด้วยการที่เขามีคนที่จะไปคอยรับใช้ภรรยาของเขา เขาเดินทางมาไกลเพื่อที่จะมาขอกันหาและขาลิปเป็นทาสของเขา หากเป็นเมื่อก่อน จิตใจที่อ่อนแอที่สะกดตัวเองให้คิดซ้ำๆว่าใครมาขออะไรต้องบริจาคให้ทันที เพราะนี่คือความดีอันสูงสุด คงบอกเราว่า บริจาคลูกสองคนนี้ไปเถอะ เพื่อให้บารมีที่เราสะสมมาหลายหมื่นแสนชาติเต็มเปี่ยม แต่ ณ เวลานี้ เรื่องบารมีนั้นไม่มีผลต่อจิตใจของเราเท่าไรแล้ว ระหว่างเรื่องบารมีที่ไม่แน่ว่าจะมีจริงหรือไม่ กับลูกสองคนของเราที่เป็นสิ่งที่มีจริง ประจักษ์อยู่ต่อหน้าของเราเวลานี้ เราจะเอาชีวิตลูกสองคนซึ่งเป็นของจริงไปแลกกับการสะสมบารมีซึ่งไม่แน่ว่าจะมีจริงกระนั้นหรือ แล้วเราก็กถามพราหมณ์ซุชก ว่า ท่านนี่อะไรจึงมาขอลูกของเราไปเป็นทาส ซุชกเจ้าโวหารก็ร้ายคำพูดที่สยดสยองออกมาว่า เป็นที่รำลึกกันไปทั่วสารทิศว่าพระเวสสันดรเป็นผู้มีน้ำใจกว้างปามมหาสมุทร ใครปากหน้ามาขออะไร เป็นไม่มีที่ท่านจะไม่ให้ ระหว่างที่พราหมณ์ซุชกยังพรั่งพรูพรรณนาด้วยโวหารอยู่นั้น เราก็ตัดบทว่า “หากท่านมีลูก แล้วมีคนมาขอลูกของท่านไปเป็นทาส ท่านจะยินดีไหม” ตาพราหมณ์ทำทางงุนงง นั่งอยู่สักพัก ก็ตอบว่า “เรื่องอะไรที่ข้าพเจ้าจะให้ลูกของตนไป” เราจึงกล่าวแก่พราหมณ์ซุชก ว่า “แล้วทำไมท่านจึงคิดว่าเราจะบริจาคลูกสองคนให้ท่าน” เขานิ่ง เราเลยพูดต่อไปว่า “ท่านประเมินตนเองสูงไปแล้วตาพราหมณ์ โฉนเราจะเห็นความสำคัญของท่านมากกว่าลูกอันเป็นที่รักของเรา ท่านเป็นใครมาจากไหน เราไม่รู้จักกันเลย แต่ลูกๆอยู่กับเรามาตลอด ระหว่างท่านกับเราไม่มีความผูกพันใดๆเชื่อมร้อยกันอยู่เลย แต่ระหว่างเรากับลูกมีความผูกพันที่หนักแน่นร้อยรัดอยู่ เราสามารถตายแทนลูกได้ แล้วทำไมเราจะยกคนที่เราพร้อมจะตายแทนได้แก่คนที่ไร้ความหมายต่อเราอย่างท่านนี้” แล้วเราก็กุ๊กกึ่งย่น พูดเสียงดังกับพราหมณ์ซุชก ว่า “ท่านมาทางไหนก็จงกลับไปทางนั้นเถิด เราไม่ให้ลูกสองคนแก่ท่าน”

วันต่อมา ก็มีพราหมณ์แปลกหน้าอีกคนหนึ่งเข้ามาขอพบเรา ตอนนั้นที่อาศรมมีเราอยู่เพียงคนเดียว สามแม่ลูกออกไปเก็บผลไม้ป่า เหมือนวันที่ซุชกมาขอพบเรา หน้าตาทำทางพราหมณ์คนนี้แปลก มีอะไรบางอย่างในตัวเขาที่ทำให้เราลึกลับคิดว่าเขาอาจจะจะเป็นทเวะแปลงร่างมา เราถามเขาว่า มาพบข้าพเจ้าด้วยประสงค์ใด เขาตอบว่า มีเสียงร่ำลือว่าภรรยาของพระเวสสันดรคือพระนางมัทรีนั้นเป็นสตรีที่สวยงามเพียบพร้อมไปหมดทุกอย่างพร้อมด้วยคุณสมบัติคือเป็นคนฉลาด หลักแหลม ข้าพเจ้ายังไม่ภรรยา ที่มาหาท่านนี้ก็เพื่อจะมาขอพระนางมัทรีไปเป็นภรรยา

ไม่ว่าคนที่กำลังพูดอยู่นั้นจะเป็นคนจริงๆหรือทเวะที่แปลงกายมา คำพูดของเขาก็ทำให้เราเกิดโทสะในใจ ที่เกิดโทสะก็เพราะว่า หนึ่ง คนอะไรไม่รู้จักกันมาก่อน อยู่ๆจะมาขอภรรยาเราเพื่อไปเป็นภรรยาเขา สอง เขาคิดว่าเราเป็นคนปัญญาอ่อนหรืออย่างไรที่จะยกภรรยาผู้ทุกข์ยากให้แก่คนอื่น เราสะกดอารมณ์โกรธ ลุกขึ้นยืน แล้วบอกแก่พราหมณ์นั้นด้วยเสียงอันดังว่า “ท่านกลับไปเสียเถิด ข้าพเจ้าไม่ยกภรรยาให้ใครเด็ดขาด เป็นตายก็ไม่ยอม” พราหมณ์คนนั้นทำทางแปลกใจ แต่เขาก็ไม่พูดอะไร เดินกลับตามทางที่มาแล้วลับหายไป”

กระแสสำนึกของพระเวสสันดรมาจบที่ตรงนี้ เดือนคล้อยไปมากแล้ว พระเวสสันดรสูดอากาศที่เย็นชื่น จิตใจแจ่มชื่น ความรู้สึกเหมือนได้ปลดภาระหนักลงจากชีวิต “อีกสองสามวันเราจะกลับเมืองพร้อมลูกและภรรยา ต่อแต่นี้ไป จะไม่มีเวสสันดรที่มีใจกว้างขวางปามมหาสมุทรดังที่คนเขา



เย็นยอ จะมีก็แต่เวสสันดรที่คิดถึงแต่คนใกล้ชิดและพยายามใช้ชีวิตที่มีจำกัดนี้เพื่อคนที่ตนเองรักและผูกพันให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้” พระเวสสันดรรำพึงขณะเดินเข้าไปในอาศรมเพื่อพักผ่อน

ตามทัศนะของท่านผู้แต่งเวสสันดรชาดก หากพระเวสสันดรคิดด้วยเหตุผลแบบนี้ (ซึ่งในทัศนะของหลายท่านอาจเห็นว่าพระเวสสันดรฉบับนี้ก็คิดมีเหตุผลทีเดียว) ท่านก็จะไม่สามารถบำเพ็ญบารมีเพื่อที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติต่อไป ซึ่งก็แปลว่า จะไม่มีพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกนี้ หากเราคิดในมุมกลับ การที่พระเวสสันดรท่านคิดแบบที่ปรากฏในคัมภีร์ก็คือเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบำเพ็ญบารมีของท่านสมบูรณ์ แปลความว่า การกระทำของพระเวสสันดรก็คล้ายกับการกระทำของอภราหมณ์ที่ไม่สามารถเข้าใจได้ด้วยเหตุผลอย่างที่เราคุ้นเคยกันเมื่อเราคิดวิเคราะห์ปัญหาทางจริยธรรม ปัญหาที่ว่า เราควรเข้าใจการกระทำของพระเวสสันดรตามที่ปรากฏในคัมภีร์อย่างไร เราจะวิเคราะห์เรื่องนี้ในบทต่อไป

เวสสันดรชาดกเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทนำว่า หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนบทความวิจารณ์การกระทำของพระเวสสันดรลงในหนังสือ “สยามรัฐ” รายวัน ความตอนหนึ่งว่า ผู้เขียน (คึกฤทธิ์) นับถือพระพุทธเจ้า แต่ไม่นับถือพระเวสสันดร ผู้เขียนได้ให้เหตุผลว่า เรื่องเวสสันดรชาดกเป็นเรื่องแต่ง (fiction) ผู้แต่งแต่งขึ้นหลังสมัยพุทธกาล ดังนั้น เมื่อเรื่องเวสสันดรชาดกไม่ได้มาจากพระพุทธเจ้า เราก็สามารถที่จะรับหรือปฏิเสธเรื่องนี้ก็ได้ โดยไม่สูญเสียความเป็นพุทธศาสนิกชน คึกฤทธิ์ยังเขียนต่อไปด้วยว่า พระพุทธเจ้านั้นไม่ทรงเบียดเบียนใครในการแสวงหาโมกขธรรม (ซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัว) ผิดกับพระเวสสันดรที่ทำให้ใครต่อใครรวมทั้งบุตรและภรรยาของตนเดือดร้อนในการบำเพ็ญบารมี (ซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัวเช่นกัน) โปรดสังเกตว่า แนวคิดของคึกฤทธิ์นี้วางอยู่บนพื้นฐานของการใช้เหตุผลทางศีลธรรม ตามที่เคียร์ติการ์ดิวิเคราะห์เอาไว้ (ว่าอย่าใช้หากเราต้องการเข้าใจศาสนาจริงๆ)

ในทัศนะของผู้วิจัย เรื่องแรก (ซึ่งสำคัญมาก) ที่เราจะต้องพิจารณาไตร่ตรองกันให้รอบคอบก่อนก็คือ เราสามารถตัดเรื่องเวสสันดรชาดกออกจากพุทธศาสนาได้หรือไม่ ผู้วิจัยกำลังกล่าวถึงพุทธศาสนาในแง่ของเนื้อหา การตัดอะไรออกจากพระไตรปิฎกในทางอื่นๆที่ไม่ใช่ในทางเนื้อหาสามารถเกิดได้ เช่นตัดออกด้วยเหตุผลทางการเมือง (สมัยหนึ่ง รัฐบาลไทยเคยขอให้คณะสงฆ์ไม่สอนเรื่องสันโดษเพราะจะทำให้คนไทยไม่กระตือรือร้นที่จะสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ นี่คือตัวอย่างการตัดบางเรื่องออกจากพุทธศาสนาเพราะอิทธิพลทางการเมือง) การตัดบางสิ่งออกจากพุทธศาสนาในเชิงเนื้อหาผู้วิจัยหมายความว่า หากเราพิจารณาเรื่องนั้นในแง่เนื้อหา เราสามารถที่จะตัดออกไปจากพุทธศาสนาได้ไหม ปกติเนื้อหาของระบบความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งที่ซับซ้อนจะมีมาก หากเนื้อหาเหล่านั้นทั้งหมดลงรอยกัน สนับสนุนกันและกัน เราก็ไม่สามารถที่จะตัดเนื้อหาใดๆออกไป เพราะตัดออกจะทำให้เกิดการแหวกวินในเชิงเนื้อหา อันจะส่งผลให้ระบบความคิดนั้นๆไม่สมบูรณ์

ท่านพุทธทาสเคยเสนอว่าเราสามารถที่จะตัดอธิธรรมปิฎกออกไปจากพระไตรปิฎกได้ เหตุผลของท่านคือ ความรู้ในพระไตรปิฎกเป็นเรื่องที่แต่งเติมขึ้นมาใหม่หลังสมัยพุทธกาล และความรู้ที่ว่านี้ไม่จำเป็นต่อการดับทุกข์ จะเห็นว่าเหตุผลหลักที่ท่านใช้คืออธิธรรมปิฎกไม่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์ พระอรหันต์จำนวนมากในสมัยพุทธกาลเกิดก่อนที่จะมีอธิธรรมปิฎก แต่ท่านเหล่านั้นก็สามารถบรรลุ

ธรรมได้ ปัญหาที่ว่า หากเราใช้แนวคิดเรื่องการดับทุกข์ พระอริยธรรมปิฎกก็เป็นส่วนเกิน สามารถตัดออกจากพระไตรปิฎกอย่างที่ท่านพุทธ-ทาสเสนอได้ แต่เราสามารถใช้เกณฑ์อื่นๆเพื่อตั้งคำถามว่า อริยธรรมปิฎกมีประโยชน์ในฐานะส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกหรือไม่ เช่นเราอาจถามว่า ความรู้ในอริยธรรมปิฎกมีส่วนไหนหรือไม่ที่ขัดกับคำสอนของพระพุทธเจ้า หากมีใครสามารถตอบได้ว่ามีพร้อมด้วยเหตุผลและหลักฐานที่สนับสนุนหนักแน่น การตัดอริยธรรมปิฎกออกจากพระไตรปิฎกก็มีเหตุอันสมควร ผู้วิจัยเคยเสนอไว้ในหนังสือเล่มหนึ่งว่า (สมภาร พรหมทา, 2560ก) อริยธรรมปิฎกคือเนื้อหาของพุทธศาสนาส่วนที่เอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาจัดระบบใหม่ในทางอภิปรัชญา อริยธรรมปิฎกไม่มีส่วนใดที่ขัดแย้งกับพระไตรปิฎก แม้จะเป็นของที่แต่งขึ้นใหม่ แต่เมื่อมีประโยชน์ก็ไม่มีเหตุผลที่จะตัดออกจากคัมภีร์พุทธศาสนา ส่วนการที่ท่านพุทธทาสเสนอว่าตัดออกได้นั้น ท่านหมายความว่า หากสนใจเรื่องการดับทุกข์ก็ไม่ต้องศึกษาอริยธรรมปิฎกก็ได้ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับที่ท่านพูดอย่างนั้น แต่ก็ไม่ได้คิดว่าการที่อริยธรรมปิฎกไม่เกี่ยวโดยตรงกับการดับทุกข์จะเป็นเหตุผลที่เพียงพอสำหรับจะบอกว่าตัดอริยธรรมปิฎกออกเถาะ

มีความคิดอันหนึ่งที่ปรากฏในสังคมพุทธไทย ความคิดที่ว่านี้คือ เราควรศึกษาเฉพาะพระบาลีที่แน่ใจได้ว่าเป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า คัมภีร์ที่เราไม่รู้ไม่ได้มาจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าไม่จำเป็นที่เราจะต้องศึกษา ผู้ที่เห็นอย่างนี้มักยกตัวอย่างว่า เราไม่ต้องศึกษาอรรถกถาเลยก็ไม่เสียหายตามทัศนะของผู้วิจัย ความคิดนี้สุดโต่งและมีปัญหาในทางปฏิบัติ แม้ในพระวินัยและพระสูตร ก็มีปัญหว่าตรงไหนเป็นพระพุทธร-วจนะจริง ตรงไหนเป็นเรื่องที่มีคนแต่งว่าเป็นพระพุทธร-วจนะโดยที่พระพุทธเจ้าไม่ได้เป็นผู้ที่กล่าวข้อความเหล่านั้นเลย ในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยคิดว่า เราตกลงกันอย่างเข้าที่เข้าทางแล้วว่า พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีของนิคายเถรวาทมีจำนวนก็เล่ม และแต่ละเล่มมีเนื้อหาอย่างไรบ้าง เราจะถือว่าทั้งหมดคือพระไตรปิฎกที่มีเนื้อหาสอดคล้องกัน สนับสนุนกัน อรรถกถานั้นเราก็ควรเคารพในฐานะที่ผู้แต่งเป็นนักปราชญ์ในพุทธศาสนาที่เกิดก่อนเรา อยู่ใกล้พระพุทธเจ้าในทางเวลามากกว่าเรา ส่วนท่านจะมีความเห็นอย่างไร เราก็ร่วมคิดร่วมถกเถียงกับท่านได้ โดยยังคงเก็บรักษาคัมภีร์เหล่านี้เอาไว้ตามนั้น การคิดจะตัดอะไรออกจากพุทธศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและยากต่อการปฏิบัติ แต่การรักษา คัมภีร์ไว้ หากเห็นต่างก็ถกเถียงกันไป โดยที่ยังมีหนังสือพระไตรปิฎกและอื่นๆเก็บรักษาไว้อย่างดี น่าจะถูกต้องและเป็นประโยชน์ที่สุด

ขอกลับมาที่เวสสันดรชาดกอีกครั้ง เป็นที่แน่นอนว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องแต่งขึ้นหลังสมัยพุทธกาล แต่นั่นก็ไม่ใช่ว่าประเด็น ประเด็นอยู่ที่ว่า เนื้อหาของเวสสันดรชาดกมีตรงไหนหรือไม่ที่ขัดแย้งกับหลักการพื้นฐานของพุทธศาสนา ผู้วิจัยคิดว่าไม่มี แม้ว่าจะมีคำถามจากพระยามิลินท์ในหนังสือ “มิลินทปัญหา” (ซึ่งก็เป็นเรื่องแต่งหรือวรรณกรรมพุทธศาสนาที่เกิดหลังเวสสันดรชาดก) ที่ถามพระนาคนว่า การให้ทานของพระเวสสันดรขัดแย้งกับหลักทางสายกลางในพุทธศาสนาหรือไม่ ผู้วิจัยคิดว่าหลักทางสายกลางในพุทธศาสนามีความหมายสองอย่าง คือความหมายเฉพาะกับความหมายประยุกต์ ความหมายเฉพาะทางสายกลางหมายถึงหลักปฏิบัติที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลางนี้ก็คือ อริยมรรคมีองค์แปดนั่นเอง ส่วนความหมายในเชิงประยุกต์ ทางสายกลางหมายถึงการทำอะไรก็ได้ที่ “พอดี” ไม่มากหรือน้อยไป สิ่งที่พระเวสสันดรทำนั้นในทางพุทธศาสนาเชื่อว่าเป็นไปเพื่อสนับสนุนการที่พระพุทธเจ้าจะได้บรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในแง่นี้ การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรก็เป็นไปเพื่อสนับสนุนความหลุดพ้น ซึ่งตรงตามเป้าหมายของมัชฌิมาปฏิปทา



ท่านผู้อ่านงานวิจัยนี้บางท่านอาจสงสัยว่า ในเมื่อเวสสันดรชาดกเป็นงานวรรณกรรม เราก็ย่อมอ้างไม่ได้ว่า การกระทำของพระเวสสันดร (ซึ่งเป็นบุคคลในงานวรรณกรรมที่คนแต่งเรื่องสมมติขึ้น) มีส่วนสนับสนุนให้เจ้าชายสิทธัตถะ (ซึ่งเป็นบุคคลที่มีจริงในประวัติศาสตร์) โลกสองโลกคือโลกแห่งจินตนาการ (โลกของเวสสันดรชาดก) กับโลกที่เป็นจริง (โลกของเจ้าชายสิทธัตถะ) จะเชื่อมโยงกันได้อย่างไร ปัญหานี้เราสามารถอธิบายได้ว่า ในทางปรัชญา ระบบความคิดที่สามารถที่จะผสมผสานกันระหว่างโลกแห่งจินตนาการกับโลกแห่งความเป็นจริงได้ สิ่งสำคัญของเวสสันดรชาดกไม่ได้อยู่ที่ว่าพระเวสสันดรจะมีจริงหรือไม่ แต่อยู่ที่ว่าเนื้อหาของเวสสันดรชาดกมีบทบาทอย่างไรในระบบความคิดของพุทธศาสนา

ตามการตีความของผู้วิจัย ชาดกต่างๆรวมทั้งเวสสันดรชาดกด้วยเป็นงานวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อเสนอความคิดว่า การที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเดี่ยวๆในโลกนี้อย่างปราศจากเหตุปัจจัย พุทธศาสนามีความเชื่อว่า สิ่งที่ปรากฏแก่มนุษย์เรา ณ ปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากกรรมที่แต่ละคนทำในอดีต การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเหตุการณ์ที่ยากจะเกิดแก่คนทั่วไป ดังนั้น การที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เจ้าชายได้กระทำมาในอดีต ความเชื่อเรื่องกรรมในอดีตของคนเราเป็นเรื่องที่ตรวจสอบไม่ได้ด้วยอายตนะ ดังนั้น เราก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ในชาติที่ผ่านมา เจ้าชายสิทธัตถะเคยเกิดเป็นพระโพธิสัตว์เพื่อบำเพ็ญบารมีตามที่ปรากฏในวรรณกรรมชาดกหรือไม่ เรื่องนี้ไม่เป็นปัญหาในทางปรัชญาศาสนา เพราะเรารู้กันว่า สิ่งที่คำจูนศาสนาทุกศาสนาอยู่ในโลกนี้ไม่ใช่ข้อมูลที่สามารถตรวจสอบด้วยประสาทสัมผัส (เช่นเราไม่มีทางพิสูจน์ว่าพระเยซูเป็นบุตรของพระเจ้าจริงหรือไม่) แต่คือความเชื่อความศรัทธา

พุทธศาสนาอาจจะเป็นศาสนาที่สอนเรื่องการใช้ปัญญามากกว่าศรัทธาในบรรดาศาสนาทั้งหลายของโลก แต่นี้ก็ไม่ได้แปลว่าความเชื่อความศรัทธาจะไม่มีส่วนประกอบที่สำคัญของพุทธศาสนา วรรณกรรมชาดกนั้นเป็นตัวอย่างที่ดีของงานที่อิงอยู่กับความเชื่อความศรัทธา ดังนั้น เราสามารถศึกษาชาดกได้โดยไม่ต้องถามว่าเรื่องนี้เกิดขึ้นจริงหรือไม่ เราศรัทธาชาดกในแง่ที่เป็นวรรณกรรมของพุทธศาสนา แต่เนื้อหาของชาดกจำนวนมากก็สอนเรื่องการใช้ปัญญาแก่เรา สรุปว่าสาระของชาดกอยู่ที่เนื้อหาที่จะบอกหรือสอนอะไรสักอย่างแก่ผู้อ่านเสมอ ว่าไปแล้ว เนื้อหาของคัมภีร์ศาสนาทุกศาสนาล้วนแต่เป็นเรื่องที่ไม่อาจตรวจสอบด้วยอายตนะ (เช่นเรื่องพระเจ้าสร้างโลกและมนุษย์) หากเราใช้เหตุผลในการศึกษาศาสนา เราจะพบอุปสรรคมากจนอาจเป็นไปได้ว่าการศึกษาศาสนาของเราจะล้มเหลว หากเราต้องการศึกษาสิ่งที่สามารถตรวจสอบได้ เราต้องศึกษาวิทยาศาสตร์ แต่วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ก็มีเนื้อหาจำนวนมากที่เป็นการคาดการณ์ ไม่ใช่ความรู้ที่ได้มาด้วยการใช้ประสาทสัมผัส (เช่นทฤษฎีของวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับกำเนิดของจักรวาล) ดังนั้น คำถามที่เราสมควรถามที่สุดเกี่ยวกับเวสสันดรชาดกก็คือ เรื่องนี้ให้แง่คิดที่สำคัญอะไรบ้างแก่เรา เท่านั้นก็พอ

ทุกข์ของพระเวสสันดรและอับราฮัม

ดังที่เราได้กล่าวข้างต้นว่า ความทุกข์เป็นสภาพที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ หากความรับผิดชอบไม่มาก ทุกข์นั้นก็ไม่น่ามาก ดังเช่นกรณีความทุกข์ที่เกิดแก่ชายที่เป็นพนักงานทำเอกสารที่โดนเจ้านายด่า หากความรับผิดชอบมาก ความทุกข์ก็ย่อมจะมาก ดังเช่นกรณีความทุกข์ที่เกิดแก่ชายที่

เป็นประธานาธิบดี กล่าวเช่นนี้ ท่านผู้อ่านน่าจะนึกออกว่า ในกรณีของอับราฮัมและพระเวสสันดร ความทุกข์ที่เกิดแก่สองท่านนี้ต้องมาจากความรับผิดชอบของทั้งสองท่าน รับผิดชอบต่อมากเท่าใด ความทุกข์ก็มากเท่านั้น ปัญหาที่เราจะต้องทำให้กระจ่างคือ อะไรคือความรับผิดชอบของทั้งสองท่านนี้

จากการพิจารณาภาพรวม เราจะเห็นว่าสองท่านนี้เป็นพ่อของลูก และพระเวสสันดรก็มีอีกหนึ่งสถานะเพิ่มขึ้นคือเป็นสามีของภรรยา ความรับผิดชอบประการแรกเลยก็คือรับผิดชอบต่อชีวิตลูกในฐานะที่เป็นพ่อ และรับผิดชอบต่อชีวิตของภรรยาในฐานะที่เป็นสามี ตามเรื่องเล่า ทั้งพระเวสสันดรและอับราฮัมเป็นคนดี อาจจะเรียกได้ว่าเป็นคนที่ดีมาตามทัศนะของพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์ ไม่อย่างนั้นคงไม่ใช่บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในคัมภีร์ของสองศาสนานี้ ความรับผิดชอบต่อชีวิตลูกและภรณานั้นเราอาจทำความเข้าใจได้ดีด้วยการถามตัวเราเอง (ในกรณีที่เรามีลูกและภรรยา) ว่า หากเกิดเหตุการณ์แบบเดียวกับที่เกิดแก่พระเวสสันดรและอับราฮัม เราจะเลือกตัดสินใจอย่างไร เพื่อให้การอภิปรายสะดวก ผู้วิจัยขอรวมเรื่องลูกและภรรยาเข้าด้วยกัน เวลากล่าวถึงลูกในกรณีของพระเวสสันดรให้ถือว่าได้รวมเอาภรรยาไปด้วย แต่ผู้วิจัยเชื่อว่า น้ำหนักความรับผิดชอบทางจริยธรรมที่พระเวสสันดรมีต่อลูกจะเข้มข้นกว่าที่มีต่อภรรยา ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวถึงข้างหน้า (เมื่อมีการนำเอาแนวคิดที่เรียกว่า “ลัทธิดาร์วิน” (Darwinism) มาเป็นเครื่องมือในการอภิปรายการกระทำของพระเวสสันดรและอับราฮัมข้างหน้า

เนื่องจากเราต้องอภิปรายเรื่องนี้จากประสบการณ์จริง ผู้วิจัยจึงจะขอใช้ประสบการณ์ของตนเองเป็นข้อมูลสำหรับอภิปราย (ประสบการณ์ของท่านผู้อ่านก็ย่อมเป็นเรื่องเฉพาะของใครของมัน ทุกท่านรู้ว่า “ตนเอง” รู้สึกร้อยไรกับลูก เราไม่อาจรู้จักประสบการณ์ของผู้อื่นได้) เรื่องแรกที่ผู้วิจัยขอพูดก่อนแม้ว่าจะเป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจประเด็นด้านจิตวิญญาณที่แฝงอยู่ในการกระทำของอับราฮัมและพระเวสสันดร เรื่องมีว่า นักชีววิทยาสายหนึ่งคือสายที่ยึดแนวทางการอธิบายชีวิตที่ชาร์ลส์ ดาร์วินเสนอไว้ (นักชีววิทยาสกุลนี้เราเรียกว่าพวก Darwinian) (สมภาร พรหมทา.(2560ข) ได้เสนอความคิดว่า (1) เป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัสของเราว่า สรรพชีวิต (คน สัตว์ ต้นไม้) เมื่อเกิดมาแล้ว ต่างก็พยายามดิ้นรนเพื่อให้ตัวเองอยู่ (2) เดิมนั้นเราเข้าใจกันว่าการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ตัวเองอยู่รอดเป็นเรื่องของสิ่งมีชีวิตแต่ละหน่วยที่ต่อสู้เป็นอิสระ แต่ต่อมาความก้าวหน้าทางด้านชีววิทยาทำให้เราเปลี่ยนความคิดไปว่า การต่อสู้ดิ้นรนตามที่เราเห็นในสรรพชีวิตชนิดต่างๆเป็นการต่อสู้ในระดับเผ่าพันธุ์ (3) ความเข้าใจว่าความดิ้นรนต่อสู้ที่พบในสิ่งต่างๆเกิดในระดับเผ่าพันธุ์ทำให้เราสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่แต่เดิมเราไม่คิดจะใช้แนวคิดทางด้านชีววิทยามาอธิบาย เช่นการที่สมาชิกของเผ่าพันธุ์เสียสละชีวิตของตัวเองเพื่อรักษาเผ่าพันธุ์ให้อยู่รอด หรือความรักความผูกพันระหว่างพ่อแม่และลูกที่พบในมนุษย์และสัตว์

เพื่อให้เข้าใจแนวคิดของนักชีววิทยากลุ่มนี้ เราจะพิจารณาเรื่องที่ปรากฏขึ้นในชีวิตของเราสักจำนวนหนึ่งดู เวลาที่เราไปดูฟุตบอล เราจะเชียร์ทีมชาติของเรา เราไม่เชียร์ทีมชาติของชาติอื่น ปรากฏการณ์นี้ปรากฏให้เห็นทั่วโลก นี่คือนัยอย่างกว้างๆว่า ปัจจัยทางชีววิทยาคือการที่เราสังกัดเผ่าพันธุ์ไหนก็จะมีผลทำให้เรา “เข้าข้าง” หรือ “เห็นอกเห็นใจ” พวกกันเอง นักต่อสู้เพื่อสังคมเช่น



มหาตมา คานธีต่อสู้เพื่ออิสรภาพของอินเดีย นี่ก็เป็นเรื่องที่สามารถอธิบายได้ด้วยทัศนะของนักชีววิทยากลุ่มนี้ ที่กล่าวว่า “เราจะทำบางสิ่งบางอย่างที่คิดว่าจะเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของพวกเขาเพียงอย่างเดียว” ผู้ที่ คานธีต่อสู้เพื่อให้ได้ประโยชน์นั้นไม่ใช่คนชาติอื่น แต่คือคนอินเดียด้วยกัน

กรณีการเชียร์ฟุตบอลหรือกรณีที่คานธีต่อสู้เพื่ออิสรภาพของอินเดียผู้อ่านบางท่านอาจเห็นว่า อธิบายด้วยเรื่องอื่นก็ได้ เช่นอธิบายด้วยแนวคิดทางด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาต่างๆที่ว่า เมื่อเรายู่ด้วยกันเป็นสังคม เราจะถูกล้อมกลืนให้มีความรู้สึกกว่าเราเป็นสมาชิกของสังคม เด็กไทยที่ไป เกิดที่อเมริกาและต่อมากลายเป็นพลเมืองของอเมริกันน่าจะรู้สึกกว่าตนเองเป็นคนอเมริกันมากกว่าคนไทย ทั้งที่ในแง่ชีววิทยา เขาสังกัดเผ่าพันธุ์คนไทย ผู้วิจัยคิดว่า ชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่ซับซ้อน เวลาที่เรา จะอธิบายชีวิตมนุษย์ด้วยแนวคิดใดๆ ก็ตามแต่ มักจะมีตัวอย่างที่ใช้หักล้างได้เสมอ แต่สิ่งที่เอามา หักล้างนั้นมักเป็นกรณียกเว้นที่พบได้น้อย

กลับมาที่เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกอีกครั้ง ตามทัศนะของนักชีววิทยาสกุลดาร์วิน เนียน สมมติว่านายเขียวมีภรรยาและมีลูกหนึ่งคน เหมือนคนทั่วไป นายเขียวย่อมมีพ่อและแม่ของเขาเอง เมื่อพิจารณาในแง่ชีววิทยา นายเขียวก็คือ “สำเนาทางพันธุกรรม” ของพ่อและแม่ของเขา หมายความว่า ยีน (gene) ที่อยู่ในตัวนายเขียวครึ่งหนึ่งได้มาจากพ่อ และอีกครึ่งหนึ่งได้มาจากแม่ ลูกของนายเขียวก็เช่นกัน ในทางชีววิทยา ลูกของนายเขียวก็คือสำเนาพันธุกรรมของพ่อ (นายเขียว) และแม่ (ภรรยาของนายเขียว) เมื่อเราพูดถึงเฉพาะนายเขียว เราจะเห็นว่า (ก) พ่อแม่ของนายเขียว (ข) นายเขียว (ค) ลูกนายเขียว เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงพันธุกรรม (genetic) นายเขียวกับภรรยาของเขาไม่มีความสัมพันธ์กันในเชิงพันธุกรรม เมื่อเอาเรื่องนี้มาประยุกต์ใช้กับพระเวสสันดร และอับราฮัม เราก็สามารถพูดได้ว่า พระเวสสันดรกับกัณหาและชาลีคือบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงพันธุกรรม พระเวสสันดรกับพระนางมัทรีไม่มีความสัมพันธ์กันในทางชีววิทยา อับราฮัมและอิสอัค ลูกของเขาเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันในทางพันธุกรรม อับราฮัมและภรรยาของเขาไม่มีความสัมพันธ์กันในทางพันธุกรรม

ที่นักชีววิทยาสกุลดาร์วินเนียนแยกความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเดียวกันออกเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันในทางพันธุกรรม กับกลุ่มที่ไม่มีความสัมพันธ์กันในทางพันธุกรรมก็เพื่อ อธิบาย “ปรากฏการณ์ทางจิต ทางความคิด และทางความรู้สึก” ที่ปรากฏในมนุษย์เรา รวมทั้งในสัตว์ด้วย คนเราเมื่อแต่งงานกันแล้วก็สามารถหย่ากันได้ สมมติว่าก่อนหย่า เขามีลูกด้วยกัน ปรากฏการณ์ที่เราพบเห็นโดยทั่วไปก็คือ สามีสามารถทั้งภรรยาและภรรยาสามารถทั้งสามีในรูปของการหย่าได้ แต่ทั้งคู่จะไม่ทิ้งลูก ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะระหว่างสามีและภรรยา ไม่มีความสัมพันธ์ทาง พันธุกรรม แต่ระหว่างลูกกับพ่อ หรือระหว่างลูกกับแม่ มีความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมเชื่อมร้อยอยู่

ปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่งที่เรพบเห็นได้ทั่วไปและน่าจะเกิดกับตัวเราเองด้วยก็คือ ระหว่างลูกของเรากับพ่อแม่ของเรา ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับลูกจะแน่นแฟ้นกว่าความสัมพันธ์ระหว่างเรากับพ่อแม่ ที่เป็นเช่นนั้นได้รับการอธิบายโดยนักชีววิทยาสกุลดาร์วินเนียนว่า ความรู้สึกในใจของคนเรา โดยเฉพาะความรู้สึกที่ลึกซึ้งระหว่างคนในครอบครัวเดียวกันเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากยีนที่พวกเขา สังกัดอยู่ การดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ตัวเองและครอบครัวอยู่รอดของนายเขียวถูกบงการด้วยยีนในตัวนายเขียว ยีนนั้นฝังอยู่ในชีวิตเรา และยีนชนิดเดียวกันนี้มีอยู่ในพ่อแม่ของเราและลูกของเรา ยีนนั้น ฉลาด มันรู้ว่าพ่อแม่ของเราแก่ชราแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องได้รับการปกป้องรักษาเพื่อให้มีชีวิตอยู่ต่อไป

เพราะคนเหล่านี้ได้ผ่านช่วงเวลาที่สามารถให้กำเนิดสมาชิกที่มียืนร่วมกันได้ แต่ลูกของเรายังอยู่ในช่วงเยาว์วัย ต่อไปพวกเขาจะสามารถให้กำเนิดสมาชิกที่มียืนร่วมกับเราได้ ในแง่นี้ ยืนในตัวเรารู้ว่าระหว่างพ่อแม่ของเราและลูกของเรา ลูกของเราเป็นประโยชน์ในการสืบทอดเผ่าพันธุ์ของมันมากกว่าเมื่อเป็นเช่นนั้นมันเลยบังคับให้เรารักลูกของเรามากกว่าพ่อแม่ของเรา

สมมติว่าเราเอาแนวคิดของนักชีววิทยาสกุลดาร์วินเนียนมามองชีวิตของอับราฮัมและพระเวสสันดร เราก็จะเห็นว่า ระหว่างอับราฮัม (พ่อ) และอิสอัค (ลูก) มีสายสัมพันธ์ในเชิงพันธุกรรมเชื่อมโยงอยู่ เช่นเดียวกัน ระหว่างพระเวสสันดร (พ่อ) และกัณหาขาลี (ลูก) ก็มีสายสัมพันธ์ในเชิงพันธุกรรมนี้เชื่อมโยงอยู่เช่นกัน เมื่อแปลผลมาเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ก็หมายความว่า อับราฮัมมีความรู้สึกผูกพันอย่างยิ่งยวดต่ออิสอัค และในทำนองเดียวกัน พระเวสสันดรก็มีความผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อกัณหาและขาลี

ผู้วิจัยถามตัวเองว่า หากมีคนมาขอลูกเพื่อไปเป็นทาสของเขา ผู้วิจัยจะยอมไหม คำตอบแบบที่ผู้วิจัยไม่ต้องคิดเลยก็คือ “ไม่มีทาง” และผู้วิจัยคิดว่าท่านที่อ่านงานวิจัยนี้น่าจะร้อยลະร้อยก็คงตอบอย่างเดียวกัน ที่เราตอบอย่างเดียวกันเพราะเราอยู่ภายใต้อิทธิพลของยีน ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ในทัศนะของยีนที่อยู่ในตัวเรา ลูกเราเป็นทรัพย์สินที่มีค่าอย่างยิ่งในฐานะที่พวกเขาจะเป็นพาหนะในการสืบทอดเผ่าพันธุ์ของเราต่อไป เมื่อเห็นว่าลูกเราเป็นทรัพย์สินที่มีค่าอย่างยิ่งยวด ยีนก็เลยกำหนดให้เราต้องปกป้องลูกของเราให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ การไม่ยอมยกลูกให้ใครก็คือตัวอย่างหนึ่งของความรับผิดชอบต่อลูกที่ถูกกำหนดโดยยีนโดยที่เราไม่รู้ตัว

มองจากแง่มุมนี้ สิ่งที่พระเวสสันดรและอับราฮัมกำลังประสบอยู่ก็คือการถูกขอให้ทำสิ่งที่สวนทางกับสิ่งที่ยีนในตัวของท่านทั้งสองเรียกร้องให้ทำ ในงานวิจัยของผู้วิจัยที่กล่าวถึงข้างต้น (*ทุกชีในพุทธปรัชญา : มุมมองจากลัทธิดาร์วิน*) ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นว่า อะไรก็ตามที่ไปขัดขวางความต้องการของยีน สิ่งนั้นจะถูกยั่วยุ รบกวน และเป็นภาระที่ต้องแบกรับไปจนกว่าเราจะยอมแพ้ อาจกล่าวได้ว่ารูปแบบชีวิตที่สวนทางกับความต้องการของยีนจะเป็นชีวิตที่เป็นทุกข์ไปจนกว่าเราจะยอมแพ้ ผู้วิจัยยกตัวอย่างชีวิตนักบวชประเภทที่ต้องถือพรหมจรรย์ (เช่นพระในศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและบาทหลวงในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก) เมื่อเราเกิดมาเป็นมนุษย์ เราคือพาหนะของยีน ยีนมีวัตถุประสงค์ที่อยู่ในโลกนี้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ ดังนั้น มันจึงวางแผนการปลูกไว้ในตัวเราทุกคนว่าเมื่อถึงวัยเจริญพันธุ์ (วัยของการแพร่ขยายยีนที่อยู่ในตัวเรา) เราจะต้องสนใจเพศตรงกันข้าม จากนั้นความสนใจนั้นจะนำไปสู่การแต่งงาน มีลูก ดูแลลูกและครอบครัว แล้ววันหนึ่งเราก็ตาย แต่ยีนในตัวเรายังไม่ตาย เพราะมันย้ายไปอยู่ในร่างกายของลูกเรา และเมื่ออยู่ในนั้น มันก็จะทำกับลูกเราแบบเดียวกับที่ทำกับเรา คือมันจะยู่ให้ลูกเราผลิตเผ่าพันธุ์ของเรา (ซึ่งก็คือเผ่าพันธุ์ของมันนั่นเอง) วงจรนี้จะดำเนินไปตราบนานเท่านาน และนี่ก็คือเหตุผลว่าทำไมโลกนี้จึงไม่ว่างเว้นจากสิ่งมีชีวิตอันได้แก่มนุษย์ สัตว์ และพืช

การถือบวชของพระในพุทธศาสนานิกายเถรวาทและบาทหลวงในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกโดยเนื้อหาก็คือการทำให้ขัดกับเจตนารมณ์ของยีนที่ต้องการให้เราขยายเผ่าพันธุ์ สิ่งนี้นักบวชเหล่านี้จะต้องเผชิญหน้าก็คือต้องอดกลั้นความรู้สึกในทางกามารมณ์ตราบนานเท่าที่ยังบวชอยู่ นักบวชเหล่านี้จำนวนหนึ่งได้ละเพศนักบวชออกมาเป็นคฤหัสถ์ และเมื่อละทิ้งเพศนักบวชแล้ว น่าจะร้อยทั้งร้อยก็เดินไปตามเส้นทางที่ถูกกำหนดโดยยีน คือแต่งงาน มีลูก รับผิดชอบครอบครัว แล้ววัน



หนึ่งก็ตายไป ชีวิตนักบวชแบบถือเพศพรหมจรรย์นั้นบางท่านอาจเห็นว่าเป็นชีวิตที่ประเสริฐ ผู้วิจัยไม่ได้คัดค้านเรื่องนี้ ข้าผู้วิจัยยังคิดว่าที่เรารู้สึกว่าชีวิตนักบวชแบบถือเพศพรหมจรรย์เป็นชีวิตที่ประเสริฐกว่าเราก็คงเพราะอำนาจของยีนในตัวเรานี้แหละที่บ่งการให้เรารู้สึกอย่างนั้น เราว่าการถือเพศพรหมจรรย์ยาก เป็นทุกข์ในความหมายว่าต้องประคับประคองอย่างมีสติและมีความอดทนอยู่ตลอดเวลา เมื่อเทียบกับชีวิตเราที่เป็นคนหัดซึ่งมีชีวิตที่ไหลเลื่อนไปตามความปรารถนาของยีน ชีวิตเราจึงมีทุกข์น้อยกว่า เมื่อเรามองไปที่พระหรือนักบวชที่ถือเพศพรหมจรรย์ เราจะรู้สึกว่าคนเหล่านี้เหนือกว่าเราตรงที่เขาสามารถท้าทายการถูกกำหนดโดยยีน เมื่อเห็นว่าพวกเขาเหนือกว่าเรา เพราะสามารถทนต่อความทุกข์ที่เราไม่สามารถทนได้ เราเลยเคารพคนเหล่านี้

ย้อนกลับไปที่ยับราฮัมและพระเวสสันดรอีกครั้ง เมื่อสักครู่นี้เราตั้งข้อสังเกตว่า สิ่งที่พระเวสสันดรและยับราฮัมเผชิญหน้าอยู่คือ การถูกขอให้ท้าทายอำนาจของยีนอย่างที่เราเรียกว่าแรงที่สุดในสายตาของ “ยีน” กัณหา ขาลี และอิสอัค คือสิ่งที่มีความหมายมากในแง่ที่จะเป็นพาหะในการสืบต่อ “ตัวมันเอง” ของยีน แต่สิ่งที่มีความหมายมากนี้กำลังจะถูกทำลาย (ในกรณีของยับราฮัม) หรือทำให้เสี่ยงต่อสวัสดิภาพ (ในกรณีกัณหาและขาลี) ดังนั้น ยีนซึ่งเป็นพลังอำนาจที่มีอำนาจมากจึงต้องทำทุกวิถีทางที่จะสกัดกั้นการทำตามสิ่งที่ถูกร้องขอโดยพระเจ้าให้ทำ (ฆ่าลูกในกรณีของยับราฮัม) และสิ่งที่ถูกร้องขอโดยกฎธรรมชาติให้ทำ (บริจาคลูกให้ไปเป็นทาสของเขา ในกรณีของพระเวสสันดร) หากเป็นคนธรรมดาทั่วไป (เช่นผู้วิจัย) ยีนคงไม่ต้องออกแรงมาก เพราะคนเหล่านี้ไม่ใช่คนที่เข้มแข็งในทางจิตวิญญาณ เช่น หากมีคนมาขอให้ผู้วิจัยทำแบบยับราฮัมหรือพระเวสสันดร ผู้วิจัยมีแต่จะไล่ตะเพิดคนที่มาขอขึ้นไปทันที แต่สิ่งที่ยีนในตัวยับราฮัมและพระเวสสันดรต้องเผชิญหน้าก็คือ “เจตจำนง” ที่เข้มแข็งมาก (อาจจะมากที่สุดเท่าที่จะพบได้ในมนุษย์ทั้งโลก) ที่อยู่ในตัวของ ยับราฮัม และในตัวของพระเวสสันดร

เมื่อมีการปะทะกันระหว่างยีนกับเจตจำนงที่เข้มแข็ง สิ่งที่ยีนจะกระทำก็คือการกดดันให้ปริมาณของความทุกข์ในใจของทั้งสองท่านนี้มีปริมาณมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ท่านผู้อ่านลองนึกเปรียบเทียบกับตนเองดูก็ได้ ถามว่าทำไมเราจึงไม่สามารถฆ่าหรือบริจาคลูกได้ คำตอบคือเพราะเรารู้ว่าความทุกข์อันจะเกิดตามมาจากสิ่งที่ลูกต้องตายหรือหายไปเป็นทาสรับใช้ของเขานั้นมีปริมาณมากเพียงใด เราที่เป็นคนธรรมดาไม่สามารถที่จะทนต่อความทุกข์นั้นได้

เพื่อให้เข้าใจเรื่องนี้ เราอาจจินตนาการเรื่องราว สมมติมีนายกรัฐมนตรีของประเทศหนึ่งมีลูกคนเดียว และเวลานี้ลูกของเขาถูกขบถแบ่งแยกดินแดนจับตัวไป โจรขบถถ่ายวิดีโอให้ดูว่าตอนนี้ลูกของเขาถูกจับขังไว้ในบ้านหลังหนึ่ง โจรยื่นคำขาดว่าให้นายกรัฐมนตรีนี้ปล่อยนักโทษที่เป็นผู้ก่อการร้ายในคุกจำนวนยี่สิบคนออกมาภายในเวลาที่กำหนด ไม่เช่นนั้นโจรขบถจะเชือดคอลูกของเขาให้ตายเหมือนกับที่เคยเชือดคอตัวประกันที่ฝ่ายที่รับผิดชอบไม่ยอมทำตามข้อเรียกร้อง ในวิดีโอ นั้น เขาเห็นโจรขบถจับตัวประกันมัดมือโพล่หลัง นั่งคุกเข่า มีคนช่วยจับสองแขนไว้ อีกคนก็เข้าทางด้านหลัง จิกศีรษะตัวประกันให้เงยหน้าขึ้น แล้วเอามัดปาดลงที่คอของตัวประกัน เลือดพุ่งกระจาย ก่อนจะเสียชีวิต

เขาดูวิดีโอแล้วก็คิดถึงชะตากรรมของลูก เวลานี้เขาตกอยู่ระหว่างความรับผิดชอบสองอย่างคือ รับผิดชอบชีวิตลูกในฐานะพ่อ และรับผิดชอบต่อประเทศในฐานะนายกรัฐมนตรี ไม่ว่าเขาจะตัดสินใจเลือกทางไหนก็ล้วนแล้วแต่มีปัญหาหนักอึ้งใจทั้งนั้น หากผู้วิจัยเป็นนายกรัฐมนตรีคนนี้

ผู้วิจัยจะเลือกทำตามคำขาดของโจร แม้จะรู้ว่าเป็นไปได้ที่ปล่อยโจรขบถยี่สิบคนนั้นออกจากคุกไปแล้ว คนที่จับลูกของผู้วิจัยไปอาจจะฆ่าลูกของผู้วิจัยก็ได้ แต่ที่ผู้วิจัยเลือกที่รักษาชีวิตลูกไว้ก็เพราะผู้วิจัยไม่มี “เจตจำนง” ที่แข็งแกร่งพอที่จะแลกชีวิตของลูกกับประโยชน์ของประเทศชาติ

ว่าไปแล้ว สิ่งที่พระเวสสันดรกับอับราฮัมจะต่อรองด้วยอาจจะหนักหนากว่าเรื่องโจรจับลูกนายก-รัฐมนตรีไปเพื่อแลกกับนักโทษที่เป็นโจรขบถ เพราะสมมติว่าทุกอย่างเป็นไปตามคาด เขาก็ได้ลูกคืน ส่วนที่เสียไปก็คือเป็นภาระของเขาและรัฐบาลที่จะต้องติดตามจับโจรเหล่านี้ต่อไปใหม่ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ในแง่ความสูญเสีย สิ่งที่เราเสียไปในการปล่อยโจรขบถนั้นเทียบไม่ได้เลยกับการสูญเสียในกรณีที่อับราฮัมไม่ทำตามพระประสงค์ของพระเจ้าที่สั่งให้ฆ่าลูก หรือในกรณีที่พระเวสสันดรไม่บริจาคลูก อะไรคือความสูญเสียในกรณีของอับราฮัม คำตอบคือ ตำนานเรื่องนี้ต้องการบอกว่าพระเจ้าจะเลือกอับราฮัมเพื่อให้เป็นบรรพบุรุษของศาสนา ยูดาห์ คริสต์ และอิสลาม กล่าวในแง่หนึ่งก็คือ เดิมพันที่พระเจ้าวางลงก็คือ หากเขาฆ่าลูก เขาจะเป็นผู้ให้กำเนิดศาสนาที่สำคัญสามศาสนา คือ ยูดาห์ คริสต์ และอิสลาม แต่ถ้าเขาปฏิเสธที่จะฆ่าลูก ผลก็คือเขาก็จะกลายเป็นคนธรรมดาที่เกิดขึ้นมาในชีวิตอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ตายไปเหมือนคนอื่นๆ โดยทั่วไป และสามศาสนาที่เรากล่าวถึงก็จะไม่เกิดขึ้น

ส่วนเดิมพันของพระเวสสันดรคือ หากบริจาคลูกได้ ชาติต่อไปพระเวสสันดรก็จะได้เกิดมาเป็นพระ พุทธเจ้าผู้ให้กำเนิดพุทธศาสนา ในทางตรงกันข้าม หากท่านไม่สามารถบริจาคลูกได้ บารมีที่ท่านสะสมมาก็จะบกพร่อง ส่งผลให้ท่านไม่สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้ในชาติถัดไป จากที่กล่าวมานี้ เราจะเห็นว่า ตามทัศนะของท่านผู้แต่งเวสสันดรชาดก สิ่งที่พระเวสสันดรจะต้องตัดสินใจคือระหว่าง “ลูก” กับ “พุทธศาสนา” ท่านจะเลือกอะไร ในคัมภีร์ “มิลินทปัญห” (ปุ๋ย แสงฉาย, 2530) มีข้อความที่บรรยายว่า การตัดสินใจเลือกพุทธศาสนา ไม่เลือกลูก ส่งผลให้พระเวสสันดรประสบความทุกข์อันมหันต์ ดังข้อความต่อไปนี้

ขอถวายพระพร ครั้นพระเวสสันดรพระราชทานพระโอรสพระธิดาไปแล้ว ก็ได้เสด็จเข้าไปภายในบรรณศาลา ทรงพระกนิษฐาด้วยความรักยิ่ง ดวงหทัยได้ร้อนขึ้น เมื่อพระนางสิริมหามายาใจ ก็ได้ปล่อยลมหายใจร้อนๆ ออกมาทางพระโอษฐ์ มีน้ำพระเนตรเจือพระโลหิตไหลนองเต็ม 2 พระเนตรเป็นอันว่า พระเวสสันดรทรงรักพระราชโอรสธิดาอย่างยิ่ง แต่ได้ทรงอดกลั้นความโศกไว้ได้ ด้วยทรงดำริว่า อย่าให้ท่านของเราเสียไปเลย

เราคงจินตนาการได้ว่า ความรู้สึกของอับราฮัมก็คงไม่แตกต่างจากพระเวสสันดร ผู้วิจัยตีความว่า ทั้งพระเวสสันดรและอับราฮัมเป็นคนจิตใจละเอียดอ่อน สมมติว่าเราที่เป็นคนธรรมดา เป็นกัลยาณชนในความ หมายถึงเป็นผู้ที่รู้และแยกแยะได้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว และทำตามสิ่งที่ตนแยกแยะนั้นได้พอสมควร ความเป็นกัลยาณชนเช่นนี้เราให้คะแนนสัก 100 ความเป็นอับราฮัมและพระเวสสันดรก็คงได้คะแนนมากกว่าเรามากมายนัก คราวนี้ลองสมมติว่า เรามีความจำเป็นบางอย่างที่ต้องบริจาคลูก ความทุกข์ที่เกิดแก่เราจะมากมายปานใด ความทุกข์นี้ผู้วิจัยตีความว่าสัมพันธ์กับคุณภาพจิตใจของเรา ยิ่งจิตใจละเอียดอ่อนเท่าใดก็จะมีทุกข์มากเท่านั้น ที่เป็นเช่นนั้นเพราะคนที่มีความละเอียดอ่อน เมื่อเป็นพ่อ ย่อมมีความรับผิดชอบต่อลูกสูงกว่าคนทั่วไป เมื่อเป็นสามี ก็ย่อมมีความรับผิดชอบต่อภรรยาสูงกว่าคนทั่วไปเช่นกัน เนื่องจากทุกข์สัมพันธ์กับความรับผิดชอบ เมื่อพระเวสสันดรและอับราฮัมมีความรับผิดชอบสูงที่สุดในบรรดามนุษย์ทั้งหลายในโลก ความทุกข์ที่จะเกิด



จากความรับผิดชอบต่อชีวิตของลูกและภรรยาในสองท่านนี้ย่อมจะเป็นทุกข์ที่สุดเท่าที่จะเกิดมีแก่มนุษย์ได้

ตัวละครในวรรณกรรมที่ทุกข์มากที่สุดคือตัวละครที่สำคัญที่สุด

ในทัศนะของปรัชญาอัตถิภาวนิยม คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่ความเป็นคนที่รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ชาร์ตกล่าวไว้ว่า “existence precedes essence” ที่มีใจความที่อาจสรุปเป็นภาษาไทยว่า “คนเราต้องเกิดมามีชีวิตก่อน ส่วนสิ่งที่เรียกว่าแก่นสารของชีวิตจะมีหรือไม่มี มีมากหรือน้อย จะเกิดตามมาจากการกระทำของเขาเอง” แนวคิดของชาร์ตนี้เขาเสนอเพื่อต้องการแย้งแนวคิดแบบหนึ่งในการปรัชญาที่เชื่อว่า มนุษย์เราเกิดมาพร้อมสาระบางอย่างเรียบร้อยแล้ว ตัวอย่างความคิดนี้ก็เช่นที่ปรากฏในศาสนาตระกูลยูดาที่เชื่อว่าเมื่อพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ พระเจ้าได้มอบแก่นสารที่เรียกว่าโซลไว้ในทุกชีวิตแล้ว ศาสนาฮินดูก็เชื่ออย่างนี้ ศาสนาพุทธบางนิกายเช่นนิกายเซนก็เชื่ออย่างนี้ (เขาสอนว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมจิตเดิมแท้ที่บริสุทธิ์)

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมยกย่องมนุษย์ที่การเลือกและการรับผิดชอบต่อสิ่งที่เลือกแล้วของเขา พิจารณาในแง่นี้ เราก็จะเข้าใจว่า อับราฮัมและพระเวสสันดรได้เลือกเส้นทางของชีวิตที่จะเป็นผู้นำแสงสว่างในนามศาสนามาแจกจ่ายแก่เพื่อนมนุษย์ การเลือกนี้เป็นการเลือกที่ยิ่งใหญ่ เคียร์ติการ์ตนักปรัชญาอัตถิภาวนิยมคนสำคัญอีกคนหนึ่งมีทัศนะว่า การเลือกนั้นมีได้หลายแบบ การเลือกที่จะใช้ชีวิตอุทิศให้แก่ศาสนาก็เป็นทางเลือกอย่างหนึ่ง สำหรับเคียร์ติการ์ต ศาสนาเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่บางครั้งเพื่อที่เราจะเข้าใจศาสนา เราต้องงดการใช้เหตุผล มีคำคำหนึ่งในภาษาอังกฤษคือคำว่า heart เราอาจแปลคำนี้ว่าใจ ผู้วิจัยคิดว่าแม้หลายเรื่องในพุทธศาสนาสามารถ (และควร) เข้าใจด้วยเหตุผล แต่ก็บางสิ่งที่ไม่สามารถเข้าถึงด้วยเหตุผล เราต้องใช้ใจในการเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ การกระทำของพระเวสสันดรและอับราฮัมเป็นตัวอย่างที่ดีของสิ่งที่เราควรทำความเข้าใจผ่านใจ ไม่ใช่ผ่านสมอง (ซึ่งเป็นภาพแทนการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆผ่านกระบวนการของเหตุผล) เมื่อใช้ใจสัมผัส เราจะรู้สึกได้เองว่า คนอย่างพระเวสสันดรและอับราฮัมนั้นเป็นคนที่หาได้ยากยิ่งในโลก เราอาจทำความเข้าใจสองท่านนี้ด้วยแนวคิดทางชีววิทยาสกุลดาร์วินียนที่เราพิจารณามาแล้วข้างต้น คนแทบทุกคนในโลกใช้ชีวิตตามการบงการของยีน ใครก็ตามที่ใช้ชีวิตตามการบงการของยีน ชีวิตเขาจะราบรื่น ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีอะไรที่จะต้องตัดสินใจอย่างขนานใหญ่ แต่ชีวิตเหล่านี้ก็เป็นชีวิตสามัญพินๆ พบเห็นได้ดาษดื่นในโลก คนเหล่านี้ไม่มีทุกข์อันมหันต์ที่เราเรียกกันว่าทุกข์ที่เรื้อรัง ลึกซึ้ง และยาวนาน จะมีก็แต่ทุกข์ชั่วประเดี๋ยวประด๋าวเท่านั้น แต่สำหรับบางคนที่เป็นคนจำนวนน้อยมาก หายาก เหมือนมหาเข็มนวมมหาสมุทร พวกเขาเลือกที่จะใช้ชีวิตที่เป็นขบถต่อการถูกกำหนดโดยยีน (หากพูดภาษาชีววิทยาสกุลดาร์วินียน) ปกติไม่มีใครที่คิดจะเป็นปฏิปักษ์ต่อยีนโดยไม่มีสาเหตุ แต่คนเหล่านี้พบว่า บางครั้งเพื่อขึ้นไปยืนอยู่บนจุดที่สูงที่สุดในทางจิตวิญญาณ พวกเขาต้องพิสูจน์ตนเองบางอย่าง และจะมีอะไรที่จะเป็นการพิสูจน์ที่สำคัญเท่ากับการท้าทายการบงการของยีน หากท่านผู้อ่านไม่ชอบที่จะใช้ภาษาในทางชีววิทยา ก็อาจจะใช้ภาษาธรรมดาๆ ก็ได้ว่า คนที่จะกลายมาเป็นมหาบุรุษได้อย่างพระพุทธเจ้านั้นต้องพิสูจน์ตนเองด้วยการเลือกสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปไม่เลือก ใครเล่าจะเลือกเดินออกมาจากราชวังที่โอ่อ่าเพียบพร้อมด้วยกามสุขนานาชนิดเช่นนั้น และเป็นธรรมชาติของการเลือกที่จะเดินไปบนเส้นทางของมหาบุรุษ เราต้องเสียสละบางสิ่งที่สำคัญในชีวิต หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชตำหนิพระ



เวสสันดรว่าทำดีด้วยการทำร้ายคนอื่นเช่นลูกและภรรยา หม่อมราชวงศ์ก็ทึ่งจึงลืมนึกไปว่า เพื่อที่จะได้เป็นพระศาสดาผู้ค้นพบพุทธศาสนาอันงดงามและนำมาบอกแก่นักให้แก่นคนทั่วไปที่ไม่ได้ลงแรงร่วมแสวงหากับพระองค์เลย พระองค์จึงต้องทำร้ายจิตใจของพระบิดาและพระมารดา ตลอดจนบุตรและภรรยา ในพระไตรปิฎก มีข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสเล่าว่า ทรงดำเนินออกมาจากประตู่วังเพื่อใช้ชีวิตเป็นนักพรต ท่ามกลางเสียงร้องไห้คร่ำครวญของพระบิดาและพระมารดา มีคนจำนวนหนึ่งในโลกใช้สมองคิดแล้วตำหนิว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลที่ใช้ไม่ได้เพราะมีภรรยาและลูก (ซึ่งยังเป็นเด็กอยู่) แต่แล้วก็ทั้งคนเหล่านี้มาบวช คนที่ตำหนิอาจไม่ทราบว่าการจากภรรยาและลูกมานั้น คนที่เจ็บปวดที่สุดก็คือเจ้าชายสิทธัตถะ ท่านเป็นคนที่มีจิตใจละเอียดอ่อน จิตใจเช่นนี้ย่อมอ่อนไหวต่อความทุกข์มากกว่าจิตใจตามปกติธรรมดา ตัวละครต่างๆ ในเวสสันดรชาดกและในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ล้วนมีชีวิตที่ปกติธรรมดา ไม่ได้อยู่ท่ามกลางความขัดแย้งใดๆ มีแต่พระเวสสันดรและพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่เป็นตัวละครที่ตกอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างการจะเป็นคนปกติธรรมดาๆเหมือนใครเขา หรือจะเป็นคนผิดปกติซึ่งต้องผ่านการทดสอบที่เจ็บปวดทรมานอย่างยิ่งยวด ครั้งหนึ่งในการบรรยายเนื่องในวันวิสาขบูชา ผู้วิจัยได้รับการขอให้ช่วยอธิบายหน่อยว่าที่นับถือพระพุทธเจ้านั้นนับถือตรงไหน ผู้วิจัยตอบว่า ความนับถือที่ผู้วิจัยมีต่อพระพุทธเจ้าหรือบุคคลในตำนานพุทธศาสนาเช่นพระเวสสันดรไม่ได้อยู่ที่ว่าท่านเหล่านี้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์เพียบพร้อมด้วยปัญญาและคุณธรรม แต่อยู่ที่ท่านเหล่านี้เอาชีวิตของท่านที่สามารถเป็นอยู่ง่ายๆปกติธรรมดาๆเหมือนคนทั่วไป ไปอุทิศให้แก่การแสวงหาดวงแก้วที่ประเสริฐซึ่งกว่าจะหามาได้ก็ต้องผ่านการทดสอบให้เจ็บปวดทรมานอย่างยิ่งยวด พระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้ทรงทรมานพระองค์เกือบจะสิ้นชีวิต ระหว่างที่แสวงหาธรรมในป่านั้นก็อยู่อย่างโดดเดี่ยว บางคืน นักพรตสิทธัตถะอาจจ้องมองดวงเดือนแล้วถามตนเองว่า สมัยหนึ่ง เราเคยนั่งอยู่บนลานโล่งของปราสาทฤดูฝนพร้อมภรรยาและลูก ท่ามกลางแสงจันทร์นวลผ่อง สายลมเย็นพัดโชยมาจากขุนเขาที่ล้อมรอบเมือง ลูกนอนหนุนตักแม่ ส่วนเราเองก็นั่งมองดวงเดือนแล้วคิดอะไรบางอย่างในใจ นั่นคืออดีตของเรา ณ เวลานี้เราคือนักพรตโดดเดี่ยว ไม่มีลูกและภรรยาอันเป็นที่รักอยู่ใกล้ๆ ไม่มีพ่อแม่มิตรสหาย มีเพียงต้นไม้ใหญ่สูงตระหง่านและฝูงสัตว์ป่าเป็นเพื่อน ไม่น่าเชื่อว่าชีวิตของเราจะเปลี่ยนแปลงได้ขนาดนี้

สรุป

การให้ทานของพระเวสสันดรเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดการถกเถียงกันในประวัติศาสตร์พุทธศาสนามายาวนาน ใน “มิลินทปัญหา” พระยามิลินท์แสดงความเห็นว่าการให้ทานของพระเวสสันดรไม่สอดคล้องกับหลักทางสายกลาง นักวิชาการสมัยใหม่ตั้งคำถามว่าการให้ทานของพระเวสสันดรเป็นการสร้างปัญหาให้แก่สังคมหรือไม่ และการให้ทานบุตรและภรรยาทำให้เกิดคำถามว่าทำไมพระโพธิสัตว์ซึ่งต้องเป็นคนฉลาดจึงไม่เข้าใจว่าการกระทำนั้นเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการอธิบายและปกป้องการกระทำของพระเวสสันดร โดยอาศัยปรัชญาอัตถิภาวนิยมเป็นเครื่องมือ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมให้ความสำคัญแก่การเลือกและความรับผิดชอบ ผู้วิจัยจะแสดงว่า พระเวสสันดรได้เลือกและรับผิดชอบต่อกระทำของตนอย่างถึงที่สุดแล้ว

ผู้วิจัยคิดว่า เราถามตัวเราเองได้ว่า มีใครในโลกที่ทำตัวได้เช่นนี้บ้าง คำตอบคือไม่มี ผู้วิจัยเองก็ทำอย่างนี้ไม่ได้ ผู้วิจัยนับถือพระพุทธเจ้าเหมือนนับถือนักบวชที่ออกไปบวชเพื่อปกป้องเรา โดยที่เขาไม่



รู้จักเราเลย เขาเสี่ยงชีวิต อยู่ท่ามกลางสนามแห่งความตาย เขามีลูกมีเมีย และระหว่างที่รบอยู่ เขาคิดถึงลูกเมียของเขาที่สุด เขาไม่รู้ว่าเขาจะได้กลับบ้านอีกหรือไม่ แต่แล้ววันหนึ่งเขาก็กลับมาพร้อมสันติสุขสำหรับพวกเรา เราควรเคารวะเขาใช่ไหม

เอกสารอ้างอิง

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2523). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ*. 45 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ปุ๋ย แสงฉาย. (2530). *มิลินทปัญหา*. กรุงเทพมหานคร: ส. ธรรมภักดี.

สมภาร พรหมทา. (2560ก). *พุทธปรัชญาในอิทธิธรรมปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วารสารปัญญา.

สมภาร พรหมทา.(2560ข). *รากเหง้าเราคือทุกข์: พินิจคำสอนเรื่องทุกข์ในพุทธศาสนาผ่านแนวคิดของชาร์ลส์ ดาร์วิน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วารสารปัญญา.

สมาคมพระคริสตธรรมไทย. (2531). *พระคริสต์ธรรมคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่ (ฉบับ 1971)*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมพระคริสตธรรมไทย.

Immanuel Kant. (2002). *Groundwork for the Metaphysics of Morals*. Oxford: Oxford World's Classics.

Jean-Paul Sartre. (1966). *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*. London: Methuen & Co LTD.

Patrick Jory. (2002). The Vessantara Jataka, Barami, and the Bodhisatta-Kings: The Origin and Spread of a Thai Concept of Power. in *Crossroads: An Interdisciplinary Journal of South East Asian Studies*, 6(2).

Phra Prayong Rarengying. (2002). The Vessantara Concept of Charity or Donation. M.A. Thesis, Bangkok: Assumption University.

Søren Kierkegaard. (1986). *Fear and Trembling*. London: Penguin Classic.



กลไกการสร้างสังคมสันติสุขระหว่างคน ๓ วัยในมิติพระพุทธศาสนา ของสังคมไทย

A Mechanic to Strengthen Peace in the Society of Three Groups in Buddhist Viewpoints of Thai Society

¹พระมหาขวัญชัย เขมประไพ, ²แสวง นิลนามะ, ³คงสฤษฎ์ แพงทรัพย์, ⁴ธนาธิป ฮาดเนาลี,
⁵ไชยา เสนแสนยา และ ⁶เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย

¹Phramaha Khwanchai Hemprapai, ²Sawaeng Nilnama

³khongsaris Pangthrap, ⁴Dhanardhip Hardnaulee, ⁵Chaiya Sensaenya and

⁶Penphan Fuangooloy

^{1,2,3,4,5}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4,5}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁶วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

⁶Suphanburi-Srisuvarnabhumi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya

University

¹Corresponding Author's Email: khwanchai.hem@mcu.ac.th

Received January 30, 2025; Revised February 25, 2025; Accepted: February 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาคน 3 วัยในสังคมไทย 2. เพื่อสร้างต้นแบบการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย และ 3. เพื่อขับเคลื่อนกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในศาสนาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 35 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องคน 3 วัยในสังคมไทย คือ 1) ความแตกต่างกันทางกายภาพ เป็นการแสดงให้เห็นผ่านการการแบ่งคนที่เกิดและเติบโตมาในช่วงเวลาที่มีสภาพทางสังคมและประวัติศาสตร์เดียวกัน และมีประสบการณ์ หรือเหตุการณ์สำคัญบางอย่างร่วมกัน 2) ความแตกต่างทางด้านความคิด เป็นการตรวจสอบถึงกระบวนการคิดที่พัฒนาขึ้นตามลำดับช่วงเวลา เป็นการแบ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติ แต่เป็นไปตามการพัฒนาจิตใจเป็นหลัก 3) ความแตกต่างกันทางด้านพฤติกรรมทางสังคม เป็นการแบ่งวัยผ่านการดำเนินชีวิต มีอัตลักษณ์ของแต่ละวัยปรากฏชัดในสังคม อันเป็นลักษณะของการแบ่งตัวตนออกไปตามรูปแบบของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป การสร้างต้นแบบการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย ประกอบด้วย 1) การเข้าใจความแตกต่างกันระหว่างช่วงวัยในสังคมไทย มีความเข้าใจความแตกต่างในระดับต้นคือการเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ การเข้าใจระดับกลางเป็นการเข้าใจหน้าที่ ส่วนการเข้าใจระดับสูงเป็นการเข้าใจถึงวุฒิภาวะที่เข้าใจโลกและปฏิบัติต่อโลกในฐานะเป็นนาย ไม่ใช่เป็นทาส 2)



การสร้างกิจกรรมเรียนรู้ระหว่างช่วงวัยของคน 3 วัยในพระพุทธศาสนา คือกิจกรรมทางวัฒนธรรม มาจากการเข้าใจพิธีกรรมต่างๆ ที่มีในสังคมนั้นเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน กิจกรรมทางสังคม เป็นการเรียนรู้ในแง่ของการปฏิบัติตนตามตำแหน่ง แ่งที่หรือตามกาลเทศะ และกิจกรรมทางศาสนา การพิจารณาหลักความเชื่อทางศาสนา เช่น “การบูชา” และ “อัญชลี” 3) การสร้างต้นแบบการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคน 3 วัยในสังคมไทย การหาต้นแบบในการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนได้นั้นมาจากการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิต การขับเคลื่อนกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา คือ 1) การสร้างสังคมสันติสุขจากความแตกต่างระหว่างช่วงวัย การสร้างสันติสุขปรากฏในหลักการทางศาสนาที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบของสังคมระดับเล็กคือครอบครัว จนถึงระดับใหญ่คือสังคม 2) กลไกขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา คือขับเคลื่อนด้วยชุมชน และขับเคลื่อนด้วยวัด

คำสำคัญ: คน 3 วัย; พระพุทธศาสนา; สังคมสันติสุข

Abstract

The three objectives of this research were purposely made: 1) to study people of three ages in Thai society, 2) to create a model for collaborative learning among people of three ages in the Buddhist dimension of Thai society, and 3) to drive a mechanism for creating a peaceful society among people of three generations in the Buddhist dimension. This research is qualitative research using interviews with 35 experts in related religions through purposive selection. In the research, it was clearly found that 1) Physical differences are shown through the division of people who were born and grew up in the same social and historical conditions and shared some important experiences or events. 2) Thinking differences are an examination of the thought processes that develop sequentially over time. This is a division that is not natural but primarily follows the development of the mind and 3) Social behavioral differences are the division of ages through lifestyles, with the identity of each age clearly visible in society, which is a characteristic of dividing identities according to different forms of culture. Creating a model for collaborative learning among people of three ages in the Buddhist dimension of Thai society consists of: 1) Understanding the differences between age periods in Thai society, understanding the differences at the initial level, which is understanding physical changes, and understanding at the intermediate level, which is understanding the duties. High-level understanding is the understanding of maturity that understands the world and treats the world as a master, not a slave. 2) Creating learning activities between the ages of the 3 generations in Buddhism, namely cultural activities, comes from understanding various rituals in that society as the main components in creating relationships in the community. Social activities are learning in terms of behaving according to one's

position, place or time and place, and religious activities, considering religious beliefs such as "worship" and "anjali". 3) Creating a learning model for living together of the 3 generations in Thai society. Finding a model for learning to live together as a community comes from creating a process of community participation and developing quality of life. The driving mechanism for creating a peaceful society of the 3 generations in the Buddhist dimension is: 1) Creating a peaceful society from differences between generations. The creation of peace appears in religious principles that reflect the form of society at a small level, which is the family, to a large level, which is society. 2) The driving mechanism for creating peace of the 3 generations in the Buddhist dimension is driven by the community and driven by the temple.

Keywords: Three Groups; Buddhism; Peace Society

บทนำ

สังคมสันติสุขเป็นลักษณะสังคมที่ปรากฏในหลากหลายมิติ แต่ที่มีการกล่าวถึงมากที่สุดจากแง่มุมทางศาสนา ดังจะพบการกล่าวถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันด้วยดีจากคัมภีร์พระไตรปิฎกว่า “เราจะไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่อุบาสกทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเรา ตราบเท่าที่อุบาสิกทั้งหลายผู้เป็นสาวิกาของเรา ยังไม่เสียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำไม่แก่ล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วแต่ก็ยังบอก แสดงบัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามปราชิตที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้”(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 168 หน้า 113-114, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงสาวกของพระองค์จะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการเข้าใจหลักปฏิบัติที่ถูกต้องและชัดเจนเป็นหลักสำคัญในการรวมกันทางสังคมที่จะช่วยสร้างอัตลักษณ์บางอย่างที่ชัดเจน

เมื่อกล่าวถึงกลไกการขับเคลื่อนสังคมด้วยความศรัทธา จะพบรูปแบบการแก้ปัญหาโดยอาศัยหลักการทางศาสนาตามที่มีการศึกษาศาสนาผ่านข้อเสนอการพัฒนาระบบความรู้คิด (Cognitive-Development Approaches) ได้เสนอการพัฒนาเด็ก ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุผ่านการรู้คิดบนรากฐานของศาสนาและจิตวิญญาณบนความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและส่วนตัวถือเป็นกระบวนการศึกษาบนฐานคิดในแง่ความเชื่อทางศาสนาและกระบวนการรู้คิดบนฐานวัฒนธรรมและรายละเอียดของศาสนาที่จะชวนให้เกิดการเข้าใจกระบวนการเป็นมนุษย์และคุณค่าต่างๆ ทางสังคมผ่านบริบททางศาสนา (Anne L. Geyer, Roy F. Baumeister, 2005: 412-413) โดยโครงการนี้จะศึกษาพระพุทธศาสนา และสังคมที่ประกอบด้วยสันติสุขที่โครงการนี้เข้าใจคือสังคมโลกทั้งหมด รวมทั้งสังคมไทยเราด้วย คณะผู้วิจัยเข้าใจและทราบว่า ศาสนาสำคัญๆ ในโลกนั้นคิดต่างกันในเรื่อง โครงการวิจัยนี้จะพิจารณาลักษณะร่วมของทุกศาสนาบนพื้นฐานความเชื่อ และจะพิสูจน์ให้เห็นในงานวิจัยว่า ทุกศาสนาเป็นมิตรที่ดีต่อกัน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างศาสนาเป็นปัญหาปลาย่อย ตามที่ พระมหาบุญเลิศ ชัยธานี และคณะพบว่า ความขัดแย้งนั้นเกี่ยวข้องกับหลากหลายทั้งด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ และชาติพันธุ์ เมื่อสามารถแก้ไขได้อย่าง



นำไปสู่ความยั่งยืน หากเรามีระบบการศึกษาศาสนาร่วมกันอย่างจริงจัง งานวิจัยนี้ส่วนหนึ่งทำในฐานะที่เป็นโครงการศึกษาศาสนาธรรมกันที่เวลานั้นและยังต่อยอดไปสู่การสร้างศาสนาสันติสุขระหว่างคน 3 วย (พระมหาบุญเลิศ ช้วยธานีและคณะ, 2561: 178)

โครงการนี้ได้ดำเนินการภายใต้การเข้าใจปัญหาของคน 3 วยที่ประกอบด้วยเด็ก คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุเริ่มมีความขัดแย้งกันในเรื่องของการดำเนินชีวิตและทัศนคติต่อการมองโลกทำให้เกิดปัญหาที่นำไปสู่การแตกแยกในครอบครัว อันเป็นปัญหาพื้นฐานจังหวัดปทุมธานี มีนโยบายพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความสามารถและคุณธรรม เพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของประเทศชาติ พร้อมยังมีการส่งเสริมโครงการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลข้าราชการ นักเรียน นักศึกษาและประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับการนำหลักศาสนาไปใช้ในการเชื่อมโยงสังคมเข้าด้วยกัน ญัตติพงศ์ธัช กุรัตนธรรมาและคณะได้อธิบายถึงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมไว้ในแง่ของการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยได้เสนอแนะการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง (ญัตติพงศ์ธัช กุรัตนธรรมาและคณะ, 2560: 2-3)

เทศบาลเมืองบึงยี่โถ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี อยู่ห่างจากกรุงเทพ เป็นระยะประมาณ 25 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 15.393 ตารางกิโลเมตร หรือ 9,892 ไร่ ที่ตั้งสำนักงานเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ตั้งอยู่หน้าหมู่บ้านทิวสน เลขที่ 1 หมู่ที่ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี สาเหตุที่มีการยกฐานะเป็น "เทศบาลเมืองบึงยี่โถ" สืบเนื่องจากในปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2554) เขตพื้นที่ตำบลบึงยี่โถมีความเจริญเติบโตและมีการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านอย่างรวดเร็ว เช่น การพาณิชยกรรม การท่องเที่ยว การศึกษา การอุตสาหกรรม การกีฬา การคมนาคมขนส่ง และสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นสังคมเมืองมากขึ้น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในตำบลบึงยี่โถมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเป็นสังคมเมือง เทศบาลเมืองบึงยี่โถในฐานะที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีภารกิจหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ ดูแลคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนตำบลบึงยี่โถให้มีความอยู่ดีกินดี มีคุณภาพกายและคุณภาพใจที่ดี จึงมีความจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงฐานะขององค์กรให้ใหญ่ขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม และเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการ แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นไปอย่างทั่วถึง ครอบคลุม รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีผู้นับถือศาสนาพุทธ เกือบทั้งหมด ของจำนวนประชากรทั้งหมดในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ

ปัญหาของเทศบาลบึงยี่โถเกี่ยวเนื่องกับความเป็นเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร และมีการขยายตัวการด้านอุตสาหกรรม มีการจัดสร้างหมู่บ้านจัดสรรเพิ่มขึ้น ประชาชนต่างย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่เพิ่มขึ้น ทำให้จำนวนคนที่เข้ามาอาศัยอยู่มีความแออัด ชุมชนหนาแน่นขึ้น เกิดปัญหาเกี่ยวข้องกับทรัพยากรทั้งเรื่องน้ำเสีย ปัญหาขยะมูลฝอย อีกทั้งปัญหาอาชญากรรมและมิจฉาชีพมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยที่หลากหลายทำให้เกิดความกระทบกระทั่งและเกิดเป็นปัญหาทะเลาะวิวาท อาจส่งผลให้เกิดการอยู่อย่างโดดเดี่ยว

ในกรอบยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดปทุมธานีมียุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณภาพชีวิต ในกรอบที่ 4 ว่าด้วยยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีแนวทางการพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยในกรอบดังกล่าวเป็นการพัฒนาด้านการพัฒนาสังคม คุณภาพชีวิต และ

ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเทศบาลเมืองบึงยี่โก ได้ดำเนินการให้การสนับสนุนจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ที่มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุคนพิการได้จดทะเบียนเป็นผู้พิการกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และผู้ป่วยโรคเอดส์ในชุมชน มีการช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่างๆ (สำนักงานเทศบาลเมืองบึงยี่โก, 2566)

ในงานวิจัยนี้จึงเป็นการนำเสนอการอยู่ร่วมกันของคน 3 วัยผ่านการบริหารจัดการของภาครัฐและหน่วยงานเอกชนที่มีส่วนสำคัญในการสร้างพื้นที่และกิจกรรมโดยโยงผ่านกิจกรรมต่างๆในแง่วิถีชีวิตและสุขภาพอนามัยของประชาชน เทศบาลเมืองบึงยี่โกได้ตั้งศูนย์การแพทย์และฟื้นฟูบึงยี่โก รมรงค์และเผยแพร่การให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านสาธารณสุข การดูแลสุขภาพ การป้องกันและรักษาโรค ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนออกกำลังกาย (เต้นแอโรบิค) ในชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพแข็งแรง โดยการสนับสนุนงบประมาณในการสร้างลานกีฬาให้กับชุมชน สำหรับให้ประชาชนได้ออกกำลังกาย ทางด้านกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ เทศบาลเมืองบึงยี่โกได้ส่งเสริมให้เด็ก ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายและฝึกฝนกีฬา ร่วมกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมพัฒนาเยาวชน เพื่อพัฒนาให้เป็นคนที่มีสุขภาพ ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และสังคม โดยมีความตระหนักในคุณค่าของการกีฬา นันทนาการ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เด็ก เยาวชนไปในแนวทางที่ถูกต้อง ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อีกทั้งเทศบาลเมืองบึงยี่โก ได้ส่งเสริมสนับสนุนวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ อาทิ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา จัดงานวันเด็ก จัดกิจกรรมเนื่องในวันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ และวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในเขตเทศบาล มีความรู้ความเข้าใจในจารีตประเพณีอันดีงาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคน 3 วัยในสังคมไทย
2. เพื่อสร้างต้นแบบการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย
3. เพื่อขับเคลื่อนกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กลไกการสร้างสังคมสันติสุขระหว่างคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้รับหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.87/2567 วันที่รับรอง 11 มีนาคม 2567 มีหลักการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ประกอบด้วย งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัย รูปแบบการสร้างสังคมสันติสุข เป็นต้น และเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยกับการสร้างสังคมสันติสุขโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) กระบวนการกลุ่ม (group process)



ขั้นตอนที่ 2 ประชากร/พื้นที่วิจัย

1) ประชากรในการศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

- กลุ่มนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน
- กลุ่มนักวิชาการด้านสันติศึกษา จำนวน 5 คน
- กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน
- กลุ่มผู้นำองค์กรส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 คน
- กลุ่มตัวแทนกลุ่มต่างๆ จำนวน 15 คน

2) พื้นที่การวิจัย ได้แก่ 1) ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ อำเภอบึงยี่โกะ จังหวัดปทุมธานี 2) ศูนย์พัฒนาเด็ก อำเภอบึงยี่โกะ จังหวัดปทุมธานี 3) วัดเขียนเขต อำเภอบึงยี่โกะ จังหวัดปทุมธานี

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างในการสัมภาษณ์คน 3 วัย ตัวแทนพระพุทธศาสนา ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและกระบวนการอยู่ร่วมกันของคน 3 วัย ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และกิจกรรมกลุ่ม (Group Process) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดการอยู่ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย โดยมีลักษณะแบบสัมภาษณ์ 3 แบบ คือ 1) แบบสัมภาษณ์กลุ่มคน 3 วัย 2) แบบสัมภาษณ์ตัวแทนพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย 1.เก็บข้อมูลเชิงเอกสารนั้นเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากแหล่งวิจัย เช่น ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

2. เก็บข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และกระบวนการกลุ่ม เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์และสรุปผล เมื่อผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วก็จะนำข้อมูลมาจัดระบบเป็นหมวดหมู่เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย จากเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัย ในมุมมองพระพุทธศาสนา และนำข้อมูลที่ได้มาหารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ต่อจากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยได้จัดระบบหมวดหมู่ของการวิเคราะห์เรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อขับเคลื่อนกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 แนวคิดเรื่องคน 3 วัยในสังคมไทย พบว่า การแบ่งคนเป็น 3 วัยตามนัยทางศาสนากับสังคมมีความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

1) ความแตกต่างกันทางกายภาพ เป็นการแสดงให้เห็นผ่านการการแบ่งคนเป็นยุคต่างๆ ที่เรียกว่า เจเนอเรชั่น มาจากกลุ่มคนที่เกิดและเติบโตมาในช่วงเวลาที่มีสภาพทางสังคมและประวัติศาสตร์เดียวกัน และมีประสบการณ์ หรือเหตุการณ์สำคัญบางอย่างร่วมกัน เจเนอเรชั่นจึงเป็นกลุ่มคนที่เกิดในช่วงปีเดียวกัน และมีเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตร่วมกัน แต่ละเจเนอเรชั่นจึงมีประสบการณ์ที่สั่งสมร่วมกันมา อีกทั้งปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงดูของพ่อแม่ เพื่อน สื่อ และวัฒนธรรมประชานิยม ล้วนแต่หล่อหลอมให้เกิดเป็นค่านิยมร่วมของกลุ่มคนที่เกิดในช่วงเวลาเดียวกัน

2) ความแตกต่างทางด้านความคิด เป็นการตรวจสอบถึงกระบวนการคิดที่พุทธศาสนิกชนได้พิจารณาว่าวัยนั้นล้วนแตกต่างกันไปในแต่ละคนจะฝึกฝนตนเอง ให้เข้าใจถึงคำว่า ชีวิต คือ เป็นอยู่ ไม่แก่ ควรจะเรียกว่า ชีวิตจริง ถ้ายังแก่ ตายได้ อย่างนี้มันไม่ใช่ชีวิต เป็นชีวิตที่ตาย ลองไปเปรียบเทียบกันดูว่า ชีวิตที่รู้จักตาย และชีวิตที่ไม่รู้จักตาย ชีวิตที่รู้จักตายเท่านั้นแหละที่มันจะมีปัจฉิมวัย คือชีวิตบั้นปลาย ถ้าเป็น ชีวิตนิรันดร์เสียแล้วมันไม่มีชีวิตบั้นปลาย ไม่มีบั้นต้น ไม่มีชั้นกลาง ส่วนการจำกัดด้วยอายุทำให้การบรรลุภาวะจิตขั้นสูงนั้นไปด้วยกันไม่ได้กับงานทางโลก ท่านจึงสนับสนุนแนวปฏิบัติแบบดั้งเดิมที่ให้ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้นในพระพุทธศาสนาถูกจำกัดไว้เฉพาะแก่บุคคลจำนวนไม่มากนัก การแบ่งนี้มาจากการแบ่งให้เห็นการพัฒนาจิตใจหรือความคิดที่ไม่ใช่แค่การเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่จะเกิดขึ้นหรือเป็นไปได้ตามการฝึกฝนขึ้นตามลำดับและนำไปสู่ผลคือการบรรลุถึง

3) ความแตกต่างกันทางด้านพฤติกรรมทางสังคม เป็นการแบ่งวัยผ่านการดำเนินชีวิต กล่าวคือ เยาวชนที่ยังเด็กๆ และคนแก่ๆ หัวหงอกอาจจะมึนลักษณะเหมือนกันคือยังไม่รู้อะไร เพราะชีวิตยังคงวุ่นวายหาความสงบไม่เจอ ทุกเรื่องมันจบไม่ได้ ถ้ามันยังไม่ถึงความสงบสุข ช่วยกำหนดกันไว้ให้ดีๆ ทุกเรื่องจึงหยุดไม่ได้ ถ้ายังไม่ไปจนถึงความสงบสุข จึงต้องดิ้นรนอยู่ร่ำไป และสร้างปัญหาตามมาจนยุ่งเหยิงไปหมด จนกว่าความสันติ หรือ ความสงบสุขจะเกิดขึ้น นั่นคือจุดหมายปลายทางของมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเยาวชนหรือคนแก่การแบ่งแยกความแตกต่างกันนี้เป็นการแบ่งแยกทางด้านวุฒิภาวะทางสังคม ซึ่งวิธีการดังกล่าวยังรวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ของแต่ละวัยขึ้นในทางสังคม อันเป็นลักษณะของการแบ่งตัวตนออกไปตามรูปแบบของวัฒนธรรมทั่วไป ประวัติศาสตร์ตำนาน การจัดตั้งองค์กร และดินแดนที่แตกต่างกันออกไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การสร้างต้นแบบการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย พบว่า การสร้างต้นแบบแต่ละองค์ประกอบ ประกอบด้วย

1) การเข้าใจความแตกต่างกันระหว่างช่วงวัยในสังคมไทย ท่าทีของสังคมไทยมองเรื่องการแบ่งบุคคลไปตามลักษณะที่หลากหลาย แต่การแบ่งช่วงอายุเป็น 3 วัยนั้นเป็นไปตามลักษณะอย่างกว้างๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่างและช่วงเวลาในกระบวนการพัฒนาที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นด้านอารมณ์ เหตุผล ความรับผิดชอบ รวมถึงท่าทีต่างๆ ในการปฏิบัติตน ซึ่งจากแง่คิดดังกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นความเข้าใจในความแตกต่างกัน ดังนี้ 1) ความเข้าใจในระดับต้น เป็นการเข้าใจตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจสภาวะรอบตัวที่เข้าใจทางวัตถุ โดย



กระบวนการทางกายภาพที่สะท้อนให้เห็นความต้องการที่อยู่ภายใน การเข้าใจกระบวนการทางกายภาพในทางพระพุทธศาสนาจึงถือเป็นการรับรู้ในแง่ของการเข้าใจกิเลสเป็นหลัก 2) ความเข้าใจในระดับกลาง เป็นการเข้าใจในการทำหน้าที่ (duty) ของสังคมที่มาพร้อมกับลักษณะเป้าหมายในชีวิตที่เป็นไปตามลักษณะของข้อกำหนดทางสังคม การกล่าวถึงบุคคลที่มีอายุและได้รับการยกย่องจึงเป็นกลไกในการยอมรับว่า คนที่มีอายุไม่ใช่ในฐานะของผู้เกิดนาน แต่เป็นไปของผู้ประพาศธรรมมานานกว่ากัน จึงเป็นข้อกำหนดหนึ่งว่า หากผู้มีความรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตนเองได้ คนนั้นก็ถือว่ามั่งคั่งในทางพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันการยกย่องบุคคลเช่นนั้นก็เป็นเรื่องที่ควรกระทำเป็นไปตามเงื่อนไขที่ยอมรับว่าตนเองหรือปัจเจกบุคคลเป็นศูนย์กลางที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม 3) ความเข้าใจในระดับสูง การเข้าใจกระบวนการทางธรรมชาติกับหลักการเชิงอุดมคติทางศาสนาที่มองว่า ธรรมชาตินั้นจัดมาในลักษณะที่เป็นรูปธรรมเป็นไปตามสภาวะการเจริญเติบโตของร่างกายที่ต้องการกิน การเสพอันเป็นความจำเป็นในการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาก็ไม่ได้แนะนำหรือไม่ได้ขอร้อง หรือบังคับให้ตัดสิ่งเหล่านี้ออกไปโดยสิ้นเชิง โลกก็กลายเป็นบทเรียนสำหรับเรา การควบคุมตนเองในแง่หนึ่งจึงเป็นการผานกันเข้าระหว่างวัตถุกับจิตใจ บนฐานของการไม่ได้ทำลายทั้งหมด แต่ก็ไม่ได้เป็นทาสคือยอมทุกอย่าง เรียกว่ามีภูมิมาปฏิบัติ

2) การสร้างกิจกรรมเรียนรู้ระหว่างช่วงวัยของคน 3 วัยในพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ระหว่างคน 3 วัยในทางศาสนาจึงมาจากข้อกำหนดเหล่านี้ คือ 1) กิจกรรมทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการใช้หลักการปฏิบัติมาเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างกิจกรรม ในแง่ของการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนั้นเป็นการมาจากการเข้าใจกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนที่มีฐานมาจากการเข้าใจพิธีกรรมต่างๆ ที่มีในสังคมนั้นเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน 2) กิจกรรมทางสังคม เป็นการเรียนรู้ในแง่ของการปฏิบัติตนตามตำแหน่ง แห่งที่หรือตามกาลเทศะอันเป็นกระบวนการสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่ทำให้พลวัตและความตึงเครียดภายใน ความซับซ้อนของศาสนาไทยแบบหลอมรวมเป็นระเบียบคือการจับเข้ามาใส่ใน บริบท การสร้างบริบทเช่นนี้ต้องแยกแยะให้ชัดเจนออกจากกระบวนการกลาย เป็นลูกผสมทางวัฒนธรรมหรือศาสนา 3) กิจกรรมทางศาสนา เป็นการเรียนรู้ในระดับของพิธีกรรมที่มีเรื่องของพิจารณาในแง่ของหลักความเชื่อทางศาสนา เช่น “การบูชา” และ “อัญชลี” ว่าเป็นความเชื่อทางศาสนาที่พวกเขาแสดง ออกมาและเป็นปัจจัยภายในที่สะท้อนให้เห็นทางสายตา “การบูชาไม่ใช้การทำตามทฤษฎี แต่มีกระบวนการกระตุ้นในตัวโดยอัตโนมัติ สร้างความเคารพจาก จิตวิญญาณให้ปรากฏแก่สายตาอย่างชัดเจน และปลูกฝังลงไปในร่างกายของ ผู้ศรัทธาตั้งแต่วัยเด็ก

3) การสร้างต้นแบบการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคน 3 วัยในสังคมไทย หลักการหาต้นแบบในการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนได้นั้นมาจากการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการคัดสรรเลือกเอาว่าชุมชนมีกลุ่มใดมากและน้อย ซึ่งพบว่าการชุมชนทุกที่มีผู้สูงอายุมากจึงต้องมีการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางแล้วนำให้กลุ่มอื่นมาร่วมกิจกรรมด้วยการเชิญวัยอื่นมาร่วมกิจกรรม นำไปสู่การช่วยเหลือดูแล และพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตลอดจนผู้ด้อยโอกาส เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาบ้านเมือง ในการดูแลทุกข์สุขของพี่น้องประชาชนในทุกเพศทุกวัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยที่ผ่านมามีการจัดตั้งศูนย์ต่างๆ ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้สูงอายุ การที่พวกเราทุกคนต่างช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน อย่างน้อยๆ ก็คนในครอบครัวเดียวกัน ไม่คิดทอดทิ้ง ปล่อยให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพัง มอบความสุขให้เป็นพลังในการใช้ชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัย ในมิติพระพุทธศาสนา พบว่า การอยู่ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมบนฐานคิดของการให้วัยใดๆ วัยหนึ่งเป็น จุดเชื่อมต่อไปสู่วัยอื่นๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การสร้างสังคมสันติสุขจากความแตกต่างระหว่างช่วงวัย การสร้างสันติสุขปรากฏใน หลักการทางศาสนาที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบของสังคมระดับเล็กคือครอบครัว จนถึงระดับใหญ่คือ สังคม คือ ก. การสร้างสันติสุขระหว่างคน 3 วัยในครอบครัว การใช้ครอบครัวเป็นพื้นฐานในการสร้าง สันติสุขเป็นการเข้าใจถึงลักษณะการอยู่ร่วมกัน โดยพื้นฐานของการเข้าใจความขัดแย้งที่อยู่ใน ครอบครัวซึ่งเริ่มจากความอิจฉาริษยาและความตระหนี่เป็นหลักในการสร้างความขัดแย้งกัน การ แก้ปัญหาครอบครัวนี้จึงมาจากการเปลี่ยนมุมมองต่อการมองทุกอย่างเป็นวัตถุหรือมองในทางชีววิทยา ในพระพุทธศาสนาจึงเสนอแนวทางในการการมองในเชิงอุดมคติทางฝ่ายวิญญาณสูงสุด เป็นการสร้าง คุณค่าให้กับทุกสิ่งมากขึ้นอย่างการมองบุคคลอย่างพ่อแม่ไม่ใช่เป็นเพียงพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ ที่ให้เกิดลูก ออกมา แต่เป็นผู้ที่เป็นอย่างนั้น เป็นผู้ที่เป็นอย่างนี้กระทั่งเป็นพระอรหันต์ในครอบครัว ข. การสร้าง สันติสุขระหว่างคน 3 วัยในสังคม เป็นการสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันภายในสังคม และการ สร้างสันติสุขจากความหลากหลายเช่นนี้ยังเป็นประเด็นในศาสนาศึกษาไทยด้วย ประเด็นดังกล่าวคือ นักวิชาการต่างศึกษาศาสนาไทยด้วยความ ยากลำบาก เนื่องจากศาสนาไทยมีความซับซ้อน ไม่ ปะติดปะต่อกัน ตัดไขว้กัน ไปมา และมีการจัดระเบียบพิธีกรรมความเชื่อเป็นลำดับขั้น

2) กลไกขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา เป็นการวางระบบ กลไกให้เกิดการเชื่อมโยงกันระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีการ ขับเคลื่อน ดังนี้ ก. การขับเคลื่อนด้วยชุมชน เป็นการนำเอาหลักการคิดในการอยู่ร่วมกันมาผสมผสาน เข้ากับกิจกรรมที่ทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมได้ เป็นการบูรณาการทุกกลุ่มวัยเข้ามาอยู่ด้วยกัน ข. การ ขับเคลื่อนด้วยวัด เป็นการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งได้ด้วย ตนเองของแต่ละชุมชน เป็นการพัฒนาวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน วัดนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในแง่ ของการเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กลไกการสร้างสังคมสันติสุขระหว่างคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของ สังคมไทย ได้ผลสรุปเป็นประเด็นๆ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องคน 3 วัยในสังคมไทย พบว่า การศึกษาคน 3 วัยในสังคมไทยเป็นการเข้าใจความแตกต่างทางด้านกายภาพที่ในแต่ละคนที่เกิดต่างกันจะมีพฤติกรรมแสดงออกที่ต่างกันไป รวมถึงความตั้งใจนี้อาจเป็นไปได้ว่ามีความแตกต่างทางความคิดและความแตกต่างด้านพฤติกรรม การ แสดงออกทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นผ่านการปฏิบัติตน สอดคล้องกับงานของสุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ และคณะ (สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ และคณะ, 2536: 77-78) เสนอการศึกษาแบบแผนและปัจจัยที่มี ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัยคือ บิดามารดา บุตรและหลาน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์สนิทสนมกับบิดามารดา และมากกว่านั้นยังมีการพูดคุย



แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างตนเองและบิดามารดาที่เข้าใจกันอยู่ในเกณฑ์ดีทั้งคู่ แม้มีความคิดเห็นหรือค่านิยมเกี่ยวกับชีวิตแตกต่างกันไปบ้างก็ตาม สำหรับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตอบกับบิดามารดา คือ เพศ อายุ การศึกษา สถานที่เกิด และที่อยู่อาศัยของมารดา แต่ปัญหาคือช่องว่างระหว่างวัยมีเพียงอายุและการศึกษาของผู้ตอบเท่านั้นที่ส่งผลกระทบ สำหรับการช่วยเหลือและสนับสนุน หากเป็นเรื่องส่วนตัวและปัญหาการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญส่วนใหญ่จะพึ่งพาผู้สมรส แต่หากพึ่งพาเรื่องการเงินส่วนใหญ่จะพึ่งพาพี่น้อง

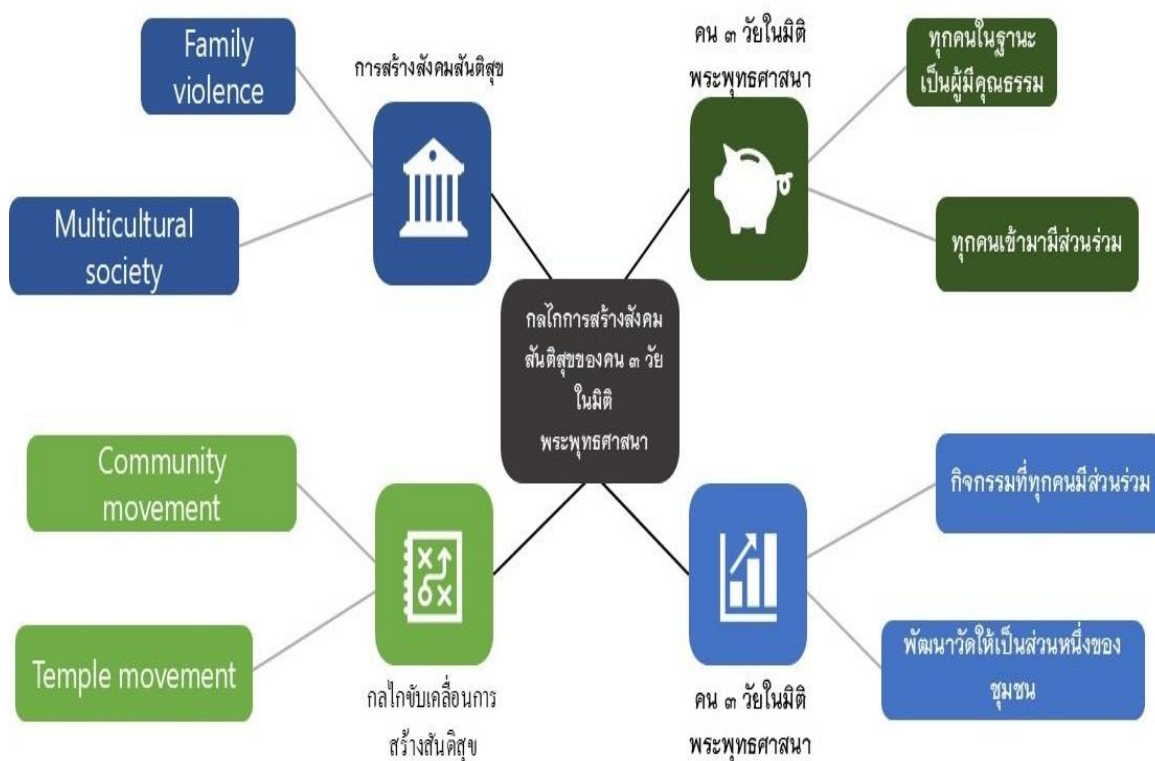
2. การสร้างต้นแบบการเรียนรู้ร่วมกันของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของสังคมไทย มาจากการเข้าใจความแตกต่างที่แต่ละวัยมีอันแสดงออกให้เห็นผ่านกระบวนการพัฒนาไม่ว่าทางด้านอารมณ์ เหตุผล ความรับผิดชอบ อันเป็นไปตามวุฒิภาวะของแต่ละบุคคลที่แสดงออกมา ทั้งนี้ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าวัยกับวัตถุนั้นเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกันการปฏิบัติได้ถูกต้องต่อวัตถุนั้นเป็นวิธีการปฏิบัติตามหลักทางสายกลาง สอดคล้องกับงานของณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมาและคณะ (ณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมาและคณะ, 2560: 89) ได้อธิบายถึงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมไว้ในแง่ของการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยได้เสนอแนะการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพราะชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่คนในชุมชนให้ความเลื่อมใสศรัทธา นับถือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า หากมีปัญหาลึ้นในชุมชน คนในชุมชนจะได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และงานวิจัยของบัญชาพงษ์พานิช และคณะ (บัญชา พงษ์พานิช และคณะ, 2563) ได้เสนอถึงการพัฒนากิจการทางพระพุทธศาสนาผ่านงานด้านศาสนประเพณี ที่เน้นประเพณีในการรวมกันระหว่างวัดกับชุมชน ผ่านคณะสงฆ์และฆราวาสจะร่วมกันสร้างประเพณีขึ้นมา ศาสนธรรมอันมาจากความที่วัดนั้นจะเป็นองค์กรสำคัญในการเป็นรากฐานแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในการสืบทอด รักษาคำสอนและแนวทางการปฏิบัติ และศาสนสมบัติ อันเป็นการบริหารให้สอดคล้องกันตามแนวทางพระวินัยให้เหมาะสมกับพระภิกษุสงฆ์ และสอดคล้องกับระเบียบการบริหารร่วมสมัย

3. การขับเคลื่อนกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา ต้องให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอย่างเป็นขั้นตอน สุดท้ายกลไกขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา เป็นการวางระบบกลไกให้เกิดการเชื่อมโยงกันระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการขับเคลื่อนด้วยชุมชน เป็นการนำเอาหลักการคิดในการอยู่ร่วมกันมาผสมผสานเข้ากับกิจกรรมที่ทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมได้ เป็นการบูรณาการทุกกลุ่มวัยเข้ามาอยู่ด้วยกัน และการขับเคลื่อนด้วยวัด เป็นการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งได้ด้วยตนเองของแต่ละชุมชน สอดคล้องกับงานของพระมหาบุญเลิศ ช่วยธานีและคณะ (พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานีและคณะ, 2561) ได้เสนอการผสมผสานกลไกทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีนและเมียนมาร์ โดยเสนอถึงการใช้กลไกทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการสานสัมพันธ์นำมาซึ่งความสันติสุขได้จริงนั้นมาจากการร่วมกันระหว่างองค์กร คือ องค์กรของรัฐทั้งสองฝ่ายได้ร่วมมือจัดทำแผนงานและโครงการกิจกรรมทางศาสนา มีการยกระดับทุนทางวัฒนธรรมมาส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวบ้าน ในระดับประชาชนคือ ประชาชนมีความร่วมมือในการจัดกิจกรรม

ทางศาสนาด้วยกัน ทำให้ประชาชนเปิดรับความเป็นมิตรภาพต่อกันระหว่างศาสนาและระหว่างชาติ และงานวิจัยของสุชาติ เศรษฐมาลินี (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2558) ได้ใช้แนวทางการมีปฏิสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกันอย่างเข้มข้นภายใต้การเคารพในความแตกต่าง และการสร้างอัตลักษณ์ร่วมบางอย่างเพื่อ ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน การมีส่วนร่วมในตัดสินใจปัญหาของชุมชนร่วมกัน และความพยายามที่จะ เข้าใจผู้อื่น โดยรูปแบบของสังคมสันติสุขภายใต้เงื่อนไขนี้จะเป็นการใช้กลไกการสานเสวนาทางศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง กลไกการสร้างสังคมสันติสุขระหว่างคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาของ สังคมไทย ได้องค์ความรู้ใหม่ที่นำเสนอการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา ดังนี้



ภาพประกอบ 1 กลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา

จากภาพนี้อธิบายถึง การอยู่ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมบนฐานคิดของการให้วัยใดๆ วัยหนึ่งเป็น จุดเชื่อมต่อไปสู่วัยอื่นๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การสร้างสังคมสันติสุขจากความแตกต่างระหว่างช่วงวัย คือ

-Family violence ลดความรุนแรงในครอบครัว เป็นสังคมที่พระพุทธศาสนาให้คุณค่าทุกคน ในฐานะเป็นผู้มีคุณธรรมมากกว่าจะเป็นแค่บุคคลตามธรรมชาติเท่านั้น

-Multicultural society สร้างสังคมที่มีความหลากหลาย เป็นการสร้างความเข้าใจในการอยู่ ร่วมกันภายในสังคมด้วยการเปิดพื้นที่ให้แต่ละคนได้เข้ามาร่วมกับบุคคลอื่น



2) กลไกขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา คือ

-Community movement เป็นการขับเคลื่อนด้วยชุมชน เป็นการนำเอาหลักการคิดในการอยู่ร่วมกันมาผสมผสานเข้ากับกิจกรรมที่ทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมได้ เป็นการบูรณาการทุกกลุ่มวัยเข้ามาอยู่ด้วยกัน

-Temple movement เป็นการขับเคลื่อนด้วยวัด เป็นการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งได้ด้วยตนเองของแต่ละชุมชน เป็นการพัฒนาวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน วัดนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในแง่ของการเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การสร้างกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนาถือเป็นพื้นฐานในการมูลค่าให้กับส่วนอื่นๆ และทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่เศรษฐกิจและการเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในระดับครอบครัวจนถึงประเทศชาติ จึงถือเป็นความจำเป็นที่ทั้งภาครัฐและชุมชนจะต้องเห็นความสำคัญและช่วยกันรณรงค์ให้เกิดขึ้น ฉะนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและหามาตรการในการรักษาด้วยการออกนโยบายเพื่อป้องกันและแก้ไข ซึ่งพอจะแนะนำได้ ดังนี้

1.1 หน่วยงานภาครัฐ

1) ฝ่ายวัฒนธรรม ควรวางรูปแบบการจัดการสานเสวนาระดับชุมชนและระดับชาติ อย่างเป็นระบบ เข้าไปตรวจสอบและเสนอแนะวิธีการที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้มีราคาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชนในพื้นที่ ไม่ให้เยาวชนออกมาอยู่ชุมชนเมือง ซึ่งจะยิ่งทำให้เกิดปัญหาผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาแต่ขาดการสืบสานให้เกิดมูลค่าได้อย่างน่าเสียดาย อีกทั้งต้องประชาสัมพันธ์ให้สังคมร่วมรับรู้ถึงวัฒนธรรมเหล่านี้ว่าเป็นสมบัติของชาติต่อไป

2) ฝ่ายการศึกษา ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจด้านวัฒนธรรม ประเพณีพระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐาน อีกทั้งรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม

3) ฝ่ายมนุษย์และสังคม ควรมีการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการ การพัฒนาสินค้าและการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนวัฒนธรรมอื่น และบูรณาการให้เกิดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์รักษาในภาพรวมของประเทศไทยต่อไป

4) ฝ่ายพระสงฆ์ ควรแนะนำและให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทย มีองค์ความรู้ทั้งในแง่ของหลักธรรมและจริยธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

1.2 หน่วยงานภาคเอกชน

ควรส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมถึงเข้ามามีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงวัฒนธรรม ส่งเสริมพหุวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อีกทั้งเผยแพร่ให้ประจักษ์แก่กันทั้งชาวไทยและต่างชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำแนวคิด กลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา และศึกษาถึงแนวคิดทางในการจัดทำแผนการศึกษาศาสนา ในรายวิชาของหมวดการศึกษาสังคม

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่องกลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในมิติพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องคน 3 วัยและการสร้างสังคมสันติสุข ฉะนั้น จึงขอเสนอแนะหัวข้อให้ผู้สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ทำต่อไป ดังนี้

- 1) กลไกการสร้างสังคมสันติสุขของคนผู้มีบารมีในสังคมพหุวัฒนธรรม
- 2) การพัฒนาและขับเคลื่อนสังคมสันติสุขของคน 3 วัยในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานีและคณะ. (2561). *การผสมผสานกลไกทางพุทธศาสนาเพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีนและเมียนมาร์*. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมาและคณะ.(2560). *การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- สำนักงานเทศบาลเมืองบึงยี่โก. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลเมืองบึงยี่โก*. (ออนไลน์).
<https://www.buengyitho.go.th/public/list/data/index/menu/1607>.
- สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ และคณะ. (2536). *การศึกษาความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัยในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมาและคณะ. (2560). *การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- บัญชา พงษ์พานิช และคณะ. (2563). *การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ: กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สุชาติ เศรษฐมาลินี. (2558). *การสร้างสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมทางศาสนาชาติพันธุ์: กรณีศึกษาชุมชนมุสลิมในภาคเหนือของประเทศไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

Anne L. Geyer, Roy F. Baumeister. (2005). "Religion, Morality, and Self-Control", In



Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality. edited by
Raymond F. Paloutzain, Crystal L. Park. New York: The Guilford Press.



พัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้ สถาบันวิชาราม

The Development of an Integrated Buddhist Education Model at Vijjaram Institute

¹เอมอร์ แซ่ลิ่ม, ²พิสิฐ โคตรสุโพธิ์, ³เทพประวิณ จันทรแรง,

⁴พระครูสิริปริยัตยานุศาสตร์ และ ⁵ใจเพชร กล้าจน

¹Em-orn Saelim, ²Phisit Kotsupho, ³Thepprawin Chanraeng,

⁴Phrakrusiripariyatyanusath and ⁵Jaiphet Klajon

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

^{1,2,3,4}Mahachulalongkomrajavidyalay University, Chiang Mai Campus

⁵สถาบันวิชาราม ⁵Vijjaram Institute

¹Corresponding Author's Email: emornsaelim@gmail.com

Received February 7, 2025; Revised February 20, 2025; Accepted: February 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี ดังนี้ 1) ศึกษารูปแบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม และ 3) พัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม กลุ่มตัวอย่าง ครู ผู้ปกครอง นักเรียนจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม รวม 120 คน สันทนากลุ่ม 20 คน สัมภาษณ์เชิงลึก 30 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินผล สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ไตรสิกขา เป็นแกนหลักของการศึกษาในพระพุทธศาสนา การปฏิบัติศีลที่สัมมาทิฐิ ด้วยจิตตั้งมั่น จนเกิดปัญญา เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนามนุษย์ ในการกำจัดกิเลส ราคะ โทสะ และโมหะ 2) สภาพปัจจุบันการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม มีความยืดหยุ่น เน้นศีลธรรม และบูรณาการผ่านวิถีชีวิต เพื่อพัฒนาคุณธรรมและพึ่งพาตนเอง 3) รูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ มุ่งพัฒนาทั้งวิชาการและจิตวิญญาณ ตามแนวคิด “ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา” 2) วัตถุประสงค์ ใช้หลักไตรสิกขาเป็นแกนหลัก 3) การดำเนินการ: (1) การปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา อย่างสัมมาทิฐิ (2) ฝึกฝนพึ่งตน (3) สร้างสิ่งแวดล้อมดี ลักษณะ บ้าน วัด โรงเรียน (4) บูรณาการพุทธธรรม 4) ประเมินผล ความรู้และการปฏิบัติ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ: ปัจจัยภายใน ผู้ปกครอง ครู นักเรียน ที่มีศีลธรรมและคุณธรรมอย่างสัมมาทิฐิ และปัจจัยภายนอก คือการสนับสนุนจากมูลนิธิ องค์กร และภาครัฐ รูปแบบนี้ช่วยพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย ศีล จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง มีจิตสาธารณะ และ



รับผิดชอบต่อสังคม ผลการศึกษาผู้เรียนมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน สามารถปรับพฤติกรรมและความคิดของตนเองในทางที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเอง ด้านสุขภาพ จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม มีจิตสาธารณะ
คำสำคัญ: การพึ่งพาตนเอง; การศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ; ศูนย์การเรียนรู้วิชาราม; ไตรสิกขา

Abstract

This research aims to develop a Buddhist-integrated education model for the Institute of Vicharam Learning Center through mixed-methods research, comprising three phases: 1) Study of educational models in Buddhism. 2) Investigation of the current state of the Institute of Vicharam Learning Center. 3) Development and evaluation of the Buddhist-integrated education model. The sample group consisted of 120 teachers, parents, students, and volunteer doctors of the Dhamma Way. There were 20 focus groups and 30 in-depth interviews. The research instruments were questionnaires, interview forms, and evaluation forms. The statistics used were percentages, means, standard deviations, and content analysis. The research results found that 1) Tri-sikkha is the core of education in Buddhism. Practicing morality with right view with a firm mind until wisdom arises is an important tool in human development in eliminating defilements, lust, anger and delusion. 2) The current education situation of the Wichcharam Institute Learning Center is flexible, emphasizes morality and integrates through lifestyles to develop morality and self-reliance. 3) The integrated Buddhist education model has 5 components: 1) Principle: Focus on developing both academics and spirits according to the concept of "Outstanding morality is work, expertise". 2) Objective: Using the Tri-sikkha principle as the core. 3) Implementation: (1) Practicing morality, concentration and wisdom with right view. (2) Practicing self-reliance. (3) Creating a good environment such as home, temple and school. (4) Integrating Buddhism. 4) Evaluating knowledge and practice. 5) Conditions for success: Internal factors: parents, teachers and students with morality and right view. External factors: support from foundations, organizations and the government. This model helps develop learners holistically. Both physical, moral, mental and intellectual aspects promote self-reliance, public-mindedness and social responsibility. The results of the study show that students have developed and changed in all aspects. They can adjust their behavior and thinking for the better. They can rely on themselves in terms of health, mind, economy and society and have public-mindedness.

Keywords: Self-Reliance; Integrated Buddhist Education; Vijjaram Institute; Threefold Training

บทนำ

การศึกษามีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ช่วยพัฒนาคน ให้มีความรู้ความสามารถ เสริมสร้างสติปัญญา เป็นแนวทางในการเลี้ยงชีพที่สุจริตส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าสิ่งที่พัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถและมีคุณภาพได้ดีที่สุด คือ การให้การศึกษา ในการพัฒนาคนนั้นมิใช่เพียงการให้ความรู้ความสามารถแก่ตัวบุคคลที่จะออกไปประกอบอาชีพได้เท่านั้น แต่สาระและจุดหมายที่แท้จริงของการศึกษานั้น คือ พัฒนาบุคคลในทุกด้าน ทั้งด้านความรู้พื้นฐาน ความรู้ในอาชีพ ศิลปะการดำรงชีวิตในการทำงาน และ ความมีศีลธรรมจรรยาในตัวเองเพื่อที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข (สุนน อมรวิวัฒน์และคณะ, 2541) การศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่เน้นการพัฒนาคนอย่างสมดุลทุกมิติ ทั้งทางกาย ใจ และปัญญา โดยมีไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแกนหลักของกระบวนการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนามนุษย์ ในการกำจัดกิเลส ราคะ โทสะ และโมหะ เมื่อปฏิบัติศีลที่สัมมาทิฐิ ด้วยจิตตั้งมั่น จนเกิดปัญญา ทำให้เกิดคุณธรรมในสังคม เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การศึกษาตามหลักไตรสิกขาว่า เป็นการศึกษาที่เป็นการพัฒนาชีวิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่จะทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า (Phramongkoldhamvithan, 2019) เช่น รูปแบบการพัฒนาศีลธรรมให้กับเยาวชน ด้วยวิธีการสัมมาอารยมรรคมีองค์ 8 ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของกระบวนการเชิงพุทธ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนในโรงเรียน อีกทั้งยังพบว่าการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิตและความยั่งยืนในสังคม ผลของการปฏิบัติเยาวชนมีพัฒนาการดีขึ้นทั้งพฤติกรรมและความคิดทุกอย่าง (วิชัย เจริญวิจิตรกุล, 2557)

จากสภาพสังคมการศึกษาไทยที่เป็นอยู่ ผู้ปกครองจำนวนมากต้องการให้ลูกหลานได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ คาดหวังในตัวเด็ก โดยเฉพาะด้านความเป็นเลิศทางวิชาการ ให้เด็กเร่งเรียนวิชาการ ทดสอบการเรียนรู้ที่วัดศักยภาพการอ่านออก เขียนได้ เกิดการสอบแข่งขันตั้งแต่ระดับปฐมวัย ถูกตรึงตรอนการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งการเตรียมการเข้าสู่ระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ด้วยเหตุนี้เด็กส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเรื่องวิชาการและนิยมเรียนกวดวิชา เพื่อให้สอบคัดเลือกได้ แต่ผู้เรียนไม่สามารถค้นพบตนเองว่าชื่นชอบสิ่งใดและมีความสามารถอะไร แม้จะสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาแล้วก็ตาม (ปริยศรี พรหมจินดา, 2560) เมื่อเด็ก ๆ เกิดความกดดัน ตึงเครียด ไม่มีความยืดหยุ่น การศึกษาที่ไม่ลดกิเลส จึงเป็นการศึกษาที่เต็มไปด้วยความทุกข์ บาบ ไม่สามารถจัดการอารมณ์ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ท่านพุทธทาสภิกขุ (พุทธทาสภิกขุ, 2536) ได้กล่าวถึง เรื่อง การศึกษาในโลกปัจจุบันนี้ว่า ขาดเรื่องการนำวิญญาน ของคนไปให้ถูกทาง มีเพียงการศึกษาสองอย่าง คือ การศึกษาประเภทที่ทำให้คนรู้หนังสือ ความรู้พื้นฐานทำให้เฉลียวฉลาดเกี่ยวกับหนังสือ ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ ขาดอย่างที่สำคัญคือการการศึกษาที่ทำให้เป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง นั้นมันเป็นเรื่องทางจิตวิญญาน เป็นเรื่องที่เราเรียกกันว่าพระธรรม หรือพระศาสนา “เป็นการศึกษาที่เป็นเหมือนมหาหาดวน” เมืองไทยเรามีศีลธรรมมีธรรมะมีศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พุทธศาสนา เราจึงควรจะมีระบบการศึกษาที่ถูกต้องมากกว่าประเทศอื่น แต่เรากลับลืมศีลธรรม ลืมธรรมะ ลืมศาสนา ปลอมยให้การศึกษาในเมืองไทย เรากลายเป็นการศึกษามหาหาดวน ผลก็คือ คนเห็นแก่ตัวจัดขึ้น ๆ จนก่อความเดือดร้อนรบกวนกันไปทั้งบ้านทั้งเมือง



เมื่อรูปแบบการศึกษานั้นไม่มีการลดกิเลสความโลภ โกรธ หลงได้จริงแล้ว ก็เป็นแค่การตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุเท่านั้น ส่วนปัญหาที่แท้จริงทางด้านจิตใจหรือนามธรรม เช่น ความเห็นแก่ตัว การเอารัดเอาเปรียบ ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนจนและคนรวย โอกาสทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ก็จะหวนกลับมาและจะหนักหนากว่าเดิม ถ้าการศึกษาไม่ลดกิเลสจะกู้ประเทศไม่ได้เพราะการศึกษาทางโลกไม่มีการเรียนรู้เรื่องกิเลสเลย กิเลสจึงเป็นตัวร้ายสำคัญ จบออกมาแล้วยังมีความรู้มากก็ยิ่งกิเลสมากต้องไปศึกษาร่วมกันให้เป็นการศึกษาที่ลดกิเลสถึงจะกู้ประเทศได้ (ภาวิณีเย์ เจริญยิ่ง, 2564) จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพบว่า การศึกษาในปัจจุบันยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร สังคมไทย เป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก การปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันจึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องนำพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษา เพราะหากการศึกษาไม่ทำให้เข้าใจเรื่องของชีวิต การศึกษานั้นจะไม่เป็นประโยชน์ การศึกษาที่แท้จริงนั้น คือ เครื่องมือทำความหมดปัญหายุ่งยากเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ หากทุกคนปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ทุกคนจะมีความสุขสงบเย็น แล้วชาติบ้านเมืองก็จะมีปกติสุขสงบเย็น ดังนั้นการศึกษาจะต้องมีจุดมุ่งที่จะสร้างคน ให้เป็นพลเมืองดีของชาติ (พุทธทาสภิกขุ, 2536)

ศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม เป็นการจัดการศึกษาทางเลือกนอกระบบ และตามอัธยาศัย ระดับขั้นพื้นฐาน ภายใต้การบริหารงานของ สถาบันวิชาราม สังกัดมูลนิธิแพथิวิธธรรมแห่งประเทศไทย มุ่งจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ชีวิตได้รับธรรมะอันเป็นความสุขที่แท้จริงของชีวิต โดยดำเนินไปพร้อมกับการพึ่งตนและเกื้อกูลผู้อื่นด้วยการทำกิจกรรมการงานที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิต ซึ่งดำเนินการร่วมกับหมู่มิตรดีสหายดีในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดี ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจ พัฒนาและประเมินผลของการพัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม ให้มีความเหมาะสม เพื่อผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพได้ตามความถนัดและความสนใจ ภายใต้กรอบวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงาม เป็นการสร้างคนดีให้กับสังคม ซึ่งเป็นสำคัญสำหรับสังคมในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม
- 3) เพื่อพัฒนาและประเมินผลรูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development Research) โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Research Method ซึ่งเป็นการใช้เทคนิควิธีการทั้งการ 1.วิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) 2. วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) 3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) พื้นที่วิจัย คือ ศูนย์การ



เรียนสถาบันวิชาราม และเครือข่ายของศูนย์การเรียนสถาบันวิชาราม โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษารูปแบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา

1. ทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี การศึกษาในพระพุทธศาสนา ในพระไตรปิฎกทั้งภาษาไทย และภาษาบาลี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในพระพุทธศาสนา

2. นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ รูปแบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันของศูนย์การเรียนสถาบันวิชาราม (Research: R1) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนา ประกอบด้วย

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการศึกษาของศูนย์การเรียนสถาบันวิชาราม

2. สำนวนบริบทปัจจุบันของการศึกษาของศูนย์การเรียนสถาบันวิชารามที่ เป็นครูผู้ปกครอง นักเรียน จำนวน 120 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan สุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) ใช้แบบสอบถามออนไลน์ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เท่ากับ 0.83 ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม = 0.97

3. ศึกษาสภาพปัจจุบันด้วยการสนทนากลุ่มจำนวน 20 คน และสัมภาษณ์เชิงลึก ทีมบริหารครู ผู้ปกครอง นักเรียนที่ปฏิบัติ จำนวน 30 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง

4. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลคุณภาพ และสรุปผล

ระยะที่ 3 พัฒนาและประเมินผลรูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ ของศูนย์การเรียน (การพัฒนา: Development :D1) เป็นการออกแบบและพัฒนา และ (การวิจัย: Research: R2) การทดลองใช้เครื่องมือ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ร่างรูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนสถาบันวิชาราม จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการศึกษาในระยะที่ 2

2. จัดสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนสถาบันวิชาราม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน ได้แก่ นักวิชาการทางการศึกษา ครู ผู้ปกครอง เกณฑ์การพิจารณา คือ ผู้มีประสบการณ์ศึกษาของศูนย์การเรียนสถาบันวิชารามมากกว่า 5 ปี

3. การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน

4. วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลและปรับปรุงข้อเสนอแนะ

5. ประเมินผลการใช้รูปแบบ โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก คือนักเรียนศูนย์การเรียนสถาบันวิชาราม จำนวน 10 คน โดยใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึก ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม = 0.93

6. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล



ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 รูปแบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การศึกษาในพระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบการศึกษาที่ผสมผสานกัน ทั้งปริยัติและปฏิบัติเข้าด้วยกัน จนเกิดผล คือปฏิเวธ การศึกษาในพระพุทธศาสนานั้นจึงมีทั้ง “ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ” คือ ต้องเรียนรู้ หลักศีล ตามพระสูตรต่าง ๆ ด้วยสัมมาทิฐิ เพื่อนำไปปฏิบัติตามศีลที่ได้ศึกษาอย่างสัมมาทิฐิ จนเกิดผลส่งผลเป็นสมาธิจนจิตตั้งมั่น จนเกิดปัญญา ลดความโลภ ความโกรธ ความหลงได้เป็นลำดับ ๆ

กระบวนการศึกษาแห่งไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหัวใจของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นขั้นตอนการพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ กระบวนการนี้ เปรียบเสมือนการเดินทางที่ต้องใช้ความอดทนและความเพียร ศีลเป็นขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการฝึกอบรมจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นการฝึกควบคุมกาย และวาจา ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง กระบวนการปฏิบัติไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) จะต้องมี “สัมมาทิฐิ” หรือ ความเห็นความเข้าใจที่ถูกต้องถูกต้องตรงสู่การพ้นทุกข์ เป็นตัวนำหรือเป็นบุญนิมิตแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ (มรรค 8) ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุญนิมิต ฉะนั้น สัมมาทิฐิก็เป็นตัวนำ เป็นบุญนิมิตแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย การปฏิบัติศึกษาเรียนรู้ การปฏิบัติธรรมอย่างสัมมาทิฐินั้น ผู้ปฏิบัติต้องมีครูบาอาจารย์ มิตรดี สหายดี ที่เป็นสัตบุรุษ เป็นผู้รู้อย่างสัมมาทิฐิ ผู้ปฏิบัติเริ่มจากการปฏิบัติ อปัมณกปฏิบัติ 3 สติปัฏฐาน 4 สัทธิธรรม 7 (ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ พหุสุต วิริยารัมภะ สติ ปัญญา) เพ่งเผากิเลสด้วย รูปฌาน 4 ปฏิบัติอย่างตั้งมั่น จึงเกิด “ศีล” ขึ้นที่ตัวปฏิบัติให้อ่านสภาวะ ให้เรียนสภาวะ ตั้งแต่ กาย วาจา จนก่อเกิดผลถึง “จิต” แข็งแรงตั้งมั่น จึงจะเป็นสภาพ “สมาธิ” แท้ รู้แจ้งเข้าใจชัดด้วยญาณด้วยปัญญา ด้วย “อภิญญา” ตรวจสอบด้วย วิชชา 8

ผลของการปฏิบัติไตรสิกขา ผู้ปฏิบัติจะเข้าใจสภาวะที่ไม่ต้องการทำบาป ไม่ต้องการเบียดเบียน หรือปรารถนาสิ่งที่เป็นทุกข์ โทษ ภัย และจะรู้สึกถึงความสุขสงบ สบาย ที่เกิดจากการหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ ผู้ประพฤติจริง ปฏิบัติจริง เป็นผู้รู้ อันนี้แหละเรียกว่า “อภิญญา” เป็นปฏิเวธธรรม เป็นการรู้เห็นของจริงเป็นจริง และถูกต้องตามความเป็นจริงด้วย “ยถาภูตญาณ” เป็น “วิมุตติญาณทัสสนะ” เป็นผลของ “ภาวนามยปัญญา” ผลของการปฏิบัตินั้น 1) ทำให้เข้าถึงความเบาใจ ในปัจจุบัน 2) จะเป็นผู้อื่นเวทนา สุขทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจ 3) จะเป็นผู้ไม่เดือดเนื้อร้อนใจ มีความเบิกบานยินดี ความอิ่มใจ ความสงบระงับ ความสำราญทางใจ ความตั้งมั่นแห่งจิตที่ไม่ฟุ้งซ่าน เกิดการพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ (1) พัฒนาตนเองทางด้านกาย สามารถดับทุกข์ทางร่างกายได้ สบาย เบากาย มีกำลัง (2) พัฒนาตนเองทางด้านศีล มีการพัฒนาด้านคุณธรรมและศีลธรรม จากการปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้มีจิตสำนึกแยกแยะถูกผิด รู้จักทำกุศล ละอกุศล จะลด ละความโลภ ความโกรธ ความหลงอย่างยึดมั่นถือมั่นไปเป็นลำดับ (3) พัฒนาตนเองทางด้านจิตใจ ทำให้ความทุกข์ใจ ลดลง ตามลำดับ ๆ จนดับทุกข์ใจในเรื่องนั้น ๆ ได้ ทำให้เกิดความผาสุกในชีวิตทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มีความเบิกบาน สบายใจ และสงบจากกิเลสที่รุ่มร่า (4) พัฒนาตนเองทางด้านปัญญา ทำให้เกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดำรงตนอยู่ในศีล รู้เท่าทัน และสามารถลดความโลภ ความโกรธ ความหลงของตนได้ดีขึ้น มีความเข้าใจชัดเจนและเชื่อมั่นในเรื่องของกรรมและผลของกรรม (วิบาก) จึงมุ่งสร้างแต่ความดี มีเมตตาจิต เข้าใจทั้งตนเอง ผู้อื่นมากขึ้น ส่งผลให้สามารถให้อภัยตนเองและผู้อื่น ได้อย่างเบิกบาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 สภาพปัจจุบันของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาศูนย์การเรียนรู้มีความยืดหยุ่นสูง เปิดโอกาสให้ครูสามารถปรับเปลี่ยนตามความจำเป็นของชีวิต ลักษณะพิเศษที่แตกต่าง คือการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างนักเรียนและครู การเรียนรู้นี้ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์จริงจากชีวิตในทุก ๆ วัน เปิดโอกาสให้สามารถบูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน เป็นการเรียนรู้ตามฐานจิตของแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เน้นความจริงของชีวิต พัฒนานักเรียนให้สามารถเอาตัวรอดและทำประโยชน์ให้สังคมอย่างมีคุณภาพ โดยไม่ต้องยึดติดกับกรอบเดิม ๆ ที่เน้นแค่เนื้อหาวิชาการเท่านั้น แต่ยังส่งเสริม “การพัฒนาจิตใจตามหลักธรรม” เป็นการเรียนรู้ตามอริยาศัย ที่มีความยืดหยุ่นในการเรียนการสอน บูรณาการการปฏิบัติธรรมกับชีวิตประจำวัน เรียนฟรี ตลอดหลักสูตร เน้นการเรียนรู้จากวิถีชีวิต และพัฒนาศีลธรรมตามลำดับฐานมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ในองค์ประกอบ มิตรดี สหายดี สังคม สิ่งแวดล้อมดี มีการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาตนเอง ทั้งครู ผู้ปกครอง นักเรียน สร้างความอบอุ่น ให้ความเมตตาต่อกัน ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นการเรียนรู้ที่ เน้น “ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียน

ตารางที่ 1 คะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล 5 ด้าน ระหว่างศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชารามกับ การศึกษาทั่วไป

เนื้อหาารวมโดยเฉลี่ย	ศูนย์การเรียนรู้วิชาราม			การศึกษาทั่วไป		
	$\bar{x}$	S	ระดับ	$\bar{x}$	S	ระดับ
1. หลักสูตร และกระบวนการเรียน	4.90	0.32	มากที่สุด	2.59	1.70	น้อย
2. ด้านการปฏิบัติ ของ นักเรียน	4.79	0.51	มากที่สุด	2.35	1.66	น้อย
3. ผลจากกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน	4.85	0.40	มากที่สุด	2.27	1.64	น้อย
4. ด้านผู้สอน	4.89	0.36	มากที่สุด	2.38	1.63	น้อย
5. ด้านผู้ปกครอง	4.78	0.52	มากที่สุด	2.35	1.62	น้อย

จากการสำรวจสภาพปัจจุบันของการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้จำนวน 120 คน เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 86.70 อายุ ระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.70 ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 30.20 รองลงมามีการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 30.80 ส่วนใหญ่มีอาชีพ จิตอาสาแพทย์วิถีธรรม คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมามีอาชีพเป็นข้าราชการบำนาญ/ครู คิดเป็นร้อยละ 16.67 ส่วนใหญ่มีรายได้พอใช้ ไม่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 50 พบว่าหลักสูตรและกระบวนการเรียนของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชารามมีค่าเฉลี่ย โดยรวมอยู่ในระดับที่สูงกว่าอย่างมาก (4.90,0.32) เมื่อเทียบกับการศึกษาทั่วไป (2.59,1.70) จะเห็นได้ว่า หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ มีกระบวนการที่มีศีลเป็นตัวหลัก เรียนรู้กับการดำรงชีวิตพึ่งพาตนเองได้ในทุกด้าน ด้านการปฏิบัติการของนักเรียน โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ (4.79,0.51) เมื่อเทียบกับการศึกษาทั่วไป อยู่ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญ (2.35,1.66) โดยด้านการทำกิจกรรมไร้สารพิษ อยู่ในระดับที่มากที่สุด (4.83,0.44) ส่วนการศึกษา



ทั่วไป อยู่ในระดับน้อย (2.30,1.66) รองลงมาคือ การดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรม (4.81,0.52) ส่วนการศึกษาทั่วไป อยู่ในระดับน้อย (2.21,1.69) ผลกระบวนการเรียนรู้ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.85,0.40) เมื่อเทียบกับการศึกษาทั่วไป มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน (2.27,1.64) ข้อมูลนี้สามารถใช้ในการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ระหว่างสองกลุ่มนักเรียนได้อย่างชัดเจนโดยแสดงให้เห็นถึงข้อดีและจุดแข็งของศูนย์การเรียนรู้ในการด้านการพึ่งพาตนเองทั้งในด้านสุขภาพ ด้านผู้สอน มีคะแนนเฉลี่ยที่สูงกว่า (4.89,0.36) ในการประเมินทุกหัวข้อเมื่อเทียบกับการศึกษาทั่วไป (2.38,1.63) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สอนมีการปฏิบัติตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ได้ดี ด้านผู้ปกครอง มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มากที่สุด (4.79,0.52) บ่งบอกถึงความมีศีล 5 การพึ่งพาตนเอง และการไม่เอาแต่ใจ เป็นจุดเด่นที่ชัดเจน ส่วนการศึกษาทั่วไป คะแนนอยู่ในระดับน้อย (2.35,1.62) แสดงถึงความต้องการในการปรับปรุงในการพึ่งพาตนเอง และการไม่เอาแต่ใจตนเอง

ปัญหาอุปสรรค ที่เกิดจากทั้งภายใน และภายนอก มีทั้งด้านการรับรู้และยอมรับของสังคม ภายนอก เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ต้องพัฒนาจิตวิญญาณ ทั้งผู้สอน ผู้ปกครอง และนักเรียน ไปด้วยกัน การเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งกายและใจ ให้เป็นคนดีก่อนเป็นคนเก่ง อาจจะเป็นเรื่องที่ยากเกินไปสำหรับผู้ที่ยังไม่เข้าใจหลักการที่สำคัญ ทำให้คนภายนอกเข้าใจและปฏิบัติได้ยาก ด้านการจัดการและการสอน ที่เน้นลดกิเลส เป็นเรื่องที่ยาก ผู้สอน ผู้ปกครอง และนักเรียน จึงต้องมีความเข้าใจในกระบวนการ และเป็นตัวอย่างที่ดี ดังนั้น การสร้างศรัทธา ให้ความอบอุ่น ค้ำครองภัย จึงเป็นหลักสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ ด้านนักเรียน ที่สอนแบบรวมกลุ่มเด็กที่มีอายุและความสามารถแตกต่างกัน ที่อาจจะทำให้เกิดปัญหาในการเรียนรู้ แต่โดยความเป็นจริงการอยู่ร่วมกันในสังคม จะมีความแตกต่างกันด้านอายุ และความสามารถ กระบวนการเรียนรู้ จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน

จุดแข็งของรูปแบบการศึกษาศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม มีผู้สอนที่มีศีลธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดหลักศีลธรรมและจริยธรรม มีความเป็นอิสระในการเรียนรู้ นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะการดำรงชีวิตที่เน้นความเรียบง่ายและประหยัด รวมถึงการพึ่งพาตนเองในด้านต่าง ๆ เน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน โดยสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 พัฒนาและประเมินผลรูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ มุ่งเน้นการพัฒนาศีลธรรม ควบคู่ไปกับการทำงานและการเรียนรู้ทางวิชาการ “ศีลเด่นเป็นงาน ชาญวิชา” 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อสร้างการศึกษาที่ผสมผสานระหว่างการพัฒนาทางวิชาการ จิตวิญญาณ และทักษะชีวิต โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแกนหลัก เพื่อผลิตบุคคลที่มีคุณภาพ มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน 3) การดำเนินการของรูปแบบ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านจิตใจ และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และฝึกฝนพึ่งพาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งผู้สอน ผู้ปกครอง และนักเรียนไปพร้อม ๆ กันผ่านกระบวนการเรียนรู้ 4 ลำดับ ได้แก่ ลำดับที่ 1 กระบวนการปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างชีวิตที่มีความหมายและมี



ความสุข เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณ และพัฒนาตนเอง ทั้งผู้สอน และผู้เรียน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการลดกิเลส ลำดับที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ ผึกฝน พึงพาตนเอง การฝึกฝนขัดเกลาด้านจิตวิญญาณ ผ่านการทำกิจกรรมการงานที่เป็นกุศลต่าง ๆ ที่มี ผู้มีความรู้ และความสามารถประสบการณ์ของผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ที่แตกต่างกันผ่าน 12 ฐานงาน ลำดับที่ 3 กระบวนการหมู่มิตรดี สหายดี สังคมดี สิ่งแวดล้อมดี เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง ลำดับที่ 4 กระบวนการบูรณาการพุทธธรรม คือการปฏิบัติอิทธิล อธิจิต อธิปัญญา โดยสอดร้อยอยู่ในทุกสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสเพื่อการพ้นทุกข์ ได้แก่การปรับสมดุลร้อนเย็นของชีวิต ทำให้มีโรคน้อย มีทุกข์น้อย ควรแก่ความเพียรปฏิบัติสู่การดับทุกข์ด้วยสิ่งที่ประหยัหาได้ง่าย และไม่มีโทษเป็นหลัก ละบาป บำเพ็ญกุศล ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส 4) การประเมินผลรูปแบบ (1) แบบทดสอบความรู้นักเรียนศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม (2) แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถตนเอง (3) แบบสอบถามการปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการฯ (4) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก นักเรียนศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม 5) เจื่อนไขแห่งความสำเร็จของรูปแบบ (1) ปัจจายภายใน /คุณลักษณะผู้ปกครอง ผู้สอน นักเรียน (2) ปัจจายภายนอก /สมาชิกครอบครัว บุคลากรภายในศูนย์แหล่งเรียนรู้ /มูลนิธิแพथวิทยธรรม/หน่วยงานหรือองค์กรรัฐ

ผลรูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม ได้แก่ ผลของหลักสูตร 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านแนวคิดทางการศึกษา มุ่งเน้นการลดความเห็นแก่ตัว ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้อื่น 2) ด้านสุขภาพ สอนการพึงพาตนเองด้านสุขภาพ เรียนรู้การกินอาหารเป็นยา สามารถดูแลสุขภาพตนเองและผู้อื่นได้ 3) ด้านจิตใจ พัฒนาความกล้าเปิดเผย ความซื่อตรง ส่งเสริมการเล่าสภาวะกิเลสและการจัดการทุกข์ สร้างความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ 4) ด้านเศรษฐกิจและการพึ่งพาตนเอง สอนการใช้ชีวิตแบบประหยัด เรียบง่าย ผึกพึงพาตนเองในการผลิอาหารและยา เรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียง 5) ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ปลุกฝังการเสียสละให้เด็กใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และรู้จักพึ่งพาตนเอง 6) ด้านการเรียนการสอน ใช้ศีลเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ บูรณาการ 8 สารวิชา เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงผ่านการมีส่วนร่วมของ ผู้สอน เด็ก และผู้ปกครอง 7) ด้านสังคมและวัฒนธรรม การใช้ชีวิตกินอยู่ร่วมกัน แบบครอบครัว ใช้กระบวนการอภิธานิธรรมในการอยู่ร่วมกัน ส่งเสริมความสามัคคี และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน การรับรู้ความสามารถ และการปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการ (n=10)

ศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม	การรับรู้ความสามารถตนเอง			การปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการ		
	$\bar{x}$	S	ระดับ	$\bar{x}$	S	ระดับ
1. กระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักธรรม						
1.1 ด้านจิตใจ	4.18	0.77	มาก	4.24	0.66	มาก
1.2 ด้านจิตวิญญาณ	4.02	0.94	มาก	3.96	0.88	มาก
1.3 ด้านสังคม	3.90	0.71	มาก	4.56	0.67	มาก
2. การดูแลตนเอง ด้านสุขภาพ						
2.1 ด้านอาหารปรับสมดุล	4.14	0.73	มาก	3.58	0.95	ปานกลาง



ศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาการ	การรับรู้ความสามารถตนเอง			การปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการ		
	$\bar{x}$	S	ระดับ	$\bar{x}$	S	ระดับ
2.2 ด้านการออกกำลังกาย	4.02	0.87	มาก	3.4	0.81	มาก
3. การดูแลตนเอง รู้จักประมาณตน	4.72	0.50	มาก	3.81	1.01	มาก

ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ของนักเรียนศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาการ ด้าน ศิล สมาธิ ปัญญา อยู่ในระดับ ร้อยละ 98 การพึ่งพาตนเอง ด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ อยู่ในระดับ 100 กระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักธรรม ด้านการรับรู้ความสามารถ พบว่า มีค่าเฉลี่ย มาก ทุกด้าน โดยเฉพาะด้านจิตใจ (4.18,0.77) เมื่อเทียบผลของการปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการ ที่มีค่าเฉลี่ยโดยรวมที่มากทุกด้าน โดยเฉพาะ ด้านสังคม (4.56,0.67) ส่วนด้านการดูแลสุขภาพตนเองนั้น การรับรู้ความสามารถของนักเรียนค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับที่มาก ส่วนการปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยที่น้อยกว่า แสดงให้เห็นถึงพัฒนาของการปฏิบัติตามลำดับ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนวิชาการ ที่มาเรียนศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ มีความหลากหลายจริตนิสัย อายุ และชั้นเรียนแตกต่างกัน แต่สามารถที่จะร่วมเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน โดยจะมีพี่ ๆ คอยดูแลน้อง และร่วมเรียนรู้ไปกับผู้สอน เด็ก ๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้ในหลาย ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำกิจกรรมไร่สารพิษ การทำอาหาร การดูแลสุขภาพพึ่งตนเองที่สำคัญ คือเรื่องการอ่านอาการไม่ชอบใจ ไม่สบายใจ ถึงแม้ว่า เด็กเล็กบางคนจะยังไม่เข้าใจวิธีล้างกิเลสอย่างแท้จริง เมื่อเกิดทุกข์ใจ ก็จะส่งการบ้านให้ผู้ใหญ่ ก็จะได้รับคำแนะนำเพิ่มปัญญาอยู่เสมอ เด็ก ๆ ส่วนใหญ่ เห็นความเปลี่ยนแปลงของตนเอง โดยเฉพาะ ความทุกข์ที่ลดลง แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาดังกล่าวอย่างชัดเจนในทุกด้านของภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศิลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ไปเป็นลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยพบว่า เป็นการศึกษาที่ผสมผสานกันทั้งปริยัติและปฏิบัติเข้าด้วยกัน จนเกิดผลคือ ปฏิเวธ คือ มรรค ผล นิพพาน กระบวนการ ศิล สมาธิ ปัญญานั้นเป็นหัวใจสำคัญในการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นขั้นตอนการพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยมี ศิล เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการฝึกอบรมจิตใจให้บริสุทธิ์ ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า “...ศิลที่บริสุทธิ์ดีและความเห็นที่ตรงเมื่อใด ศิลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นจักตรง...เธออาศัยศิลดำรงอยู่ในศิลแล้ว...” สอดคล้องกับพระไตรปิฎกในภิกขุสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 19 ข้อ 369 หน้า 212 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กระบวนการปฏิบัติ ศิล สมาธิ ปัญญา ผู้ปฏิบัติจะต้องมีสัมมาทิฐิ เป็นตัวนำ การปฏิบัติต้องพบ ครูบาอาจารย์ หม่อมมิตรดี ที่เป็นสัตบุรุษ เป็นผู้รู้อย่างสัมมาทิฐิ เมื่อศึกษาศิลให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน อย่างสัมมาทิฐิ แล้วนำไปปฏิบัติอย่างตั้งมั่น จะสามารถอ่านสภาวะ กาย วาจา จนก่อให้เกิดผลถึงจิต แข็งแรงตั้งมั่น เป็นสภาพสมาธิแท้ รู้แจ้งเข้าใจชัดด้วยญาณด้วยปัญญา ด้วย อธิปัญญา สอดคล้องกับพระไตรปิฎกในราชาสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 19 ข้อ 997 หน้า 488, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่กล่าวว่า “...ศิลที่พระอรหิยะชอบใจ ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้

สรรเสริญไม่ถูกค้นหาและทูลฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ” สอดคล้องกับใน โสณทณสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 318 หน้า 122, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “...ปัญญาต้องมีศีลช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญญา ย่อมมีในที่มีศีล ศีลย่อมมีในที่มีปัญญา ปัญญาย่อมมีแก่ผู้มีศีล ศีลย่อมมีแก่ผู้มีปัญญา ...” ผลของการปฏิบัติ นั้นทำให้เกิดความเบาใจ และเข้าถึงธรรมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน จะเป็นผู้อ่าน เวทนา สุขทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจ จะเป็นผู้ไม่เดือดเนื้อร้อนใจ มีความเบิกบานยินดี อิ่มใจ สงบ สำราญใจ จิตตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน มุทุ แว่วต่อกิจกรรมกรงาน พร้อมทั้งเกิดผลดีต่อร่างกาย จิตใจ สงคม และเกิดปัญญาในการแก้ปัญหาของตนเองและผู้อื่น

2. สภาพปัจจุบันของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม ผลศึกษาพบว่า หลักสูตรและกระบวนการเรียน การปฏิบัติของนักเรียนวิชาราม ผลจากระบวนการเรียนรู้ ของนักเรียนวิชาราม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาทั่วไป แสดงให้เห็นถึงหลักสูตร และกระบวนการเรียนที่ความเข้มแข็งมีศักยภาพ สามารถนำพานักเรียนปฏิบัติได้จริงในเรื่องการเรียนรู้ การดำเนินชีวิต มีความยืดหยุ่น สามารถพึ่งพาตนเองได้ จนเป็นที่พึงของผู้อื่น มีกระบวนการ พัฒนาจิต วิญญาณผู้สอน และนักเรียนไปพร้อมกัน ด้วยการปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ผ่านกระบวนการเรียนการสอน ผู้สอน ต้องผ่านกระบวนการ ชัดเกลา ผึกฝน จากสถาบันวิชาราม เพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิที่ถูกต้อง และมีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ รูปแบบการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม เป็น การเรียนรู้ตามอัธยาศัยและเรียนรู้แบบบูรณาการ ระหว่างการปฏิบัติธรรมและการใช้ชีวิตประจำวัน เป็นการศึกษาที่ไม่ค่าใช้จ่าย ตลอดหลักสูตร มีความยืดหยุ่น เน้นไปที่ความสามารถของผู้เรียน เรียนรู้จากชีวิตจริง และพัฒนาศีลและจริยธรรมตามลำดับฐานของแต่ละคน มีการใช้ชีวิตร่วมกัน ระหว่างผู้สอนและนักเรียน ทำกิจกรรมกรงานด้วยกัน ใช้วิถีชีวิตอยู่ด้วยกันเหมือนครอบครัวเป็นการ สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (บ้าน วัด โรงเรียน) ร่วมกันในองค์ประกอบ “มิตรดี สหายดี สังคม สิ่งแวดล้อมดี” โดยมีหลักในการศึกษาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ คือ “ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา” เป็น การบูรณาการกิจกรรมการงานที่เป็นกุศลมาเป็นวิชาการ โดยไม่แยกการเรียนวิชาการออกจากวิถีชีวิตจริง เน้นการพัฒนาศีลธรรม จริยธรรมผ่านการปฏิบัติศีล จากผู้สอน ผู้ปกครองที่มีสัมมาทิฐิ ให้เด็ก ได้เรียนรู้การปฏิบัติศีล ในระดับที่เหมาะสมกับวัยของตนเพื่อให้เด็กสามารถพึ่งพาตนเองได้และลด กิเลสเป็น ซึ่งการศึกษาที่ดีนั้น ผู้เรียน ควรได้ความรู้ มีความประพฤติที่ดี และความสามารถประกอบ อาชีพของตนได้อย่างดี ซึ่งจัดให้เหมาะสมกับความต้องการของบ้านเมือง รวมทั้งคำนึงถึงความ ประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย เป็นการศึกษาที่มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม รู้หลักธรรม สามารถประพฤติ ดี มีจรรยา มารยาทที่งาม อีกทั้งเป็นทำให้รู้จักคิดพิจารณาไม่ยึดมั่นในความรู้ นั้น (สมน อมรวัดณ์, และคณะ, 2541) ความสำคัญของการศึกษาอีกประการคือ การได้คบคนดีเป็นมิตร เป็น กัลยาณมิตรตตา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 54 หน้า 345-355, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, 2539) จะทำให้รู้จักเลือกบุคคลที่จะนำชีวิตไปในทิศทางใด โดยเลือกเสาวนาศึกษา แบบอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา เลือกคบบัณฑิต ไม่คบคนพาล ตามหลักมงคล 38 ประการ ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา กระบวนการเรียนการสอนทำให้เกิดจิตสาธารณะ สอดคล้องกับงานวิจัย ของปิติตตา แร่งจุงใจทำให้เกิดการทำงานแบบจิตอาสา เกิดจากการเรียนรู้ จากจิตภายในที่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจในเรื่องของความเสียสละ ไม่รับสิ่งตอบแทน ไม่



เบียดเบียน มีความสุขที่ได้ทำงาน มีการถ่ายทอดการปลูกฝังคุณธรรมที่ดี (ปทิตตา จารุวรรณชัย, 2561) สอดคล้องกับ สมณะบินบน ธิรจิตโต ที่ปรึกษาทางด้านการศึกษายุทธนิยมของโรงเรียนสัมมาสิกขาให้แนวคิดทางการศึกษาไว้ว่า การศึกษาที่ถูกทางจะต้องพัฒนาตน พัฒนาคน เรียกว่า เป็นการศึกษาที่ต้องเป็นไปเพื่อการพึ่งตนจนเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ อีกทั้งยังสามารถทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ อันเป็นประโยชน์สูงสุดของการศึกษา ที่มุ่งทิศทางมาเสียสละ ลาภ ยศ สรรเสริญ โลกียสุขเพื่อสังคม เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม โดยกระบวนการจัดการศึกษามีการนำหลักธรรมมาบูรณาในการศึกษา นักเรียนควรเรียนรู้หลักธรรม ศีล 5 เป็นพื้นฐาน เช่นการเลิกกินเนื้อสัตว์ เป็นการเพิ่มอริสัจข้อที่ 1 ให้บริสุทธิ์ (สมณะบินบน ธิรจิตโต 2566) สอดคล้องกับบทความ เอมอร์ แซลล์ม พบว่า เนื้อสัตว์ มีผลต่อสุขภาพทางกาย ทำให้เกิดความสับสนเสี่ยงก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ เช่นโรคมะเร็ง ความดัน เบาหวาน ไขมัน แต่สิ่งหนึ่งที่คนทั่วไปไม่รู้ คือ ทุกครั้งที่รับประทานเนื้อสัตว์ เป็นเหตุให้เพิ่ม “โรควิบากกรรม” (เอมอร์ แซลล์ม, 2567)

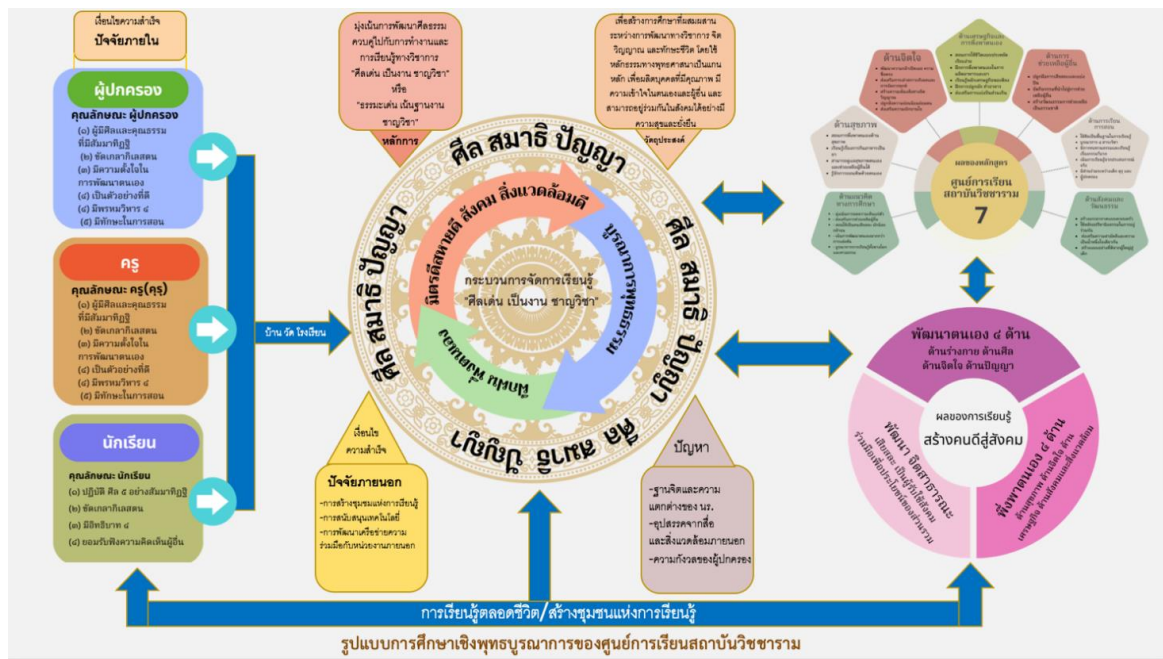
3. ผลการพัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. หลักการของรูปแบบ 2.วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3. การดำเนินการของรูปแบบ 4. การประเมินผลของรูปแบบ 5.เงื่อนไขแห่งความสำเร็จของรูปแบบ ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบมีส่วนประกอบสำคัญ 3 ประการได้แก่ 1.ขั้นเตรียมบุคลากร ซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งความสำเร็จที่จะเกิดขึ้น ผู้สอนจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ฝึกฝนจากสถาบันวิชาราม ที่มีกระบวนการสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ และขัดเกลาพัฒนาจิตวิญญาณ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ สามารถพึ่งพาตนเองและช่วยให้ผู้อื่นหลุดทุกข์ได้ มีทักษะในการสอน สอดคล้องกับที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “บัณฑิตพึงตั้งตนไว้ในคุณธรรมที่เหมาะสมก่อนแล้วสอนคนอื่นในภายหลังจึงจะไม่มัวหมอง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 158 หน้า 81, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนคุณลักษณะนักเรียนนั้นต้องมีความตั้งใจ และปฏิบัติศีล 5 อย่างสัมมาทิฐิ มีความตั้งใจขัดเกลาจิตใจของตน ยอมรับฟังความเห็นผู้อื่น สอดคล้องกับ พ่อครูสมณะโพธิรักษ์ กล่าวถึงเรื่องสัมมาทิฐิในประเด็นสำคัญไว้ว่า การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องถูกตรงนั้น จะต้องมิสัมมาทิฐิเป็นปัญหาเบื้องต้น คือต้องมีความเห็นความเข้าใจที่ถูกต้องถูกตรงสู่การพ้นทุกข์ก่อน (สมณะโพธิรักษ์, 2562) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สมาชิกครอบครัว บุคลากรในศูนย์ หน่วยงาน/องค์กรสนับสนุน 2. การเรียนรู้ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ “ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา” เป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษา ผู้สอน ผู้ปกครองและนักเรียน โดยมีการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการศึกษาแบบองค์รวมที่ลงปฏิบัติจริงผ่านชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา 2) เรียนรู้ ฝึกฝน พึ่งพาตนเอง 3) กระบวนการหมุมมิตติ สหายดี สังคมสิ่งแวดล้อมดี 4) บูรณาการพุทธธรรมสอดคล้องกับงานวิจัย เดช ยะมงคล พบว่า หากนักเรียนนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการเรียนและการดำเนินชีวิต ฝึกเรียนรู้และ ทำงานด้วยอดทน เป็นคนง่าย ขยันหา เก็บรักษาดี มีกัลยาณมิตร ใช้ชีวิตสมถะ มีพระรัตนตรัย เป็นสรณะ มีสัมมาทิฐิ อย่างน้อยต้องเชื่อมั่นในศีล มีศีลเป็นเครื่องนาทางชีวิต เพราะ “ศีลเป็น เหตุให้ถึงสุคติ ศีลเป็นเหตุให้ถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ และ ศีลเป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน” (เดช ยะมงคล, 2563)

ผู้วิจัยพบว่า ผลของหลักสูตรมี 7 ด้าน ในแต่ละด้านมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน สามารถปฏิบัติจริงและพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ซึ่งผลของหลักสูตร 7 ด้านนี้ มีคุณลักษณะ สอดคล้องกับแนว

คำสอนในพุทธศาสนา ส่วน ผลของการปฏิบัตินักเรียนมีพัฒนาการดีขึ้นทั้งพฤติกรรมและความคิด และสามารถพึ่งพาตนเอง เช่นการทำกิจกรรมไร่สารพิษ การดูแลสุขภาพพึ่งตน การทำอาหารปรับสมดุล อื่น ๆ

ผลการศึกษา ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม นั้น ต้องมีองค์ประกอบทั้งคุณลักษณะของผู้สอน ผู้ปกครอง นักเรียน บทบาทของผู้สอน นักเรียน และกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งหลักสูตร วิธีการเรียนรู้ ตลอดจนบริบทของชุมชน หมู่บ้านที่ดี สหชาติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา มีสุขภาพกายและจิตที่ดี มีความรักชาติ และมีจิตสำนึก ยึดมั่นในวิถีชีวิต มีจิต สาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

องค์ความรู้ใหม่



ภาพประกอบ 1 การศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาราม

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่ช่วยพัฒนา ผู้สอน ผู้ปกครอง ผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งด้านกาย ใจ ปัญญา และสังคมไปพร้อมกันอย่างยั่งยืน จากการ สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมกันของ บ้าน วัด โรงเรียน ในการสร้างองค์ความรู้และ พัฒนาศีลธรรมของนักเรียน โดยที่ครู ผู้ปกครองและนักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน ให้ เด็กเรียนรู้และปฏิบัติศีลในระดับที่เหมาะสมกับวัยของตนเพื่อให้เด็กสามารถพึ่งพาตนเองได้และลด กิเลสเป็น เด็กได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวัน ผ่าน



กระบวนการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองในด้านจิตใจ และปัญญา จากการเรียนรู้ และฝึกฝนพึ่งพาตนเอง อย่างต่อเนื่อง

บทสรุป

สิ่งที่การศึกษาในปัจจุบันขาดแคลน คือ ความเข้าใจที่ถูกต้องถูกต้องตรง ของการศึกษาที่แท้จริง วิชาการไม่ควรแยกออกจากวิถีชีวิต ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยครั้งนี้ คือ การนำทฤษฎีไป ปฏิบัติจริงจนเกิดผลได้จริง ไม่ได้แยกการเรียนรู้ไปจากการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดแคลนในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมการศึกษาที่เรียนทฤษฎีแต่นำมาปฏิบัติน้อย หรือแทบจะไม่ได้ปฏิบัติเลย รูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของศูนย์การเรียนรู้สถาบันวิชาการ เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยเหลือสังคม และฝึกการปฏิบัติธรรม การเรียนรู้จากประสบการณ์เหล่านี้ ช่วยให้นักเรียนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริงอย่างมีคุณธรรมและความรอบคอบ การเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เน้นการพัฒนาจิตใจให้มีความเสียสละ มีจิตสาธารณะ ทำประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นการสร้างคนดีสู่สังคม ที่มีวิถีชีวิตที่พอเพียง เรียบง่าย ช่วยเหลือ แบ่งปัน ด้วย ใจที่บริสุทธิ์ มีสุขภาพที่แข็งแรง จิตใจที่เบิกบาน แจ่มใส จิตวิญญาณดีงาม เป็นสุข

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐหรือองค์กรด้านการศึกษานำแนวทาง ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาทั้งคุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาทักษะการศึกษาของผู้เรียน
2. ภาครัฐ หรือองค์กรด้านการศึกษา พัฒนาหลักสูตร การศึกษาในระบบ โดยนำแนวทาง การบูรณาการไตรสิกขา ไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน
3. กระทรวงศึกษา นำรูปแบบที่ได้ไปปฏิบัติประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาทุกระดับ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ระดับปฏิบัติงาน ใช้รูปแบบนี้เป็นแนวทางในการดำเนินการส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ผ่านรูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ในสถานศึกษาอื่น ๆ
2. ส่งเสริมให้ศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้แนวทางเดียวกัน สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และร่วมกันพัฒนาหลักสูตร
3. ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูต้นแบบ เพื่อสร้างบุคลากรที่สามารถถ่ายทอดแนวคิดรูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ

ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ ผ่านสื่อออนไลน์ แอปพลิเคชัน
2. การศึกษาและพัฒนารูปแบบการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ หลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว



เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.
- เดช ยะมงคล. (2563). “การบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปิติตา จารุวรรณชัย. (2561). แรงจูงใจในการทำงานของจิตอาสาในองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร กรณีศึกษา: ศูนย์เรียนรู้พึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. *วารสารวิชาการวิชาราม*, 1(1): 35-43.
- ปรียศรี พรหมจินดา. (2560) “โรงงานการศึกษา”. *วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ศึกษา แผน ก แบบ ก 2*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พุทธทาสภิกขุ. (2536). *การศึกษาหมาทางด่วน ทางออกที่สามของโลกแห่งยุคปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักหนังสือธรรมบูชา.
- ภาวิณีเยี เจริญยิง. (2564, 18 กุมภาพันธ์). 86 ปี สมณะโพธิรักษ์ ตั้งเป้าหมายอายุยืนยาว 151 ปี ส่งการเมือง ไทย-อเมริกา. *มติชนสุดสัปดาห์*.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย เจียมวิจิตรกุล. (2557). “รูปแบบการพัฒนาศีลธรรมให้กับเยาวชน ด้วยวิธีการสมาธิมรรคมีองค์ 8 ตามแนวทางภูผาฟ้า น้ำ เครือแหของชาวโศก”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต แขนงวิชาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมณะโพธิรักษ์. (2566). *คู่มือปฏิบัติธรรมคั่นออกมาจากศีล*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: บริษัทหอโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.
- สมณะบินบน ถิรจิตโต. (2566, 21 พฤศจิกายน). ที่ปรึกษาการศึกษาบุญนิยม. (นางเอมอร แซ่ลิ้ม, ผู้สัมภาษณ์)
- สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ. (2541). *ปรัชญาญาณสยาม: บทวิเคราะห์ด้านการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอมอร แซ่ลิ้ม (2567). การบริโภคนิสัยสัตว์กับรูปแบบการรักษาโรคมะเร็งด้วยหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*, 7(1): 262.
- Phramongkoldhamvithan, et al. (2019). “To Study on the threefold training for Human Resource Development”. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 12(1): 898.



ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง
วิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม
Academic Leadership of Administrators and Professional Learning
Community of Schools in Mueang Samut Consortium Under the
Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom

¹ปัสลา ศักดิ์ศิริชัย และ ²ประเสริฐ อินทร์รักษ์

¹Paleela Saksirichai and ²Prasert Inrak

¹คณะดุริยางคศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹Faculty of music, Silpakorn University

²คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

²Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: paleelachai@gmail.com

Received February 12, 2025; Revised February 18, 2025; Accepted: February 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม จำนวน 29 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และครู จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 116 คน และการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเก็บข้อมูลเป็น แบบสอบถามได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .879 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำทาง วิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐมอยู่ในระดับ มากทั้งโดยภาพรวม ($\bar{X} = 4.30$ S.D. = 0.34) และรายด้าน 2) การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง วิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม ทั้งโดยภาพรวม ($\bar{X} = 4.14$ S.D. = 0.42) และรายด้านอยู่ในระดับมาก 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สถานศึกษากับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง และมีลักษณะคล้ายคลึงตามกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ; การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้; สถานศึกษา



Abstract

The research object was to determine: (1) academic leadership of administrators in school. (2) professional learning community of schools in Mueang Samut Consortium in school. (3) the relationship between academic leadership of administrators and professional learning community of schools in Mueang Samut Consortium under secondary educational service area office Nakhon Pathom. This research was survey research. The population included 29 schools; Simple random sampling 116 academic, leadership 1 people and teachers 3 people of schools. A questionnaire with a reliability coefficient of 0.879. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, Standard Deviation, and Pearson's product moment correlation coefficient. The research findings revealed that: (1) academic leadership of administrators in school were at high level in overall ($\bar{X} = 4.30$, $SD = 0.34$) and all aspects; (2) professional learning community in schools were at high level in overall ($\bar{X} = 4.14$, $SD = 0.42$) and all aspects; and (3) the relationship between academic leadership of administrators and professional learning community of schools in Mueang Samut Consortium under secondary educational service area office Nakhon Pathom were highly positive correlation at statistical significance of the .01 level.

Keywords: Academic leadership; learning organization; Schools

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักในภาคการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนของประเทศได้กำหนดแนวทางปฏิรูปการศึกษาระดับคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลลดความเหลื่อมล้ำอย่างทั่วถึงผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับต้องการและรองรับการพัฒนาประเทศด้วยเหตุนี้ทำให้ครูผู้สอนจำเป็นต้องใช้วิธีการและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่มีความหลากหลายผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพของตนเองในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542, ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษานั้นต้องส่งเสริมให้มนุษย์สามารถใช้กระบวนการคิดกระบวนการปฏิบัติ กระบวนการกลุ่มและการมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นี้ (บวร เทศารินทร์, 2560) นโยบายของรัฐบาลที่จะพยายามการปฏิรูปครูเป็นเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 -2579) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 3 เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาใหม่ให้ทันโลกของศตวรรษที่ 21 โดยเน้นให้ครูมีทักษะความรู้ และปรับเปลี่ยนวิธีการสอนนอกเหนือจากการเน้นการบรรยายเป็นหลักสู่การเรียนรู้แบบสัมมนา ทดลอง วิจัยหรือการตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้มีความคิดมีกระบวนการมีค่านิยม และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องมีชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพหรือ Professional Learning Community (PLC) ให้บุคคลในชุมชนที่มีการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ



และกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน และภารกิจการพัฒนาาร่วมกัน ผ่านการรวมพลังเรียนรู้แบบ กัลยาณมิตร ลงมือปฏิบัติบนฐานการทำงานจริงที่อิงพื้นที่การปฏิบัติงานมากกว่าการพัฒนาารูปแบบ อื่นที่ได้จากภายนอกห้องเรียน ผ่านกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายตามที่สำนักงานเลขาธิการคุรุ สภากำหนด ประกอบด้วย 1) การสร้างบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน 2) การปฏิบัติที่มีเป้าหมาย ร่วมกันคือการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) การร่วมมือรวมพลังของสมาชิกชุมชนวิชาชีพ 4) การเปิดรับการ ชี้แนะ และ 5) การสนทนาที่มุ่งสะท้อนผลการปฏิบัติงาน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2560) ให้ สอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ที่เป็นการรวมกลุ่ม บุคคลที่มีเป้าหมายเดียวกันและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่แต่ละคนให้ความสนใจมีการ พัฒนาทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการสืบเสาะแสวงหาความรู้ และพัฒนาการทำงาน อย่างต่อเนื่องชุมชนแห่งการเรียนรู้ ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ของ ครูผู้สอนจะ ช่วยลดความโดดเดี่ยวในการจัดการเรียนรู้ ของครูเพิ่มความผูกพันและกระตุ้นความ กระตือรือร้นใน การเรียนรู้ ให้บรรลุตามเป้าหมายของสถานศึกษา ครูผู้สอนจะเข้าใจวิธีการสอน รูปแบบ เทคนิคการ จัดการเรียนรู้ได้จากคำแนะนำในชุมชนไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ของตนเองส่วนผู้เรียนที่เข้าร่วม กิจกรรมโดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการจัด จะเข้าร่วมอย่างเต็มใจร่วมสร้างบรรยากาศเหมาะสมต่อ การเรียนรู้ อีกทั้งยังสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนรู้ของนักเรียนซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการเรียนรู้ (เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2560)

การพัฒนาโรงเรียนสู่การเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็น การบริหารจัดการคุณภาพ การศึกษาเพื่อการสร้างสรรคความรู้ความสามารถของผู้เรียนที่หลากหลายตามความต้องการของตัว ผู้เรียนซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่จะตอบสนองการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การสร้างชุมชนการเรียนรู้ ทางวิชาชีพเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารขับเคลื่อนโรงเรียนเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและส่งผลดี ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นการยกระดับการศึกษาทั้งระบบและพัฒนาคุณลักษณะของ ผู้เรียนให้ทัดเทียมกับสากลเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้แห่งอนาคตอีกทั้งเป็นการปฏิรูปครูและ บุคลากรทางการศึกษาให้เห็นความสำคัญของการออกแบบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนและ การประเมินผลผู้เรียนให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน (มินตรา ลายสนิทเสรีกุล, 2557) PLC (Professional Learning Community) มีพื้นฐานแนวคิดมาจากภาคธุรกิจเกี่ยวกับความสามารถ ขององค์กรในการเรียนรู้ (Thompson, Gregg & Niska, 2004) การนำแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ มาประยุกต์กับ โรงเรียนแต่โรงเรียนมีความเป็นชุมชนมากกว่าความเป็นองค์กรจึงเป็นชุมชนแห่งการ เรียนรู้ซึ่งความเป็นชุมชนจะเชื่อมโยงด้วยค่านิยม แนวคิดและความผูกพันร่วมกันของทุกคนที่เป็น สมาชิกซึ่งเป็นแนวคิดตรงกันข้ามกับความเป็นองค์กรที่มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในลักษณะที่ยึด ตามระดับลดหลั่นกันลงมาโดยการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนใช้อิทธิพลที่เกิดจาก การมี ค่านิยมและวัตถุประสงค์ร่วมกันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในเชิงวิชาชีพมีความเป็น กัลยาณมิตรเชิงวิชาการและยึดหลักต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบผนึกกำลังกันในการ ปฏิบัติงาน ที่มุ่งสู่พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนมีการรวมตัวร่วมพลังร่วมใจร่วมทำและร่วมเรียนรู้ ร่วมกันของ ครูผู้บริหารและนักการศึกษาบนพื้นฐานวัฒนธรรมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ที่มี วิสัยทัศน์คุณค่า เป้าหมาย และภารกิจร่วมกัน โดยทำงานร่วมกันแบบทีมเรียนรู้ร่วมกันทั้งครูและผู้บริหารพัฒนา วิชาชีพสู่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความสำเร็จหรือประสิทธิผลของผู้เรียนเป็น สำคัญ และ

ความสุขของการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชน (สำนักพัฒนาครูและบุคลากร การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม รับผิดชอบการจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีโรงเรียน จำนวน 29 ได้มีนโยบายสนับสนุนการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้เกิดขึ้นกับสถานศึกษาในสังกัด โดยมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถนำกระบวนการ PLC ไปจัดทำแผนและแนวทางการขับเคลื่อน PLC สู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษาได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสร้างวัฒนธรรมสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ผ่านเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ Professional Learning Community (PLC) โดยให้แต่ละสถานศึกษาบริหารจัดการส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามบริบทของต้นแบบฐานการทำงานจริงที่อิงพื้นที่การปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการการศึกษาให้สอดคล้องกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น มีวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระนำไปสู่การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลให้การศึกษาเป็นไปในทางที่ดีขึ้น เกิดผลดีกับระบบการศึกษาและผู้เรียนมีความตระหนักในเรื่องการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้ทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมปรับปรุงระบบการบริหารจัดการของโรงเรียนให้เป็นแบบร่วมคิด ร่วมทำการประสานงานสามารถสร้างและใช้เครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม, 2566)

นอกจากนี้ในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูว่ามีความสำคัญต่อทิศทางการศึกษาซึ่งมีต่อคุณภาพทางการเรียนของนักเรียน ช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) จึงได้นำมากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการเลื่อนตำแหน่งครูและเลื่อนวิทยฐานะให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งในหลักเกณฑ์ของ ว21 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ขอรับการประเมิน ต้องมีชั่วโมงปฏิบัติงานในช่วงระยะเวลาอย่างน้อย 5 ปี นับถึงวันที่ยื่นคำขอโดยในชั่วโมงการปฏิบัติงานต้องมีชั่วโมงการมีส่วนร่วมในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในแต่ละปีไม่น้อยกว่า 50 ชั่วโมง และในเกณฑ์ของ วPA ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพนำมาเป็นเครื่องมือของผู้บริหารสถานศึกษาโดยนำมาใช้ขับเคลื่อนครูผู้สอนให้ทำ วPA เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน โดยไม่ได้บังคับชั่วโมงการทำ ทั้งนี้การมีหลักเกณฑ์ดังกล่าวออกมาครูจึงจำเป็นต้องมีเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

จากความสำคัญของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาและการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ส่งผลต่อการจัดการจัดศึกษาตอบสนองต่อผู้เรียน ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นชุมชน แห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเพื่อให้เกิดการจัดการเรียนรู้ ในสถานศึกษามีความก้าวหน้าและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาสูงขึ้นต่อไป



วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม
2. เพื่อศึกษาการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประกอบด้วย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารและครูของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม จำนวน 29 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และครู จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 116 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง ประสบการณ์สอน และขนาดของสถานศึกษา ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนดพันธกิจ 2) การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ การสอน 3) การ นิเทศการสอน และ 4) การบริหารหลักสูตร ผู้วิจัยได้กำหนดแบบสอบถามตามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert scale)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างบรรทัดฐานและวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) การตั้งเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ 3) การแบ่งปันประสบการณ์ส่วนบุคคล 4) การเปิดใจและร่วมมือ 5) การสร้างเครือข่ายผู้วิจัยได้กำหนดแบบสอบถามตามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ตำรา บทความ ตลอดจนเอกสารประกอบงานวิชาการ ที่เกี่ยวข้อง
2. ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหา กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) ซึ่งพิจารณาค่า IOC ที่มากกว่า 0.5 ขึ้นไป
3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วมาทดลองใช้ (try out) กับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ราชบุรี จำนวน 8 โรงเรียนละ 4 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และครูจำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 32 คน นำแบบสอบถามที่ได้กลับมาวิเคราะห์หาความเที่ยง (Reliability) โดยการใช้วิธี

สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามแบบวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .879 3.

3. จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับประชากร จำนวน 29 โรงเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม เพื่อขอความ อนุเคราะห์และแจกแบบสอบถามไปยังโรงเรียน โดยใช้การตอบแบบสอบถามผ่าน google form

2. ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ตามวัน เวลา ที่กำหนดไว้ในแบบสอบถาม และได้ข้อมูลกลับคืนมา 116 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์

2. ดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

3. เสนอผลการวิเคราะห์เป็นตารางประกอบการบรรยาย

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง หน้าที่ และประสบการณ์การปฏิบัติงานในตำแหน่ง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage)

2. การวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม โดยใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของ เบสท์ (Best) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับปาน

กลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย

ที่สุด

3. การวิเคราะห์การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม โดยใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของ เบสท์ (Best) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายถึง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายถึง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก



ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49 หมายถึง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4. การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) โดยมีเกณฑ์พิจารณาระดับความสัมพันธ์ (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2560: 316) ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.80 – 1.00 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูงมาก

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.60 – 0.79 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.40 – 0.59 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันปานกลาง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.20 – 0.39 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันน้อย

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0 0.00 – 0.19 หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์กัน

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัศึกษานครปฐม ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัศึกษานครปฐม

(n=116)

ด้านที่	ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร	$\bar{X}$	D.	การแปลผล
1	การกำหนดพันธกิจ	41	35	มาก
2	การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอน	38	28	มาก
3	การนิเทศการสอน	31	41	มาก
4	การบริหารหลักสูตร	20	32	มาก
โดยรวม		4.30	0.34	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัศึกษานครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$ S.D. = 0.34) และรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการกำหนดพันธกิจ ($\bar{X} = 4.41$) รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.38$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการบริหารหลักสูตร ($\bar{X} = 4.20$)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัศึกษานครปฐม ดังตารางที่ 2 ดังนี้



ตารางที่ 2 การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม

(n=116)

ด้านที่	การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1	การสร้างบรรทัดฐานและวิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.16	0.41	มาก
2	การตั้งเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้	4.13	0.49	มาก
3	การแบ่งปันประสบการณ์ส่วนบุคคล	4.13	0.48	มาก
4	การเปิดใจและร่วมมือ	4.12	0.47	มาก
5	การสร้างเครือข่าย	4.14	0.50	มาก
	โดยรวม	4.14	0.42	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$) และรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสร้างบรรทัดฐานและวิสัยทัศน์ร่วมกัน ($\bar{X} = 4.16$) รองลงมาคือ ด้านการสร้างเครือข่าย ($\bar{X} = 4.14$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การเปิดใจและร่วมมือ ($\bar{X} = 4.12$)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐมในภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก ($r_{xy} = .776$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 3 การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม

(n=116)

ตัวแปร	การสร้างบรรทัดฐานและวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Y_1)	การตั้งเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ (Y_2)	การแบ่งปันประสบการณ์ส่วนบุคคล (Y_3)	การเปิดใจและร่วมมือ (Y_4)	การสร้างเครือข่าย (Y_5)	การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา (Y_6)
การกำหนดพันธกิจ (X_1)	.429**	.429**	.429**	.429**	.429**	.439**
การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้การสอน (X_2)	.471**	.462**	.460**	.380**	.367**	.584**
การนิเทศการสอน (X_3)	.191**	.231**	.273**	.211**	.195**	.297**
การบริหารหลักสูตร (X_4)	.670**	.627**	.558**	.255**	.232**	.632**



ภาวะผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหาร (X_{tot})	.495**	.498**	.498**	.320**	.299**	.599**
---	--------	--------	--------	--------	--------	--------

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม มีภาวะผู้นำทางวิชาการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีพัฒนาตนเองด้วยการการอบรมเพิ่มพูนความรู้อย่างต่อเนื่องทำให้การบริการงานทางวิชาการมีประสิทธิภาพ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการนิเทศภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ สอดคล้องกับนิยดา เปี่ยมพีชนะ พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะผู้บริหารมีพฤติกรรมแสดงออกถึงการมีภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างชัดเจน มีการนำวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจ ให้สอดคล้องกับยุควิถีชีวิตใหม่เพื่อใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของชาติและมีระบบการบริหารหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาการ มีการนิเทศติดตาม ดูแลส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนทั้งในรูปแบบออนไลน์และรูปแบบออนไลน์ของครูอย่างใกล้ชิด มีการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตวิถีใหม่ โดยมุ่งเน้นให้ครูเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกการเรียนรู้เพิ่มขึ้น หากผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการจะส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน (นิยดา เปี่ยมพีชนะ, 2565) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของตริยา นามวงษ์ พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก (ตริยา นามวงษ์, 2567) สอดคล้องกับผลการวิจัยของวิรดา สมคำ ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 2 พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สถานศึกษาของโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน (วิรดา สมคำ, 2565) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทิตาภร ยิ้มสงวน ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการนิเทศภายในของ โรงเรียน พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (ทิตาภร ยิ้มสงวน, 2565)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม ผลการวิจัยพบว่า การ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีนโยบายในการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนและครูผู้สอนเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการในการบริหารจัดการสถานศึกษาจากแนวทาง ดำเนินการบริหารงานแบบเดิมที่ไม่ตอบโจทย์การบริหารจัดการในรูปแบบใหม่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาให้มีความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ เพื่อให้

โรงเรียนมีสถานที่ที่เหมาะสมรวมถึงมีวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้เพื่อทุกคนในโรงเรียน จึงต้องมีการสนับสนุนและการสร้างความร่วมมือร่วมกันระหว่างบุคลากรทุกฝ่ายค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกันส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และการประยุกต์ใช้ความรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล เพื่อนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพจริงของชุมชน ตลอดจนการนำนวัตกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนและผู้เรียนในยุคปัจจุบันที่ช่วงอายุของผู้เรียนในอยู่ระหว่าง เจนอัลฟา (Generation Alpha) และเจนแซด (Generation Z) อีกทั้งเป็นแหล่งที่ช่วยสร้างพลังขับเคลื่อนให้การปฏิรูปการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุชาติ สืบทอง ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา พบว่าการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน (สุชาติ สืบทอง, 2564) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ติรยา นามวงษ์ พบว่าการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนแพรวาคำม่วงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก (ติรยา นามวงษ์, 2567) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรองกาญจน์ อรุณเมฆ ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่าการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (กรองกาญจน์ อรุณเมฆ, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภลักษณ์ ชัยอาวุธและเพียงแข ภูผายาง ได้ศึกษาการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิเขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพประกอบด้วย ด้านมีวิสัยทัศน์ร่วม ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านภาวะผู้นำ และด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 89.20 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 (เพียงแข ภูผายาง, 2564)

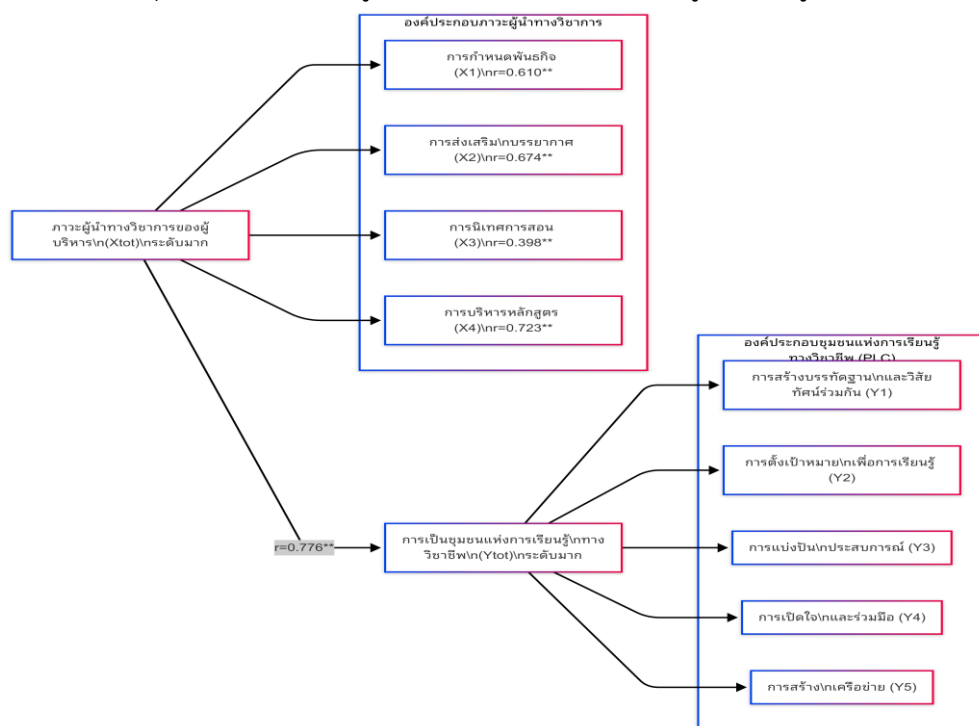
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม อยู่ในระดับสูง โดยมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เป็นเพราะว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสำคัญต่อสถานศึกษา มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในโรงเรียนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ผู้บริหารโรงเรียนสร้างการพัฒนาการเรียนรู้ให้ไปสู่ความสำเร็จเพื่อประโยชน์ต่อสถานศึกษา ส่งผลให้ผู้บริหารเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ เป็นผู้นำทางความคิด และการบริหารจัดการ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ส่งเสริมความก้าวหน้าให้กับคณะครูอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และกำกับติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับณัฐภา นครสูงเนิน ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูงกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1



อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ณัฐภา นครสูงเนิน, 2558) สอดคล้องกับงานวิจัยของนิดา เปี่ยมพิชนะ พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมากและมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (นิดา เปี่ยมพิชนะ, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรวรรณ ตุ่มประชา, นภาเดช บุญเชิดชู และจิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย การตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน และการนิเทศการศึกษา เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในจังหวัดนครปฐม โดยร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 54.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ภัทรวรรณ ตุ่มประชา นภาเดช บุญเชิดชู และจิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุชาติ สืบทอง ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก (สุชาติ สืบทอง, 2564)

ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษานั้นหากผู้บริหารสถานศึกษาได้มีการปฏิบัติงานทางด้านวิชาการสูงจะส่งผลให้การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาอยู่ในระดับสูงด้วยเช่นกัน



** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บทสรุป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเห็นว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม มีภาวะผู้นำทางวิชาการโดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม ผลการวิจัยพบว่า การ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม ควรมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารด้านวิชาการให้มากยิ่งขึ้น
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม ควรมีการพัฒนาผู้บริหารและครูให้มีความเข้าใจถึงการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้มากยิ่งขึ้น
3. สถานศึกษาควรได้ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษาควรมีการนำผลการวิจัยมาใช้ในการวางแผนจัดทำแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น
2. สถานศึกษาควรมีการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กรองกาญจน์ อรุณเมฆ. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชูศรี วงศ์รัตน. (2560). *สถิติเพื่อการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ติรยา นามวงศ์. (2567). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนแพรวาคำม่วง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาพสินธุ์ เขต 3. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มจร วิทยาเขตอีสาน*, 5 (2), (พฤษภาคม-สิงหาคม): 71-81.
- ทิตาภร ยัมสงวน. (2565). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการนิเทศภายในของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.



- บวร เทศารินทร์. (2560). ผู้บริหารโรงเรียน 4.0 พลังขับเคลื่อนปฏิรูปการศึกษา. สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2565, จาก <http://drborworn.com/articledetail.asp?id=2513>.
- นิตดา เปี่ยมพีชนะ. (2565). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8 (2), 253-269.
- ภัทรวรรณ ตุ่มประชาและนภาเดช บุญเชิดชูและจิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของข้าราชการครู โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในจังหวัดนครปฐม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*. 9 (1), 151-165.
- มินตรา ลายสนิทเสรีกุล. (2557). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตเบญจบุรพา กรุงเทพมหานคร. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 9 (3), 392-406.
- วิจิต สุขสันติกุล. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทราเขต 2. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*. 20 (38), 51-61.
- วิรดา สมคำ. (2565). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 2. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- ศุภลักษณ์ ชัยอาวุธ และเพียงแข ภูผายาง. (2564). การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. 11 (3), 109-123.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ : พรินทวนกราฟฟิค.
- สำนักพัฒนาครูและบุคลากร การศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *หลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระยะ 5 ปี พ.ศ. 2566 – 2570*. กรุงเทพฯ : กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม.
- สุชาติ สืบทอง. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.



Thompson, S. C., Gregg, L., & Niska, J. M. (2004). Professional learning communities, leadership, and student learning. *Research in Middle Level Education Online*, 28(1), 1-13.



การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

Educational Technology Administration that Affects Learners Quality
in Educational Institutions under Chonburi Primary Educational
Service Area Office 3

¹ดิวิยะ ประกาศ เศรษฐระ และ ²พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ

¹Diva Prakash Shrestha and ²Phrakrupaladsuvaddhanasaccaguna

^{1,2}สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Educational Administration, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: nep1st@hotmail.com

Received February 11, 2025; Revised February 25, 2025; Accepted: February 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษา 2) คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา และ 3) การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาโดยใช้สถานศึกษาเป็นหน่วยวิเคราะห์ ประชากร ได้แก่ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 จำนวน 70 สถานศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 3 คน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น 210 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการประเมินได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.60 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.41 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเรียนการสอน ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านความร่วมมือภาคีรัฐ เอกชนและชุมชน และ ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ตามลำดับ 2) คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.45 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.49 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ตามลำดับ 3) การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ และการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนโครงสร้างพื้นฐาน ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การบริหาร; เทคโนโลยีทางการศึกษา; คุณภาพผู้เรียน; ชลบุรี; ประถมศึกษา



Abstract

The objectives of this research article are to study: 1) the educational technology administration in educational institutions 2) the learners' quality in educational institutions and, 3) the educational technology administration that affects the learner's quality in educational institutions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 3. This is descriptive research. The educational institutions were used as the unit of analysis. The population used were 70 institutions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 3. Three people for each educational institution provided data in this research are institutions administrators and teachers, total data providers of 210 people. The instrument used is a questionnaire. The evaluation results have a reliability value of 0.93. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, stepwise multiple regression analysis. The results of the study were as follows: 1) Educational technology administration in educational institutions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 3 overall was at the highest level. When considering each aspect, it was found that all aspects were at the highest level with a mean value of 4.60 and a standard deviation value of 0.41. The average values from highest to lowest are as follows: teaching and learning, learning process, internal educational management, infrastructure, public private and community co - operation, and learning resources respectively. 2) learners quality in educational institutions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 3, were generally at a high level with a mean value of 4.45 and a standard deviation value of 0.49. When considering side by side at a high level at all aspect in descending order as follows: the desired characteristics of learners and academic achievement of students respectively. 3) Educational technology administration that affects the learner's quality in educational institutions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 3. In terms of learning resources and management within the educational institution affects the learner's quality in educational institutions with statistical significance at the .01 level. The infrastructure affects the learner's quality in educational institutions with statistical significance at the .05 level.

Keywords: Administration; Educational Technology; Learners Quality; Chonburi; Primary Education

บทนำ

การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคน เพื่อพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน เพื่อเป็นต้นทุนทางปัญญาที่สำคัญในการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ สมรรถนะในการประกอบสัมมาชีพ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข นำไปสู่เสถียรภาพ ความมั่นคงของสังคม และประเทศชาติท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก ประเทศไทยได้ให้



ความสำคัญด้านการศึกษาในฐานะกลไกหลักในการพัฒนาประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เพื่อวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) คุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษานั้น ถือได้ว่าเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ต้องอาศัยความทุ่มเท ความพยายามในทุกด้านจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมถึงการมีทรัพยากรที่เพียงพอและมีคุณภาพ ซึ่งจะต้องอาศัยความมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรและการสอนเทคโนโลยี ต้องอาศัยภาวะความเป็นผู้นำ ทั้งของผู้บริหาร และของคณะครู เพื่อเป็นทิศทางการพัฒนา เนื่องจากสถานศึกษาแต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสถานศึกษา บรรยากาศการจัดการเรียนการสอน ปรัชญาของสถานศึกษา เป้าหมายที่สำคัญ คือ ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รัฐบาลได้ประกาศนโยบายด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ รักที่จะเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ความสนุกกับการเรียนรู้ และมีโอกาสได้เรียนรู้นอกห้องเรียนอย่างสร้างสรรค์ ประกอบกับสภาพปัญหาของประเทศ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำในวิชาหลัก ได้แก่ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ การคิดวิเคราะห์ ปัญหาด้านวิกฤตทางสังคมเกี่ยวกับความแตกแยก ความรุนแรงและปัญหาทุจริต สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาจึงได้นำนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลและสภาพปัญหาของการใช้หลักสูตรฯ ที่ผ่านมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยกำหนดจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และแนวทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน คุณภาพผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาออกมานั้น สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้หรือไม่ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ประสบความสำเร็จหรือไม่ ซึ่งจะสะท้อนว่า ผู้เรียนนั้นมีความรู้ความสามารถเจตคติ และพฤติกรรมตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดหรือไม่ หลักสูตรที่ดีควรคำนึงถึงบริบทของผู้เรียน ท้องถิ่น และชุมชนที่สอดคล้องกับความถนัด ความสามารถของผู้เรียน (บุญตา ชาญขำนิ, 2552)

การแพร่ระบาดของไวรัส โควิด-19 ส่งผลกระทบวงกว้างในหลายมิติทั่วโลก รวมทั้งผลกระทบต่อแวดวงการศึกษา สภาวะการณืโควิด-19 ถึงแม้จะเป็นวิกฤตด้านสุขภาพแต่วิกฤตครั้งนี้ก็เรียกร้องให้เราต้องหาวิธีการจัดการที่อยู่ภายใต้ศักยภาพของระบบสุขภาพแต่ละประเทศ เช่น มาตรการกึ่งปิดเมือง (Semi-lockdown) และมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) เพื่อนำมาตอบโต้ภัยลดการแพร่ระบาด เทคโนโลยีดิจิทัลจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญตั้งแต่การทำงานไปจนถึงการศึกษา ด้วยรูปแบบ Online platform ต่าง ๆ มาสนับสนุนให้สามารถทำงาน และจัดการเรียนการสอนจากบ้าน หรือสถานที่ต่าง ๆ ได้ หากมองในภาคของการศึกษานอกจากการนำเทคโนโลยีมาช่วยอำนวยความสะดวกแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงปัญหาสำคัญ คือ “ช่องทางดิจิทัล” มากขึ้นและความเสี่ยงอื่น ๆ (เสาวรัจ รัตนคำฟู, 2563) สถานศึกษาบางแห่งไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ เท่าเทียมสถานศึกษาที่มีบุคลากรพร้อม ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสถานศึกษามี

ความแตกต่างกัน การบริหารจัดการมีความยากลำบาก เนื่องจากบุคลากรขาดความรู้ความสามารถในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3, 2563) เนื่องจากการศึกษามุ่งองค์ประกอบและโครงสร้างมากมาย การจัดการเรียนทางไกลและการเรียนออนไลน์ที่ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพสูงสำหรับผู้เรียนทุกคน ต้องพึ่งพาหลายปัจจัย ทั้งความพร้อมด้านเทคโนโลยี ความพร้อมของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ และความพร้อมของครอบครัวและนักเรียนในการเรียนรู้จากที่บ้าน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนจำนวนมาก โดยเฉพาะที่มาจากครอบครัวที่ยากจนถูกทิ้งไว้ข้างหลัง (ธานินทร์ อินทวิเศษ และคณะ, 2564) การเรียนระหว่างปิดสถานศึกษาเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นักเรียนไทย 41% เรียนอยู่ในสถานศึกษาที่มีการปิดทำการเป็นระยะเวลามากกว่า 3 เดือน ในขณะที่กลุ่มประเทศสมาชิก OECD โดยเฉลี่ยมีนักเรียนกลุ่มนี้อยู่ 50% ที่เรียนอยู่ในสถานศึกษาที่มีการปิดทำการเป็นระยะเวลานานเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ระบบการศึกษาที่ยังคงมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง และนักเรียนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาดีขึ้นเมื่อเทียบกับ PISA 2018 จะมีนักเรียนที่เรียนอยู่ในสถานศึกษาที่มีการปิดทำการในระยะเวลาที่น้อยกว่า ในระหว่างการเรียนทางไกล นักเรียนไทย 31% มีปัญหาอย่างน้อยหนึ่งครั้งต่อสัปดาห์ในการทำความเข้าใจงานที่ได้รับมอบหมายจากสถานศึกษา และ 28% มีปัญหาในการหาคนที่สามารถช่วยเรื่องงานที่เกี่ยวกับการเรียน ในขณะที่กลุ่มประเทศสมาชิก OECD มีนักเรียนที่ตอบเช่นนี้โดยเฉลี่ย 34% และ 24% ตามลำดับ ทั้งนี้ ระบบการศึกษาที่ยังคงมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงและนักเรียนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาดีขึ้น จะมีนักเรียนที่ประสบปัญหาน้อยกว่าในระหว่างการเรียนทางไกล การให้การสนับสนุนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียนมักถูกจำกัดเมื่อสถานศึกษาปิดทำการ สำหรับประเทศไทยมีนักเรียน 30% ได้รับการสนับสนุนทุกวันผ่านการสอนในชั้นเรียนเสมือนจริงแบบถ่ายทอดสดผ่านทางโปรแกรมการติดต่อสื่อสารที่มีภาพและเสียง และมีนักเรียนเพียง 21% ที่มีบุคลากรจากสถานศึกษาสอบถามนักเรียนทุกวันว่ารู้สึกอย่างไรบ้าง ในขณะที่กลุ่มประเทศสมาชิก OECD โดยเฉลี่ยมีนักเรียนที่ตอบเช่นนี้ 51% และ 13% ตามลำดับ

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อสังคมไทยซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสังคมมนุษย์อย่างมากไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจ สังคม ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้องมีการปรับตัวและพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกปัจจุบันที่เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ที่สามารถส่งผ่านและเชื่อมโยงกันได้ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้เป็นจำนวนมาก และมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ (เกษณี จารุสาร, 2553) และในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด 19 นั้นมีบทบาทกับวงการการศึกษา นักเรียนเกือบทั้งหมดต้องเรียนผ่านระบบทางไกล โดยอาศัยเทคโนโลยี ครูและบุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศที่ใช้ในการสื่อสารและการเรียนวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการประกอบอาชีพ 10 อุตสาหกรรม ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษารองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor : EEC) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ได้วางกลยุทธ์แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่



อย่างทั่วถึง เช่น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Distance Learning information technology : DLIT) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (Distance Learning Television : DLTV) (กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3, 2563)

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีมีบทบาททางการศึกษามากขึ้น และมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของครู รวมทั้งการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนี้จะเป็ข้อมูลพื้นฐานสำหรับเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารและสถานศึกษานำไปใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อวางแผนและพัฒนาการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษากับคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3
2. เพื่อศึกษาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3
3. เพื่อศึกษาการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 (สพป.ชลบุรี เขต 3) ที่จัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 81 สถานศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 (สพป.ชลบุรี เขต 3) จำนวน 70 สถานศึกษา โดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และเทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified style random Sampling) แล้วกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณเทียบบัญญัติไตรยางค์ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยสถานศึกษาละ 3 คน ได้แก่ ผู้บริหาร 1 คน ครูผู้สอน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลจากสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 จำนวน 70 สถานศึกษา สถานศึกษาละ 3 คน รวมจำนวน 210 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ประสบการณ์ในการทำงาน ลักษณะของคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, ประกาศ ณ วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2550, เรื่อง นโยบายและมาตรฐานการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย 1. ด้านการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา 2. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน 3. ด้านการเรียนการสอน 4. ด้านกระบวนการเรียนรู้ 5. ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ 6. ด้านความร่วมมือภาครัฐ เอกชนและชุมชน

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษามาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2561 คุณภาพการศึกษาของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน 1.ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน 2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ

แบบสอบถาม ในตอนที่ 2 และ 3 ของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scales) ของ ไลเคิร์ท (Likert) (Likert, 1961) และได้กำหนดค่าคะแนนของช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา/คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 5 คะแนน

4 หมายถึง การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา/คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 4 คะแนน

3 หมายถึง การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา/คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 3 คะแนน

2 หมายถึง การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา/คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 2 คะแนน

1 หมายถึง การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา/คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 1 คะแนน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอบริการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบ และให้คำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุง

2. แบบสอบถามที่ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปหาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และความเหมาะสมทางภาษาของข้อคำถามซึ่งใช้วิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย พิจารณา



โดยใช้เกณฑ์กำหนดคะแนนความคิดเห็น บันทึกผลการพิจารณาคำตอบแต่ละข้อของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence) พิจารณาแบบสอบถามข้อที่ตรงกับเนื้อหา โดยพิจารณาจากคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องมี ค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด 2560) แสดงว่าข้อคำถามนั้นใช้ได้ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผลการตอบของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านได้ค่า IOC รายข้อ สูงสุดคือ 1.00 ทั้งหมด 42 ข้อ รองลงมาคือ 0.67 ทั้งหมด 18 ข้อ พิจารณาแบบสอบถามข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้คือ 60 ข้อ

3. นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการทดลองใช้เครื่องมือ (Try - Out) กับผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 สถานศึกษา สถานศึกษาละ 3 คน รวมเป็น 30 คน

4. นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจให้คะแนนหาคุณภาพของแบบสอบถาม นำมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1990) ซึ่งเกณฑ์กำหนดว่าต้องมีค่าตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป ผลการประเมินได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93

5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณบดีศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผ่านประธานสาขาวิชาการบริหารการศึกษา เพื่อทำหนังสือขอความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง การวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 นำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถึงผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทำการวิจัย

2.2 ผู้วิจัยใช้การส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง โดยแจกแบบสอบถาม จำนวน 210 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน 210 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งผู้วิจัยทำการแจกแบบสอบถาม และเดินทางไปรับแบบสอบถามด้วยตนเอง และจัดลำดับข้อมูลเหล่านั้นนำไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)



2. วิเคราะห์ข้อมูลการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษา โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์แปลผล ตามแนวคิดของ เบสท์ (Best) (John W. Best, 1997) ดังนี้

4.51 - 5.00 แสดงว่า สถานศึกษามีการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา ระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 แสดงว่า สถานศึกษามีการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา ระดับมาก

2.51 - 3.50 แสดงว่า สถานศึกษามีการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา ระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 แสดงว่า สถานศึกษามีการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา ระดับน้อย

1.00 - 1.50 แสดงว่า สถานศึกษามีการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา ระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายโดยใช้ เกณฑ์แปล ตามแนวคิดของ เบสท์ (Best) (John W. Best) ดังนี้

4.51 - 5.00 แสดงว่า คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 แสดงว่า คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 แสดงว่า คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 แสดงว่า คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 แสดงว่า คุณภาพผู้เรียน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

4. วิเคราะห์การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ ขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 แสดงผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยภาพรวม

n=210

การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา	4.61	0.43	มากที่สุด
2. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	4.58	0.50	มากที่สุด
3. ด้านการเรียนการสอน	4.77	0.42	มากที่สุด
4. ด้านกระบวนการเรียนรู้	4.66	0.48	มากที่สุด
5. ด้านทรัพยากรการเรียนรู้	4.51	0.55	มากที่สุด
6. ด้านความร่วมมือภาคีรัฐ เอกชนและชุมชน	4.57	0.52	มากที่สุด
รวม	4.60	0.41	มากที่สุด



จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการเรียนการสอน ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านความร่วมมือภาคีรัฐ เอกชนและชุมชน และ ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 แสดงผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติตามคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยภาพรวม

n=210

คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน	4.41	0.51	มาก
ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน	4.49	0.50	มาก
รวม	4.45	0.49	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาวเคราะห์คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์การทำนายตามความสำคัญดังนี้

ทรัพยากรการเรียนรู้ และการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนโครงสร้างพื้นฐาน ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นอภิปรายผลดังนี้

1. การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ผลการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะว่าการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษามีการจัดทำระบบ ดำเนินงานตามกระบวนการ และมีการประยุกต์แนวคิดทางด้านวิชาการด้านต่าง ๆ มาใช้ปรับปรุงทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน แสดงให้เห็นว่า การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษามีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาในการแก้ปัญหาให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับ

แนวคิดของ วราวิทย์ วาณิชยเจริญ ทำให้การเรียนการสอนการจัดการศึกษามีความหมายมากขึ้น กล่าวคือ จะช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางขึ้น สามารถสนองเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ ผู้เรียนจะมีอิสระในการแสวงหาความรู้ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมมากขึ้น (วราวิทย์ วาณิชยเจริญ, 2559) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ซาฮิด ซูฟาร์ อัธตาริก (Zahid Zufar At Thaariq) ได้ทำวิจัยเรื่อง เทคโนโลยีการศึกษาตอบโจทย์ความท้าทายอย่างไร เชิงประจักษ์กับการศึกษาเชิงทฤษฎีและมุมมองสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า เทคโนโลยีการศึกษามีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา ปัญหาการศึกษาจากการวิจัยที่ได้ทำประโยชน์ต่อชุมชนมีความเข้าใจว่าบทบาทของเทคโนโลยีการศึกษามีความสำคัญเพียงใดในโลกของการเรียนการสอน อย่างไรก็ตามในความคิดสังคมที่โดดเด่นยังไม่เข้าใจแนวคิดพื้นฐานของการศึกษา เทคโนโลยีโดยรวมดังนั้นสิ่งนี้จึงกลายเป็นความท้าทายในอาชีพเทคโนโลยีการศึกษา ในความเป็นจริงตาม การวิจัยก่อนหน้านี้ดำเนินการโดยนักวิจัยคนอื่น ๆ เทคโนโลยีการศึกษามีบทบาทสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องได้รับการสนับสนุนจากทั้ง รัฐบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบายและจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นในการทำงานร่วมกัน ระหว่างนักเทคโนโลยีการศึกษาและนักเทคโนโลยีการศึกษาในอนาคตในการส่งเสริมการดำรงอยู่ของเทคโนโลยีการศึกษา (Zahid Zufar At Thaariq, 2021)

2. คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ผลการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุณภาพนักเรียนหรือคุณภาพผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดหลังจากได้รับการศึกษาในหลักสูตร คุณภาพอาจเป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจและสร้างขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “คุณภาพไม่มีขาย อยากได้ให้สร้างเอง” คุณภาพในตัวผู้เรียนที่มีความครอบคลุมในด้านความสามารถ และทักษะ ตลอดจนคุณลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร ผู้เรียนมีความสามารถตามเป้าหมายของหลักสูตร คือเป็นคนเก่ง และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง และเป็นคนดี ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสุขในการทำงาน และอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข คุณสมบัติเฉพาะหรือลักษณะที่จำเป็นอันบอกลถึงความเป็นเลิศการมีมาตรฐานความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์หรือความสามารถสนองตอบผู้ใช้บริการ ความพอใจของผู้บริการ คุณภาพจึงหมายถึง ตัวชี้วัดความสำเร็จและความก้าวหน้าของบุคคลในหน่วยงานนั้น ส่วนคุณภาพการศึกษา หมายถึง คุณลักษณะที่ดีหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนและกระบวนการในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ทั้งในด้านผลผลิตและผลลัพธ์ของการดำเนินงาน ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการตอบสนองความต้องการและความจำเป็นสำหรับผู้เรียนและสังคมปัจจุบัน สำหรับกระบวนการที่ทำให้เกิดคุณภาพทางการศึกษาแก่นักเรียน ประกอบด้วย กระบวนการจัดการบริหาร หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนสภาพแวดล้อมของชุมชนและท้องถิ่นต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รินทร์ธนา บวรวัชรเศรษฐ์ และ วรางคณา โสมะนันท์ได้ศึกษา การศึกษาการจัดการเรียนการสอนช่วงสถานการณ์ COVID-19 สำหรับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผลการวิจัยพบว่า ครูมีวิธีจัดการเรียนการสอนช่วงสถานการณ์ COVID-19 สำหรับนักเรียนที่มี

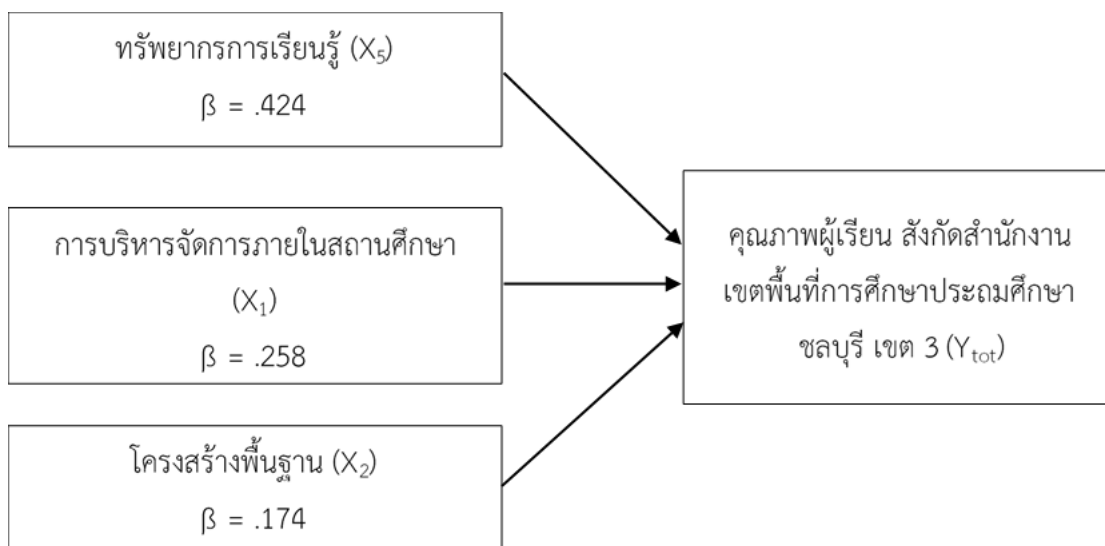


ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ คือ ก่อนสอนมีการเตรียมตัวเรื่องการใช้เทคโนโลยีและสื่อการสอนอยู่ในระดับมาก ระหว่างสอนครูใช้เทคนิคการควบคุมชั้นเรียนด้วยการสร้างข้อตกลงร่วมกันและใช้แอปพลิเคชันในการช่วยจัดการชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก (รินทร์ณฐา บวรวัชรเศรษฐ์ และ วราภรณ์ โสมะนันท์, 2564)

3 การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ผลการศึกษาพบว่าการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ในสถานศึกษา ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ และ การบริหารจัดการภายในสถานศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนโครงสร้างพื้นฐาน ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากสถานศึกษาจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน ค้นคว้าเพิ่มเติมได้อย่างเพียงพอ และทันสมัย เช่น ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตภายในห้องเรียน ห้องปฏิบัติการและจุดบริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไร้สายทั่วถึงภายในสถานศึกษามีอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ ซอฟต์แวร์ที่จำเป็นรวมทั้งมีการดูแลบำรุงรักษาอย่างเป็นระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ นอกจากการปฏิรูประบบบริหารและการจัดการศึกษา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เฉิน, ซี.เอช. และ ไฉ่, ซี.ซี (Chen, C. H., & Tsai, C. C.) ได้ทำวิจัยเรื่องแนวคิดของครูที่ให้บริการเกี่ยวกับการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีมือถือ: แนวโน้มต่อการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยพบว่าการเปิดเผยหมวดหมู่ที่แตกต่างกันทั้งเชิงคุณภาพและตามลำดับชั้น (7-T) ได้แก่ "เครื่องมือ" "การเดินทาง" "ความตรงต่อเวลา / ตัวเตอร" "ของเล่น" "การติดตาม" "การทำงานเป็นทีม" และ "นักเรียนหรือลูกศิษย์" หมวดหมู่ลำดับชั้นเหล่านี้แสดงถึงสเปกตรัมตั้งแต่ "ครูเป็นศูนย์กลาง" ไปจนถึง "ปฏิสัมพันธ์ของนักเรียน / ครู" และกลยุทธ์การสอน "เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง" ในบรรดา 7 หมวด หมู่ 4 (เช่นของเล่นการติดตามการทำงานเป็นทีมและ นักเรียนหรือลูกศิษย์) ถือเป็นกลยุทธ์การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและหมวดหมู่การติดตามมีความถี่สูงสุดของแนวคิดหลักของครูในการเรียนรู้บนมือถือ ดังนั้นเทคโนโลยีมือถือจึงมีโอกาสดำเนินการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผลลัพธ์ที่ได้ช่วยให้นักการศึกษาและครูมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับการเรียนรู้ขั้นสูงที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงสำหรับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Chen, C. H., & Tsai, C. C., 2021)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์การ ทำนายตามความสำคัญดังนี้



1. ทรัพยากรการเรียนรู้ (X₅) .424 และการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา (X₁) .258 ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. โครงสร้างพื้นฐาน (X₂) .174 ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป

การศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาในสถานศึกษา ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ และ การบริหารจัดการภายในสถานศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนโครงสร้างพื้นฐาน ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยภาพรวม ได้ร้อยละ 58.5 ค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) เท่ากับ 0.579 และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error) เท่ากับ 0.316

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาในการดำเนินการจัดหา พัฒนา วัสดุอุปกรณ์เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องโทรทัศน์ เครื่องเสียง ระบบอินเทอร์เน็ตอย่างเพียงพอ

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการส่งเสริมและให้อิสระกับสถานศึกษาในฐานะหน่วยปฏิบัติในการกำหนดอัตลักษณ์ และทิศทางการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ



3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ทุกคน และ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

ข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษา

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการส่งเสริมการจัดหา พัฒนา วัสดุอุปกรณ์เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องโทรทัศน์ เครื่องเสียง ระบบอินเทอร์เน็ตอย่างเพียงพอ

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างบรรยากาศเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีทักษะการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรประชุมชี้แจงคณะครูและบุคลากรให้เห็นความสำคัญของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการพัฒนาจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

1. ครูผู้สอนควรมีการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของผู้เรียน พื้นที่ชุมชนและสังคม โดยยึดหลักความเสมอภาคและความเท่าเทียม

2. ครูผู้สอนควรมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการสอน

3. ครูผู้สอนควรมีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ อบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในการปลูกฝังให้มีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรมีการทำวิจัยเรื่องปัญหาการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

2. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแบบอย่างที่ดีของความสำเร็จในการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 จากสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง

3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. (2563). *แผนนิเทศการศึกษาประจำปีงบประมาณ 2563*. เอกสารนิเทศลำดับที่ 2 - 2 / 2563. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

เกษณี จารุสาร. (2553). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนแม่อ้อวิทยา อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.



- ณัฐกรณ์ หิรัญชาติ. (2558). บทบาทผู้บริหารกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษาที่มีประสิทธิผล. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธานินทร์ อินทวิเศษ และคณะ. (2564). ภาพสะท้อนการศึกษาไทยหลังภาวะโควิด 2019. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 7(4): หน้า 323 – 332.
- ปิยนุช บัวชุม. (2561). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4. *การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญตา ขาญขำนิ. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 3. *วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต- สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*.
- รินทร์ณฐา บวรวัชรเศรษฐ์ และ วรางคณา โสมะนันท์. (2564). การศึกษาการจัดการเรียนการสอนช่วงสถานการณ์ COVID-19 สำหรับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*
- วรวิทย์ วาณิชยเจริญ. (2559). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. *การศึกษาค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- เสาวรัง รัตนคำฟู. (2563). *วิกฤตโควิด-19 รัฐต้องเร่งลดช่องว่างด้านดิจิทัล เพื่อความเท่าเทียมในห้องเรียนออนไลน์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2565. จากแหล่งที่มา: <https://tdri.or.th/2020/04/digital-divide-online-education-inequalities/>.
- Best, John W. & James V. Kahn. (1997). *Research in Education*. 7th ed. Boston: Allyn and Bacon
- Cronbach, Lee. J. (1990). *Essential of Psychological Testing*. (5nd end). New York: Happer Co; Ins.
- Chen, C. H., & Tsai, C. C. (2021). *In-service teachers' conceptions of mobile technology-integrated instruction: Tendency towards student-centered learning*. *Computers & Education*. 170, 104224.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). *Determining sample size for research activities*. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610
- Likert, Rensis. (1961). *New Patterns of Management*. New York: McGraw-Hill
- Zahid Zufar At Thaariq. (2021). How does educational technology answer challenges? Empirical theoretical studies and public perspectives. *Journal of Education and Learning*, 15(3), 474-482.



ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

Ethical Leadership of Administrator and Organizational Climate in
the School under Nakhon Pathom Primary Educational Service Area
Office 2

¹จุฑามาศ บุญเสถียร และ ²ชัตติยา ดวงสำราญ

¹Jutamast Bunsathien and ²Khattiya Duangsamran

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: jrbunsathien@gmail.com

Received February 20, 2025; Revised February 23, 2025; Accepted: February 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) บรรยากาศองค์การในสถานศึกษา และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาโดยใช้สถานศึกษาเป็นหน่วยวิเคราะห์ ประชากร ได้แก่ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 92 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน ครู จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 184 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามทฤษฎีของ นอร์ทเฮาส์ และบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาตามทฤษฎีของสตริงเกอร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน วิเคราะห์สถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1) การสร้างความร่วมมือในกลุ่ม 2) การแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต 3) การแสดงถึงความยุติธรรม 4) การบริการคนอื่น และ 5) การเคารพผู้อื่น 2) บรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1) ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน 2) ด้านการสนับสนุน 3) ด้านมิติด้านความผูกพันต่อองค์กร 4) ด้านความรับผิดชอบในการทำงาน 5) ด้านโครงสร้างองค์การ และ 6) ด้านการยอมรับ 3) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2 มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ; บรรยากาศองค์การ ; ภาวะผู้นำ



Abstract

The objectives of this research article are to determine 1) ethical leadership of school administrators 2) organizational climate in the school and 3) the relationship between ethical leadership of administrators and organizational climate in the school under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2. It is descriptive research by using schools as the unit of analysis, the sample consisted of 92 schools under Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office with 2 respondents per school: a school director and a teacher, totaling 184. The instrument was a questionnaire about ethical leadership of administrators and organizational climate in the school. The statistics were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient. Analyze statistical using packaged program. The research results found that: 1. The ethical leadership of administrators under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2 was at a high level in overall and each aspect and ordered from the highest to lowest arithmetic mean as follows 1) Builds Community 2) Manifests Honesty 3) Shows Justice 4) Serves Others and 5) Respects Others. 2. Organizational climate in the school under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2 was at a high level in overall and each aspect and ordered from the highest to lowest arithmetic mean as follows 1) Standards 2) Support 3) Commitment 4) Responsibility 5) Structure and 6) Recognition. 3. Ethical leadership of administrators and organizational climate in the school under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2 showed a correlation with statistical significance at the 0.01 level.

Keywords: Ethical leadership; Organizational climate; Leadership

บทนำ

ในสภาวะที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้ประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะหาแนวทางมารองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้น ด้วยการพิจารณาแนวทางการพัฒนาประเทศในช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 จำเป็นที่จะต้องอาศัยความเข้าใจในบริบทสถานการณ์การพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการรับมือกับสภาพแวดล้อมที่มีความผันแปรสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤติ ที่ส่งผลกระทบรุนแรงทั่วโลกทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ยิ่งเป็นแรงกระตุ้นให้ประเทศไทยต้องเร่งดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายโดยเร็วภายใต้การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2565) แรงกดดันจากภายในประเทศจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่ส่งผลทำให้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ในอนาคตอันใกล้พฤติกรรมของประชากรที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลทำให้



ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งระบบการศึกษาที่ยังมีปัญหาหลายประการ นับตั้งแต่ปัญหาคุณภาพการศึกษาของคนไทยในทุกช่วงวัย ปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ ขาดความคล่องตัว รวมถึงยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา และปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม การขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทยส่วนใหญ่ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทายดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ระบบการศึกษาซึ่งเป็นกลไกหลักของการขับเคลื่อนประเทศ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ การจัดการศึกษาจึงควรมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพบริบทรอบด้านที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศได้ด้วย หลักสำคัญที่ว่า “การศึกษาสร้างคน คนสร้างชาติ” ดังนั้น การบริหารการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศ จึงควรมีผู้นำองค์การทางการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ มีสมรรถนะในการบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของชาติ และสามารถผลิตบุคลากรที่เกิดจากผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายปฏิรูปการศึกษา และภารกิจของสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคุณภาพทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นกุญแจสำคัญแห่งความสำเร็จ เพราะนอกจากจะปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจของสถานศึกษาแล้วนั้น ผู้บริหารสถานศึกษายังเป็นจุดเชื่อมของนโยบายกับการปฏิบัติที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ซึ่งแน่นอนว่าผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีคุณลักษณะที่ดีมีความรู้ ความสามารถ เป็นผู้นำครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้บรรลุผล คุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารงานมีความสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร แต่ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารที่มีความรอบรู้และมีความฉลาดทางสติปัญญาสูง (Intelligence Quotient, IQ) หากขาดจริยธรรมหรือธรรมจริยา (Moral Quotient, MQ) และขาดซึ่งความฉลาดทางด้านอารมณ์ (Emotional Quotient, EQ) อาจส่งผลทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับจากผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ เพราะบุคคลส่วนมากต้องการความซื่อสัตย์และความจริงใจ เสมอต้นเสมอปลาย ดังนั้น ผู้บริหารในองค์กรโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นความหวังของการเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านจริยธรรมแก่สังคม เพราะผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นหัวหน้า (Figurehead) คือ เป็นทั้งหัวและหน้าตาของสถานศึกษาที่สังคมภายนอกจับตามองอยู่เสมอในฐานะเป็นสถาบันหลักในสังคม ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในและนอกสถานศึกษา นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเป็นผู้นำทางจริยธรรม กระตุ้นครูให้สอนได้ดีที่สุด เพื่อให้นักเรียนบรรลุตามวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาให้ได้ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ ความสามารถ และมีจริยธรรมสูง ครูย่อมรักและศรัทธา พุ่มเทกกำลังกายและกำลังใจในการทำงานส่งผลให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ โรงเรียนสามารถผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ เป็นเด็กดี มีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ถ้าผู้บริหารไม่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมแล้ว ความน่าเชื่อถือ ความศรัทธาก็จะลดน้อยลงไป เมื่อชุมชนและผู้ใต้บังคับบัญชาหมดความศรัทธา

อาจส่งผลทำให้ไม่เกิดความร่วมมือในการทำงาน ขาดการทำงานเป็นทีม วิสัยทัศน์ขององค์กรที่ตั้งไว้ ก็อาจจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ไปได้ ดังนั้นพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษา ของผู้บริหารย่อมส่งผลต่อคุณภาพครูและคุณภาพผู้เรียน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สุรัตน์ ไชยชมภู, 2557) บรรยายการองค์การถือเป็นตัวแปรสำคัญอีกตัวแปรหนึ่งในการศึกษาและเป็นสิ่งที่บ่งบอก ลักษณะขององค์การ เช่น โครงสร้าง กฎเกณฑ์ แบบของความเป็นผู้นำและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของ ผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น บรรยายการองค์การมีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมและทัศนคติของ ผู้ปฏิบัติงาน บรรยายการที่พึงประสงค์ย่อมส่งผลที่ดีต่อการทำงานของบุคลากรในองค์การและจะเป็น สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ภารดี อนันต์ธานี, 2557) เนื่องจากครูเป็นทรัพยากรที่นับได้ว่ามีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ดังนั้นในการ บริหารงานบุคคล ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิต การทำงานของครู ซึ่งเป็นปัจจัย ที่จะส่งเสริมการทำงานของครูให้มีแรงจูงใจในการทำงาน ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน ได้แก่ บรรยายการองค์การเพราะในการปฏิบัติงานนั้นบุคลากรต้องปฏิบัติงานอยู่ภายใต้ของโครงสร้าง องค์การ กฎระเบียบ ข้อบังคับ และต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้บริหาร และเพื่อนร่วมงานอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้การปฏิบัติงานในบางครั้งผู้ปฏิบัติงานอาจจะต้องพบกับความเสี่ยง และความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในองค์การไม่มากนักด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญต่อบรรยายการองค์การ เพราะหาก หน่วยงานใดมีบรรยายการองค์การที่ดีแล้ว ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์การนั้นมีคุณภาพชีวิตการ ทำงานที่ดีขึ้นด้วย (สุชาญ พันธ์นิยะ, 2553)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจในการ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ คือ อำเภอสสามพราน อำเภอบางเลน อำเภอนครชัย ศรีและอำเภอกุสุมาลย์ ประกอบด้วยสถานศึกษา จำนวน 120 โรงเรียน มีการดำเนินงานตาม ภารกิจในการบริหารจัดการของโครงการตาม กลยุทธ์ จุดเน้น นโยบายทั้งของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่จากการศึกษารายงานผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผลจากการทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านการศึกษา (SWOT Analysis) ระดมความคิดเห็นจากแบบสอบถามของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคณะทำงานวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ด้านโอกาส และอุปสรรค โดยวิเคราะห์แบบ C-PEST วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้านจุดแข็งและจุดอ่อน โดยวิเคราะห์แบบ 7S และร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด และค่า เป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่คุณภาพที่เป็นเลิศ ของผู้เรียนสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 สรุปประเด็นที่สำคัญ ด้านบุคลากร/สมาชิก (Staffs) พบ จุดอ่อน (Weaknesses) 1) ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษารุ่นใหม่บางส่วนมีประสบการณ์ไม่ เพียงพอในการบริหาร การจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติงาน ขาดความมุ่งมั่นในการพัฒนางานใน หน้าที่ 2) ครูมีภาระงานนอกเหนือจากการจัดเรียนการสอน เช่น การรายงานข้อมูล รายงานผลการ ดำเนินงานตามนโยบายต่าง ๆ การปฏิบัติหน้าที่ด้านการเงินบัญชี พัสดุ เป็นต้น 3) อัตรากำลังครูกับ ขนาดโรงเรียนและจำนวนนักเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานไม่สอดคล้องข้อกำหนดตามระเบียบ กฎหมาย และนโยบาย ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กขาดครูครูไม่ครบชั้นครูสอนไม่ตรงสาขา บางแห่งขาดผู้บริหาร 4) ขาดแคลนครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก ได้แก่ วิชาเอกการประถมศึกษา การศึกษาปฐมวัย



ภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์ 5) ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นอัตราจ้างยังขาดความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาบรรจุใหม่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจระเบียบวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2, 2565) ปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ครูที่มาบรรจุใหม่อาจมีประสบการณ์ไม่เพียงพอที่จะสามารถทดแทนบุคลากรที่ได้รับการพิจารณาให้ย้าย อีกหนึ่งปัญหาคือครูในสถานศึกษาได้รับภาระหน้าที่จำนวนมากและได้รับงานพิเศษที่ไม่ตรงกับความสามารถ ซึ่งโรงเรียนจะดำเนินการบรรจุตามวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาได้หรือไม่นั้น การบริหารจัดการบุคลากรภายในสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและบุคคลภายในสถานศึกษาให้เหมาะสม การจัดการที่ดีจะต้องคำนึงถึงหน้าที่การปฏิบัติงาน การแบ่งหน้าที่ที่ชัดเจน ตรงกับความสามารถของบุคลากรการบังคับบัญชาของผู้บริหารมีความเป็นธรรมในการบังคับบัญชา และมีโครงสร้างขององค์การชัดเจน (ภารดี อนันต์นาวิ, 2557) นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่าน ยังเป็นผู้บริหารที่ได้รับให้ดำรงตำแหน่งใหม่ ยังมีประสบการณ์ การบริหารสถานศึกษาไม่มากนัก ขาดภาวะผู้นำในการบริหารงาน โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งอาจทำให้บุคลากรในสถานศึกษาขาดขวัญ กำลังใจ ขาดการกระตุ้นส่งเสริม ให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดผลกระทบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการพัฒนาในด้านการบริหารจัดการและทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และสามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธนสาร บัลลังก์ปัทมา, 2567)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพของผู้บริหารในการหาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำและเพื่อเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางพัฒนาบรรยากาศองค์การให้เหมาะสมกับทำงาน นำไปสู่การลดการขาดแคลนของอัตรากำลังครู ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และคุณภาพผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2
2. เพื่อทราบบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (สพป.นครปฐม เขต 2) ที่จัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 120 แห่ง

กลุ่มตัวอย่าง สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (สพป.นครปฐม เขต 2) จำนวน 92 แห่ง โดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และเทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งประเภท (Stratified Random Sampling) แล้วกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณเทียบบัญญัติไตรยางค์ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยสถานศึกษาละ 2 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือรักษาการ ในตำแหน่งผู้อำนวยการ 1 คน ครู 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลจากสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 92 แห่ง แห่งละ 2 คน รวมจำนวน 184 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บ รวบรวมข้อมูล จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามที่เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่อง เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบันและประสบการณ์ในตำแหน่งปัจจุบัน มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ (forced choice)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของนอร์ทเฮาส์ (Northouse) ประกอบด้วย 1) การเคารพผู้อื่น 2) การบริการผู้อื่น 3) การแสดงถึงความยุติธรรม 4) การแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต และ 5) การสร้างความร่วมมือในกลุ่ม (Fred C. Lunenburg and Allan C. Ornstein, 2022)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การตามแนวคิดของสตริงเกอร์ (Stringer) ประกอบด้วย 1) มิติด้านโครงสร้าง 2) มิติด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน 3) มิติด้านความรับผิดชอบในการทำงาน 4) มิติด้านการยอมรับ 5) มิติด้านการสนับสนุน และ 6) มิติด้านความผูกพันต่อองค์กร (Robert A. Stringer, 2002)

แบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert's Five Rating Scale) (Rensis Likert, 1961)

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาและสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและผลงานที่เกี่ยวข้อง แล้วนำผลจากการศึกษามาสร้าง ปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือ

ขั้นที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้าง ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหา กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ซึ่งค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามฉบับนี้อยู่ ระหว่าง 0.80 - 1.00

ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ให้ข้อมูลในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา



ประถมศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 15 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน คือ 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ 2) ครู รวมทั้งสิ้น 30 ฉบับ

ขั้นที่ 4 นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา ตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .991

ขั้นที่ 5 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ เพื่อขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ช่วยอนุเคราะห์ให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษา เป็นผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถาม
2. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมและติดตามแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยขอความร่วมมือให้สถานศึกษาเลือกส่งแบบสอบถามคืนให้แก่ผู้วิจัยโดยตรงหรือส่งแบบสอบถามคืนให้แก่ผู้วิจัยทางไปรษณีย์

การวิเคราะห์ข้อมูลและทางสถิติที่ใช้ในการวิจัย

เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา ทำการรวบรวมและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทั้งหมด นำมาจัดระบบ ลงรหัสข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามในด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน และประสบการณ์ทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน ใช้ความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage)
2. การวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต (arithmetic mean : $\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best) (Best, 1970)
3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 แสดงผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวม



(n = 84)

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การเคารพผู้อื่น	4.31	0.70	มาก
2. การบริการผู้อื่น	4.32	0.63	มาก
3. การแสดงถึงความยุติธรรม	4.34	0.68	มาก
4. การแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต	4.36	0.67	มาก
5. การสร้างความร่วมมือในกลุ่ม	4.37	0.68	มาก
โดยภาพรวม	4.34	0.58	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่ามัชฌิมเลขคณิต เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การสร้างความร่วมมือในกลุ่ม การแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต การแสดงถึงความยุติธรรม การบริการผู้อื่น และการเคารพผู้อื่น ตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 บรรยายการองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 แสดงผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและบรรยายการองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยในภาพรวม

(n = 84)

บรรยายการองค์การในสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. มิติด้านโครงสร้างองค์การ	4.32	0.59	มาก
2. มิติด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน	4.41	0.63	มาก
3. มิติด้านความรับผิดชอบในการทำงาน	4.39	0.56	มาก
4. มิติด้านการยอมรับ	4.31	0.68	มาก
5. มิติด้านการสนับสนุน	4.41	0.62	มาก
6. มิติด้านความผูกพันต่อองค์กร	4.40	0.56	มาก
โดยภาพรวม	4.37	0.50	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า บรรยายการองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการสนับสนุน ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน ด้านมิติด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านความรับผิดชอบในการทำงาน ด้านโครงสร้างองค์การ และด้านการยอมรับ ตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์บรรยายการองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา



นครปฐม เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวก หรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างความร่วมมือในกลุ่ม ผู้บริหารร่วมมือร่วมใจกับบุคลากร เพื่อทำงานให้สำเร็จ เปิดโอกาสให้บุคลากร มีอิสระในการรวมทีมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และกำหนดทิศทางการพัฒนาหน้าที่ความรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ การแสดงถึงความซื่อสัตย์ สุจริต ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีศีลธรรม ประพฤติตรงต่อหน้าที่ต่อวิชาชีพและตรงต่อเวลา ผู้บริหารช่วยเหลือเกื้อกูลบุคลากรในองค์กรอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมอย่างยุติธรรม ผู้บริหารสนับสนุน ความต้องการของบุคลากรและช่วยเหลือบุคลากรให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นเพิ่มขึ้น ให้คำปรึกษา รับฟังปัญหาของบุคลากรและพร้อมให้คำแนะนำช่วยเหลือ ผู้บริหารปฏิบัติต่อบุคลากรด้วยความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน ยกย่องชมเชย และ/หรือสนับสนุนให้ได้รับบำเหน็จรางวัล หรือเลื่อนยศตำแหน่ง ตามสมควรแก่ฐานะ จึงทำให้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ บุญเรือง ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำปาง เขต 3 ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 ตามทัศนะของครู ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก(กนกวรรณ บุญเรือง, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริประภา ชูปวา ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ของผู้บริหารที่ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศองค์การสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ศิริประภา ชูปวา, 2563) สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญศิริ สมเรือนได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิง จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (เพ็ญศิริ สมเรือน, 2560) สอดคล้องกับ งานวิจัยของ สฤณี แสงรัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของ ผู้บริหาร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (สฤณี แสงรัตน์, 2566)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจากการที่สถานศึกษามีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน ไว้อย่างชัดเจนมีการประเมินผลการ ปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมการอบรม ประชุม สัมมนาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ความสามารถ บุคลากรได้รับความช่วยเหลือและ ความร่วมมือจากเพื่อนร่วมงานเป็นอย่างดี บุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กร มีความมุ่งมั่นที่จะใช้

ความรู้ ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่และตั้งใจว่าจะทำงานให้ดีที่สุดเพื่อจะได้เป็นส่วนหนึ่งในความสำเร็จของสถานศึกษา บุคลากรมีความรับผิดชอบในการทำงาน ยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษามีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จอยู่เสมอ โครงสร้างองค์การสถานศึกษามีการกำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่ชัดเจนจัดโครงสร้างการมอบหมายงาน และความรับผิดชอบให้ฝ่ายต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และสถานศึกษยอมรับต่อผลสำเร็จในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารยอมรับและยกย่องผู้ปฏิบัติงานที่มีผลงานดีเด่น จึงทำให้บรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยรวมอยู่มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปารวัน รัตนทองคง ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลวิจัยพบว่า บรรยากาศองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (ปารวัน รัตนทองคง, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา จันทะศรี ได้ศึกษาเรื่อง ระดับของบรรยากาศองค์การ พฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูและความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี ผลวิจัยพบว่า การศึกษาบรรยากาศโดยรวมขององค์การอยู่ในระดับมาก (สุกัญญา จันทะศรี, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปณิตดา ปิ่นทัศน ได้ศึกษาเรื่อง บรรยากาศองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 1 ผลวิจัยพบว่า บรรยากาศองค์การของสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน (ปณิตดา ปิ่นทัศน, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราวัลย์ พิมพ์บาล ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาบรรยากาศองค์การของกลุ่มโรงเรียนบางละมุง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ชลบุรี เขต 3 ผลวิจัยพบว่า บรรยากาศองค์การของกลุ่มโรงเรียนบางละมุง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (จิราวัลย์ พิมพ์บาล, 2559)

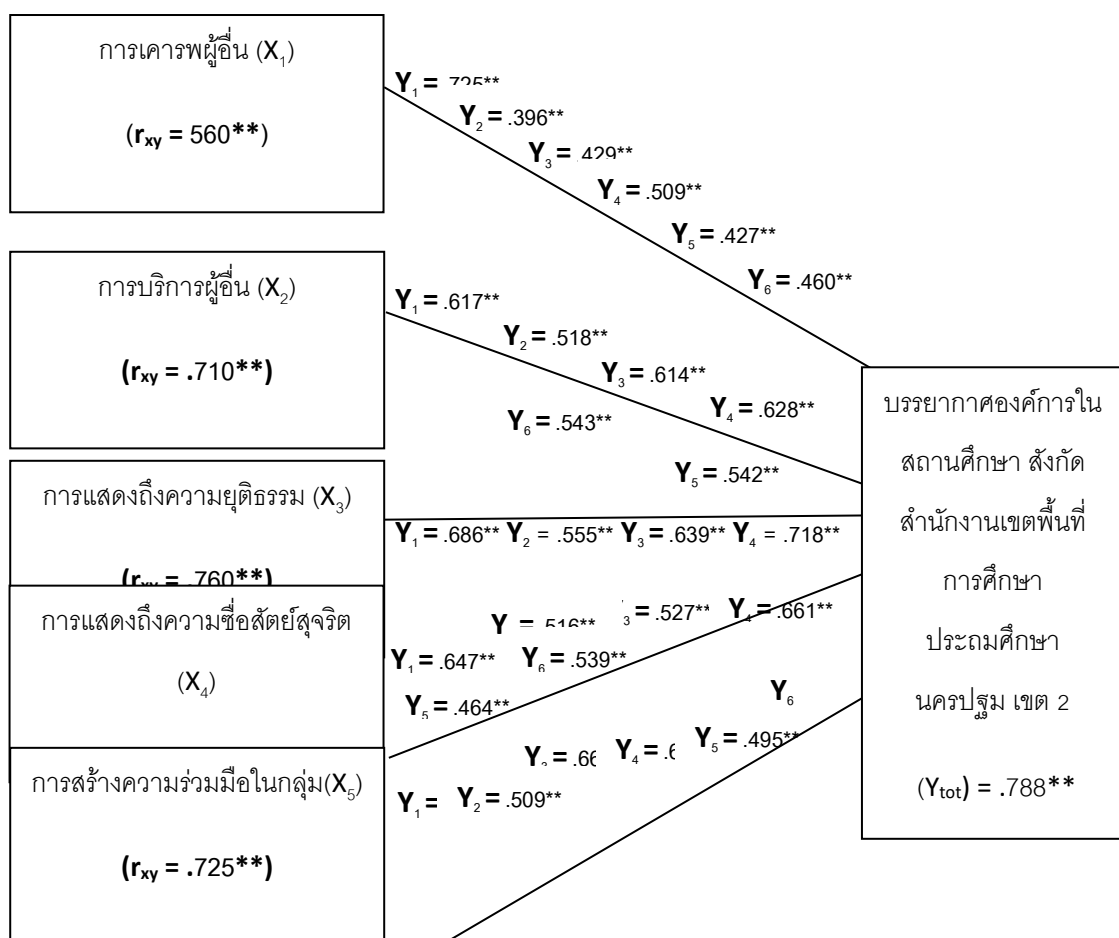
3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวแทนด้านความประพฤติปฏิบัติที่ดีทางจริยธรรมเป็นที่ยอมรับแก่บุคลากร ทั้งในด้านการสร้างความร่วมมือในกลุ่ม การแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริตการแสดงถึงความยุติธรรม การบริการคนอื่น รวมถึงการเคารพผู้อื่น นอกจากนี้ จากการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับบรรยากาศองค์การสถานศึกษา ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านมาตรฐานการปฏิบัติงาน ด้านการสนับสนุน ด้านมิติด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านความรับผิดชอบในการทำงาน ด้านโครงสร้างองค์การ และด้านการยอมรับ ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่าบรรยากาศองค์การสถานศึกษาส่วนหนึ่งเกิดจากผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม หากผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสูง ย่อมทำให้บรรยากาศองค์การดีไปด้วยทำให้บุคลากรทำงานอยู่ภายใต้บรรยากาศองค์การที่ดี มีแรงจูงใจในการทำงานส่งผลให้สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้เร็ว ผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะส่งเสริมให้สถานศึกษามีบรรยากาศองค์การที่ดีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริประภา ชูปวา ได้ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ผล



วิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ศิริประภา ชูปวา, 2563)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบแนวปฏิบัติในกระบวนการบริหารที่ดีของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 สรุปเป็นองค์ความรู้ดังนี้



จากแผนภาพที่ 1 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านย่อยของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 การแสดงถึงความยุติธรรม (X_3) การสร้างความร่วมมือในกลุ่ม (X_5) มีความสัมพันธ์กับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษามากที่สุด

สรุป

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า การสร้างความร่วมมือในกลุ่ม รองลงมาคือ การแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต รองลงมาคือการแสดงถึงความยุติธรรม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การเคารพผู้อื่น สำหรับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คือ ด้านมาตรฐาน การปฏิบัติงาน รองลงมา คือ ด้านการสนับสนุน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการยอมรับ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์กันทางบวก หรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 ควรพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่แสดงออกให้เป็นไปในทิศทางบวกมากยิ่งขึ้น โดยแสดงให้เห็นถึงการเคารพบุคลากรมากขึ้น เช่น เคารพการความคิดและตัดสินใจของบุคลากร รับฟัง เห็นใจ เข้าใจความรู้สึกของบุคลากร ปฏิบัติตนเป็นกลางไม่เอนเอียงในการที่จะก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษต่อผู้ใดผู้หนึ่ง นอกจากนี้ต้องทำให้บุคลากรในสถานศึกษาเชื่อถือ ศรัทธาและเชื่อมั่นในความสามารถของผู้บริหาร เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจและทำให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. ผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 อาจจะเพิ่มการชื่นชมชมบุคลากรที่ปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ยกย่องผู้ปฏิบัติงานที่มีผลงานดีเด่น ยอมรับผลสำเร็จในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงสวัสดิการต่าง ๆ การเสริมขวัญและกำลังใจให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรทั้งนี้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

3. ผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 ควรสร้างตนเองให้มีภาวะผู้นำด้านอื่นเพิ่มขึ้น ควบคู่กับการใช้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม เพื่อส่งเสริมคุณภาพของบรรยากาศองค์การรวมถึงคุณภาพของสถานศึกษาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐาน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนเอกชน

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2

3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา



เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ บุญเรือง. (2560). *Veridian E-Journal Silpakorn University* ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 10, (3), 1409-1426.
- จิราวัลย์ พิมพ์บาล. (2559). การศึกษาบรรยากาศองค์การของกลุ่มโรงเรียนบางละมุง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 3. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2567). *ปัญหาการบริหารงานของผู้บริหารใหม่ (ป้ายแดง)*. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2567. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org>.
- ปนัดดา ปิ่นทัศน์. (2556). คุณลักษณะของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- ปาริวัน รัตนทองคง. (2562). ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 10, (2), 751-766.
- เพ็ญศิริ สมเรือน. (2560). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*.
- ภารดี อนันต์ธานี. (2557). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. ชลบุรี: มนต์รี จำกัด.
- ศิริประภา ชูปวา. (2563). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*. 15, (2): 91-101.
- สฤณี แสงรัตน์. (2566). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 1. *วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*. 3, (1), 23-38.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ปี พ.ศ. 2565 -2570*. ประถมศึกษา เขต 2. กลุ่มนโยบายและแผน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุกัญญา จันทะศรี. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครแหลมฉบังจังหวัดชลบุรี. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*.
- สุชาญ พันธ์นิยะ. (2553). บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา. *วารสารวิทยบริการ*. 21, (2) : 64 - 81.



สุรัตน์ ไชยชมภู. (2557). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*. 8, (2):1-15.

Best, John W. (1970). *Research in Education*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Lunenburg, Fred C., and Allan C. Ornstein. (2022.) *Educational Administration: Concepts and practices*. 7th ed. California: SAGE Publications Ltd.

Rensis Likert. (1992). *New Pattern of Management*. New York: McGraw-Hill.

Stringer, Robert A. (2002). *Leadership and Organizational Climate: The Cloud Chamber Effect*. New Jersey: Prentice Hall.



การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

Promoting a Buddhist way of Life for the Conservation of the Tha
chin River of the Community in Sam Phran District District, Nakhon
Pathom Province

¹กฤติยา ถ้ำทอง และ ²พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ

¹Krittiya Tumtong and ²PhramahaSupawat Thanavuddho

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: supawat.boon@mcu.ac.th

Received February 17, 2025; Revised March 9, 2025; Accepted: April 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม (2) พัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และ (3) ขยายผลกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ในพื้นที่ ควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงปริมาณผ่านแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า วิถีชุมชนเชิงพุทธในพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกของชุมชนเกี่ยวกับการดูแลแหล่งน้ำ กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การเก็บขยะริมแม่น้ำ การปลูกต้นไม้ริมฝั่ง และการสร้างระบบกรองน้ำจากวัสดุธรรมชาติ งานวิจัยนี้ยังเสนอโมเดล "Buddhist Community-Based Water Conservation Model" (BCWC Model) ซึ่งเป็นแนวทางบูรณาการระหว่างศาสนาและการอนุรักษ์น้ำ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งน้ำอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วิถีชุมชนเชิงพุทธ; การอนุรักษ์น้ำ; แม่น้ำท่าจีน; การมีส่วนร่วมของชุมชน; พระพุทธศาสนา

Abstract

This research aims to (1) study Buddhist community-based practices in Sam Phran District, Nakhon Pathom Province. (2) develop community activities integrating Buddhist principles to promote the conservation of the Tha Chin River. and (3)

enhance and disseminate innovative Buddhist community-based conservation practices. A mixed-methods research approach was employed, combining qualitative data collection through in-depth interviews, focus group discussions, and participatory observation with quantitative data collection using questionnaires administered to community members. The findings reveal that Buddhist community practices are strongly linked to environmental conservation, particularly through the role of monks and temples as central hubs for disseminating Buddhist principles such as the Four Brahmaviharas and the Four Sangahavatthus to foster environmental awareness among the community. Activities developed include environmentally-conscious almsgiving ceremonies, riverside clean-ups, tree planting along riverbanks, and constructing natural water filtration systems. This research introduces the "Buddhist Community-Based Water Conservation Model" (BCWC Model) as an integrative approach combining religion and environmental conservation. The study highlights the critical role of collaboration among temples, communities, and local authorities in fostering sustainable water conservation efforts.

Keywords: Buddhist community; water conservation; Tha Chin River; community participation; Buddhism

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรสำคัญของโลก เพราะโลกมีปริมาณน้ำมากถึงร้อยละ 98 ในจำนวนนั้นมีเพียงร้อยละ 2.59 เท่านั้นที่เป็นน้ำจืดซึ่งมนุษย์ใช้ประโยชน์ได้โดยตรง เป็นจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณน้ำเค็มในทะเล การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ได้น้ำที่มีคุณภาพดีเหมาะสมแก่การนำไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม จนถึงบริโภคอุปโภคบริโภคในครัวเรือน (floridagreens.org, ออนไลน์) จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ ป่าไม้ ป่าชายเลน ปะการัง ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่รู้จักหมดสิ้น (Non - Exhausting Natural Resources) ซึ่งก่อกำเริบมาพร้อมกับมนุษย์ หากขาดน้ำมนุษย์ก็ไม่สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้ (พระสุธี การดำรง, 2553)

น้ำเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่สิ่งมีชีวิตทั้งมวล ด้วยเหตุที่น้ำสามารถใช้ประโยชน์ส่วนรวมได้หลายอย่าง ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะทรัพยากรน้ำเมื่อผ่านกระบวนการใช้ประเภทหนึ่งๆ ย่อมทำให้คุณภาพเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจไม่เหมาะสมสำหรับที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ อีก ความเสื่อมโทรมของน้ำนั้นส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพล การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว การขยายตัวด้านอุตสาหกรรมและการเกษตรการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ (สิริพร สบายยิ่ง, 2556) เพื่อระลึกถึงความสำคัญของน้ำ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลก อีกทั้งกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในหมู่พลมนุษยชาติในเรื่องการอนุรักษ์น้ำ และการพัฒนาแหล่งน้ำ ทำให้ในปี พ.ศ.



2535 สหประชาชาติ ได้ประกาศให้วันที่ 22 มีนาคม ของทุกปีเป็นวันน้ำโลก (World Day for Water) (IRC International Water and Sanitation Centre 2008 : 1) โดยหน่วยงานของ สหประชาชาติ ที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องน้ำโดยตรง 2 แห่ง ได้แก่ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO) กับคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก หรือ เอสแคป (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific -ESCAP) ระบุว่า พื้นผิวโลก 2 ใน 3 ปกคลุมด้วยน้ำ แต่เป็นน้ำเค็มจากทะเลและมหาสมุทรทั้งหมด ส่วนน้ำจืด ซึ่ง จำเป็นต่อการยังชีพของมนุษย์นั้น ครอบคลุมเพียงร้อยละ 1 ของผิวโลกเท่านั้น แต่แหล่งน้ำจืดส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณขั้วโลกเหนือ ขั้วโลกใต้ และธารน้ำแข็ง หรือขีโมอยู่ใต้ชั้นผิวดินลึก ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถนำมาใช้ได้ ส่วนแหล่งน้ำจืดที่ใช้ได้จริงๆ มีเพียงร้อยละ 0.25 เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่หาได้จาก แม่น้ำ ทะเลสาบ และแหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำจืดเพียงน้อยนิดนี้เองที่เป็นตัวหล่อเลี้ยงชีวิตประชากร โลกกว่า 7.000 ล้านคน ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน และมีการ ใช้ทรัพยากรน้ำอย่างไม่เหมาะสมทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของน้ำจืด จนตกอยู่ในสถานการณ์ ที่อันตรายอย่างยิ่งสหประชาชาติได้ยกตัวอย่างพฤติกรรมการใช้ น้ำของมนุษย์ว่า ในแต่ละวันมนุษย์ ต้องดื่มน้ำอย่างน้อย 2 - 5 ลิตร ใช้ชักโครก โถส้วม 5 - 15 ลิตร ใช้อาบ น้ำ 50 - 200 ลิตร ขณะที่ใช้น้ำเพื่อการชลประทานและการเกษตร รวบรวม 70 ของน้ำทั้งหมด แต่ครึ่งหนึ่งต้องสูญเสียไปเพราะ ซึมลงไปในดินหรือไม่ก็ระเหยขึ้นสู่อากาศหมด จึงทำให้แต่ละประเทศให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ แม่น้ำลำคลอง โดยวิธีการหรือแนวทางที่เป็นสากล เช่น การดูแลรักษาแหล่งน้ำจากกิจกรรมทาง การเกษตร การปลูกพืชเกษตรจำเป็นต้องใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ตลอดจนถึงการระบายน้ำทิ้งจาก พืชผัก ดังนั้นเกษตรกรจึงควรลดการใช้น้ำสารเคมีที่มีพิษ เพราะสารเคมีเหล่านี้ย่อมไหลลงแหล่งน้ำและ ซึมลงใต้ดิน ควรหาความรู้เพื่อประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์น้ำ เช่น

1) เทคโนโลยีชลประทาน ระบบน้ำหยดในการเพาะปลูก ตลอดถึงการปลูกต้นไม้ใกล้เคียง เพื่อให้ซึมซับน้ำก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

2) การรักษาแหล่งน้ำจากภาคอุตสาหกรรม น้ำเสียเป็นส่วนหนึ่งของภาคอุตสาหกรรม โรงงานจึงควรวางแผนการบำบัดน้ำก่อนปล่อยลงสู่สิ่งแวดล้อม ตั้งแต่กระบวนการคัดแยกของแข็งที่ปนเปื้อนกับน้ำ แล้วเติมคลอรีนเพื่อกำจัดของเสีย จากนั้นคัดแยกของหนักเติมออกซิเจนเพื่อให้ แบคทีเรียย่อยอินทรีย์วัตถุเป็นขั้นตอนสุดท้ายการกำจัดสารมลพิษในน้ำก่อนระบายทิ้งสู่แหล่งน้ำ

3) การรักษาแหล่งน้ำจากภาคครัวเรือน แม้ภาคครัวเรือนจะไม่มีสารเคมีปนเปื้อนเท่ากับ ภาคอุตสาหกรรม แต่สามารถใช้วิธีกำจัดของเสียก่อนระบายเช่นเดียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องใช้ระบบให้ สิ้นเปลืองมากขนาดนั้น อาจหาวิธีที่เหมาะสมและง่ายกว่า เช่น การสร้างบ่อเก็บกักอย่างถูกวิธี ติดตั้ง สุขภัณฑ์และระบบประหยัdnน้ำ

สำหรับประเทศไทยนั้น มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติอยู่มากมาย กระจายอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของ ภูมิภาคของประเทศ วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอยู่กับสายน้ำมานาน อันสะท้อนให้เห็นจาก วัฒนธรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นชาวนาหรือชาววัง โดยทั่วไปแล้วเรามัก ได้ยินคำกล่าวที่ว่า “เดือนสิบเอ็ดนํ้านอง เดือนสิบสองนํ้าทรง เดือนอ้ายเดือนยี่ น้ำก็ล้นไหลลง” เป็นคำ กล่าวที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือระหว่างคนกับสายน้ำได้เป็นอย่างดี วิถี

ของ “ชาวน้ำ” ซึ่งเชื่อมโยงกับธรรมชาติหรือวัฏจักรที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติประจำอยู่ทุกปี ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (น้ำลด-น้ำหลาก) นี้ยังเป็นสิ่งกำหนดช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับสังคมเกษตรกรรมของคนไทยมาอย่างยาวนาน ในอดีต ผู้คนจะเรียนรู้ที่จะอาศัยอยู่กับน้ำท่วมอย่างมีความสุข เข้าใจในวิถีแห่งธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ โดยการสร้างบ้านแบบเรือนแพหรือสร้างเรือกพื้นสูง ซึ่งเป็นการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติ มิใช่การปรับธรรมชาติเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของมนุษย์ดังที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เช่น เมื่อรู้ที่บ้านของตนอยู่ที่ลุ่มต่ำเมื่อถึงฤดูน้ำหลากก็จะสร้างคันดินหรือทำทุกวิธีเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วม เป็นต้น (ศิลปวัฒนธรรมออนไลน์)

จะเห็นได้ว่า คนกับสายน้ำนั้น มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน แต่การพัฒนาประเทศที่ก้าวกระโดด มีผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมาอย่างมากมาย ตามสภาวะการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ของเสียที่เกิดจากการประกอบการและการดำรงชีวิตของประชาชน การเกษตรกรรม ถูกทิ้งหรือปล่อยลงในแม่น้ำ ทำให้มีสารพิษเจือปน โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่มีฝักตบขวา และพิษน้ำอื่น ๆ มากที่สุดสายหนึ่ง พิษที่มีอยู่หนาแน่นนี้เป็นตัวสกัดกั้นการไหลถ่ายเทของน้ำ ทำให้ของเสียเหล่านั้นเกิดการสะสมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยสาเหตุเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหามลพิษในแม่น้ำท่าจีนอย่างรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่าน 4 จังหวัด คือ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้น 325 กิโลเมตร ซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม ไหลผ่านสามอำเภอของจังหวัดนครปฐม อันได้แก่ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสองพี่น้อง แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แม่น้ำนครชัยศรี ตลอดสองฝั่งแม่น้ำมีชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม, 2543)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยในฐานะที่ทำงานอยู่ในพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม จึงมีความประสงค์ที่จะสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในลุ่มแม่น้ำท่าจีน นี้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แม่น้ำ ผ่านวิถีชีวิตชุมชนเชิงพุทธ หมายความว่า วิถีชีวิตที่เคยเป็นอยู่เป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น เคยหาเช้ากินค่ำยังไง ก็ทำอย่างนั้น ไม่ได้ไปเปลี่ยนวิถีชีวิตชุมชนแต่อย่างใด เพียงแต่จะใช้การอนุรักษ์เชิงพุทธเข้าไปมีบทบาทมากขึ้น โดยการใช้วิถีทางน้ำเชิงพุทธ เช่น การตักบาตร ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งเรือยาว เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์น้ำอีกทางหนึ่ง ผ่านงานวิจัยที่ชื่อว่า การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม ให้สอดคล้องกับนโยบายระดับประเทศที่กำหนดให้วันที่ 20 กันยายน ของทุก ๆ ปีเป็นวันอนุรักษ์และรักษาแม่น้ำ คูคลองแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิถีชุมชน กิจกรรม และหลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม



3. เพื่อขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสารดำเนินการโดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราทางพระพุทธศาสนา บทความวิชาการ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและแนวทางพุทธบูรณาการ การดเอวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำเสนอแนวคิดและองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมอนุรักษ์น้ำของชุมชน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการโดยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพระสงฆ์ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์น้ำ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interviews) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Thematic Analysis) เพื่อหาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์น้ำผ่านแนวคิดพุทธศาสนา

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการดำเนินการโดยการออกแบบและดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์น้ำในชุมชนร่วมกับวัดและหน่วยงานท้องถิ่น กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำ และการสร้างระบบกรองน้ำธรรมชาติ ข้อมูลที่ได้รับจากการปฏิบัติการถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อประเมินผลกระทบและปรับปรุงแนวทางการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า

1) วิถีชีวิตของชาวชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับพระพุทธศาสนา โดยวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทั้งทางศาสนาและสังคม ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน และการสวดมนต์ข้ามปี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงค่านิยมทางพุทธศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น พิธีลอยกระทง และการปล่อยปลา ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางศาสนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำเป็นวิธีหนึ่งที่ชุมชนใช้ในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาสีน้ำสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีน ซึ่งถือเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน

นอกจากนี้ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชุมชน ชาวบ้านยึดถือหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่า การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ และการรณรงค์ให้ลดการใช้ถุงพลาสติก เป็นตัวอย่างของการบูรณาการแนวคิดพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของชุมชนทำให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนเป็นมากกว่าการดำเนินโครงการด้านสิ่งแวดล้อม แต่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของชาวบ้าน การที่วัดมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของชุมชนช่วยให้การส่งเสริมการอนุรักษ์น้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลในระยะยาว ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมด้านศาสนาและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม โดยชาวบ้านเริ่มมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งน้ำ ลดการทิ้งขยะลงแม่น้ำ และใช้ทรัพยากรน้ำอย่างคุ้มค่ามากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมในอนาคต

2) บทบาทของวัดในชุมชนวัดมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในด้านศาสนา การศึกษา และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการถ่ายทอดหลักธรรมและแนวคิดด้านจริยธรรมแก่ประชาชน การเผยแพร่หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์น้ำและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่า ผ่านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการลดขยะและการบำบัดน้ำเสียในวัด

นอกจากนี้ วัดยังเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีการส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น ค่ายอนุรักษ์น้ำ การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนและพระสงฆ์เพื่อรักษาความสะอาดของแม่น้ำท่าจีน และการใช้เทคโนโลยีแบบพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์น้ำ เช่น การใช้พลังงานทางเลือกและระบบบำบัดน้ำที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การที่วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจุดรวมพลังของชุมชน ส่งผลให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนไม่ได้เป็นเพียงโครงการระยะสั้น แต่เป็นแนวทางที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในระยะยาว การที่ชุมชนมีการเรียนรู้และปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมในด้านการดูแลรักษาทรัพยากรน้ำ ซึ่งจะช่วยให้สิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟูและคงความสมดุลต่อไปในอนาคต

3) ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติของชุมชนต่อสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านเชื่อว่าการดูแลรักษาแม่น้ำเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา เช่น การไม่ทิ้งขยะลงน้ำ การลดการใช้สารเคมีในการเกษตร และการอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์น้ำในแม่น้ำท่าจีน

กิจกรรมที่สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาในเรื่องสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การทำบุญตักบาตรน้ำ การปล่อยปลา และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ซึ่งชาวบ้านถือเป็นการแสดงความเคารพต่อสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิต นอกจากนี้ หลักธรรมเช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมจิตสำนึกของชุมชนให้เกิดความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเชื่อเหล่านี้ยังส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยมีการกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ เช่น การไม่ตัดไม้ทำลายป่าในเขตวัด การฟื้นฟูพื้นที่ริมแม่น้ำด้วยการปลูกต้นไม้ และการร่วมมือกันรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำในชุมชน การที่ชุมชนมีค่านิยมทางศาสนาที่แข็งแกร่งช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์น้ำให้เกิดผลอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่าความเชื่อและค่านิยมทางศาสนา มีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการดูแล



สิ่งแวดล้อม การบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนากับการอนุรักษ์น้ำเป็นแนวทางที่ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

4) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนอำเภอสามพรานมีรากฐานจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์และวัดมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านยึดถือแนวทางแห่งความดี โดยการนำหลักธรรม เช่น ศีล 5 และอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต กิจกรรมที่สำคัญได้แก่ การอบรมศีลธรรมในโรงเรียน การบรรยายธรรมแก่ประชาชน และการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาในวัดและชุมชน นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมจิตอาสาและการพัฒนาคุณธรรมในชุมชน เช่น การร่วมกันทำความสะอาดวัด การรณรงค์ลดขยะ และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมริมแม่น้ำท่าจีน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นจิตสำนึกของชาวบ้านให้เห็นถึงคุณค่าของการมีน้ำที่สะอาดและสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อเป็นพื้นฐานของชีวิตที่สงบสุขและสมดุล

กิจกรรมเหล่านี้มีผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมต่อชุมชน โดยส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาและแนวทางแห่งความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความร่วมมือกันมากขึ้นในการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไป

5) การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว ชุมชนอำเภอสามพรานมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาและการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน การปรับตัวของชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมกับแนวคิดสมัยใหม่ที่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน หนึ่งในแนวทางการปรับตัวที่สำคัญคือการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบบำบัดน้ำเสียแบบชีวภาพที่ใช้ในบางวัดและชุมชน การใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนพลาสติก และการส่งเสริมการรีไซเคิลขยะเพื่อช่วยลดปริมาณขยะในแม่น้ำท่าจีน นอกจากนี้ ชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร และหันมาใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์เพื่อปกป้องระบบนิเวศของแม่น้ำ วัดมีบทบาทในการช่วยให้ชุมชนปรับตัวโดยการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการเทศนาและกิจกรรมสาธารณะ เช่น การจัดอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและการจัดการขยะ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการสร้างความตระหนักรู้และกระตุ้นให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้เกิดผลกระทบที่ยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ชุมชนสามารถรักษาคูณค่าของวิถีชุมชนเชิงพุทธไว้ได้ ในขณะที่ยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. วัดอุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนากิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนภายใต้วัดอุประสงค์ข้อที่ 2 ได้รับการออกแบบโดยอาศัยแนวคิดการบูรณาการหลักพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ แนวคิดหลักที่นำมาใช้ ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของน้ำและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ได้รับการพัฒนามีดังนี้:

กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ได้รับการออกแบบตามแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านศาสนา โดยเน้นการลดการใช้พลาสติกในพิธีกรรมทางศาสนา มีผลกระทบโดยตรงต่อการลดขยะพลาสติกจากกิจกรรมทางศาสนา และช่วยสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแนวทางอนุรักษ์น้ำอย่างยั่งยืน

กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ พัฒนาขึ้นโดยใช้แนวคิด การสร้างการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) ทำให้เยาวชนได้มีโอกาสดึงมือปฏิบัติจริง มีผลกระทบต่อ การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่สามารถถ่ายทอดแนวคิด การอนุรักษ์ไปสู่รุ่นต่อไป

กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” ได้รับการออกแบบโดยอิงหลัก การกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement Theory) ซึ่งเน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการอนุรักษ์ น้ำของตนเอง มีผลกระทบเชิงบวกโดยช่วยสร้าง ความตื่นตัวและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้ ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อแม่น้ำที่อยู่ใกล้ชุมชนมากขึ้น

กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ออกแบบโดยใช้แนวคิด การอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Conservation) ซึ่งช่วยให้การอนุรักษ์น้ำสามารถผสานเข้ากับประเพณีที่มีอยู่เดิม มีผลกระทบ โดยตรงต่อ การลดขยะจากการลอยกระทง และช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนให้เลือกใช้ วัสดุธรรมชาติแทนโฟม

การนำกิจกรรมทั้ง 4 รูปแบบไปใช้ในชุมชนส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้าน สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม มีการลดขยะที่ปนเปื้อนในแม่น้ำท่าจีน ปรับปรุงคุณภาพน้ำ และเพิ่ม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์น้ำอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การผสมผสานแนวคิดทางพุทธ ศาสนาเข้ากับแนวทางการอนุรักษ์ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนที่ยั่งยืนและสามารถขยายผลไปยังชุมชน อื่นได้ในอนาคต

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การขยายผลกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน การส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนผ่านแนวทางพุทธบูรณาการสามารถขยายผลได้โดยการ พัฒนากิจกรรมที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนา เข้ากับแนวทางอนุรักษ์น้ำอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งหวังให้เกิดพฤติกรรมที่ยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรม ที่ได้รับการพัฒนาและขยายผลมี 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม. กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ. กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” และกิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นได้

กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนปรับเปลี่ยน พฤติกรรมโดยลดการใช้พลาสติกในพิธีกรรมทางศาสนา เปลี่ยนมาใช้ภาชนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ใบตองหรือวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ นอกจากนี้ยังใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางใน การส่งเสริมความมีเมตตาต่อสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้สามารถช่วยลดขยะจาก กิจกรรมทางศาสนาและส่งเสริมให้วัดกลายเป็นต้นแบบของการดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่ เยาวชนโดยใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแนวทางให้เยาวชนมีวินัยในการดูแลแม่น้ำ มี สมาธิในการเฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงของน้ำ และพัฒนาปัญญาในการหาวิธีอนุรักษ์น้ำให้เกิดผลใน ระยะยาว กิจกรรมหลักในค่ายเยาวชนได้แก่ การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ การปฏิบัติจริง ผ่านการเก็บขยะริมแม่น้ำ และการทดลองใช้ระบบกรองน้ำแบบธรรมชาติ ซึ่งช่วยสร้างองค์ความรู้ และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดูแลแม่น้ำท่าจีน



กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักษ์แม่น้ำ” เป็นกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของแม่น้ำ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการอธิบายถึงผลกระทบของการกระทำต่อระบบนิเวศในแม่น้ำ ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมนี้จะช่วยสร้างการแข่งขันเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการดูแลสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก เป็นกิจกรรมที่ปรับปรุงจากประเพณีเดิมให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยใช้หลักอริยสัจ 4 ในการอธิบายปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการลอยกระทง เช่น ทุกข์ (ขยะจากกระทง) สมุทัย (สาเหตุจากพฤติกรรมของประชาชน) นิโรธ (แนวทางแก้ไขโดยใช้กระทงธรรมชาติ) และมรรค (แนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้การลอยกระทงไม่ก่อให้เกิดมลพิษ) การรณรงค์ให้ใช้วัสดุธรรมชาติแทนโฟม รวมถึงการจัดจุดรับคืนกระทงเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อ เป็นแนวทางที่ช่วยลดขยะในแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การขยายผลกิจกรรมทั้ง 4 รูปแบบนี้จะช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดูแลและรักษาแม่น้ำท่าจีน โดยใช้แนวทางพุทธบูรณาการเป็นแกนหลักในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้เป็นมิตรกับธรรมชาติ แต่ยังช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้การอนุรักษ์น้ำมีความยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนอำเภอสามพรานมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาของ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุยรัมย์) (2561) ที่วิเคราะห์แนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่าน อริยสัจ 4 และ ราชสังคหวัตถุ 5 สอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยบางส่วน เช่น งานของ พระสุธี การดำรง (2553) ที่เน้นบทบาทของพระธรรมเสนาบดีในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มุ่งเน้นการบริหารและการประสานงานในระดับนโยบายมากกว่าการลงมือปฏิบัติในระดับชุมชนโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยในครั้งนี้ที่มุ่งเน้นการศึกษา วิถีชีวิตของชุมชน และการบูรณาการหลักศาสนากับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ งานวิจัยของ ดร.ณิ ทรรศผล (2542) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ จิตสำนึกสาธารณะของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน พบว่าการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และกลุ่มองค์กรมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่ชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือของวัดและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมอนุรักษ์น้ำ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็น งานวิจัยเชิงปริมาณ ที่ใช้แบบสอบถามวัดระดับจิตสำนึกของประชาชนต่อการอนุรักษ์น้ำ ในขณะที่งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมของชุมชน เพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนโดยตรง

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับมีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ในแง่ของหลักการทางพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์น้ำ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับ วิถีชุมชนเชิงพุทธ ในการ

เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ศึกษามาในเชิงลึก จึงถือเป็นมุมมองใหม่ที่สามารถต่อยอดและขยายผลไปสู่แนวทางการอนุรักษ์น้ำในชุมชนอื่น ๆ ได้ในอนาคต

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนมีแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และวัดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ พระสุธี การดำรงห์ ที่ศึกษาบทบาทของพระธรรมเสนานีในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนและพบว่าพระสงฆ์สามารถเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยของ ดร.ณิ ทรัยพ์ผล (2553) ก็สนับสนุนแนวคิดนี้โดยชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำ และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการอนุรักษ์คือการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม เช่น อิทธิบาท 4 อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหลายประเด็น กล่าวคือ งานวิจัยเดิมส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ในเชิงนโยบายและบทบาทของบุคคลเฉพาะเจาะจง เช่น บทบาทของพระธรรมเสนานีหรือกลุ่มอนุรักษ์น้ำในระดับองค์กร ขณะที่งานวิจัยนี้เน้น การสร้างรูปแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในระดับชุมชน โดยอาศัยหลักวิถีชุมชนเชิงพุทธ เช่น การจัดกิจกรรม การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ และการทำบุญตักบาตรแบบรักษาสีโลก ซึ่งไม่ได้พบในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อนหน้านี้ อีกหนึ่งประเด็นที่งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยเดิมคือ การใช้แนวคิดพุทธศาสนาในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติ งานวิจัยของ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (2561) ใช้วิธีสัง 4 เป็นกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ แต่ไม่ได้ออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยตรง ในขณะที่งานวิจัยนี้นำหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และ สังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน สอดคล้องกับแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยศึกษาไว้ในงานวิจัยก่อนหน้านี้ แต่ มีความแตกต่างในด้านการออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนผ่านแนวทางของพุทธศาสนา

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าจากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีทั้งประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่างจากงานวิจัยนี้ โดยงานวิจัยของ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กฤษณ์) มีความสอดคล้องกับการศึกษานี้ในแง่ของการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม งานวิจัยดังกล่าวใช้ อริยสัง 4 และราชสังคหวัตถุ เป็นแนวคิดหลัก ซึ่งใกล้เคียงกับการใช้หลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ในงานวิจัยนี้ และงานวิจัยของ พระสุธี การดำรงห์ ที่ศึกษา บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ขุนห์ กิตติวณโณ) พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษา ประสานงาน และผลักดันนโยบาย ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของงานนี้ที่เน้นบทบาทของพระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานอนุรักษ์น้ำ นอกจากนี้งานวิจัยของ ดร.ณิ ทรัยพ์ผล ที่ศึกษา จิตสำนึกสาธารณะของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ เนื่องจากพบว่าพระสงฆ์มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำสูง และมีการใช้หลัก อิทธิบาท 4 ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดที่คล้ายคลึงกับหลักธรรมที่ถูกใช้ในงานวิจัยนี้

งานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในรูปแบบดั้งเดิม เช่น การปลูกป่า การจัดการขยะ และการลดมลพิษทางน้ำ แต่ยังไม่มียงานวิจัยที่นำ วิถีชุมชนเชิงพุทธ มาใช้เป็นแนวทาง



หลักในการอนุรักษ์น้ำโดยตรง อย่างเช่นงานวิจัยของ ดาราณี โฉมเผือก (2562) ที่ศึกษาการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย เน้นที่กระบวนการอนุรักษ์แบบพหุภาคีที่เกี่ยวข้องกับรัฐและประชาชน แต่ไม่ได้เน้นมิติทางศาสนา ซึ่งต่างจากงานวิจัยนี้ที่ให้ความสำคัญกับแนวทางพุทธศาสนาเป็นหลัก และงานวิจัยของ วิจิตร วิชัยสาร และคณะ (2564) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบ เน้นที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยนี้ที่มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกผ่านการใช้หลักธรรมทางศาสนา นอกจากนี้งานวิจัยของ เสาวรส ยิ่งวรรณะ ที่ออกแบบ การประเมินจิตสำนึกรักษ์น้ำตามแนวคิดการประเมิน 360 องศา มุ่งเน้นการวัดผลทางพฤติกรรมของประชาชน ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยนี้ที่เน้นการพัฒนา กิจกรรมเชิงปฏิบัติการในชุมชนตามแนวคิดพุทธศาสนา

จึงได้สรุปข้อค้นพบที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยนี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ คือ เป็นงานวิจัยเชิงพุทธ ที่เน้นการอนุรักษ์น้ำผ่าน วิถีชีวิตของชุมชน โดยอาศัย หลักธรรม และ กิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถใช้แนวทางการบูรณาการระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้การอนุรักษ์น้ำมีความต่อเนื่องและยั่งยืน และยังมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนเชิงพุทธ เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ การทำบุญตักบาตรแบบรักษัลโลก และการฝึกอบรมเยาวชนเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวทางที่ยังไม่มีการศึกษาในงานวิจัยก่อนหน้านี้

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม” คณะผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบาย ดังนี้

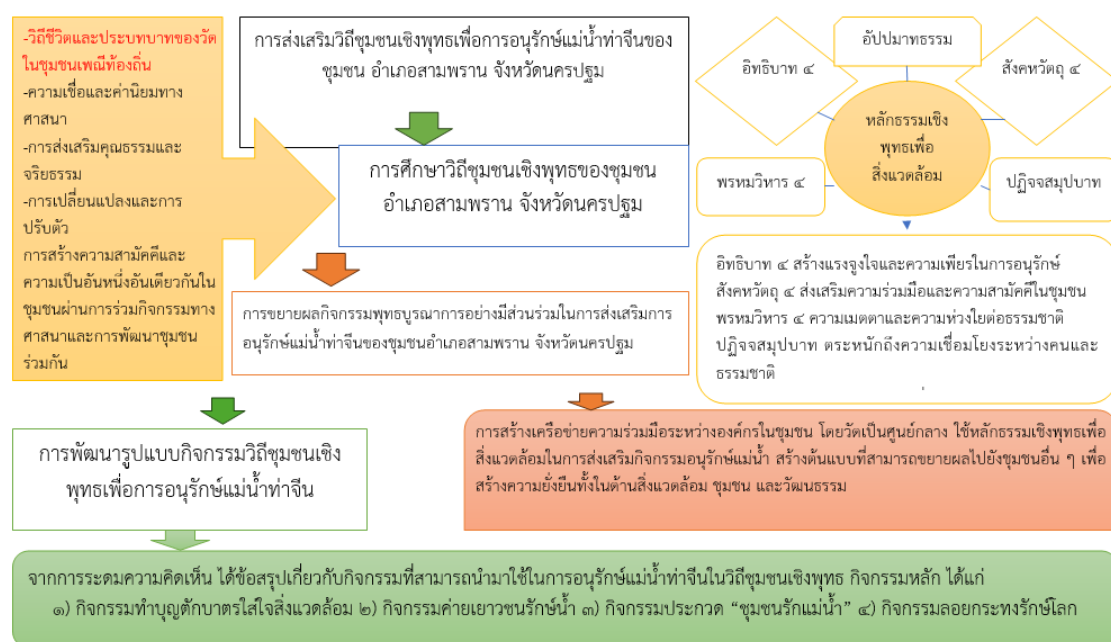
1. วิถีชุมชนเชิงพุทธกับการอนุรักษ์แม่น้ำ การศึกษาพบว่า วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์เพื่อแม่น้ำ การทำบุญตักบาตรโดยใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านหลักธรรม ประเด็นสำคัญของวิถีชุมชนเชิงพุทธที่ส่งเสริมการอนุรักษ์น้ำ มีความเชื่อทางศาสนาส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์น้ำ วัดทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยส่งเสริม ความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. การพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน จากการระดมความคิดเห็นของชุมชน พบว่ากิจกรรมที่สามารถใช้อนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ได้แก่ 1) กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ประชาชนลดการใช้ถุงพลาสติกและใช้ภาชนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2) กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ ปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน 3) กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักษ์แม่น้ำ” กระตุ้นให้ชุมชนร่วมกันรักษาความสะอาดแม่น้ำ 4) กิจกรรมลอยกระทงรักษัลโลก ใช้วัสดุธรรมชาติแทนโฟม และลดขยะในแม่น้ำ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้เกิด พฤติกรรมอนุรักษ์น้ำอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นได้

3. การใช้หลักธรรมเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม งานวิจัยได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยมีหลักสำคัญดังนี้ 1) อธิปไตย 4 สร้างแรงจูงใจและความเพียรในการอนุรักษ์ 2) สังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน 3) พรหมวิหาร 4 สร้างความเมตตาและความห่วงใยต่อธรรมชาติ 4) ปฏิจสุปปบาท ตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และ 5) อัปมาทธรรม ปลุกฝังจิตสำนึกเรื่องความไม่ประมาทในการดูแลสิ่งแวดล้อม

หลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้การอนุรักษ์น้ำไม่ได้เป็นเพียงมาตรการทางกายภาพ แต่เป็นกระบวนการที่ ปลุกฝังจิตสำนึกของชุมชนในระยะยาว

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ หนึ่งในข้อค้นพบสำคัญคือ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรม เช่น การบูรณาการภาคีเครือข่าย ระหว่างวัด หน่วยงานรัฐ เอกชน และประชาชน การจัดตั้งกลุ่มจิตอาสา เฝ้าระวังคุณภาพน้ำและป้องกันมลพิษ และการพัฒนาโมเดลต้นแบบ ขยายผลไปยังชุมชนอื่นเพื่อให้การอนุรักษ์มีความต่อเนื่อง



ภาพประกอบ 1 โมเดลการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธ

บทสรุป

งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชุมชนเชิงพุทธกับการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่แนวคิดอนุรักษ์น้ำสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรน้ำของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมที่ได้รับการพัฒนา เช่น การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ การประกวดชุมชนรักแม่น้ำ และกิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ล้วนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างพฤติกรรมเชิงบวกต่อการอนุรักษ์



สิ่งแวดล้อม การขยายผลกิจกรรมในเชิงพุทธบูรณาการผ่านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ในการออกแบบกิจกรรมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมในชุมชน ทั้งในแง่ของการลดขยะ การบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติ และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมริมน้ำ ดังนั้น งานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่สามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน แต่ยังสามารถเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์แหล่งน้ำอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดพุทธบูรณาการเพื่อสร้างจิตสำนึกที่มั่นคงและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม โมเดล Buddhist Community-Based Water Conservation Model (BCWC Model) ให้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์แม่น้ำในพื้นที่อื่น ๆ
2. สนับสนุนงบประมาณให้กับโครงการอนุรักษ์น้ำที่บูรณาการหลักพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มี กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน วัด และชุมชน อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การขยายพื้นที่ศึกษา – ควรดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมและวิถีชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย
2. การศึกษาผลกระทบระยะยาว – ควรมีการติดตามผลของแนวทางและกิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนที่ดำเนินการไปแล้ว เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการในระยะยาว
3. การเปรียบเทียบแนวทางการอนุรักษ์น้ำ – ควรมีการเปรียบเทียบระหว่างแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่ใช้หลักพุทธศาสนากับแนวทางการอนุรักษ์อื่น ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยี หรือแนวทางการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานรัฐ
4. การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน – ควรศึกษาวิธีการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ในการอนุรักษ์แม่น้ำ เพื่อสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมอนุรักษ์
5. การวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับกิจกรรมอนุรักษ์น้ำ – ควรทดลองใช้กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ หรือการทำบุญตักบาตรแบบรักษ์โลก ในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อประเมินผลและปรับปรุงแนวทางให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

floridagreens.org. แนวทางการอนุรักษ์น้ำ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.floridagreens.org/แนวทางการอนุรักษ์น้ำ/> [10 มกราคม 2566].



- กรมทรัพยากรน้ำ. วันอนุรักษ์และรักษาแม่น้ำ คูคลองแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dwr.go.th/index.php> [10 มกราคม 2566].
- ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม. (2543). *สานฝันวันท่าจีนสวย*. นครปฐม: ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม.
- ดร.ณิ ททรัพย์ผล. (2553). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ของพระสงฆ์ ในวัดบริเวณแม่น้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา จิตวิทยาชุมชน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- ดารานี โฉมเผือก. (2562). “เครือข่ายกระบวนการอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ พัฒนาสังคม*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธี การดำรง. (2553). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ชุนห์ กิตติคุณ โณ). *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุญรัมย์). (2561). “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธ”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธี การดำรง. (2553). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ชุนห์ กิตติคุณ โณ)”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- วิจิตร วิชัยสาร และคณะ. (2564). “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์น้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์ และจุดรับน้ำดิบสำแล”. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. ปีที่ 11 ฉบับที่ 3: 42-53.
- สิริพร สบายยิ่ง. (2556). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขต จังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำแม่กลอง”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ศิลปวัฒนธรรม. *ความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_40381 [10 มกราคม 2566].



การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม

Development for Competency of Second Year Teacher Students
Professional, Nakhon Pathom Rajabhat University

¹ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และ ²อรพรรณ ตูจินดา

¹Duangjai Chanasid and ²Oraphan toujinda

^{1,2}คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

^{1,2} Faculty of Education, Nakhon Pathom Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: aod932@yahoo.com

Received March 17, 2025; Revised March 31, 2025; Accepted: April 13, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย นักศึกษาชั้นปีที่ 2 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต จำนวน 265 คน และครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 265 คน ปีการศึกษา 2566 โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งประเภท เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบทดสอบ และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ประกอบด้วย สมรรถนะ 11 ประการคือ 1) ปฏิบัติงานผู้ช่วยครู 2) ออกแบบ วางแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้ 3) ช่วยครูประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน 4) ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษได้ 5) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมืองและวิชาชีพครู 6) ช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยไม่ต้องร้องขอ 7) ประยุกต์ใช้สื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 8) ช่วยงานสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน 9) ช่วยครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 10) ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้สติในการดำรงชีวิต 11) อดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เมื่อพิจารณาระดับสมรรถนะตามความคิดเห็นของครูพี่เลี้ยงพบว่าสมรรถนะภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายสมรรถนะพบว่าอยู่ในระดับมากทุกสมรรถนะโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ คือ สมรรถนะด้านการช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยไม่ต้องร้องขอรองลงมาคือ ช่วยครูประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน และ อดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนตามลำดับ สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับน้อยที่สุดคือ สมรรถนะด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้ 2. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 พบว่าแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ประกอบด้วย 3 แนวทางดังนี้ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สาขาวิชาจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะเฉพาะสาขา ทั้ง 16



สาขา 2) ศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสมรรถนะทั้ง 11 สมรรถนะ โดยกำกับติดตาม และประเมินสมรรถนะรายชั้นปี แจ้งผลการประเมินให้ทุกสาขาทราบเพื่อนำไปพัฒนาสมรรถนะต่อไป 3) หน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนมอบหมายงานให้นักศึกษา ให้คำแนะนำ และเป็นพี่เลี้ยงในการฝึกการเป็นผู้ช่วยครูในสถานศึกษา กำกับติดตาม ประเมินสมรรถนะที่เกี่ยวข้องตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

คำสำคัญ : การพัฒนา: สมรรถนะ: นักศึกษาวิชาชีพครู

Abstract

The objective of this study was; 1) Development for competency of second year teacher students professional, Nakhon Pathom Rajabhat University. 2) Study guidelines for developing the competency of second year teacher students professional, Nakhon Pathom Rajabhat University. The research design used was descriptive research. The sample used in the research consisted of 265 second-year students in the Bachelor of Education program and 265 mentor teachers in the schools where the student teachers were practicing their teaching experience in the academic year 2023, was selected using Proportional stratified random sampling. The tools used in the research were quizzes a questionnaire. The statistics used in the research were frequency percentage, arithmetic mean, standard deviation and content analysis. The research findings revealed that: 1. Development of competence of first year student teachers at Nakhon Pathom Rajabhat University consists of 11 competencies: 1) Being a teacher's assistant 2) Designing and planning classroom learning management 3) Helping teachers apply digital technology in teaching management 4) Listening, speaking, reading, writing Thai and English 5) Have the right attitude towards the country and the teaching profession. 6) Help with school work without being asked. 7) Apply media to develop learning. 8) Help support students' learning. 9) Help teachers measure and evaluate learning outcomes 9) Help teachers measure and evaluate learning outcomes 10) Use the philosophy of sufficiency economy and use mindfulness in living life 11) Be patient, diligent, and eager to learn. When considering the competency level according to the opinions of the mentor teachers, it was found that the overall competency was at a high level ($=4.29$, S.D. = 0.47). When considering the competencies, it was found that all competencies were at a high level, ranked from most to least in 3 levels, namely, competency in helping with school work without having to be asked ($=4.48$, S.D.= 0.53). Next are helping teachers apply digital technology in teaching ($=4.45$, S.D.= 0.53) and being patient, diligent, and eager to learn ($=4.36$, S.D.= 0.46), respectively. For the aspect with the lowest average score, it was the ability to listen,



speak, read, and write Thai and English ($=4.17$, $S.D.=0.54$). 2. Guidelines for developing the competence of second-year teaching students found that the guidelines for developing the competence of second-year students consisted of 3 guidelines as follows: 1) The subject areas organized activities to enhance competence specific to each of the 16 subjects. 2) The Teacher Professional Experience Training Center drives activities to enhance all 11 competencies by monitoring, following up, and evaluating competencies for each grade level. The evaluation results are reported to all departments for further development of competencies. 3) The professional experience training unit during studies assigns work to students, provides advice and acts as a mentor in the training to become a teaching assistant in an educational institution, monitors and evaluates related competencies according to the criteria set by the university.

Keywords : Competency; Development; Teacher Professional Students

บทนำ

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ มีบทบาทที่สำคัญต่อทุกมิติของชีวิต การศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับอนาคตเพื่อให้นักศึกษาสามารถปรับตัวและเจริญเติบโตได้อย่างมั่นคง นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญของการเรียนรู้และเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ซึ่งต้องเสริมสร้างทั้งทักษะวิชาการ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อวิชาชีพในการทำงาน โดยเฉพาะวิชาชีพครู ดังนั้นการเตรียมสมรรถนะวิชาชีพครูของนักศึกษาในอนาคตควรจึงจำเป็นที่จะต้องมุ่งเน้นในการพัฒนาองค์ความรู้ทักษะที่หลากหลาย รวมไปถึงถึงทัศนคติที่ดีในการประกอบอาชีพครูในอนาคต ดังนั้น สมรรถนะของนักศึกษาที่จะประกอบวิชาชีพครูไม่ว่าจะเป็น ทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) เช่น การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา ทักษะทางสังคม (Social Skills) เช่น การทำงานเป็นทีมและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึง ทักษะด้านเทคโนโลยี (Technical Skills) ที่จำเป็นสำหรับการทำงานในยุคดิจิทัล ทักษะในการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนของเด็กนักเรียนที่นักศึกษาจะต้องไปฝึกปฏิบัติวิชาชีพในสถานศึกษา รวมไปถึงสมรรถนะอื่น ๆ ที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพครู นอกจากนี้ การปลูกฝังคุณลักษณะของความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยให้ นักศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น การเตรียมความพร้อมให้นักศึกษามีสมรรถนะวิชาชีพครูตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ไม่เพียงช่วยให้นักศึกษาประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานในการสร้างอาชีพและความก้าวหน้าในชีวิต นักศึกษาควรได้รับการสนับสนุนจากทั้งสถาบันการศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้พวกเขาสามารถพัฒนาสมรรถนะที่เหมาะสมและมีความพร้อมสำหรับอนาคตที่เต็มไปด้วยโอกาสและความท้าทาย (ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และอรพรรณ ตูจันทา, 2565)

จากการพัฒนาสมรรถนะความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูให้มีสมรรถนะความเป็นครู ตั้งแต่ปี พ.ศ.2560 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่ง ได้มีความร่วมมือในการยกระดับคุณภาพนักศึกษาครูให้เป็นบัณฑิตนักปฏิบัติ ด้วยอาชีพครูเป็นอาชีพที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนและระบบการศึกษา อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานพัฒนาครูให้มีสมรรถนะตามที่กำหนด ยังมีปัญหาหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาครู ได้แก่ 1) หลักสูตรยังไม่ตอบโจทย์การปฏิบัติจริงในบางแห่ง เช่น หลักสูตรการฝึกอบรมครูบางแห่งเน้นทฤษฎีมากกว่าการฝึกปฏิบัติ ทำให้นักศึกษาขาดสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการสอนในห้องเรียนจริง 2) ขาดโอกาสฝึกประสบการณ์สอนที่เพียงพอเนื่องจากบางมหาวิทยาลัยมีการฝึกประสบการณ์สอนน้อย บางแห่งใช้เวลาในการฝึกสอนในสถานศึกษาระยะเวลาสั้นหรือ 1 ภาคเรียน หรือขาดแหล่งฝึกที่มีคุณภาพ ทำให้ขาดทักษะด้านการจัดการเรียนการสอนและการบริหารชั้นเรียน 3) ความไม่ทันสมัยของสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา – เทคโนโลยีทางการศึกษาพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่บางสถาบันอาจยังไม่มี การปรับปรุงเครื่องมือและสื่อที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนยุคใหม่ 4) ขาดการพัฒนา Soft Skills นอกจากความรู้ทางวิชาการแล้ว ครูต้องมีทักษะด้านการสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจ และการเข้าใจจิตวิทยาของผู้เรียน ซึ่งยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ 5) แรงจูงใจและทัศนคติของนักศึกษาครู 6) นักศึกษาบางคนอาจขาดแรงจูงใจในการเป็นครูอย่างแท้จริง หรือมองว่าการสอนเป็นเพียงอาชีพหนึ่ง ทำให้ขาดความทุ่มเทและความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ มหาวิทยาลัย จึงเห็นควรปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาในปัจจุบัน เพิ่มโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกสอนจริงอย่างเข้มข้น และพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับครูยุคใหม่ เพื่อให้ นักศึกษาครูสามารถออกไปปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแรงผลักดันสำคัญต่อระบบ การศึกษาในอนาคต (ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และอรพรรณ ตูจินดา, 2565)

อย่างไรก็ตามอุปสรรคในการพัฒนานักศึกษาครูให้มีสมรรถนะตามวิชาชีพ ยังมีอุปสรรคอีกหลายด้าน เช่น อุปสรรคด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากหลักสูตรการผลิตครู บางแห่งยังไม่ทันสมัยและไม่ตอบสนองความต้องการของสถานศึกษา การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อาจจะยังไม่ครอบคลุมสถานการณ์จริงที่ครูต้องเผชิญ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) นอกจากนี้ยังมีปัญหาอุปสรรคทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา เนื่องจากขาดการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และนักศึกษาครูอาจขาดทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลที่จำเป็น (สำนักเลขาธิการคุรุสภา, 2565) นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เนื่องจากมีความแตกต่างของสภาพแวดล้อมโรงเรียนฝึกสอน ทำให้ได้รับประสบการณ์ไม่เท่ากัน ขาดการนิเทศและพี่เลี้ยงที่มีคุณภาพ ในขณะเดียวกัน คุณลักษณะของนักศึกษาครูบางส่วนยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Fullan, 2016)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมได้ดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้หลักสูตรของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่ง ได้มีการปรับให้เป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะแล้วตั้งแต่ปลายปี 2560 และเริ่มใช้จริงกับนักศึกษาครูในปี การศึกษา 2562 และเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครปฐมจึงได้นำหลักสูตรฐานสมรรถนะร่วมไปปรับปรุงเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น มาตรฐานวิชาชีพครูที่ปรับใหม่ พ.ศ.2563 มาตรฐานวิชาชีพฐานสมรรถนะของคุรุสภา 2561



สมรรถนะครูของกระทรวงศึกษาธิการ และพระบรมราชโบาย 4 ประการ โดยนำมาหลอมรวมปรับหลักสูตรฐานสมรรถนะที่เน้นปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมมีนโยบายในการยกระดับมาตรฐานและสมรรถนะบัณฑิตครูโดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกสาขาจัดการจัดการเรียนการสอนเน้นบัณฑิตนักปฏิบัติ และบ่มเพาะกระบวนการผลิตให้มีสมรรถนะตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพระดับชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพระดับชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่เข้าศึกษาในปีการศึกษา 2566 จำนวน 810 คน และครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพระดับชั้นปีที่ 2 จำนวน 765 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่เข้าศึกษาในปีการศึกษา 2566 จำนวน 265 คน และครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพระดับชั้นปีที่ 2 จำนวน 265 คน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Moran, 1970 อ้างถึงใน Tirakanan, 2008) ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนตามสาขาวิชา (Proportional Stratified Random Sampling) และนำมาเทียบสัดส่วนบัญญัติไตรยางค์เพื่อให้กระจายไปยังสาขาทั้ง 16 สาขา

ตัวแปรที่ศึกษา มีดังนี้ 1.ตัวแปรพื้นฐาน ได้แก่ เพศ สาขาวิชา 2.ตัวแปรที่ศึกษา คือ 1) ปฏิบัติงานผู้ช่วยครู 2) ออกแบบ วางแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้ 3) ช่วยครูประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน 4) ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษได้ 5) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมืองและวิชาชีพครู 6) ช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยไม่ต้องร้องขอ 7) ประยุกต์ใช้สื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 8) ช่วยงานสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน 9) ช่วยครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 10) ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้สติในการดำรงชีวิต 11) อดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสอบถาม (Questionnaires) ใช้สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะรายชั้นปี เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) 2) แบบทดสอบ ใช้ทดสอบสมรรถนะด้านภาษาอังกฤษ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ มีดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์โครงสร้างเนื้อหาตามนิยามศัพท์ ตัวแปรที่ศึกษา 2) สร้างแบบสอบถาม และแบบทดสอบ โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา พบว่าแบบสอบถามมีค่าดัชนีความ



สอดคล้องระหว่าง 0.67-1.00 และแบบทดสอบมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67-1.00 3) นำเครื่องมือไปทดลองใช้ โดยนำผลมาวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยง โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟาของ Cronbach ผลการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงของแบบสอบถามเท่ากับ 0.98 และผลการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงของแบบทดสอบเท่ากับ 0.89

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยนำแบบสอบถามที่เก็บจากครูพี่เลี้ยงเลี้ยงในโรงเรียนที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และแบบทดสอบที่เก็บจากนักศึกษาชั้นปีที่ 2 มาตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของเครื่องมือ โดยได้เครื่องมือที่ครบถ้วนสมบูรณ์จำนวน 265 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ 1) ข้อมูลที่เป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) วิเคราะห์ด้วยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย 2) ข้อมูลที่เป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) วิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบการทดสอบความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 โดยการทดสอบค่าที (Dependent Sample t-test)

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ดังตารางที่ 1-2

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

(n = 265)

ที่	สมรรถนะชั้นปีที่ 2	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	ปฏิบัติงานเป็นผู้ช่วยครู	4.28	0.45	มาก	4
2	ออกแบบ วางแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้	4.24	0.51	มาก	8
3	ช่วยครูประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน	4.45	0.53	มาก	2
4	ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษได้	4.17	0.54	มาก	11
5	มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมืองและวิชาชีพครู	4.25	0.59	มาก	7
6	ช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยไม่ต้องร้องขอ	4.48	0.53	มาก	1



7	ประยุกต์ใช้สื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้	4.28	0.60	มาก	5
8	ช่วยงานสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน	4.22	0.56	มาก	9
9	ช่วยครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้	4.20	0.57	มาก	10
10	ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้สติในการดำรงชีวิต	4.26	0.58	มาก	6
11	อดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน	4.36	0.46	มาก	3
รวมเฉลี่ย		4.29	0.47	มาก	

จากตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ตามความคิดเห็นของครูพี่เลี้ยงพบว่าสมรรถนะภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.29$, $S.D.=0.47$) เมื่อพิจารณาเป็นรายสมรรถนะโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับพบว่า สมรรถนะด้านการช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยไม่ต้องร้องขออยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.48$, $S.D.=0.53$) รองลงมาคือ ช่วยครูประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}=4.45$, $S.D.=0.53$) และ อดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ($\bar{X}=4.36$, $S.D.=0.46$) สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับที่น้อยที่สุดคือ ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้ ($\bar{X}=4.17$, $S.D.=0.54$)

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนทดสอบสมรรถนะนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ก่อนและหลัง การจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะ

(n = 265)

ที่	สมรรถนะชั้นปีที่ 2	คะแนน	$\bar{X}$	S.D.	t	df	sig
1	ปฏิบัติงานเป็นผู้ช่วยครู	ก่อน	12.88	0.284	97.640*	264	.000
		หลัง	25.37	0.134			
2	ออกแบบ วางแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้	ก่อน	12.56	0.381	93.099*	264	.000
		หลัง	25.24	0.133			
3	ช่วยครูประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน	ก่อน	11.54	0.341	91.254*	264	.000
		หลัง	25.32	0.129			
4	ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษได้	ก่อน	11.47	0.452	93.210*	264	.000
		หลัง	24.18	0.321			



5	มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมืองและวิชาชีพครู	ก่อน	12.12	0.355	95.872*	264	.000
		หลัง	26.51	0.256			
6	ช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยไม่ต้องร้องขอ	ก่อน	12.30	0.534	107.375*	264	.000
		หลัง	27.87	0.426			
7	ประยุกต์ใช้สื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้	ก่อน	13.15	0.523	106.049*	264	.000
		หลัง	27.49	0.367			
8	ช่วยงานสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน	ก่อน	12.01	0.423	104.974*	264	.000
		หลัง	27.46	0.389			
9	ช่วยครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้	ก่อน	12.07	0.556	100.916*	264	.000
		หลัง	27.46	0.478			
10	ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้สติในการดำรงชีวิต	ก่อน	13.07	0.345	100.147*	264	.000
		หลัง	26.96	0.278			
11	อดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน	ก่อน	13.07	0.424	109.147*	264	.000
		หลัง	27.45	0.326			
รวมเฉลี่ย		ก่อน	13.34	0.428	102.611*	264	.000
		หลัง	26.09	0.804			

จากตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนทดสอบสมรรถนะนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ก่อนและหลัง การจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะพบว่าภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาสมรรถนะรายด้าน พบว่าทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2) แนวทางการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พบว่าแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะประกอบด้วย 3 แนวทางดังนี้ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สาขาวิชาจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะเฉพาะสาขา ทั้ง 16 สาขา 2) ศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสมรรถนะทั้ง 11 สมรรถนะ โดยกำกับติดตาม และประเมินสมรรถนะรายชั้นปี แจ้งผลการประเมินให้ทุกสาขาทราบเพื่อนำไปพัฒนาสมรรถนะต่อไป 3) หน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนมอบหมายงานให้นักศึกษา ให้คำแนะนำ และเป็นพี่เลี้ยงในการฝึกการเป็นผู้ช่วยครูในสถานศึกษา กำกับติดตาม ประเมินสมรรถนะที่เกี่ยวข้องตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด



อภิปรายผลการวิจัย

1) การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ประกอบด้วย 11 สมรรถนะ เมื่อพิจารณาระดับสมรรถนะทั้ง 11 สมรรถนะตามความคิดเห็นของครูที่เลี้ยงพบว่าทุกสมรรถนะภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสมรรถนะโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยพบว่า สมรรถนะด้านการช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยไม่ต้องร้องขออยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ช่วยประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน อดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ปฏิบัติงานเป็นผู้ช่วยครู ประยุกต์ใช้สื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและใช้สติในการดำรงชีวิต มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมืองและวิชาชีพครู ออกแบบ วางแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้ ช่วยงานสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ช่วยครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้ จากผลการวิจัยดังกล่าวเกิดจากนโยบายของมหาวิทยาลัย และยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่ง ที่มีโมเดลการผลิตและพัฒนาครูที่เข้มแข็ง เป็นโมเดลกลางที่ใช้ร่วมกันเรียกว่า PTRU Model ที่มีกระบวนการตั้งแต่ Input Process Output และ Outcome ที่ส่งเสริมให้นักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 (ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และ อรพรรณ ตูจินดา, 2565) ประกอบกับนโยบายของคณะครุศาสตร์ และมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมให้นักศึกษาทุกคนไม่ว่าจะเป็นวิชาชีพครูหรือสาขาอื่น เป็นบัณฑิตนักปฏิบัติ ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาบัณฑิตนักปฏิบัติทั้งในระดับสาขาวิชา ระดับคณะ และระดับมหาวิทยาลัย ส่งผลให้การขับเคลื่อนการผลิตและพัฒนาครูของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมมีพัฒนาการอย่างก้าวกระโดด ที่ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับผู้บริหารมีความตระหนักและให้ความสนใจ มีกระบวนการกำกับติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยให้รายงานผลในที่ประชุมกรรมการบริหารคณะกรรมการประจำคณะ และกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยในทุกไตรมาส ส่งผลให้การสอบใบประกอบวิชาชีพครู และการสอบบรรจุครูผู้ช่วยผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดของมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ รินรดี พรามณี (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีผลการพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับสมรรถนะด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานได้อยู่ในระดับมากและยังเป็นสมรรถนะที่อยู่อันดับสุดท้ายสาเหตุอาจเนื่องมาจากภาษาอังกฤษเป็นรายวิชาที่นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่กล้าแสดงออก ประกอบกับพื้นฐานการเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้รับการบ่มเพาะมาแตกต่างกัน สอดคล้องกับ จุฑารัตน์ ศุขรัตน์, วิชุนา สัตยารักษ์, ณัฐดา นาเลือน, วิภาวี มณีเนตร และ ชูศักดิ์ นพถาวร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพระดับปริญญาตรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสมรรถนะความเป็นครูมืออาชีพด้านการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (จุฑารัตน์ ศุขรัตน์, วิชุนา สัตยารักษ์, ณัฐดา นาเลือน, วิภาวี มณีเนตร และ ชูศักดิ์ นพถาวร, 2561) สอดคล้องกับงานวิจัยของ มงกุฏ วงศ์สาคร ที่ได้ศึกษาสมรรถนะประจำสายงานของครูที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาสกลนคร ผลการวิจัยพบว่าสมรรถนะประจำสายงานของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และพบว่าสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้เป็นสมรรถนะที่มีผลต่อการ

จัดการเรียนรู้ของครู (มิ่งภู วงศ์สาคร, 2566) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพันธ์วดี ไวยรูป และสุธีรา ทรัพย์เจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาครูสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ความสามารถประยุกต์ออกแบบการใช้สื่อและการจัดกิจกรรมผ่านกระบวนการปฏิบัติเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับมาก จากผลการศึกษาดังกล่าว มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมมีความตระหนักในการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู มีนโยบายให้นักศึกษาทุกชั้นปี ได้รับการพัฒนาในทุกช่องทาง ตั้งแต่แรกเข้าโดยการปรับพื้นฐานก่อนเรียน เมื่อเข้ามาแล้วจะได้รับการพัฒนาสมรรถนะทุกชั้นปี และจัดกิจกรรมเสริมอาทิ ภาษาอังกฤษ ภาษาต่างประเทศที่เป็นภาษาที่ 3 การสอนเสริมในรายวิชาต่าง ๆ ทักษะด้านอาชีพ และจัดกิจกรรมค่ายต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้นักศึกษาได้สัมผัสกับสถานการณ์จริงส่งผลให้สมรรถนะของนักศึกษาเป็นไปตามแผนที่มหาวิทยาลัยกำหนด (สุพันธ์วดี ไวยรูปและสุธีรา ทรัพย์เจริญ, 2563).

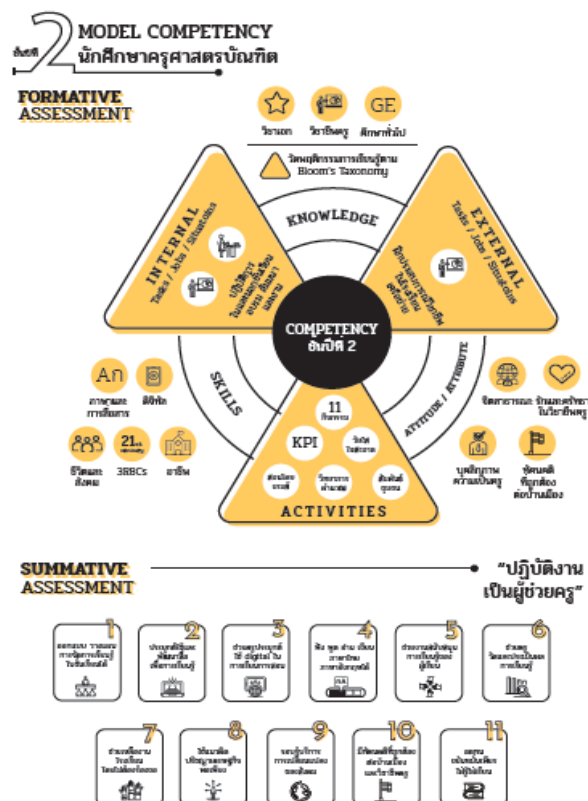
นอกจากนี้ผลการเปรียบเทียบคะแนนทดสอบสมรรถนะนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ก่อนและหลัง การจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะพบว่าภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาสมรรถนะรายด้าน พบว่าทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลวิจัยดังกล่าวเกิดจากนโยบายการส่งเสริมการผลิตและพัฒนาครูทั้งจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และยุทธศาสตร์กลางของมหาวิทยาลัย ราชภัฏทั้ง 38 แห่ง ในการขับเคลื่อนให้นักศึกษาหลักสูตร 4 ปี ซึ่งเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ โดยมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะที่ชัดเจน และมีการวัดและประเมินฐานสมรรถนะตามนโยบายของมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยมีการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพันธ์วดี ไวยรูป และสุธีรา ทรัพย์เจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาครูสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่ใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาครูมีสมรรถนะสูงขึ้นหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ.05 โดยหลังการทดลองมีค่าระดับสมรรถนะสูงมาก โดยพบว่าการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ความสามารถประยุกต์ออกแบบการใช้สื่อมีสมรรถนะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (สุพันธ์วดี ไวยรูป และสุธีรา ทรัพย์เจริญ, 2563) และสอดคล้องกับเรวณี ชัยเชาวรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสมรรถนะด้านการออกแบบการเรียนการสอนของนักศึกษาครูที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่าหลังเข้าร่วมการเป็นสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพนักศึกษาสามารถออกแบบการเรียนการสอนได้ดีขึ้น (เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2560)

2) แนวทางการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมพบว่า มี 3 แนวทาง 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สาขาวิชาจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะเฉพาะสาขา ทั้ง 16 สาขา เพื่อสร้างความเข้มแข็งในศาสตร์ของตน ทั้งนี้ในศาสตร์ด้านวิชาชีพครูทางศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพและคณะครุศาสตร์ได้ส่งเสริมและสนับสนุน โดยจัดกิจกรรมในทุกสัปดาห์แล้วเมื่อสาขาเพิ่มเติมความเชี่ยวชาญเฉพาะทางให้กับนักศึกษามากขึ้น จะส่งผลให้นักศึกษามีสมรรถนะตามที่สาขากำหนดไว้ในหลักสูตรและเป็นไปตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของหลักสูตร 2) ศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสมรรถนะทั้ง 11 สมรรถนะ โดยกำกับติดตาม



และประเมินสมรรถนะรายชั้นปี พร้อมแจ้งผลการประเมินให้ทุกสาขาทราบเพื่อนำไปพัฒนาสมรรถนะให้กับนักศึกษาในแต่ละสาขาต่อไป 3) หน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างหรือสถานศึกษาที่นักศึกษาไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนเรียนมอบหมายงานให้นักศึกษา และให้คำแนะนำ นักศึกษาตลอดระยะเวลาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และสถานศึกษาเป็นพี่เลี้ยงในการฝึกการเป็นผู้ช่วยครูในสถานศึกษา กำกับติดตาม ประเมินสมรรถนะที่เกี่ยวข้องตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด ส่งผลให้นักศึกษามีพฤติกรรมและบุคลิกความเป็นครูมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามหากมีการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนสะท้อนกลับถึงมั่นใจว่าศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียน จะดำเนินการอยู่แล้วก็ตาม แต่ควรเพิ่มความถี่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเชิญผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาร่วมถอดบทเรียนให้กับนักศึกษาด้วย จะส่งผลให้นักศึกษามีสมรรถนะความเป็นครูได้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และ อรพรรณ ตูจันทา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาชั้นปีที่ 1 นอกเหนือจากการเรียนและการทำกิจกรรมในรายวิชาแล้วศูนย์ฝึกปฏิบัติการวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ คณะร่วมผลิต และมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดสมรรถนะในด้านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมร่วมกัน การให้คำปรึกษาแนะนำ การกำกับติดตาม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การถอดบทเรียนสะท้อนกลับ และการมอบหมายงาน (ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และ อรพรรณ ตูจันทา, 2565)

องค์ความรู้ใหม่



ภาพประกอบ 1 โมเดล

บทสรุป

1. การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 ประกอบด้วย 1)ปฏิบัติงานผู้ช่วยครู 2) ออกแบบ วางแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้ 3) ช่วยครูประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน 4) ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษได้ 5) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมืองและวิชาชีพครู 6) ช่วยเหลืองานโรงเรียนโดยไม่ต้องร้องขอ 7) ประยุกต์ใช้สื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 8) ช่วยงานสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน 9) ช่วยครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 10) ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้สติในการดำรงชีวิต 11) อดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

2. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 ประกอบด้วย 3 แนวทาง ดังนี้ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สาขาวิชาจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะเฉพาะสาขา 2) ศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูขับเคลื่อนกิจกรรมเสริมสมรรถนะโดยกำกับติดตามและประเมินสมรรถนะรายชั้นปี แจ้งผลการประเมินให้ทุกสาขาทราบเพื่อนำไปพัฒนาต่อไป 3) หน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพมอบหมายงานให้นักศึกษา ให้คำแนะนำ และเป็นพี่เลี้ยงในการฝึกการเป็นผู้ช่วยครูในสถานศึกษา กำกับติดตามประเมินสมรรถนะที่เกี่ยวข้องตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) สาขาวิชา ศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ คณะร่วมผลิตวิชาชีพครู และมหาวิทยาลัย ควรวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่าการฟัง พูด อ่าน เขียน ในด้านภาษาไทย หรือ ภาษาอังกฤษ และวิเคราะห์ในแต่ละด้าน เพื่อนำมาวางแผนในการพัฒนานักศึกษาเพื่อให้มีสมรรถนะตามที่กำหนดต่อไป ทั้งนี้ควรเสนอผลการวิเคราะห์ให้ผู้บริหารของคณะและมหาวิทยาลัยนำไปกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาต่อไป

2) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมหรืออบรมเชิงปฏิบัติการให้นักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้ มีการนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง จะส่งผลให้นักศึกษามีสมรรถนะที่สูงขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบสมรรถนะรายชั้นปี ของนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 จำนวน 11 สมรรถนะ ซึ่งสมรรถนะหลักที่สำคัญของนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 2 คือการช่วยเหลืองานโรงเรียน โดยไม่ต้องร้องขอ การช่วยครูประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน และความอดทน ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน นับเป็นจุดเด่นของนักศึกษาวิชาชีพครู สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการประเมินสมรรถนะรายชั้นปีในรูปแบบ Formative Assessment and Summative Assessment และทำวิจัยด้านพัฒนาการของนักศึกษาในด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาอังกฤษ ของนักศึกษาในแต่ละชั้นปี

เอกสารอ้างอิง

จุฑารัตน์ คชรัตน์, วิชุนา สัตยารักษ์, ณัฐธนา นาเลือน, วิภาวี มณีเนตร และชูศักดิ์ นพถาวร. (2561).

สมรรถนะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต. การประชุม
หาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9.



- ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และ อรพรรณ ตูจันดา. (2565). การพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 14(1), หน้า 466-475.
- เรวณี ชัยเชาวรัตน์. (2560). สมรรถนะด้านการออกแบบการเรียนการสอนของนักศึกษาครูที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 45(4), หน้า 142-163.
- รินรติ พรามณี. (2563). การพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. *วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร*, 3(2), 84-102.
- มงกุฏ วงศ์สาคร. (2566). สมรรถนะประจำสายงานของครูที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาสกลนคร. *วารสารการบริหารการศึกษา และภาวะผู้นำ*, 13(4), 81-90
- สุพันธ์วิทย์ ไวยรูป และสุธิรา ทรัพย์เจริญ. (2563). การพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาครูสาขาวิชา การศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ครั้งที่ 13.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *อุปสรรคด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักเลขาธิการคุรุสภา. (2565). *ปัญหาอุปสรรคทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคุรุสภา.
- Fullan, M. (2016). *The New Meaning of Educational Change* (5th ed.). Teachers College Press.
- Tirakanan, S. (2008). *Creation of Tools to Measure Variables in Social Science Research Guidelines for Practice*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)



แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ The Guide to Solve the Problems of Environment: An Analytical Study

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต (กฤษณะ ตรุณ (บุชากุล)

Phrakrukosolsassanapundit (Grissana Taruno (Buchagul

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkomrajavidyalay University

¹Corresponding author, e-mail: Krisna_t@mcu.ac.th

Received March 14, 2025; Revised April 7, 2025; Accepted: April 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและแนวทางแก้ปัญหา 2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญาที่นำเสนอเพื่อเสริมแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และ 3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำรา เอกสารงานวิชาการ แล้วนำมาอธิบายวิเคราะห์และพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จำนวน 20 ปัญหา คือ 1. ปัญหาจากการเพิ่มประชากรโลก 2. ปัญหาจากสภาวะอากาศ 3. ปัญหาจากน้ำท่วม หรืออุทกภัย 4. ปัญหาจากแผ่นดินไหว 5. ปัญหาจากไฟป่า เป็นต้น 2. พุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญาที่นำเสนอเพื่อเสริมแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หลักพุทธจริยศาสตร์ที่นำมากล่าวในที่นี้ได้แก่หลักศีล 5 หลักกุศลกรรมบถ 10 หลักมรรคมีองค์ 8 และหลักอริยสัจ 4 ซึ่งมีสาระดังนี้ หลักศีล 5 คือข้อปฏิบัติที่ดี 5 ประการ ได้แก่ (1) เว้นจากปาณาติบาต หมายถึงไม่ทำลายชีวิตมนุษย์ สัตว์ เป็นต้น และ 3. วิเคราะห์แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญา ถ้ามองว่าหลักพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญามาช่วยเสริมแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร ผู้วิจัยได้คำตอบว่าสิ่งแวดล้อมหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์เรา ทุกอย่างรอบตัวมนุษย์เป็นสิ่งแวดล้อมทั้งนั้น ทั้งแผ่นดิน ต้นไม้ ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา อากาศ สัตว์ต่าง ๆ รวมแมลงด้วย และรวมทั้งมนุษย์คนอื่น ๆ นอกจากตัวเรา การนำหลักศีล 5 และทัศนะทางปรัชญา มาเสริมแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความเข้มแข็งได้ผลดีมากยิ่งขึ้น ศีล 5 ข้อที่ 1 ที่ให้เราเว้นจากการฆ่าสัตว์ รวมทั้งเว้นจากฆ่ามนุษย์ด้วย ก็จะทำให้การตายของสัตว์และมนุษย์ลดลงอย่างมาก กล่าวโดยย่อคือการนำหลักการทั้ง 3 มาปฏิบัติเสริมแรงกันอย่างจริงจัง

คำสำคัญ: ปัญหาสิ่งแวดล้อม; พุทธจริยศาสตร์; แนวคิดทางปรัชญา

Abstract

This work of Research has three objectives of the research; that is, 1. to study of the problems and the guideline to solve the problems of the environment, 2. to



study on Buddhist Ethics and the main concept of some group of philosophers and

3. To analyze on the guideline to solve the problems of environment by the Buddhist Ethics and the main concept of some group of philosophers. This is the qualitative research. the result is shown that: 1. The problems of environment and the guideline to solve, I had found sum 20 issues. They say about the problem of over – population, the problem of global climatic changes, the problem of flood, eight quake, burning of fire, etc. There are different problems also different the ways to solve. For example, the problem of global climate changes, the guideline to solve is to be use the natural gas for the engine of car, bus and all lorry, also in the factory must be use the natural gas, etc. 2. The Buddhist Ethics and the main concept of philosopher's idea is should bring to cope with the guideline to solve the problems of the environment, that is, we can bring and use the five precepts, the unwholesome course of action, The Noble Eightfold Paths and the Fore Noble Truth. All are getting the same meaning which is they means the best ways to practice for all human. Also, the main concept of philosophers' s idea, they are Utilitarianism, Naturalism, Idealism, Bioecological systems theory and theory of Humanity. Utilitarianism impresses on utility, Naturalism impress on the happiness as the words says Goodness is Happiness and the good action is the action leads to the happiness, etc. and 3. The ways to analyze on the guideline to solve the problems of environment, the meaning of environment is everything which be around the body of human. So, how can we do to save all environment. There are many guidelines to solve the problems of environment. We have to do on that guideline, bring them to take actions by human and add with Buddhist Ethics and the main concept of some group of philosopher's ideas. All men can find the ways to do, such as, we take actions to save the earth, the tree, the forest, the river, the mountain, the air and all creature in the world. At the same time, we must take along with the five precepts, the unwholesome course of action, The Noble Eightfold Paths and the Four Noble Truths. It must be more useful in anyways. And then we bring the main concept of some group of philosopher's ideas add with the actions, such as the main concept of Utilitarianism Naturalism Idealism Biological systems theory and Ecocentric Views. In short, we have to bring all to really practicing. It must be got more useful and we can get more good results surely.

Keywords: Problems of environment; Buddhist Ethics; Philosopher's views

บทนำ

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาใหญ่ของโลกในเวลานี้ สาเหตุหนึ่งคือมนุษย์ใช้สิ่งแวดล้อมซึ่งได้แก่ทรัพยากรของโลกอย่างสุรุ่ยสุร่าย ใช้อย่างเกินพอดี ไม่มีการประนีประนอม ไม่มีการประหยัด มนุษย์ใช้ต้นทุนของตนอย่างเต็มที่ ตักตวงเอาประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้เกิดปัญหามากมายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นักวิชาการบางท่านเรียกปัญหาเหล่านี้ว่า ภัยพิบัติ หรือภัย จึงทำให้โลกในเวลานี้มีภัยพิบัติหรือภัยต่อมนุษย์อย่างมากมายหลายประการ เช่น

“ภัยจากการเพิ่มประชากรโลก ภัยจากสภาวะอากาศ ภัยจากน้ำท่วม(อุทกภัย) ภัยจากแผ่นดินไหว ภัยจากไฟป่า ภัยจากเพลิงไหม้ ภัยจากอวกาศ ภัยจากคอมพิวเตอร์ ภัยจากอุบัติเหตุการเดินทาง ภัยจากยาบ้า(หรือยาม้า) ภัยจากโรคเอดส์ ภัยเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มลพิษ ซึ่งมีหลายประการเช่น มลพิษขยะ มลพิษสารกำจัดศัตรูพืช มลพิษอากาศ มลพิษโลหะหนัก มลพิษของน้ำ มลพิษของเสียอันตราย มลพิษเสียง มลพิษอาหาร” (ยุพดี เสตพรณ, 2549)

ดังที่กล่าวแล้วว่าภัย หรือภัยพิบัติ เรียกว่าปัญหาก็ได้ ความหมายไม่ต่างกัน รวมทั้งคำว่า มลพิษก็เช่นกัน เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เดือดร้อนเช่นเดียวกัน ภัย หรือภัยพิบัติ หรือมลพิษ หรือปัญหา ต่างๆมากมายที่กล่าวมานั้น มนุษย์ก็พากันแก้ด้วยวิธีการต่างๆมากมายเช่นกัน เป็นต้นว่า ธรณคดีให้ช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อม ให้ช่วยกันรักษาต้นไม้ ให้ช่วยกันรักษาความสะอาด นี่เป็นการกล่าวโดยภาพรวม นอกจากนี้ยังสามารถกล่าวโดยภาพย่อยได้อีก ดังที่ยุพดี เสตพรณ ได้แนะนำเกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหาจากสภาวะอากาศ โดยเฉพาะปัญหาจากพายุหรือภัยจากพายุไว้ว่า

“1.ผู้อยู่ใกล้ฝั่งจงไปอยู่ที่สูงให้ปลอดภัยจากคลื่นพายุซัดฝั่ง 2.ก่อนพายุมาให้นำเทปมาปิดกระจกหน้าต่างเป็นรูปกากบาทเพื่อป้องกันกระจกแตกและปิดกระดาดไว้ที่หน้าต่างขนาดใหญ่ เก็บของที่ทิ้งเกะกะออกนอกสนามเพื่อป้องกันลมพัดพา เติร์ยมวิหตุที่ใช้แบตเตอรี่ เติร์ยมไฟฉาย เติร์ยมน้ำตุนไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน 3.ขณะพายุมาให้อยู่ในบ้านหรือในที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันต้นไม้โค่นใส่หรือลมพัดเอาวัสดุต่างๆมาปะทะ หรือป้องกันไฟฟ้าช็อต หรือตัวคนถูกพัดพาไป หรือหลีกเลี่ยงให้พ้นตาพายุ ซึ่งเป็นเขตลมสงบในช่วงสั้นๆ เพราะพายุที่หมุนวนเป็นวงยาวมีเส้นผ่าศูนย์กลางถึง 480 กิโลเมตร ดังนั้นเมื่อลมสงบช่วงหนึ่ง (ในเขตตาพายุ) ลมจะพัดแรงในเวลาต่อมา 4.เปิดวิทยุที่ใช้แบตเตอรี่ฟังข่าวเกี่ยวกับสภาวะอากาศ จนกว่าจะกลับคืนเป็นปกติ” (ยุพดี เสตพรณ, 2549)

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญที่มนุษย์ส่วนหนึ่งพยายามทำให้เป็นผลสำเร็จขึ้นมาให้ได้ แต่เท่าที่เห็นมาในระยะเวลาที่ผ่านมาดูจะสู้ฝ่ายตรงข้ามไม่ได้ สังเกตเห็นได้จากสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมนับวันจะแย่ลงไปเรื่อย วิธีหนึ่งที่เป็นความพยายามของมนุษย์ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือการใช้กฎหมายดังที่คณะกรรมการวิชาวสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต ศูนย์วิชาการบูรณาการ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และชีวิต ความตอนหนึ่งว่า

“ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นเวลานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ฉบับ



ปี 2517 จนกระทั่งฉบับปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ เนื้อหาที่เด่นชัดมีอยู่หลายประเด็น เช่นประเด็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง สำหรับประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นมีบทบัญญัติให้สิทธิของบุคคลและชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับภาครัฐ ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในรัฐธรรมนูญฉบับใด นอกจากนี้แล้วถ้าเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญของประเทศอื่นๆ เราอาจจะกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญของไทยฉบับปัจจุบันนี้ (ฉบับปี 2540) เป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติทางด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุดในโลกฉบับหนึ่ง เพราะมีมากถึง 8 มาตราด้วยกัน จนอาจเรียกได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับสีเขียว (Green Constitution) ก็ได้ บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีดังนี้ หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่น การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติเช่นนี้เป็นการยอมรับอำนาจพื้นฐานของประชาชนชาวไทย ในการรวมตัวกัน เป็นสมาคม สหภาพ ชุมชน องค์การเอกชนต่างๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมเช่น องค์การเอกชนด้านคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นการรวมตัวของบุคคลที่มีแนวความคิดร่วมกันในการที่จะดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและองค์กรเหล่านี้ก็มีเสรีภาพที่จะรวมกันเป็นหมู่คณะที่เข้มแข็งเพื่อดำเนินกิจกรรมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนที่มีอยู่นอกจากนี้ยังมีมาตรา 46, มาตรา 56, มาตรา 58, มาตรา 59, มาตรา 60, มาตรา 69, มาตรา 79, มาตรา 230” (คณะกรรมการวิชาวัดสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต ศูนย์วิชาการบูรณาการหมวดวิทยาศาสตร์ทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553)

ถึงแม้จะมีกฎหมายสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังกล่าว และมีบุคคลหลายฝ่ายช่วยกันรณรงค์ให้มีการรักษาสิ่งแวดล้อมแล้วก็ตาม การดำเนินการด้านนี้ก็ยังไม่เป็นผลดีเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะเสนอแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์ ว่าจะมีแนวทางแก้ปัญหาอย่างไร? และมองปัญหาเหล่านี้ด้วยทัศนะทางปรัชญา พร้อมด้วยวิเคราะห์พรรณนาด้วยเหตุผลต่อไป

วัตถุประสงค์

- 2.1. เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและแนวทางแก้ปัญหา
- 2.2 เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญาที่นำเสนอเพื่อเสริมแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญา

วิธีดำเนินการวิจัย



บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

- 1.สืบค้นข้อมูลจากเอกสาร หรือหนังสือตำราต่าง ๆ ที่มีเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และแนวทางแก้ไข
- 2.ศึกษาจาก หนังสือตำราที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์ ตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนา และตำราวิชาการทางปรัชญา
- 3.เขียนบรรยาย พรรณนา และแสดงเหตุผลในรอบของวิชาการตีความในทางปรัชญา
- 4.วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ และเสนอความคิดเห็น
- 5.นำเสนอผลการวิจัย และเผยแพร่ผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1.ผลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและแนวทางแก้ไข ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำราและเอกสารวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลจากเว็บไซต์ที่สำคัญ ได้พบปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จำนวน 20 ปัญหาคือ 1. ปัญหาจากการเพิ่มประชากรโลก 2. ปัญหาจากสภาวะอากาศ 3. ปัญหาจากน้ำท่วม หรืออุทกภัย 4. ปัญหาจากแผ่นดินไหว 5. ปัญหาจากไฟป่า 6. ปัญหาจากเพลิงไหม้ 7. ปัญหาจากอวกาศ 8. ปัญหาจากคอมพิวเตอร์ 9. ปัญหาจากอุบัติเหตุในการเดินทาง 10. ปัญหาจากยาบ้าหรือยาเสพติด 11. ปัญหาจากโรคเอดส์ 12. ปัญหาจากมลพิษ 13. ปัญหาจากพิษขยะ 14. ปัญหาจากพิษสารกำจัดศัตรูพืช 15. ปัญหาจากพิษอากาศ 16. ปัญหาจากพิษโลหะหนัก 17. ปัญหาจากพิษของน้ำ 18. ปัญหาจากพิษของเสียอันตราย 19. ปัญหาจากเสียง 20. ปัญหาจากการขาดอาหาร ส่วนแนวทางแก้ปัญหามีผู้วิจัยขอนำมากล่าวไว้ในงานวิจัยนี้เพียง 10 ปัญหาแรกเท่านั้น โดยคิดว่านำมาพอเป็นตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์ แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม 10 ปัญหาแรกคงจะเพียงพอแล้วสำหรับการวิเคราะห์ในงานวิจัยเล่มนี้ ไม่จำเป็นต้องนำมากล่าวถึงทั้งหมดซึ่งจะทำให้เกิดความยืดเยื้อยาวนานเปล่า ๆ ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและแนวทางแก้ไขที่นำมาเสนอไว้จำนวน 10 ปัญหา มีดังต่อไปนี้คือ

1. ปัญหาจากการเพิ่มของจำนวนประชากรโลก จำนวนของประชากรโลกมีจำนวน 5,000 ล้านคน ในปี ค.ศ. 1987 เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 8,000 ล้านคนใน 32 ปีต่อมาคือปี ค.ศ. 2019 ถ้ายังมีการเพิ่มของจำนวนประชากรในอัตรานี้ โลกจะมีจำนวนประชากรถึง 8,500 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2050 และจะมีจำนวนถึง 8,700 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2062 ซึ่งคาดกันว่าจะส่งผลกระทบต่ออย่างมหาศาลในหลายด้านต่อโลกใบนี้

แนวทางแก้ไขที่ได้และทำอยู่ในเวลานี้คือการวางแผนครอบครัว เช่นรัฐกำหนดให้สามีและภรรยาคนหนึ่งมีลูกได้เพียง 2 คนเท่านั้น ถ้าเกินจากนี้ถือว่าผิดกฎหมาย และมีมาตรการอื่น ๆ ตามมา ซึ่งกันนับว่าเป็นผลดีในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

2. ปัญหาจากสภาวะอากาศ ปัญหานี้กล่าวเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าปัญหาสภาวะโลกร้อน เกิดจากความแปรปรวนของอากาศและธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ฝนตกมากกว่าปกติ อากาศร้อนจัด ความแห้งแล้งยาวนาน ฯลฯ ปรากฏการณ์เหล่านี้ล้วนนำความเดือดร้อนมาสู่คนในสังคมของประเทศต่าง ๆ ในโลก ความแปรปรวนของอากาศและธรรมชาติต่าง ๆ เหล่านี้นับวันจะมีแนวโน้มมากขึ้นในอนาคตอันใกล้



แนวทางแก้ไขที่ผู้เชี่ยวชาญคิดไว้แล้วและกำลังรณรงค์ให้มีการปฏิบัติในวงกว้างก็คือมาตรการดังต่อไปนี้ (1) ร่วมกันใช้ก๊าซธรรมชาติแทนถ่านหินและน้ำมันในกระบวนการผลิตและการขนส่ง ต่างๆ เพื่อลดปริมาณการปล่อยออกก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ให้น้อยลง (2) ใช้พลังงานทดแทน เช่น จากแสงอาทิตย์ ลม ชีวมวล (สารอินทรีย์ที่ได้จากพืชและสัตว์) (3) รักษาป่าที่มีอยู่ให้คงอยู่ต่อไป ฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรม ปลูกป่าเพิ่มเติม (4) ศึกษาและปรับปรุงวิธีการใช้ปุ๋ยให้เหมาะสมกับชนิดของพืช (5) ใช้ไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในภาคธุรกิจ อุตสาหกรรมและครัวเรือน (6) เพิ่มประสิทธิภาพในการคมนาคม ซึ่งอาจทำได้โดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทดแทนเชื้อเพลิง หรือปรับปรุงประสิทธิภาพของเครื่องยนต์ เป็นต้น (7) การผลิตน้ำมันไบโอดีเซลเพื่อใช้เป็นพลังงาน เป็นวิธีที่มีศักยภาพมากที่สุดโดยแหล่งของพลังงานทดแทนที่มีอยู่ในประเทศไทย คือวัตถุดิบจากการเกษตร ได้แก่ ปาล์มน้ำมัน และสบู่ดำ (8) ช่วยกันบอกต่อเพื่อร่วมกันสร้างจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้น การดำเนินงานตามโครงการแนวพระราชดำริหลาย ๆ โครงการสามารถลดวิกฤติภาวะโลกร้อนได้ เช่น ส่งเสริมการเกษตร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกหญ้าแฝก ลดการพังทลายของดิน การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติ ป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า รักษาป่าชายเลน การใช้พลังงานทดแทน เช่น ไบโอดีเซล เป็นต้น

3. ปัญหาจากน้ำท่วม (หรืออุทกภัย) น้ำท่วมหรืออุทกภัยเป็นภัยและอันตรายที่เกิดจากสภาวะน้ำท่วมหรือน้ำท่วมฉับพลัน อันเนื่องมาจากฝนตกหนักหรือฝนตกต่อเนื่องเป็นเวลานาน รวมถึงอุบัติเหตุเขื่อนพัง แหล่งเก็บน้ำชำรุด และการก่อวินาศกรรม

แนวทางแก้ไขปัญหานี้อาจปฏิบัติได้หลังน้ำท่วมหรืออุทกภัย เมื่อระดับน้ำลดลงจนเป็นปกติ การบูรณะซ่อมแซมสิ่งต่าง ๆ จะต้องเริ่มต้นทันที งานบูรณะต่าง ๆ เหล่านี้จะประกอบด้วย (1) การช่วยเหลือในการรื้อสิ่งปรักหักพัง ซ่อมแซมบ้านเรือนที่หักพัง และถ้าบ้านเรือนที่ถูกทำลายสิ้น ก็ได้รับความช่วยเหลือในการจัดหาที่พักอาศัยและการดำรงชีพชั่วคราวระยะหนึ่ง (2) การขนส่งคนอพยพกลับยังภูมิลำเนาเดิม (3) การกวาดเก็บสิ่งปรักหักพังทั่วไป การทำความสะอาดบ้านเรือน ถนนหนทางที่เต็มไปด้วยโคลนตม และสิ่งชำรุดเสียหายที่เกลื่อนกลาดอยู่ทั่วไปกลับสู่สภาพปกติโดยเร็ว (4) ซ่อมแซมบ้านเรือนอาคาร โรงเรียนที่พักอาศัย สะพานที่หักพังชำรุดเสียหาย และที่เสียหายมากจนไม่อาจซ่อมแซมได้ ก็ให้รื้อถอนเพราะจะเป็นอันตรายได้ (5) จัดซ่อมทำเครื่องสาธารณูปโภค ให้กลับคืนสู่สภาพปกติโดยเร็วที่สุด เช่น การไฟฟ้า ประปา โทรสาร โทรศัพท์ (6) ภายหลังน้ำท่วมจะมีซากสัตว์ตาย ปรากฏในที่ต่าง ๆ ซึ่งจะต้องจัดการเก็บฝังโดยเร็ว สัตว์ที่มีชีวิตอยู่ซึ่งอดอาหารเป็นเวลานาน ให้รีบให้อาหารและนำกลับคืนให้เจ้าของ (7) ซ่อมถนน สะพาน และทางรถไฟที่ขาดตอนชำรุดเสียหาย ให้กลับสู่สภาพเดิม เพื่อใช้ในการคมนาคมได้โดยเร็วที่สุด (8) สร้างอาคารชั่วคราวสำหรับผู้ที่พักอาศัย เนื่องจากถูกอุทกภัยทำลายให้อยู่อาศัยเป็นการชั่วคราว (9) การสงเคราะห์ผู้ประสบอุทกภัย มีการแจกเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และอาหารแก่ผู้ประสบภัย ความอดอยาก ความขาดแคลนจะมีอยู่ระยะหนึ่ง ซึ่งควรจะได้ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยบรรเทาทุกข์หรือมูลนิธิ (10) ภายหลังอุทกภัย เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก จะทำให้เกิดเจ็บไข้และโรคระบาดได้ สำหรับการป้องกันอาจทำได้โดย 1.การขุดลอกคูคลอง 2.รื้อถอนสิ่งกีดขวางทางน้ำ 3.งดการตัดไม้ทำลายป่า 4.ปลูกต้นไม้สร้างป่าไม้ทดแทน

4. ปัญหาจากแผ่นดินไหว เป็นปัญหาที่สร้างความเสียหายให้แก่คนและทรัพย์สินบ้านเรือนเป็นอย่างมากโดยไม่มีทางป้องกันได้ มีสาเหตุมาจากการสั่นสะเทือนของพื้นดิน เกิดขึ้นได้ทั้งจากธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ ที่เกิดจากธรรมชาติได้แก่การเคลื่อนตัวของเปลือกโลกโดยฉับพลันตามแนวขอบของแผ่นเปลือกโลกหรือตามแนวรอยเลื่อน การระเบิดของภูเขาไฟ การยุบตัวของโพรงใต้ดิน แผ่นดินถล่ม อุบัติเหตุขนาดใหญ่ตกลงมาใส่โลก เป็นต้น ส่วนแผ่นดินไหวที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เกิดได้จากการกระทำทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การวางระเบิดต่าง ๆ การยิงระเบิดนิวเคลียร์ การทำเหมือง การสร้างอ่างเก็บน้ำใกล้รอยเลื่อน การทำงานของเครื่องจักรกล การจราจร เป็นต้น ทั้งธรรมชาติและการทำงานของมนุษย์ ทำให้เกิดแผ่นดินไหวรุนแรง ทำความเสียหายเป็นจำนวนมากมาแล้วทั้งสิ้น

แนวทางแก้ไขเมื่อมีแผ่นดินไหว อาจทำได้ดังนี้ (1) แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (2) ขนคนและทรัพย์สินไปสู่ที่ปลอดภัย (3) ช่วยค้นหาคนที่สูญหาย (4) ช่วยบริจาคสิ่งของและเงินให้แก่ผู้เดือดร้อน ผู้สูญเสีย ผู้ประสบเหตุ ให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ (5) ร่วมมือกับภาครัฐทำโครงการช่วยเหลือในระยะยาว (6) หาวิธีทราบ หรือพยากรณ์เหตุที่จะเกิดครั้งใหม่ (7) หาวิธีแจ้งข่าวเตือนให้ระวังเหตุการณ์ครั้งใหม่ที่จะเกิดตามมา (8) เมื่อเกิดแผ่นดินไหว ให้คนหาที่หลบภัยในที่ที่มีโครงสร้างแข็งแรง

5. ปัญหาจากไฟฟ้า ไฟฟ้าเป็นไฟที่เกิดขึ้นแล้วลุกลามไปได้โดยอิสระ ปราศจากการควบคุม ทั้งในป่าธรรมชาติและในสวนป่า ไฟฟ้าเกิดได้โดยมี 3 องค์ประกอบหลัก ๆ คือ 1. มีเชื้อเพลิง 2. มีออกซิเจน 3. มีความร้อน เรียกว่าสามเหลี่ยมไฟ หากขาดองค์ประกอบอันใดอันหนึ่ง ก็จะไม่เกิดไฟ หรือแม้มีไฟลุกไหม้อยู่ก็จะดับลง

สำหรับแนวทางแก้ปัญหานี้ให้แก่ที่สาเหตุ โดยการป้องกันไม่ให้เกิดสาเหตุต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ (1) ไม่ให้มีเชื้อเพลิง (2) ไม่ให้มีออกซิเจน (3) ไม่ให้มีความร้อน เมื่อไม่เกิดสาเหตุต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น เช่น ไม่ให้มีเชื้อเพลิงโดยการทำความสะอาดหรือนำเชื้อเพลิงไปใช้ประโยชน์เป็นประจำ ไม่ให้มีออกซิเจนอาจทำได้โดยการฉีดสารดับเพลิง ไม่ให้มีความร้อนโดยการฉีดน้ำหรืออาบด้วยโคลน ก็จะไม่เกิดไฟฟ้า มนุษย์ก็จะปลอดภัยจากไฟฟ้า

6. ปัญหาจากเพลิงไหม้ เพลิงไหม้มักจะมีสาเหตุมาจากความประมาทเลินเล่อหรือเล่นชุกชก เช่น การจุดธูปเทียนบูชาสิ่งเคารพ การสูบบุหรี่ การเล่นไม้ขีดหรือไฟแช็คของเด็ก เมื่อทิ้งไว้ทำให้ลุกลาม หรือเกิดจากไฟช็อต การวางเพลิง การจุดระเบิด เช่น ก๊าซหุงต้มระเบิด หรือพลูระเบิด โรงงานที่มีสารเคมีเป็นเชื้อไฟ เป็นต้น ผลของเพลิงไหม้ มักทำให้ทรัพย์สินเสียหายอย่างรุนแรง เพราะเมื่อเกิดเพลิงไหม้อากาศจะร้อนขึ้น ทำให้เกิดลมพัดแรง ไฟและลมที่ไหม้กระหน่ำ ทำให้ไฟลุกลามได้รวดเร็วและรุนแรงและดับได้ยาก ทำให้สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ผู้ประสบเหตุไฟไหม้จะไร้ที่อยู่อาศัย รัฐต้องช่วยเหลือดูแล จัดระเบียบชุมชนใหม่ อาจมีการก่อสร้างที่พักอาศัยใหม่ที่ระเบียบมากกว่าเดิม

การแก้ปัญหาเพลิงไหม้ก็คือ (1) เจ้าของบ้านต้องดำเนินการดับเพลิง อาจแจ้งหน่วยดับเพลิงให้มาช่วยดับเพลิง (2) แจ้งกลุ่มอาสาสมัครให้มาช่วยดับเพลิงและช่วยขนของหนีเพลิง ช่วยอพยพผู้คน (3) ร่วมมือร่วมใจกันกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงและเจ้าของทรัพย์สินช่วยกันดับเพลิงและขนของหนีเพลิง รวมทั้งช่วยอพยพผู้คนออกจากบริเวณให้ไปสู่ที่ปลอดภัย (4) ช่วยกันสร้างที่พักอยู่ใหม่สำหรับผู้สูญเสียหมดตัว



7. ปัญหาจากอวกาศ จากการค้นคว้าของนักดาราศาสตร์ระดับโลกพบว่า ในอีกร้อยกว่าปีข้างหน้าอาจเกิดเหตุการณ์ร้ายมากขึ้นในจักรวาลนี้ คือการชนกันของดาวหางสวิฟต์ ทัดเทิลกับโลกมนุษย์ โดยคาดว่าจะเกิดขึ้นในราววันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ.2126 หากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ขึ้น ย่อมเป็นภัยพิบัติครั้งร้ายแรงต่อโลกมนุษย์ เพราะจะทำให้ภูเขาไฟระเบิดและน้ำท่วมอย่างรุนแรง เกิดถ้ำฝุ่นหนาที่ปกคลุมโลกไว้ ซึ่งจะเป็นสิ่งสกัดกั้นไม่ให้แสงอาทิตย์ส่องมาถึงผิวโลกเป็นเวลานานหลายเดือน สิ่งมีชีวิตในโลกอาจล้มตายจนเกือบหมด

แนวทางป้องกันและแก้ไข ทำได้โดย (1) ติดตามข่าวสารเรื่องนี้ แล้วอพยพไปสู่ที่ปลอดภัย (2) แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อเกิดเหตุขึ้น เบื้องแรกอาจแจ้งตำรวจ แจ้งโรงพยาบาล (3) ช่วยกันบรรเทาความเสียหายเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นแล้ว (4) รัฐหรือหน่วยทหารต้องเตรียมหัวรบนิวเคลียร์ไว้เพื่อยิงออกไประเบิดดาวหางหรืออุกกาบาตที่จะพุ่งมาชนโลกให้ระเบิดเป็นผงไป หรือให้เปลี่ยนทิศทางไป (5) เตรียมตัวตายให้พร้อมไว้ เพราะเหตุการณ์ร้ายดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเร็วกว่าที่นักดาราศาสตร์คาดการณ์ไว้

8. ปัญหาจากคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือทำงานที่สำคัญและจำเป็นในปัจจุบันสามารถช่วยคนทำงานได้หลายอย่าง และทำได้รวดเร็ว แม้จะมีประโยชน์มากก็ยังมีโทษคือปัญหามาได้ด้วยเช่นกัน เช่น (1) ทำให้ผู้ใช้เสบตา เคื่องตา ตาแห้ง เมื่อใช้ไปเป็นเวลานาน ๆ (2) ทำให้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อคอและไหล่ (3) ทำให้เป็นผื่นแดงจาง ๆ และคันที่แก้ม (4) ทำให้เกิดอาการแพ้ฝุ่นละออง (5) ทำให้ผู้ใช้หงุดหงิด ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย ปวดเมื่อย และเครียด (6) ทำให้เกิดอาการนิ้วติดและเหยียดออกไม่ได้ (7) ทำให้เด็กเสียการเรียน (8) ทำให้ผู้ใช้ได้รับสิ่งไม่ดีจากการเล่นเกมคอมพิวเตอร์

แนวทางแก้ปัญหานี้ก็ให้แก้ที่สาเหตุของปัญหา เช่น (1) ไม่ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์นานเกินไป (2) ไม่อยู่ใกล้ที่ทิ้งขยะคอมพิวเตอร์ (3) ปรึกษาหมอและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (4) นำคำแนะนำของหมอและผู้เชี่ยวชาญไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

9. ปัญหาจากอุบัติเหตุในการเดินทาง การเดินทางเป็นเรื่องจำเป็นของคนทุกคนในสังคม มีทั้งเดินทางไปทำงาน ไปตลาด ไปเที่ยว ไปทำธุระต่าง ๆ ซึ่งล้วนจำเป็นต้องไป ในการเดินทางอาจมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นได้ อาจเป็นทั้งอุบัติเหตุทั้งเล็กและใหญ่ เมื่อเกิดอุบัติเหตุในการเดินทางขึ้น ก็จำเป็นต้องมีแนวทางแก้ไขซึ่งจะกล่าวต่อไป

แนวทางแก้ไขปัญหานี้ทำได้โดยการปฏิบัติตามคำแนะนำ 5 ข้อต่อไปนี้ ได้แก่ (1) ศึกษากฎจราจรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ (2) ต้องพักผ่อนให้เพียงพอ (3) ต้องรักษาสุขภาพให้แข็งแรง (4) หากต้องขับรถยนต์ ต้องตรวจสอบสภาพรถให้พร้อม และคาดเข็มขัดนิรภัย (5) หากต้องขับรถจักรยานยนต์ ต้องตรวจสอบสภาพรถให้พร้อม และต้องสวมหมวกนิรภัย นอกจากนี้ทุกคนต้องช่วยกันบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นตามกำลังความสามารถของแต่ละคน รวมทั้งแจ้งหน่วยกู้ภัยต่าง ๆ ที่มีอยู่จำนวนมากในแต่ละเมืองแต่ละจังหวัด อำเภอตำบล กระทั่งมีหน่วยกู้ภัยอยู่ในบางหมู่บ้าน การเกิดเหตุในบางกรณีมีคนเห็นใจช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก ที่ตายก็ช่วยกันเผา ที่รอดก็ช่วยกันดูแลให้เข้มแข็ง ให้สามารถทำงานประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวต่อไปได้

10. ปัญหาจากยาบ้าหรือยาฆ่า ยาบ้าหรือยาฆ่าเป็นยาเสพติดที่มีฤทธิ์รุนแรง ทั้งเวลาที่ได้เสพและเวลาที่ไม่ได้เสพ ได้เสพแล้วเมาก็คลั่งแล้วสร้างความเดือดร้อน แม้เมื่อไม่ได้เสพก็คลั่งเพราะหิวยา



เสพเมาแล้ตึดสร้างควมเตือตร้อนขึ้นก็มี สร้างควมเตือตร้อนให้คนในสังคม มีขวฆ่ากันตายเพราะ ยมำหรือยบบำนี้ไม่เว้นวัน

แนวทงแก้ไขปัญหาคณเสพยบบำหรือยมำ การแก้ไขปัญหายบบำหรือยมำ หรือยบเสพติด อื่นเป็นหนึ่งในเรื่องที่ยากและทำททยมกที่สุด ซึ่งถือเป็นวาระแห่งขติ เนื่องจกส่งผลกระทบรุนแรง ในหลยๆด้น ไม่ว่าจะเป็นด้นสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจและควมมั่นคงของประเทศ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการปรับแผนการแก้ไขปัญหายบบำหรือยมำหรือยบเสพติดอื่นให้ สอดคล้องกับที่ประชุมสมัชชชสพระชชติว่าด้วยปัญหายบเสพติดโลก ค.ศ. 2016 ด้วยการใช้ สธารณสุขนนำการแก้ไขปัญหายบบำหรือยมำหรือยบเสพติดอื่นเน้นการดูแลสุขภาพผู้ป่วยพร้อมกบ การแก้ไขปัญหาสังคมไปด้วยกัน แต่ยังคงป้องกันและปรบปรมยบบำหรือยมำหรือยบเสพติดอื่น อย่างเข้มงวด

สำหรับแผนปฏิบัติการป้องกันและปรบปรมยบเสพติด พ.ศ. 2566 ยังคงเน้นการแก้ไข ปัญหาตั้งแต่ต้นทงจนถึงปลยทง ซึ่งแบ่งออกเป็นมตรกรต่งๆ ดังนี้

(1) ด้นการป้องกันและปรบปรม

เน้นการสร้างกลไกการเฝ้าระวังยบบำหรือยมำหรือยบเสพติดอื่น สร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและ เยวชนอย่งเหมาะสมดวยการเรียนการสอนที่ส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตร รวมถึงการสนับสนุนให้ สทงศึกษาเป็นพื้นที่ที่ชชว ท่งไกลและปลอดภัยจกยบบำหรือยมำหรือยบเสพติดอื่นนอกจากนี้ยัง มุ่งเน้นการสรรมสร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนดวยการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ของคนในชุมชน สรรรมสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชน

(2) ด้นการสกัดกั้น

เพิ่มมตรกรและควมเข้มข้นในการเฝ้าระวังการลักลอบขนส่งยบบำหรือยมำหรือยบเสพ ติดอื่นตามแนวบริเวณชายแดนและบริเวณที่มีความเสี่ยง ดวยการเสริมกำลังในพื้นที่เป้ำหมยเพื่อเฝ้า ระวังควมเคลื่อนไหวของขบวนการลักลอบขนหรือค้ำยยบบำหรือยมำหรือยบเสพติดอื่น นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการร่วมมือกบหน่วยงานด้นยบเสพติดทั้งในไทยและต่งประเทศ เพื่อปรบปรม เครือช่ยค้ำยยบเสพติดอาชฎากรรมข้ามขติ รวมถึงการสกัดกั้นในบริเวณที่มีการขนส่งสินค้า ไม่ว่าจะเป็น ทงอากาศหรือทงน้ำ

(3) ด้นควมร่วมมือระหว่างประเทศ

นอกจากเพิ่มควมร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในและนอกภูมิภาคเพื่อสกัดกั้นขบวนการ ค้ำยยบเสพติดแล้ว ยังสนับสนุนควมร่วมมือเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่วสาร รวมถึงการใช้เครื่องมือและ เทคโนโลยีต่งๆ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและปรบปรมยบบำหรือยมำหรือยบเสพติดอื่นอย่ง ครอบคลุม

(4) ด้นการบำบัดรักษา

คัดกรองผู้เสพ-ผู้ติดยบบำหรือยมำหรือยบเสพติดอื่น แล้วนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดอย่ง เหมาะสมโดยเฉพะกลุ่มที่มีความเสี่ยงและแนวโน้มในการก่อควมรุนแรงหรือมีอการทงจิต ให้ ด้รับการดูแลรักษาอย่งใกล้ชิด อีกทั้งยังเน้นสร้างระบบบำบัดฟื้นฟูแบบ “ชุมชนเป็นฐน” หรือ Community Based Treatment (CBTx) ที่เป็นแนวคิการบำบัดรักษาผู้ป่วยยบบำหรือยมำหรือยบ เสพติดอื่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมและชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่



ได้โดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน เช่น การบูรณาการรูปแบบการดูแลรักษาให้สอดคล้องกับระบบบริการสุขภาพที่มีอยู่เดิม และ จัดบริการต่าง ๆ ในชุมชนให้ใกล้ชิดกับสถานที่เสี่ยงต่อการใช้ยาบ้าหรือยาฆ่าหรือยาเสพติดอื่น รวมถึงช่วยให้ผู้ป่วยพัฒนาทักษะการชีวิตในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การปรับตัวเพื่อเข้าสังคม หรือ การฝึกอาชีพเพื่อหารายได้ เป็นต้น

2. ผลตามวัตถประสงค์ที่ 2 พบว่า พุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญาที่นำเสนอเพื่อเสริมแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หลักพุทธจริยศาสตร์ที่นำมากล่าวในที่นี้ได้แก่หลักศีล 5 หลักกุศลกรรมบถ 10 หลักมรรคมงคล 8 และหลักอริยสัจ 4 ซึ่งสาระดังนี้ หลักศีล 5 คือข้อปฏิบัติที่ดี 5 ประการ ได้แก่ (1) เว้นจากปาณาติบาต หมายถึงไม่ทำลายชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืช (2) เว้นจากอทินนาทาน หมายถึงไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมย (3) เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร หมายถึงไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย (4) เว้นจากมุสาวาท หมายถึงไม่พูดเท็จ (5) เว้นจากการดื่มสุราเมรัย และของมึนเมาอันเป็นที่ตั้งของความประมาท หลักกุศลกรรมบถ 10 คือข้อปฏิบัติที่ดี ทางแห่งกุศลกรรม ทางแห่งความดี กรรมดีอันจะเป็นทางนำไปสู่สุคติ มี 10 ประการ ดังนี้ ก.กายกรรม 3 คือการกระทำทางกาย 3 ประการ ได้แก่ (1) เว้นจากการปลงชีวิต (2) เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ ด้วยอาการขโมย (3) เว้นจากประพฤติผิดในกาม ข.วจีกรรม 4 คือการกระทำทางวาจา 4 ประการ ได้แก่ (1) เว้นจากพูดเท็จ (2) เว้นจากพูดส่อเสียด (3) เว้นจากพูดคำหยาบ (4) เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ ค.มโนกรรม 3 คือการกระทำทางใจ 3 ประการ ได้แก่ (1) ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา (2) ความไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น (3) ความเห็นชอบถูกต้องตามคลองธรรม มรรคมงคล 8 คือ ทางมีองค์แปดประการ อันประเสริฐ มีดังนี้ (1) เห็นชอบ ได้แก่ความรู้ริยสัจ 4 หรือเห็นไตรลักษณ์ หรือรู้กุศลและอกุศลมูล กับกุศลและอกุศลมูล หรือเห็นปฏิจตุสมุปบาท (2) ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปป์ อพยาบาทสังกัปป์ อวิหิงสาสังกัปป์ (3) เจรจาชอบ ได้แก่ วจีสุจริต 4, (4) กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจริต 3, (5) เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นจากมิฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ (6) พยายามชอบ ได้แก่ ปธาน หรือสัมมัปปธาน 4 (7) ระลึกชอบ ได้แก่สติปัฏฐาน 4 (8) ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน 4 หลักอริยสัจ 4 คือความจริงทั้งสี่ประการ คือความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มี 4 ประการดังนี้คือ (1) ทุกข์ คือความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ชัดแจ้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง ได้แก่ ขาติ ขรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งรัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์ (2) ทุกขสมุทัย คือเหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา (3) ทุกขนิโรธ คือความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกยึดอม ไม่ติดข้อง หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย เป็นอิสระ คือ นิพพาน (4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับ

ทัศนะทางปรัชญาที่ใช่มองปัญหาสิ่งแวดล้อมและเสริมแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ขอยกมาเบื้องต้น 5 ทัศนะ คือ : ประโยชน์นิยม ธรรมชาตินิยม จิตนิยม ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา และทฤษฎีมานุษยวิทยา มีคำอธิบายโดยสังเขปดังนี้

(1) ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เป็นทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิดถูกชั่วดี กล่าวคือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี

(2) ธรรมชาตินิยม หรือธรรมชาตินิยมทางจริยศาสตร์ (Naturalism or Ethical Naturalism) เป็นทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่ถือว่า ค่าทางจริยะอาจอธิบายหรือนิยามได้ด้วยค่าที่ไม่เป็นจริยะหรือด้วยปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่นถือว่าความดีคือความสุข กล่าวคือการกระทำที่ดีคือการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุข ทฤษฎีเช่นนี้เป็นธรรมชาตินิยม เพราะอธิบายความดีซึ่งเป็นค่าทางจริยะด้วยความสุขซึ่งไม่ใช่ค่าทางจริยะ

(3) จิตนิยม (Idealism) เป็นชื่อเรียกทฤษฎีทางปรัชญาของสำนักปรัชญาหลายสำนักที่มีทฤษฎีร่วมกันว่า จิตหรือสภาวะนามธรรมมีความจริงสูงสุด และมีความสำคัญกว่าวัตถุ เช่นทฤษฎีทางปรัชญาของสำนักต่าง ๆ

(4) ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา เป็นทฤษฎีที่อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ว่าไม่สามารถอธิบายด้วยปัจจัยเดียว เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ ต้องอธิบายด้วยปัจจัยแวดล้อมหลายอย่าง จะอธิบายด้วยปัจจัยเดียวไม่ได้

(5) ทฤษฎีมานุษยวิทยา เป็นทฤษฎีที่มีวิวัฒนาการมาจากทฤษฎีกลุ่มที่เน้นการพัฒนาตามธรรมชาติ จะมีความเป็นวิทยาศาสตร์ มีความเป็นกระบวนการมากยิ่งขึ้น

3. ผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า วิเคราะห์แนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญา ถ้ามีคำถามว่า จะนำหลักพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญามาช่วยเสริมแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร ผู้วิจัยขอเสนอคำตอบว่า เมื่อพิจารณาจากคำจำกัดความของคำว่า สิ่งแวดล้อมจะเห็นว่า หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์เราทุกอย่างรอบตัวมนุษย์เป็นสิ่งแวดล้อมทั้งนั้น ทั้งแผ่นดิน ต้นไม้ ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา อากาศ สัตว์ต่าง ๆ รวมแมลงด้วย และรวมทั้งมนุษย์คนอื่น ๆ นอกจากตัวเรา การนำหลักศีล 5 มาเสริมแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความเข้มแข็งได้ผลดีมากยิ่งขึ้น ลองพิจารณามาที่ศีล 5 ข้อที่ 1 ที่ให้เราเว้นจากการฆ่าสัตว์ รวมทั้งเว้นจากฆ่ามนุษย์ด้วย ก็จะทำให้การตายของสัตว์และมนุษย์ลดลงอย่างมาก เป็นผลดีในการฟื้นฟูและเพิ่มจำนวนของสัตว์และมนุษย์ให้มากขึ้นทั้งยังทำให้มนุษย์และสัตว์อยู่ด้วยกันโดยไม่เบียดเบียนกัน อยู่อย่างสงบด้วยกันในโลกนี้ ถือว่าการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ผลดีมากชิ้น ส่วนหลักศีล ข้อที่ 2 ถึงข้อที่ 5 เน้นไปที่การไม่เบียดเบียนกัน ในสังคมมนุษย์ ซึ่งจะมีผลให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบ เพราะทั้งคนและสัตว์ไม่เบียดเบียนกันโลกก็จะสงบขึ้น เพราะเมื่อคนไม่เบียดเบียนกันก็ทำให้แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ปฏิบัติโดยคนจะได้ผลดีมากชิ้น คนไม่ต้องมาทำสงคราม ไม่ต้องฆ่าฟัน หรือไม่ต้องเบียดเบียนกันด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ไม่ขโมยสิ่งของของกันและกัน ไม่ผิดลูกผิดเมียกัน ไม่พูดโกหกมดเท็จต่อกัน ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจือเกินความเป็นจริง ไม่พูดส่อเสียดต่อกัน ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาท ข้อปฏิบัติเหล่านี้เมื่อคนปฏิบัติแล้วทำให้สังคมร่มเย็น สังคมสงบสุข ก็จะทำให้การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ผลดียิ่งขึ้น หลักพุทธจริยศาสตร์ข้ออื่น ๆ เมื่อคนในสังคมนำมาปฏิบัติแล้วก็ให้ผลดีในทำนองเดียวกัน เช่นหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ ก็มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน การทำความดีทางกาย การพูดดีด้วยวาจา การคิดดีด้วยใจ เหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมดำเนินไปในทางที่ดีและให้ผลดีมากยิ่งขึ้น หลักมรรคมีองค์ 8 ก็มีสนับสนุนได้เช่นเดียวกัน หลักมรรคมีองค์ 8 นี้ย่อลงเป็นหลักศีล หลักสมาธิ หลักปัญญา ล้วนสนับสนุนแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมให้มีผลได้มากขึ้น ส่วนการนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้มาใช้เสริม



แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม อาจทำได้ดังนี้คือ เราจัดว่า ทุกข์ เป็นกลุ่มเดียวหรือเรื่องเดียวกันกับปัญหา คือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม หรือเกิดในสิ่งแวดล้อม สมุทัยก็จัดเป็นต้นเหตุหรือสาเหตุของปัญหา นิโรธ จัดเข้าเป็นสภาวะที่เราสามารถแก้ปัญหาได้แล้ว มรรค ก็จัดเป็นแนวทางแก้ปัญหานั้นเอง ในความเป็นจริงหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักการที่สื่อไปทางโลกุตตระ หรือเรื่องพ้นโลก หรือเหนือโลก แต่ก็อาจนำมาประยุกต์ใช้ในทางโลกียะ คือเรื่องในโลกสามัญได้เช่นกัน ไม่มีอะไรเสียหายได้ผลดีทั้งสองทาง มีเหตุผลที่สอดคล้องกันอย่างเหมาะสม ไม่ขัดแย้งกันเลย จึงกล่าวได้ว่าหลักพุทธจริยศาสตร์ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ คนในสังคมสามารถนำมาปฏิบัติเพื่อเสริมแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ โดยที่คนในสังคมสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนดังที่กล่าวมา

แนวคิดของกลุ่มประโยชน์นิยมเน้นที่ ประโยชน์สุขที่มากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด การแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมก็เน้นไปที่ประโยชน์สุขที่มากที่สุด ซึ่งเป็นแก่นสารของการกระทำทุกการกระทำในโลก ถ้าการกระทำนั้นไม่นำมาซึ่งประโยชน์สุข ก็ไม่ว่ามนุษย์จะทำไปทำไม การปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ ก็จะไปสู่ประโยชน์สุขอย่างแน่นอน กลุ่มนี้จึงทุ่มเทความคิดไปที่การปฏิบัติจริง ให้มีผลออกมาอย่างเห็นได้ชัด

กลุ่มธรรมชาตินิยมมีแนวคิดเน้นไปที่ การกระทำความดีคือการกระทำที่ก่อให้เกิดสุข เมื่อพิจารณาแล้วผู้วิจัยเห็นว่า การกระทำตามแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญกำหนดไว้ เป็นการกระทำความดี ก็ต้องทุ่มเทการกระทำเข้าไปในแนวทางแก้ปัญหาให้บรรลุผล เมื่อบรรลุผลเป็นผลดี เป็นประโยชน์ ก็ถือว่าได้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มนี้แล้ว เพราะกลุ่มนี้ถือว่าการกระทำความดีคือการกระทำที่ก่อให้เกิดสุข จึงต้องทุ่มเทปฏิบัติไปตามแนวทางแก้ปัญหาที่ได้กำหนดไว้แล้ว

กลุ่มจิตนิยมมีแนวคิดเน้นไปที่ จิตหรือสภาวะนามธรรมมีความจริงสูงสุด และมีความสำคัญกว่าวัตถุ จึงให้ความสำคัญแก่จิตเป็นหลัก ถ้าคนได้พิจารณาอย่างถ่องแท้ด้วยจิตแล้ว เห็นว่าการกระทำตามแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นเป็นการกระทำที่ดี ก็ให้ตัดสินใจทำไปเลย เพราะจิตเป็นใหญ่เป็นสำคัญ ถ้าทุ่มเททำไปตามนั้นแล้วมั่นใจว่าเกิดผลดีแน่นอน ก็ตัดสินใจทำไปเลย ผลดีหรือประโยชน์สุขก็จะตามมา

ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยามีแนวคิดเน้นไปที่ การพิจารณาว่าพฤติกรรมใด ๆ ของมนุษย์ที่เกิดขึ้น ย่อมมาจากหลายปัจจัย เมื่อนำมาพิจารณาเรื่องแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ก็ต้องพิจารณาปัจจัยแวดล้อมทั้งหมด ไม่อาจทิ้งปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งได้ เช่นเรื่องปัญหาจากสภาวะอากาศ หรือปัญหาสภาวะโลกร้อน ต้องพิจารณาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องแก้ปัญหาของทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้อง จึงจะแก้ปัญหาได้สำเร็จ

ทฤษฎีมานุษยนิยมเป็นทฤษฎีที่คัดค้านการทดลองเกี่ยวกับพฤติกรรมของสัตว์ แล้วนำมาใช้อ้างกับมนุษย์ และปฏิเสธที่จะใช้คนเป็นเครื่องทดลองแทนสัตว์ เมื่อนำทฤษฎีนี้มาพิจารณาแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ก็ต้องคำนึงว่าพฤติกรรมของสัตว์กับพฤติกรรมของมนุษย์ใช้แทนกันไม่ได้ ตัวอย่างเช่นกรณีเกิดปัญหาจากแผ่นดินไหว สัตว์ยังคงอยู่ได้ปลอดภัยในรูใต้แผ่นดิน และจะมาสืบไม่ได้ว่าคน/มนุษย์จะสามารถอาศัยอยู่ปลอดภัยในรูใต้แผ่นดิน คือไม่ควรสรุปอย่างนี้ การแก้ไขปัญหของสัตว์ต้องต่างจากของคน การจัดสภาพแวดล้อมของสัตว์ต้องต่างจากสภาพแวดล้อมของคน กลุ่มนี้เห็นว่าเราจะนำข้อสรุปจากสัตว์มาใช้กับคนไม่ได้

อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรนำมากล่าวถึงในที่นี้คือ ประเด็นหลัก 8 ข้อของกลุ่มนิเวศวิทยาเชิงลึก ซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของ อาร์โนล เนสส์ ซึ่งเขามักจะหยิบยกประเด็นหลัก 8 ข้อของนิเวศวิทยาเชิงลึก ที่พัฒนาขึ้นโดยความร่วมมือของกรอบการประชุมเจอร์ช (Gedrg Sessions) ที่อุทยานแห่งชาติเดธ แวลลีย์ (Death Valley) สหรัฐฯ ในปี 1984 โดยมีการปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง มาอธิบาย และนี่คือประเด็นหลัก ๆ ล่าสุดเท่าที่ทราบ ประกอบด้วยสาระ 8 ประเด็น ดังนี้คือ

(1) สิ่งมีชีวิตทั้งมวล ซึ่งหมายถึงมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ นอกเหนือจากมนุษย์ที่กำลังเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในตัวเอง สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ นอกเหนือจากมนุษย์ย่อมทรงคุณค่าและเป็นเอกเทศ ไม่ขึ้นกับคุณประโยชน์ในเชิงคุณค่าในการใช้สอยของมนุษย์

(2) รูปแบบการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกซึ่งมีอยู่อย่างมั่งคั่งหลากหลาย รวมทั้งรูปแบบวัฒนธรรมทั้งหลายของมนุษย์ย่อมทรงคุณค่าในตัวเอง

(3) มนุษย์ย่อมไม่มีสิทธิ์จะลดจำนวนความมั่งคั่งหลากหลายทั้งหลายทั้งปวงนี้ เว้นแต่ความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น

(4) ชีวิตและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นนี้ ย่อมเหมาะสมกับจำนวนประชากรมนุษย์ที่มีขนาดเล็กกว่าเดิมมาก

(5) มนุษย์เข้าแทรกแซงและรบกวนโลกของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มากเกินไป กระทั่งสถานการณ์กำลังเลวร้ายลงเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน

(6) ประเด็นต่าง ๆ ข้างต้นล้วนชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์จะต้องเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติหลัก ๆ ที่ได้กระทำต่อโลกทั้งมวลอย่างต่อเนื่องสืบมาจนกระทั่งปัจจุบันเสียใหม่ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนไปถึงระดับพื้นฐานของโครงสร้างทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และอุดมการณ์

(7) ความเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์ในประเทศร่ำรวยควรจะเน้นไปที่การเพิ่มความตระหนักชื่นชมและมองเห็นคุณค่าของคุณภาพชีวิต มากกว่าเน้นไปที่มาตรฐานการดำรงชีวิต โดยเฉพาะความนิยมในเชิงวัตถุ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในระดับโลก

(8) ผู้ที่เห็นพ้องกับประเด็นดังกล่าวข้างต้น ย่อมมีพันธะหน้าที่ ในอันที่จะพยายามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นดังกล่าวด้วยหนทางสันติวิธีไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม

หลักการพื้นฐานของขบวนการนิเวศวิทยาเชิงลึกดังกล่าวไม่ควรจะเป็นเพียงแค่แถลงการณ์ความคิด ความเชื่อแบบหนึ่งเท่านั้น แต่จะถือเป็นจุดเริ่มต้นที่จะช่วยให้ความคิดเรามีเป้าหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น... ผู้แก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องนำประเด็นทั้ง 8 นี้เข้าร่วมเป็นข้อพิจารณาด้วย การแก้ปัญหาจึงจะมีความสมบูรณ์

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 มนุษย์ก็ดิ้นรนแก้ปัญหาามาตั้งแต่เริ่มต้นที่เกิดมีปัญหา แนวทางแก้ปัญหาที่มีการกำหนดขึ้นและทำตามบ้าง ไม่ทำตามบ้างเรื่อยมาเช่นกัน มีปัญหาใหม่ ๆ แทรกขึ้นมาและมีแนวทางแก้ปัญหาใหม่แทรกขึ้นมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันก็ยังเป็นเช่นนี้เรื่อยมา สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้เสนอหลักพุทธจริยศาสตร์ เช่นหลักศีล 5 หลักกุศลกรรมบถ 10



หลักมรรคมืองค์ 8 และหลักอริยสัจ 4 มาเสริมแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

วัตถุประสงค์ที่ 2 การแก้ปัญหาได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังด้วย ซึ่งก็เริ่มจากการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน จนพร้อมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ และปฏิบัติควบคู่กันไปอย่างเข้มแข็ง จะได้ผลดีกว่าที่เป็นอยู่อย่างแน่นอน สิ่งที่เป็นสาเหตุที่บั่นทอนการปฏิบัติอย่างเด่นชัดประการหนึ่งก็คือ การทุจริตต่อหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เป็นการทำให้ผิดศีล 5 ข้อที่ 2 อทินนาทาน ผิดมรรคมืองค์ 8 ข้อ 1 สัมมาทิฐิ และข้อ 5 สัมมาอาชีวะ ซึ่งทำให้มีผลเสียอย่างมากต่อการแก้ปัญหา เช่นการทุจริตในเรื่องงบประมาณดำเนินการ เป็นต้น สอดคล้องกับแม่ชีราตรี สมพินิจ ที่เสนอว่า ความพอดีในการบริโภคธรรมชาติจะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์มีศีลในการดำเนินชีวิต มีมัตตัญญูและสันโดษ เพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและมีกตัญญูและเมตตา เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ (แม่ชีราตรี สมพินิจ, 2558)

วัตถุประสงค์ที่ 3 ชี้ให้เห็นแนวทางการนำทัศนะทางปรัชญามากล่าวในที่นี้ ก็เพื่อจะวิเคราะห์ให้เห็นว่า จะมีทัศนะใดเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมบ้าง ผู้วิจัยเห็นว่ามีประโยชน์ทุกทัศนะที่ได้นำมากล่าวถึง เช่นทัศนะประโยชน์นิยม ถือว่าประโยชน์เป็นความดีและเป็นสิ่งสำคัญ ทัศนะธรรมชาตินิยม เน้นธรรมชาติเป็นใหญ่ สอดคล้องกับงานของเดวิด โรเซนเบิร์กที่เสนอว่า ส่วนทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาว่ามนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกับสิ่งอื่น ๆ มนุษย์เป็นผู้ได้ประโยชน์ และได้รับปัญหาจากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นได้จากสิ่งเดียวหรือปัจจัยเดียว หรือเกิดจากหลายสิ่งหลายปัจจัย แต่ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาเน้นไปที่ปัญหาที่เกิดจากหลายสิ่งหลายปัจจัย การแก้ปัญหาก็ต้องมองไปที่ปัจจัยที่เป็นสาเหตุจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาคือต้องแก้ที่สาเหตุ เช่นปัญหาจากสถานะอากาศ มุ่งประเด็นไปที่ปัญหาสถานะโลกร้อน ต้องสืบดูให้รู้แน่ชัดว่าเกิดจากสาเหตุใดบ้าง ปัจจัยใดบ้าง ก็ต้องมุ่งไปแก้ไขที่สาเหตุนั้น ปัจจัยนั้น ถ้าสืบดูรู้ว่าสาเหตุมาจากปรากฏการณ์เรือนกระจก ก็ต้องตามแก้ไขที่สาเหตุ อาจต่อเนื่องมาจากการตัดไม้ทำลายป่ามากเกินไป ต้องมีการแก้ไขควบคุมการตัด อาจเป็นผลต่อเนื่องมาจากการกลั่นน้ำมันเพลิงและการใช้น้ำมันเพลิงจำนวนมาก ก็อาจจำกัดควบคุมให้กลั่นน้ำมันเชื้อเพลิงน้อยลงและให้ใช้น้อยลง ก็จะทำให้ปัญหาสถานะโลกร้อนเบาบางบรรเทาไป และอาจหายไปได้ เป็นต้น (เดวิด โรเซนเบิร์ก, 2548)

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย

จากการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นความรู้ใหม่ในแบบ (Model) ดังต่อไปนี้

Model = GSE + BE + PV

GSE หมายถึง แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิม (Guideline to Solve the Problems of Environment)

BE หมายถึง พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics)

PV หมายถึง ทัศนะทางปรัชญา (Philosophical Views)

ความรู้ใหม่ที่ได้คือ แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิม นำไปใช้จริงจังเสริมด้วยพุทธจริยศาสตร์ ได้ หลักศีล 5 หลักกุศลกรรมบถ 10 หลักมรรคมืองค์ 8 หลักอริยสัจ 4 และเสริมด้วยทัศนะทางปรัชญา เช่น ประโยชน์นิยมเน้นที่การดำเนินการเฉพาะที่เป็นประโยชน์ต่อคนหมู่มาก ธรรม

ชาตินิยมเน้นไปที่การแนะนำให้คนเห็นว่าการรักษาและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นความดีที่คนจำเป็นต้องทำ จิตนิยมเน้นไปที่การโน้มน้าวให้ทุกคนมีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาเน้นให้ทุกคนตระหนักเสมอว่านิเวศวิทยาเป็นศูนย์กลางแล้วจะทำให้คนและสิ่งแวดล้อมรอดไปด้วยกัน ถ้าเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางจะทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายทั้งหมด แล้วคนก็จะไม่รอด รวมทั้งให้คำนึงถึงประเด็นหลัก 8 ข้อของนิเวศวิทยาเชิงลึก และทฤษฎีมานุษยวิทยาเน้นที่การปฏิเสธการนำสัตว์มาทดลองแทนคน โดยให้เข้าใจว่าคนและสัตว์เป็นคนละชนิดกัน นำมาใช้แทนกันไม่ได้ ซึ่งจะเป็นแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ได้ผลดีมากขึ้น

บทสรุป

แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีแนวทางดำเนินการอย่างหลากหลาย ล้วนเป็นแนวทางวิธีการที่ดี ใช้ได้ตามสถานการณ์ทั่วไปและสถานการณ์เฉพาะ จำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการอย่างจริงจัง ตลอดทั้งคนทุกคน พลเมืองของโลกทุกคนต้องเอาใจใส่ในการดำเนินการตามแนวทาง ตามวิธีการอย่างจริงจัง เพื่อสิ่งแวดล้อมคงอยู่ ต้องเข้าใจอย่างถูกต้องว่า ถ้าสิ่งแวดล้อมคงอยู่ พืช สัตว์ แม่น้ำ ภูเขา อากาศ ยังคงอยู่ คนทั้งหลายก็จะคงอยู่ได้ ถ้าสิ่งแวดล้อมพัง คนก็จะพัง อยู่ไม่ได้เช่นกัน จึงจำเป็นที่คนทั้งหลายต้องหันมาใส่ใจแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อม รักษาสิ่งแวดล้อมกันอย่างจริงจังจริงจัง ให้นึกถึงคำว่า “เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว” ซึ่งสื่อว่าทุกอย่างทุกชีวิตสำคัญเท่ากันทั้งหมด ต้องคงอยู่ไปด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการรณรงค์ให้มีการนำหลักพุทธจริยศาสตร์และทัศนะทางปรัชญา มาใช้เสริมในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแก้ปัญหาอื่น อาจเริ่มในระดับกระทรวง เช่นกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนต่าง ๆ ร่วมมือกันปรับหลักสูตรให้มีเรื่องเหล่านี้ในหลักสูตร

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) กรมหรือหน่วยงานพัฒนาสังคมต้องนำงานวิจัยนี้ไปพัฒนาปรับใช้ให้เป็นรูปธรรมให้จับต้องได้
- 2) กระทรวงศึกษาธิการต้องเป็นหัวหน้าวางนโยบายให้หน่วยงานภายใต้สำนึกเรื่องนี้ไปดำเนินการ
- 3) มหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนต่าง ๆ ต้องนำงานวิจัยนี้ไปศึกษาแล้วนำไปสู่การปฏิบัติโดยเร็ว

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการวิชาสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต ศูนย์วิชาบูรณาการ มหาวิทยาลัยศึกษาทั่วไป

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2553). *สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 10.



กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เดวิด โรเซนเบิร์ก. (2548). *สนทนากับอาร์เนอ เนสส์ เจ็บหรือที่จะคิด?*. แปลโดย อรรพรรณ คูหเจริญ
นาวายุทธ แปล. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 16.

กรุงเทพฯ : บริษัท เอส. อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

แม่ชีราตรี สมพินิจ. (2558). การแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนด้วยหลักพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสาร
ธรรมศาสตร์*, 34(1), หน้า 123-144.

ยุพดี เสตพรรณ. (2549). *ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม(Human Being and Environment)*. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพฯ : พิธีษฐการพิมพ์.



Study on the Influencing Factors of Branding of Private Higher Vocational Universities-Taking Shandong University of Engineering and Vocational Technology as an Example

Zhang yuan

Faculty of Master of Business Administration Siam University

¹Corresponding author, e-mail: 346273955@qq.com

Received October 13, 2024; **Revised** February 18, 2025; **Accepted:** February 26, 2025

Abstract

The objectives of the study were: 1) To explore will brand awareness affects the branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology; 2) To explore will brand positioning affects the branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology; 3) To explore will brand management affects the branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. This study adopted a quantitative research method. In this study, a total of 378 questionnaires were distributed, with 346 valid questionnaires and the validity rate was 91.53%. The population was the instructors of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. Combined with branding theory. The results: 1) Brand awareness has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology; 2) Brand positioning has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology; 3) Brand management has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. Recommendations for branding should focus on the follow aspects: 1) Strengthen brand awareness; 2) Focus on brand positioning; 3) Refinement of brand management.

Keywords: Influencing Factors; Branding; Private Higher Vocational Universities

Introduction

The continuous development of the economy and society will inevitably affect higher vocational education, which is closely related to it. With the development and reform of the market economy and society, the number of social demands for technical and skilled personnel is increasing, and the quality



requirements of organizations and employers for graduates are also improving, which requires higher vocational education to increase the training of students and continuously improve the level and capacity of education and teaching. All these put forward new challenges to the development of higher vocational education (Köpsén, 2019). Modern higher vocational education is the inevitable product of the development of the times, it serves the needs of economic and social development is to promote the organization and the employer production line staff of sustainable career development of the type of education. With the reform and opening up, scientific and technological progress and the development of new industries, the importance of modern higher vocational education is gradually reflected, has become an important support for the comprehensive competitiveness of the country (Li & Islam, 2021).

The development of China's higher vocational education is relatively rapid, and the basic capacity of vocational universities has also been improved with the strong support of the government. The combination of industry-academia-research and school-enterprise cooperation within the institutions has been continuously strengthened, and inter-industry organizations have been encouraged to participate in the revision of the talent cultivation program and the curriculum construction of the institutions (Guleva, 2020), which have all led to the development of higher vocational universities to present a good trend. The development of higher vocational education has not only cultivated a large number of technical and skilled talents for the rapid development of China, but also gained wide recognition from all walks of life. Although the state vigorously promotes the development of vocational education, but in the process of this rapid development, China's vocational education exists worrying problems (Mincer, 2020).

Higher vocational universities have a low degree of social recognition, most people do not have enough recognition of higher vocational education, and the employment market is also usually hit the wall phenomenon occurs. If you want to look for survival space in the competitive disadvantage of the situation to tap the prospects for development, higher vocational universities must strengthen the brand awareness, aware of the importance of branding for the development of their institutions, pay attention to the construction of their own brand, and combined with their own advantages to strengthen the construction, the use of brand advantages in the market competition to occupy a relatively advantageous position. Shandong University of Engineering and Vocational Technology is representative of private higher vocational universities (Köpsén, 2019; Li & Islam, 2021), facing the problem of



homogenization. Therefore, branding is a certain necessity and urgency. There are many factors affecting branding, and they need to be fully studied and analyzed and the best strategy proposed in order to provide reference for the branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology.

Research Objectives

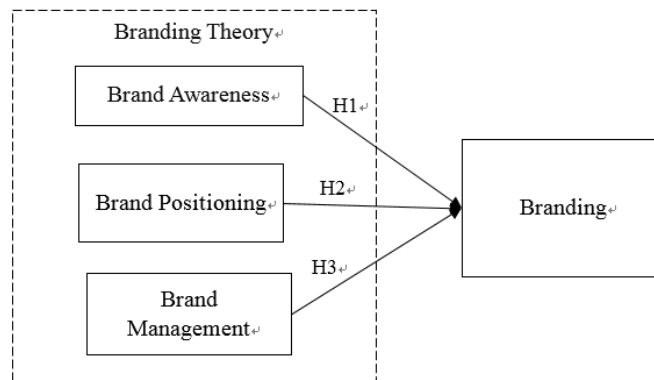
1. To explore will brand awareness affects the branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology.
2. To explore will brand positioning affects the branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology.
3. To explore will brand management affects the branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology.

Scope of the Study

The scope of this study is Shandong University of Engineering and Vocational Technology. Other schools are not included in the scope of the study. The research subjects are the employees of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. The surveyed employees need to have worked in Shandong University of Engineering and Vocational Technology for at least one year, have some understanding of the school's branding, and be able to give some comments. The study period is from October 1, 2013 to February 1, 2024. A questionnaire was used to collect information during the study. The questionnaire contained two main sections. The first part is the basic information about the survey sample. The second section mainly deals with Brand Awareness, Brand Positioning, Brand Management, Branding etc.

Theoretical Framework

This study takes higher vocational and technical universities in particular and higher vocational colleges in general to form their own characteristics, improve teaching quality, and expand the visibility and reputation of colleges through brand creation as a way to build core competitiveness and win the market. Based on the analysis of Cognitive Evaluation Theory, Brand Awareness, Brand Positioning, Brand Management as the influencing factors of branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. Among them, brand awareness, brand positioning, brand management are independent variables; Branding is the dependent variable.



Hypotheses

The independent variables in this study are brand awareness, brand positioning, brand management. The dependent variable is branding, and the model is constructed based on the analysis and the relationship between the variables. The relationship between variables is set through hypotheses. Therefore, hypotheses are formulated: H1: Brand awareness has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. H2: Brand positioning has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. H3: Brand management has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology.

Literatures Reviews

Brand Definition: The earliest of branding is derived from medieval Old Norse, which was initially used as a mark on cattle so that they could be distinguished from other people's property belongings. In the Middle Ages, a brand was a mark of a commodity, and its connotation was simply a visual identifier that represented or symbolized a product. The concept of branding has developed and evolved over time due to its own connotations, and so have the definitions made of it. Until today, there is still no unified, universally recognized definition of a brand in the marketing and advertising world (Moorthi, 2017). Branding is a kind of symbol that can distinguish competitors. Brand is a name, noun, mark, symbol, design or a combination of them, the purpose of which is to identify a seller or a group of sellers of products or services, and make it different from competitors' products and services. A brand is a feature that distinguishes one product from another. Brand is the relationship between the product and the consumer. Brand reflects the relationship between the product and the customer. Brand is a commodity through the consumer's perception, experience, trust and emotion, to obtain a place in the relationship established by the core of the meaning of the brand is unique, and



uniqueness depends on the consumer's perception. Brand is an intangible asset of an organization. A brand is the intangible sum of a product's name, attributes, price, packaging history reputation, and advertising methods, i.e., a brand is an intricate symbol of an organization's and consumers' impression of its use (Tollington, 1998).

A brand is a promise made by an organization to its consumers. A brand is a visual pattern or name given to the products and services offered by an organization to distinguish it from competitors' products and to assure customers that the product is of high and lasting quality. In the era of brand consumption (Boon et al., 2016), winning the hearts of consumers is far more important than production itself, and brand image is far more important than products and services themselves. This paper believes that brand is a specific thing that can be distinguished from competitors by the combination of name, symbol, attribute, packaging, culture, reputation and advertisement, etc. This group of specific things not only contains the commitment and credit of the product or service provider, but also includes the consumer's perception and emotional relationship to the product or service (Nabbe & Brand, 2021).

Branding Theory: The most valuable assets of an organization are not tangible assets, but intangible assets built on branding, so branding has become the key to the formation of an organization's core competitiveness and sustainable development. Branding is a long-term dynamic process, refers to the owner of the brand design, publicity, maintenance of behavior and efforts (Jin & Phua, 2014). The research on brand creation theory has lasted for more than half a century, and the theoretical research has been progressing and developing. Western scholars on the theory of brand creation can be roughly divided into four stages: advertising marketing, marketing integration, full brand creation and brand creation based on added value. The most representative brand creation theories include brand positioning theory, brand creation theory based on customer value creation and brand creation theory based on brand identification (Kosmützky & Putty, 2015) (Ng & Forbes, 2009). Brand identity theory is a great addition to brand creation theory. The creation of brand theory is mainly divided into three steps: the first step is to start the strategic analysis of the brand, which includes customer analysis, competitor analysis and self-analysis; the second step is to design the brand recognition system through the analysis of the internal and external environment. Brand identity is mainly embodied in four aspects: brand products, brand organization background, brand personality and brand symbols and meanings. Finally, the brand's goal orientation is determined: the value that can be created for customers is functional,



emotional or self-expression benefits, and it is clear whether the brand can provide support for other brands (Nabbe & Brand, 2021).

Brand Awareness: Brand awareness plays a crucial role in the branding of higher vocational education. First of all, brand awareness is the embodiment of the school's popularity and recognition in the external society. Through effective brand communication and marketing strategies, schools can convey their own characteristics, advantages and core values to the society at large, thus establishing a positive brand image. The establishment of such an image is crucial to attracting more students, outstanding faculty and staff, as well as the support of resources outside the school. Second, brand awareness also has a direct impact on the building of campus culture within the school. (Cakmak, 2019) A school with strong brand awareness is often able to gather more alumni, students and staff to work together for the development of the school, forming a united and positive campus cultural atmosphere. This cultural atmosphere can not only enhance the sense of belonging and pride of school members, but also inject more positive energy into the school's brand image (Ali, 2019).

Brand Positioning Brand positioning should take the product as the carrier, seize the consumption psychology of potential customers, and find a strong position in the minds of consumers that distinguishes it from its competitors. It emphasizes the streamlining and selection of information dissemination to obtain the desired effect, adapting to the intense changes in the internal and external environment through repositioning, consolidating the original positioning or obtaining new development through repositioning. Brand positioning is the core and centralized expression of market positioning. Establishing a good brand as well as organizational image can gain the recognition of target consumers and build a bridge between products and consumers (Himawan, 2019). Brand positioning should not only consider consumers, but also analyze the consumer market and products. Brand positioning is a strategic behavior, generally based on market research and segmentation, to find the organization in the industry sector has the uniqueness and advantages, the use of points of difference to position the organization's brand, and match with the needs of consumer groups in the target market, to make clear a unique position, and then the use of publicity media, to capture the consumer's consumption of psychology, leaving a deep impression in their minds, and to establish a strong association and a special impression. The goal of brand positioning is to gain a competitive advantage in the industry, correct positioning and distinctive features can clarify the target market (Janiszewska & Insch, 2012). Successful



positioning of the brand will make the consumer group pay attention to the uniqueness of the goods from the subjective point of view, so as to form a stable consumer group, so that the organization to establish a reputation, in the same industry competition to form an advantage.

Brand Management: Brand management refers to the process of systematic and comprehensive planning, organizing, coordinating and controlling the brand in order to achieve the brand objectives. Determining the school's brand positioning is the first task of brand management. Through market research and analysis, determine the school's core competitive advantages and target audience, and clarify the school's positioning and differentiation advantages in the education field. Brand management entails communicating the school's brand image and core values to the external community and target audience through effective communication strategies. This includes online and offline means of branding, advertising, and PR activities, as well as the use of social media, websites, and other platforms for the distribution and dissemination of brand content (Lin & Siu, 2019). Brand management for schools needs to focus on the brand experience of internal audiences such as students, staff and alumni. Through the provision of quality educational services, colorful campus cultural activities and a good campus environment, the internal audience's sense of identity and satisfaction with the school's brand can be enhanced. Brand management requires the establishment of an effective monitoring mechanism to continuously monitor and evaluate the brand image and reputation (Chernatony, 2014). Through regular brand surveys, public opinion monitoring and competitor analysis, problems and challenges in brand management can be identified and solved in a timely manner, and the brand management strategy can be optimized continuously. Brand management also requires the establishment of a sound crisis management mechanism to respond to various emergencies and negative situations that may affect the brand reputation in a timely manner and protect the image and reputation of the university brand. Brand management plays a crucial role in the brand construction of Shandong University of Engineering and Vocational Technology, and through effective brand management, the brand image and reputation of the school can be improved, and the competitiveness and attractiveness of the school can be enhanced.

Research Methodology

Quantitative research method was used in this study. his study focuses on the influencing factors of branding of Shandong University of Engineering and Vocational



Technology. Combined with Branding Theory, the independent variables in the research model were identified as brand awareness, brand positioning, brand management, and the dependent variable was branding. The questionnaire is set according to the classical scale in the research process, and the hypotheses are formulated according to the relationship between the variables. The research population and specific sample size were determined according to the purpose of the study, and the data collection was done by mail. The reliability and validity of the collected data need to be analyzed before analyzing the relationship between variables and hypothesis testing. The reliability of the data was judged by Cronbach's alpha. Validity was judged by Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO). And Bartlett's Test of Sphericity were judged. This study conducted a survey to collect data. Sample data was collected using Likert 5-point scale. The study period is from October 1, 2013 to February 1, 2024. After counting, 378 electronic questionnaires were distributed and 346 valid questionnaires were recovered, with a recovery rate of 91.53%.

Results

Reliability analysis: The Cronbach's alpha coefficient of Brand Awareness is 0.894, the Cronbach's alpha coefficient of Brand Positioning is 0.874, the Cronbach's alpha coefficient of Brand Management is 0.873, and the Cronbach's alpha coefficient of Branding is 0.868. All of them are in the range of 0.8~0.9, which indicates that the reliability of this paper's questionnaire is better, and then the validity can be further analyzed. This indicates that the reliability of the questionnaire of this survey study is very good. Table1 Reliability test

Variate	Cronbach's Alpha	N of Items
Brand Awareness	0.896	6
Brand Positioning	0.902	6
Brand Management	0.889	6
Branding	0.837	4

Validity analysis

The larger the KMO value is, the stronger the correlation between the variables, the more suitable the original variables are to be analyzed in factor analysis, and vice versa. According to the KMO criterion, the KMO should be greater than 0.7 for factor analysis. The validity of the questionnaire was analyzed, and according to the results of the data amount analysis, the validity of the questionnaire was good. The index of validity analysis is Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling



Adequacy (KMO), the KMO value is 0.927, which is greater than 0.7, and the Sig. value of Bartlett's Test of Sphericity is less than 0.000, which indicates that it is significant.

Table2 Validity

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0.927
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	3525.006
	df	1953
	Sig.	0.000

Correlation analysis

Correlation analysis is a statistical research strategy that investigates whether there is any form of interdependent link between research subjects. If the correlation analysis reveals the presence of a dependent relationship between the objects of investigation, the direction and degree of correlation between the variables can be investigated as indicators. Correlation analysis is typically used to assess the degree of correlation between variables and factors. Pearson's coefficient is commonly used to assess the correlation between these variables; a coefficient more than 0 indicates positive correlation, a coefficient less than 0 indicates negative correlation, and an absolute value closer to 1 indicates greater correlation.

The correlation coefficient is commonly denoted by the symbol r in research. A correlation coefficient of less than $r \leq 0.3$ indicates no linear correlation between the two variables. A correlation coefficient of $0.3 < r \leq 0.5$ indicates low linear correlation, $0.5 < r \leq 0.8$ indicates significant linear correlation, and $0.8 < r$ indicates high linear correlation. According to the correlation analysis, it can be seen that the correlation coefficient between the brand awareness, brand positioning, brand management and branding has a correlation coefficient between 0.232 and 0.516. This means that indicates that each of the two variables are significantly correlated while $p < 0.01$, indicating that the correlation terms are positively correlated.

Table3 Correlation between variables

	Brand Awareness	Brand Positioning	Brand Management	Branding
Brand Awareness	1	.243**	.419**	.232**
Brand Positioning		1	.480**	.492**
Brand Management			1	.516**



Branding				1
----------	--	--	--	---

NOTE : *. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

The Pearson correlation coefficient between Branding and Brand Awareness is 0.232, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Branding and Brand Awareness, and it is a general correlation. The Pearson correlation coefficient between Branding and Brand Positioning is 0.492, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Branding and Brand Positioning, and it is a general correlation. The Pearson correlation coefficient between Branding and Brand Management is 0.516, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Branding and Brand Management, and it is a general correlation. The Pearson correlation coefficient between Brand Management and Brand Awareness is 0.419, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Brand Management and Brand Awareness, and it is a general correlation. The Pearson correlation coefficient between Brand Management and Brand Positioning is 0.480, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Brand Management and Brand Positioning, and it is a general correlation. The Pearson correlation coefficient between Brand Awareness and Brand Positioning is 0.243, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Brand Awareness and Brand Positioning, and it is a general correlation.

Discussions

Brand Awareness has a significant positive effect on branding: The Pearson correlation coefficient between Branding and Brand Awareness is 0.232, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Branding and Brand Awareness, and it is a general correlation. The relationship between branding and brand awareness is complementary. Branding is a series of marketing activities and strategies aimed at increasing brand awareness, image, reputation and cognition, so as to establish a positive brand image and brand value in the target market. Brand awareness, on the other hand, is the degree of consumer knowledge and understanding of the brand, including brand awareness, brand characteristics, brand values and other aspects. Branding increases the degree of consumers' cognition and understanding of the brand through various publicity, promotion and marketing activities, thus increasing brand awareness. Consumers will have a deeper impression and cognition of the brand after being exposed to the brand's advertisements, promotional activities, public relations activities and other information, thus increasing brand awareness.



Branding positively affects brand awareness by increasing brand awareness, shaping brand image and values, enhancing brand trust and loyalty, and forming brand awareness networks. There is a mutually reinforcing and complementary relationship between branding and brand awareness, which helps enterprises establish a strong brand influence and competitive advantage in market competition.

Brand Positioning has a significant positive effect on branding: The Pearson correlation coefficient between Branding and Brand Positioning is 0.492, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Branding and Brand Positioning, and it is a general correlation. Branding involves a series of marketing activities and strategies aimed at increasing brand awareness, image, reputation and recognition. Branding includes brand positioning, culture, communication, and image building. Brand positioning, on the other hand, identifies and communicates the brand's position and differentiating characteristics in the target market to meet the needs of specific consumer groups and to differentiate the competitive strategy from competitors. The success of branding needs a clear brand positioning as a foundation. Brand positioning determines the position and characteristics of the brand in the minds of consumers, while branding is a series of marketing activities and strategic implementation based on this positioning. There is a close positive correlation between branding and brand positioning. They influence each other, shape the brand image together, and are affected by market demand, competitive environment, and corporate resources and capabilities. Therefore, when formulating brand strategy, enterprises need to consider branding and brand positioning comprehensively to ensure the success of the brand in the market.

Brand Management has a significant positive effect on branding: The Pearson correlation coefficient between Branding and Brand Management is 0.516, and $P < 0.01$, indicating that there is a correlation between Branding and Brand Management, and it is a general correlation. Branding is influenced by brand management and there is interaction between the two variables. In the process of branding, the influence of brand management should be considered, and brand management should be strengthened to realize the rapid improvement of branding.



New Knowledges

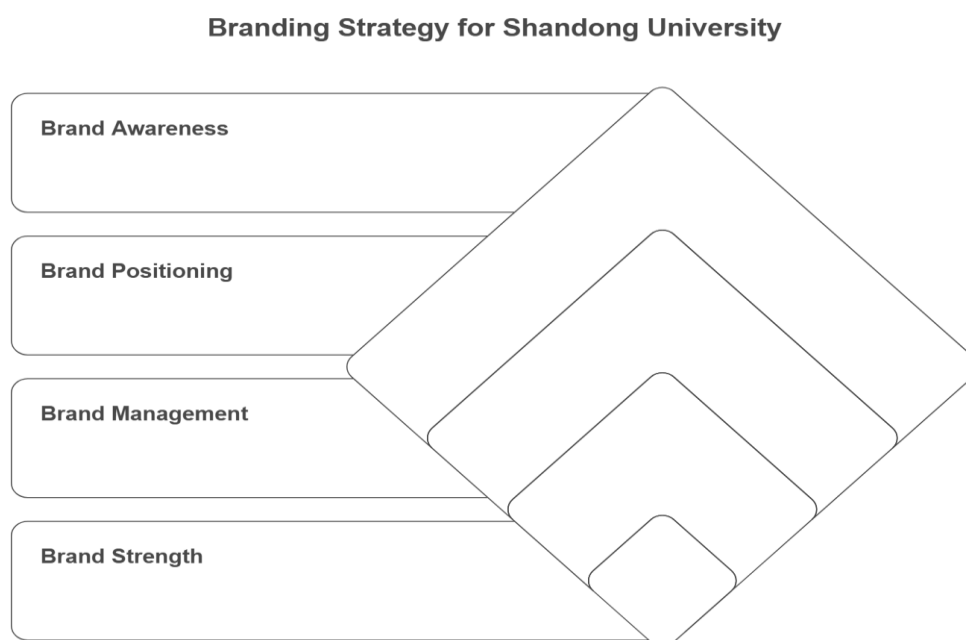


Figure 1: Brand awareness affects the branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology.

Conclusions

According to the results of data analysis, Brand Awareness has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. Hypothesis H1 holds. Brand Positioning has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. Hypothesis H2 holds. Brand Management has a significant positive effect on branding of Shandong University of Engineering and Vocational Technology. Hypothesis H3 holds.

Suggestions

They must consider the problem from the perspective of market economy development, give full play to their own advantages, and pay attention to and strengthen the brand construction of the college. Establishing brand awareness is the basic premise of the brand strategy of higher vocational colleges, and it is also an important condition to enhance the brand value.

Establishing and strengthening brand awareness should not only be publicized in the management group, but also in the teachers, staff and even students.



The establishment of brand awareness is actually adapted to the laws and choices of the market economy, especially to the whole school teachers and students work together in order to form the centripetal force and cohesion of the college. Higher vocational universities can only make the college in an advantageous position by vigorously developing the overall construction of the college and carrying out branding.

Recommendation

Reasonable brand positioning is the basic premise of branding, which should be people-oriented and start from the fundamental interests of satisfying consumer needs and market demands, and according to the principles of brand positioning, it should give full consideration to the characteristics of the product, resource conditions, competitor positioning and cost-benefit ratio.

It can analyze the aspects that affect the brand positioning, such as school philosophy, professional training objectives, curriculum construction, etc., and finally clarify the brand positioning of the institution.

The brand management department should recruit specialized personnel with branding and education marketing background to carry out brand management.

The brand management department must, according to the actual situation and changing trend of regional economic and social development, combine with the college's own advantages, carry out timely maintenance work such as brand image updating and brand positioning modification.

Brand crisis management refers to the organization in the sudden emergence of brand crisis, should take what corresponding measures to resolve the crisis, and strive to minimize the damage to the brand image in the crisis.

The establishment of crisis early warning system can only minimize the frequency of crisis, but cannot guarantee that the crisis will never happen. Therefore, once a brand crisis occurs, we should quickly clarify and formulate the process of crisis management and adopt corresponding crisis management strategies.

References

- Ali, U. (2019). Impact of brand awareness and brand innovativeness on brand loyalty. *Journal of Policy and Development Studies*, 11(4), 56–62.
- Boon, E., Grant, P., & Kietzmann, J. (2016). Consumer generated brand extensions: Definition and response strategies. *Journal of Product & Brand Management*, 25(4), 337–344.



- Cakmak, I. (2019). The role of brand awareness on brand image, perceived quality and effect on risk in create brand trust. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*, 2(2), 177–186.
- Chernatony, L. (2014). Strategic brand management or tactical branding? *Journal of Brand Management*, 3(2), 76–77.
- Et. al., Z. N. (2021). Research on the application of computer aided design in clothing design teaching in higher vocational colleges. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 12(3), 4817–4821.
- Guleva, M. A. (2020). Vocational education in china and prospects of its development. *Asia and Africa Today*, 5(12), 51.
- Himawan, E. (2019). Pengaruh green brand positioning, green brand attitude, green brand knowledge terhadap green purchase intention. *Jurnal Manajemen Bisnis Dan Kewirausahaan*, 3(2).
- Janiszewska, K., & Insch, A. (2012). The Strategic Importance of Brand Positioning in the Place Brand Concept – Elements, Structure and Application of the Positioning Statement. *Journal of International Studies*, 5(1), 9–19.
- Jiao, Y. (2020). The application of artificial intelligence technology in the quality evaluation of dance multimedia teaching in higher vocational colleges. *Journal of Physics: Conference Series*, 1533(4), 032059.
- Jin, S.-A. A., & Phua, J. (2014). Following celebrities’ tweets about brands: The impact of twitter-based electronic word-of-mouth on consumers’ source credibility perception, buying intention, and social identification with celebrities. *Journal of Advertising*, 43(2), 181–195.
- Khanna, M., Jacob, I., & Yadav, N. (2014). Identifying and analyzing touchpoints for building a higher education brand. *Journal of Marketing for Higher Education*, 24(1), 122–143.
- Köpsén, J. (2019). Demands-based and employer-driven curricula: Defining knowledge in higher vocational education and training. *Studies in Continuing Education*, 3(3), 1–16.
- Kosmützky, A., & Putty, R. (2015). Transcending borders and traversing boundaries. *Journal of Studies in International Education*, 20(1), 8–33.
- Li, T. (2019). Mining association rules on enrollment information of higher vocational colleges using the apriority algorithm. *Journal of Advanced Computational Intelligence and Intelligent Informatics*, 23(4), 775–781.
- Li, Z., & Islam, A. Y. M. A. (2021). Entrepreneurial intention in higher vocational education: An empirically-based model with implications for the



- entrepreneurial community. *SAGE Open*, 11(4), 215824402110591.
- Lin, B. (2021). Importance of ideological and political education in teaching fine arts education in higher vocational colleges. *Journal of Contemporary Educational Research*, 5(5), 97–100.
- Lin, F., & Siu, W.-S. (2019). Exploring brand management strategies in Chinese manufacturing industry. *Journal of Brand Management*, 4(55).
- Liu, H., & Ning, Y. (2017). On the principles of English teaching reform in higher vocational colleges based on “the basic requirements of English curriculum teaching in higher vocational colleges.” *English Language Teaching*, 10(9), 11.
- Mincer, J. (2020). On-the-Job training: Costs, returns, and some implications. *Journal of Political Economy*, 70(5, Part 2), 50–79.
- Moorthi, Y. L. R. M. (2017). Branding principles - application to business-to-business branding. *SSRN Electronic Journal*, 4(5).
- Nabbe, M., & Brand, H. (2021). The European health union: European union’s concern about health for all. concepts, definition, and scenarios. *Healthcare*, 9(12), 1741.
- Ng, I. C. L., & Forbes, J. (2009). Education as service: The understanding of university experience through the service logic. *Journal of Marketing for Higher Education*, 19(1), 38–64.
- Tollington, T. (1998). Brands: The asset definition and recognition test. *Journal of Product & Brand Management*, 7(3), 180–192.
- Yuan, R., Liu, M. J., Luo, J., & Yen, D. A. (2016). Reciprocal transfer of brand identity and image associations arising from higher education brand extensions. *Journal of Business Research*, 69(8), 3069–3076.
- Zhu, Z., Cao, H., & Li, B. (2017). Research on logo design and evaluation of youth education brands based on visual representation. *Journal of Product & Brand Management*, 26(7), 722–733.



Study on the Influencing Factors of the Internationalized Marketing Strategy of Agricultural Products of CP Group

¹Li Yue and ²Jidapa Chollathanrattanapong

^{1,2}Faculty of Master of Business Administration, Siam University

¹Corresponding author, e-mail: 635105833@qq.com

Received October 13, 2024; **Revised** February 18, 2025; **Accepted:** February 26, 2025

Abstract

This Article aimed to study (1) the influencing factors affect the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group (2) determine self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels affects Internationalized Marketing Strategy of Agricultural Products of CP Group. This study adopted the quantitative research method, 450 electronic questionnaires were distributed and 397 valid questionnaires were recovered, with a recovery rate of 88.22%. Analysis data by Descriptive statistics and Content Analysis. Combined with comparative advantage theory and international marketing theory. The research results were found as follows: (1) The factors of the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group are self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels; (2) Self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels has a positive effect on internationalized marketing strategy. Recommendations of internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group should focus as follow aspects: (1) Strengthening independent innovation; (2) Rationalization of target markets; (3) Enhance the brand effect; (4) Improvement of marketing channels.

Keywords: Internationalized market; Marketing strategy; Agricultural products

Introduction

Numerous companies have entered the global market because they believe that doing so will increase their core competitiveness and open up new markets and low-cost resources. Internationalizing agricultural products has become a strategic decision for many agribusinesses looking to expand their markets and gain a competitive edge as global economic integration continues to grow (Zhang & Xu, 2019). The growing consumer apprehension regarding food safety, quality, and



traceability presents an opportunity for worldwide brands to satisfy their needs for superior agricultural products. International markets assist the internationalization of agricultural products through trade agreements or policy support, and they also encourage the modernization of the agricultural sector and international trade cooperation in order to improve the development of agricultural products' internationalization. Agricultural businesses must constantly increase their competitiveness in the face of intense market rivalry, and one tactic they use to do this is internationalized brand building. Agricultural businesses can increase their market recognition, credibility, and product added value through internationalized brand building, which will increase their competitiveness (Steinerowska, 2021).

Enterprises can diversify market risks and expand their operations to new nations and areas by implementing an international strategy. When the local market faces challenges such as high technological innovation needs, expensive costs for research and development and low returns, it might seek development prospects by expanding into new international markets, reducing reliance on a single market and improving the enterprise's risk-resilience capabilities. The internationalization strategy can assist firms in obtaining sophisticated foreign technology, capital, and people resources, compensating for the problem of limited domestic technological innovation, lowering R&D expenditures, and improving technological innovation capacity. At the same time, it may leverage foreign market resources, such as procuring high-quality raw materials and discovering new supply chain partners. Enterprises are able to utilize the internationalization approach to market their brands on a global scale, increasing brand influence and competitiveness. Establishing a strong brand image in the international market can help businesses acquire more customers and partners while also improving market recognition and reputation for their products. The internationalization strategy is critical for enterprises to overcome challenges such as high technological innovation requirements, high R&D costs, and uncertain trade policies, thereby improving their competitiveness and risk-resistance and achieving long-term sustainable growth.

In Thailand, CP Group products can be found everywhere; in addition to being Thailand's leading agricultural enterprise, it is also Thailand's largest giant multinational enterprise. At the moment, the Group's business is mainly distributed in Thailand, China, Hong Kong, Taiwan, the United States, Turkey, Portugal, Indonesia, Singapore, Malaysia, India, Vietnam, and other more than 20 countries and regions, with a staff of nearly 200,000 people and an annual revenue of more than Annual revenue exceeds \$20 billion (Carpenter et al., 2022; Wen, 2022). There are around



400 companies under it. CP Group began as an agricultural firm and has been continuously expanding by exploring for new market opportunities through horizontal and vertical integration tactics.

It typically focuses on the use of local market knowledge to identify new trial production opportunities; however, due to a lack of technological knowledge, it employs open innovation methods to address these issues, such as the purchase of technical knowledge from external companies, particularly from the world's leading specialized in a specific area of research on a particular technology. The internationalization of the CP Group has become a key means of corporate development. However, during the internationalization process, CP Group faces challenges such as insufficient independent innovation capacity, insufficient exploitation of target market potential, and insufficient influence of the internationalized firm brand, among others. How to solve these challenges has become a significant challenge for CP Group. Attempting to overcome these challenges has emerged as a key study topic for the CP Group's agricultural product internationalization. As a result, the content of this report is based on research on the elements that influence the internationalization marketing strategy of CP Group's agricultural products. This study enables CP Group to gain a more thorough and in-depth understanding of the problems and opportunities associated with internationalized brand building of agricultural products, allowing for more effective strategic planning and implementation.

Research Objectives

- 1) explore the influencing factors affect the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group.
- 2) determine self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels affects Internationalized Marketing Strategy of Agricultural Products of CP Group.

Literature Reviews

Internationalization: Refers to the movement of products and production elements across borders, as well as the activity of businesses that actively pursue foreign markets. In general, firms enter the international market to expand into new markets, boost the global coverage and influence of their products and brands, and promote long-term enterprise development. Nowadays, the market is expanding, the world is shrinking, and the process of economic globalization is accelerating (Ali,



2019), causing international trade integration and trade operations to become increasingly prosperous.

In the face of the competition of the strongest in the international economic environment, the enterprise's market positioning and development has become particularly important, which not only needs to consider the challenges, threats, and opportunities of the external environment, but also to familiarize itself with the strengths and weaknesses of the organization and management in the internal environment, so that it can choose the markets with potential and competitive advantage. As a result, internationalization has become an unavoidable trend and a preferred option for an increasing number of businesses (Autio, 2017).

Comparative Advantage Theory: The theory of comparative advantage holds that even if a region produces and sells a lot of commodities and all of them have absolute advantages, it should choose the commodities with the biggest relative advantages to produce and sell. On the other hand, even if all commodities have disadvantages, it can also make profits by choosing the commodities with the smallest disadvantages and the biggest relative advantages to produce and sell (Dong & Wong, 2016), and through. Both sides can profit economically from effective production of certain commodities in each location, followed by international exchange to establish international trade. This theoretical principle also applies to enterprise development and management; enterprises should clearly define their own relative advantages, and use their resource advantages, management advantages, or commodity advantages to obtain enterprise benefits, as well as fully exploit their competitive advantages in the development of the international market (Minondo, 2017).

Self-innovation: The theory of comparative advantage suggests that internationalization strategy involves expanding an enterprise's market and resource base, while autonomous innovation involves independent research and development in technology, products, and management to enhance competitiveness and added value (Bakhshinejad & Hassanzadeh, 2012). Independent innovation improves productivity, product quality, and competitiveness, ultimately winning consumer favor. Independent innovation allows enterprises to gain higher premiums in the international market by developing unique products or technologies that gain consumer recognition and trust, leading to increased product added value. Independent innovation helps enterprises establish a strong brand image and reputation in the international market, gaining consumer and investor trust and



establishing competitive barriers, enhancing their influence and market position (Bakhshinejad & Hassanzadeh, 2012; Dong & Wong, 2016; Minondo, 2017).

Self-innovation plays a crucial role in the implementation of internationalization strategy of enterprises. It can not only help enterprises improve production efficiency and product quality and enhance competitiveness, but also win higher premiums and added values for enterprises, and shape stronger brand images and reputations, thus providing key support for enterprises to succeed in the international market. Therefore, enterprises should attach great importance to independent innovation when implementing their internationalization strategies and continuously strengthen their innovation capacity in order to enhance their competitiveness and position in the international market.

Target Markets: In the theory of comparative advantage, the target market chosen by a firm when implementing its internationalization strategy affects it in many ways. Market size and growth rate affect product demand and sales opportunities. When choosing a target market, an enterprise will consider the size and growth rate of the market. A large market means greater sales opportunities, while a high growth rate market may bring faster market expansion and sales growth. The degree of competition in a market affects market positioning and competitive strategy (Bakhshinejad & Hassanzadeh, 2012). Different markets have different levels of competition; some may be highly competitive while others may be relatively stable. Firms will adjust their market positioning and competitive strategies according to the level of competition in the target market to ensure that they can gain a competitive advantage in that market. The cultural and legal environment of a market influences marketing and compliance requirements.

Cultural and legal environments in different countries and regions influence marketing strategies and compliance requirements in target markets. Companies must adapt their product positioning, advertising content, and sales methods to ensure local cultural habits and laws. Market demand structure and characteristics also impact pricing and design. Some markets are price-sensitive, while others prioritize product quality and functionality. The target markets chosen for internationalization strategy affect product demand, sales opportunities, market positioning, competitive strategies, marketing, compliance requirements, and pricing. Therefore, companies must consider all factors when selecting target markets and develop appropriate market entry strategies and marketing plans to ensure success in international markets (Lectard & Rougier, 2018).



International Marketing Theory: The business objective of an enterprise is profit, and local businesses often adopt a domestic marketing strategy with a smaller market scope. When engaging in transnational international marketing activities, businesses must consider various factors such as environment, government decision-making, economic systems, culture, and consumer groups. Starting from international marketing theory and developing a suitable marketing mix strategy can help internationalized enterprises achieve success and increase market share. A unique market positioning and product advantages can enhance an enterprise's international competitiveness (Katsikeas, 2003).

According to different market segments identified by the target market can develop a variety of marketing mix, enterprises should be based on the overall environment of the market with the most appropriate marketing strategy to maximize the profitability of enterprise value. International marketing mix strategy is divided into product strategy, price strategy, channel strategy, promotional strategy, which contains the product brand strategy, product mix strategy, pricing strategy, distribution channels, product design and innovation, advertising and promotion of personnel and other aspects of the visible enterprise marketing strategy mix has a variety of selective (Clark et al., 1996).

Corporate Brand: Corporate branding significantly impacts an enterprise's internationalization strategy, as its visibility and recognition are crucial for building consumer trust and loyalty in new markets. The image and values of a company's brand also play a significant role in international markets. A positive brand image and positive values attract more consumers, while a negative brand image or bad values can negatively affect a company's reputation and sales performance (Klaus et al., 2021).

The positioning and differentiation of a company's brand is also crucial in the international market. Through clear brand positioning and differentiation strategies, an enterprise can stand out in the fierce market competition, attract more consumers and establish a competitive advantage. Enterprises need to pay attention to brand management and consistency in the process of internationalization. Ensuring the consistency of brand communication and performance in different countries and regions can help enterprises establish a unified brand image and recognition in the international market, and improve the influence and competitiveness of the brand (Clark et al., 1996; Klaus et al., 2021). Corporate branding has an important impact on the implementation of internationalization strategy of enterprises in international marketing theory. Through the establishment



of good brand image and recognition, clear brand positioning and differentiation strategy, as well as effective brand management and consistency control, enterprises can achieve competitive advantage in the international market and realize sustainable growth and development.

Marketing Channels: International marketing theory emphasizes the importance of selecting marketing channels for internationalization strategies. These channels, including direct sales, agents, distributors, and e-commerce, help enterprises maximize market coverage and sales growth, while also affecting product accessibility and sales efficiency in international markets (Patwary et al., 2022). Marketing channels are crucial for companies to efficiently deliver products to target markets, satisfy consumer demand, and influence their brand image and reputation in the international market. High-quality channels can enhance brand image and attract more consumers, while low-quality channels can damage it. Marketing channels vary in their response speeds and flexibility to market changes, resulting in varying cost and profitability levels. Companies must consider both cost and profit factors when choosing a marketing channel. Marketing channels significantly impact the implementation of internationalization strategies in international marketing theory. Correct selection and management can help enterprises achieve market coverage, sales growth, enhance brand image, respond quickly to market changes, maximize cost-effectiveness, and gain a competitive advantage in the international market (Klaus et al., 2021; Patwary et al., 2022).

According to the literature review and related theory analysis, the study constructs a research model to elaborate the interrelationship between each variable. The influencing factors of Internationalized Marketing Strategy of Agricultural Products of CP Group are self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels. The relationship between variables is set through hypotheses. Therefore, hypotheses are formulated:

H1: Self-innovation has a significant positive effect on the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group.

H2: Target Markets has a significant positive effect on the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group.

H3: Corporate Brand has a significant positive effect on the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group.

H4: Marketing Channels has a significant positive effect on the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group.

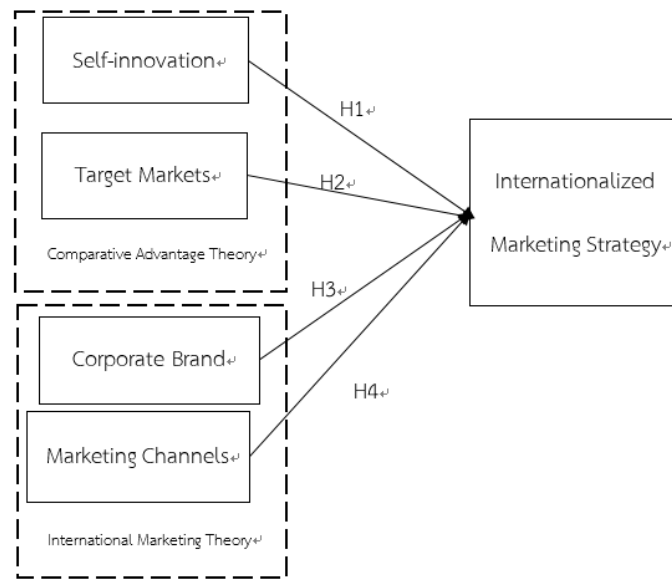


Figure 1 Research Framework

Research Methodology

The quantitative method was used in this investigation. The research focuses on the factors that influence CP Group's internationalized marketing strategy for agricultural products. The research model's independent variables, which are based on Comparative Advantage Theory and International Marketing Theory, are self-innovation, target markets, corporate brand, and marketing channels, while the dependent variable is internationalized marketing strategy. This study used a survey to obtain data. The sample data was gathered via a Likert 5-point scale.

The population for the study of factors influencing the internationalization strategy of agricultural products of CP Group is the members of the international program. The research population needs to have the necessary conditions. The survey sample for the study of factors influencing the internationalization strategy of agricultural products of CP Group should have educational background and professional knowledge in related fields, research experience and data analysis ability, understanding of the agricultural products industry and problem solving ability, as well as good communication skills and teamwork spirit, to provide all-around support for the development and implementation of the internationalization strategy of agricultural products of CP Group.

Therefore, the random sampling method is used for sample selection, of which the sample size is based on the calculation. Calculated by the sample formula, collect data values for the quartile of the standard normal distribution, for



the confidence level generally take the value of 95%. The sample size is 449.12, and Yamane's reliability is 95% ($f = \pm 5\%$) with various errors; the sample size is 450. Therefore, this study requires a random sample of 450 CP Group responsible for ensuring that the difference between the sample mean and the overall mean at the 95% confidence level is not more than 0.5. After counting, 450 electronic questionnaires were distributed and 397 valid questionnaires were recovered, with a recovery rate of 88.22%.

Results

The Cronbach's alpha coefficient of Self-innovation is 0.894, the Cronbach's alpha coefficient of Target Markets is 0.869, the Cronbach's alpha coefficient of Corporate Brand is 0.871, and the Cronbach's alpha coefficient of Marketing Channels is 0.872. Cronbach's alpha coefficient of Internationalized Marketing Strategy is 0.872. All of them are in the range of 0.8~0.9, which indicates that the reliability of this paper's questionnaire is better, and then the validity can be further analyzed. This indicates that the reliability of the questionnaire of this survey study is very good.

Table1 Variate reliability test

Variate	Cronbach's Alpha	N of Items
Self-innovation	0.894	5
Target Markets	0.869	5
Corporate Brand	0.871	5
Marketing Channels	0.872	5
Internationalized Marketing Strategy	0.872	6

In keeping with the findings of the study's study that examined the data, all parameters were checked for validity, and the value of the coefficient of objectivity (KMO) is 0.942, which is greater than 0.8, suggesting that the questionnaire's research data is highly appropriate. Sig was significant in Bartlett's sphericity test. The significance of a public factor is determined by its ability to explain the total variance of all original variables. Factor analysis uses variance contribution ratios and total variance contribution rates to measure the explanatory power of the factors. A variance contribution rate greater than 60% indicates acceptable explanatory power, while over 80% indicates good explanatory power. The result of factor analysis for each variable was informed that the cumulative the result of factor analysis for each variable was informed that the cumulative explanatory rate of self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels was 66.402% respectively, which is greater than 0.5. It indicates that the overall validity of the questionnaire is good.



Table2 KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0.942
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	5843.875
	df	325
	Sig.	0.000

According to the correlation analysis, it can be seen that the correlation coefficients of Internationalized Marketing Strategy of Agricultural Products of CP Group. Correlation between variables are all in the range of 0.441 and 0.567, indicating that each of the two variables is significantly correlated. This indicates that the correlation between each two variables is significant, while $p < 0.01$, indicating that the correlation term is positively correlated.

Table3 Correlation between variables (Pearson correlation matrix)

	Self-innovation	Target Markets	Corporate Brand	Marketing Channels	Internationalized Marketing Strategy
Self-innovation	1	.567**	.540**	.558**	.483**
Target Markets	.567**	1	.559**	.566**	.441**
Corporate Brand	.540**	.559**	1	.506**	.481**
Marketing Channels	.558**	.566**	.506**	1	.507**
Internationalized Marketing Strategy	.483**	.441**	.481**	.507**	1

NOTE: *. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

The process of multiple regression analysis according to the correlation analysis, the collection of data can be regression analysis, so the regression model is constructed, and the data is imported into SPSS for regression analysis. The model fitting effect analysis, the obtained regression equation R-squared is 0.594, R-squared value is closer to 1, indicating that the equation of the goodness of fit, generally need to be greater than 0.8, which indicates that the regression equation obtained from the analysis of the example of the good fitting effect. Through the above analysis to determine the statistical significance of the regression model, residuals without autocorrelation, residuals to meet the normal distribution can be obtained



regression coefficients of the regression equation, so as to construct the regression equation.

Coefficient analysis table, s self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels regression coefficients of significance value of $0.00 < 0.05$, with 95% probability of rejection of the original hypothesis; and constant coefficients of significance of $0.00 < 0.05$, with 95% probability of rejection of the original Hypothesis. This indicates that the regression coefficients of independent variables are statistically significant. Self-innovation ($\beta=0.168$, $P<0.05$), target markets ($\beta=0.068$, $P<0.05$), corporate brand ($\beta=0.194$, $P<0.05$), marketing channels ($\beta=0.226$, $P<0.05$) significantly and positively affect internationalized marketing strategy. According to the results of the analysis, influencing factors of the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group:

Internationalized Marketing Strategy = $1.463 + 0.168$ Self-innovation + 0.068 Target Markets + 0.194 Corporate Brand + 0.226 Marketing Channels

Table 4 Model Summary

Item	B	Beta	t	Sig.	VIF	F	Durbin-Watson
C	1.463	-	8.898	0.000			
Self-innovation	0.168	0.186	3.406	0.000	1.796		
Target Markets	0.068	0.074	1.996	0.007	1.856	53.320***	1.937
Corporate Brand	0.194	0.210	3.979	0.000	1.686		
Marketing Channels	0.226	0.255	4.766	0.005	1.734		
R Square					0.594		
Adjusted R Square					0.587		

NOTE: * $P<0.05$, ** $P<0.01$, *** $P<0.001$

Discussion

The results of the study are consistent with Dominguez & Mayrhofer (2017) on self-innovation in the internationalized marketing strategy of agricultural products. The improvement of self-innovation ability leads to a better realization of internationalized marketing strategies. Technological competition is crucial for agricultural production, and enterprises must adapt to high-tech development and self-innovation to win consumers' favor. Agricultural products are fast-moving consumer goods, and product quality control and price optimization are essential.



Independent innovation, such as joint ventures, mergers, and acquisitions, can strengthen product technology, attract international innovation leaders, and enhance product features, ultimately empowering the industry. Especially in the case of agricultural products, which are inherently homogeneous, it is more difficult to achieve innovation. In their research on target markets, Puthusserry et al. (2019), Cui & Xu (2019), et al. believe that the choice of target market is an important influence factor for enterprises to realize internationalized strategy. The target market in the study has a positive impact on the international market in terms of strategy, which is consistent with the views of previous scholars. These findings suggest that the selection of suitable target markets is crucial for firms to realize their internationalization strategies. Firms need to have an in-depth understanding of the characteristics and potential opportunities of their target markets in order to formulate appropriate internationalization strategies and invest resources in these markets to achieve success. Corporate brand affects the implementation of the internationalization strategy of enterprises. Yang et al.'s (2020) study proposed that enterprises to achieve internationalization need to focus on corporate brand value, brand awareness, etc. Corporate branding plays an important role in the implementation of internationalization strategies. Enterprises with strong brand value and awareness are more like.

New Knowledges

This research ultimately provides a model for CP Group's internationalized marketing strategy for agricultural products. Combined with comparative advantage theory and international marketing theory, the research determined factors of the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group are self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels. The internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group should focus on innovation, target markets, brand effect and marketing channels.

Conclusions

Through regression analysis and correlation analysis, it is concluded that the influencing factors of the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group include four factors: self-innovation, target markets, corporate brand, and marketing channels. In the study, the collected data were analyzed for reliability and validity to meet the requirements. Therefore, correlation analysis leads to the conclusion that there is a moderate to strong positive relationship between these



factors and the incentive management of instructors, and the P value of less than 0.01 emphasizes the statistical significance of this relationship. Specifically, self-innovation, target markets, corporate brand, and marketing channels all positively influence internationalized marketing strategies. This implies that organizations need to carefully consider how to optimize internationalized marketing strategies when formulating internationalized marketing strategies. The interaction of these factors may have a significant impact on internationalized marketing strategies. Therefore, organizations can conduct more in-depth strategic planning based on the results of these analyses to ensure sustainable development. According to the correlation analysis, self-innovation, target markets, corporate brand, marketing channels, and internationalized marketing strategy have a correlation. Strategy. Combined with regression analysis, self-innovation ($\beta=0.168$, $P<0.05$), target markets ($\beta=0.068$, $P<0.05$), corporate brand ($\beta=0.194$, $P<0.05$), and marketing channels ($\beta=0.226$, $P<0.05$) significantly and positively affect internationalized marketing strategy. The variables together explain the internationalized marketing strategy weight of 59.4%, which is in line with the requirement. Self-innovation has a significant positive effect on the internationalized marketing strategy of agricultural products at CP Group. Target markets have a significant positive effect on the internationalized marketing strategy of agricultural products of CP Group.

Suggestions

Technological competition is crucial for agricultural production, and enterprises must adapt to high-tech development and self-innovation to win consumers' favor. Agricultural products are fast-moving consumer goods, and product quality control and price optimization are essential.

Independent innovation, such as joint ventures, mergers, and acquisitions, can strengthen product technology and attract international innovation leaders. The agricultural market has shifted from popularization to consumption, with high-quality agricultural products being a hotspot.

CP Group should continue research and development efforts to ensure product quality and enhance technological content to form a competitive advantage. The strategy of low-priced agricultural products may not be sustainable, but high-quality agricultural products will attract higher consumer groups and increase profits.



Recommendations

The CP Group should focus on expanding its market presence in emerging countries by upgrading its products, improving technological content, increasing production, and reducing prices.

Utilizing the technological innovation model of leading agricultural enterprises in developed markets can help the group open profit channels, enhance its intrinsic value, and alleviate profit decline due to international competition.

The CP Group should focus on brand enhancement by studying the host country's trade policy, economic policy, and business environment. They should design a brand that meets the market environment, ensure it is accepted by the host country's consumers, and avoid cultural differences. This will increase market visibility and long-term development of the Group's international brands. Publicizing the brand should use various media, publicity channels, and investments in international projects.

CP Group can use search engine marketing to promote its overseas products, including a variety of links and keywords, to help consumers find the official website and browse a variety of products. Instant messaging marketing is also a valuable strategy for promoting the product.

CP Group utilizes instant messaging tools to reach potential customers and share product information with their promotional logo. Viral marketing is a key strategy, utilizing the internet's convenience to rapidly spread brand promotion. The company also collaborates with host governments, social media, and public welfare to promote products.

References

- Ali, S. (2019). Re-Internationalization v/s initial internationalization: Comparison of modes of operations. *Theoretical Economics Letters*, 09(01), 223–233.
- Autio, E. (2017). Strategic entrepreneurial internationalization: A normative framework. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 11(3), 211–227.
- Bakhshinejad, M., & Hassanzadeh, A. (2012). Comparative advantage of selected agriculture products in Iran: A revealed comparative advantage assessment. *Agricultura Tropica et Subtropica*, 45(1).
- Broughel, J., & Thierer, A. D. (2019). Technological innovation and economic growth: A brief report on the evidence. *SSRN Electronic Journal*, 3(44).
- Carpenter, C. W., Van Sandt, A., & Loveridge, S. (2022). Food and agricultural industry locational determinants research: Aggregation bias and size measurement in



- the agricultural support industry. *Agricultural and Resource Economics Review*, 3(44), 1–21.
- Clark, T., Rajaratnam, D., & Smith, T. (1996). Toward a theory of international services: Marketing intangibles in a world of nations. *Journal of International Marketing*, 4(2), 9–28.
- Cui, L., & Xu, Y. (2019). Outward fid and profitability of emerging economy firms: Diversifying from home resource dependence in early-stage internationalization. *Journal of World Business*, 54(4), 372–386.
- Dominguez, N., & Mayrhofer, U. (2017). Internationalization stages of traditional SMEs: Increasing, decreasing and re-increasing commitment to foreign markets. *International Business Review*, 26(6), 1051–1063.
- Dong, B., & Wong, S. (2016). A theory of comparative advantage with specialized subnational regions. *Review of International Economics*, 25(3), 567–577.
- Finger, J. M., & Willett, T. D. (1982). *The internationalization of the American economy*. Sage Publications.
- Frankel, J. A. (1994). *The internationalization of equity markets*. University of Chicago Press.
- Gao, X., Wang, P., Wu, L., Liu, J., Fang, Y., Tian, J., Zhou, Y., Du, G., & Qin, X. (2019). Pharmacokinetics-pharmacodynamics and tissue distribution analysis of low polar extract of Xiaoyao powder combined with rat model of chronic unpredictable mild stress. *Journal of Liquid Chromatography & Related Technologies*, 42(7-8), 173–183.
- Katsikeas, C. S. (2003). Advances in international marketing theory and practice. *International Business Review*, 12(2), 135–140.
- Klaus, P. ‘Phil’, Park, J., & Tarquini-Poli, A. (2021). *Priceless time – the Unwin’s most precious possession: Implications for international marketing theory and practice*. *International Marketing Review*, ahead-of-print(ahead-of-print).
- Korsakienė, R., Diskienė, D., & Smaliukienė, R. (2015). Institutional theory perspective and internationalization of firms. how institutional context influences internationalization of SMES? *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2(3).
- Lectard, P., & Rougier, E. (2018). Can developing countries gain from defying comparative advantage? Distance to comparative advantage, export diversification and sophistication, and the dynamics of specialization. *World Development*, 102(6), 90–110.
- Minondo, A. (2017). Fundamental versus granular comparative advantage: An analysis using chess data. *Kyklos*, 70(3), 425–455.



- Patwary, A. K., Mohamed, M., Rabiul, M. K., Mehmood, W., Ashraf, M. U., & Adamu, A. A. (2022). *Green purchasing behaviour of international tourists in Malaysia using green marketing tools: Theory of planned behaviour perspective*. Nakao Business Review International, ahead-of-print(ahead-of-print).
- Peng, li. (2020). The research frontier on internationalization of social enterprises. *Journal of World Business*, 55(5), 101091.
- Phillips McDougall, P., Shane, S., & Oviatt, B. M. (2019). Explaining the formation of international new ventures: The limits of theories from international business research. *Journal of Business Venturing*, 9(6), 469–487.
- Puthusserry, P., Child, J., & Khan, Z. (2019). Social capital development through the stages of internationalization: Relations between British and Indian SMEs. *Global Strategy Journal*, 4(5).
- Steinerowska, I. (2021). Internationalization of polish enterprises. A comparative analysis of family and non-family businesses. Scientific Papers of Silesian University of Technology. *Organization and Management Series*, 2021(150), 255–266.
- Wen, Zhang. (2022). Agricultural products industry informatization in e-commerce supply chain management. *Academic Journal of Agricultural Sciences*, 3(2).
- Xu, M., David, J. M., & Kim, S. H. (2018). The fourth industrial revolution: Opportunities and challenges. *International Journal of Financial Research*, 9(2), 90–95.
- Yang, M. M., Li, T., & Wang, Y. (2020). What explains the degree of internationalization of early-stage entrepreneurial firms? A multilevel study on the joint effects of entrepreneurial self-efficacy, opportunity-motivated entrepreneurship, and home-country institutions. *Journal of World Business*, 55(6), 101114.
- Zhang, X., & Xu, B. (2019). R&D internationalization and green innovation? Evidence from Chinese resource enterprises and environmental enterprises. *Sustainability*, 11(24), 7225.



THE PERSPECTIVES ON LEADERSHIP COMPETENCIES OF SPORTS TRAINERS IN COLLEGES AND UNIVERSITY IN JIANGXI

¹Zhang Yang and ²Prasert Intarak

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: zy467867@gmail.com

Received December 4, 2024; **Revised** February 17, 2025; **Accepted:** February 26, 2025

Abstract

This research aimed to discover perspectives on the leadership competencies of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi. This research was EFR: Ethnographic Futures Research based on interviews with 17 experts. The data was analyzed by content analysis. The research was divided into 3 steps: 1) preparation of the research project, 2) research implementation, and 3) reporting of research findings. The findings of this research revealed that the perspectives on leadership competencies of sports trainers are composed of 5 dimensions; 1) self-development, 2) Teaching ability, 3) Analytical thinking, 4) Sports team management, and 5) Human relations.

Keywords: leadership; Competencies; Sports trainers

Introduction

Sports are essential for improving the quality of life and strengthening the body. It helps cultivate youth's spirit; it can promote young people to be robust and enhance their personalities. The People's Republic of China, therefore, attaches importance to supporting youth with a fighter's heart. Like sports to become a national athlete. (Ministry of Education of the People's Republic of China, 2022) Where Chairman Mao Zedong established the new "People's Republic of China" in 1951. Physical education is not lower than other subjects to encourage the latest generation of Chinese youth to grow up vigorously. This applies to all Chinese schools, colleges, and universities. There are important issues concerning physical education teaching and learning goals in educational institutions, along with promoting the development of the physical and mental health of learners and improving the physical fitness of students. Academic institutions must provide basic knowledge of physical education and develop good exercise for all young people.



It is to increase and strengthen athletic ability. It also helps in developing morals and ethics. Aims to foster discipline, courage, and progress. According to the above policy, all Chinese students must take Physical Education as a compulsory subject. Teaching and learning physical education in Chinese educational institutions is theoretical and practical. With a special emphasis on practical, the content consists of basic knowledge of physical education, sports competitions, and various types of athletics and physical fitness training through a variety of activities both in terms of teaching and learning in physical education class's extracurricular activities training after school. (NPRU, 2022) The various sporting events Physical education teachers in educational institutions must be skilled, capable of sports, have high performance, leadership, and encourage each student to show their ability in sports to understand the rules. Sports law of knowledge that is appropriate must pass sports competition activities within the class, grade level, or various institutional levels to explore the sportsmanship in each person. At present, the People's Republic of China is one of the top sports supporters in the country, giving importance to education and all kinds of sports; the government supports large budgets for physical education through the general office of the Central Committee of the communist party of China and the general office of the state council issued, "Xi Jinping" thought on socialism with Chinese characteristics for a new era. The "Action Plan to Accelerate Education Modernization (2018-2022)" is called the "Action Plan" by laying out a framework for all sectors; every agency operates according to the actual situation with a framework for implementation according to the government's policy. The "Action Plan" suggests that the ideological guiding principle in accelerating the modernization of education in the next five years is to follow the advice of the supreme leadership. "Xi Jinping," cited by the Ministry of Foreign Affairs, thought about Socialism with Chinese characteristics for a new era. This was aimed at implementing the intent of the 19th National Congress on Education to provide essential quality assurance promoting equality and improving the quality of education according to the plan for the specified period of education modernization by emphasizing strategic educational development issues. It is an urgent problem. There is coordination of the project implementation with all relevant sectors aiming to follow a plan focusing on profound reform supporting sports, stimulating vitality focus on fixing bugs, adjusting the structure to suit education in line with the country's economic principles, and better living of the people it focuses on goals and missions in education. Including sports for a good society, laying a solid foundation for good mental health,



promoting the development of the quality of human resources for high performance, and achieving the goals set in 2035. (Ministry of Foreign Affairs, 2022)

The government sector has adjusted its policy to develop the country into the new era, promoting and supporting sports and personnel, to increase the potential of training mechanisms and select personnel with high performance in work to support youth in sports and sports insurance for personnel in a new era. The "Lid Shuren" project has been implemented to promote supreme. The government has prepared a modern China plan, which includes improving the teaching curriculum and classrooms in line with the contemporary China reform plan, adjusting the process for creating curriculum and textbooks throughout the organization, focusing on an effective teaching system to create a new educational system Integrated with international quality. There are many problems concerning sports trainers for example lack of high-performance sports personnel; the government sector urges educational institutions to change their management, give importance to sports education, and develop personnel has leadership, high performance, and necessary skills to support the production of specialized teachers with expertise and has leadership creative thinking in line with government policy. While the problems with curriculum were promoting academic quality for the quality of education at all levels of educational institutions and equal access to basic education for the people, this supports a lifelong learning system. Promote training and academic innovation, including people with extraordinary abilities in various sports. (China briefing, 2022)

Jiangxi Province has many sports colleges at the vocational and higher education levels, supported by the government to produce high-performance sports personnel. The country's leading athletes, from the information mentioned above, promote and support the new China policy and personnel, as well as the implementation of educational reform in the country. The researcher is therefore interested in studying the perspectives on leadership competencies of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi. (China, Jiangxi Provincial Sports School, 2022)

Research objective

To discover perspectives on the leadership competencies of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi.

Research Methodology

This research used the ethnographic futures research (EFR) technique. The study was divided into 3 steps: Step 1 Preparatory, where the researcher reviewed



and analyzed related literature; Step 2 Process where the researcher employed the Ethnographic Futures Research (EFR) technique by interviewing 17 experts. Step 3 reporting of research findings.

Data collection

This study conducted 17 EFR interviews, all of which started with a certain structure. Once the interview begins, it offers a fair amount of flexibility and openness. The purpose of each interview is to discover perspectives from experts on the leadership competencies of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi. Each interview was recorded, transcribed, analyzed, and summarized.

Respondents

The key informants in this study were selected from 17 sports managing experts with the following qualifications :1) Engaged in sports managing related work, have a deep understanding of the perspectives on leadership competency of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi, 2) graduation at least a bachelor's degree or a master's degree, and 3) experience in managing a sports college for more than 10 years.

Instrument

The instrument used in this study was the interview form.

Data analysis

The researcher summarized the data obtained from interviews with 17 experts. Then, the researcher constructed various dimensions related to the perspectives on leadership competencies of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi. According to the data obtained from the expert interviews, the researcher listed the corresponding items according to the contents of each dimension.

Results

The researcher used EFR to investigate the perspectives on leadership competencies of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi. 17 experts were interviewed using unstructured interviews, and the results are as follows:

The perspective on leadership competencies of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi found that there were 5 dimensions and 25 variables: 1) Learning for self-development composed of 4 variables: 1. He has a perspective on integrating new ideas in work theoretical and practical learning to constantly gain new knowledge, 2. attend the profession develop yourself to look good, smart, strong, and has the power within yourself, 3. study related research and training to



develop new techniques to promote work performance, and 4 the innovation and always new techniques learn to develop knowledge Expertise Create credibility trustworthiness 2) Teaching ability of 8 variables with include. 1. He has quality communication skills that are easy to listen to and understand; 2. He has basic professional skills and can connect with new teaching methods; 3. He has knowledge in teaching psychology and can integrate new things; 4. He has knowledge in sports science to help students when problems arise due to the effects of competition or training; 5. Good foreign language skills: speaking, reading, and writing; 6. He has accurate professional legal knowledge and can transfer knowledge to students; 7. some skills can bring out students' athletic talents, and 8. be professional and able to create and integrate sports innovations with teaching and learning. 3) Analytical thinking of 5 variables with include, 1. Able to analyze competitive games in sports competition fields, 2. Able to analyze learner behavior for development and promotion, 3. Able to analyze problems, link and integrate them in a future-oriented manner to solve, help, and improve them; 4. Able to analyze situations and have a future perspective, make relationships, and integrate operational concepts, and 5. Able to analyze people, analyze work, and plan team development to achieve goals. 4) Sports team management of 4 variables with include, 1. Create high-quality teamwork with specialized expertise; 2. He has a vision for the future and a positive attitude, 3. He has the psychology to control the team when a crisis occurs and build confidence in the team well, and 4. Be apparent in every decision, and believe in professional ethics. 5) Human relations of 4 variables include: 1. talking techniques that are compelling, powerful, and firm, create encouragement, and create a network; 2. He has a stable mood, controlling the team's mood; 3. be a consultant, coordinate well, create participation and unity in the organization, and be able to help students. 4. He has an understanding of learners according to their individual characteristics and is flexible according to the situation.

Discussion

From the findings of this research, there are 5 dimensions of perspectives on the leadership competencies of sports trainers in colleges and universities in Jiangxi, 1) Learning for self-development, 2) Teaching ability, 3) Analytical thinking, 4) Sports team management, and 5) Human relations. These findings can explain the competencies of sports trainers because the sports trainers need to have more competencies in self-development, teaching ability, analytical thinking, sports team management, and human relations. The researcher believed that if those trainers



have 5 dimensions of competencies/they would be good sports trainers. This finding related to the concept of competencies of sports trainers of CRI: China Radio International, as cited that the sports trainer in the new era is very important to public health, to meet the wishes of people who want a better quality of life. At the same time, the General Administration of Sport of China Encourages personnel to have knowledge, competence, high performance, and flexibility in their work. Meanwhile, the Ministry of Education, the sports administration department, set sports policy aimed at action plans for the development of sports in education. The concept of Tianjin Human Resources Development Service Center China cited that the sports instructor standards coaches must be enthusiastic and creative in sports to always strive for self-improvement Ready to improve themselves and upgrade training and teaching, have the ability to command, team management able to create responsive athletes' domestic sports industry making the most of sports technology standard trainers must be able to recruit athletes and be able to build teams. Understand in the context of educational institutions understand athletes, communities, and experience in sports. Moreover, Ponce studied Athletes' perceptions of coaching competency and team conflict in sports teams: A multilevel analysis found that coaches showed to be able to lead, be motivated, and know how to strategize in the game. There is a technique for teaching understanding in the context of the athlete. The importance of psychological must build good relationships in the team game analysis, including situations that may arise so the coach can resolve conflicts in the team. As good speech psychology and understand each sport proficiently trained in both theory and practice. And Zenger, Folkman and Edinger. Studied on Irish school teachers' experiences with Sport Education that the leader competent in this era must have knowledge and skills and able to be quite technical at the job site Build the confidence of the co-workers. Demonstrate knowledge in that subject, have ideas and good understanding in their own professional field, solve problems, and analyze Issues; modern leaders must be able to analyze situations well and see what's going on. And be able to create alternatives to solving the problem clearly, including being able to give advice to employees in analyzing various aspects. Of the problem and well laid out guidelines for solving problems, innovates competency today's leaders must always be able to innovate new ways of working. Able to bring the current working environment to adapt and design new ways of working in ways that have never been effectively used before and practice Self-Development, a good leader must develop himself all the time. And show all employees in the organization that is always self-improving. In self-



improvement to show that this leader must have the ability to listen, get to the point, have a high ego, and not think well all the time. But must believe we must continue to develop. Because everything in this world is constantly changing, Interpersonal skills competency, elated to human relations to feeling the urge to get work done, having the energy to get up and work thoroughly, knowing how to use different situations to be useful in communicating with employees including having to communicate with employees continuously.

Recommendations

1) Recommendation in general

1. The related sports organization at the institution should support and encourage the sports trainers to improve the completion by learning for self-development.

2. The related sports organization at the institution should encourage the sports trainers to develop their teaching ability by encouraging them to self-award new teaching methods and skills.

3. The related sports organization at the institution should encourage the sport Trainers with Analytical thinking skills king by learning and studying, and they have to analyze problems, link, and integrate for the future to solve, help, and improve them.

2) Recommendation for the future research.

1. Future study should create a model for improving sports trainers.
2. Future research may consider the factors that affect sports administration in colleges and universities.
3. To study the impact of 5 dimensions from this study on the ability of sports trainers.

References

- China briefing. (2022). *Education policy*, accessed November 7, 2022, available form <https://www.china-briefing.com/news/chinas-education-modernization-policy-impact-foreign-investors/?=policy+sport+training>
- China, Jiangxi Provincial Sports School. (2022). *Government policy news*, accessed November 7, 2022, available form <https://baike.baidu.com/>
- China Radio International. (2022). *CRI, Development of sports in China*. accessed November 7, 2022, available form <http://thai.cri.cn/20210918/51d95a17-e19f-89d4-ad2f-71856caaab19.html>



- Gonzales I. Ponce. (2018). Athletes' perceptions of coaching competency and team conflict in sports teams: A multilevel analysis, *European Journal of Sport Science*, 18(6): 851-860.
- General Administration of Sport of China. (2023). *The future of development of China's sports industry in the digital age*. accessed January 2, 2023, available from <https://www.sport.gov.cn/n4/n15298/c975242/content.html>.
- John H. Zenger, Joseph R. Folkman, and Scott K. Edinger. (2023). *Leadership Competency: Harvard Business Review*. accessed January 2, 2023, available from <https://hbr.org/2011/10/making-yourself-indispensable>
- Ministry of Education of the People's Republic of China. (2022). *Announcement of football promotion National Youth Campus 2022*. accessed November 7, 2022, available form <http://www.moe.gov.cn>
- Ministry of Foreign Affairs, Policy news. (2022). *"The General Office of the Central Committee of the Communist Party of China and the General Office of the State Council issued the Implementation Plan for Accelerating the Promotion of Education Modernization (2018-2022),"* accessed November 7, 2022, available form http://www.gov.cn/zhengce/2019-02/23/content_5367988.htm
- Ministry of Education. (2022). *People's Republic of China, "Sports Education Policy 2022,"* accessed November 7, 2022, available from <http://www.moe.gov.cn>.
- NPRU. (2022). *Foundation for the Development of Physical Education Curriculum of the People's Republic of China to become a sports superpower in Asia and the world*. accessed November 7, 2022, available from [http://program.npru.ac.th/pe/Physical%20Education%20of%20China\(AT\).html](http://program.npru.ac.th/pe/Physical%20Education%20of%20China(AT).html)
- Tianjin Human Resources Development Service Center China. (2023). *Standard sports coach job*. accessed January 2, 2023, available from <http://www.cnthr.com/contents/255/892.html>



THE SCHOOL-ENTERPRISE COOPERATION IN HIGHER VOCATIONAL EDUCATION OF GUANGDONG PROVINCE

¹Binchu Deng¹ and ²Nuchnara Rattanasiraprapha

^{1,2} Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: binchudeng@gmail.com

Received September 5, 2024; **Revised** February 17, 2025; **Accepted:** February 26, 2025

Abstract

This article aimed to study the school-Enterprise Cooperation of higher vocational education in Guangdong Province. The data were collected using the Ethnographic Futures Research technique by interviewing 17 juries of experts. The instrument for collecting data was an unstructured interview, which was analyzed by content analysis. The research results were found as follows: The School-Enterprise Cooperation of Higher Vocational Education in Guangdong Province consisted of 10 dimensions, 85 variables: 1) Laws and regulations, 2) Policy Support, 3) Capital investment and resource allocation, 4) Curriculum Setting and Teaching Reform, 5) Teachers and professional training, 6) Training base and practice platform, 7) Employment guidance and career planning, 8) Scientific research cooperation and technological innovation, 9) Quality supervision and evaluation mechanism, and 10) Information exchange and resource sharing.

Keywords: School-Enterprise Cooperation; Higher Vocational Education; Higher Vocational Education; Guangdong Province

Introduction

Higher vocational education is an integral part of China's vocational education system and an essential channel for cultivating high-quality technical and skilled personnel. The development of higher vocational education requires comprehensive cooperation between schools and enterprises. As a national school-enterprise cooperation guiding policy, the Ministry of Education and six other departments jointly issued the "Measures to Promote School-Enterprise Cooperation in Vocational Schools." This document clearly outlines the promotion of in-depth cooperation between vocational schools and enterprises regarding policies and funding. The "National Vocational Education Reform Implementation Plan" issued by the State



Council in 2019 emphasized, under the guidance of promoting the integration of industry and education and the dual education of school and enterprise, that practical teaching hours in vocational schools should account for more than half of the total teaching hours, and on-the-job internship periods are generally six months. Half of the professional teachers should be double-qualified. The government strongly supports vocational education policies. The research topic on school-enterprise cooperation in higher vocational education in Guangdong Province holds significant importance in various aspects. Firstly, it signifies progress and innovation within the higher vocational education system. An in-depth exploration of the school-enterprise cooperation mechanism can better understand current industry trends and corporate demands, providing a scientific basis for optimizing professional programs, teaching content, and training methods. Significance of the study: The research topic on school-enterprise cooperation in higher vocational education in Guangdong Province holds significant importance in various aspects.

We only focus on the development of some top vocational colleges and excellent students and the support of the government's macro policies for school-enterprise cooperation. In that case, it is too early to conclude that China's vocational education has developed to a higher level and that vocational colleges and enterprises have achieved in-depth cooperation. There are still obvious problems in school-enterprise cooperation in higher vocational education, including insufficient depth and breadth of cooperation. The functional view of higher vocational education mainly focuses on training high-tech talents, and there are few cases of all-around and multi-level cooperation between schools and enterprises. Second, the form of school-enterprise cooperation is relatively simple. It mainly focuses on order cultivation, base construction, and post-internship. The proportion of students participating in other forms of cooperation could be higher, and various school-enterprise cooperation modes need further exploration. (Zhao, G.Z., 2018), the cooperation platform is not yet perfect due to the lack of fixed exchange places, specialized organizations, and continuous interactive platforms, especially the lack of explicit cooperation norms and necessary cooperation funds; higher vocational colleges and enterprises have not set up a standard cooperation organization, joint organization, or management department.

Research Objectives



To identify the school-Enterprise Cooperation in higher vocational education of Guangdong Province.

Research Methodology

This research used the ethnographic futures research (EFR) technique. It was divided into three steps: Step 1, Preparatory, where the researcher reviewed and analyzed related literature; Step 2, Process, where the researcher employed the Ethnographic Futures Research (EFR) technique by interviewing 17 experts; and Step 3, reporting of research findings.

Data collection

A total of 17 EFR interviews were conducted in this study, and they all started with a specific structure. Once the interview begins, it offers a fair amount of flexibility and openness. The purpose of each interview is to discover perspectives from experts on the school-Enterprise Cooperation in higher vocational education of Guangdong Province. Each interview was recorded, transcribed, analyzed, and summarized.

Data analysis

The researcher will summarize the data obtained from interviews with 17 experts. Then, according to the data obtained from the expert interviews, the researcher will construct various dimensions related to school-enterprise cooperation in higher vocational education in Guangdong Province and list the corresponding variables according to the contents of each dimension. Finally, the researcher will conclude and recommend based on the results of the analysis.

Results

This study aimed to identify the school-Enterprise Cooperation in higher vocational education in Guangdong Province. It found that The school-enterprise cooperation in higher vocational education in Guangdong Province is composed of 10 dimensions and 85 variables: 1) Laws and regulations, 2) Policy Support, 3) Capital investment and resource allocation, 4) Curriculum setting and teaching reform stakeholder theory, 5) Teachers and professional training, 6) Training base and practice platform, 7) Employment guidance and career planning, 8) Scientific research cooperation and technological innovation, 9) Quality supervision and evaluation mechanism and 10) Information exchange and resource sharing.

Discussions



Given the school-enterprise cooperation in higher vocational education in Guangdong Province, the researchers summarized the results into ten dimensions and 85 variables based on in-depth interviews with experts. During the interviews, it was found that the ten dimensions are essential for future cooperation and support the research of existing literature and theories.

1. Laws and regulations: It is crucial to clarify and guarantee the rights and responsibilities of both parties. This requires a stable legal environment and clear laws and regulations. Experts also express that a transparent and stable legal framework can ensure that the rights and interests of partners are protected, reduce risks for both parties, and bring sustainability to cooperation. Therefore, the legal and regulatory dimensions align with the views on protecting partners' rights and interests, Revising and improving the laws and regulations related to vocational education, clearly defining the rights and obligations of school-enterprise cooperation, and providing legal protection. This will provide a stable and predictable legal environment for school-enterprise cooperation and enhance the confidence and investment of both parties. This is consistent with the research of George Hodge et al. (2007), who pointed out in "Public-Private Partnerships: An International Performance Review" that a clear legal framework helps increase the transparency and predictability of public-private partnership projects, thereby improving the success rate of projects.
2. Policy Support: The government incentivizes both parties by formulating and improving policies to support school-enterprise cooperation, such as tax incentives and cooperative project subsidies. The formulation of these policies is consistent with the incentive mechanism in PPP theory, which emphasizes that policy incentives can effectively promote cooperation between the public and private sectors. The government should formulate tax incentives for enterprises to participate in vocational education. For example, enterprises can enjoy tax exemptions if they provide equipment and financial support to schools. This will encourage more enterprises to participate actively in school-enterprise cooperation projects. This is consistent with the research results of Grimsey and Lewis (2004). They pointed out in "Public Private Partnerships: The Worldwide Revolution in Infrastructure Provision and Project Finance" that tax incentives are essential to encourage the private sector to participate in public projects, which can significantly reduce the cost of enterprise participation and increase its enthusiasm for participation.
3. Capital investment and resource allocation: Through joint investment by the government and enterprises, special funds are established to support school-enterprise cooperation projects, solve the problem of school funding shortage in teaching equipment, training base



construction, etc., and ensure the smooth development of cooperation projects. This emphasizes that by integrating multiple resources, the risks in cooperation can be effectively shared, and the optimal allocation of resources can be achieved. Encourage the government and enterprises to jointly invest and establish a joint funding mechanism to ensure that cooperative projects have sufficient funding sources. The resource dependence theory emphasizes that by integrating multiple resources, the implementation of cooperative projects can be effectively supported, and the economic pressure on all parties can be reduced, Sercombe, (2011).

4. Curriculum setting and teaching reform stakeholder theory emphasizes that the needs and expectations of all stakeholders should be fully considered during decision-making and implementation. By jointly designing courses with enterprises, the course content can be aligned with industry needs, thus improving students' employment competitiveness and professional quality. The curriculum setting and teaching reform in the cooperation between higher vocational schools and enterprises in Guangdong have achieved a deep integration of education and industry through close collaboration between schools and enterprises; this is consistent with Freeman's (1984) research, which pointed out in Strategic Management: A Stakeholder Approach that close cooperation among stakeholders can ensure the effective allocation of resources and the precise matching of needs. Invite enterprise experts and industry technical backbones to participate in course development and teaching activities;

5. Teachers and professional training: By having corporate professionals participate in school teaching or teachers working in enterprises, the teaching staff's practical ability and industry knowledge can be improved, thereby cultivating high-quality talents that better meet the needs of enterprises. The teaching staff and professional training in the cooperation between Guangdong's higher vocational schools are in line with D'Este and Parkman's (2011) description of the collaborative theory, which involves inviting organizational experts, technical personnel, and senior executives to lecture at universities, sharing real-world experiences and the latest industry trends, and enhancing the professional knowledge of teachers and students.

6. Training base and practice platform: Guangdong's higher vocational education provides students with a natural working environment and practice opportunities by jointly building and maintaining training bases through schools and enterprises, improving students' practical operation capabilities and quickly adapting to their jobs after graduation. This view is consistent with Han and Yue (2016). The resource integration and sharing theory in PPP theory emphasizes that by integrating resources from multiple parties, the risks in



cooperation can be effectively shared, and the optimal allocation of resources can be achieved.

7. Employment guidance and career planning: Stakeholder Theory emphasizes that the needs and expectations of all relevant stakeholders should be fully considered during the decision-making and implementation process. This view is consistent with Hodge and Greve (2007). The cooperative benefit maximization theory and stakeholder theory emphasize that all parties' interests can be maximized through cooperation. The multi-party collaboration theory emphasizes that the various stakeholders in a complex system can achieve common goals through collaboration and resource sharing;

8. Scientific research cooperation and technological innovation: Stakeholder theory emphasizes that all parties' interests can be maximized through cooperation. Through the collaboration between schools and enterprises to carry out scientific research projects, jointly overcome technical difficulties, achieve technological innovation, promote the combination of academic research and industrial development, promote the industrialization of scientific research results, and improve corporate competitiveness. This view is consistent with Donaldson and Preston's (1995) cooperative interest maximization theory in stakeholder theory. The collaborative theory emphasizes that the various stakeholders in a complex system achieve common goals through collaboration and resource sharing.

9. Quality supervision and evaluation mechanism: Stakeholder Theory emphasizes that in organization and project management, the needs and expectations of all stakeholders must be identified and met to ensure the success and sustainability of the project. Establishing a scientific quality supervision and evaluation mechanism in school-enterprise cooperation ensures the quality and effectiveness of the project through regular inspections and evaluations. This view is consistent with the Ministry of Education's (2002) mention in the "Balanced Scorecard" that performance evaluation is a bridge connecting strategy and execution, consistent with expert opinions. Project completion is an intuitive indicator for consistently measuring school-enterprise collaboration results. And finally,

10. Information exchange and resource sharing: By establishing an information exchange platform for school-enterprise cooperation, we can promote information exchange and resource sharing between the two parties, improve resource utilization efficiency, reduce duplication of investment, and promote the in-depth development of cooperation. Develop an integrated school-enterprise cooperation information platform to publish and share the latest developments, project information, resource requirements, etc., of school-enterprise cooperation in real time and promote information symmetry and efficient resource use. This is consistent with the research



of Bryson et al. (2006), who pointed out in "The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations" that constructing an information platform can significantly improve information symmetry and resource-sharing efficiency. Regularly hold school-enterprise cooperation exchange meetings or seminars to provide a platform for direct communication between schools and enterprises, sharing cooperation experiences, and exploring cooperation opportunities.

Conclusion

The School-Enterprise Cooperation of Higher Vocational Education in Guangdong Province composed of 1) Laws and regulations, 2) Policy Support, 3) Capital investment and resource allocation, 4) Curriculum Setting and Teaching Reform, 5) Teachers and professional training, 6) Training base and practice platform, 7) Employment guidance and career planning, 8) Scientific research cooperation and technological innovation, 9) Quality supervision and evaluation mechanism, and 10) Information exchange and resource sharing.

Suggestions

1) To improve vocational education legislation: revise and improve relevant laws and Regulations on vocational education, clarify the rights and obligations of school-enterprise cooperation, provide legal guarantees, and enhance the stability and long-term nature of cooperation.

2) To establish a special school-enterprise cooperation fund and fund excellent projects. Public bidding ensures that cooperative projects have sufficient funding sources.

3) To develop a comprehensive school-enterprise cooperation information platform: integrate project information, cooperation dynamics, and resource needs, promote information symmetry, and efficiently use resources.

References

- Donaldson T, Preston LE. (1995). The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence and Implications. *Academy of Management Review*, 65-91.
- D'Este, P., & Parkman, M. (2011). Why do academics engage with industry? The Entrepreneurial university and individual motivations. *Journal of Technology Transfer*, 36(3), 316-339.
- Han, F. Q & Yue, W. J (2016). Ideas and Suggestions on Actively and Steadily Promotion PPP in Vocational Education. *Fiscal Science*, No.2.84-85.



- Hodge, G. A., & Greve, C. (2007). Public-private partnerships: An international performance Review. *Public Administration Review*, 67(3), 545-584.
- Hodge et al. (2007). Public-private partnerships: An international performance review. *Public Administration Review*, 67(3), 545-558.
- Ministry of Education. (2002). *Opinions on Further Enhancing the Role of Industries and Enterprises in Vocational Education and Training*. Retrieved from <http://www.moe.gov.cn/>
- Sercombe, E. R. (2011). *Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance*. Butterworth-Heinemann.
- Zhao, G .Z. (2018). *Study on School-Enterprise Cooperation in Vocational Education*. Shantou: Shantou University Press.
- .



การบริหารจัดการขยะ: รูปแบบการคัดแยกขยะอย่างมีประสิทธิภาพ Waste Management: Waste Management Model to Be Effectiveness

สิทธิชัย กฤชวิวรรณ์ Sittichai Kritvivat

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: skritvivat@gmail.com

Received January 9, 2025; Revised January 23, 2025; Accepted: February 3, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการขยะในกรุงเทพมหานคร โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร นโยบายภาครัฐ และความเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการคัดแยกขยะ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาคือการขาดโครงสร้างพื้นฐานในการคัดแยกขยะ ระบบการจัดการที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายการคัดแยกขยะทั้งวิธีการจัดเก็บและกำจัดขยะ และขาดการประชาสัมพันธ์ที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงได้นำเสนอแนวทางการปรับปรุงระบบการคัดแยกขยะ เช่น การให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ การพัฒนาเทคโนโลยีในการจัดการขยะ และการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ บทความวิชาการนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อจัดการขยะอย่างยั่งยืนและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การบริหารจัดการขยะ; คัดแยกขยะ; ขยะครัวเรือน

Abstract

This academic article aims to study waste management in Bangkok. The study analyzes data from documents, government policies, and public opinions related to waste segregation. The findings reveal that key factors contributing to the problem include a lack of infrastructure for waste segregation, waste management systems that are inconsistent with waste segregation policies in terms of collection and disposal methods, and insufficient public awareness campaigns to promote citizen participation. Including proposing improvements to the waste segregation system, such as educating the public about waste segregation, developing waste management technologies, and creating economic incentives. This academic article highlights the urgent need for concrete actions to achieve sustainable waste management and mitigate environmental impacts.

Keywords: Waste management; Waste segregation; Household waste

บทนำ

ขยะเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญที่ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยต่างกำลังเผชิญกับการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ ปัญหาวิธีการกำจัดและปัญหาด้านมลพิษ ซึ่งหากขยะได้รับการบริหารจัดการอย่างไม่ถูกต้องจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการก่อให้เกิดมลพิษในด้านต่างๆ อาทิ ส่งกลิ่นเหม็น น้ำเน่าเสีย สภาพดินเสีย รวมไปถึงเป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์พาหะนำโรคต่างๆ นอกจากนี้ ขยะที่กำจัดด้วยวิธีการฝังกลบยังก่อให้เกิดก๊าซมีเทน (Methane, CH₄) ที่เกิดจากการย่อยสลายของขยะอินทรีย์ในสภาวะไร้ออกซิเจน (Anaerobic Decomposition) หรือการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ในกระบวนการเผาขยะ (The Electric Playground, 2564) ทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกเพิ่มขึ้นจากภาวะก๊าซเรือนกระจก ซึ่งมีต้นเหตุมาจากดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น ขยะมูลฝอยที่เป็นขยะจากการใช้ชีวิตประจำวันที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น บ้านพักอาศัย สถานประกอบการ ร้านค้า แหล่งธุรกิจ สถานบริการ ตลาดสด และสำนักงาน เป็นต้น โดยสามารถแบ่งขยะมูลฝอยจากครัวเรือนตามคู่มือประชาชนของกรมควบคุมมลพิษได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ 1) ขยะอินทรีย์หรือขยะย่อยสลายได้ จำพวกเศษอาหาร เศษใบไม้ เศษหญ้า 2) ขยะรีไซเคิล จำพวกแก้ว กระจาด โลหะ พลาสติก อลูมิเนียม ยาง 3) ขยะอันตราย ไม่ว่าจะเป็นถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ สารเคมี และ 4) ขยะทั่วไป จำพวกเศษผ้า เศษไม้ เศษวัสดุต่างๆ

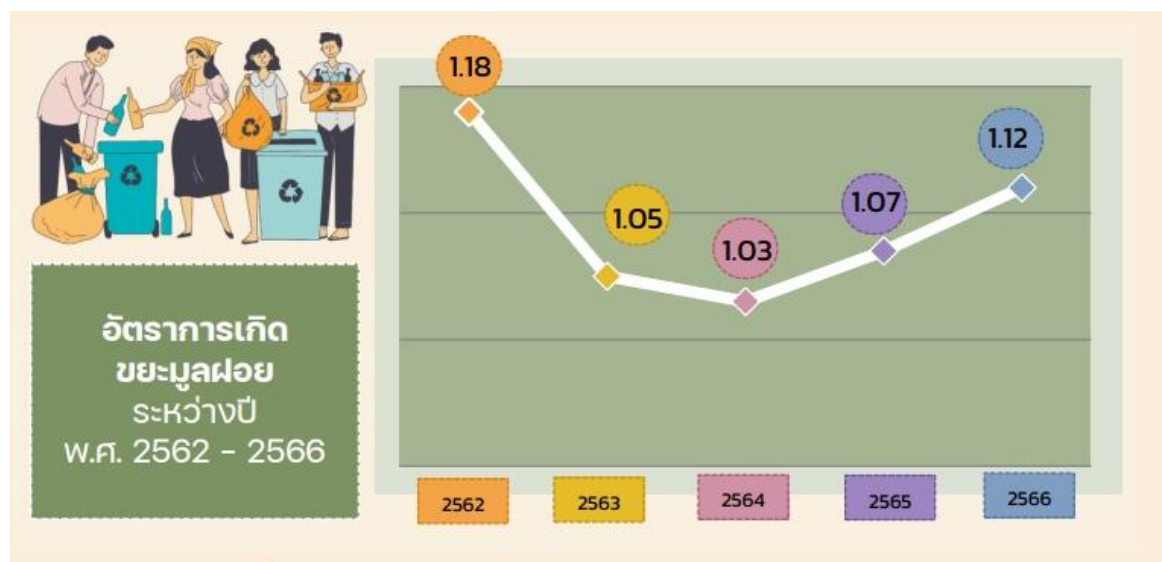
ในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 26.95 ล้านตัน หรือประมาณ 73,840 ตัน/วัน โดยกรุงเทพมหานครทำสถิติสูงสุดอยู่ที่ 12,748 ตัน/วัน และขยะที่เหลือกระจายตัวตามภูมิภาคต่างๆ โดยมีอัตราการเกิดขยะมูลฝอยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรปี พ.ศ. 2566 ของกรมการปกครองเฉลี่ยเท่ากับ 1.12 กิโลกรัม/คน/วัน เมื่อพิจารณาปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น ขยะมูลฝอยมีปริมาณรวมเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2565: 25.70 ล้านตัน) ประมาณร้อยละ 5 เนื่องจากปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยได้กลับเข้าสู่ภาวะปกติหลังจากเกิดวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และได้เปิดประเทศรองรับนักท่องเที่ยว เพิ่มการจ้างงาน และส่งเสริมให้เกิดการลงทุน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจที่ตกต่ำในช่วงที่ผ่านมาให้มีการฟื้นตัว โดยมีมาตรการต่างๆ อาทิ มาตรการกระตุ้นภาคการท่องเที่ยวผ่านการจัดงานเทศกาลในแต่ละภูมิภาคเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มาตรการกระตุ้นการใช้จ่ายภาคประชาชนที่สามารถนำไปลดหย่อนภาษี ซึ่งส่งผลให้การบริโภคภายในประเทศเพิ่มสูงขึ้นไปพร้อมกัน นอกจากนี้ การเกิดวิกฤติโควิด 2019 ยังได้ส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่ายและการบริโภคของประชาชนไปอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสั่งซื้อสินค้าและอาหารผ่านทางออนไลน์เพื่อหลีกเลี่ยงจากการอยู่ในฝูงชนและยังอำนวยความสะดวกสบายในการลดการเดินทางลงส่งผลให้พฤติกรรมดังกล่าว กลายเป็นกระแสหลักในการใช้ชีวิตและการบริโภคของประชาชนในปัจจุบัน และในทางเดียวกัน ก็เป็นปัจจัยส่งผลให้มีปริมาณขยะมูลฝอยจากชุมชนโดยเฉพาะขยะพลาสติกและขยะบรรจุภัณฑ์มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว (กรมการปกครอง, 2567).

รายละเอียดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นและอัตราการเกิดขยะมูลฝอย สามารถแสดงในตารางที่ 1 และรูปที่ 1 (รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2566) ดังนี้ (กรมควบคุมมลพิษ, 2567)



ปี พ.ศ.	ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น (ล้านตัน)	อัตราการเกิดขยะมูลฝอย* (กิโลกรัม/คน/วัน)
2562	28.71	1.18
2563	25.37	1.05
2564	24.98	1.03
2565	25.70	1.07
2566	26.95	1.12

หมายเหตุ : * เป็นตัวเลขอัตราการเกิดขยะมูลฝอยเมื่อเทียบกับประชากรตามทะเบียนราษฎร
ตารางที่ 1 ปริมาณและอัตราการเกิดขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น ปี พ.ศ. 2562 – 2566



รูปที่ 1 อัตราการเกิดขยะมูลฝอยระหว่าง ปี พ.ศ. 2562 – 2566

สรุปได้ว่าจากพฤติกรรมในการใช้ชีวิตและการบริโภคของประชาชนในปัจจุบันที่เปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมต่างๆ ส่งผลให้มีปริมาณขยะมูลฝอยจากชุมชนโดยเฉพาะขยะพลาสติกและขยะบรรจุภัณฑ์เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นอย่างกรุงเทพมหานคร ซึ่งกำลังเผชิญปัญหาดังกล่าว บทความวิชาการนี้จึงทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร นโยบายภาครัฐ รวมถึงความเห็นของประชาชน เพื่อนำเสนอและหาทางออกในการบริหารจัดการขยะล้นเมืองต่อไป

การบริหารจัดการขยะ ถึงเวลาคัดแยกขยะแบบจริงจัง

การบริหารจัดการขยะในกรุงเทพมหานครซึ่งกำลังเผชิญปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นและการคัดแยกขยะที่ยังคงขาดประสิทธิภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร นโยบายภาครัฐ และความเห็นของประชาชนที่เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ ดังนี้

1) สถานการณ์ขยะกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย มีการแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 50 เขต 154 แขวง โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 1,568,737 ตารางกิโลเมตร มีประชากรตามทะเบียนราษฎร ปีงบประมาณ 2567 จำนวน 64,747,872 คน และมีประชากรแฝง 5,476,145 คน (ข้อมูลสถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร 2567) อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกด้านของประเทศไทยโดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีด้านบรรจภัณฑ์ ที่จากเดิมเคยใช้วัสดุธรรมชาติมาห่ออาหารปรับเปลี่ยนมาเป็นกล่องโฟม กระดาษ และพลาสติก ซึ่งเมื่อสิ่งต่างๆ เหล่านั้นหมดประโยชน์การใช้งาน ก็จะถูกทิ้งกลายเป็นขยะมูลฝอย กลายเป็นภาระต่อหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดเก็บและกำจัด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่มาจากครัวเรือนหรือชุมชนที่ดี เพื่อคุณภาพของการใช้ชีวิตอยู่อาศัยที่ดีและสิ่งแวดล้อมที่ดี

การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานครนั้น มีสำนักงานจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของเสียอันตรายและสิ่งปฏิกูล ทำหน้าที่วิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาระบบการจัดการมูลฝอย ของเสียอันตราย และสิ่งปฏิกูล ทำการตรวจสอบผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงวิธิดำเนินการ การควบคุมและการบริหารจัดการของเสียอันตรายทั้งการจัดเก็บ การขนส่ง และการกำจัด รวมทั้งการพัฒนามาตรการและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการ การดำเนินการเก็บขนมูลฝอยทั่วไปจากตลาด สถานที่สำคัญ มูลฝอยในแม่น้ำเจ้าพระยา มูลฝอยจากเรือท่องเที่ยว เรือสินค้า และเก็บขนมูลฝอยที่ไม่อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของสำนักงานเขต การขนถ่ายสิ่งปฏิกูล ไขมัน และน้ำมัน รวมถึงการควบคุมการบำบัดไขมันและสิ่งปฏิกูล การตรวจสอบและควบคุมคุณภาพน้ำทิ้งจากการบำบัดสิ่งปฏิกูล การนำกากตะกอนไขมันและสิ่งปฏิกูลไปใช้ประโยชน์อื่นๆ การควบคุมดูแลรถสุราเคลื่อนที่และสุราชั่วคราว การสนับสนุนการปฏิบัติงานเก็บขนมูลฝอยเร่งด่วน การกวาดล้างถนนสายหลักและสะพานลอยรถยนต์ข้าม การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขนมูลฝอย ค่าตอบแทนรถสุราเคลื่อนที่และสุราชั่วคราว โดยมีการแบ่งงานภายในส่วนราชการดังนี้ คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา กลุ่มงานบริการวิชาการ ส่วนบริการจัดการมูลฝอย ฝ่ายบริการรักษาความสะอาด ฝ่ายเก็บขนมูลฝอย ส่วนบริการจัดการสิ่งปฏิกูล ฝ่ายขนถ่ายสิ่งปฏิกูลและไขมัน ศูนย์กำจัดสิ่งปฏิกูลและไขมันอ่อนนุช ศูนย์กำจัดสิ่งปฏิกูลและไขมันหนองแขม โดยส่วนราชการทั้งหมดดังกล่าวเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการวางแผน ควบคุมและดำเนินงานเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด การกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล (สำนักสิ่งแวดล้อม ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร 2, 2567) โดยใช้งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจใน ปี พ.ศ. 2566 รวม 5,779,199,100 บาท (สำนักงบประมาณ กรุงเทพมหานคร, 2567) ซึ่งงบประมาณดังกล่าวมีแนวโน้มสูงขึ้นต่อเนื่องทุกปี

ทั้งนี้ กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการให้บริการเก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอย โดยปัจจุบันมีโรงกำจัดขยะมูลฝอยอยู่ 3 แห่ง ซึ่งใช้วิธีการกำจัดขยะแบบผสมผสาน ได้แก่ (กรมควบคุมมลพิษ, 2567) โรงกำจัดขยะมูลฝอยหนองแขม หรือโรงขยะหนองแขม มีโครงการที่เปิดใช้งานอยู่ 2 โครงการ คือ 1) เตาเผาขยะเพื่อเปลี่ยนเป็นพลังงานไฟฟ้า มีปริมาณขยะขั้นต่ำที่จะจัดส่ง 300 ตัน/วัน เป็นโครงการที่ผูกพันงบประมาณ 2,140,300,000 บาท ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ปี 2555-2579 ปัจจุบันมีปริมาณขยะที่ส่งให้เฉลี่ย 500 ตัน/วัน 2) โครงการฝังกลบขยะเฉลี่ย 3,000 ตัน/วัน มีระยะเวลาโครงการตั้งแต่ปี 2561-2567 วงเงินงบประมาณ 3,035,340,000 บาท โดยโครงการนี้หมดสัญญาในวันที่ 21



เมษายน 2567 และมีโครงการที่กำลังดำเนินการก่อสร้างอีก 2 โครงการ ได้แก่ โครงการกำจัดขยะมูลฝอยระบบใหม่ โดยเป็นการกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ของเอกชนปริมาณ 1,000 ตัน/วัน ผูกพันงบประมาณ 4,734,700,000 บาท ระยะเวลาดำเนินโครงการตั้งแต่ปี 2561-2585 โดยที่กรุงเทพมหานครจะต้องจัดส่งขยะเป็นระยะเวลา 20 ปี คือปี 2566-2585 และโครงการเตาเผาขยะเพื่อเปลี่ยนเป็นพลังงานไฟฟ้า โดยใช้ขยะที่เหลือตกค้างจากสัญญาฝังกลบอยู่อีกประมาณ 1,000 ตัน/วัน ผูกพันงบประมาณ 5,687,439,670 บาท มีระยะเวลาดำเนินโครงการตั้งแต่ 2561-2586 โดยกรุงเทพมหานครจะต้องจัดส่งขยะเป็นระยะเวลา 20 ปี (2567-2586) และหลังจากหมดสัญญาแล้ว “เตาเผาขยะ” จะตกเป็นทรัพย์สินของกรุงเทพมหานคร

โรงขยะอ่อนนุช ปัจจุบันมีการเปิดโครงการกำจัดขยะอยู่ทั้งสิ้น 4 โครงการ ได้แก่ โรงงานกำจัดขยะเชิงกลชีวภาพ (MBT) สามารถกำจัดขยะได้ 800 ตัน/วัน ระยะเวลาดำเนินโครงการระหว่างปี 2556-2585 ผูกพันงบประมาณ 3,504,000,000 บาท ปัจจุบันอยู่ระหว่างการแก้ไขปรับปรุงให้เป็นไปตามมาตรฐานของกรมโรงงานอุตสาหกรรม โดยได้เคยเปิดให้บริการมาแล้วเมื่อปี 2563 ก่อนทางกรมโรงงานอุตสาหกรรมจะสั่งให้มีการแก้ไขปรับปรุง

โครงการจ้างเอกชนเดินเครื่องจักรกำจัดขยะ 600 ตัน/วัน ระยะเวลาดำเนินโครงการระหว่างปี 2557-2570 จะหมดสัญญาในวันที่ 23 ธันวาคม 2569 ผูกพันงบประมาณ 1,493,580,000 บาท และโครงการจ้างเอกชนเดินเครื่องจักรกำจัดขยะ 1,000 ตัน/วัน ระยะเวลาดำเนินโครงการระหว่างปี 2559-2569 แต่จะหมดสัญญาในวันที่ 30 มิถุนายน 2570 โดยผูกพันงบประมาณ 2,008,960,000 บาท และโครงการจ้างเอกชนกำจัดขยะโดยวิธีฝังกลบขนาด 1,000 ตัน/วัน ระยะเวลาดำเนินโครงการระหว่างปี 2563-2567 จะหมดสัญญาในวันที่ 5 พฤษภาคม 2567 ผูกพันงบประมาณ 1,045,360,000 บาท

ส่วนโครงการกำจัดขยะที่อยู่ระหว่างก่อสร้างหรืออยู่ระหว่างการจัดจ้างที่โรงขยะอ่อนนุช จะมี 3 โครงการด้วยกัน คือ โครงการเตาเผาขยะเพื่อเปลี่ยนเป็นพลังงานไฟฟ้าขนาด 1,000 ตัน/วัน ผูกพันงบประมาณ 5,789,639,670 บาท มีระยะเวลาดำเนินโครงการตั้งแต่ 2561-2686 โดยที่กรุงเทพมหานครจะต้องจัดส่งขยะเป็นระยะเวลา 20 ปี (ปี 2567-2586) และหลังจากหมดสัญญาแล้ว “เตาเผาขยะ” จะตกเป็นทรัพย์สินของกรุงเทพมหานคร โครงการกำจัดขยะมูลฝอยโดยวิธีหมักก๊าซชีวภาพเป็นเชื้อเพลิงขนาด 300 ตัน/วัน ระยะเวลาดำเนินโครงการระหว่างปี 2562-2585 วงเงินผูกพันงบประมาณ 1,423,500,000 บาท ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการขอ “ใบอนุญาต” จากกรมโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อเปิดใช้ และโครงการจ้างเอกชนกำจัดขยะโดยวิธีฝังกลบขนาด 1,000 ตัน/วันระยะที่ 2 ระยะเวลาดำเนินโครงการระหว่างปี 2566-2570 ผูกพันงบประมาณ 1,045,360,000 บาท โดยโครงการนี้อยู่ระหว่างการจัดจ้างในปีงบประมาณ 2566 เพื่อให้มีผู้รับจ้างสามารถรองรับปริมาณขยะจากการฝังกลบในระยะที่ 1 ได้ในทันที นอกจากนี้ยังอยู่ระหว่างการจ้างที่ปรึกษาเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการกำจัดขยะประมาณ 1,000 ตัน/วัน ซึ่งจะต้องมีการลงทุนเพิ่มเติม

โรงขยะสายไหม ปัจจุบันมีการกำจัดขยะอยู่ 2,000 ตัน/วัน แบ่งเป็น 2 โครงการ คือ การกำจัดขยะมูลฝอยระบบใหม่ โดยเป็นการกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ของเอกชนปริมาณ 1,000 ตัน/วัน ผูกพันงบประมาณ 4,741,350,000 บาท ระยะเวลาดำเนินโครงการตั้งแต่ปี 2561-2585 โดยจะนำขยะไปกำจัดที่ อำเภอยะหาญกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี ด้วยการแยกขยะไปรีไซเคิลใช้เป็นเชื้อเพลิง

สำหรับโรงปูนซีเมนต์ (RDF) ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 20% จะนำไปฝังกลบ กับโครงการจ้างเอกชนนำขยะมูลฝอยไปฝังกลบปริมาณ 1,000 ตัน/วัน ผูกพันงบประมาณ 1,042,440,000 บาท ระยะเวลาดำเนินโครงการระหว่างปีงบประมาณ 2563-2568 ซึ่งจะหมดสัญญาจ้างในวันที่ 10 กันยายน 2568 ส่วนโครงการในอนาคตของโรงขยะสายใหม่ก็คือ โครงการเตาเผาขยะเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าขนาด 1,000 ตัน/วัน ซึ่งอยู่ระหว่างการขออนุมัติงบประมาณในงบประมาณปี 2567

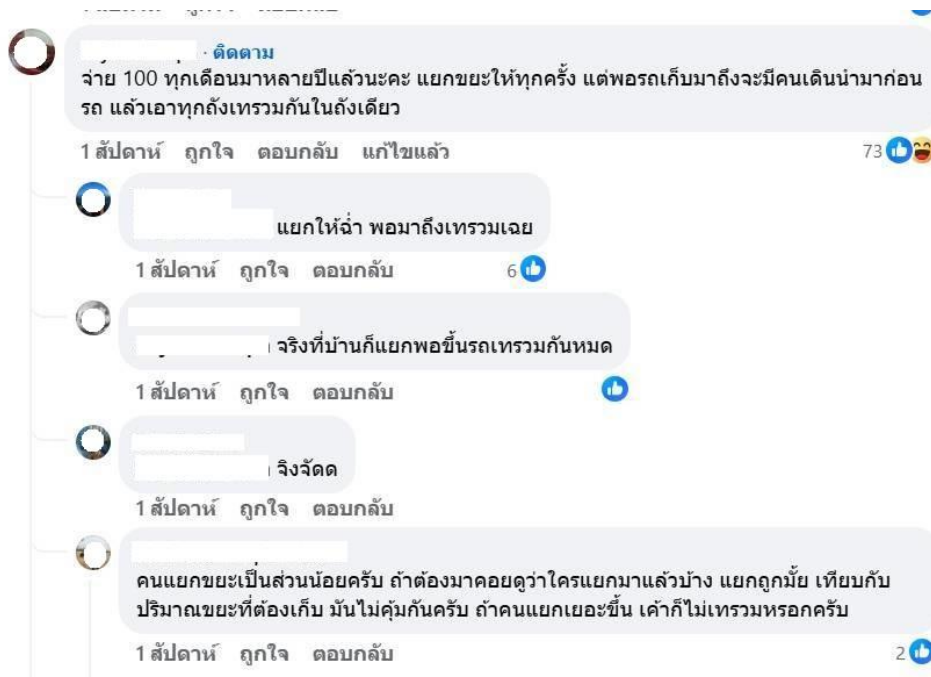
ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการขยะของกรุงเทพมหานครเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการใช้จ่ายงบประมาณที่ไม่จำเป็นของภาครัฐ และเพิ่มประสิทธิผลของการบริหารงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน มีกระบวนการรองรับการดำเนินงานที่เป็นระบบ มุ่งสู่การแก้ปัญหาเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ จึงได้ศึกษาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการจัดเก็บขยะมูลฝอยในกรุงเทพมหานคร รวมถึงพฤติกรรมกาทิ้งขยะของครัวเรือนในกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร ต่อไป

2) ความท้าทายของข้อจำกัด การบริหารจัดการขยะในกรุงเทพมหานคร

สภากรุงเทพมหานคร มีมติผ่านร่างข้อบัญญัติใหม่ ปรับเพิ่มค่าธรรมเนียมเก็บขยะสำหรับบ้านที่ไม่คัดแยกขยะ เป็นเดือนละ 60 บาท เริ่มบังคับใช้ในอีก 180 วัน “วันที่ 30 ตุลาคม 2567 ที่ประชุมสภากรุงเทพมหานคร เห็นชอบด้วยคะแนนเสียง 34 เสียง ให้ กรุงเทพมหานครจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะ โดยผู้ใดเห็นชอบครั้งนี้ เป็นการแก้ไขข้อบัญญัติให้บ้านที่แยกขยะจะเสียค่าธรรมเนียม 20 บาทต่อเดือน ส่วนบ้านที่ไม่แยกขยะจะเสียค่าธรรมเนียม 60 บาทต่อเดือน ซึ่งภายหลังจากลงทะเลียนและเจ้าหน้าที่ตรวจสอบว่ามีการแยกขยะจริง จะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราเดิม 20 บาท โดยนายจักกพันธุ์ ผิวงาม รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร กล่าวว่า ปัจจุบันกรุงเทพมหานครต้องรับภาระจัดการขยะในปริมาณสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในแต่ละวันต้องจัดการขยะเฉลี่ยหลายพันตัน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะอยู่ที่ 2,300 บาทต่อตัน เมื่อปริมาณขยะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอด การแยกขยะจึงเป็นอีกแนวทางสำคัญที่จะช่วยลดภาระในด้านการจัดการขยะ โดยจะมีผลบังคับใช้ในอีก 180 วัน

ทั้งนี้ การปรับอัตราค่าธรรมเนียมดังกล่าวเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดการทิ้งและคัดแยกขยะอย่างจริงจัง อีกทั้งข้อบัญญัติใหม่มุ่งหวังให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดและการจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับการประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับอัตราค่าธรรมเนียมใหม่และการคัดแยกขยะจะถูกดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยทางกรุงเทพมหานคร จะเปิดให้ประชาชนลงทะเลียนเข้าร่วมโครงการผ่านสมาร์ตโฟนในแอปพลิเคชัน BKK ของกรุงเทพมหานคร หรือ วอล์กอินมาที่ฝ่ายรักษาความสะอาด ณ ที่สำนักงานเขตทั้ง 50 เขต” (สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2567)

หลังจากข่าวสภากรุงเทพมหานคร มีมติผ่านร่างข้อบัญญัติใหม่ ปรับเพิ่มค่าธรรมเนียมการจัดเก็บขยะสำหรับบ้านที่ไม่คัดแยกขยะ เป็นเดือนละ 60 บาท เริ่มบังคับใช้ในอีก 180 วัน กระแสสังคมในโซเชียลมีเดียได้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์เป็นจำนวนมาก โดยได้นำข้อความวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าวบางส่วนมาแสดงในรูปภาพประกอบ 2



ที่มา: สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2567

รูปที่ 2 กระแสสังคมในโซเชียลมีเดีย กรณีแยกขยะในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

หากกล่าวถึงแนวคิดรักษ์โลกและการคัดแยกขยะในประเทศไทยโดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จะสังเกตได้ว่าเริ่มมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยตามอาคารสถานที่ต่างๆ เช่น อาคารตามสถานที่ราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล ตลอดจนอาคารสำนักงานเอกชนหลายแห่ง มีการนำภาชนะใส่ขยะเป็นสีแยกตามประเภทขยะมาตั้งไว้รองรับการทิ้งขยะ เพื่อเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี แสดงออกถึงความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมและรับผิดชอบต่อสังคมของเจ้าของสถานที่ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ยังเป็นการสร้างตัวอย่างที่ดีให้แก่ประชาชนในสังคมที่ได้พบเห็น อีกทั้งยังเป็นการลดภาระกรุงเทพมหานครในการกำจัดขยะได้ในทางอ้อมอีกทางหนึ่งด้วย

หากพิจารณาข้อความจากการวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมโซเชียลเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะของกรุงเทพมหานคร ก็จะพบว่า ภาคครัวเรือนส่วนหนึ่งก็มีการคัดแยกขยะภายในของครัวเรือนของตนเองเช่นกัน แต่สาเหตุที่การบริหารจัดการขยะของกรุงเทพมหานครอาจไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรนั้นเกี่ยวข้องกับวิธีการจัดเก็บและกำจัดขยะของกรุงเทพมหานครเอง ที่ยังไม่สามารถรองรับนโยบายและแผนงานที่ต้องการให้มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งได้ ทั้งนี้เนื่องจากกรุงเทพมหานครยังคงใช้วิธีการจัดเก็บขยะรูปแบบเดิม ไม่มีระบบการจัดเก็บ การรวบรวมและการกำจัดขยะมูลฝอยแยกประเภทที่ชัดเจน กรุงเทพมหานครจึงจำเป็นต้องเริ่มสร้างแผนงานและดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมในการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง

3) ตัวอย่างการบริหารจัดการขยะ ประเทศสิงคโปร์

เหตุผลที่ทำให้ประเทศสิงคโปร์มีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการจัดวางยุทธศาสตร์ไว้อย่างเป็นรูปธรรม มีการกำหนดเป้าหมายไว้ว่าในอนาคตประเทศสิงคโปร์จะต้องเป็นเมืองที่ปราศจากขยะ โดยเห็นถึงความสำคัญของ “ประชาชน” รัฐบาลจึงขอความร่วมมือจากภาคประชาชนในการจัดเก็บและคัดแยกขยะตั้งแต่ในครัวเรือน กำหนดการทิ้งขยะให้เป็นเวลาและเสียค่าธรรมเนียมในการจัดการขยะให้กับทางรัฐบาล ซึ่งเป็นอีกหนึ่งวิธีในการสร้างวินัยให้เกิดขึ้นและปลูกฝังจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาของขยะมูลฝอย

แผนดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในอีก 10 ปีข้างหน้า ที่กำหนดให้ประเทศสิงคโปร์ต้องเป็นเมืองที่ปราศจากขยะ มีดังนี้ 1) ขอความร่วมมือจากภาคประชาชนในการจัดเก็บและคัดแยกขยะ 2) รมรณรงค์ให้ใช้วัสดุรีไซเคิล 3) ขอความร่วมมือจากภาคเอกชนผลิตภัณฑ์รีไซเคิลได้ทั้งหมด และ 4) ประชาชนทุกคนจะต้องทิ้งขยะให้เป็นเวลาเพราะจะมีการจัดเก็บขยะ 1 ครั้งต่อ 2 สัปดาห์ ซึ่งแผนงานดังกล่าวเกิดจากการที่ประเทศสิงคโปร์เป็นเกาะเล็กๆ มีพื้นที่จำกัด การกำจัดขยะด้วยการฝังกลบที่ต้องใช้พื้นที่มากๆ ไม่ใช่ทางเลือกที่ดี การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศสิงคโปร์ จึงครอบคลุมตั้งแต่การเกิดขยะมูลฝอย การรีไซเคิล และการกำจัด โดยเน้นการลดปริมาณของขยะมูลฝอยและการเพิ่มปริมาณการรีไซเคิลให้มากที่สุด ซึ่งเป้าหมาย คือ เพิ่มอัตราการรีไซเคิลขยะมูลฝอยทั้งหมดเป็น 60% ส่วนขยะมูลฝอยประเภทใดที่ไม่สามารถนำมารีไซเคิลได้จะถูกเผาให้เป็นแก๊สที่โรงงานกำจัดขยะ Waste to Energy (WTE) ด้วยระบบการควบคุมมลพิษอย่างดี ซึ่งปัจจุบันสิงคโปร์มีเตาเผาขยะเพื่อผลิตไฟฟ้าจำนวน 4 แห่ง คือ เตาเผา Tuas เตาเผา Tuas ตอนใต้ เตาเผา Senoko และเตาเผา Keppel Seghers Tuas (KSTP) โดยทั้งหมดเป็นโรงไฟฟ้าขยะทั้งสิ้น ส่วนแก๊สที่เหลือจากการเผาจะถูกขนส่งไปยังสถานีขนถ่าย Tuas Marine Transfer Station (TMTS) เพื่อนำเศษแก๊สไปถมต่อเป็นเกาะ Semakau ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางใต้ของเกาะสิงคโปร์ประมาณ 8 กิโลเมตร เพื่อเชื่อมเกาะ Pulau Semakau และ Pulau Sakeng ที่มีอยู่ตามธรรมชาติเข้าด้วยกัน แล้วกั้นบริเวณรอบๆ ด้วยเขื่อนหิน และมีถนนให้รถบรรทุกวิ่งขนถ่ายและเศษที่เหลือจากการเผาไปยังจุดถม โดยส่วนด้านล่างของหลุมฝังกลบรองด้วยวัสดุสังเคราะห์ เพื่อป้องกันการปนเปื้อนกับน้ำทะเล และพื้นที่ส่วนใดที่ถมเต็มแล้วก็จะถูกปิดทับด้วยดินธรรมชาติ แล้วพัฒนาเป็นป่าโกงกาง ปลูกหญ้าทะเล ดอกไม้ทะเล รวมถึงปะการัง จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติที่สวยงาม (Kapook, 2567)

โดยสิ่งที่ได้เรียนรู้จากตัวอย่างการบริหารจัดการขยะของประเทศสิงคโปร์นั้น คือ การเรียนรู้ถึงความสำเร็จและต้นแบบที่ดี ว่าสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการขยะ คือ การคิดและวางแผนการบริหารจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การส่งเสริมให้เกิดการคัดแยกขยะที่ต้นกำเนิด (ครัวเรือน โรงงาน สถานที่ทำงาน) การจัดเก็บ การรวบรวม การขนส่ง และการกำจัด รวมถึงการสร้างโครงการเพื่อมารองรับการจัดขยะในปลายสุดของกระบวนการบริหารจัดการขยะ อย่างไรก็ตาม แผนการดำเนินการดังกล่าวยังคงให้ความสำคัญเน้นที่ “ประชาชน” รวมถึงภาคเอกชนในการวางแผนและสร้างระบบบริหารจัดการขยะของประเทศตั้งแต่ต้นทาง โดยประชาชนทุกคนเป็นส่วนสำคัญในขั้นตอนการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง คือ ก่อนทิ้ง เนื่องจากจะช่วยสนับสนุนและลดภาระการจัดการขยะที่ปลายทางได้

4) ข้อเสนอแนะ: ถึงเวลาคัดแยกขยะอย่างจริงจัง



กรุงเทพมหานครพยายามพัฒนาระบบบริหารจัดการขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นน้ำ โดยการปรับเพิ่มค่าธรรมเนียมเก็บขยะใหม่ที่จะมีผลในระยะเวลาอันใกล้ โดยคิดค่าธรรมเนียมเก็บขยะสำหรับบ้านที่คัดแยกขยะและบ้านที่ไม่คัดแยกขยะในอัตราที่แตกต่างกันเพื่อเสริมสร้างให้เกิดการตระหนักรู้และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนให้มีการผลิตขยะมูลฝอยให้น้อยที่สุดโดยเริ่มจากการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง และเปิดให้ประชาชนลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการผ่านสมาร์ทโฟนในแอปพลิเคชัน BKK ของกรุงเทพมหานคร หรือเข้าไปติดต่อที่ฝ่ายรักษาความสะอาด ณ สำนักงานเขตทั้ง 50 เขต ซึ่งผู้บริหารกรุงเทพมหานครแจ้งว่าจะมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้ทราบอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารจัดการขยะของกรุงเทพมหานครเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้ศึกษาจึงได้ขอเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

4.1 การจูงใจให้เกิดการคัดแยกขยะก่อนทิ้งโดยกำหนดค่าธรรมเนียมเก็บขยะที่ต่างกันสำหรับบ้านที่คัดแยกขยะและบ้านที่ไม่คัดแยกขยะเป็นการเริ่มต้นนโยบายที่ดี แต่นโยบายดังกล่าวจะสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดการคัดแยกขยะก่อนทิ้งได้มากเพียงใด คงต้องขึ้นอยู่กับแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้เกิดการคัดแยกขยะ ที่จะต้องมารองรับอีกมากพอสมควร ทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อและช่องทางต่างๆ ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ง่าย การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ การปรับเปลี่ยนวิธีการจัดเก็บขยะของกรุงเทพมหานครซึ่งอาจรวมถึงช่องทางในการรับขยะจากครัวเรือน ปรับปรุงจุดรับขยะ และช่วงเวลาในการเก็บขยะที่ชัดเจน เป็นต้น

4.2 การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารควรเน้นแนวทางการส่งข้อมูลข่าวสารให้ถึงตัวประชาชนมากขึ้น ไม่เน้นเพียงช่องทางที่ให้ประชาชนต้องเป็นผู้เข้าหาข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนอกจากจะเป็นข้อมูลเพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงประโยชน์ของการคัดแยกขยะ การสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม และข้อมูลคู่มือวิธีการในการคัดแยกขยะแล้ว ควรมีข้อมูลข่าวสารที่เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงแผนการ การดำเนินงาน การใช้งบประมาณ ความสำเร็จที่ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง และประโยชน์ที่ประชาชนและสังคมชาวกรุงเทพมหานครจะได้รับ เพื่อสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชนกับกรุงเทพมหานครในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย

4.3 ขั้นตอนและวิธีการจัดเก็บขยะของกรุงเทพมหานครซึ่งยังคงเป็นรูปแบบการเก็บและเทรวมขยะรวมกันอยู่ในปัจจุบันนั้น อาจต้องเริ่มจากการรณรงค์ให้ใช้ถุงขยะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และปรับลักษณะรถเก็บขยะให้จัดเก็บขยะโดยไม่รับขยะที่ไม่ใส่ถุงขยะเป็นการเฉพาะ โดยกรุงเทพมหานครอาจหาแนวทางการให้รางวัลสำหรับบ้านที่ทิ้งขยะโดยใช้ถุงขยะควบคู่ไปกับนโยบายค่าธรรมเนียมการคัดแยกขยะได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านความสะอาด ความสะดวกในการนำขยะไปเข้าสู่กระบวนการกำจัด และปลอดภัยจากเชื้อโรค

4.4 การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีวินัยในการคัดแยกขยะที่จุดรับขยะ ก็ควรส่งเสริมให้มีการเริ่มใช้เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกับชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น บ้านจัดสรร และคอนโดมิเนียม เช่น การใช้ตู้รับขยะอัตโนมัติที่สามารถแยกขยะได้ตามประเภทของขยะ โดยใช้ key card ในการทิ้งขยะลงตู้ ซึ่งจะเก็บข้อมูลบ้านหรือเลขห้องที่นำขยะมาทิ้ง เวลาที่นำขยะมาทิ้ง ขยะที่

ทั้งถูกต้องตามประเภทที่ทิ้งหรือไม่ และอาจมีกล่องบันทึกภาพตอนทิ้งขยะติดอยู่ที่ตู้รับขยะอัตโนมัติดังกล่าวด้วย โดยเทคโนโลยีดังกล่าวมีการนำมาใช้ในบางประเทศของทวีปยุโรป

4.5 กรุงเทพมหานครอาจจัดบริการเสริมให้แก่ครัวเรือน อาคาร หรือชุมชน ที่คัดแยกขยะประเภทรีไซเคิลไว้ แต่ติดปัญหาเรื่องปริมาณที่มีไม่มากหรือการนำไปจำหน่ายเองไม่สะดวก ได้รับการอำนวยความสะดวกในการช่วยนำขยะรีไซเคิลไปจำหน่ายหรือใช้แลกกับสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้าได้

อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนทุกอย่างอาจต้องใช้เวลา การรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนเริ่มทำการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง คงไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ด้วยนโยบายใดเพียงหนึ่งเดียว แต่ควรมีแผนการจูงใจในหลากหลายมิติเพื่อสร้างให้เกิดความต้องการที่จะกระทำหรือให้ความร่วมมือโดยสมัครใจ ประกอบกับภาครัฐเองโดยในที่นี้ที่กล่าวถึงคือกรุงเทพมหานคร ควรจัดสรรทรัพยากรและวิธีการสนับสนุนรองรับการดำเนินการคัดแยกขยะของประชาชนที่มาจากต้นทางให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินการจากประชาชนในการคัดแยกขยะ เกิดประโยชน์ทั้งต่อภาคครัวเรือนเองและต่อสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง จึงถึงเวลาแล้วที่ทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญกับการคัดแยกขยะอย่างจริงจัง

สรุป

ปัญหาการบริหารจัดการขยะของกรุงเทพมหานคร ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปริมาณขยะมูลฝอยที่มีเป็นจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรในพื้นที่ที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่การเกิดวิกฤติโควิด ส่งผลให้งบประมาณที่ถูกใช้สำหรับการบริหารจัดการขยะเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ในขณะที่แนวทางที่จะทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยลดน้อยลง และแนวทางรักษาสิ่งแวดล้อม ยังคงไม่สอดคล้องกับกระบวนการบริหารจัดการขยะและมาตรการกระตุ้นให้มีการคัดแยกขยะของกรุงเทพมหานครได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาคือการขาดโครงสร้างพื้นฐานในการคัดแยกขยะ ขาดระบบการจัดการที่สนับสนุนการคัดแยกขยะตั้งแต่วิธีการจัดเก็บจนถึงการกำจัดขยะ และขาดการประชาสัมพันธ์ที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น การให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ การพัฒนาเทคโนโลยีในการจัดการขยะ ควบคู่การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจดังเช่นค่าธรรมเนียมเก็บขยะใหม่ที่มีอัตราต่ำกว่าเมื่อมีการคัดแยกขยะ จึงควรได้รับการดำเนินการอย่างต่อเนื่องส่งเสริมให้มีการคัดแยกขยะอย่างจริงจัง เพื่อการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืนและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2567). ทะเบียนราษฎร ปี พ.ศ. 2566. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://stat.bora.dopa.go.th/StatMIS/#/ReportStat/1>
- กรมควบคุมมลพิษ. (2567). คู่มือประชาชน การคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธีและเพิ่มมูลค่า. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 5 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.pcd.go.th/publication/5043/>



- กรมควบคุมมลพิษ. (2567). รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2566. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://www.pcd.go.th/publication/31985/>
- สำนักข่าวไทยพีบีเอส. (2567). ข่าวสภากรุงเทพมหานคร มีมติผ่านร่างข้อบัญญัติใหม่. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/345821>.
- สำนักงานงบประมาณกรุงเทพมหานคร. (2567). งบประมาณการบริหารจัดการขยะประจำปี 2566. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2567 จากสำนักงานงบประมาณกรุงเทพมหานคร <https://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER9/DRAWER021/GENERAL/DATA/0002/00002271.PDF>
- สำนักสิ่งแวดล้อม ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร 2. (2567). โรงกำจัดขยะมูลฝอย. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2567 จาก สำนักสิ่งแวดล้อม ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร 2 <https://webportal.bangkok.go.th/environmentbma>
- Kapook. (2567). ท้องแต่นสิงคโปร์ ตัวอย่างเมืองสะอาด กับการเปลี่ยนขยะเป็นพลังงาน. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://erc.kapook.com/article20.php>.
- The Electric Playground. (2564). “ขยะ” ตัวการโลกร้อนที่ไม่ควรมองข้าม. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 5 ธันวาคม 2567 จาก <https://electricplayground.ni-a.or.th/innovator-detail?id=371>



การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 Management of Educational Resources of Buddhist Schools According to the Principles of Seven Sappayas

พระมหาชัยชนะ พุทฺธเมธี (กิริมย์)

Phramaha Chaichana Buddhamedhi (Kirum)

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, MCU

Corresponding author, e-mail: phramhachaychnakiramy@gmail.com

Received December 12, 2024; Revised January 28, 2025; Accepted: February 3, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 ด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยครอบคลุมการจัดการทรัพยากร 5 ด้าน ได้แก่ บุคลากร การเงิน อาคารสถานที่ หลักสูตร และสารสนเทศ การบริหารจัดการที่ดี ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และประโยชน์สูงสุด ควบคู่กับการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 7 เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การจัดหาสถานที่ อาคารเรียน และอุปกรณ์ที่เหมาะสม การดูแลสุขภาพ โภชนาการ และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี การดำเนินการดังกล่าว จะช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมบรรลุเป้าหมาย และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารทรัพยากรการศึกษา; โรงเรียนพระปริยัติธรรม; หลักสัปปายะ 7

Abstract

This article has objectives to study management of educational resources of Buddhist schools according to the principles of 7 Sappaya. In this article, I collected data through engaging book and relevant research. The management of educational resources in Buddhist schools plays a crucial role in enhancing the quality of education. This involves managing five key resources: personnel, finance, facilities, curriculum, and information. Effective management necessitates considering efficiency, transparency, and maximizing benefits. It should also incorporate the seven Sappaya principles to create a conducive learning environment. This includes providing suitable locations, classrooms, and equipment, as well as promoting health, nutrition, and positive interactions. Such efforts will contribute to achieving



educational goals and fostering sustainable development of learners in Buddhist education.

Keywords: Educational Resource Management; Buddhist School; 7 Sappaya

บทนำ

โรงเรียนทุกแห่งย่อมปรารถนาให้นักเรียนของตนมีความสุขทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนทุกซอกหรือสุขที่บ้าน บางครั้งโรงเรียนก็ไม่สามารถเข้าไปช่วยผ่อนคลายเป็นได้แต่ทุกซอกหรือสุขที่โรงเรียนน่าจะเป็นความรับผิดชอบของทุกฝ่ายในโรงเรียนการจัดบรรยากาศและสถานที่ที่ดีของโรงเรียนจะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ได้ โรงเรียนที่สะอาด สดชื่น ร่มรื่น เรียบง่าย สงบ แจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุอาคารสถานที่ที่ได้รับการดูแลมีความเป็นปัจจุบันพร้อมที่จะให้ครูและผู้บริหารได้ใช้ตลอดเวลาจะทำให้ครูและผู้บริหารได้รับอิทธิพลทำให้เป็นคละเอียดอ่อนใจแจ่มใส รักสวรั้งาม รักความสะอาด รักษาความสงบ เรียบง่าย ทำให้เข้าใจตนเองและผู้อื่นไปด้วย (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2546) การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้เรียน และสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของผู้ปกครองได้และการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

การศึกษาพระปริยัติธรรมมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นสถานศึกษาที่บ่มเพาะกุลบุตรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะที่ดี และเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป การบริหารทรัพยากรการศึกษาจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมบรรลุเป้าหมาย

ทรัพยากรการศึกษา หมายถึง สิ่งที่เป็นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรทางกายภาพทรัพยากรหลักสูตร และทรัพยากรสารสนเทศ การบริหารทรัพยากรการศึกษา จึงครอบคลุมการวางแผนการจัดองค์กร การจัดหา การพัฒนา การใช้ การบำรุงรักษา และการประเมินผล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน

หลักสัปปายะ เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงสภาวะที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารทรัพยากรการศึกษา ให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความยั่งยืน โดยหลักสัปปายะทั้ง 7 ประการ ประกอบด้วย 1) อาวาสสัปปายะ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม เช่น สถานที่ตั้งของโรงเรียน อาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องสมุด อุปกรณ์การเรียน และสื่อการสอน 2) โคจรสัปปายะ การเดินทางที่สะดวก ปลอดภัย ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน 3) ภัตตสัปปายะ การมีภัตตาคารที่ดี คอยส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง 4) บุคคลสัปปายะ การอยู่ร่วมกับบุคคลที่เหมาะสม มีศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี 5) โภชนสัปปายะ การได้รับอาหารที่เหมาะสม มีประโยชน์ต่อสุขภาพ 6) อุตสัปปายะ สภาพอากาศที่เหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) อิริยาปถสัปปายะ การมีอิริยาบถที่เหมาะสม ส่งผลดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต

การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลักสัปปายะ จึงเป็นการนำหลักธรรม มาประยุกต์ใช้ในการวางแผน การจัดองค์กร การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อพัฒนาทรัพยากรทุกด้าน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ ตัวอย่างเช่น การจัดหาสถานที่ตั้งโรงเรียนที่เงียบสงบ ห่างไกลจากสิ่งรบกวน การออกแบบอาคารเรียนให้มีแสงสว่าง อากาศถ่ายเทสะดวก การจัดหาอุปกรณ์ และสื่อการสอนที่ทันสมัย การคัดเลือกครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น เป็นกันเอง การจัดหาอาหารที่ถูกต้องสุภาพ และมีประโยชน์ ล้วนเป็นการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดี และเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้สูงสุดสอดคล้องกับ พระมหานิมิตต์ ปณฺธิตเสวี (อุดม) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยประยุกต์ใช้หลักสัปปายะธรรม” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยประยุกต์ใช้หลักสัปปายะธรรม มีกิจกรรมที่เหมาะสม ได้แก่ 1) ด้านบุคคลสัปปายะ มี 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรม 1 พระ 1 หุ่น 1 วัด กิจกรรมหนองคาย กิจกรรมสามเณรศีลวีรโรงเรียน 2) ด้านธัมมสัปปายะ มี 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมโอวาทธรรมกำลังใจ กิจกรรมต้นไม้สอนธรรม กิจกรรมมารยาทศีลระเกะ หลังการจัดกิจกรรม 3) ด้านอาวาสสัปปายะ มี 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมป้ายสารสนเทศ กิจกรรมธรรมภาคปฏิบัติ การกิจกรรมปลูกต้นไม้ให้ออกซิเจน 4) ด้านอาหารสัปปายะ มี 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมตุ๋นสามัญประจำวัด กิจกรรมพิจารณาก่อนฉัน กิจกรรมล้างจานตามวาระ บุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละด้าน คือ ด้านบุคคลสัปปายะ ด้านธัมมสัปปายะ ด้านอาวาสสัปปายะ และด้านอาหารสัปปายะ มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมที่ใช้อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมกิจกรรมที่พบว่า ความพึงพอใจในระดับน้อยถึงปานกลาง (พระมหานิมิตต์ ปณฺธิตเสวี (อุดม), 2555)

การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ต้องคำนึงถึงบริบทของสังคม วัฒนธรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และสามารถผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรม เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไป

การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม

โลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านวัตถุมิการพัฒนาสร้างสรรค์เทคโนโลยีใหม่ๆ ขึ้นมามากมาย จำเป็นอย่างยิ่งที่การจัดการศึกษาในโรงเรียนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ซึ่งปัจจุบันทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยเป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยปรับประยุกต์ให้เข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยพัฒนาสู่สากลบนพื้นฐานของความเป็นไทย เพื่อให้คนมีชีวิตที่ดีงาม เก่งและมีความสุข ให้สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญา สังคมแห่งการเรียนรู้สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรภายใต้การบริหารจัดการที่ดี มุ่งเน้นให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการให้มากที่สุดในการขับเคลื่อน



ไปสู่เป้าหมาย โรงเรียนพระปริยัติธรรมจึงจำเป็นต้องมีทรัพยากรทางการศึกษาที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพ โดยผู้เขียนขอเสนอประเด็น

1. ความหมายของทรัพยากรทางการศึกษา

ทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลาง ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของคน วัสดุ เงินหรืออื่นๆที่จะเป็นเครื่องช่วยในการดำเนินงานขององค์กรสำเร็จได้

ทรัพยากรในการบริหาร ที่สำคัญคือ 4 Ms ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) และ การจัดการ (Management)

ทรัพยากรการศึกษา ก็คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) และ การจัดการ (Management) ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา

การบริหารทรัพยากรการศึกษาคือการพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่สถานศึกษา

2. ขอบข่ายของการบริหารทรัพยากรการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กล่าวถึง การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2547-2553 โดยเน้นการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาด้วยการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2544)

รุ่ง แก้วแดง กล่าวถึงการระดมสรรพกำลังทุกส่วนในสังคมเพื่อ การจัดการศึกษา ทุกส่วนของสังคมทั้งครอบครัว ชุมชน รัฐ เอกชน องค์กรชุมชน สื่อมวลชนจะต้องตระหนักสำนึกรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการศึกษาทุกขั้นตอนแทนการผลักภาระให้เป็นความรับผิดชอบของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่รัฐต้องมีเจตจำนงที่แน่วแน่และจริงจัง (รุ่ง แก้วแดง, 2546) เพราะการศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสติปัญญาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติโดยส่วนรวม ในขณะที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ได้ระบุว่าการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินี้ หมวด 1 มาตรา 9(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา หมวด 7 มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าว มาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการจัดการศึกษา มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สินจากทั้งของรัฐ

3. ความสำคัญของทรัพยากรการศึกษา

1) ทำให้สถานศึกษาดำเนินการเรียนการสอนหรือพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และได้ผลตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

2) เป็นการช่วยส่งเสริมงานวิชาการให้มีคุณภาพ

3) เป็นการช่วยส่งเสริมการดำเนินงานด้านอื่นๆ ในสถานศึกษา

4) เป็นตัวกลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรมของสถานศึกษาดำเนินไปได้

5) มีบทบาทต่อกิจกรรมหรือการดำเนินการกิจของสถานศึกษาทั้งด้านของปริมาณและคุณภาพ

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ อยู่มากโดยเฉพาะด้านคุณภาพผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตหลักของสถานศึกษาอันมีที่มาจากสาเหตุต่างๆ เช่นความขาดแคลนปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นวัสดุ ครุภัณฑ์ สื่อการเรียนการสอน และแหล่งเรียนรู้ ทำให้ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนแต่ละสถานศึกษามีความแตกต่างกันตามปัจจัยข้างต้นจึงทำให้คุณภาพของผู้เรียนไม่สอดคล้องกับบทบาทในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ต้องการจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝัง จิตสำนึกที่ดีงาม โดยมีแนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาดังนี้

4. แนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา

สำหรับแนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาพอสรุปได้ดังต่อไปนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ได้ให้แนวทางในการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 8 ตั้งแต่มาตราที่ 58 – 62 ไว้ดังนี้ มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา ดังนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อ การศึกษาได้ตามความเหมาะสมทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็นทั้งนี้ให้รัฐและองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุนการอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี

ในปัจจุบันการปฏิรูปการศึกษาของไทยยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งสามารถสังเกตได้จากนักเรียนยังต้องเรียนพิเศษครูยังต้องได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถอีกมากผู้บริหารสถานศึกษาไม่สามารถบริหารจัดการศึกษาในส่วนที่ตนต้องรับผิดชอบได้อย่างเต็มที่ภาคประชาชนไม่มีความเข้มแข็ง ไม่รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนทำให้ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในความรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการศึกษาในชุมชนของตนเอง

ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาจะสำเร็จได้ต้องมุ่งเน้นปฏิรูปใน 4 ด้าน คือ 1) ปฏิรูปด้านสถานศึกษา 2) ปฏิรูปครู 3) ปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนและ 4) ปฏิรูประบบการบริหารจัดการศึกษาซึ่งการที่จะปฏิรูปทั้ง 4 ด้าน ดังกล่าวนั้น ต้องอาศัยการบริหารจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนมีอิสระในการบริหารจัดการตามหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SchoolBased Management: SBM) ซึ่งเป็นการสร้างรากฐานและความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐานและสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ได้มุ่งเน้นให้มีการบริหารจัดการศึกษาโดยสถานศึกษากระจายอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้



อยู่ใกล้ชิดเด็ก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้ปกครอง และชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการศึกษาทำให้สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหารงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณด้านการบริหารบุคคล และบริหารทั่วไปพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในรูปคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งประกอบไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนครู และผู้แทนชุมชน

การบริหารการศึกษาเพื่อให้ได้คุณภาพนั้นต้องอาศัยทรัพยากรทางการศึกษา โดยผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาและสามารถบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายได้ ทรัพยากรทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็น คน เงินวัสดุและการบริหารจัดการล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทั้งสิ้น

โดยสรุปแล้วในการบริหารทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรกายภาพหรือทรัพยากรข้อสนเทศก็ตามสิ่งที่ผู้บริหารจะต้องยึดถือเป็นหลักหรือเป็นแนวทางสำคัญ คือความเสมอภาคด้านคุณภาพของทรัพยากร ความมีประสิทธิภาพและความมีประสิทธิภาพขององค์การโดยจะต้องถือหลักสำคัญว่า องค์การหรือหน่วยงานที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีการลงทุนและการลงทุนนั้นจะต้องได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าและความคุ้มค่านั้นอาจจะมีผลในรูปแบบของผลตอบแทนที่วัดได้หรือที่วัดไม่ได้ก็ได้เช่น ความมีเกียรติ ความมีชื่อเสียงและการยอมรับ

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าถ้าจะให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงต้องให้ความสนใจในการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาและระบบบริหารทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษามากขึ้นเพราะเป็นแนวทางสำคัญอันจะนำองค์กรทางการศึกษาไปสู่จุดมุ่งหมายอย่างแท้จริง

5. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

- 1) การกำหนดนโยบาย และแผนของสถานศึกษา โดยจัดให้มีการทำแผนงานของสถานศึกษาของตนขึ้น เพื่อจะได้ทราบว่าจะต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง
- 2) กำหนดทรัพยากรที่ต้องการ โดยรวบรวมความต้องการด้านทรัพยากรจากแผนงาน มีการจำแนกเป็นหมวดหมู่ที่ต้องการอย่างชัดเจน
- 3) การแสวงหาทรัพยากร โดยแสวงหาจากแหล่งทรัพยากรต่างๆ เช่น งบประมาณ เงินรายได้ เงินบริจาค ทรัพยากรจากชุมชน
- 4) การจัดสรรทรัพยากร โดยจัดเรียงลำดับความสำคัญ หรือความพร้อมของโครงการที่จะทำ
- 5) การใช้ทรัพยากร โดยมีการวางแผนการใช้ เช่นจะใช้กระดาษในกิจกรรมใด เพื่อมิให้เก็บไว้โดยเปล่าประโยชน์ และควบคุมการใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ
- 6) การประเมินการใช้ เช่นประเมินผลประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความเพียงพอ ปัญหาและอุปสรรค (หวน พินธุพันธ์, 2565)

6. การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม

โดยกระทรวงศึกษาธิการได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยระเบียบโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2534 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยระเบียบโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2535 โดยให้อยู่ในความควบคุมดูแลของกรมการศาสนาเพื่อจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนที่บวชเรียนในพระพุทธศาสนาทำให้คณะสงฆ์ได้

ดำเนินการด้านการศึกษามากขึ้น กรมการศาสนาจึงได้จัดตั้งกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาขึ้นตามภาคต่างๆ เพื่อแบ่งเบาภาระและช่วยควบคุมดูแลกันเอง โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ควบคุมดูแลกันเอง ภาคเหนือตอนบนประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอนและเชียงใหม่ เป็นกลุ่มที่ 8 เรียกชื่อว่า “กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8” โดยมีประธานกลุ่มฯ เป็นหัวหน้าบริหารงานในกลุ่มนั้นๆ และต่อมาปี พ.ศ. 2546 ได้มีการแบ่งส่วนราชการแผ่นดินแยกกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการออกเป็น 2 ส่วน คือ กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยให้กรมการศาสนา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีปี พ.ศ. 2548 มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ได้รับอนุญาตจัดตั้งขึ้นมากกว่า 300 โรงเรียน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้แบ่งเขตกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาใหม่เป็น 14 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีประธานกลุ่มนั้นๆ เป็นผู้ควบคุมดูแลตามพื้นที่นั้นๆ (กรมการศาสนา, 2521)

การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยครอบคลุมทรัพยากรหลายด้าน ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน ทรัพยากรที่สำคัญในการบริหารจัดการ มีดังนี้

- 1) ทรัพยากรบุคคล ประกอบด้วย ครู อาจารย์ พระภิกษุสามเณร เจ้าหน้าที่ กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน การบริหารจัดการบุคคล มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสร้างขวัญกำลังใจ การส่งเสริมความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 2) ทรัพยากรทางการเงิน การบริหารจัดการงบประมาณ รายรับรายจ่าย การจัดหาทุน และการใช้จ่ายเงิน ต้องเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเกิดประโยชน์สูงสุด
- 3) ทรัพยากรทางกายภาพ อาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องสมุด อุปกรณ์การเรียน สื่อการสอน เทคโนโลยี ต้องได้รับการดูแล บำรุงรักษา และพัฒนาให้ทันสมัย เพื่อเอื้อต่อการเรียนการสอน
- 4) ทรัพยากรหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับพระไตรปิฎก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บริบทของสังคม และความต้องการของผู้เรียน
- 5) ทรัพยากรสารสนเทศ การจัดหา รวบรวม และเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ทั้งจากแหล่งภายในและภายนอก เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการ

หลักสัปปายะกับการพัฒนาทรัพยากรการศึกษา

หลักสัปปายะกับการพัฒนาทรัพยากรการศึกษาโดยท่านได้เน้นคำว่า “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นเรื่องของการมองคนเป็นทุน เป็นองค์ประกอบ หรือเป็นปัจจัยที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และทางสังคมเฉพาะอย่างยิ่งที่เด่นชัดมาก คือในทางเศรษฐกิจ โดยอาจจะถือเป็นเพียงปัจจัยในการผลิตอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องพัฒนาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อจุดมุ่งหมายในการสร้างความเจริญเติบโตหรือขยายตัวทางเศรษฐกิจ เริ่มตั้งแต่การเพิ่มผลผลิต (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542) และได้กล่าวถึงความหมายและองค์ประกอบของสัปปายะว่า เป็นสิ่งที่สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกี่ยวข้อง, สิ่งที่เหมาะสม อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อมถอยประกอบด้วยองค์ 7 ประการคือ (พระพรหมาคูณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554)



- 1) อาวาสสัปปายะ ได้แก่ ที่อยู่ที่เหมาะสม สถานที่จัดการเรียนรู้สบายด้วยสิ่งแวดล้อมที่ดี
- 2) โคจรสัปปายะ ได้แก่ ที่หาอาหาร ที่เกี่ยวพันบาทที่เหมาะสม ชุมชนที่เราอยู่นั้นเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่สืบทอดความเป็นอยู่ซึ่งกันและกันมาด้วยความเกื้อกูลด้วยดี สร้างสมความเป็นชุมชนกันมาอย่างตระหนักในความดีงาม
- 3) ภสสัปปายะ ได้แก่ มีหลักสูตรและเนื้อหาการเรียนรู้ที่ดีงามสร้างเสริมวิถีชีวิตที่สุขสงบ สบายหมดทุกข์ การพูดคุยที่เหมาะสมกัน
- 4) บุคคลสัปปายะ ได้แก่ บุคคลที่ถนัดกันเหมาะสม อยู่ร่วมกับบุคคลที่ถึงธรรมผู้ก่อนให้เราเกิดวิญญานแห่งการเรียนรู้และการจัดการชีวิตอย่างสงบงาม
- 5) โภชนสัปปายะ ได้แก่ อาหารที่เหมาะสม มีอาหารทางกายภาพ ชีวภาพสบายพร้อมอุปกรณ์สร้างการเรียนรู้ที่ดี
- 6) คฤตสัปปายะ ได้แก่ ดินฟ้าอากาศ ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม มีบรรยากาศและฤดูกาลในการเรียนรู้ที่สม่ำเสมอ โดยมีความเป็นกลางและความพอเพียง
- 7) อิริยาปถสัปปายะ ได้แก่ อิริยาบถที่เหมาะสม มีกิจกรรมสร้างเสริมการเรียนรู้ที่ทำให้ตนเองและชุมชนเกิดความเคลื่อนไหว พัฒนาการเรียนรู้เสริมสร้างพลังแห่งตนและชุมชน ได้แก่
 - 7.1 ด้านอาคารสถานที่ (อาวาสสัปปายะ) หมายถึงบริเวณโรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียน รวมทั้งสื่อวัสดุอุปกรณ์การสอนต่างๆ อยู่ในตำแหน่งหรือบริเวณที่เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อการใช้อยู่ มีการจัดตกแต่งอาคารสถานที่สิ่งปลูกสร้างมีความมั่นคงแข็งแรง ปลอดภัย สะอาด ร่มรื่น มีอาคารเรียน อาคารประกอบห้องเรียน ห้องสมุดและห้องปฏิบัติการ เพียงพอสำหรับการใช้งาน โรงอาหารถูกสุขลักษณะ ห้องน้ำ ห้องส้วม มีการดูแลความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ อุปกรณ์ในห้องเรียน สนามกีฬาเครื่องเล่นสนาม อยู่ในสภาพดีและจัดให้เป็นระเบียบ
 - 7.2 ด้านการเดินทางมาใช้บริการ (โคจรสัปปายะ) หมายถึงอาคารเรียน อาคารประกอบที่นักเรียนต้องเดินทางมาใช้บริการไม่ไกลจากห้องพักครูและห้องเรียนของนักเรียน สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย
 - 7.3 ด้านบริการใช้อาคารสถานที่ (ภสสัปปายะ) หมายถึง การอำนวยความสะดวกผู้ที่มาติดต่อใช้อาคารเรียน อาคารประกอบจะมีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการประจำห้องเรียน และจะมีสมุดลงชื่อไว้เป็นหลักฐานในการใช้บริการอาคารสถานที่
 - 7.4 ด้านการจัดบุคคลควบคุมอาคารสถานที่ (บุคคลสัปปายะ) หมายถึงเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบฝ่ายอาคารสถานที่จะเป็นผู้ดูแลตรวจอาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องน้ำ ห้องสุขาทุกๆ วันโดยมีเวรยามควบคุมดูแล
 - 7.5 ด้านอาคารโรงอาหาร (โภชนสัปปายะ) หมายถึง สถานที่สำหรับให้ครูและนักเรียนมาร่วมทำกิจกรรมการประกอบอาหารและนั่งรับประทานอาหาร สะดวก สะอาด ปลอดภัย มีที่สำหรับล้างมือและล้างภาชนะ จัดเก็บภาชนะเรียบร้อยเป็นระเบียบ
 - 7.6 ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม(อตุสัปปายะ) หมายถึง บริเวณสถานที่บรรยากาศในโรงเรียนร่มรื่น ห้องเรียน ห้องประกอบ ไม่วิวร้อนอบอ้าว อากาศถ่ายเท มีบริเวณร่มเงาที่นั้งพักให้ครูและนักเรียนได้นั่งพักผ่อนก่อนเข้าห้องเรียนและไปทำกิจกรรมการเรียนการสอน

7.7 ด้านสถานการณ์ออกกำลังกาย(อิริยาบถสัปายะ) หมายถึง สถานที่ออกกำลังกาย การวิ่งเล่น การเล่น กีฬา การเดิน สะดวกสบายกว้างขวาง มีสถานกีฬาแบ่งเป็นสัดส่วนให้ครูและนักเรียนใช้บริการออกกำลังกายเล่นกีฬา

พระภิกษุวิริยาคุณ ได้กล่าวถึงความหมายของสัปายะไว้ 4 สูตรสำเร็จของการบริหารเอาไว้ว่า คนจะเป็นคนดีได้นั้นต้องคบคนดีเป็นกัลยาณมิตร และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการทำความดีและด้วยหลักการนี้เอง พระภิกษุต้องกลับมาถามตนเองว่าได้ทำหน้าที่อบรมบ่มนิสัยให้คนเป็นคนดีและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานให้เหมาะสมต่อการทำความดีต่อไป เพราะถ้าไม่ทำวัดฯหรือสถานที่ที่จะทรุดโทรมลงไปเรื่อยๆ และคนดีในสังคมก็จะลดน้อยลง (พระภิกษุวิริยาคุณ, 2545)

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ ได้กล่าวว่า ความหมายของการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมหรือสัปายะเอาไว้ว่า ต้นโพธิ์ต้นไทร หากปลูกไว้ในกระถางถึงจะไม่ตายก็ต้องกลายเป็นไม้แคระแกร็น แต่ถ้านำไปปลูกในที่ดินที่มีบริเวณกว้างขวางน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ก็โตวันโตคืน กลายเป็นไม้ใหญ่แผ่กิ่งก้านสาขาเต็มที เช่นเดียวกันคนเราหากตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เลวถึงจะมีความรู้ความสามารถก็ยากที่จะเอาดีได้ แต่ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแล้วก็สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าได้โดยง่าย (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2546)

หลักสัปายะ หรือสถานะที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรการศึกษา โดยครอบคลุมทั้งทรัพยากรบุคคล สถานที่ สิ่งแวดล้อม และองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมตามหลักอวาสสัปายะ เช่น การเลือกสถานที่ตั้งโรงเรียนที่เงียบสงบ การออกแบบอาคารเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการจัดหาอุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัย ล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอน

หลักโคจรสัปายะ เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเดินทางที่สะดวกและปลอดภัย ซึ่งส่งผลต่อความพร้อมในการเรียน และความปลอดภัยของผู้เรียน

การมีกัลยาณมิตรที่ดี ตามหลักภัสสสัปายะ ช่วยส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี และพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

หลักบุคคลสัปายะ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียน

หลักโภชนสัปายะ เน้นย้ำถึงการจัดหาอาหารที่มีประโยชน์ เพื่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีของผู้เรียน

หลักอุตุสัปายะ เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพอากาศที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิในการเรียน (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2554)

ส่วนหลักอิริยาบถสัปายะ ส่งเสริมการมีอิริยาบถที่ถูกต้อง เพื่อสุขภาพที่ดีของผู้เรียน โดยสรุปการประยุกต์ใช้หลักสัปายะในการพัฒนาทรัพยากรการศึกษา จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อม และบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีสุขภาพที่ดี และมีประสิทธิภาพในการเรียนสูงส่ง นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน



การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7

การบริหารทรัพยากรการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยสภาวะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรการศึกษา การบริหารทรัพยากรการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมบรรลุเป้าหมาย โดยทรัพยากรการศึกษา หมายถึง สิ่งที่เป็นสำหรับการจัดการศึกษา เช่น บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ หลักสูตร และสารสนเทศ การบริหารทรัพยากร จึงครอบคลุม การวางแผน การจัดองค์กร การจัดหา การพัฒนา การใช้ การบำรุงรักษา และการประเมินผล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน

หลักสัปปายะ 7 ในการบริหารทรัพยากรการศึกษา หลักสัปปายะ 7 เป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารทรัพยากรการศึกษา ให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความยั่งยืน โดยมีรายละเอียดดังนี้

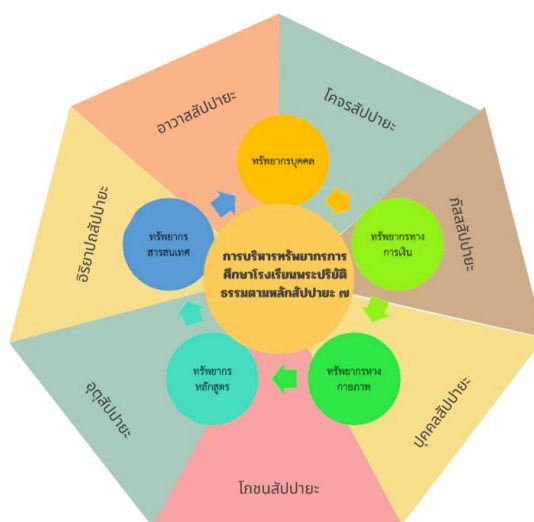
- 1) อาวาสสัปปายะ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม เช่น สถานที่ตั้งของโรงเรียน อาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องสมุด อุปกรณ์การเรียน และสื่อการสอน
- 2) โคจรสัปปายะ การเดินทางที่สะดวก ปลอดภัย ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน
- 3) ภัตตสัปปายะ การมีภัตตาคารที่ดี คอยส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง
- 4) บุคคลสัปปายะ การอยู่ร่วมกับบุคคลที่เหมาะสม มีศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี
- 5) โภชนสัปปายะ การได้รับอาหารที่เหมาะสม มีประโยชน์ต่อสุขภาพ
- 6) อุตุสัปปายะ สภาพอากาศที่เหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้
- 7) อิริยาปถสัปปายะ การมีอิริยาบถที่เหมาะสม ส่งผลดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต

แนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาโดยสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 8 ซึ่งระบุให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน จากทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษา

ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการบริหารทรัพยากรการศึกษาโดยมีหน้าที่การกำหนดนโยบาย และแผนของสถานศึกษา กำหนดทรัพยากรที่ต้องการ การแสวงหาทรัพยากร การจัดสรรทรัพยากร การใช้ทรัพยากร การประเมินการใช้ การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ปัจจุบัน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งได้แบ่งเขตกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ โดยการบริหารทรัพยากร ต้องครอบคลุมทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรหลักสูตร และทรัพยากรสารสนเทศ การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลักสัปปายะ 7 เป็นการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาทรัพยากรทุกด้าน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อผลิต

บุคลากรทางพระพุทธศาสนา ที่มีคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรม เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไป

สรุป



การบริหารทรัพยากรการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยต้องบริหารจัดการทรัพยากรต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน ได้แก่ 1) ทรัพยากรบุคคล ประกอบด้วย ครู อาจารย์ พระภิกษุสามเณร เจ้าหน้าที่ กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน การบริหารจัดการบุคคล มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสร้างขวัญกำลังใจ การส่งเสริมความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 2) ทรัพยากรทางการเงิน การบริหารจัดการงบประมาณ รายรับรายจ่าย การจัดหาทุน และการใช้จ่ายเงิน ต้องเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเกิดประโยชน์สูงสุด 3) ทรัพยากรทางกายภาพ อาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องสมุด อุปกรณ์การเรียน สื่อการสอน เทคโนโลยี ต้องได้รับการดูแล บำรุงรักษา และพัฒนาให้ทันสมัย เพื่อเอื้อต่อการเรียนการสอน 4) ทรัพยากรหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับพระไตรปิฎก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บริบทของสังคม และความต้องการของผู้เรียน 5) ทรัพยากรสารสนเทศ การจัดหา รวบรวม และเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ทั้งจากแหล่งภายในและภายนอก เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสัปายะ 7 ซึ่งเป็น สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนในการบริหารอาคารสถานที่ให้ได้ผลดี ช่วยให้การบริหารทรัพยากรการศึกษาบรรลุถึงผลสำเร็จใน 1) อาวาสสัปายะ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม เช่น สถานที่ตั้งของโรงเรียน อาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องสมุด อุปกรณ์การเรียน และสื่อการสอน 2) โคจรสัปายะ การเดินทางที่สะดวก ปลอดภัย ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน 3) ภัสสัปายะ การมีกัลยาณมิตรที่ดี คอยส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง 4) บุคคสัปายะ การอยู่ร่วมกับบุคคลที่เหมาะสม มีศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี 5) โกชนสัปายะ การได้รับอาหารที่เหมาะสม มีประโยชน์ต่อสุขภาพ 6) อุตุสัปายะ สภาพอากาศที่เหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) อิริยาปถสัปายะ การมี



อิริยาบถที่เหมาะสม ส่งผลดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตการบริหารทรัพยากรที่ดี ควบคู่กับการคำนึงถึงหลักสัปปายะ จะช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมาย และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2521). *เอกสารสำหรับใช้ประกอบประกอบการพิจารณาเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542*. กรุงเทพมหานคร:คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). *การศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิต หรือการศึกษาเพื่อเพิ่มผลผลิต*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พระภาวนาวิริยคุณ. (2545). *ปฏิรูปเทศ 4 สูตรสำเร็จการบริหารวัด. จดหมายข่าวสหธรรมิก สื่อสารเพื่อการคณะสงฆ์*.
- พระมหานิมิตรย์ ปณฺธิตเสวี (อุดม). (2555). *การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยประยุกต์ใช้หลักสัปปายะธรรม. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2546). *มงคลชีวิต ทางก้าวหน้า*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- รุ่ง แก้วแดง. (2546). *โรงเรียนนิติบุคคล*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2546). *เอกสารประกอบการบรรยาย EA 713 หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2544). *การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2554). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- หวน พันธุ์พันธ์. (2565). *การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พันธุ์/พันธุ์พันธ์.



ตำรวจกับธุรกิจสีเทา: แนวคิด ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข Police and Gray Business: Concept Problems Obstacles and Solutions

ไพฑูริย์ มุละสีวะ Phathairat Mulasiwa

สถานีตำรวจภูธรกุฉุขุม จังหวัดยโสธร

Kut Chum Provincial Police Station, Yasothon Provinc

Corresponding author, e-mail: Police.phathairat@gmail.com

Received October 11, 2024; Revised December 27, 2024; Accepted: February 3, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับตำรวจกับธุรกิจสีเทา ปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา และแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา ผลการศึกษา พบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับตำรวจกับธุรกิจสีเทา พบว่า เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับธุรกิจที่ซ่อนเร้นหรือแอบแฝงสถานที่ประกอบการ เจ้าของผู้ประกอบการ และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจมีความสัมพันธ์กับตำรวจในฐานะผู้ให้ โดยผู้ให้มีความต้องการน้อยกว่า และอยู่ในฐานะเสียเปรียบ และตำรวจมีความสัมพันธ์กับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจในฐานะผู้รับ โดยผู้รับถือกฎหมายในมือ สามารถให้ทุนและโทษได้ และอยู่ในฐานะได้รับ 2) ปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา พบว่า ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับผู้ประกอบการธุรกิจสีเทา ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการงานตำรวจ และปัญหาเรื่องสวัสดิการและค่าตอบแทนตำรวจ และ 3) แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา พบว่า 3.1) ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับผู้ประกอบการธุรกิจสีเทานั้น ควรสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมความถูกต้องและความยุติธรรมในสังคมและสร้างจิตสำนึกเรื่องค่านิยมความถูกต้องและความยุติธรรมในสังคมให้แก่ทั้งตำรวจและผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทา ประกอบกับสร้างภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามประเมินผลการทำงานของตำรวจอย่างต่อเนื่อง 3.2) ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการงานตำรวจนั้น ควรจัดสรรงบประมาณบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และน้ำมันเชื้อเพลิงให้เพียงพอแก่ภารกิจที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย และ 3.3) ปัญหาเรื่องสวัสดิการและค่าตอบแทนของตำรวจนั้น ควรสนับสนุนและจัดสรรสวัสดิการและค่าตอบแทนแก่ตำรวจอย่างพอเพียงแก่การดำรงชีพและให้สอดคล้องกับค่าตอบแทนของภาคเอกชน

คำสำคัญ: ตำรวจ; ธุรกิจสีเทา; ปัญหา-อุปสรรค; แนวทางแก้ไข

Abstract

This article aims to study the concept of police and gray business. Problems and obstacles of police and gray businesses and solutions to problems and obstacles



of police and gray businesses. The results of the study found that 1) the concept of police and gray business was found to be a concept related to hidden businesses or hidden business establishments. Owner Business and objectives of establishment Entrepreneurs or business owners have a relationship with the police as givers. The giver has less bargaining power. and is in a disadvantageous position and the police have a relationship with the entrepreneur or business owner as the recipient. The recipient holds the law in hand. Can give you and blame and can be in a position 2) Problems and obstacles of the police and gray businesses. It was found that problems with relationships between police and gray business operators Problems with police management and problems with welfare and compensation for the police, and 3) solutions to problems and obstacles of the police and gray businesses, it was found that (1) problems with relationships between officials Check with the gray business operator. Knowledge should be created about values, correctness and justice in society and create awareness of values, correctness and justice in society for both police and entrepreneurs or gray business owners. In addition, creating civil society network partners in the area to participate in Continuous inspection and monitoring and evaluation of police performance. (2) Problems with police management are Budget, personnel, materials, equipment, and fuel should be allocated sufficient to the missions assigned by supervisors during each period of work. and (3) The problem of police welfare and compensation is Welfare and compensation should be supported and allocated to the police in a manner sufficient for their livelihood and consistent with the compensation of the private sector.

Keywords: Police; Gray business; Problems-obstacles; Solutions

บทนำ

เมื่อจะกล่าวถึงประเด็นหรือข้อถกเถียงกันเรื่องตำรวจกับธุรกิจสีเทาของนักวิชาการ นักการเมือง หรือแม้กระทั่งประชาชนทั่วไปหรือแม่ค้าตามตลาดนัดพูดคุยและแสดงความคิดเห็นกันอย่างเผ็ดร้อนแบบถึงพริกถึงขิง ประเด็นหรือข้อถกเถียงเรื่องตำรวจกับธุรกิจสีเทานี้ ถือว่าเป็นประเด็นร้อนที่สุดของสังคมไทยประเด็นที่ว่าได้ ในประเด็นดังกล่าว บ้างก็ตั้งคำถามว่าทำไมตำรวจจึงเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธุรกิจสีเทา เช่น บ่อนการพนันหรือการพนันออนไลน์ การค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด การค้าอาวุธ แรงงานข้ามชาติ โสเภณีเด็ก แรงงานเด็ก ฯลฯ (ณัชชานุช พิชิตธนารัตน์, 2554) ตำรวจเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจสีเทาเหล่านี้ได้อย่างไร มีปัจจัยอะไรที่ทำให้ตำรวจเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจสีเทาเหล่านี้ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรเกิดขึ้นกับตำรวจ ตลอดจนจะมีแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวได้อย่างไร ประเด็นคำถามเหล่านี้ ถือว่าเป็นคำถามที่นักวิชาการ นักการเมือง นักการศึกษา หรือแม้กระทั่งประชาชนทั่วไปหรือแม่ค้าตามตลาดนัดถกเถียงหรือเสวนาพูดคุยกันอยู่แทบทุกวัน

ตั้งขึ้นเพื่อแสวงหาคำตอบหรือต้องการคำตอบ อันจะนำไปสู่การตอบโจทยเพื่อคลี่คลายความสงสัยของนักวิชาการ นักการเมือง ตลอดจนประชาชนทั่วไปได้ (ณัชชานุช พิชิตธนาร์ตน์, 2554)

การประกอบธุรกิจสีเทา นั้น ย่อมก่อเกิดรายได้และกำไรจำนวนมหาศาลแก่ผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทา เนื่องจากการประกอบธุรกิจสีเทานั้นหมิ่นเหม่ต่อการทำผิดกฎหมาย ผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาจึงเสนอให้หรือยอมให้เงินหรือผลประโยชน์ที่มีค่าอื่นๆ ให้แก่ตำรวจผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ดังนั้น รายได้ที่ตำรวจได้มาอย่างถูกกฎหมายนั้นมีน้อย แต่สิ่งที่ทำให้ตำรวจมีรายได้มากขึ้นคือรายได้จากธุรกิจผิดกฎหมาย หรือธุรกิจสีเทา เช่น ธุรกิจการพนัน ทั้งตู้ม้า ห่วยใต้ดิน การพนันฟุตบอล บ่อนการพนัน ยิ่งบ่อนใหญ่เท่าใดตำรวจจะยังมีรายได้มากขึ้นเท่านั้น ธุรกิจด้านขนส่ง พการถตู้โดยสารเถื่อน รถบรรทุกขนอิฐ หิน ดิน หินทราย ที่ใช้ในการก่อสร้างถนน รถบรรทุกสินค้าที่เกินน้ำหนัก ธุรกิจสถานบันเทิง ธุรกิจบริการทางเพศ สถานบริการอาบอบนวด ที่เปิดเกินเวลา และมีสิ่งผิดกฎหมายเข้ามาอยู่ในสถานบันเทิงแห่งนั้น หรือมียาเสพติดเข้ามาเกี่ยวข้อง และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับแรงงานต่างด้าว หรือคนที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย บรรดาเจ้าของกิจการที่มีคนต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาจะจ่ายเงิน (ส่วย) ให้กับตำรวจเพื่อซื้อค่าคุ้มครองซึ่งจะมีตำรวจหน่วยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองในพื้นที่ ตำรวจภูธร ตำรวจสันติบาล ตำรวจปฏิบัติการพิเศษ ตำรวจน้ำ ตำรวจกองปราบ และตำรวจตรวจคนเข้าเมือง

เหตุผลของการเขียนบทความนี้ ผู้เขียนมุ่งที่จะศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจสีเทา ปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา และแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้นำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับธุรกิจสีเทาต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจสีเทา

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นองค์กรของรัฐ ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย การอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของประชาชน และความมั่นคงของราชอาณาจักร ฯลฯ อำนาจและหน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565 มาตรา 6 “สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นส่วนราชการมีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี และมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) รักษาความปลอดภัยสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาทผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ และพระราชอาคันตุกะ

(2) ดูแล ควบคุม และกำกับการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจซึ่งปฏิบัติการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่น

(3) ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา

(4) รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของประชาชน และความมั่นคงของราชอาณาจักร

(5) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของข้าราชการตำรวจหรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ



(6) ช่วยเหลือการพัฒนาประเทศตามที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย

(7) ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การปฏิบัติการตามหน้าที่และอำนาจ ตาม (1) (2) (3) (4) หรือ (5) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565, 2565)

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2565 มาตรา 6 แล้ว จะเห็นได้ว่าตำรวจมีอำนาจหน้าที่มากมายหลายอย่าง หรือจะกล่าวได้ว่าอำนาจและหน้าที่ของตำรวจนั้นครอบคลุมจักรวาล หมายความว่า ตำรวจมีหน้าที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนตั้งแต่เกิดถึงตาย หรือจะกล่าวได้ว่าไม่มีช่องว่างสำหรับหน้าที่ของตำรวจที่จะไม่เกี่ยวข้องับประชาชนเลย ก่อนจะกล่าวถึงความหมาย ลักษณะ และความสำคัญของธุรกิจสีเทา ผู้เขียนจะกล่าวถึงสภาพทั่วไปของธุรกิจสีเทา ก่อน

1. สภาพทั่วไปของธุรกิจสีเทา ขึ้นชื่อว่าธุรกิจสีเทานั้น มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสภาพสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ดังจะเห็นได้จากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมืองประเทศราชอย่างเช่นนครหลวงเวียงจันทน์ โดยในแต่ละปีเวียงจันทน์จะส่งเครื่องราชบรรณาการให้แก่กรุงศรีอยุธยา เพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดีหรือนอบน้อมต่อพระมหากษัตริย์กรุงรัตนโกสินทร์ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า เครื่องบรรณาการนั้น ก็เปรียบเสมือนส่วยในปัจจุบันนี้ เพราะความหมายของเครื่องราชบรรณาการ หมายถึงสิ่งของที่ผู้มีสภาพด้อยกว่านำไปฝากผู้อื่น เพื่อความรู้สึที่ดีต่อกัน ในความหมายทางประวัติศาสตร์ของไทย หมายถึง สิ่งที่พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองหรือเจ้าประเทศราช จัดส่งไปถวายแด่พระมหากษัตริย์อีกเมืองหนึ่งเพื่อแสดงไมตรีต่อกัน หรืออีกนัยหนึ่งเครื่องราชบรรณาการเป็นสัญลักษณ์แสดงความสวามิภักดิ์ของผู้เป็นข้าขอบเขตชั้นขัณฑสีมาต่อกษัตริย์แห่งแผ่นดินแม่ ในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 แสดงให้เห็นว่าเมืองประเทศราช จะต้องส่งเครื่องราชบรรณาการเพื่อแสดงความสวามิภักดิ์ต่อเมืองใหญ่ทุกๆ 3 ปี นอกจากต้นไม้เงินต้นไม้ทอง ก็ไม่พบบันทึกอื่นใดกล่าวถึงเครื่องราชบรรณาการ จนถึง พ.ศ. 2430 จึงได้พบข้อความในราชกิจจานุเบกษา กล่าวถึงเมืองประเทศราชลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายเครื่องราชบรรณาการ เป็นต้นไม้เงินต้นไม้ทอง ทองคำ เงิน งาช้าง หมอนสามเหลี่ยม เสื้อทองขาว ดังนั้น จะเห็นได้ว่า เครื่องราชบรรณาการนั้น ได้แก่ ต้นไม้เงินไม้ทอง ทองคำ เงิน งาช้าง หมอนสามเหลี่ยม เสื้อทองขาว สิ่งของเหล่านี้ล้วนเป็นทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ที่ผู้ให้จัดส่งไปให้ผู้รับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับยินยอมหรือพอใจ พร้อมทั้งจะคุ้มครองหรือป้องกันภัยให้แก่ผู้ส่ง ถ้าจะเปรียบเทียบเครื่องราชบรรณาการในอดีตกับส่วยในปัจจุบันนี้ ก็คือสิ่งเดียวกันมีความหมาย ลักษณะและความสำคัญเหมือนกัน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2567) แต่ส่วยในปัจจุบันนี้ กินความหมายกว้างกว่าเครื่องราชบรรณาการในอดีต ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือตำรวจ เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการตอบแทนที่เจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจคุ้มครองหรือคุ้มกันความปลอดภัยให้แก่ธุรกิจสีเทาของตน ดังจะปรากฏในสื่อออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เพชบุรีคส์ อินทราแกรม ไลน์ ยูทูบ ตี๊กตอก ฯลฯ เช่น หัวข้อข่าวเรื่อง มูฟออนไม่ได้ “ศึกสีกาก็” เกมเชือดเหลี่ยมเนียนคม สาวไส้กันและ “ส่วย” หัวข้อข่าวเรื่อง วงการสีกาก็เลื่อมหนัก แย่งชิงผลประโยชน์ สงคราม 2 ขั้วสู้กันแหลกลาญ จุดจบ 2 ปีกร. (มติชนสุดสัปดาห์, 2567) หัวข้อข่าวเรื่อง เปิดข้อมูล “พ่อบ้านสีกาก็” ชายตัวเว็บพนัน เก็บส่วยส่งนาย จะลงเอยอย่างไร? ฯลฯ หัวข้อข่าวเหล่านี้ก็นักข่าวได้นำเสนอ



เพื่อแสดงให้เห็นถึงส่วยที่ตำรวจเรียกรับจากผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทา ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบทรัพย์สิน เงินทอง หรือผลประโยชน์อื่นใดที่มีราคาและมีค่า สิ่งของหรือทรัพย์สินเหล่านี้ เรียกว่า “ส่วย” นั่นเอง (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2555)

2. ความหมาย ลักษณะและความสำคัญของธุรกิจสีเทา ถ้าจะกล่าวถึงธุรกิจสีเทานั้น บางคน บางกลุ่มอาจจะไม่รู้ว่าเป็นอะไร หรืออาจจะเกิดความสงสัยกับคำว่า “ธุรกิจสีเทา” ว่าเป็นอะไรกันแน่ มีผู้ให้คำนิยามของคำว่า “ธุรกิจสีเทา” ไว้ว่า ธุรกิจสีเทา หมายถึง การประกอบธุรกิจที่อาจหมิ่นเหม่ต่อการทำผิดกฎหมาย หรือธุรกิจที่ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายหรือเสี่ยงต่อการละเมิดหรือฝ่าฝืนต่อกฎหมาย เช่น เปิดร้านจำหน่ายสุราหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผับบาร์ หรือแม้กระทั่งการทำสิ่งผิดกฎหมาย อย่างเช่น บ่อนการพนัน การพนันออนไลน์ ฯลฯ นอกจากนั้น ธุรกิจสีเทายังมีลักษณะเป็นธุรกิจที่หลบหลีกหรือซ่อนเร้นหรือแอบแฝงชื่อสถานประกอบการ ผู้ประกอบการ วัตถุประสงค์ของธุรกิจ เพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจสามารถสืบสวนและสอบสวนถึงแหล่งที่มาของธุรกิจและชื่อผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจได้ (กฤษณพงศ์ พุตระกูล, 2566)

บรรดาธุรกิจที่ถือว่าเป็นธุรกิจสีเทานั้น มีอยู่หลายชนิดด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นหวยใต้ดิน เชื่อว่าหวยใต้ดินเป็นอะไรที่เกิดขึ้นมาคู่กับคนไทยตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว แม้ว่ารัฐจะทำให้ธุรกิจดังกล่าวเป็นสีขาว โดยการทำให้ถูกกฎหมาย ซึ่งเท่าที่มีข้อมูลที่แสดงถึงจำนวนเงินในการขายหวยของรัฐบาลนั้นมีจำนวนมหาศาล แต่เพราะเงินจำนวนมหาศาลนั้นแหละ ที่ทำให้เกิดช่องทางให้เจ้ามือหรือนายทุน เอาหยวนบินดินลงมาทำใต้ดิน โดยหลีกเลี่ยงกฎหมาย หรือผู้ใช้กฎหมายก็อาจรับรู้หรือมีส่วนได้เสีย เพราะจำนวนเงินที่มหาศาลคือสิ่งล่อใจหรือเป็นแรงจูงใจ ดังนั้น หวยใต้ดิน จึงเป็นธุรกิจที่ผิดกฎหมายที่อยู่คู่กับคนไทยมาช้านาน ว่ากันว่าจำนวนเงินมหาศาลแต่ละงวดนั้น แทบจะประมาณค่าไม่ได้เลยทีเดียว หรือจะว่าง่าย ๆ หวยใต้ดินนั้น เล่นกันทุกชุมชนและสังคมในประเทศไทย จึงถือว่าเป็นอีกหนึ่งธุรกิจสีเทาที่ได้รับความนิยมมากที่สุดเลยทีเดียว ต่อมา โตะพนันบอล เป็นอีกหนึ่งธุรกิจสีเทาที่มีจำนวนเงินมหาศาลรองๆมาจากหวยใต้ดิน หรือบางทีอาจมากกว่าด้วยซ้ำไป เรียกได้ว่าเป็นธุรกิจที่มาแรงที่ได้รับอิทธิพลมาจากกีฬาฟุตบอลต่างประเทศ นำมาแพร่ระบาดในไทย ด้วยลงทุนหาकिनด้วยเศษกระดากเพียงแผ่นเดียว ว่ากันว่าโตะบอลนั้นมีเงินหมุนเวียนวันละหลายล้านบาท นี่ขนาดแค่โตะเล็ก ๆ ไม่ได้โตะใหญ่อะไร แต่ถ้าเป็นในช่วงเทศกาลบอลโลกแต่ละปี แต่ละวันเงินหมุนภายในโตะ ไม่ต่ำกว่า 5-6 ล้านบาท ซึ่งในไทย มีโตะบอลใหญ่ๆ หลายเจ้า รวมถึงเครือข่ายที่โยงใยไปในหลายประเทศในเอเชีย ก็ลองคำนวณเล่นๆ ดูว่าในแต่ละเทศกาลบอลโลกในแต่ละครั้งทั้งหมดจะเป็นตัวเงินจำนวนเท่าไร? ต่อมา ธุรกิจอาบอบนวด ถือว่าเป็นธุรกิจของคนกลางคืนหรือนักท่องเที่ยวในเวลากลางคืนที่โดดเด่นเห็นได้ชัด และถูกกฎหมายซึ่งผู้ขายส่วนใหญ่ มักใช้เป็นสถานที่ผ่อนคลายความเครียดจากการประกอบอาชีพของตน คำว่า “ธุรกิจถูกกฎหมาย” คือการให้บริการอาบอบนวด (ที่จดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่) อย่างเดียว โดยไม่มีการค้าประเวณีมาเกี่ยวข้อง แต่ในความเป็นจริง กิจกรรมอาบอบนวด ก็คือธุรกิจค้าประเวณีที่ทุกคนรับรู้และเข้าใจกัน บวกกับจำนวนเงินในการลงทุนและกำไรที่ได้กลับคืนมาต้องถือว่าจำนวนมหาศาลเลยทีเดียว น้อยคนนักที่หันมาจับธุรกิจแบบนี้แล้วเจ๊ง (ขาดทุน) แทบจะไม่มี ว่ากันว่าค่าบริการแต่ละครั้งแพงหูฉี่เลยทีเดียว แถมแบ่งเป็นเลตราคาให้ลูกค้าได้เลือก จึงไม่แปลกใจเลยว่าทำไมธุรกิจอาบอบนวดนี้ จึงเป็นธุรกิจสีเทาอย่างไม่ต้องสงสัย ต่อมา ธุรกิจปล่อยกู้เงินนอกระบบธุรกิจนี้ส่วนใหญ่รายทุนมักจะเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นหรือในพื้นที่ที่ตน



อยู่อาศัยนั่นเอง โดยมีลูกน้องเป็นพวกขาโจ๋ (นักเลง) คอยทำหน้าที่หาลูกค้า ปล่อยเงินให้กับบรรดาพวกพ่อค้าแม่ค้าที่หาเช้ากินค่ำหรือไม่ก็พุดซังจูงต่างๆ นานาให้กู้เงินไปใช้ โดยเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมากเป็นรายวัน รายสัปดาห์ หรือรายเดือน แล้วแต่ข้อตกลงกัน หากมีการผิดนัดจ่ายเงินก็จะถูกติดตามทวงหนี้ที่ในลักษณะขู่กรรโชก ทำร้ายร่างกาย ดังที่ปรากฏเป็นข่าวขึ้นหน้าหนึ่งมาหลายครั้ง จนมีการปราบปรามจับกุม แต่เชื่อว่าธุรกิจนี้จะเซ็ด ก็มีการแอบเปิดแอบทำมาอยู่อย่างต่อเนื่องแล้วแต่ความสมัครใจของทั้งสอง ซึ่งจำนวนเงินหรือกำไรดอกเบี้ยจากดอกจากลูกหนี้ในนี้ ในแต่ละวันหากคำนวณออกมาถือว่าไม่ธรรมดา ธุรกิจแบบนี้จึงเหมาะกับพวกผู้มีอิทธิพลที่คอยนั่งกินนอนกินโดยไม่ต้องจ่ายสักรบาท และสุดท้าย บ่อน หากไม่มีธุรกิจนี้ อยู่ในหมวดธุรกิจสีเทา ต้องถือว่าผิดอย่างแรง เพราะบ่อนถือว่าเป็นศูนย์รวมแห่งการพนันผิดกฎหมายสารพัด รวมทั้งการพนันออนไลน์ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนเงินในบ่อนนั้นมหาศาล แต่การจะเปิดบ่อนเล่นได้ต้องมีอิทธิพลและกว้างขวางในวงการถึงจะเปิดได้ ซึ่งสมัยก่อน ว่ากันว่าสามารถเปิดแอบเปิดเล่นกันอย่างสนุก แต่ในปัจจุบันนี้ เริ่มค่อย ๆ หดหายไปแล้ว ถ้าจะมีเปิดบ่อนเล่นก็แอบลอบเล่น ย้ายสถานที่ไปมา เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ฝ่ายปกครองและตำรวจในพื้นที่ แต่หากนักพนันไม่ยอมถูกจับก็หันไปเล่นในบ่อนของเพื่อนบ้านซึ่งเปิดขึ้นมาอย่างถูกกฎหมาย คาดคะเนจำนวนเงินมหาศาลกับธุรกิจบ่อน ทำรายได้ให้เจ้าของรายถึงขั้นชาตินี้ใช้อย่างไรก็ไม่มียวันหมดเลยทีเดียว (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน, 2555)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทา ถ้าจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาแล้ว คงหนีไม่พ้นเรื่องที่หมิ่นเหม่ต่อการละเมิดกฎหมายหรือทำผิดกฎหมาย หรือตำรวจเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์กับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทา หรือผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาเสนอผลประโยชน์ให้แก่ตำรวจเพื่อแลกกับการไม่ดำเนินคดีกับตน ดังที่นายชิตรา เบี้ยบังเกิด หรือ "ทนายตั้ม" เลขาธิการมูลนิธิทีมงานทนายประชาชน แกลงข่าวเปิดโปงขบวนการเรียกรับส่วยที่มีความเชื่อมโยงกับนายตำรวจระดับสูง โดยทนายตั้ม อ้างถึงขบวนการเรียกรับส่วยที่มีความเชื่อมโยงนายตำรวจระดับสูง มีลูกน้องคนตายดาบ และยศ พ.ต.ท. เป็นผู้ถือบัญชีมา โดยมีการติดตัว (เก็บส่วย) ธุรกิจสีดำและสีเทา จำนวน 18 รายการ ดังนี้ 1) เว็บพนัน 2) บ่อนการพนัน (ไฟ, ไฮโล, ตีไก่) 3) เงินกู้ไทย-แขก 4) หว่ยใต้ดิน 5) สถานบันเทิง สถานบริการผับ 6) ร้านนวดที่แฝงบริการ 7) อาบอบนวด 8) โรงซาวหน้า 9) ร้านเหล้าที่มี PR 10) บุหรี่ไฟฟ้า 11) บุหรี่หนีภาษี 12) ตลาดนัด เลียบด่วน ตลาดนัด ตลาดไท 13) สถานประกอบการที่มีแรงงานต่างด้าวทำงาน ที่แอบเพิ่มแรงงานที่ไม่มีบัตร 14) จุดคอกรับซื้อน้ำมันเถื่อน โคเมแดงข้างทาง 15) น้ำมันเขียวที่รัฐช่วยชาวประมง แต่มีเจ้าใหญ่ ๆ ไม่ก็เจ้าทำเป็นยี่ปู้ 16) โต๊ะสนุกเกอร์ 17) หัวหน้าแขกที่เอาแขกมาขายถั่วโรตี่ 18) คนขายยาเซ็ก และมีเพศสัมพันธ์ไลฟ์สดเพื่อขายยาเซ็ก โดยเจ้าของธุรกิจเหล่านี้จะมีทีมเก็บส่วยหลายทีมส่งให้นายตำรวจระดับสูง ในทุกๆ วันที่ 25 ของเดือน ประเมินการว่ามีเงินจำนวนหลายร้อยล้านบาทหมุนเวียนในระบบธุรกิจสีเทา (PPTV online, 2567) จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ตำรวจเข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือมีความสัมพันธ์กับเจ้าของธุรกิจสีเทาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากตำรวจมีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย ส่วนเจ้าของธุรกิจสีเทาดำเนินธุรกิจที่เสี่ยงหรือหมิ่นเหม่ต่อการละเมิดกฎหมายหรือทำผิดกฎหมาย หรือจะกล่าวได้ว่าต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ด้วยกัน กล่าวคือฝ่ายตำรวจได้ทรัพย์สินเงินทองเป็นรางวัลหรือ



คำตอบแทนจากเจ้าของธุรกิจสีเทา ในขณะที่เจ้าของธุรกิจสีเทาได้รักษาผลประโยชน์ของตน ดังนั้นสิ่งที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างตำรวจกับธุรกิจสีเทานั้นก็คือ เม็ดเงินหรือจำนวนเงินจำนวนมหาศาลที่หมุนอยู่ในแวดวงธุรกิจสีเทาที่เราท่านรับรู้กันอยู่ในปัจจุบันนั่นเอง

ปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา

ธุรกิจสีเทา หรือธุรกิจที่ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายที่มีลักษณะซ่อนเร้นหรือแอบแฝงชื่อสถานประกอบการ ชื่อผู้ประกอบการ รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานประกอบการนั้น มีผู้คนจำนวนมากที่สงสัยและตั้งประเด็นคำถามว่าทำไมตำรวจจึงเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธุรกิจสีเทา ทั้งๆ ที่มีกฎหมายกำหนดโทษทางอาญาไว้เพื่อเอาผิดกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมดังกล่าว แต่เจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจก็ยังเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธุรกิจสีเทา ประเด็นนี้เกิดเป็นคำถามขึ้นว่ามีปัจจัยอะไรที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ

เมื่อพิจารณาจากความหมาย ลักษณะและความสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจสีเทาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว จะเห็นได้ว่า เมื่อตำรวจมีอำนาจและหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม หรือถือกฎหมายอยู่ในมือ ย่อมทำให้ตำรวจเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธุรกิจสีเทาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา มาจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการเหล่านี้ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับผู้ประกอบหรือเจ้าของธุรกิจสีเทา คนทำธุรกิจต้องหาช่องทางเพื่อทำกำไรให้ได้มากที่สุด เพราะโดยปกติธุรกิจสีเทา ไม่ว่าจะเป็นห่วยใดดีสิน โตะพนัน บอล ธุรกิจอาบอบนวด ธุรกิจปล่อยเงินกู้ ฯลฯ ย่อมมีเงินหมุนเวียนเข้ามาติดกฎหมายหรือฝ่าฝืนกฎหมายยกตัวอย่างเช่น การเปิด-ปิดผับตามเวลาที่กฎหมายกำหนด ก็จะเสียรายได้เพราะลูกค้าไม่สามารถนั่งต่อได้ ทำให้มีการยื่นข้อเสนอต่อรอง เพื่อลดวันให้ไม่ต้องทำตามกฎหรือระเบียบ เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมาย ถูกล่อลวงหรือเสนอผลประโยชน์ด้วยสินบนหรือผลตอบแทน จึงทำให้เกิดลักลั่นในการบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้ประกอบการธุรกิจสีเทา (กฤษณพงศ์ พุตระกูล, 2566)

เรื่องนี้ก็มีหลากหลายมิติ ทั้งเรื่องการขาดแคลนทั้งกำลังพล งบประมาณในการสนับสนุนทำงาน และที่สำคัญคือการแต่งตั้งโยกย้ายตำแหน่ง ปัจจัยเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาผลประโยชน์ของตำรวจ โดยอ้างว่าสำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการทำงานของตน หรืออ้างว่าต้องแสวงหาผลประโยชน์มาเพื่อความอยู่รอดของหน่วย หรืออ้างว่าถ้าไม่หาเงินหรือผลประโยชน์ให้นาย (ผู้บังคับบัญชา) ถึงฤดูแต่งตั้งและโยกย้าย จะถูกแต่งตั้งหรือโยกย้ายไปอยู่ในตำแหน่งหรือหน่วยที่มีผลประโยชน์น้อย หรืออ้างว่าเมื่อจะขึ้นสู่ตำแหน่งย่อมใช้เงินหรือผลประโยชน์จำนวนมหาศาล เช่น รองสารวัตร จะขึ้นสู่ตำแหน่งสารวัตร ใช้เงินจำนวน 1-2 ล้าน หรือรองผู้กำกับฯ ขึ้นสู่ตำแหน่ง ผู้กำกับฯ ใช้เงินจำนวน 5 ล้านบ้าง 10 ล้านบ้าง แล้วแต่เป็นเมืองใหญ่หรือเมืองเศรษฐกิจ หรือ รองผู้บังคับการ ขึ้นสู่ตำแหน่ง ผู้บังคับการ ใช้เงินจำนวน 10 ล้านบ้าง 20 ล้านบ้าง 30 ล้านบ้าง แล้วแต่จะเป็นเมืองใหญ่หรือเมืองเศรษฐกิจ ฯลฯ จากปัจจัยเหล่านี้เองที่ทำให้ตำรวจเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกับธุรกิจสีเทา โดยตำรวจจะเข้าไปหาผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาในพื้นที่ของตนแล้วตกลงผลประโยชน์กับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจจะต้องให้แก่ตำรวจ เช่น



ถ้ากรณีให้เป็นรายสัปดาห์ละ 10,000 บาทบ้าง 20,000 บ้าง กรณีให้รายเดือนๆ ละ 50,000 บาท บ้าง 100,000 บาทบ้าง (ขึ้นอยู่กับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจได้กำไรมากน้อยเป็นหลัก) หรือผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาเข้ามาหาตำรวจเพื่อต่อรองหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน เช่น กรณีให้เป็นรายสัปดาห์ละ 20,000 บาทบ้าง กรณีให้เป็นรายเดือนๆ ละ 100,000 บาทบ้าง 200,000 บาทบ้าง (ขึ้นอยู่กับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจได้กำไรมากน้อยเป็นหลัก) ปัจจัยเหล่านี้เองที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของตำรวจในพื้นที่

2. การบริหารจัดการระบบงานตำรวจ การบริหารจัดการงานตำรวจยังมีลักษณะเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง อำนาจในการแต่งตั้งโยกย้าย จัดสรรงบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ ยังอยู่ในมือของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเป็นหลัก อาจจะมีแบ่งอำนาจในบางส่วนมาให้ผู้บัญชาการในแต่ละกองบัญชาการบริหารจัดการบ้าง เช่น การแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการตั้งแต่รองผู้กำกับการลงมาถึงผู้บังคับหมู่ ฯลฯ แต่การแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการตำแหน่งผู้กำกับการขึ้นไป ยังคงเป็นอำนาจของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ (ผบ.ตร.) เพียงคนเดียวเท่านั้น ดังนั้น เมื่องบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ถูกจัดสรรลงมาไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการของหัวหน้าหน่วย เช่น สว. สวญ. ผกก. ผบก. ผบช. หัวหน้าหน่วยเหล่านี้จึงแสวงหาช่องทางในการจัดหาเงินหรือผลประโยชน์อื่นๆ มาเพื่อบริหารจัดการให้หน่วยสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ ปัจจัยเหล่านี้จึงส่งผลให้หัวหน้าหน่วยเข้าไปหาผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาในพื้นที่ เพื่อขอรับการสนับสนุนเงินหรือผลประโยชน์จากผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทา โดยแลกเปลี่ยนการบังคับใช้กฎหมายอย่างผ่อนปรนหรือไม่เข้มงวดกับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทา หรือเมื่อผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาในพื้นที่ทำผิดกฎหมาย จะไม่ถูกดำเนินคดีหรือเมื่อมีหน่วยอื่น เช่น ฝ่ายสืบสวนตำรวจภูธรจังหวัดบ้าง ฝ่ายสืบสวนตำรวจภูธรภาคบ้าง หรือฝ่ายปกครอง กรมการปกครองบ้าง ฯลฯ เข้ามาในพื้นที่ จะแจ้งให้ผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาทราบล่วงหน้าก่อน ปัจจัยเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อการเกิดปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานของหัวหน้าหน่วยที่ผ่านมา

ในฤดูกาลแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการตำรวจในแต่ละปี ตำรวจจะได้รับการแต่งตั้งขึ้นสู่ตำแหน่งหรือโยกย้ายไปอยู่ในตำแหน่งที่มีผลประโยชน์หรือเมืองเศรษฐกิจ จะต้องเข้าหา (วิ่งเต้น) ผู้บังคับบัญชาในระดับกองบัญชาการ ซึ่งมีอำนาจในการแต่งตั้งและโยกย้าย จึงเท่ากับเปิดโอกาสให้ผู้บังคับบัญชาแสวงหาผลประโยชน์จากลูกน้อง หรือเรียกว่า “ขายตำแหน่งให้ลูกน้อง” ซึ่งปรากฏตามสื่อมวลชนเสนอว่า การซื้อ-ขายตำแหน่งในแต่ละระดับนั้น ทั้งฝ่ายผู้ซื้อและผู้ขายจะตกลงราคากันไว้เป็นหลักล้านหรือหลายล้าน ซึ่งในแต่ละปี การแต่งตั้งและโยกย้ายจะมีเงินสะพัดเป็นจำนวนมหาศาลหลายพันล้าน

นอกจากนั้น องค์กรตำรวจขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ทำให้องค์กรตำรวจเป็นองค์กรปิด (Closed Organization) โดยตำรวจขึ้นอยู่กับส่วนกลาง ขาดการเชื่อมโยงกับประชาชนในพื้นที่ ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจจึงไม่ตอบสนองต่อความต้องการหรือความเดือดร้อนของประชาชนเท่าที่ควร ซึ่งส่งผลต่อการดูแลพี่น้องประชาชนในพื้นที่ไม่ทั่วถึงและครอบคลุมพื้นที่ (กฤษณพงศ์ พุตระกูล, 2566)

3. สวัสดิการและค่าตอบแทนของตำรวจ เงินเดือนและสวัสดิการ ถือว่าเป็นค่าตอบแทนที่รัฐให้แก่ตำรวจ อันนี้ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ เพราะ

ตอนนี้เงินเดือนและสวัสดิการหรือค่าตอบแทนของตำรวจ ไม่สอดคล้องกับการทำงานของตำรวจ ทำให้ตำรวจขาดความพร้อมในการทำงาน อย่างเช่น ตำรวจจากนครบาล (กรุงเทพฯ) ต้องย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด (ตำรวจภูธรจังหวัด) ก็จะต้องหาที่อยู่ (กรณีบ้านพักทางราชการไม่เพียงพอ) สมมติว่าเบิกค่าเช่าบ้านหรือที่พักได้ 3,000-3,500 บาท แต่ที่บ้านพักหรือที่พักอาจราคาสูงกว่านั้น หรือตำรวจจากต่างจังหวัดย้ายเข้ามาในกรุงเทพฯ ซึ่งค่าครองชีพมันก็ต่างกัน นี่ยังไม่นับรวมค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินงานที่ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน จนเกินส่วนต่างที่ต้องจ่ายเพิ่ม พอเกิดส่วนต่างที่ต้องจ่ายเพิ่ม ค่ากระดาด ค่ากระสุน ค่าน้ำมันรถสายตรวจ ค่าหมึกปริ้นเตอร์ ค่างานเสริมจากผู้บังคับบัญชาที่สั่งงานหรือมอบหมายมา การขาดแคลนปัจจัยเหล่านี้ก็เริ่มมีธุรกิจสีเทาขึ้นข้อเสนอเข้ามาให้กับตำรวจ (กฤษณพงศ์ พุตระกูล, 2566) เมื่อตำรวจได้รับข้อเสนอจากผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาจึงยอมรับข้อเสนอดังกล่าว เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ถ้าจะมองถึงสวัสดิการและค่าตอบแทนของตำรวจในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่าไม่สอดคล้องกับค่าตอบแทนของภาคเอกชนที่มีความเหลื่อมล้ำกันอยู่มากพอสมควร ประกอบค่าครองชีพในปัจจุบันเพิ่มสูงขึ้นเท่าตัว จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ตำรวจเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจสีเทาโดยปริยาย

แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา

ปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทานั้น มีหลายประการ แต่สิ่งที่จำเป็นที่มองเห็นได้ชัดเจน มีอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับผู้ประกอบธุรกิจสีเทา ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการงานตำรวจ และปัญหาเรื่องสวัสดิการและค่าตอบแทนของตำรวจ ปัญหาและอุปสรรคทั้ง 3 ประการนี้ มีส่วนสำคัญที่ทำให้ตำรวจเข้ามาเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับธุรกิจสีเทาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่จะมีแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้นอย่างไรนั้น และแนวทางแก้ไขดังกล่าวสามารถป้องกันไม่ให้ตำรวจเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับธุรกิจสีเทาหรือป้องกันมิให้ผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับตำรวจ เป็นคำถามที่ทุกภาคส่วนต้องการจะเห็นแนวทางในการแก้ไขให้ได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม

ผู้เขียนขอเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคทั้ง 3 ประการนี้ดังนี้

1. ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับผู้ประกอบการธุรกิจสีเทา แนวทางแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างกันนั้น ตำรวจมีความสัมพันธ์กับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาในฐานะผู้รับ โดยที่ตำรวจถือกฎหมายในมือสามารถให้คุณและโทษแก่ผู้ให้ได้และอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ เมื่อผู้รับเรียกร้องสิ่งของหรือทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ตอบแทนของผู้ให้ ผู้ให้ยินยอมให้ เพื่อแลกเปลี่ยนมิให้ผู้รับเดินคดีกับตน ส่วนผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทามีความสัมพันธ์กับตำรวจในฐานะผู้ให้ โดยที่ผู้ให้มีอำนาจต่อรองน้อยกว่าและอยู่ในฐานะเสียเปรียบ เมื่อผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจ เสนอให้หรือยอมให้สิ่งของหรือทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้รับ เพื่อแลกเปลี่ยนมิให้ผู้รับดำเนินคดีกับตน ดังนั้นเมื่อจะเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทา ควรสร้างองค์ความรู้เรื่องความถูกต้อง ความยุติธรรมในสังคมและปลูกจิตสำนึกในเรื่องความถูกต้องและความยุติธรรมในสังคมให้แก่ทั้งสองฝ่ายอย่างจริงจัง เพื่อจะนำไปสู่การปรับทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องแก่ทั้งตำรวจและผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจอย่างยั่งยืนในอนาคต



2. ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการงานตำรวจ แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านบุคลากรของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สังคมต่างเรียกร้องอยากได้ “ตำรวจในดวงใจ” “ตำรวจน้ำดี” แต่เราจะใช้วิธีการและแนวทางอะไรในการทำให้ตำรวจเป็นตำรวจในดวงใจ หรือตำรวจน้ำดี ประเด็นนี้ดูเหมือนจะตอบได้ไม่ยาก แต่ถ้าจะใช้วิธีการและแนวทางอะไรทำให้ได้ตำรวจในดวงใจหรือตำรวจน้ำดีนั้น เป็นเรื่องที่ยากยิ่ง แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการงานตำรวจ ควรปรับปรุงโครงสร้างของสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้เล็กลง กระทั่งรัด ควรจำกัดอำนาจหน้าที่เฉพาะในส่วนป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเท่านั้น มุ่งเน้นการกระจายอำนาจให้แก่กองบังคับการและกองกำกับการ จัดรูปแบบการบริหารจัดการให้เกิดความคล่องตัว ควรโอนย้ายหน่วยงานบางหน่วยให้ไปสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง ควรพิจารณาชั้นยศและตำแหน่งให้สอดคล้องหรือสัมพันธ์กับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ควรพิจารณาการแต่งตั้งโยกย้ายให้เป็นธรรมกับตำรวจทุกระดับชั้น ควรสร้างเกณฑ์มาตรฐานในการแต่งตั้งโยกย้ายให้เหมาะสมและเกิดความพึงพอใจแก่ตำรวจ ควรจัดระบบในการจัดเก็บข้อมูลความดีความชอบและประวัติหรือผลการทำงานที่เสื่อมเสีย ควรจัดระบบการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ และการจัดกระบวนการการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ ประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของตำรวจกับธุรกิจสีเทาได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม (MGR online, 2567)

3. ปัญหาเรื่องสวัสดิการและค่าตอบแทนของตำรวจ เงินเดือนและสวัสดิการ ถือว่าเป็นค่าตอบแทนที่รัฐให้แก่ตำรวจ อันนี้ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ เพราะตอนนี้เงินเดือนและสวัสดิการหรือค่าตอบแทนของตำรวจ ไม่สอดคล้องกับการทำงานของตำรวจ ทำให้ตำรวจขาดความพร้อมในการทำงาน อย่างเช่น ตำรวจจากนครบาล (กรุงเทพฯ) ต้องย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด (ตำรวจภูธรจังหวัด) ก็จะต้องหาที่อยู่ (กรณีบ้านพักทางราชการไม่เพียงพอ) สมมติว่าเบิกค่าเช่าบ้านหรือที่พักได้ 3,000-3,500 บาท แต่ที่บ้านพักหรือที่พักอาจราคาสูงกว่านั้นหรือตำรวจจากต่างจังหวัดย้ายเข้ามาในกรุงเทพฯ ซึ่งค่าครองชีพมันก็ต่างกัน นี่ยังไม่นับรวมค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินงานที่ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน จนเกินส่วนต่างที่ต้องจ่ายเพิ่ม พอเกิดส่วนต่างที่ต้องจ่ายเพิ่ม ค่ากระดาด ค่ากระสุน ค่าน้ำมันรถสายตรวจ ค่าหมวกปรีเตอร์ ค่างานเสริมจากผู้บังคับบัญชาที่สั่งงานหรือมอบหมายมา การขาดแคลนปัจจัยเหล่านี้ก็เริ่มมีธุรกิจสีเทายื่นข้อเสนอเข้ามาให้กับตำรวจเพื่อมิให้บังคับใช้กฎหมายกับตนและพวกพ้อง ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ตำรวจเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจสีเทาในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สรุป

แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจสีเทานั้น เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับธุรกิจที่ซ่อนเร้นหรือแอบแฝงสถานประกอบการ เจ้าของธุรกิจ รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง โดยผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจโดยตรง เนื่องจากเจ้าหน้าที่หรือตำรวจมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม คนทำธุรกิจสีเทาต้องหาช่องทางเพื่อทำกำไรให้ได้มากที่สุด เพราะโดยปกติธุรกิจสีเทา ไม่ว่าจะเป็นหวยใต้ดิน โต๊ะพนันบอล ธุรกิจอาบอบนวด ธุรกิจปล่อยเงินกู้ ฯลฯ ย่อมหมิ่นเหม่ต่อการทำผิดกฎหมายหรือฝ่าฝืนกฎหมาย



ปัญหาและอุปสรรค แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) ปัญหาและอุปสรรคเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ตรวจกับผู้ประกอบธุรกิจสีเทา 2) ปัญหาและอุปสรรคเรื่องการบริหารจัดการงานตำรวจ และ 3) ปัญหาและอุปสรรคเรื่องสวัสดิการและค่าตอบแทนของตำรวจ ค่าตอบแทนหรือสวัสดิการตำรวจในปัจจุบันนี้

แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) แนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ตรวจกับผู้ประกอบธุรกิจสีเทา ควรสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมความถูกต้องและความยุติธรรมในสังคมและสร้างจิตสำนึกเรื่องค่านิยมความถูกต้อง 2) แนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องการบริหารจัดการงานตำรวจ ควรจัดสรรงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และน้ำมันเชื้อเพลิงให้เพียงพอ และ 3) แนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องสวัสดิการและค่าตอบแทนของตำรวจ ควรสนับสนุนและจัดสรรสวัสดิการและค่าตอบแทนแก่ตำรวจอย่างพอเพียงแก่การดำรงชีพและให้สอดคล้องกับค่าตอบแทนของภาคเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565. (2565, 16 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนที่ 64 ก.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน. (2555). *รายงานวิจัย โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดชลบุรี*. ชลบุรี : มปท.
- กฤษฎพงศ์ พุทธะกุล. (2566). “เจ้าหน้าที่สีเทา-ธุรกิจสีเทา” ทุกระบบมันเอื้อให้เป็นของคู่กัน? ผู้จัดการออนไลน์ (ออนไลน์). สืบค้นข้อมูลเมื่อ 19 พฤษภาคม 2567 จาก <https://mgronline.com/live/detail>.
- ณัชชา นุช พิชิตธนารัตน์. (2554). *นักการเมืองถิ่นจังหวัดเพชรบุรี*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- MGR online. (2567). *ส่วย! ตาข่ายการเงิน “ตำรวจ” คลุมธุรกิจสีเทา*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 19 พฤษภาคม 2567 จาก <https://mgronline.com/specialscoop/detail>.
- MGR online. (2567). *แก้ปัญหาส่วย-โยกย้าย-บังคับใช้กฎหมาย ต้องใช้ยาแรงปฏิรูปตำรวจ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 19 พฤษภาคม 2567 จาก <https://mgronline.com/daily/detail>
- PPTV online. (2567). *ทนายตั้ม เปิดโปง 18 ธุรกิจ จ่ายส่วยตำรวจ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 14 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.pptvhd36.com/news>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2566). *เครื่องราชบรรณาการ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 19 พฤษภาคม 2567 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>.
- มติชนสุดสัปดาห์. (2567). *มูฟออนไม่ได้ 'คิกส์กาเกิ' เกมเชือดเหลี่ยมเนียนคม สาวไล่กันและ “ส่วย”*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 19 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.matichonweekly.com/column/article>.
- มติชนสุดสัปดาห์. (2567). *วงการสีเทาที่เลื่อมหนัก แย่งชิงผลประโยชน์ สงคราม 2 ขั้วสู้กันแหลกลาญ จุดจบ 2 ปี กต ร*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 19 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.matichon.co.th/matichon-tv/news>



พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาว่าด้วยการกลั่นแกล้ง Buddhist ethics and the problem of bullying

หฤทธิ์ สุกใส Harit Suksai

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Harit.suksai15@gmail.com

Received February 18, 2025; Revised February 25, 2025; Accepted: April 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาว่าด้วยการกลั่นแกล้ง โดยใช้การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันมีปัญหากลั่นแกล้งเกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัย โดยการใช้วาจาจากกล่าวร้าย กล่าวในด้านลบ ทำให้ผู้อื่นถูกดูถูกเสียหาย เจ็บช้ำน้ำใจ เป็นต้น เมื่อเกิดการกลั่นแกล้งกันขึ้นทำให้มีการตั้งคำถามทางจริยธรรมว่าการกลั่นแกล้งผู้อื่นเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่ บทความนี้ได้พิจารณาจากหลักวจีทุจริต การประพฤติชั่วทางวาจา 4 ประการ คือ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ และวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบ 4 ข้อของมุลาวาทา คือ (1) พูดเรื่องไม่จริง (2) จิตคิดจะพูดเรื่องไม่จริงนั้น (3) ความพยายามเพื่อพูดเรื่องไม่จริงนั้น (4) ผู้รู้เรื่องนั้น ในการวิเคราะห์ พบว่า การกลั่นแกล้งผู้อื่นนั้น ยังไม่ถือว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 โดยสมบูรณ์ ถึงแม้การกระทำจะเข้าข่ายวจีทุจริต 4 อย่าง แต่ต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ 4 ข้อของมุลาวาทา หากกระทำครบทั้ง 4 ข้อจึงจะถือว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 อย่างไรก็ดีพุทธจริยศาสตร์มองว่า ผู้กลั่นแกล้งพึงตระหนักกว่าเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดเป็นอกุศลกรรมบถ เมื่อกระทำแล้วย่อมมีผลออกมาเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่เฉพาะผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง แต่ผู้กระทำการกลั่นแกล้งก็必将ได้รับความทุกข์เช่นกัน และผู้เขียนได้เสนอแนวทางการรับมือกับพฤติกรรมกลั่นแกล้งตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ การมีสติ มีขันติ และตอบโต้ด้วยการชี้แจงให้ถูกจังหวะ รวมถึงเลือกที่จะใช้ชีวิตในสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดี และรู้จักการปล่อยวาง

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์; การกลั่นแกล้ง; วจีทุจริต

Abstract

This article aims to study and analyze Buddhist ethics and the problem of slander. The study results found that In the present, there is a problem of bullying people arising in the contemporary society done through verbal action in the negative manner where people are somehow looked down upon and harassed. Once arisen, a moral question is asked that: is bullying people akin to the violation of

fourth precept? In this paper, an attempt is purposely made to examine the principle of fourth precept, four kinds of verbally bad action, lying, malicious speech, harsh language, and frivolous talk where the four component aspects of making lying happen are taken into consideration: 1) there is unreal thing, 2) one intends to speak out that thing, 3) one is trying to speaking out that thing, 4) the hearer understands the spoken thing accordingly. In the analyzing it, it was found that bullying people is not akin to the complete violation of fourth precept despite its being almost there. In examining this, four component aspects of lying should be critically considered, if it falls into them, then it violates the fourth precepts correspondingly. However, Buddhist ethics is of the view that those who bully people should be fully aware of such an action as it leads to the unwholesome action, once done, its result will bring about a great deal of suffering to not only bullied people but also the doer. To deal with the problem of bullying people, a writer has introduced the Buddhist ethical guidelines, being mindful and patient toward the problem responding by giving the explanation in the right time including choosing to live life in the appropriate society and environment and most importantly one should maintain their mind in the state of equanimity respectively.

Keywords: Buddhist Ethics; Bullying People; Corrupt Speech

บทนำ

การกลั่นแกล้ง (Bullying) คือการใช้วาจาจากกล่าวร้าย กล่าวในด้านลบ ทำให้ผู้อื่นถูกดูถูกเสียหาย เจ็บช้ำน้ำใจ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบัน นอกจากระดับความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นแล้ว วิธีการกลั่นแกล้งก็เปลี่ยนไปจากในอดีต เช่น การล้อเลียน ชื่อพ่อแม่ การล้อปมด้อยของเพื่อน การไม่ให้เข้าร่วมกลุ่มหรือทำกิจกรรม รวมถึงการตบหัว การชกต่อยเบาๆ พฤติกรรมดังกล่าวเหล่านี้เป็นวิธีดั้งเดิมที่ใช้ในการกลั่นแกล้ง แต่สำหรับในปัจจุบัน สื่อและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งของคนในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก การกลั่นแกล้งนั้นเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ยิ่งกระทำสิ่งนี้ด้วยความเคยชินมากเท่าไร ผลกระทบที่ตามมาก็มีแต่จะเพิ่มและรุนแรงขึ้นเท่านั้น

จากบทความเรื่อง Why Bullying? ทำไมถึงต้องกลั่นแกล้ง สาเหตุของพฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นจากอะไร (BookPlus, 2563) ในมุมมองของผู้ถูกกลั่นแกล้ง สามารถสรุปได้ดังนี้ การกลั่นแกล้งเหล่านี้เกิดขึ้นจาก 1) เคยเป็นผู้ถูกรังแก คือ การเคยได้รับการกระทำด้วยความรุนแรงในอดีตมาก่อน ทั้งจากสังคมรอบข้าง เพื่อน หรือคนในครอบครัว ยิ่งเติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่มีแต่ความรุนแรง ครอบครัวมีปัญหา ก็ยิ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้กระทำซ้ำพฤติกรรมความรุนแรงเหล่านั้น และต้องการที่จะระบายความโกรธแค้นออกมาโดยการกลั่นแกล้งผู้อื่น 2) ต้องการความเป็นใหญ่ มีอำนาจเหนือคนอื่น 3) เรียกร้องความสนใจจากผู้คนรอบข้าง 4) ไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง เช่น รู้สึกไม่พอใจเมื่อเห็นคนอื่นมีข้อดีมากกว่า ทั้งเรื่องหน้าตา ฐานะ หรือความสามารถ ทำให้รู้สึกอิจฉา โกรธแค้นจนถึงกับกลั่นแกล้งเพื่อทำให้อีกฝ่ายต่ำกว่าตัวเอง และ 5) ต้องการเหยียดคนที่แตกต่างจากตัวเอง



อาจจะเป็นเชื้อชาติ สีผิว ความพิการ หรือเพศ โดยเริ่มจากการล้อเลียนไปเรื่อย ๆ จนเปลี่ยนไปเป็นการกลั่นแกล้ง หรือการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกับคนอื่น

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้กลั่นแกล้งเห็นด้วยกับการกระทำของตน เพราะบางส่วนมาจากครอบครัวที่มีการใช้ความรุนแรง ต้องการเติมเต็มความมั่นใจให้กับตนเอง เพราะรู้สึกขาดหาย หรือกลัวที่จะสูญเสียอำนาจ สูญเสียการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน เมื่อเจอกับคนที่ตัวเองรู้สึกว่าดีกว่าตน จึงพยายามที่จะกดคนอื่นด้วยการกลั่นแกล้ง จากปัญหาและสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เป็นที่ถกเถียงกันว่า การกลั่นแกล้ง (Bullying) คนอื่นเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่

พระพุทธเจ้าทรงตรัสเกี่ยวกับศีลข้อ 4 ซึ่งว่าด้วยการไม่พูดเท็จอย่างชัดเจนในพระไตรปิฎก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 7 หน้าที่ 323-326 , มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, 2539) การละเมิดศีลข้อนี้มีความหมายครอบคลุมถึงการโกหก การพูดจาให้ร้าย การพูดคำหยาบ หรือการพูดเพ้อเจ้อ ศีลข้อที่ 4 มีจุดประสงค์เพื่อรักษาความจริงและความบริสุทธิ์ทางวาจา โดยพระพุทธเจ้าทรงสอนว่าการพูดเท็จหรือการหลอกลวงนั้นเป็นการกระทำที่บั่นทอนคุณธรรมและความเชื่อถือ การละเมิดศีลนี้ไม่เพียงแต่ทำลายผู้อื่น แต่ยังทำลายจิตใจของผู้กระทำเอง ทำให้เกิดความไม่สงบในใจ และนำไปสู่ความทุกข์ในระยะยาว การพูดเท็จนั้นพระพุทธเจ้าทรงจัดให้เป็นหนึ่งในบาปทางใจหรือ อกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมที่เป็นเหตุแห่งความทุกข์ การไม่ละเว้นการพูดเท็จหรือการพูดไม่จริงจึงเป็นการทำร้ายทั้งตนเองและผู้อื่น เพราะทำให้ขาดความไว้วางใจ และเป็นเหตุแห่งความแตกแยกในสังคม

เมื่อพิจารณาถึงศีลธรรม ที่อาศัยตัวเราเป็นผู้เชื่อและทำบางอย่างด้วยตนเอง ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางศีลธรรมได้ว่า อะไรทำให้เราแน่ใจหรือมั่นใจได้ว่าสิ่งนั้นถูกต้อง สิ่งนั้นควรทำ สิ่งนั้นดีหรือไม่ คำตอบที่ได้คือเราไม่มีทางแน่ใจได้เลย และการเลือกกระทำดังกล่าวเป็นทางเลือกที่เป็นอิสระ โดยปราศจากการพิจารณาถึงการเลือกกระทำนั้นว่าผิดหรือถูก ในเมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันตามเงื่อนไขของสังคม มนุษย์จึงควรปฏิบัติตนให้เป็นไปตามกฎศีลธรรมทางสังคมด้วย การกลั่นแกล้งนั้นเริ่มต้นจากการพูดจาล้อเลียน เสียดสี หยาดคาย หากพิจารณาในทางศีลธรรมนั้นถือว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 ว่าด้วย มุสาวาทหรือไม่ หากเข้าข่าย เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ และควรหลีกเลี่ยงที่จะกระทำ

ในทัศนะของพุทธจริยศาสตร์ มุสาวาท (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546) ซึ่งจัดว่าเป็นศีลข้อที่ 4 ในศีลทั้ง 5 ข้อ นับได้ว่าเป็นประเด็นปัญหาทางศีลธรรมอันหนึ่งที่น่าสนใจ มุสาวาท คือ คำพูดที่ไม่จริง ซึ่งครอบคลุมถึงการเขียนหนังสืออันเป็นเท็จ การจะตัดสินว่า คำพูดหรือการกระทำใดผิดตามหลักมุสาวาทนั้น พิจารณามององค์ประกอบ 4 ประเภท คือ 1) พูดเรื่องไม่จริง 2) มีเจตนาพูดให้ผิดไปจากความจริง 3) มีความพยายามในการพูด 4) ผู้ฟังรู้และเชื่อตามผู้พูด ในเรื่องมุสาวาทนี้มีประเด็นที่ขัดแย้งกับปัญหาทางศีลธรรมที่คนส่วนมากเข้าใจว่า หากพูดจริงทำให้สูญเสียอะไรบางอย่างไป กับการพูดเท็จแต่อาจจะนำประโยชน์อะไรบางอย่างมาให้ ก็ควรจะรักษาผลประโยชน์เอาไว้ จึงเป็นเหตุให้คนพูดอาจพูดเท็จมากกว่าความจริง คนส่วนมากมักเลือกพูดเท็จมากกว่าพูดจริง

ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีธาตุทั้ง 4 และมีขันธ 5 เช่นเดียวกัน มนุษย์ทุกคนล้วนมีคุณค่าในตนเอง การที่เราไปกลั่นแกล้งผู้อื่นนั้นเป็นการไม่ยอมรับคุณค่าที่มนุษย์เป็น จึงทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น และถือเป็นการไม่เคารพความจริงในสิ่งที่มนุษย์เป็น



พุทธจริยศาสตร์ ไม่เห็นด้วยกับการกลั่นแกล้ง เพราะการกลั่นแกล้งนั้นสามารถมองได้ 2 รูปแบบ คือ ผู้กระทำการกลั่นแกล้งนั้นทำลายตัวเอง กล่าวคือ ผู้กระทำการกลั่นแกล้งก่อให้เกิดเป็นอกุศลมูลภายในจิตใจของตน มีโลภะ โทสะ โมหะ ต่อให้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใน ยังไม่ได้กระทำต่อผู้อื่น ท้ายที่สุดแล้วก็จะเป็นผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของตนได้ และมองจากผลของการกระทำ กล่าวคือ ในขณะเดียวกันที่ทำลายตัวเองเท่ากับเขาทำลายผู้อื่นด้วย

บทความนี้จะได้พิจารณามุมมองของพุทธจริยศาสตร์กับปัญหาว่าด้วยการกลั่นแกล้งผู้อื่นนั้น เป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่ ผ่านหลักศีลธรรมว่าด้วยการผิดศีลข้อ 4 และองค์ประกอบที่เข้าข่ายในการละเมิดศีลข้อที่ 4 รวมถึงการเสนอแนะแนวทางในการรับมือกับพฤติกรรมกรกลั่นแกล้งตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ต่อไป

ความหมายของคำว่ากรกลั่นแกล้ง (Bullying)

พจนานุกรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ให้ความหมายของคำว่า กลั่นแกล้ง ว่าหมายถึง ก. หาความไม่ดีใส่ให้ หาอุบายให้ร้ายโดยวิธีต่าง ๆ แกล้งใส่ความ

การข่มเหงรังแก (Bullying) หมายถึง พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ โดยความตั้งใจกระทำให้ผู้อื่นได้รับความทุกข์ความเจ็บปวดจากผู้ข่มเหงรังแกที่รู้สึกว่ามีอำนาจหรือพลังเหนือกว่าผู้ถูกข่มเหงรังแก อีกทั้งการกระทำดังกล่าวจะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่องและมีระยะเวลายาวนาน (Robert, JR. B.Walter, 2008)

ริเวอร์ ดันแคน และบีเชก ให้ความหมายว่าพฤติกรรมต่าง ๆ รวมถึงการข่มขู่ การคุกคาม การทำให้เกิดความหวาดกลัว การใช้คำพูดเย้ยหยัน เสียดสี ถากถาง ทั้งนี้อาจเกิดจากแรงกระตุ้นโดยความเกลียดหรือความอคติ ความไม่สนใจ ความกลัว (Rivers Ian, Duncan Neil and Besag E, Valerie, 2007)

ฮินดูจา และพัทชิน ให้ความหมายว่า เป็นพฤติกรรมก้าวร้าวที่เกิดขึ้นอย่างตั้งใจ และซ้ำ ๆ โดยกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจเหนือบุคคลอื่น คุกคามในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคุกคามทางจิตใจ ทางร่างกาย และทางความสัมพันธ์ (Hinduja Samer and Datchin W., Justin, 2012)

จากการให้ความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การกลั่นแกล้ง หรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า Bullying หมายถึง พฤติกรรมกลั่นแกล้งรังแกผู้อื่น โดยเฉพาะคนที่อ่อนแอกว่าอย่างต่อเนื่องซ้ำๆ จนผู้ถูกรังแก รู้สึกแยะ เจ็บปวด หรือเกิดความเครียด ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจเป็นการใช้กำลัง การใช้ถ้อยคำทำร้ายจิตใจ การใช้แรงกดดันทางสังคม การกีดกัน ลิดรอนสิทธิขั้นพื้นฐาน หรือการปฏิบัติใดๆ ก็ตามที่เป็นไปในทางลบ

สาเหตุและประเภทของการกลั่นแกล้ง (Bullying)

จากบทความเรื่อง Why Bullying? ทำไมถึงต้องกลั่นแกล้ง สาเหตุของพฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นจากอะไร (BookPlus, 2563) ในมุมมองของผู้ถูกลั่นแกล้ง สามารถสรุปได้ดังนี้ การกลั่นแกล้งเหล่านี้เกิดขึ้นจาก 1) เคยเป็นผู้ถูกรังแก คือ การเคยได้รับการกระทำด้วยความรุนแรงในอดีตมาก่อน ทั้งจากสังคมรอบข้าง เพื่อน หรือคนในครอบครัว ยิ่งเติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่มีแต่ความรุนแรง ครอบครัวมีปัญหา ก็ยังเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้กระทำซ้ำพฤติกรรมความรุนแรงเหล่านั้น และ



ต้องการที่จะระบายความโกรธแค้นออกมาโดยการแกล้งผู้อื่น 2) ต้องการความเป็นใหญ่ มีอำนาจเหนือคนอื่น 3) เรียกร้องความสนใจจากผู้คนรอบข้าง 4) ไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง เช่น รู้สึกไม่ชอบใจเมื่อเห็นคนอื่นมีข้อดีมากกว่า ทั้งเรื่องหน้าตา ฐานะ หรือความสามารถ ทำให้รู้สึกอิจฉา โกรธแค้นจนถึงกับกลั่นแกล้งเพื่อทำให้อีกฝ่ายต่ำกว่าตัวเอง และ 5) ต้องการเหยียดคนที่แตกต่างจากตัวเอง อาจจะเป็นเชื้อชาติ สีผิว ความพิการ หรือเพศ โดยเริ่มจากการล้อเลียนไปเรื่อย ๆ จนเปลี่ยนไปเป็นการกลั่นแกล้ง หรือการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกับคนอื่น

พฤติกรรมการกลั่นแกล้งกัน (Bullying) ด้วยส่วนใหญ่มักเกิดจากการกระทำของผู้ที่คิดว่าตนมีอำนาจมากกว่ารังแกผู้ที่ด้อยกว่า หรือคนตัวใหญ่ชอบรังแกคนตัวเล็ก พฤติกรรมเหล่านี้อาจเกิดซ้ำ ๆ ซึ่งหากต้องเผชิญการทำร้ายครั้งแรก ผู้ถูกกระทำอาจให้อภัยได้ แต่ถ้าเกิดขึ้นบ่อย ๆ อาจกลายเป็นความเครียด หรือความแค้นในที่สุด นอกจากนี้ผู้กระทำส่วนใหญ่มีเป้าหมายชัดเจนว่าต้องการให้ผู้อื่น อับอาย เจ็บตัว เสื่อมเสีย หรือด้อยค่าลง โดยสามารถจำแนกประเภทของการกลั่นแกล้ง (Bully) (มูลนิธิตุณย์พัฒน์, 2563) ได้ดังนี้ 1) การกลั่นแกล้งทางกาย เป็นการทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บมีบาดแผล และส่งผลต่อจิตใจของผู้ถูกกระทำ 2) การกลั่นแกล้งทางวาจา เป็นการพูดที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึก หรือทำให้เจ็บปวด มีการข่มขู่ เยาะเย้ย ช่มชู้ พุดจาจุก เสียดสีกันในกลุ่มเพื่อน หรือการวิจารณ์ด้วยคำพูดในลักษณะขำล้อ คำนิทา ประจาน ล้อเลียน และการพูดใส่ร้าย โกหกบิดเบือนข้อมูลที่ไม่เป็นจริง 3) การกลั่นแกล้งทางสังคมหรือด้านอารมณ์ เป็นการชักกลุ่มเพื่อนหรือสังคมกดดัน ไล่ให้บุคคลแยกออกจากกลุ่ม เหมือนการยืมมือคนรอบข้างให้ร่วมกันทำร้ายบุคคลเพียงคนเดียว เช่น การปล่อยคลิป หรือการสร้างข่าวลือ จนผู้เสียหายเชื่อและพร้อมจะแชร์และกระพือข่าวให้ไปในวงกว้างขึ้น จนกว่าผู้ถูกกระทำไม่มีที่ยืนในสังคม และ 4) การกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์ (Cyberbullying) เป็นการกลั่นแกล้งที่เกิดขึ้นใหม่ โดยใช้เครื่องมือสื่อสาร เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต คอมพิวเตอร์เชื่อมต่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็น Facebook Twitter Instagram Chat หรือเครือข่ายทางสังคมออนไลน์อื่น ๆ ในการโจมตี ขู่ทำร้าย หรือ ใช้ถ้อยหยาบคาย การคุกคามทางเพศแบบออนไลน์ การแอบอ้างตัวตนของผู้อื่น การนำความลับของอีกฝ่ายมาเปิดเผย การหลอกลวง การสร้างกลุ่มในโซเชียลเพื่อโจมตีโดยเฉพาะ เพื่อให้อีกฝ่ายขายหน้าหรือทอนไม่ได้ นอกจากนี้ บางคนยังเข้าใจว่าโซเชียลมีเดียคือพื้นที่ส่วนตัว สามารถใช้ระบายความรู้สึกได้ โดยใช้ถ้อยคำที่มีความรุนแรง เสียดสี หรือสร้างความเสียหายให้คนอื่น และแสดงอารมณ์แค้นออกมาได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องเกรงใจว่าผลของการกระทำของตนจะทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ความเกลียดชัง และคนที่ไม่รู้เรื่องราวที่แท้จริงก็พลอยจะเชื่อในข่าวลือที่ปล่อยออกมา และรวมกลั่นแกล้งผู้ที่ถูกกล่าวถึงไปในวงกว้างในเวลาชั่วข้ามคืน

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนบทความเห็นว่า การกลั่นแกล้งนั้นเริ่มต้นจากพฤติกรรมการใช้วาจา ถ้อยคำ ที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกหรือทำให้เจ็บปวด มีการข่มขู่ เยาะเย้ย ช่มชู้ พุดจาจุก เสียดสีกันในกลุ่มเพื่อน หรือการวิจารณ์ด้วยคำพูดในลักษณะขำล้อ คำนิทา ประจาน ล้อเลียน และการพูดใส่ร้าย โกหกบิดเบือนข้อมูลที่ไม่เป็นจริง จึงเกิดเป็นปัญหาที่ว่า การกลั่นแกล้งผู้อื่นนั้นเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่

แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics)

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) คือเกณฑ์การตัดสินความดีความชั่ว หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย เจตนาเป็นตัวบ่งชี้ถึงการกระทำทุกอย่าง ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะทำดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป” เช่น การคิดพูดจะทำดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเจตนา ถ้าเจตนาดีถือว่าเป็นดี ถ้าเจตนาชั่วถือว่าเป็นชั่ว ดังพระบาลีบทหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราตลาคขอเตือนว่า เจตนาเป็นตัวชี้กรรมคือ การกระทำ” คือเจตนาเป็นสำคัญในความดี ความชั่ว (Phra Brahmamagunabhorn (P.A. Payutto), 2001) เกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้ครอบคลุมถึงพฤติกรรมที่แสดงทุกประการ แต่มุ่งเอาความประพฤติหรือการกระทำที่เรียกว่า “กรรม” ซึ่งประกอบด้วยเจตนาดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาอันนี้เป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำความกรรมด้วยกาย วาจา ใจ”

หลักเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์ คือ เบญจศีล อันได้แก่ (1) เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต โดยประพฤติดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตและร่างกาย (2) เว้นจากอกุศลกรรม คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้หรือไม่ลักขโมยของผู้อื่น (3) เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร คือ ไม่ประพฤติดนินทาในกามทั้งหลาย (4) เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ โกหก หลอกลวง ตัทรอนผลประโยชน์หรือเกลี้ยกล่อมทำลายผู้อื่นด้วยถ้อยคำไม่จริง และ (5) เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยของมีนเมา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 286 หน้าที่ 247 , มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, 2539) ศีล 5 ว่าเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์ของมนุษย์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษยธรรม” คือ ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ หรือระเบียบที่ก่อให้เกิดความสุขในระดับสังคมของมนุษย์ ทำคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย – วาจา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546)

องค์ประกอบ 5 ประการของมุสาวาท คือ 1) พูดเรื่องไม่จริง 2) มีเจตนาพูดให้ผิดไปจากความจริง 3) มีความพยายามในการพูด 4) ผู้ฟังรู้และเชื่อตามผู้พูด ซึ่งสอดคล้องกับพุทธปรัชญาที่ว่า “สัตว์ผู้ดเว้นจากมุสาวาทมีน้อย โดยแท้จริงแล้วสัตว์ ผู้ไม่ดเว้นจากมุสาวาทมีมากกว่า” คนส่วนมากเข้าใจว่า การละเมิดศีลข้อมุสาวาทมีโทษน้อยกว่าการละเมิดศีลข้ออื่น ๆ แต่พุทธปรัชญาถือว่า มีโทษมากเท่ากันและเกิดเป็น อกุศลกรรมบถ ว่าด้วยเรื่อง วชิรจรีต การประพฤติชั่วทางวาจา 4 อย่าง คือ มุสาวาท (การพูดเท็จ) ปิสุณวาจา (การพูดส่อเสียด) ผรุสวาจา (การพูดคำหยาบ) และสัมผัปปลาปะ (การพูดเพ้อเจ้อ) และ พุทธจริยศาสตร์ ว่าด้วยการกระทำ เรียกว่า กรรมบถ มี 2 ประการ คือ ทางแห่งกุศลกรรม และอกุศลกรรม 10 ประการ กรรมบถ หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี อันเป็นทางนำไปสู่ความเจริญ ที่แสดงออกได้ 3 ทาง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 305 หน้าที่ 260 , มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, 2539) ได้แก่ กายกรรม 3 วชิรกรรม 4 และ มโนกรรม 3 และอกุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งอกุศลกรรม, ทางทำความชั่ว, กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ อกุศลกรรมบถนี้ เป็นธรรมที่บุคคลต้องเว้น ต้องละเป็นธรรมที่ตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการกลั่นแกล้งทางใดก็ตาม ก็สามารถสรุปเข้าในหลักธรรมทวาร 3 พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษของทวาร ทั้ง 3 ไว้ในอภิภคณวรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 8 ข้อที่ 11 หน้าที่ 601 , มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, 2539) ทุก



นิบาต อังคุตตรนิกาย ว่า กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต เป็น อกรณียกิจ (กิจที่ไม่ควรทำ) เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต พระพุทธเจ้ากล่าวว่าเป็นอกรณียกิจ เขาพึงได้รับโทษ

จากการพิจารณาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวทางพุทธจริยศาสตร์ คือเกณฑ์การตัดสินความดีความชั่ว สิ่งใดกระทำแล้วเกิดเป็นกุศล สิ่งใดกระทำแล้วเกิดเป็นอกุศล ดังนั้น ผู้ที่เข้าใจหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความจริงที่ว่า ใครทำกรรมอันใดไว้อย่อมได้รับผลของกรรมนั้น เมื่อเข้าใจตรงกันมนุษย์ทุกคน ย่อมกลัวต่อการทำความชั่ว หันมาทำความดี จนนำไปสู่การพัฒนาจิตขั้นต่อไป และการกลั่นแกล้งผู้อื่นนั้น ยังไม่อาจสรุปได้ว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่ และต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบของการละเมิด 4 ประการต่อไป

พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาว่าด้วยการกลั่นแกล้ง

การกลั่นแกล้ง (Bullying) ผู้อื่นเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่นั้น ผู้เขียนอาศัยการพิจารณาจากมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ และในการพิจารณานี้จะพิจารณาจากหลักของพุทธจริยธรรม 2 หลัก คือ 1) วจีทุจริต และ 2) อกุศลมูล โดยผู้เขียนได้พิจารณาไว้ดังต่อไปนี้

ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์เชื่อว่าสิ่งที่เป็นต้นเหตุ หรือแรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์ทำกรรมต่าง ๆ หรือกระทำความผิดนั้น มีอยู่ 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายแรกคืออกุศลมูล (รากเหง้าของความดี) ฝ่ายที่สองคืออกุศลมูล (รากเหง้าของความชั่ว) ถ้าการกระทำนั้นเป็นไปโดยแรงผลักดันฝ่ายดีหรืออกุศลมูล (ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง) การกระทำนั้นถือว่าเป็นการทำความดี แต่ถ้าเป็นไปโดยแรงผลักดันฝ่ายชั่วหรืออกุศลมูล (ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง) การกระทำนั้นถือว่าเป็นการทำความชั่ว ผลที่ได้รับก็คือความเสียหาย ทุกข์ และโทษ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546)

จากการให้ความหมายคำว่า การกลั่นแกล้ง (Bullying) จากข้างต้นที่ระบุว่าคือ พฤติกรรมรุนแรง กลั่นแกล้ง รังแกผู้อื่น ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจเป็นการใช้กำลัง การใช้ถ้อยคำทำร้ายจิตใจ การใช้แรงกดดันทางสังคม การกีดกันรีดถอนสิทธิขั้นพื้นฐานหรือการปฏิบัติใด ๆ ก็ตามในทางลบ เมื่อนำมาวิเคราะห์กับสาเหตุการกระทำตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ ก็จะเห็นว่าการกลั่นแกล้งมีสาเหตุมาจากอกุศลมูล ซึ่งในอกุศลมูลนั้น มีสาเหตุแยกย่อยของการกระทำที่อาจเกิดจากอำนาจกิเลสตัวใดตัวหนึ่ง ได้แก่ การกลั่นแกล้งที่เกิดจากโลภะเป็นเหตุ เช่น การกลั่นแกล้งเพราะเขาสวยกว่า เรียนเก่งกว่า เป็นต้น ส่วนการกลั่นแกล้งที่มีโทสะเป็นเหตุ เช่น คู่กรณีเคยเป็นศัตรูกันมาก่อน เมื่อตนสบโอกาสจึงลงมือกลั่นแกล้ง และการกลั่นแกล้งอันมีสาเหตุมาจากโมหะ เช่น ความยึดมั่นถือมั่น เข้าใจผิดว่าตนมีอำนาจเก่งกาจเหนือผู้อื่น และไม่เกรงกลัวต่อบาปที่จะเกิดหลังจากการเบียดเบียนผู้อื่น

ดังนั้น การกลั่นแกล้งผู้อื่นตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์เกิดจากสภาพจิตใจของผู้กระทำเกิดอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ โดยจะเป็นกิเลสตัวใดนั้น ต้องพิจารณาเรื่องที่กลั่นแกล้ง หากผู้กลั่นแกล้งผู้อื่นยังมิได้รับการขัดเกลา หรืออบรมสั่งสอน โดยเฉพาะกรณีที่เป็นเด็กหรือเยาวชน ชีวิตของผู้นั้นอาจมีโอกาสมุ่งมั่นทำความดี (Bullying) จากกิเลสทุกตัวทั้งโลภะ โทสะ โมหะ และยังเป็นฐานให้กระทำความชั่วอื่น ๆ ซึ่งอาจจะร้ายแรงกว่าการกลั่นแกล้งตามมาในอนาคต

การกลั่นแกล้ง (Bullying) นั้น เมื่อนำศีลข้อที่ 4 มาพิจารณาจากสาเหตุและประเภทของการกลั่นแกล้ง และนำวิเคราะห์เข้ากับหลักกรรมบถ ทางพุทธจริยศาสตร์ก็จะสัมพันธ์กับกรรมบถที่ชื่อว่า

อกุศลกรรมบถ (ทางแห่งการทำความชั่ว) โดยมุ่งเน้นไปที่ วชิรุต การประพาสชั่วทางวาจา 4 อย่าง คือ มุสาวาจา (การพูดเท็จ) ปิสุณวาจา (การพูดส่อเสียด) ผรุสวาจา (การพูดคำหยาบ) และสัมผัปปลาปะ (การพูดเพ้อเจ้อ) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่มนุษย์กระทำการกลั่นแกล้งกับผู้อื่น การกลั่นแกล้งนั้นจะเข้าขั้นเป็นอกุศลกรรมได้ก็ต้องมีเจตนาคือความจงใจ มุ่งองค์ประกอบที่ครบถ้วน 4 ประการ จึงจะเป็นอกุศลกรรม ถ้าไม่มีเจตนาหรือองค์ประกอบไม่ครบถ้วนก็ไม่จัดว่าเป็นกรรม หรือชาตศีลกรรมบถได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546)

จากทัศนะของผู้เขียน เห็นว่าการกลั่นแกล้งผู้อื่นที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสัมพันธ์กับวชิรุตทั้ง 4 อย่าง คือ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ ผู้เขียนเห็นว่า วชิรุตเป็นตัวจุดชนวนให้เกิดพฤติกรรมกลั่นแกล้งที่รุนแรงขึ้น และเมื่อนำมาวิเคราะห์ว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่ ผ่านองค์ประกอบ 4 ประการ ของมุสาวาทา คือ (1) พูดเรื่องไม่จริง (2) จิตคิดจะพูดเรื่องไม่จริงนั้น (3) ความพยายามเพื่อพูดเรื่องไม่จริงนั้น (4) ผู้อื่นรู้เรื่องนั้น เช่นกรณี ผู้กลั่นแกล้งมีเจตนาปล่อยข่าวลือทางโซเชียลมีเดีย ว่าคนผู้นี้ขายของปลอม โดยไม่มีหลักฐานใด ๆ มีเจตนาที่ทำให้ผู้นั้นเสื่อมเสียชื่อเสียง และถูกสังคมเข้ามาโจมตีซ้ำ ทำให้ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เพียงเพราะต้องการอำนาจ หรืออยากจะเป็นที่รักของคนอื่นจึงหาเรื่องใส่ร้ายอีกฝ่าย เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ถือว่าการละเมิดศีลข้อที่ 4

จากรูปแบบการกลั่นแกล้งโดยใช้วาจาในบางกรณีที่ผู้กลั่นแกล้งไม่ได้มีเจตนาครบที่จะก่อให้เกิดเป็นอกุศลกรรมได้ กล่าวคือ การกลั่นแกล้งนั้นมุ่งองค์ประกอบไม่ครบทั้ง 4 ข้อ แต่การพูดส่อเสียดยังให้ผู้อื่นแตกกัน ในคัมภีร์มงคลทิปนี กล่าวไว้ว่า “เมื่อกล่าวคำพูดส่อเสียดออกไปแล้วคนอื่นไม่แตกกัน ถือว่ากรรมบถยังไม่ขาด อกุศลยังไม่ถึงขั้นเป็นกรรมบถ แต่เมื่อคนอื่นแตกกันถือว่าขาด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 8 ข้อที่ 2 หน้าที่ 120 , มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร, 2539) ถึงแม้การพูดจาส่อเสียดมีอาจทำให้คนแตกคอกัน แต่การกระทำดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดเป็นอกุศลมูลภายในใจของผู้กลั่นแกล้ง และยังเป็นชนวนที่ก่อให้เกิดความรุนแรงเพิ่มขึ้นในอนาคตได้ กล่าวคือ การกลั่นแกล้ง (Bully) ผู้นั้น การที่จะตัดสินว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่ ต้องพิจารณาตามกรณีไป

ดังนั้น ในการวิเคราะห์การกลั่นแกล้งผู้อื่น พบว่า ไม่ถือว่าการละเมิดศีลข้อที่ 4 โดยสมบูรณ์ แต่การกลั่นแกล้งผู้นั้น ผู้กลั่นแกล้งพึงตระหนักว่า เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดเป็นอกุศลกรรมบถทั้ง 10 ประการ เป็นกรรมชั่ว เมื่อกระทำแล้วย่อมมีผลออกมาเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนไม่เฉพาะผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งจะได้รับความทุกข์ ผู้กระทำการกลั่นแกล้งก็จะได้วิบากกรรมทั้งในชาตินี้และชาติหน้า จึงเป็นการกระทำที่ควรละเว้น ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมเดือดร้อนในภายหลัง

ข้อเสนอแนะการรับมือกับการถูกกลั่นแกล้ง

สำหรับแนวทางการรับมือกับการถูกกลั่นแกล้งทางพุทธจริยศาสตร์ เมื่อผู้ถูกกลั่นแกล้งเกิดทุกข์ใจ เสียใจ วิตกกังวล เครียด หรือมีความอาฆาตพยาบาทตอบกลับผู้กระทำการกลั่นแกล้ง อากาโรทั้งหมดที่กล่าวมา ล้วนเกิดจากการถูกโทสะ อันเป็นอกุศลธรรมครอบงำสภาพจิตใจทั้งสิ้น มีงานวิจัยของ เกษม กสิโอฬาร และคณะ ศึกษาเรื่อง พุทธธรรมพัฒนาจิตเพื่อระงับความโกรธ (เกษม กสิโอฬาร



และ พัชรี ดันติวิภาวิน, 2560) โดยผลการวิจัยเสนอว่า หลักพุทธธรรมในทางพุทธศาสนาที่สำคัญและจำเป็นในการระงับความโกรธ ได้แก่ หลักการเจริญสติ ขันติ และเมตตา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1) สติ คือ ความระลึกได้ถึงในสิ่งที่เคยทำ คำที่เคยพูดมานานมาแล้ว ได้สติ คือ ความระวัง ความไม่ขาดสติคือเมื่อเราระลึกได้ว่าเราโกรธแล้วรีบควบคุมให้ได้ แล้วรีบส่งต่อไปให้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญหาทางแก้ไขปัญหาด้วยการสันติวิธี

2) ขันติ คือ ความอดทน สภาพการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามธรรมดาที่ต้องอยู่ร่วมกันในสังคมย่อม ต้องมีการกระทบกระทั่งกันเป็นธรรมดา ผู้มีความอดทนหนักแน่นต่อสิ่งที่เข้ามากระทบที่จะทำให้จิตใจเป็นสุข

3) เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ทั้งทางกายและทางใจ เมื่อจิตมีความผ่องใส และได้สมาธิตั้งมั่นจนเกิดปัญญาแล้วก็จะละความโกรธให้ออกจากจิตของตน

จากข้ออภิปรายข้างต้น สรุปได้ว่า การรับมือการกลั่นแกล้ง (Bullying) ที่ดี ต้องมีสติ ขันติ เมตตา ชี้แจงให้ถูกจังหวะ ไม่คิดแค้น เครียด หรือวิตกกังวลเกินไป รวมถึงเลือกที่จะใช้ชีวิตในสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดี และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ เราต้องหันกลับมาเข้าใจชีวิตให้ถูกต้องว่า มนุษย์เรานั้นมีความเหมือนกัน มีขันธ 5 เหมือนกัน มนุษย์สามารถเรียนรู้และใช้ประโยชน์ของขันธ 5 ให้ถูกต้อง ไม่บลู่ขันธ 5 ที่มีเหมือนกัน ดังเช่น กรณี คนแคระสามารถนั่งลงกับพื้นและลุกยืนขึ้นโดยมิต้องงอเข่า เมื่อเทียบกับคนปกตินั้นไม่สามารถทำได้ หรือกรณีที่คนผิวสีเข้มนั้น มีเม็ดสีมากกว่าคนผิวขาว ช่วยป้องกันแสงอัลตราไวโอเล็ต ไม่ก่อให้เกิดริ้วรอย และลดความเสี่ยงเป็นมะเร็งผิวหนังได้มากกว่า เป็นต้น

บทสรุป

จากการพิจารณาปัญหาว่าด้วยการกลั่นแกล้งผู้อื่นเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 หรือไม่ พบว่าการกลั่นแกล้งผู้อื่นนั้น ยังไม่ถือว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 โดยสมบูรณ์ ถึงแม้การกระทำจะเข้าข่ายวจีทุจริต 4 อย่าง คือ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ ก็ตาม แต่ต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ 4 ข้อของมุสาวาทา คือ (1) พูดเรื่องไม่จริง (2) จิตคิดจะพูดเรื่องไม่จริงนั้น (3) ความพยายามเพื่อพูดเรื่องไม่จริงนั้น (4) ผู้รู้เรื่องนั้น หากกระทำครบทั้ง 4 ข้อจึงจะถือว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 อย่างไรก็ตามพุทธจริยศาสตร์มองว่า ผู้กลั่นแกล้งพึงตระหนักกว่าเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดเป็นอกุศลกรรมบถทั้ง 10 ประการ เป็นกรรมชั่ว เมื่อกระทำแล้วย่อมมีผลออกมาเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนไม่เฉพาะผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งจะได้รับความทุกข์ ผู้กระทำการกลั่นแกล้งก็จะได้รับวิบากกรรมทั้งในชาตินี้และชาติหน้า จึงเป็นการกระทำที่ควรละเว้น ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมเดือดร้อนในภายหลัง ฉะนั้นการกระทำการกลั่นแกล้งไม่ถือว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 4 แต่หากกระทำเช่นนี้ต่อไปก็อาจจะทำให้เป็นการกระทำที่ละเมิดศีลข้อที่ 4 ได้

เอกสารอ้างอิง

เกษม กลีโอร และ พัชรี ดันติวิภาวิน. (2560). *พุทธธรรมพัฒนาจิตเพื่อระงับความโกรธ*. วารสารรังสิต บัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์.



- คณะกรรมการแผนกตำรา. (2540). *มังคลัตถทีปนี*. แปล เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิยุวพัฒน์. (2563). *การกลั่นแกล้ง (Bullying) ความรุนแรงในสังคม*.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- BookPlus. (2563). *Why Bullying? ทำไมถึงต้องกลั่นแกล้ง อะไรคือสาเหตุของพฤติกรรมรุนแรงเหล่านี้?*.
- Hinduja Samer and Datchin W., Justin. (2012). *School Climate 20 : Preventing Cyberbullying and Settingone classroom*. California: Corwin A Sage Company.
- Rivers Ian, Duncan Neil and Besag E., Valerie. (2007). *Bullying: A Handbook for Educators and Parents*. Praeger Publishers.
- Robert, JR. B.Walter. (2006). *Working with Parent of Bully and Victims*. Thousand Oak: Corwin Press.



การประยุกต์ใช้แนวคิดศิลปะของไคลฟ์ เบลล์ เพื่ออธิบายการแต่งหน้า Applying Clive Bell Art Concepts to Explain Makeup

ธนิช เศรษฐกุลธำรง

Thanik Setthakulthamrong

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Sgthanik@gmail.com

Received February 18, 2025; Revised February 25, 2025; Accepted: April 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้แนวคิดศิลปะของไคลฟ์ เบลล์ เพื่ออธิบายการแต่งหน้า โดยใช้การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ศิลปะ คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เป็นกระบวนการของการสร้างสรรค์ที่เกิดจากการแสดงออกของความคิด จินตนาการ และความรู้สึก สามารถแสดงออกผ่านหลายรูปแบบ เช่น ภาพวาด ประติมากรรม ฯลฯ มีนักปรัชญาหลายท่านได้กล่าวถึงศิลปะไว้อย่าง เบเนดิกโต โครเซ่ ว่า ศิลปะคือการแสดงออก หรือกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระ เป็นกระบวนการที่เสรีจล้นสมบูรณ์ในความคิดของศิลปินโดยมีผลลัพธ์เป็นผลงานของศิลปะ ตลอดจนกล่าวว่า ศิลปะคือการสร้างสรรค์ของสุนทรีย์ การถ่ายทอดสื่อสารทางอารมณ์สะท้อนใจไปยังบุคคลอื่น ๆ ในขณะที่ไคลฟ์ เบลล์ กล่าวว่า ศิลปะคือเส้น สี รูปทรง พื้นผิว พื้นที่ว่าง การจัดวางองค์ประกอบ ความสัมพันธ์องค์ประกอบ จะต้องสอดคล้องกลมกลืนกันด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะพอดีลงตัวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะของงานศิลปะประเภทนั้น ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ที่ละเอียดอ่อนอย่างที่สุดที่เป็นเอกลักษณ์ และมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้ชม โดยไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงบริบทสังคมหรือวัฒนธรรม ใดๆ ก็ดี มีการตั้งคำถามว่าการแต่งหน้าเป็นศิลปะหรือไม่ จากการที่ได้กล่าวถึงแนวคิดศิลปะข้างต้น จะได้นำแนวคิดเรื่องศิลปะมาทำความเข้าใจในเรื่องการแต่งหน้า การแต่งหน้าถือว่าเป็นศิลปะ บทความนี้ในมุมมองของผู้วิจัยมีเหตุผลว่าควรใช้แนวคิดของไคลฟ์ เบลล์ มากกว่าของโครเซ่ และตลอด โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับรูปทรงแห่งนัยยะ เพราะ 1.การแต่งหน้าเน้นประเด็นความสำคัญของรูปแบบที่สำคัญที่องค์ประกอบเชิงศิลปะเช่น เส้น สี รูปทรง พื้นผิว ซึ่งมองข้ามเนื้อหาหรือความหมายอื่น ๆ 2.การจัดวางองค์ประกอบ ความสัมพันธ์องค์ประกอบจะต้องสอดคล้องกลมกลืนกันด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะพอดี 3.เป็นเอกลักษณ์ และมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้ชม โดยไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงบริบทสังคมหรือวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันผู้วิจัยก็พยายามที่จะลองแนวคิดของเบเนดิกโต โครเซ่ และแนวคิดของตลอด มาอธิบายการแต่งหน้า สองแนวคิดของเบเนดิกโต โครเซ่ และตลอดข้างต้น ไม่สอดคล้องกัน เพราะฉะนั้นแนวคิดของไคลฟ์ เบลล์ เป็นแนวคิดที่เหมาะสมและสอดคล้องกันมากที่สุด

คำสำคัญ: ศิลปะ, ไคลฟ์ เบลล์, การแต่งหน้า



Abstract

This article aims to apply Clive Bell's artistic concept to explain makeup, using a study of relevant documents and research. The results of the study found that It is a well-known fact that art is what is created by man where its innovative process is somehow originated by thought, imagination and feeling manifested by various forms, painting sculpture etc. In the area of art, many philosophers, Benedetto Croce, for instance, is of the view that art is the expression or the free creative process of making art work where its process is completed in the thought of artist resulting in making art work there, Tolstoy is of the view that art is the aesthetical creation of work whereby the deep emotion is communicated to other people. In this, Clive Bell is of the view that art is the line, color, form, surface, and space where the arrangement of its components are involved. Here, the relationship of those components is needed to put together harmoniously and consistently in certain form especially the certain form of art leading to the aesthetical feeling in the subtle manner of its own way influencing on the audience does not need to reflect on any social context of culture. However, a question is asked: is makeup the art? From the mentioned art, this research aims to make use of the concept of art to understand the concept of makeup as it is regarded as the art as well. In this paper, a writer argues that making use of Clive Bell's the concept of art in understanding the makeup ought to be better than Croce's and Tolstoy's concept of art and this idea embraces the 'Significant Form' correspondingly because of: 1) making up focusses on the significance of Form where the component of line, color, form, and surface are beyond other meaning, 2) the arrangement of its component aspects focusses on the consistency and harmony of appropriate components, 3) it highlights its uniqueness and influence on audiences without any reflection on social context or culture. While doing this, a writer was trying to apply Benedetto Croce's and Tolstoy's concept of art to understand the proposed making up too. Consequently, On the one hand, both concepts remain inconsistent, on the other hand, Clive Bell's the concept shows the applicability to this kind of art successfully.

Keyword: Art, Clive Bell, Makeup

บทนำ

ในการพูดถึงศิลปะ จะมีคำถามหนึ่งเกิดขึ้นอยู่เสมอ ศิลปะคืออะไร ในสมัยโบราณ นักปราชญ์ได้ให้ความหมายของศิลปะ (Art) ไว้ว่า คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เป็นสิ่งที่มีได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ดังนั้น ตามความหมายนี้ ทิวทัศน์ทะเล ท้องฟ้ายามรุ่งเช้า หรือดวงอาทิตย์ขณะกำลังอัสดงคดลับขอบฟ้าจึงไม่ใช่ศิลปะ เพราะเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ แต่สิ่งที่เป็นศิลปะได้นั้น คือ ศิลปกรรม



รวมถึงศิลปะในการแต่งหน้า เป็นต้น ศิลปะเป็นผลผลิตที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะซึ่งผลผลิตนั้นมีลักษณะทางสุนทรีย์ และต้องทำขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกสำนึก (Sentient beings) ซึ่งหมายถึงต้องทำขึ้นโดยมนุษย์ที่มีต่อสิ่งที่พบเห็นแล้วสร้างสรรค์ออกมาด้วยความวิริยะอุตสาหะ

ศิลปะ ตามพจนานุกรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530) ศิลปะคือ ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรีย์ภาพ ความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิ ศาสนา

จากการพิจารณามุมมองเรื่องศิลปะ มีนักปรัชญาหลายท่านกล่าวถึงศิลปะ เช่น อริสโตเติลกล่าวว่า ศิลปะช่วยให้ทั้งศิลปิน และผู้ชมได้ระบายนามหรือระบายความเครียด และความกดดันที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจสำนึกออกไป ศิลปะคือการถ่ายทอดธรรมชาติ แต่ไม่ได้หมายความว่า ศิลปะคือการเลียนแบบธรรมชาติเสียทุกอย่าง แต่ศิลปินต้องทำหน้าที่เข้าใจธรรมชาติศึกษาหาความจริงจากธรรมชาติแล้วรู้จักถ่ายทอดธรรมชาติออกมา โดยคัดเลือกตัดตอนเอาเฉพาะที่เป็นความงาม หรือเกิดความประทับใจมาปรุงแต่งงานศิลปะ แม้ธรรมชาติจะมีความสวยงามตรงตามช่วยจรรโลงโลกให้น่าอยู่ และให้ความสดชื่นรื่นรมย์เพียงใด แต่ธรรมชาติก็หาใช่ศิลปะไม่ トラบใดที่ปราศจากมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้อง (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) โครเซ ก็มีทรรศนะที่สอดคล้องกับอริสโตเติลว่า “ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เรียบง่าย เป็นความงามไป ศิลปินเป็นผู้ช่วยชี้แนะ และแสดงให้เห็นถึงความงามของธรรมชาติ ดังนั้น ศิลปะจึงสูงส่งกว่าความงามของธรรมชาติ” นอกจากจะกล่าวถึงคุณค่าของผลงานศิลปะแล้วยังเป็นการเน้นถึงความสำคัญของศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานด้วย

ตอลสตอย (Tolstoy) มีทัศนะว่า ศิลปะคือ การสร้างสรรค์ของสุนทรีย์ แต่สุนทรีย์ก็ไม่ได้อยู่เหนือปัญหาทางศีลธรรมแต่อย่างใด ศิลปะคือ การสื่อสารทางอารมณ์สะเทือนใจไปยังบุคคลอื่น ๆ ที่มีอารมณ์สะเทือนใจแบบเดียวกัน อารมณ์ความรู้สึกยิ่งรุนแรงเพียงใด งานศิลปะก็ยิ่งมีความเป็นศิลปะมากขึ้นเท่านั้น ศิลปะที่แท้จริงย่อมสื่อสารที่ทำให้เกิดความรักพระเจ้า รักมนุษย์ และรักความเป็นพี่น้องร่วมโลก ความก้าวหน้าของศิลปะ ก็คือความก้าวหน้าของมนุษยชาติที่จะนำไปสู่ความสุขสมบูรณ์ (Leo Tolstoy, 1924) ส่วนจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) มีความเชื่อเกี่ยวกับงานศิลปะว่า ในธรรมชาติได้จัดระเบียบระเบียบของกระบวนการต่าง ๆ ไว้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นโนภาพทางศิลปะเกิดจากประสบการณ์ และประสบการณ์ก็มาจากการบวนการเชิงธรรมชาติที่สามารถควบคุมให้ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มโนภาพของศิลปะคือ ผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

อย่างไรก็ดี จากมุมมองที่กล่าวมานี้ ไคลฟ์ เบลล์ (Clive Bell, 1881-1964) นักสุนทรียศาสตร์และนักวิจารณ์ศิลปะชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงในศตวรรษที่ 20 แสดงมุมมองของศิลปะไว้ว่า คุณสมบัติร่วมอย่างเดียวนั้นในงานศิลปะที่ดึงดูดใจทั้งหลายนั้นคือ รูปทรงแห่งนัยยะ (Significant Form) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของงานศิลปะ รูปทรงบริสุทธิ์ที่ปรากฏอยู่ในผลงานทัศนศิลป์ต่าง ๆ นั้นเรียกโดยรวมว่า ทัศนธาตุ (Visual elements) อันหมายถึง เส้น สี รูปร่างและรูป ทรงที่ประกอบกันอยู่ในโครงสร้างและสัดส่วนที่เหมาะสมกลมกลืน และกระตุ้นให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ ซึ่งเป็นอารมณ์แห่งความสุขความเพลิดเพลินหรือความปลื้มปิติยินดี เป็นอารมณ์คนละแบบกับอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างปกติในชีวิตประจำวัน อย่างเช่น ความรัก ความโกรธ ความเศร้า ฯลฯ การที่จะเกิดอารมณ์



สุนทรียะได้นั้นจะต้องมาจากรูปทรงแห่งนัยยะ (Significant Form) ไม่ใช่มาจากเนื้อหาเรื่องราวในผลงานศิลปะ (Clive Bell, 1987)

การแต่งหน้าคืออะไร ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “แต่ง” เป็นคำกริยา ความหมายตามพจนานุกรม หมายถึง จัดให้งาม เช่น แต่งร้าน แต่งบ้าน ส่วนคำว่า แต่งหน้า เป็นลูกคำของคำว่า แต่ง หมายถึง การใช้เครื่องสำอางเสริมแต่งใบหน้าให้สวยขึ้น ใช้เครื่องสำอางแต่งใบหน้าให้มีลักษณะต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบทบาทกับลักษณะใบหน้าและบุคลิกของแต่ละคน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) และจักรพันธ์ มิสุธา ได้ให้ความหมายของการแต่งหน้าไว้ว่า การแต่งหน้า หมายถึง การใช้เครื่องสำอางประเภทเสริมความงาม (Make up) แต่งแต้มบนใบหน้าให้เกิดสีสัน และรูปแบบโดยความตั้งใจ ซึ่งอาศัยความรู้และทักษะทางด้านศิลปะเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะ ใบหน้า และบุคลิกของแต่ละบุคคล (จักรพันธ์ มิสุธา, 2555)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนต้องการตอบคำถามที่ว่า การแต่งหน้าเป็นศิลปะหรือไม่ โดยพิสูจน์ถึงข้อยืนยันที่ว่า การแต่งหน้านั้น เป็นศิลปะ ด้วยเหตุผลดังนี้ 1) การสร้างสรรค์ (Creativity) 2) การแสดงออก(Expression) 3) เทคนิค (Technique) 4) ออกแบบ (Design) และ 5) การเล่าเรื่อง (Storytelling) และเหตุผลที่ผู้เขียนนำแนวคิดของโคลฟ์ เบล์ มาตรวจสอบการแต่งหน้า มีเหตุผลสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการทำให้เรามองเห็นการแต่งหน้าในมุมมองที่ลึกซึ้งขึ้น และเข้าใจความงามในแง่สุนทรียภาพที่ไม่ผูกติดกับความหมายทางสังคมหรือการแสดงออกทางวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแต่งหน้านั้นเป็นศิลปะอย่างแท้จริง

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดศิลปะที่สามารถอธิบายการแต่งหน้า เมื่อผู้เขียนพิจารณาจากข้อมูลข้างต้นพบว่าแนวคิดศิลปะของโคลฟ์ เบล์ มีความสอดคล้องกันกับการแต่งหน้า มากกว่าแนวคิดของนักปรัชญาท่านอื่น เพราะหากพิจารณาถึงแนวคิดศิลปะของจอห์น ดิวอี้ มองศิลปะว่าเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างงานศิลปะและผู้ชม ศิลปะคือประสบการณ์ที่มีชีวิตชีวา ไม่ได้จำกัดแค่รูปแบบ ดังนั้น หากนำแนวคิดนี้มาตรวจสอบการแต่งหน้า การแต่งหน้าอาจถูกมองว่าเป็นกระบวนการที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ และหากใช้แนวคิดศิลปะของโครเซ ซึ่งมองว่าศิลปะเป็นการแสดงออก (Expression) ของอารมณ์และความรู้สึกภายใน หากนำแนวคิดนี้มาอธิบายการแต่งหน้าอาจถูกมองว่าเป็นการแสดงออกของอารมณ์ บุคลิกภาพ หรือความรู้สึกภายในของผู้ที่แต่ง และทั้งสองแนวคิดนี้อาจทำให้ประเด็นที่ผู้เขียนต้องการตอบคำถามนั้นมีความหมายที่ต่างออกไปจากการให้ความหมายของการแต่งหน้า รวมถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการอธิบายการแต่งหน้า

บทความนี้จะได้พิจารณา การประยุกต์ใช้แนวคิดศิลปะของโคลฟ์ เบล์ เพื่ออธิบายการแต่งหน้า โดยใช้แนวคิดหลักเกี่ยวกับรูปทรงแห่งนัยยะ (Significant Form) ที่มีเกณฑ์ในการตัดสินศิลปะ องค์ประกอบในการทำงาน และเป้าหมายในการทำงาน ที่สอดคล้องกันระหว่างศิลปะกับการแต่งหน้า อันจะเป็นประโยชน์ในทางศิลปะและการแต่งหน้าต่อไป

แนวคิดเรื่องศิลปะ

ศิลปะคืออะไร เป็นการถามถึงแก่นสารหรือสาระของผลงานศิลปะว่าคืออะไร และศิลปะที่แท้จริงมีคุณสมบัติอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของศิลปะที่มีต่อสิ่งอื่น ๆ เช่น



สังคม ศาสนา ศิลธรรม หรือคุณค่าของชีวิต รวมถึงเกณฑ์ในการประเมินตัดสินคุณค่าของศิลปะอันเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปิน อีกทั้งมีความสำคัญต่อนักวิจารณ์ศิลปะและช่วยสร้างความรู้ ความเข้าใจและการซาบซึ้งต่องานศิลปะให้แก่ผู้ชม ศิลปะเป็นผลผลิตที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะซึ่งผลผลิตนั้นมีลักษณะทางสุนทรีย์และต้องทำขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกสำนึก (Sentient beings) ซึ่งหมายถึงต้องทำขึ้นโดยมนุษย์ที่มีต่อสิ่งที่พบเห็นแล้วสร้างสรรค์ออกมาด้วยความวิริยะอุตสาหะ

จากการพิจารณามุมมองเรื่องศิลปะ มีนักปรัชญาหลายท่านกล่าวถึงศิลปะ เช่น อริสโตเติลกล่าวว่า ศิลปะช่วยให้ทั้งศิลปินและผู้ชมได้ระบายอารมณ์หรือระบายความเครียด และความกดดันที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจได้ออกไป ศิลปะคือการถ่ายทอดธรรมชาติ แต่ไม่ได้หมายความว่า ศิลปะคือการเลียนแบบธรรมชาติเสียทุกอย่างแต่ศิลปินต้องทำหน้าที่เข้าใจธรรมชาติศึกษาหาความจริงจากธรรมชาติแล้วรู้จักถ่ายทอดธรรมชาติออกมา โดยคัดเลือกตัดตอนเอาเฉพาะที่เป็นความงามหรือเกิดความประทับใจมาปรุงแต่งงานศิลปะ แม้ธรรมชาติจะมีความสวยงามตรงตามช่วยจรรโลงโลกให้น่าอยู่และให้ความสดชื่นรื่นรมย์เพียงใด แต่ธรรมชาติก็ทำให้ศิลปะไม่ ธรรมดาที่ปราศจากมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้อง (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) โครเซ (Benedetto Croce, 1866-1952) ก็มีทรรศนะที่สอดคล้องกับอริสโตเติลว่า “ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เรียบง่าย เป็นความงามไป ศิลปินเป็นผู้ช่วยชี้แนะและแสดงให้เห็นถึงความงามของธรรมชาติ ดังนั้นศิลปะจึงสูงส่งกว่าความงามของธรรมชาติ” นอกจากนี้กล่าวถึงคุณค่าของผลงานศิลปะแล้วยังเป็นการเน้นถึงความสำคัญของศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานด้วย

เพลโต (Plato) นักปรัชญากรีก ให้ทัศนะว่า “ศิลปะเป็นการจำลองแบบจากธรรมชาติ” และอริสโตเติล (Aristotle) อธิบายเพิ่มเติมว่า “ศิลปะไม่เพียงเป็นการเลียนแบบของคุณลักษณะรูปทรงภายนอก แต่ต้องสามารถแสดงออกถึงคุณลักษณะภายในของสิ่งนั้น ๆ ด้วย” ลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy) ให้ทัศนะว่า ศิลปะเป็นการแสดงออกด้านอารมณ์ ความรู้สึก เพื่อสื่อสารไปยังผู้อื่น ให้เกิดการรับรู้ร่วมกับศิลปิน นับว่าศิลปะเป็นวิถีทางไปสู่ความพึงพอใจ และยังเป็นวิถีทางสำหรับการอยู่ร่วมกัน (นิพาดา เทวกุล, 2537) และจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เห็นว่า ศิลปะคือประสบการณ์ของศิลปิน ส่วนเบนเนดโต โครเซ (Benedetto Croce) ให้ความเห็นว่า “ศิลปะเป็นวิสัยทัศน์ หรือการหยั่งรู้เป็นการแสดงออกของจิตวิญญาณ อยู่เหนือเหตุผลและอารมณ์” (จรรยา โกมุตรัตนานนท์, 2540)

จากการให้ความหมายศิลปะข้างต้นสรุปได้ว่า ศิลปะ หมายถึง การแสดงออกของความคิดจากภายในสู่ภายนอก เป็นผลงานทางศิลปะ ภาพวาด งานฝีมือ หรืออะไรก็ตาม ที่แสดงออกถึงการสื่อสารไปยังผู้อื่น

แนวคิดศิลปะของไคลฟ์ เบลล์

ไคลฟ์ เบลล์ (Clive Bell, 1881-1964) นักสุนทรียศาสตร์และนักวิจารณ์ศิลปะชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงในศตวรรษที่ 20 แสดงมุมมองของศิลปะไว้ว่า คุณสมบัติร่วมอย่างเดียวยุติที่มีในงานศิลปะที่ดีทั้งหลายนั้นคือ รูปทรงแห่งนัยยะ (Significant Form) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของงานศิลปะ รูปทรงบริสุทธิ์ที่ปรากฏอยู่ในผลงานทัศนศิลป์ต่าง ๆ นั้นเรียกโดยรวมว่า ทัศนธาตุ (Visual elements) อันหมายถึง เส้น สี รูปร่างและรูปทรงที่ประกอบกันอยู่ในโครงสร้างและสัดส่วนที่เหมาะสมกลมกลืน

และกระตุ้นให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ ซึ่งเป็นอารมณ์แห่งความสุขความเพลิดเพลินหรือความปลื้มปิติยินดี เป็นอารมณ์คนละแบบกับอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างปกติในชีวิตประจำวัน อย่างเช่น ความรัก ความโกรธ ความเศร้า ฯลฯ การที่จะเกิดอารมณ์สุนทรีย์ได้นั้นจะต้องมาจากรูปทรงแห่งนัยยะ (Significant Form) ไม่ใช่มาจากเนื้อหาเรื่องราวในผลงานศิลปะ (จรรยา โกมพรัตนานนท์, 2540)

เบลล์ อธิบายไว้ในหนังสือชื่อ ศิลปะ (Art) ของเขาว่า ในงานศิลปะนั้น เส้นและสีต่าง ๆ จะต้องสอดคล้องประสานกลมกลืนกันด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะพอดีลงตัวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะ ของงานศิลปะประเภทนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ที่ละเอียดอ่อนอย่างที่สุดขึ้นมา โดยเบลล์ เรียกว่า รูปทรงแห่งนัยยะ (Significant Form) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของเส้น และสีที่สามารถกระตุ้นจิตใจทางความงาม รูปทรงแห่งนัยยะ (Significant Form) คือคุณภาพอันสำคัญและจำเป็นต่องานศิลปะ เราต่างคุ้นเคยกับภาพทั่วไปที่กระตุ้นความชื่นชมของเรา แต่ไม่ได้กระตุ้นเร้าอารมณ์ความรู้สึกของเราได้อย่างงานศิลปะ งานประเภทนี้เบลล์เรียกว่า จิตรกรรมแบบพรรณนา (Descriptive Painting) เบลล์คิดว่า โลกของศิลปะเป็นโลกของความงามอันสูงส่ง โลกของศิลปะอยู่อย่างเป็นอิสระเหนือโลกแห่งกระแสชีวิต การที่คนทั่วไปจะเข้าถึงโลกแห่งความงามนี้ได้จะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากศิลปิน เพราะศิลปินคือคนที่มีความสามารถในการที่สามารถนำประสบการณ์ในโลกความงามให้ปรากฏตัวออกมาในงานศิลปะของเขาได้ เบลล์อธิบายว่า ศิลปินสามารถที่จะเข้าถึงโลกแห่งความงามได้โดยตรงก็เพราะศิลปินสามารถที่จะมองดูธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ ผิดแผกแตกต่างจากที่คนธรรมดา ๆ มองดูกัน ศิลปินยังมีความสามารถพิเศษในการที่จะมองสิ่งต่าง ๆ รอบตัวในฐานะที่สิ่ง ๆ นั้น มีความหมาย มีความน่าสนใจในตัวของมันเอง โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์นอกตัวที่มันจะมีต่อมนุษย์ เมื่อศิลปิน มองดูสิ่งต่าง ๆ รอบตัวนั้น เขาจะมองลึกลงไปถึงรูปแบบบริสุทธิ์ (Pure Form) ของสิ่งเหล่านั้น อันเป็นการรวมตัวของเส้น สีที่มีความสัมพันธ์กลมกลืนกัน เขาจะเกิดมีความรู้สึกชื่นชมแบบสุนทรีย์ในการเห็นรูปแบบบริสุทธิ์นั้น และนี่เองเป็นช่วงเวลาที่เราบังเกิดจิตใจ เกิดขึ้น กล่าวคือ ศิลปินเกิดความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะทำให้ความปรารถนาในการแสดงสิ่งที่เขารู้สึกออกมาให้ปรากฏ

แนวคิดสำคัญของ โคลฟ์ เบลล์ ได้แก่ 1. รูปแบบที่สำคัญ (Significant Form) เบลล์ เชื่อว่า สิ่งที่ทำให้ชิ้นงานศิลปะเป็นศิลปะที่ดีนั้นไม่ใช่เนื้อหาหรือความหมายของภาพ แต่มาจาก "รูปแบบที่สำคัญ" ซึ่งเป็นการจัดเรียงองค์ประกอบของภาพ (เช่น เส้น สี และรูปร่าง) ที่สามารถกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกทางสุนทรีย์ในผู้ชมได้ 2. อารมณ์ทางสุนทรีย์ (Aesthetic Emotion) เบลล์เชื่อว่าเมื่อเรามองงานศิลปะ เราควรปล่อยให้ตัวเองสัมผัสกับอารมณ์ทางสุนทรีย์ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสกับ "รูปแบบที่สำคัญ" ของงานนั้น โดยไม่จำเป็นต้องเข้าใจหรือพิจารณาเนื้อหาของงานศิลปะ และ 3. ความสำคัญของศิลปะบริสุทธิ์ (Pure Art) เบลล์เน้นว่าศิลปะควรจะถูกชื่นชมในฐานะศิลปะเท่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องอิงกับวัตถุประสงค์อื่น เช่น การเล่าเรื่องหรือการแสดงความคิดเห็นทางสังคม (Clive Bell, 1987)

โคลฟ์ เบลล์ ได้เสนอเกณฑ์ในการตัดสินศิลปะที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นไว้ 3 ประการ ดังนี้ (Clive Bell, 1987)

1. รูปทรงที่มีความสำคัญ (Significant Form) เชื่อว่าคุณค่าของศิลปะอยู่ที่ "รูปทรงที่มีความสำคัญ" ซึ่งหมายถึงการจัดเรียงองค์ประกอบต่าง ๆ ของผลงานศิลปะ เช่น สี รูปร่าง เส้น และ



พื้นผิว ให้เกิดความงามที่สื่อสารถึงอารมณ์หรือความรู้สึกบางอย่างให้แก่ผู้ชม เบลล์ แย้งว่า ความงามหรือคุณค่าทางศิลปะไม่ขึ้นอยู่กับเรื่องราวหรือเนื้อหาที่งานศิลปะนำเสนอ แต่ขึ้นอยู่กับ การรับรู้และตอบสนองต่อ "รูปทรงที่มีความสำคัญ" เหล่านี้

2. การตอบสนองทางอารมณ์ (Emotional Response) โดยเน้นว่าศิลปะที่ดีควรทำให้ผู้ชมเกิดการตอบสนองทางอารมณ์ที่ลึกซึ้ง โดยไม่ต้องอาศัยความเข้าใจในบริบทหรือความหมายที่ซ่อนอยู่ในงานนั้น ๆ เขาเชื่อว่าศิลปะที่แท้จริงควรมีความสามารถในการสร้างอารมณ์ที่เป็นเอกลักษณ์และทรงพลังผ่าน รูปทรงที่มีความสำคัญ (Significant Form)

3. การไม่ขึ้นอยู่กับเนื้อหา (Detachment from Content) เบลล์มีมุมมองว่าเนื้อหาหรือหัวเรื่องของงานศิลปะเป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางศิลปะที่แท้จริง เขาแย้งว่าการตีความเนื้อหาหรือความหมายภายในงานศิลปะเป็นสิ่งที่เบี่ยงเบนจากการประเมินความงามที่เกิดจาก "Significant Form" ตัวอย่างเช่น งานศิลปะที่มีเรื่องราวซับซ้อนหรือมีข้อความทางการเมืองอาจไม่ได้มีคุณค่าสูงในเชิงศิลปะ หากขาดรูปทรงที่สร้างความรู้สึกทางอารมณ์อย่างแท้จริง

องค์ประกอบในการทำงานศิลปะตามแนวคิดของ คลิฟ เบลล์ (Clive Bell, 1987) ได้แก่ 1. รูปทรง (Form) คือ รูปทรงในที่นี้หมายถึงลักษณะทางกายภาพขององค์ประกอบต่าง ๆ ในงานศิลปะ เช่น เส้น รูปทรงเรขาคณิต รูปร่างของวัตถุที่ปรากฏในภาพ โดยเบลล์ เชื่อว่าการจัดเรียงรูปทรงต่าง ๆ ให้เกิดความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญเป็นหัวใจของงานศิลปะ 2. สี (Color) สีเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสร้าง "Significant Form" เบลล์ เชื่อว่าสีมีความสามารถในการกระตุ้นอารมณ์และสร้างความงามที่เป็นอิสระจากเนื้อหา สีในงานศิลปะควรถูกใช้เพื่อสร้างความกลมกลืนหรือความขัดแย้งที่สื่อความหมายในเชิงอารมณ์ 3. การจัดวางองค์ประกอบ (Composition) การจัดวางองค์ประกอบหรือการจัดวางรูปร่าง สี และเส้นในพื้นที่ของภาพ เพื่อให้เกิดความสมดุลหรือความสัมพันธ์ที่มีความหมายเป็นสิ่งที่สำคัญในแนวคิดของเบลล์ เพราะการจัดวางองค์ประกอบที่ดีจะสร้าง "Significant Form" ซึ่งเป็นหัวใจของงานศิลปะที่ทรงคุณค่า 4. ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ (Relationship between Elements) ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ระหว่างสีและรูปร่าง หรือระหว่างเส้นและพื้นที่ว่าง ความสัมพันธ์เหล่านี้สร้างความหมายและอารมณ์ในงานศิลปะ โดยไม่ต้องพึ่งพาเนื้อหาหรือเรื่องราวในงาน 5. การขาดหรือการลดทอนเนื้อหา (Reduction of Content) เบลล์สนับสนุนการลดทอนเนื้อหาในงานศิลปะให้เหลือเพียงองค์ประกอบทางรูปทรงและสีที่สร้างอารมณ์ ผู้ชมไม่ควรสนใจเนื้อหาหรือข้อความที่งานศิลปะอาจจะสื่อ แต่ควรมุ่งเน้นไปที่การรับรู้ความงามจากรูปทรงที่มีความสำคัญ และ 6. ความสามารถในการกระตุ้นอารมณ์ (Emotional Resonance) องค์ประกอบต่าง ๆ ในงานศิลปะควรถูกจัดวางและใช้ในลักษณะที่สามารถกระตุ้นอารมณ์ที่ลึกซึ้งในผู้ชม การตอบสนองทางอารมณ์นี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงคุณค่าของงานศิลปะตามทฤษฎีของเบลล์

ดังนั้น องค์ประกอบในการทำงานศิลปะของคลิฟ เบลล์ เน้นไปที่รูปทรง สี การจัดวางองค์ประกอบ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ และความสามารถในการกระตุ้นอารมณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้รวมกันเป็น "Significant Form" ที่เขาเชื่อว่าเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างคุณค่าของงานศิลปะ

เป้าหมายในการทำงานศิลปะของคลิฟ เบลล์ มุ่งเน้นไปที่การสร้างและสื่อสาร "Significant Form" หรือ "รูปทรงที่มีความสำคัญ" ซึ่งเบลล์เชื่อว่าเป็นหัวใจสำคัญของศิลปะที่แท้จริง (Clive Bell,

1987) ได้แก่ 1. การสร้างรูปทรงที่มีความสำคัญ (Significant Form) เพื่อกระตุ้นอารมณ์ (Creating Significant Form to Evoke Emotion) เป้าหมายหลักของศิลปะตามโคลฟ์ เบลล์ คือการสร้างรูปทรงที่มีความสำคัญ ซึ่งสามารถกระตุ้นการตอบสนองทางอารมณ์อย่างลึกซึ้งในผู้ชม เบลล์เชื่อว่าศิลปะที่แท้จริงสามารถทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกที่เป็นเอกลักษณ์ผ่านการจัดองค์ประกอบทางรูปทรง สี และเส้น 2. การสื่อสารความงามที่เป็นสากล (Communicating Universal Beauty) เบลล์ มีมุมมองว่าศิลปะควรสื่อความงามที่เป็นสากล ซึ่งหมายถึงความงามที่ไม่ขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมหรือเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง งานศิลปะที่ดีสามารถสื่อสารความงามนี้ผ่าน "Significant Form" โดยไม่ต้องอาศัยการตีความเรื่องราวหรือความหมายเชิงสัญลักษณ์ 3. การแยกศิลปะออกจากเนื้อหาและเรื่องราว (Detaching Art from Content and Narrative) เบลล์ เชื่อว่าศิลปะควรแยกออกจากเนื้อหาหรือเรื่องราวที่มาพร้อมกับมัน เขามองว่าคุณค่าของศิลปะอยู่ที่รูปทรงและองค์ประกอบที่กระตุ้นอารมณ์ ไม่ใช่ในเนื้อหาหรือข้อความที่ต้องการสื่อ 4. การเสริมสร้างการรับรู้และการตระหนักรู้ในความงาม (Enhancing Perception and Awareness of Beauty) เบลล์ต้องการให้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการเปิดเผยและยกระดับการรับรู้ของผู้ชมเกี่ยวกับความงาม เขาเชื่อว่าศิลปะควรทำให้ผู้ชมมีความตระหนักรู้ในรูปทรงและสีที่สามารถสร้างอารมณ์และความรู้สึกได้ 5. การทำให้ศิลปะเป็นสิ่งที่ เป็นอิสระ และเป็นวัตถุแห่งการพิเนิจ (Making Art an Autonomous Object of Contemplation) เบลล์ เห็นว่าศิลปะควรเป็นวัตถุแห่งการพิเนิจพิจารณาที่ไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก เช่น ประวัติศาสตร์หรือสังคม เขาต้องการให้ผู้ชมสามารถรับรู้ความงามในงานศิลปะโดยไม่ต้องพึ่งพาความเข้าใจในเนื้อหาหรือบริบท

ดังนั้น เป้าหมายในการทำงานศิลปะของ โคลฟ์ เบลล์ คือการสร้างผลงานที่สามารถกระตุ้นอารมณ์ผ่าน การสร้างรูปทรงที่มีความสำคัญ (Significant Form) โดยแยกศิลปะออกจากเนื้อหาและเรื่องราว เพื่อสื่อสารความงามที่เป็นสากลและทำให้ศิลปะเป็นวัตถุแห่งการพิเนิจพิจารณาที่มีความเป็นอิสระในตัวเอง

กล่าวโดยสรุปคือ เบลล์ให้คุณค่าของศิลปะที่รูปทรงแห่งนัยยะ (Significant Form) โดยปฏิเสธเนื้อหา หรือเรื่องราวในภาพและถือว่างานศิลปะนั้นเป็นอิสระและเป็นสิ่งที่มีค่าโดยตัวเอง เพราะเกิดขึ้นจากการประกอบกันของเส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และพื้นที่ว่าง ซึ่งมีนัยยะให้เกิดอารมณ์พิเศษที่น่าเราออกห่างจากอารมณ์ปกติในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่ต้องเกี่ยวพันกับเนื้อหา เรื่องราวหรือจุดมุ่งหมายใด ๆ ศิลปะที่แท้จริงต้องเป็นสากลและเป็นอมตะ ซึ่งรูปทรงแห่งนัยยะเท่านั้นที่ให้คุณสมบัตินี้ได้ เพราะรูปทรงแห่งนัยยะ(Significant Form) เป็นสิ่งที่อยู่เหนือกาลเวลา และสถานที่ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในผลงานศิลปะทุกยุคทุกสมัย

การแต่งหน้าคืออะไร

การแต่งหน้า (Makeup) คือการใช้เครื่องสำอางหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในการตกแต่งใบหน้าและร่างกาย เพื่อเพิ่มความงาม หรือปรับปรุงลักษณะเฉพาะของบุคคลให้ดูดีขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไปตามที่ต้องการ การแต่งหน้ามักจะถูกใช้เพื่อเน้นคุณสมบัติที่ดี เช่น การทำให้ผิวดูเรียบเนียน การเน้นดวงตาให้โดดเด่น การเพิ่มสีสันทให้ริมฝีปาก หรือการสร้างลุคที่แตกต่างไปจากเดิม นพพล จันทรกลืน ได้ให้ความหมายของการแต่งหน้าไว้ว่า “การแต่งหน้า” หมายถึง การแก้ไขและตกแต่งใบหน้าโดยเน้น



ส่วนที่ดีและกลบเกลื่อนส่วนที่บกพร่องไม่ให้เห็นชัด การเลือกเครื่องสำอางในการแต่งหน้าควรให้กลมกลืนและส่งเสริมผิวที่เป็นธรรมชาติ การแต่งหน้านั้น ไม่มีแบบแผนตายตัวเพราะเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยการสังเกตเป็นรายบุคคลไป (นพพล จันทรกลิ่น, 2545)

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “แต่ง” เป็นคำกริยา ความหมายตามพจนานุกรม หมายถึง จัดให้งาม เช่น แต่งร้าน แต่งบ้าน ส่วนคำว่า แต่งหน้า เป็นลูกคำของคำว่า แต่ง หมายถึง การใช้เครื่องสำอางเสริมแต่งใบหน้าให้สวยงาม ใช้เครื่องสำอางแต่งใบหน้าให้มีลักษณะต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบทบาทกับลักษณะใบหน้าและบุคลิกของแต่ละคน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

จักรพันธ์ มิสุธา ได้ให้ความหมายของการแต่งหน้าไว้ว่า การแต่งหน้า หมายถึง การใช้เครื่องสำอางประเภทเสริมความงาม (Make up) แต่งแต้มบนใบหน้าให้เกิดสีสัน และรูปแบบโดยความตั้งใจ ซึ่งอาศัยความรู้และทักษะทางด้านศิลปะเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะ ใบหน้าและบุคลิกของแต่ละบุคคล (จักรพันธ์ มิสุธา, 2555)

วราภรณ์ โอภาโส ได้ให้ความหมายของการแต่งหน้าไว้ว่า การแต่งหน้า เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ โดยการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องสำอางในการแต่งหน้าเพื่อสร้างความงามบนใบหน้าให้เกิดขึ้นตามใจต้องการ ศิลปะการแต่งหน้าสามารถสร้างบุคลิกหรือรูปแบบให้กับตัวตนของคนนั้นได้ชัดเจน และมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามจุดประสงค์ เช่น แต่งหน้าชีวิตประจำวัน แต่งหน้าแฟชั่น แต่งหน้าเจ้าสาว แต่งหน้าแฟนซี แต่งหน้าเพื่อการแสดง และแต่งหน้านางงาม (วราภรณ์ โอภาโส, 2564)

สรุปได้ว่า การแต่งหน้า หมายถึง การใช้เครื่องสำอางแต่งแต้มสีสันบนใบหน้า โดยเน้นส่วนที่ดึบบนใบหน้าให้สวยงามโดดเด่นยิ่งขึ้น และแก้ไขจุดบกพร่องบนใบหน้าให้ดูดีขึ้น โดยอาศัยความรู้และทักษะทางด้านศิลปะเพื่อให้เกิดความงามเหมาะสมกับใบหน้าและบุคลิกของแต่ละบุคคล การแต่งหน้ามีรูปแบบที่แตกต่างกันตามจุดประสงค์ เช่น แต่งหน้าในชีวิตประจำวัน แต่งหน้าแฟชั่น แต่งหน้าเจ้าสาว แต่งหน้าแฟนตาซี แต่งหน้าเพื่อการแสดง และแต่งหน้านางงาม เป็นต้น

การแต่งหน้าเป็นศิลปะหรือไม่

ในทัศนะของผู้เขียน ยืนยันว่าการแต่งหน้า “เป็นศิลปะ” โดยเฉพาะในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์และการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ เหมือนกับศิลปะแขนงอื่น ๆ การแต่งหน้าใช้เทคนิคและเครื่องมือเพื่อสร้างรูปลักษณ์หรืออารมณ์บางอย่าง โดยอาศัยทักษะและความสามารถเฉพาะตัวในการใช้สีส้น การไล่อัด และการจัดองค์ประกอบบนใบหน้า

โดยมีเหตุผลที่การแต่งหน้าเป็นศิลปะ ดังนี้ 1. การสร้างสรรค์ (Creativity) การแต่งหน้าเปิดโอกาสให้ผู้ทำสามารถสร้างสรรค์รูปลักษณ์ที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นลวดลายที่เป็นธรรมชาติหรือการแต่งหน้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์ การแต่งหน้าแบบแฟนซี หรืองานแต่งหน้าในแฟชั่นโชว์ ล้วนแต่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ 2. การแสดงออก (Expression) เช่นเดียวกับศิลปะแขนงอื่น ๆ การแต่งหน้าเป็นวิธีหนึ่งที่คนสามารถแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึก และบุคลิกภาพของตัวเองได้ การเลือกสีและสไตล์การแต่งหน้าสามารถบ่งบอกถึงอารมณ์หรือแนวคิดที่ต้องการสื่อออกมา 3. การใช้เทคนิค (Technique) การแต่งหน้าต้องใช้ทักษะและเทคนิคเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการลงรองพื้น การจัดแสงเงาบนใบหน้า การเลือกสีส้นให้เข้ากัน หรือการเน้นจุดเด่นบนใบหน้า แต่ละขั้นตอนต้องการ

ความรู้และความชำนาญเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการ 4. การออกแบบ (Design) ในการแต่งหน้า ผู้แต่งหน้าต้องออกแบบลุคทั้งหมด ตั้งแต่การเลือกสีอายแชโดว์ที่เข้ากัน การจับคู่สีลิปสติกกับบลัชออน ไปจนถึงการคำนึงถึงความเหมาะสมของลุคกับโอกาส 5. การเล่าเรื่อง (Storytelling) การแต่งหน้าในภาพยนตร์ ละคร หรือแม้แต่ในโซเชียลมีเดีย มักมีการใช้การแต่งหน้าเพื่อเล่าเรื่องหรือสร้างตัวละคร การแต่งหน้าสามารถสร้างคาแรคเตอร์ที่เฉพาะเจาะจง ทำให้ผู้ชมเข้าใจและเชื่อมโยงกับตัวละครได้ดีขึ้น ดังนั้น การแต่งหน้าเป็นศิลปะ เพราะเป็นการรวมเอาความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบ การใช้เทคนิค และการแสดงออกเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งหน้าในชีวิตประจำวัน การแต่งหน้าแบบมืออาชีพ หรือการแต่งหน้าเพื่อการแสดง ทุกอย่างล้วนแต่ต้องใช้ศิลปะในการสร้างสรรค์และแสดงออก (จักรพันธ์ มิสุธา, 2555)

เกณฑ์ในการตัดสินการแต่งหน้า อาจแตกต่างกันไปตามบริบทและวัตถุประสงค์ เช่น ในการแข่งขันการแต่งหน้า การแต่งหน้าเพื่อถ่ายภาพ หรือการแต่งหน้าในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม มีเกณฑ์หลักๆ ที่มักใช้ในการประเมินคุณภาพ และความสวยงามของการแต่งหน้า ดังนี้ 1. ความสมดุล และความสม่ำเสมอ (Balance and Symmetry) การแต่งหน้าที่ดีควรมีความสมดุลทั้งสองด้านของใบหน้า ไม่ว่าจะเป็นการลงอายแชโดว์ บลัชออน หรือการเขียนคิ้ว ความสม่ำเสมอในเทคนิคการลงเมคอัพเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ลุคออกมาสวยงาม 2. การเลือกใช้สี (Color Coordination) การเลือกใช้สีที่เข้ากันหรือมีความสอดคล้องกันเป็นสิ่งสำคัญ สีของอายแชโดว์ ลิปสติก และบลัชออนควรเสริมกันและกัน และควรเหมาะสมกับโทนสีผิวของผู้ถูกแต่ง 3. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลุคเป็นเกณฑ์ที่มักถูกใช้ในการแข่งขันแต่งหน้า การออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์และน่าสนใจแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ของผู้แต่งหน้า 4. การใช้เทคนิค (Technique) การลงรองพื้น การเบลนด์สี การเขียนอายไลเนอร์ และเทคนิคอื่น ๆ ควรถูกดำเนินการอย่างเชี่ยวชาญ ไม่มีขอบหรือเส้นที่ไม่สม่ำเสมอ การเบลนด์สีต้องเนียนและไม่มีรอยต่อที่ชัดเจน 5. ความละเอียดและความพิถีพิถัน (Detailing and Precision) การแต่งหน้าที่มีความพิถีพิถันในรายละเอียด เช่น การเขียนคิ้วอย่างประณีต การใช้ไฮไลต์และเชดดิงอย่างเหมาะสม และการลงลิปสติกอย่างเรียบเนียน เป็นสิ่งที่แสดงถึงความชำนาญและความตั้งใจของผู้แต่งหน้า 6. การเหมาะสมกับโอกาส (Suitability for the Occasion) การแต่งหน้าควรเหมาะสมกับโอกาส เช่น การแต่งหน้าแบบเบา ๆ สำหรับงานประจำวัน การแต่งหน้าแบบจัดเต็มสำหรับงานกลางคืน หรือการแต่งหน้าแบบเฉพาะเจาะจงสำหรับการถ่ายภาพหรือแฟชั่นโชว์ 7. การเน้นจุดเด่นของใบหน้า (Enhancing Natural Features) การแต่งหน้าควรช่วยเน้นจุดเด่นของใบหน้า เช่น การทำให้ดวงตาดูโดดเด่น หรือการทำให้โครงหน้าดูชัดเจนขึ้น การทำเช่นนี้จะทำให้ใบหน้าดูมีมิติและน่าสนใจมากขึ้น 8. ความกลมกลืนของลุคทั้งหมด (Overall Harmony) ลุคที่ออกมาต้องดูเป็นธรรมชาติและกลมกลืนกัน ทั้งในแง่ของการใช้สีสกินและสไตล์การแต่งหน้า ไม่ควรมีองค์ประกอบใดที่โดดเด่นเกินไปจนทำให้ลุคโดยรวมดูไม่สมดุล 9. ความคงทนของเมคอัพ (Longevity and Durability) การแต่งหน้าควรมีความคงทนและสามารถรักษาความสวยงามได้ตลอดทั้งวันโดยไม่เลอะหรือหลุดลอก การใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและการลงเมคอัพที่ถูกต้องจะช่วยให้ลุคยังคงสวยงามได้เป็นเวลานาน 10. การปรับตัวและแก้ไขสถานการณ์ (Adaptability and Problem Solving) ในสถานการณ์ที่มีความท้าทาย เช่น การปรับแต่งลุคให้เหมาะสมกับสภาพแสงที่เปลี่ยนแปลง หรือการแก้ไขปัญหาเมื่อผลิตภัณฑ์บางชนิดไม่



ทำงานตามที่คาดหวัง การสามารถปรับตัวและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญ (จักรพันธ์ มิสุธา, 2555)

ดังนั้น การแต่งหน้าเป็นการผสมผสานระหว่างศิลปะและทักษะทางเทคนิค ซึ่งการประเมินผลลัพธ์ที่ดีต้องพิจารณาทั้งความสวยงาม ความคิดสร้างสรรค์ และความเหมาะสมกับบริบทของการแต่งหน้านั้น ๆ

องค์ประกอบในการแต่งหน้ามีหลายอย่างที่ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างลุคที่สมบูรณ์แบบและสวยงาม ต่อไปนี้คือองค์ประกอบหลักๆ ที่ใช้ในการแต่งหน้า ได้แก่ 1. รองพื้น (Foundation) ใช้เพื่อปรับสีผิวให้สม่ำเสมอและปกปิดจุดบกพร่องบนใบหน้า 2. คอนซีลเลอร์ (Concealer) ใช้ปกปิดจุดบกพร่องเฉพาะจุด 3. แป้ง (Powder) ใช้เซตเมคอัพและลดความมันบนใบหน้า 4. บลัชออน (Blush) ใช้เพิ่มสีสันให้แก้มเพื่อให้ใบหน้าดูมีชีวิตชีวา 5. บรอนเซอร์ (Bronzer) ใช้เพิ่มความอบอุ่นให้ใบหน้าและสร้างมิติ 6. ไฮไลต์ (Highlighter) ใช้เพิ่มความสว่างและประกายให้จุดเด่นของใบหน้า 7. อายแชโดว์ (Eyeshadow) ใช้เพิ่มสีสันและความโดดเด่นให้ดวงตา 8. อายไลเนอร์ (Eyeliner) ใช้เพื่อเพิ่มความคมชัดให้ดวงตา 9. มาสคาร่า (Mascara) ใช้เพิ่มความยาว ความหนา และความงอนให้กับขนตา 10. ดินสอเขียนคิ้ว/ผลิตภัณฑ์เขียนคิ้ว (Eyebrow Pencil/Brow Products) ใช้เติมเต็มคิ้วให้ดูเต็มและได้รูป 11. ลิปสติก (Lipstick) ใช้เพิ่มสีสันให้ริมฝีปาก 12. เซตติ้งสเปรย์ (Setting Spray) ใช้เพื่อล็อกเมคอัพให้อยู่ได้นานและป้องกันการเลอะระหว่างวัน องค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างลุคที่สมบูรณ์แบบและตอบสนองความต้องการด้านความงามในแต่ละโอกาส (วรารักษ์ โอภาโส, 2564)

เป้าหมายในการแต่งหน้า มีดังนี้ 1. เสริมสร้างความมั่นใจ (Boosting Confidence) การแต่งหน้าช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่แต่ง เพราะสามารถปรับปรุงลักษณะเฉพาะของใบหน้าและปกปิดจุดบกพร่อง ทำให้รู้สึกดีกับตัวเองและมีความมั่นใจมากขึ้นในการเผชิญหน้ากับผู้อื่น 2. ปรับปรุงและเน้นจุดเด่น (Enhancing Natural Features) การแต่งหน้าใช้เพื่อเน้นจุดเด่นของใบหน้า เช่น การทำให้ดวงตาดูโดดเด่น การทำให้โครงหน้าดูชัดเจนขึ้น หรือการเพิ่มสีสันให้ริมฝีปาก ทั้งนี้เพื่อให้ลุคโดยรวมดูสวยงามยิ่งขึ้น 3. ปกปิดจุดบกพร่อง (Concealing Imperfections) เครื่องสำอางสามารถใช้ในการปกปิดสิว รอยแดง รอยดำ ใต้ตาคล้ำ หรือจุดบกพร่องอื่น ๆ บนใบหน้า ทำให้ผิวดูเรียบเนียนและสม่ำเสมอมากขึ้น 4. สร้างลุคที่ต้องการ (Creating Desired Looks) การแต่งหน้าเป็นวิธีหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงลุคและสร้างสรรค์สไตล์ที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นลุคธรรมชาติ ลุคเข้มสำหรับงานกลางคืน หรือการแต่งหน้าแฟนซีสำหรับงานเฉพาะกิจ 5. เตรียมตัวสำหรับโอกาสพิเศษ (Preparing for Special Occasions) การแต่งหน้ามักถูกใช้เพื่อเตรียมตัวสำหรับโอกาสพิเศษ เช่น งานแต่งงาน ปาร์ตี้ หรือการถ่ายภาพ ทำให้ผู้ที่ถูกแต่งหน้าดูดีและโดดเด่นในงานสำคัญ 6. แสดงออกถึงบุคลิกภาพและอารมณ์ (Expressing Personality and Emotions) การแต่งหน้าเป็นวิธีหนึ่งในการแสดงออกถึงบุคลิกภาพหรืออารมณ์ในแต่ละวัน เช่น การแต่งหน้าแบบสดใสเพื่อแสดงถึงความสนุกสนาน หรือการแต่งหน้าแบบเข้มขรึมเพื่อแสดงถึงความจริงจัง 7. การทดลองและความสนุก (Experimentation and Fun) สำหรับหลายคน การแต่งหน้าเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกและเปิดโอกาสให้ได้ทดลองลุคใหม่ ๆ การลองใช้สีสันหรือเทคนิคต่าง ๆ เป็นวิธีหนึ่งในการสร้างสรรค์และสำรวจสไตล์ของตัวเอง 8. ปรับตัวตามเทรนด์และวัฒนธรรม (Adapting to Trends and Culture)



การแต่งหน้าอาจถูกใช้เพื่อให้เข้ากับเทรนด์แฟชั่นหรือวัฒนธรรมในช่วงเวลานั้น ๆ การปรับแต่งลุคตามเทรนด์เป็นวิธีหนึ่งในการรักษาความเป็นปัจจุบันและแสดงออกถึงความเข้าใจในสังคม 9.สร้างความประทับใจ (Making an Impression) การแต่งหน้าที่เหมาะสมสามารถสร้างความประทับใจที่ดีต่อผู้อื่นได้ ไม่ว่าจะเป็นในที่ทำงาน ในการสัมภาษณ์งาน หรือในการพบปะสังสรรค์กับเพื่อนฝูง 10.ใช้ในการแสดงหรือละคร (Theatrical or Performance Makeup) ในการแสดงหรือละคร การแต่งหน้ามีบทบาทสำคัญในการสร้างตัวละครและบรรยากาศของเรื่องราว เช่น การแต่งหน้าให้ดูแก่ขึ้นหรือการแต่งหน้าแบบแฟนตาซี (วราภรณ์ โอภาโส, 2564)

ดังนั้น เป้าหมายในการแต่งหน้าคือการเสริมสร้างและปรับปรุงรูปลักษณ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้แต่ง และเพื่อให้เกิดความมั่นใจและความพึงพอใจในตัวเอง

การนำชุดความคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์ มาประยุกต์อธิบายการแต่งหน้า

การนำชุดความคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์ มาประยุกต์อธิบายการแต่งหน้า สามารถทำได้โดยใช้แนวคิดหลักเกี่ยวกับ "Significant Form" หรือ "รูปทรงที่มีความสำคัญ" ของ เบลล์ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของการแต่งหน้าในแง่ของศิลปะได้ ดังนี้

1. การสร้าง "Significant Form" ผ่านการแต่งหน้า (Creating Significant Form through Makeup) การแต่งหน้าใช้เทคนิคและองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น สี, รูปทรง, เส้น, พื้นผิว และการจัดวาง เพื่อสร้างลุคที่มีความสำคัญและสื่อสารอารมณ์ การจัดเรียงสีของอายแชโดว์, การเขียนคิ้ว, และการทาลิปสติก สามารถสร้างรูปทรงที่สะท้อนถึงความงามที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งอาจกระตุ้นการตอบสนองทางอารมณ์ในผู้ชม

2. ความสำคัญของการจัดวางองค์ประกอบ (Importance of Composition) และความสัมพันธ์องค์ประกอบ การแต่งหน้าเกี่ยวข้องกับการจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างมีระเบียบและความสัมพันธ์องค์ประกอบ เช่น การเบลนด์สีของรองพื้นให้เรียบเนียน, การจัดวางไฮไลต์และบรอนเซอร์เพื่อเน้นจุดเด่นของใบหน้า เทคนิคเหล่านี้ช่วยสร้างความงามที่เป็นเอกลักษณ์และมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้ชม เพื่อเป็นการจัดวางองค์ประกอบที่ดี เป็นหัวใจของศิลปะที่ทรงคุณค่า

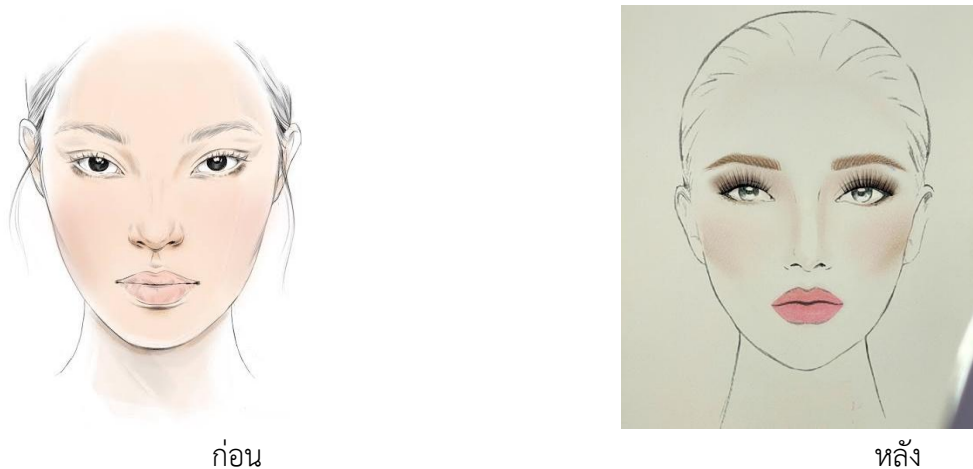
3. การสื่อสารอารมณ์ผ่านการแต่งหน้า (Communicating Emotion through Makeup) การแต่งหน้าสามารถสื่อสารอารมณ์และความรู้สึกที่แตกต่างกันตามสไตล์และเทคนิคที่ใช้ เช่น การแต่งหน้าแบบสดใสสำหรับความรู้สึกที่สดใส สดชื่น สบายใจ สนุกสนาน หรือการแต่งหน้าแบบทางการสำหรับความรู้สึกที่จริงจัง ความสามารถในการสร้าง "Significant Form" ผ่านการแต่งหน้าแสดงให้เห็นถึงการตอบสนองทางอารมณ์ที่ลึกซึ้ง

4. การแยกความงามออกจากเนื้อหา (Detaching Beauty from Content) คุณค่าทางศิลปะไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับเนื้อหาหรือเรื่องราว การแต่งหน้าที่ดีไม่จำเป็นต้องมีเนื้อหาที่ลึกซึ้ง แต่ควรมุ่งเน้นไปที่เกิดจากเทคนิคและองค์ประกอบที่ใช้ การแต่งหน้าอาจมีความงามในตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งพาเรื่องราวหรือการตีความ

5. การสร้างลุคที่มีความเป็นอิสระ (Creating an Autonomous Look) การแต่งหน้าสร้างลุคที่เป็นอิสระจากปัจจัยภายนอก เช่น แฟชั่นหรือเทรนด์ปัจจุบัน ลุคที่สร้างขึ้นสามารถมีความเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางศิลปะในตัวเอง โดยไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงบริบทสังคมหรือวัฒนธรรม



จากการพิจารณาข้อสรุปการนำชุดความคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์ มาประยุกต์อธิบายการแต่งหน้า สามารถทำได้โดยใช้แนวคิดหลักเกี่ยวกับ "Significant Form" หรือ "รูปทรงที่มีความสำคัญ" โดยการผ่านการแต่งหน้า ใช้เทคนิคและองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น สี, รูปทรง, เส้น, พื้นผิว และการจัดวางเพื่อสร้างลวดที่มีความสำคัญและสื่อสารอารมณ์ การจัดวางองค์ประกอบ การสร้างลวดที่มีความเป็นอิสระ และความสัมพันธ์องค์ประกอบ แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองทางอารมณ์ที่ลึกซึ้ง ที่เป็นเอกลักษณ์และมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้ชม โดยไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงบริบทสังคมหรือวัฒนธรรม ภาพประกอบการใช้แนวคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์ เพื่ออธิบายการแต่งหน้า



ภาพประกอบ 1 การนำแนวคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์มาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายการแต่งหน้า

บทสรุป

จากแนวคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์ เป็นศิลปะแบบรูปแบบที่มีนัยยะสำคัญศิลปะที่ดีมีคุณค่าและเหมาะสมมากที่สุด การแต่งหน้าสามารถมองได้ว่าเป็นศิลปะตามแนวคิดแบบ (Significant form) ของ โคลฟ์ เบลล์ หากเราพิจารณาการแต่งหน้าในเชิงรูปแบบ และการจัดวางองค์ประกอบในเชิงรูปทรง เบื้องหลังการแต่งหน้าเกี่ยวข้องกับการเลือกใช้สี รูปทรง และการจัดวางส่วนต่าง ๆ บนใบหน้า เป็นการการจัดวางองค์ประกอบบนพื้นผิวบนใบหน้าเช่นเดียวกับการจัดวางองค์ประกอบในงานศิลปะอื่น ๆ เพราะฉะนั้นแนวคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์ เป็นศิลปะรูปแบบที่มีนัยยะสำคัญ “Significant Form” แล้วการแต่งหน้าสามารถนำชุดความคิดมาประยุกต์ใช้แนวคิดหลักเกี่ยวกับ “Significant Form” โดยใช้เทคนิค และองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อสร้างรูปทรงที่สมดุลมี ถ้าจะมีการตั้งคำถามว่ามีนักปรัชญาศิลปะที่แย้งแนวคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์มีบ้างไหม ตอบว่ามีแนวคิดศิลปะการเลียนแบบ (Art as Imitation) เป็นทฤษฎีศิลปะของเพลโตและอริสโตเติล คือการเลียนแบบอย่างซื่อตรง ให้เหมือนต้นฉบับมากที่สุด จึงถือว่าเป็นศิลปะได้ และแนวคิดศิลปะการแสดงออก (Art as Expression) เป็นทฤษฎีศิลปะของเบเนดิกโต โครเซ และคอลลิงวูด ศิลปะคือการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกภายในออกมาผ่านงานศิลปะ เพราะฉะนั้นแนวคิดศิลปะของโคลฟ์ เบลล์สอดคล้องกับแนวคิดศิลปะแบบฟอร์มาลลิสม์” Formalism” (สุนทรียภาพแห่งรูปทรง)เน้นการให้ความสำคัญกับรูปทรง และองค์ประกอบของศิลป์ และศิลปะนามธรรม (Abstract Art) ซึ่งตรงกับแนวคิดที่เน้นการวิเคราะห์



รูปทรงและองค์ประกอบ โดยไม่ให้ความสำคัญกับเนื้อหา การเลียนแบบ หรือความหมายที่แฝงอยู่ในงานศิลปะ ผลงานศิลปะควรสร้างความงามผ่านรูปทรงและองค์ประกอบทางศิลปะ

เอกสารอ้างอิง

- จักรพันธ์ มิสุธา. (2555). *บทบาทการใช้การแต่งหน้าเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย.
- จรรยา โกมูทรรัตนานนท์. (2540). *สุนทรียศาสตร์ ปัญหาเบื้องต้นในปรัชญาศิลปะและความงาม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต.
- นพพล จันทรกลิ่น. (2545.). *วิถีทัศน์เพื่อการฝึกอบรมเรื่องการแต่งหน้า*. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
- นิพาดา เทวกุล. (2537). *ธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสุนทรียศาสตร์*. ศิลปกรรมศาสตร์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มิถุนายน-กันยายน. หน้า 15.
- พวง มินอก. (2536). *สุนทรียศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยรามรามคำแหง.
- วรารณ โอภาโส. (2564). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เรื่องศิลปะการแต่งหน้าเพื่ออาชีพสำหรับนักศึกษากลุ่มวิชางานเสริมสวย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2530. *พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: บริษัทเพื่อพิมพ์ จำกัด.
- Clive Bell, 1987, *Art*, First published, (Great Britain: Oxford University Press.
- Leo Tolstoy, *What is Art ?*, trans Alymer Maude in Tolstoy on Art. (Oxford University Press, 1924) p. 165. Quoted in Monroe C. Beardsley, *Aesthetic: From Classical Greece to the Present.*, p. 307-308
- Harell, J. (edit.), (2005). *History of Aesthetics*. London: Continuum International Publishing Group.



พลวัตแห่งอำนาจกับการเจริญสติ: การทบทวนจริยธรรมการเมืองผ่านมุมมอง พุทธปรัชญา

Power Dynamics and the Cultivation of Mindfulness: A
Reassessment of Political Ethics through a Buddhist Philosophical
Lens

¹พระใบฎีกาเนรมิตร ฐานวุฑโฒ (ทวีกสิกรรม) และ ²พระมหามุนตรี กพฺยาธิปติ (มีไหว)

¹Phrabaidika Neramit Thānvuddho (Thaweeasikam)

and ²Phramaha Montree Kabyādhpati (Meewai)

^{1,2}นักวิชาการอิสระ ^{1,2}Independent Scholar

¹Corresponding author, e-mail: Neramits.kob@gmail.com

Received February 17, 2025; Revised March 9, 2025; Accepted: April 16, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดและการวิเคราะห์พลวัตแห่งอำนาจ (Power Dynamics) ในทางการเมือง ควบคู่กับการพิจารณาจริยธรรมการเมือง (Political Ethics) ผ่านมุมมองของพุทธปรัชญา โดยชี้ให้เห็นว่าการใช้อำนาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางกฎหมายหรือสถาบันแต่เพียงอย่างเดียว หากยังขึ้นอยู่กับ “สติ” (Mindfulness) และ “เจตนา” (Cetanā) ของผู้ใช้อำนาจด้วย บทความได้อธิบายถึงหลักการเจริญสติ (Satipaṭṭhāna) ในพุทธศาสนา และคุณค่าด้านเมตตาธรรม (Compassion) ซึ่งช่วยปรับพลวัตแห่งอำนาจให้เป็นไปอย่างมีจริยธรรม มีความโปร่งใส และมุ่งประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ ยังนำเสนอกรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้สติในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดโยงกับจริยธรรม รวมถึงข้อเสนอด้านการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการใช้อำนาจอย่างมีสติในภาครัฐและสังคม สรุปได้ว่าการเชื่อมโยงการเจริญสติและจริยธรรมการเมืองจะสร้างสังคมที่ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบ โปร่งใส และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นรากฐานของระบอบการเมืองที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: พลวัตแห่งอำนาจ; จริยธรรมการเมือง; พุทธปรัชญา; สติ; เมตตาธรรม

Abstract

This article examines power dynamics in politics alongside political ethics through a Buddhist philosophical lens, highlighting that the exercise of power is not determined solely by legal structures or institutions but also by the mindfulness (Sati) and intentions (Cetanā) of those who wield it. The paper elaborates on the principles of mindfulness (Satipaṭṭhāna) in Buddhism and the value of compassion

(Karunā) as key elements for fostering ethically conscious, transparent, and public-oriented power relations. It further proposes a conceptual framework for integrating mindfulness into policy-making processes, cultivating organizational culture grounded in ethical conduct, and offering research recommendations for advancing mindful governance in both the public and social spheres. In conclusion, the synergy between mindfulness practice and political ethics fosters a responsible, transparent, and dignity-respecting society, providing a foundation for a more sustainable political system.

Keywords: Power Dynamics; Political Ethics; Buddhist Philosophy; Mindfulness; Compassion

บทนำ

ในบริบทการเมืองร่วมสมัย สภาพแวดล้อมการบริหารรัฐและการต่อรองเชิงอำนาจมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น จากการที่ผู้มีอำนาจและผู้แสวงหาอำนาจต่างมุ่งเน้นการรักษาผลประโยชน์ของตนและกลุ่มของตน (สมชาย สันติพิทักษ์, 2560) ส่งผลให้การแข่งขัน แย่งชิงอำนาจ และการแบ่งขั้วทางความคิดปรากฏอย่างชัดเจนในหลากหลายสังคมทั่วโลก ความเข้มข้นและรุนแรงของการต่อรองเชิงอำนาจดังกล่าว ไม่เพียงบั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมือง หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว (Garfield, 2015) มิติของปัญหาจึงมิได้จำกัดอยู่แต่ในกรอบของ “การช่วงชิงอำนาจ” หากยังเกี่ยวโยงกับประเด็นเชิงคุณธรรมและจริยธรรมอีกด้วย เมื่อผู้กำหนดนโยบายหรือผู้ที่อยู่ในฐานะผู้ใช้อำนาจขาดการตระหนักรู้ต่อความรับผิดชอบและผลกระทบทางสังคม ความขัดแย้งและความอยุติธรรมจึงเกิดขึ้นโดยง่าย

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดการเจริญสติ (Mindfulness) และหลักการในพุทธปรัชญาจึงได้รับการกล่าวถึงมากยิ่งขึ้นในฐานะเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการมองตนเอง มองผู้อื่น และมองโครงสร้างทางอำนาจอย่างเท่าทัน การเจริญสติมีรากฐานมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการฝึกฝนจิตให้เกิดการรับรู้ปัจจุบันอย่างชัดเจน และลดอคติหรืออัตตาที่บดบังการใช้เหตุผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541) เมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายหรือปฏิบัติงานทางการเมืองเปิดโอกาสให้ “สติ” เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการใคร่ครวญ อัตตาและความปรารถนาที่จะมีหรือใช้อำนาจโดยปราศจากขอบเขตย่อมลดลง อันจะส่งเสริมให้โครงสร้างการบริหารหรือดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตั้งอยู่บนหลักของเหตุผลและคุณธรรมมากขึ้น

ในท่ามกลางกระแสการเมืองที่แปรผันรวดเร็ว แนวทางการวิเคราะห์พลวัตแห่งอำนาจผ่านกรอบพุทธปรัชญาจึงเป็นอีกมิติหนึ่งที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจเชิงลึก นอกจากนี้จะมุ่งหวังให้เกิดการบริหารจัดการอำนาจอย่างเหมาะสมแล้ว ยังอาจนำมาซึ่งความเป็นธรรมและความไว้วางใจในระบบการเมือง อาศัยหลักการเจริญสติและการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ที่ตระหนักถึงกิเลส ความยึดมั่นถือมั่น และความไม่เที่ยงของทุกสิ่ง การบูรณาการแนวคิดเหล่านี้สามารถช่วยให้ผู้มีอำนาจ ผู้กำหนดนโยบาย หรือแม้แต่ประชาชนทั่วไป มีภูมิคุ้มกันทางความคิดมากขึ้น ไม่ถูกชักนำด้วยอำนาจทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แต่ให้ความสำคัญต่อส่วนรวมได้อย่างแท้จริง ด้วยเล็งเห็นความ



เชื่อมโยงดังกล่าว บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการ ประการแรก เพื่อนำเสนอแนวคิด การเจริญสติที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อลดความขัดแย้งและสร้างคุณค่าจริยธรรมในเวทีการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่โครงสร้างอำนาจไม่ได้มีเพียงศูนย์กลางเดียว หากกระจายตัวออกไปใน หลายภาคส่วนของสังคม (สมชาย สันติพิทักษ์, 2560) การนำหลักการทางพุทธปรัชญามาเป็นตัว ชี้แนะจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทางการเมืองได้เข้าใจทั้งปัจจัยภายนอกและกลไกภายในจิตใจของตนเอง ควบคู่กันไป ประการที่สอง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการทบทวนหลักคิดทางการเมืองผ่านมุมมองของพุทธ ปรัชญา ซึ่งมุ่งเน้นการ “รู้เท่าทันตนเอง” เป็นแกนกลาง โดยเชื่อว่าหากผู้ใช้อำนาจหรือผู้มีส่วนร่วม ทางการเมืองรู้เท่าทันตนเอง ก็จะนำไปสู่การบริหารจัดการอำนาจอย่างมีคุณธรรมและความ รับผิดชอบต่อสังคม

บทความนี้จึงต้องการนำเสนอมุมมองพุทธปรัชญาในการพิจารณาสถานการณ์การเมืองปัจจุบัน ที่เต็มไปด้วยการแย่งชิงอำนาจและความขัดแย้งในหลากหลายรูปแบบเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กระตุ้นให้ เกิดการมองหาหนทางใหม่ในการจัดระเบียบ และการยกระดับคุณธรรมในแวดวงการเมือง แนวคิด การเจริญสติและหลักการในพุทธปรัชญา จึงมิได้จำกัดเพียงการพัฒนาจิตใจในมิติส่วนบุคคล แต่ยังมี ศักยภาพที่จะประยุกต์ใช้เพื่อปฏิรูปโครงสร้างและกระบวนการตัดสินใจในระบบการเมืองได้ หากผู้คน ในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน

พื้นฐานทางแนวคิด: อำนาจ การเมือง และจริยธรรม

การทำความเข้าใจพลวัตของ “อำนาจ” ในบริบทการเมือง จำเป็นต้องย้อนกลับไปสำรวจ แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความหมายและคุณลักษณะของอำนาจ (Power) รวมถึงกรอบความคิด ด้านจริยธรรมการเมือง (Political Ethics) ในสังคมสมัยใหม่ อำนาจในทางการเมืองนั้นไม่เพียง กำหนดรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน หากยังเกี่ยวพันกับการจัดสรรทรัพยากร โครงสร้างทางสังคม และรูปแบบความชอบธรรมในการปกครอง เมื่อกล่าวถึงจริยธรรมการเมือง จึง หนีไม่พ้นที่จะต้องพิจารณาว่า การใช้อำนาจนั้นสอดคล้องกับคุณค่าทางศีลธรรมและผลประโยชน์ สาธารณะหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจเกินขอบเขตและเป็นกลไกสำคัญในการรักษาความ เป็นธรรมในสังคม

1. อำนาจในมุมมองทางการเมือง “อำนาจ” (Power) ถือเป็นแกนหลักในการทำความเข้าใจ ปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมอย่างลุ่มลึก นักทฤษฎีทางรัฐศาสตร์และสังคมวิทยาต่างให้ คำอธิบายเกี่ยวกับอำนาจในแง่มุมที่หลากหลาย โดยมีเป้าประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงกลไกหรือ กระบวนการที่แต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคลใช้อิทธิพลเหนือผู้อื่น อันส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของ ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง (Weber, 1978)

แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ได้ให้นิยามของ “อำนาจ” ว่าเป็นความสามารถของบุคคลหรือ กลุ่มบุคคลในการกระทำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามเจตจำนงของตน ไม่ว่าจะเกิดการขัดแย้งจากฝ่ายใดก็ตาม (Weber, 1978) ซึ่งชี้ให้เห็นมิติความสัมพันธ์ทางสังคมที่อำนาจจะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ฝ่ายที่สั่งการกับฝ่ายที่ถูกสั่งการ ขณะที่มิเชล ฟูก็อดต์ (Michel Foucault) เสนอว่า อำนาจแทรกซึมอยู่ ในระดับปฏิบัติการของสังคมและดำเนินไปพร้อมกับองค์ความรู้ (knowledge) หรือวาทกรรม (discourse) ที่สังคมยอมรับในช่วงเวลานั้น ๆ (Foucault, 1980) ซึ่งหมายความว่า อำนาจไม่ได้จำกัด

อยู่เพียงในมือของสถาบันรัฐหรือผู้ปกครองเท่านั้น หากยังปรากฏอยู่ในความสัมพันธ์เชิงวาทกรรมระหว่างปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ อีกด้วย

จากนิยามข้างต้น สามารถจำแนก “อำนาจ” ได้ออกเป็นหลายประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการเมือง ดังต่อไปนี้

1) อำนาจตามกฎหมาย (Legal Power) หมายถึง อำนาจที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายเกณฑ์หรือกฎหมายของรัฐ เช่น อำนาจในการบังคับใช้กฎหมายของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ อำนาจประเภทนี้จะดำรงอยู่ได้ด้วยความชอบธรรมที่กฎหมายรับรอง (Weber, 1978)

2) อำนาจทางสังคม (Social Power) หมายถึง อำนาจที่เกิดขึ้นจากบรรทัดฐาน คุณค่า (values) หรือโครงสร้างทางสังคม โดยผู้ที่ครอบครองทรัพยากร สถานะทางเศรษฐกิจ หรือทุนทางสังคมสูงกว่าย่อมมีโอกาสกำหนดทิศทางความคิดและพฤติกรรมของกลุ่มอื่นได้

3) อำนาจวาทกรรม (Discursive Power) อิงตามแนวคิดของฟูโกต์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า อำนาจไม่ใช่สิ่งที่จับต้องได้เพียงในสถาบันหรือกฎหมาย แต่แทรกซึมอยู่ใน “คำอธิบาย” “ความรู้” หรือ “วาทกรรม” ที่สังคมยอมรับและผลิตซ้ำ (Foucault, 1980)

การเปลี่ยนแปลงหรือ “พลวัต” (Dynamics) ของอำนาจในบริบททางการเมืองร่วมสมัยเกิดขึ้นสืบเนื่องจากหลากหลายปัจจัย เช่น การเพิ่มขึ้นของสื่อโซเชียลมีเดียทำให้ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและเข้าถึงข้อมูลได้อย่างกว้างขวางขึ้น ความเป็นโลกาภิวัตน์ที่เอื้อให้เกิดการไหลบ่าของวาทกรรมและคุณค่าจากต่างวัฒนธรรม ไปจนถึงบริบทความขัดแย้งด้านอัตลักษณ์ทางการเมือง (identity politics) ซึ่งล้วนส่งผลให้โครงสร้างอำนาจที่เคยมีเสถียรภาพเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน ผู้มีอำนาจทางการเมืองยังพยายามปรับตัวเพื่อคงไว้ซึ่งอิทธิพลและความชอบธรรมของตน ภายใต้การแข่งขันทางอุดมการณ์ที่เข้มข้นและสภาพสังคมที่มีความสลับซับซ้อน (Habermas, 1996)

ทั้งหมดนี้สะท้อนว่า การทำความเข้าใจ “อำนาจ” ไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงการศึกษาปัจจัยด้านสถาบัน (institutional) หรือการกำหนดบทบาทตามตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่จำเป็นต้องพิจารณามิติทางวัฒนธรรม สังคม และวาทกรรม รวมถึงกระบวนการสร้างและผลิตซ้ำความหมาย (meaning-making process) ซึ่งจะมียุทธศาสตร์ในการกำหนด “ใคร” เป็นผู้กุมอำนาจ และ “อย่างไร” ที่อำนาจดังกล่าวถูกนำไปใช้หรือถูกตั้งคำถามในที่สุด

2. จริยธรรมการเมือง: นิยามและกรอบความคิด การศึกษา “จริยธรรมการเมือง” (Political Ethics) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างระบบการเมืองที่ยึดโยงกับคุณค่าความเป็นธรรมและผลประโยชน์สาธารณะ จริยธรรมการเมืองตามแนวคิดร่วมสมัยมักถูกมองว่าเป็นหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมที่กำกับพฤติกรรมของนักการเมืองและผู้บริหารรัฐ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบ (accountability) และความชอบธรรม (legitimacy) ในกระบวนการใช้อำนาจ (Thompson, 1995) ในระบบสังคมประชาธิปไตย ความชอบธรรมของผู้ปกครองต้องได้รับการยอมรับจากพลเมือง ไม่ใช่เพียงการยอมรับจากฐานกฎหมายเท่านั้น แต่ยังต้องพินิจพิจารณาถึงเจตจำนงประชาชนและหลักการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

ในงานของโดเบล (Dobel, 1990) ระบุว่า “จริยธรรมการเมือง” หมายถึงระบบคุณค่าและบรรทัดฐานที่ให้กรอบว่าผู้มีอำนาจควรตัดสินใจและกระทำการอย่างไร เพื่อธำรงไว้ซึ่งประโยชน์สุข



ส่วนรวม (common good) และปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยที่เน้น “ฉันทามติ” (consensus) และ “ความโปร่งใส” (transparency) เป็นแกนกลาง ในสถานการณ์ที่สังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเต็มไปด้วยความซับซ้อน การมีกรอบจริยธรรมการเมืองจะช่วยให้ผู้ใช้อำนาจมีหลักยึดทางศีลธรรมและกระบวนการกำกับตรวจสอบ (checks and balances) ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการดำเนินนโยบายสาธารณะ

จริยธรรมการเมืองยังทำหน้าที่กำหนด “เส้นแบ่ง” ระหว่างการใช้อำนาจโดยชอบธรรมและการใช้อำนาจเกินขอบเขต นักวิชาการเช่น รอลส์ (Rawls, 2005) ชี้ให้เห็นว่า การใช้อำนาจใด ๆ ก็ตาม ควรถูกกำกับด้วย “หลักความเสมอภาค” และ “หลักความเป็นธรรม” หากผู้มีอำนาจกระทำการโดยขัดหลักดังกล่าว ย่อมเข้าข่าย “การใช้อำนาจเกินขอบเขต” ซึ่งรวมถึงการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนโดยไม่คำนึงถึงสาธารณะ การปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออก หรือการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ทางกฎหมายเพื่อให้ตัวเองและพวกพ้องได้เปรียบในทางการเมือง

นอกจากนี้ ในกรอบคิดของมาคิอาเวลลี (Machiavelli, 2006 [1532],) ได้ชี้ว่าผู้นำมีสิทธิในการใช้อำนาจเพื่อรักษาอำนาจรัฐ แต่ในสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ แนวคิดดังกล่าวได้รับการขยายให้มีการคำนึงถึงขอบเขตทางจริยธรรมมากขึ้น กล่าวคือ ผู้นำไม่อาจใช้อำนาจของตนอย่างไร้ขีดจำกัดโดยขาดความรับผิดชอบต่อประชาชน เพราะอาจนำไปสู่เผด็จการหรือการกดขี่

ประเด็นทางจริยธรรมที่มักพบในวงการเมืองได้พบปัญหาดังต่อไปนี้

1) คอร์รัปชัน (Corruption) เป็นปัญหาที่สั่นคลอนศรัทธาของประชาชนต่อโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและระบบรัฐ โดยเกิดจากการใช้อำนาจในทางมิชอบเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน อาทิ การรับสินบน การข่มขู่ หรือการโกงในโครงการสาธารณะ (Rose-Ackerman, 1999)

2) การสร้างภาพ (Image Politics หรือ Political Public Relations) แม้จะเป็นกลยุทธ์ทั่วไปในการสื่อสารทางการเมือง แต่เมื่อเกินขอบเขต เช่น บิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อโน้มน้าวความรู้สึกของประชาชนอย่างไม่สุจริต ก็ย่อมละเมิดหลักจริยธรรมการเมือง อันนำไปสู่การบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและทำลายความน่าเชื่อถือของสถาบันทางการเมือง

3) การกดขี่ (Oppression) อาจปรากฏในรูปแบบการกีดกันสิทธิของบุคคลหรือกลุ่มผู้เห็นต่าง รัฐอาจใช้กฎหมายหรือมาตรการทางการเมืองในการปิดกั้นเสรีภาพ และลงโทษประชาชนที่วิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐ ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนและบ่อนทำลายหลักการประชาธิปไตย

โดยสรุป จริยธรรมการเมืองเป็นกลไกทางคุณค่าที่เข้ามากำกับและควบคุมการใช้อำนาจทางการเมือง เพื่อป้องกันมิให้ผู้ปกครองฉวยโอกาสหรือกระทำเกินขอบเขตด้วยการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือบิดเบือนเจตจำนงของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย นักการเมืองหรือผู้ใช้อำนาจจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และต้องยึดมั่นในคุณธรรมเพื่อธำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นของประชาชนและความชอบธรรมในการปกครองในระยะยาว

3. ความเชื่อมโยงระหว่างอำนาจและจริยธรรมการเมือง การใช้อำนาจทางการเมืองเป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดทิศทางและโครงสร้างสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในระบอบประชาธิปไตยหรือระบอบใดก็ตาม อำนาจที่ผู้นำหรือผู้ปกครองถือครองจึงเป็นสิ่งที่ควรถูกตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แน่ใจ

ว่าผู้มีอำนาจได้คำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะ และไม่ใช้ทรัพยากรของรัฐไปในทางที่ขัดต่อหลักจริยธรรมหรือความเป็นธรรมทางสังคม

ส่วนเหตุผลที่ทำให้อำนาจทางการเมืองมักถูกตั้งคำถามทางจริยธรรมประกอบด้วย

1) ความไม่เท่าเทียมในการถือครองอำนาจ การที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่า มักนำไปสู่การตั้งคำถามว่าผู้ถือครองอำนาจเหล่านั้นใช้อำนาจอย่างเป็นธรรมและชอบธรรมหรือไม่ (Lukes, 2005) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตยที่หลักเสมอภาค (equality) เป็นแกนสำคัญ ผู้คนย่อมคาดหวังว่าผู้มีอำนาจจะบริหารจัดการโดยยึดมั่นในผลประโยชน์ส่วนรวม มิใช่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อพวกพ้องหรือเพื่อวาระทางการเมืองที่ขัดกับเจตจำนงของประชาชน

2) มิติทางศีลธรรมในการใช้อำนาจ อำนาจนั้นเชื่อมโยงกับมิติทางศีลธรรม เนื่องจากกระทบต่อคุณค่าและสิทธิเสรีภาพของประชาชน โทมัส ฮอบส์ (Hobbes, 1651/1998) และ จอห์น ล็อก (Locke, 1690/2003) ต่างเน้นย้ำว่ารัฐมีหน้าที่คุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของพลเมือง เมื่อผู้ปกครองไม่อาจดำรงซึ่งคุณค่าดังกล่าว หรือใช้อำนาจเกินขอบเขตของสัญญาสังคม (social contract) ย่อมเกิดคำถามทางจริยธรรมว่าผู้ถือครองอำนาจได้ละเมิดหลักการพื้นฐานด้านความยุติธรรมหรือไม่

3) การขาดความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การใช้อำนาจทางการเมืองโดยไม่มีระบบตรวจสอบและถ่วงดุล (checks and balances) มักถูกตั้งคำถามทางจริยธรรมเป็นพิเศษ เพราะเมื่อปราศจากความโปร่งใส ย่อมเปิดช่องให้เกิดการใช้อำนาจในทางมิชอบ การคอร์รัปชัน หรือการเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง (Rose-Ackerman, 1999)

ขณะที่ผลกระทบของการขาดจริยธรรมต่อการใช้อำนาจ: ความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในสังคม จะพบได้ผ่านประเด็นเหล่านี้

1) การเพิ่มขึ้นของความเหลื่อมล้ำ เมื่อผู้มีอำนาจขาดจริยธรรมและละเลยการคำนึงถึงความเป็นธรรมในสังคม มักส่งผลให้ทรัพยากรถูกรวมศูนย์อยู่ที่กลุ่มอำนาจหรือนักการเมืองระดับสูง นำไปสู่ความแตกต่างด้านโอกาสและรายได้ระหว่างประชาชนในสังคม (Habermas, 1996) ความเหลื่อมล้ำนี้สามารถขยายวงกว้างได้เรื่อย ๆ จนทำให้ความขัดแย้งทางชนชั้นและความไม่พอใจต่อผู้มีอำนาจเพิ่มขึ้น

2) การก่อให้เกิดความขัดแย้งและความไม่ไว้วางใจ (mistrust) ในสถาบันการเมืองหากผู้นำหรือผู้บริหารประเทศใช้อำนาจโดยขาดความชอบธรรม ย่อมบั่นทอนศรัทธาของประชาชนต่อระบอบการเมืองและสถาบันต่าง ๆ ในรัฐ (Della Porta, 2000) การไม่ไว้วางใจนี้อาจนำมาสู่การประท้วง การต่อต้านทางการเมือง และความแตกแยกทางสังคม ขณะเดียวกัน หากภาครัฐไม่เร่งแก้ไขหรือคืนความเป็นธรรม อาจก่อให้เกิดวงจรความขัดแย้งที่บั่นทอนเสถียรภาพของสังคมและเศรษฐกิจ

3) การบิดเบือนกระบวนการประชาธิปไตย การใช้อำนาจโดยไร้จริยธรรมยังรวมถึงการแทรกแซงกลไกประชาธิปไตย เช่น การซื้อเสียง การข่มขู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือการสกัดกั้นฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง (Nye, 1997) ส่งผลให้กระบวนการเลือกตั้งหรือการตัดสินใจเชิงนโยบายไม่เป็นไปตามหลักความโปร่งใสและเสมอภาค เมื่อเป็นเช่นนี้ หลักการประชาธิปไตยที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะถูกบั่นทอนลง

โดยสรุป การใช้อำนาจทางการเมืองเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับประเด็นจริยธรรมในหลายมิติ ทั้งในมิติการกำกับตรวจสอบ (accountability) การกระจายทรัพยากร (distributive justice) และการ



ปกป้องเสรีภาพของประชาชน (liberty protection) หากขาดจริยธรรมเป็นเครื่องคอยควบคุม ผู้มีอำนาจอาจใช้ตำแหน่งหน้าที่ไปในทางที่เอื้อประโยชน์ให้ตนเองหรือกลุ่มพวกพ้อง จนก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งที่ร้ายลึกในสังคม การวางกรอบจริยธรรมการเมืองให้มั่นคงและตรวจสอบได้จึงเป็นกลไกสำคัญในการธำรงระบอบประชาธิปไตยและความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน

แนวคิดเรื่องสติในมุมมองพุทธปรัชญา

การทำความเข้าใจปรัชญาพุทธในมิติทางการเมืองและสังคม จำเป็นต้องสำรวจรากฐานการปฏิบัติและหลักธรรมที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สติ” (Mindfulness) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในการปลุกฝังคุณธรรมภายใน และถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสมาธิและปัญญาในวิถีปฏิบัติพุทธธรรม หัวข้อในส่วนนี้จึงมุ่งอธิบายแนวความคิดพื้นฐานของการเจริญสติ (Satipaṭṭhāna) อันเป็นเครื่องมือในการฝึกจิตและส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติมีความตระหนักรู้อย่างต่อเนื่องในปัจจุบันขณะ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสมาธิและก่อให้เกิดปัญญาที่สามารถประยุกต์ใช้ในมิติต่าง ๆ ของชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“สติ” (Pāli: Sati) เป็นศัพท์ในคัมภีร์พุทธศาสนาที่มักแปลเป็นภาษาไทยว่า “ความระลึกรู้” หรือ “การระลึกได้” ในความหมายกว้าง สติคือภาวะจิตที่สามารถรับรู้สภาวะแห่งตนเองในปัจจุบันขณะ (present moment) อย่างไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์หรืออคติ (Nyanaponika Thera, 1962) แนวคิดเรื่องสติจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการจำสิ่งต่าง ๆ ได้เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความสามารถในการมองเห็นสภาวะธรรม (phenomena) ตามความเป็นจริง โดยปราศจากการปรุงแต่งทางอารมณ์หรือทัศนคติที่บิดเบือน ในบริบทพุทธศาสนา สติจึงถูกมองว่าเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการพัฒนาจิตให้สงบและแจ่มชัด เพื่อนำไปสู่การเห็นแจ้ง (Insight) และการหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด

การกล่าวถึง “สติ” (Mindfulness) ในมิติของพุทธปรัชญานั้นไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการระลึกรู้หรือรับรู้อย่างเป็นกลางเท่านั้น หากยังเชื่อมโยงกับ “เมตตา” (Compassion) ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการขัดเกลาจิตใจให้เปี่ยมด้วยความปรารถนาดีและกรุณาต่อผู้อื่น การพัฒนาจิตให้มีสติและเมตตาควบคู่กันจึงเป็นแนวทางสำคัญที่พุทธศาสนาใช้ในการลดทอนความเห็นแก่ตัวและความยึดมั่นที่อาจก่อให้เกิดทุกข์ในสังคม

ในบริบทพุทธปรัชญา “สติ” (Sati) คือความระลึกรู้อย่างลึกซึ้งถึงสภาวะของตนเอง ทั้งกายและจิตในปัจจุบันขณะ (Bhikkhu Bodhi, 2011) แม้ว่าสติจะทำหน้าที่ให้เราติดตามดูจิตได้อย่างเป็นกลาง แต่หากปราศจาก “เมตตา” (Mettā) และ “กรุณา” (Karunā) การรับรู้ที่นั่นอาจกลายเป็นเพียงการตระหนักรู้ที่ไม่อาจคลี่คลายความยึดมั่นหรือลดอัตตาลงได้ (Payutto, 1998) พุทธศาสนาจึงเน้นว่าการมีสติในทุกอิริยาบถ ควรผนวกด้วยเจตนาที่จะเกื้อกูลผู้อื่น ผ่านคุณสมบัติของเมตตาและกรุณา ในทางปฏิบัติ การฝึก “เมตตาภาวนา” (Loving-kindness Meditation) ควบคู่กับ “สติปัฏฐาน” มีจุดมุ่งหมายให้ผู้ฝึกพัฒนาความรู้สึกปรารถนาดีต่อสรรพสิ่ง รวมถึงฝึกมองเห็นผู้อื่นด้วยท่าทีที่กรุณาและเป็นมิตร (Salzberg, 2011) การตระหนักรู้และเห็นใจผู้อื่นเช่นนี้จะส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติสามารถปล่อยวางอคติ ลดความโกรธเกลียด หรือความต้องการครอบครองที่อาจเกิดขึ้นในจิตใจ

อีกแง่มุมหนึ่งที่ตอกย้ำความสัมพันธ์ของ “สติ” และ “เมตตา” คือหลัก “ปัจจุสมุปบาท” (Patīcasamuppāda) หรืออาจเรียกว่า “อิทัปปัจจยตา” (ความเป็นเหตุปัจจัย) ซึ่งเป็นหลักการ



พื้นฐานของพุทธปรัชญาที่อธิบายว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกย่อมเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเพราะอาศัยปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน (Nyanaponika Thera, 1962) กล่าวคือ ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่โดยลำพังและอิสระอย่างแท้จริง เมื่อเข้าใจหลักปฏิจจนสมุปบาท ผู้ปฏิบัติย่อมตระหนักว่าการกระทำ คำพูด หรือแม้แต่ความคิดของตนมีผลสะท้อนหรือส่งอิทธิพลต่อผู้อื่นและโลกภายนอกอยู่เสมอ การมีสติระลึกถึงเช่นนี้จึงมักตามมาด้วยความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เพราะเมื่อผู้ปฏิบัติเห็นว่าตนและคนรอบข้างต่างพึ่งพาอาศัยกันทางกายและทางจิต ก็เกิดความปรารถนาดีไม่ยากให้ใครได้รับทุกข์ (Dalai Lama, 2005) การเข้าใจเหตุปัจจัยและความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งผ่านหลักปฏิจจนสมุปบาท จึงช่วยกระตุ้นสำนึกของความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม อีกทั้งยังลดความเห็นแก่ตัวหรือการยกตนเป็นศูนย์กลางซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ

สรุป การมี “สติ” แบบพุทธมิใช่เพียงการหยุดอยู่ในการระลึกถึงสถานการณ์ปัจจุบันเท่านั้น หากแต่สัมพันธ์โดยตรงกับเจตนาที่จะดำรงชีวิตด้วยความเมตตากรุณาต่อสิ่งมีชีวิตรอบข้าง หลัก “ปฏิจจนสมุปบาท” ยังตอกย้ำว่าสิ่งต่าง ๆ ล้วนเกิดจากเหตุปัจจัยอันซับซ้อนและเชื่อมโยงถึงกันเสมอ เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถรวม “สติ” เข้ากับ “เมตตา” ภายใต้อารมณ์คิดเรื่องความเชื่อมโยงนี้ ย่อมส่งเสริมให้เกิดการใช้ชีวิตที่สมดุลและเกื้อกูลกันในระดับบุคคลและสังคมอย่างยั่งยืน

ขณะที่การพิจารณาสติในหลักจริยธรรมในพุทธศาสนาเน้นให้ความสำคัญกับ เจตนา (Cetanā) เป็นหัวใจหลักของการพิจารณาคุณค่าทางศีลธรรมของการกระทำ กล่าวคือ การกระทำจะดีหรือเลวในมิติทางจริยธรรมนั้น ขึ้นอยู่กับเจตนาที่อยู่เบื้องหลัง (Payutto, 1998) หากผู้กระทำมีเจตนาเกื้อกูลปรารถนาดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ย่อมเป็นการกระทำที่จัดอยู่ในขอบเขตของความดี (kusala) ในทางกลับกัน หากเจตนาอิงอยู่บนความโกรธ เกลียด หรือโลภ ก็ถือว่าขาดคุณธรรมและจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นโทษทั้งต่อตนเองและสังคมในวงกว้าง

ในแง่ของพุทธจริยศาสตร์ การกระทำที่ถือว่า “มีศีลธรรม” จะต้องตั้งอยู่บนเจตนาบริสุทธิ์หรืออย่างน้อยก็เจตนาที่ไม่ทำร้ายผู้อื่น ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบทางจิตใจมากกว่าการยึดกฎเกณฑ์หรือบทบัญญัติที่ตายตัว (Keown, 1992) หลักการดังกล่าวแตกต่างจากบางแนวคิดจริยธรรมแบบตะวันตกที่อาจเน้นผลลัพธ์ (consequentialism) หรือเน้นหน้าที่ (deontology) เป็นสำคัญ สำหรับพุทธศาสนา การดูที่เจตนาเป็นประเด็นแรกจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการตัดสินว่าการกระทำดังกล่าวจะให้คุณหรือให้โทษ

แม้ว่าเจตนาจะเป็นแกนหลักในการกำหนดมิติทางจริยธรรม แต่กระบวนการตระหนักรู้และประเมินว่าเจตนาเป็นไปเพื่อประโยชน์หรือโทษ อาศัย “สติ” (Mindfulness) เป็นเครื่องมือสำคัญ (Bhikkhu Bodhi, 2011) การมีสติจะทำให้ผู้ปฏิบัติตรวจสอบเจตนาของตนเองอย่างใกล้ชิด ว่าเกิดจากความโลภ โกรธ หลง หรือประกอบด้วยความเมตตาและความปรารถนาดีต่อผู้อื่น

1) สติในการตัดสินใจ สติช่วยให้เราแยกแยะได้ว่า ขณะนั้นเราอยู่ในภาวะอารมณ์ใด และกำลังตัดสินใจด้วยเจตนาที่เป็นกุศลหรืออกุศล หากสติเข้มแข็ง เราจะไตร่ตรองถึงผลกระทบต่อนานและสังคม โดยไม่ถูวามตามแรงกดดันภายในหรือสิ่งเร้าภายนอก

2) สติในการประเมินผล ภายหลังจากการกระทำ สติจะทำหน้าที่ทบทวน (review) ว่าเหตุและผลที่เกิดขึ้นเป็นไปในทิศทางสร้างสรรค์หรือสร้างความเดือนร้อน



การประเมินเช่นนี้ช่วยให้ผู้กระทำเรียนรู้และปรับปรุงการตัดสินใจในอนาคตให้สอดคล้องกับหลักเมตตาธรรมและประโยชน์สุขส่วนรวม

ในจริยธรรมพุทธ เจตนาเป็นดังแกนกลางที่บ่งบอกถึงคุณค่าทางศีลธรรมของการกระทำ ขณะที่ “สติ” ทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบและประเมินทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการกระทำ เมื่อทั้งสององค์ประกอบนี้ดำเนินควบคู่กัน ผู้ปฏิบัติจะสามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของคุณธรรมอันตั้งมั่นตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทั้งตนเองและสังคม และพร้อมปรับเปลี่ยนแนวทางเมื่อพบว่าการกระทำใด ๆ อาจนำมาซึ่งความทุกข์หรือความขัดแย้งในวงกว้าง

การวิเคราะห์พลวัตแห่งอำนาจกับการเจริญสติ

ในสังคมมนุษย์ อำนาจเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการปกครองที่อำนาจทางการเมืองมักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมและบริหารประเทศ อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของพุทธศาสนา อำนาจไม่ได้หมายถึงเพียงการบังคับบัญชา หรือการใช้กฎหมายเพื่อควบคุมประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมถึง “บารมี” หรือคุณธรรมที่เป็นเครื่องนำทางให้ผู้ปกครองได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วยศรัทธา ไม่ใช่ด้วยความกลัว ซึ่งรูปแบบการใช้อำนาจกับบารมีจะพบได้ในประเด็น ดังนี้

1. บริบทของความขัดแย้งและการใช้อำนาจในทางการเมือง ข้อพิจารณาถึงความขัดแย้งนี้มาจากรูปแบบการใช้อำนาจ โดยจะมีการพิจารณาดังนี้

1) การตัดสินใจแบบวู่วามและขาดความยั้งคิด เมื่อผู้มีอำนาจขาดสติ อาจตัดสินใจด้วยอารมณ์หรือแรงกดดันทางการเมืองชั่วขณะ ส่งผลให้เกิดการดำเนินนโยบายที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบระยะยาว ตลอดจนละเลยมิติทางจริยธรรมและผลประโยชน์ของกลุ่มผู้อ่อนแอในสังคม

2) การสร้างอคติและความเกลียดชัง การขาดการระลึกรู้ที่เท่าทันสภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น เปิดโอกาสให้เกิดการใส่ร้ายป้ายสีหรือปลุกปั่นความกลัว ซึ่งเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองที่หวังผลทางอำนาจ แต่กลับกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายที่รุนแรงยิ่งขึ้น

3) การใช้อำนาจโดยมิชอบ ในกรณีที่ผู้มีอำนาจไม่สามารถควบคุมตนเองได้หรือขาดจริยธรรมรองรับ การเบียดเบียน หรือแม้แต่คอร์รัปชันมักเกิดขึ้นได้ง่าย เมื่อขาดการเจริญสติที่จะเตือนตนว่ากำลังละเมิดหลักความยุติธรรม สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตน

ผลรวมของสถานการณ์เหล่านี้คือ พลวัตแห่งอำนาจกลายเป็นเครื่องมือแข่งขันเพื่อเอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่ม มากกว่าจะเป็นกระบวนการบริหารประเทศที่มีเหตุผล มีคุณธรรม และคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองโดยรวม

การจัดความขัดแย้งระหว่างการใช้อำนาจและการใช้บารมี ในองค์กรหรือสังคมทั่วไป การบริหารจัดการความขัดแย้งเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่าง "การใช้อำนาจ" (Power) และ "การใช้บารมี" (Influence) ซึ่งทั้งสองแนวทางนี้มีลักษณะและผลกระทบที่แตกต่างกัน ผู้บริหารหรือผู้นำที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างการใช้อำนาจและการใช้บารมีได้อย่างเหมาะสม จะสามารถลดความขัดแย้งและนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้

การบริหารองค์กรจำเป็นต้องอาศัยทั้ง อำนาจ (Power) และ บารมี (Influence) ในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมาย อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของสองแนวทางนี้อาจนำไปสู่ความขัดแย้งภายในองค์กร

การใช้อำนาจ เป็นการควบคุมหรือบังคับให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม โดยอาศัยตำแหน่ง กฎระเบียบ หรืออำนาจตามโครงสร้างองค์กร ในขณะที่ การใช้บารมี เป็นการจูงใจให้ผู้อื่นคล้อยตามโดยอาศัยความน่าเชื่อถือและความสัมพันธ์ หากผู้นำใช้อำนาจมากเกินไป อาจก่อให้เกิดแรงต่อต้านและบรรยากาศการทำงานที่ตึงเครียด ในทางกลับกัน หากพึ่งพาบารมีมากเกินไป อาจทำให้ขาดความเด็ดขาดและประสิทธิภาพในการบริหาร (Kotter, 1985)

การจัดการความขัดแย้งระหว่างอำนาจและบารมีต้องอาศัย สมดุล โดยใช้ ภาวะผู้นำแบบผสมผสาน ซึ่งรวมการใช้อำนาจในกรณีที่จำเป็น และการใช้บารมีเพื่อส่งเสริมความร่วมมือ (Bass, 1990) นอกจากนี้ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมทั้งระเบียบวินัยและความสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร (Hofstede, 1991)

2. การใช้สติในการตัดสินใจทางการเมือง เมื่อหลักเจริญสติถูกบูรณาการในขั้นตอนตัดสินใจทางการเมือง ผู้ตัดสินใจจะมีแนวโน้มตรวจสอบเจตนาและประเมินผลที่อาจเกิดขึ้นก่อนออกคำสั่งหรือนโยบาย ซึ่งนำไปสู่การใช้อำนาจที่รอบคอบและระมัดระวังมากขึ้น (Payutto, 1998) ผู้ออกนโยบายจะเปิดใจกว้างต่อมุมมองที่แตกต่าง ลดทอนความคิดแบ่งขั้วหรือการมอง “ฝ่ายตรงข้าม” เป็นศัตรู นำไปสู่การออกแบบกลไกการปกครองหรือวิธีการแก้ไขปัญหาสาธารณะที่ครอบคลุมและเป็นธรรมยิ่งขึ้น

มีกรณีศึกษาของผู้นำองค์กรบางแห่งที่ใช้การฝึกสมาธิหรือเจริญสติเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน เช่น การตั้งเวลาเพื่อทำสมาธิสั้น ๆ ก่อนเข้าประชุมสำคัญ ทำให้ผู้บริหารสามารถเข้าใจปัญหาและรับฟังเพื่อนร่วมงานได้อย่างลึกซึ้งขึ้น ลดภาวะความตึงเครียดในที่ทำงาน และสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือแทนการแข่งขัน (Boyatzis & McKee, 2005) ในภาครัฐเอง การมีผู้นำหรือข้าราชการระดับสูงที่ใส่ใจในสมาธิและสติมักส่งผลกระทบในวงกว้าง กล่าวคือ นอกจากจะสร้างเสริมจริยธรรมในการใช้อำนาจแล้ว ยังสามารถเป็นแบบอย่าง (role model) ให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและสังคมที่กำลังมองหาวิธีลดความขัดแย้งและสร้างความสงบภายใน การใช้อำนาจจึงเปลี่ยนจากการบังคับบัญชาแบบแข็งกระด้าง มาเป็นการสร้างพลังที่มีความยืดหยุ่นและเคารพในศักดิ์ศรีของทุกฝ่ายมากขึ้น (Dalai Lama, 2005)

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพลวัตแห่งอำนาจทางการเมืองมีความเกี่ยวพันอย่างแนบชิดกับระดับสติและจริยธรรมของผู้ใช้อำนาจ หากการใช้อำนาจขาดพื้นฐานด้านสติและเมตตาธรรม ความขัดแย้งย่อมปะทุและสร้างผลกระทบเชิงลบในวงกว้าง ในทางกลับกัน การเจริญสติช่วยปรับเปลี่ยนท่าทีต่อการแข่งขันทางการเมืองและส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล คุณธรรม และการเห็นแก่ประโยชน์สุขของประชาชนโดยรวม กล่าวได้ว่า ความเชื่อมโยงระหว่าง “อำนาจ” และ “การเจริญสติ” ในบริบททางการเมือง จึงมีศักยภาพในการพลิกโฉมวัฒนธรรมการเมือง ลดความขัดแย้ง และสร้างสังคมที่มีสันติภาพและความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน



การทบทวนจริยธรรมการเมืองผ่านมุมมองพุทธปรัชญา

การพิจารณา “จริยธรรมการเมือง” ในมิติร่วมสมัยมักมุ่งเน้นไปที่หลักการประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และความโปร่งใสในการบริหารบ้านเมือง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองผ่านมุมมองของพุทธปรัชญา พบว่ามีปัจจัยด้าน “สติ” (Mindfulness) “เมตตา” (Compassion) และ “เจตนา” (Cetanā) ที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการกำหนดแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับคุณธรรมพื้นฐาน และเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ส่วนนี้จะอธิบายถึงการกำหนด “กรอบจริยธรรมการเมือง” ขึ้นใหม่ ภายใต้กรอบพุทธปรัชญา พร้อมวิเคราะห์บทบาทของผู้นำทางการเมือง ตลอดจนพิจารณาข้อจำกัดและความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในการนำนโยบายและแนวทางที่ยึด “สติ” มาใช้ในกระบวนการเมือง

1. เปรียบเทียบจริยธรรมการเมืองกระแสหลักกับจริยธรรมการเมืองในกรอบพุทธปรัชญา
จริยธรรมการเมืองกระแสหลัก (mainstream political ethics) ในโลกตะวันตกมักเน้นที่ “สัญญาประชาคม” (social contract) และหลักความยุติธรรม (justice) เช่น ความคิดของลิเบอรัลประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค (Rawls, 2005) ขณะเดียวกัน จริยธรรมการเมืองอาจถูกกำหนดโดยโครงสร้างสถาบันหรือนิติรัฐ (Weber, 1978) ซึ่งเน้น “ความชอบธรรมทางกฎหมาย” และ “ระบบตรวจสอบถ่วงดุล” (checks and balances)

ในมุมมองพุทธปรัชญา จริยธรรมทางการเมืองมิได้มุ่งเพียงการสร้างกฎเกณฑ์หรือระเบียบปฏิบัติ หากยังเน้นไปที่มิติภายในของผู้ใช้อำนาจ โดยมี “เจตนา” (Cetanā) เป็นแกนกลางในการวัดคุณค่าทางจริยธรรม (Keown, 1992) และมี “สติ” (Mindfulness) เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบว่าการกระทำนั้นมุ่งตอบสนองผลประโยชน์ส่วนรวม หรือถูกขับเคลื่อนด้วยกิเลสและผลประโยชน์ส่วนตน การกำหนดจริยธรรมการเมืองในกรอบพุทธปรัชญาจึงมองว่าความถูกต้องทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากปราศจากความชอบธรรมในมิติทางศีลธรรม (moral legitimacy) ที่เกิดจากความปรารถนาดีและสำนึกรับผิดชอบต่อผู้อื่น

แนวทางสร้างบรรทัดฐานใหม่ที่บูรณาการสติ (mindfulness) เข้ากับการตัดสินใจเชิงนโยบาย ดังนี้

1) การจัดวาระสาธารณะด้วยสติ: ในกระบวนการกำหนดนโยบาย (policy formulation) ควรฝึกให้ผู้เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เช่น คณะทำงานรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีเวลาประชุมและฝึก “สติ” ก่อนเริ่มต้นการอภิปราย เพื่อให้เปิดใจกว้าง ฟังเสียงจากหลายภาคส่วนอย่างรอบด้าน และหลีกเลี่ยงการตัดสินใจด้วยอคติทางการเมือง

2) การกำกับดูแลด้วยหลักเมตตาและกรุณา: รัฐสภาหรือหน่วยงานกำกับสามารถยึดหลักเมตตา (Mettā) ในการตรวจสอบนโยบายที่อาจสร้างผลกระทบเชิงลบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางในสังคม (Dalai Lama, 2005)

3) เครื่องมือวัดความยั่งยืนทางจริยธรรม: นอกเหนือจากการวัดผลทางเศรษฐกิจหรือการเงิน อาจเพิ่ม “ตัวชี้วัดเชิงคุณค่า” เช่น ระดับความไว้วางใจในชุมชน ความพึงพอใจต่อความเป็นธรรมทางสังคม เพื่อสะท้อนภาพรวมของสุขภาวะทางจริยธรรม (Habermas, 1996)

การบูรณาการแนวทางดังกล่าวอาจช่วยให้กระบวนการนโยบายมีประสิทธิภาพและความชอบธรรมทางศีลธรรมมากขึ้น โดยการมองประชาชนและผลประโยชน์สาธารณะเป็นเป้าหมายสุดท้าย แทนการมุ่งรักษาหรือเพิ่มพูนอำนาจให้กับกลุ่มการเมืองใดกลุ่มการเมืองหนึ่ง



2. บทบาทของผู้นำทางการเมืองในการขับเคลื่อนอำนาจอย่างมีสติ เป็นการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองในอุดมคติที่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสติและเมตตาธรรม ผู้นำทางการเมืองในอุดมคติ ตามแนวคิดพุทธปรัชญา ควรเป็นผู้ที่มี “สติ” (Mindfulness) และ “เมตตาธรรม” (Compassion) เป็นรากฐาน โดยอาจจำแนกเป็นคุณลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

1) มีเจตนาบริสุทธิ์เพื่อส่วนรวม: ผู้นำควรตระหนักว่าอำนาจเป็นเพียงเครื่องมือในการบรรลุ “ประโยชน์สุขของประชาชน” ไม่ใช่ทรัพย์สินส่วนตัวหรือพรรคการเมือง (Payutto, 1998)

2) สื่อสารอย่างสร้างสรรค์และโปร่งใส: ผู้นำที่มีสติจะฟังอย่างลึกซึ้ง (deep listening) และสื่อสารโดยเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เห็นต่าง ลดการแบ่งขั้วและยับยั้งให้เกิดความขัดแย้ง

3) ความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage): แม้ว่าบริบททางการเมืองมักเต็มไปด้วยแรงกดดัน แต่ผู้นำอุดมคติจะมีจิตใจมั่นคงเพียงพอที่จะตัดสินใจบนพื้นฐานของคุณธรรมและผลประโยชน์สาธารณะ แม้จะสวนทางกับกระแสหรือผลประโยชน์ส่วนตัว

ตัวอย่างที่มีการอ้างอิงบ่อยครั้งคือการเคลื่อนไหวของ มหาตมะ คานธี (แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้นำในพุทธศาสนา แต่มีการผสมผสานแนวคิดอหิงสาและสมาธิ) ซึ่งยึดหลักการไม่ใช้ความรุนแรงและการประท้วงด้วยสันติวิธี จนประสบความสำเร็จในการปลดปล่อยอินเดียจากการปกครองของอังกฤษ (Dalai Lama, 2005) กรณีนี้สะท้อนว่า ผู้นำที่เน้นคุณธรรมและสำนึกในความทุกข์ยากของประชาชนสามารถพลิกโฉมการเมืองด้วยแนวทางสันติได้อย่างยั่งยืน

ในโลกปัจจุบัน มีผู้นำองค์กรหรือภาคธุรกิจบางคนประยุกต์ “เมตตาภาวนา” (Loving-kindness Meditation) ร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่เคารพความเป็นมนุษย์ ลดการแข่งขันที่ดุเดือดเกินความจำเป็น และมุ่งสร้างประโยชน์ร่วมกัน สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าจริยธรรมแบบพุทธไม่ได้จำกัดเพียงในวัดหรือวงการศาสนา แต่สามารถใช้เป็นกรอบอ้างอิงในระบบบริหารและการเมืองได้เช่นเดียวกัน (Boyatzis & McKee, 2005)

3. วิเคราะห์มิติทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่มีผลต่อการบังคับใช้อำนาจ แม้การเจริญสติจะมีประโยชน์ในเชิงคุณธรรมและการลดความขัดแย้ง แต่ก็อาจเผชิญอุปสรรคและความท้าทายในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1) ข้อกฎหมายและระบบราชการ: โครงสร้างทางกฎหมายบางอย่างอาจไม่เอื้อต่อการบูรณาการแนวคิดเจริญสติ ตัวอย่างเช่น กระบวนการนิติบัญญัติที่เร่งรัดให้ต้องออกกฎหมายภายในกรอบเวลาที่จำกัด การขาดเวทีถกเถียงทางสังคมอย่างลึกซึ้งเป็นอุปสรรคต่อการวางนโยบายแบบไตร่ตรอง

2) วัฒนธรรมองค์กร: ในบางสังคม อาจมีค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับ “ผลลัพธ์” (performance) มากกว่ากระบวนการ ทำให้การฝึกสติหรือการใช้เวลาสะท้อนความคิดถูกมองว่าไม่เร่งด่วนและไม่ตอบโจทย์เป้าหมายเชิงปริมาณ (Nye, 2008)

3) แรงต้านจากกลุ่มผลประโยชน์: การออกนโยบายที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนใหญ่ของประชาชน อาจขัดแย้งกับผลประโยชน์ของกลุ่มทุนหรือผู้มีอิทธิพลทางการเมืองบางกลุ่ม ซึ่งอาจพยายามสกัดกั้นหรือบิดเบือนกระบวนการตัดสินใจ

ในสังคมโลกาภิวัตน์ (globalization) ปัจจัยทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพลวัตทางการเมือง เช่น การแพร่กระจายของโซเชียลมีเดียทำให้การรวมตัวเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว หากปราศจากสติ ในการใช้อำนาจเพื่อตรวจสอบข้อมูล



หรือเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลบิดเบือน (fake news) อาจขยายตัวและกระตุ้นความขัดแย้งได้อย่างรวดเร็ว (Habermas, 1996)

นอกจากนี้ ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีที่มีการแข่งขันสูงอาจทำให้กลุ่มผู้มีอำนาจไม่เต็มใจสูญเสียโอกาสในการแสวงหาประโยชน์ส่วนตน แม้จะแลกมาด้วยการลดทอนหลักจริยธรรมก็ตาม เมื่อบริบทเช่นนี้หลอมรวมกับโครงสร้างสังคมที่เหลื่อมล้ำ ผู้ใช้อำนาจที่ขาดสติและความรับผิดชอบต่อส่วนรวมอาจยิ่งตอกย้ำความรุนแรงและความอยุติธรรมในสังคม

โดยภาพรวม การกำหนดจริยธรรมการเมืองผ่านเลนส์พุทธปรัชญาต้องอาศัยการบูรณาการ “สติ” และ “เมตตา” เข้าไปในกระบวนการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้อำนาจให้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แม้จะเผชิญอุปสรรคจากข้อกฎหมายหรือค่านิยมเชิงองค์กร บทบาทของผู้นำทางการเมืองที่มีสติและเมตตาธรรมจึงเป็นหัวใจในการสร้างบรรทัดฐานใหม่ที่ร่วมขับเคลื่อนไปสู่ความรับผิดชอบต่อความยั่งยืนทางการเมือง ด้วยการวางรากฐานจริยธรรมเชิงลึกในระดับปัจเจก จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับโครงสร้างอย่างแท้จริง

บทสรุป

การใช้อำนาจทางการเมืองในบริบทปัจจุบันมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับการแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งและปัญหาด้านจริยธรรม การขาดคุณธรรมในการใช้อำนาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้วยเหตุนี้หลักพุทธปรัชญา โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “การเจริญสติ” จึงถูกนำมาพิจารณาในฐานะเครื่องมือที่สามารถลดทอนความขัดแย้งและส่งเสริมการใช้อำนาจอย่างมีเหตุผลและคุณธรรม

หลักเจริญสติจากพุทธศาสนามุ่งเน้นให้บุคคลตระหนักรู้ถึงอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของตนเอง โดยช่วยลดอคติและแรงขับทางอำนาจที่เกิดจากกิเลส เมื่อประยุกต์ใช้ในบริบทการเมือง ผู้นำที่มีสติสามารถควบคุมตนเอง ลดการตัดสินใจที่เร่งรีบ และใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ซึ่งช่วยเสริมสร้างระบบการบริหารที่ตั้งอยู่บนหลักความชอบธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

ในทางตรงกันข้ามกับอำนาจที่ได้มาด้วยการบังคับ บารมีในพุทธศาสนาเน้นคุณธรรม เช่น ปัญญา ศีล และเมตตา ซึ่งนำไปสู่การยอมรับโดยสมัครใจ การบริหารอำนาจด้วยบารมีจึงมีศักยภาพในการลดความขัดแย้ง และสร้างเสถียรภาพทางการเมืองที่ยั่งยืน ผู้นำที่อาศัยหลักเจริญสติจะสามารถสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ ลดการใช้อำนาจในทางมิชอบ และเสริมสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่มีจริยธรรม

อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ยังเผชิญข้อจำกัด ทั้งในด้านโครงสร้างกฎหมาย วัฒนธรรมองค์กร และแรงกดดันจากกลุ่มผลประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมผ่านการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีสติและมีเมตตาธรรม พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารให้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าการแสวงหาอำนาจเพียงเพื่อกลุ่มตน

โดยสรุป บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักเจริญสติในกระบวนการใช้อำนาจสามารถช่วยปรับสมดุลพลวัตทางการเมือง ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างระบบการบริหารที่มีคุณธรรม การ



ใช้อำนาจโดยอาศัยหลักสติและบารมีสามารถนำไปสู่ความไว้วางใจของประชาชน และสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับการเมืองที่โปร่งใส เป็นธรรม และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สหธรรมิก.
- สมชาย สันติพิทักษ์. (2560). *การเจริญสติในบริบทการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สันติธรรม.
- Bhikkhu Bodhi. (2011). *The Noble Eightfold Path: Way to the End of Suffering*. Kandy: Buddhist Publication Society.
- Boyatzis, R. E., & McKee, A. (2005). *Resonant Leadership: Sustaining Yourself and Connecting with Others Through Mindfulness, Hope, and Compassion*. Boston: Harvard Business School Press.
- Dalai Lama. (2005). *The Universe in a Single Atom: The Convergence of Science and Spirituality*. New York: Morgan Road Books.
- Della Porta, D. (2000). Social capital, beliefs in government, and political corruption. In S. J. Pharr & R. D. Putnam (Eds.), *Disaffected Democracies: What's Troubling the Trilateral Countries?* (pp. 202–228). Princeton: Princeton University Press.
- Dobel, J. P. (1990). Integrity in the public service. *Public Administration Review*, 50(3), 354–366.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. (C. Gordon, Ed.). New York: Pantheon.
- Garfield, J. L. (2015). *Engaging Buddhism: Why It Matters to Philosophy*. New York: Oxford University Press.
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: MIT Press.
- Hobbes, T. (1651/1998). *Leviathan* (J. C. A. Gaskin, Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Keown, D. (1992). *The Nature of Buddhist Ethics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Locke, J. (1690/2003). *Two Treatises of Government* (P. Laslett, Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lukes, S. (2005). *Power: A Radical View* (2nd ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Machiavelli, N. (2006 [1532]). *The Prince*. (2nd ed.). London: Penguin.
- Nyanaponika Thera. (1962). *The Heart of Buddhist Meditation*. Kandy: Buddhist Publication Society.



- Nye, J. S. (1997). *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*. New York: Longman.
- Payutto, P. A. (1998). *Buddhadhamma* (Rev. ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Rawls, J. (2005). *Political Liberalism* (expanded ed.). New York: Columbia University Press.
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salzberg, S. (2011). *Real Happiness: The Power of Meditation*. New York: Workman Publishing.
- Thompson, D. F. (1995). *Ethics in Congress: From Individual to Institutional Corruption*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. (G. Roth & C. Wittich, Eds.). Berkeley: University of California Press.



พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้นำตามธรรมชาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

Bodhisattava Based on the Natural Readership Nature in Theravada Buddhism

พระภิกษุญาณ ธารโร (สุมเงิน)

Phra Phinyo Thavaro (Sumngern)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 6401101007@mcu.ac.th

Received March 14, 2025; Revised March 18, 2025; Accepted: April 16, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง “พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้นำตามธรรมชาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดยศึกษาจากเอกสารทางพระไตรปิฎกเป็นหลัก จากการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำเชิงพุทธมีลักษณะ 3 อย่าง คือ 1) คุณลักษณะภายนอก คือ มีรูปร่างสง่างาม น่าเคารพศรัทธาเลื่อมใส ตลอดทั้งมีพลังกำลังแข็งแรง สุขภาพที่ดี และมีความเพียร 2) คุณลักษณะภายใน คือ มีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญในงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี 3) มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งความแตกต่างนี้จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เกิดความเคารพนับถือ มีความเชื่อมั่นเชื่อฟังอย่างจริงจัง และลักษณะภาวะของผู้นำเชิงพุทธเช่นนี้ แสดงถึงการมีอยู่ของ พระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่แสดงไว้ในชาดก ซึ่งจะต้องมีการบำเพ็ญบารมีเพื่อตนและเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นไปพร้อม ๆ กัน ถือว่าเป็นรูปแบบที่ถูกระบุถึงบุคคลที่มีความเป็นผู้นำ และมีคุณสมบัติตามที่ธรรมชาติคัดสรรให้มา ลักษณะทางกายภาพและบุคลิกของผู้ปกครองที่พึงประสงค์ตามที่แสดงไว้ในอัครคัมภีร์คัมภีร์ คือ สวยงามกว่าคนอื่น น่าดูน่าชมกว่าคนอื่น น่าเลื่อมใสกว่าคนอื่น และน่าเกรงขามกว่าคนอื่น

คำสำคัญ : พระโพธิสัตว์, ผู้นำ, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article aims to study the topic of “Bodhisattva as a natural leader in Theravada Buddhism” by studying mainly from Tripitaka documents. The study found that Buddhist leadership has three characteristics: 1) External characteristics: having a graceful and respectable appearance, being strong, healthy, and diligent; 2) Internal characteristics: having knowledge, a broad vision, expertise in work, and good human relations; 3) being different from others, which will cause subordinates to respect, believe, and believe sincerely. This characteristic of Buddhist leadership



reflects the existence of Bodhisattva in Theravada Buddhism in various stories shown in the Jataka tales, which must cultivate merit for oneself and sacrifice to help others at the same time. It is considered a model that is specified for a person who is a leader and has the characteristics that nature has selected for him. The physical characteristics and personality of a desirable ruler as shown in the Aggañña Sutta are more beautiful than others, more attractive than others, more admirable than others, and more fearsome than others.

Keywords: Bodhisattva, Leaders, Theravada Buddhism

บทนำ

สังคมมนุษย์นั้นได้ถูกมองว่าจำเป็นต้องมีผู้นำในแง่ของการแก้ไขปัญหาและในการบริหาร ดังจะพบได้จากสังคมที่พระพุทธศาสนากล่าวไว้ในอัครคัมภีร์ที่เริ่มต้นจากการที่มีคนประชุมกันปรับทุกข์กันว่า ‘มีบาปกรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือตนหาว่าจักปรากฏ ทางที่ดี พวกเราควรสมมุติ (แต่งตั้ง) สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือน ขັບไล่ผู้ที่ควรขັบไล่โดยชอบ พวกเราจักแบ่งปันข้าวสาละให้แก่สัตว์ผู้หนึ่ง ตอนนั้นเองที่คนได้เริ่มหาท่านที่มีรูปงามกว่า น่าดูกว่า น่าเลื่อมใสกว่า น่าเกรงขามกว่า แล้วจึงได้กล่าวดังนี้ว่า ‘มาเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว จงตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือน จงขັบไล่ผู้ที่ควรขັบไล่โดยชอบเถิดและพวกเราจักแบ่งปันข้าวสาละให้แก่ท่าน’ เมื่อผู้คนรับคำแล้ว ได้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือน ขັบไล่ผู้ที่ควรขັบไล่โดยชอบ และสัตว์เหล่านั้นก็ได้แบ่งปันข้าวสาละให้แก่สัตว์ผู้หนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 130 หน้า 96, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539) การเกิดขึ้นของผู้นำในลักษณะนี้เป็นไปตามแนวคิดที่แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เรียกคนเหล่านี้ว่า ผู้นำผู้มีบารมี (Max Weber, 2007) กล่าวคือ การมีผู้ขึ้นหรือผู้นำในการกำหนดแผน และวางบุคลากร อีกทั้งตัดสินใจลงมือปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยลักษณะผู้บริหรานั้นในองค์กรทางศาสนานั้นถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่เรียกว่า ผู้นำผู้มีบารมี (charismatic) โดยคำนี้หมายถึง ของขวัญที่ได้รับมาจากพระเจ้าเป็นเจ้า (gift of grace) (J.G. Merquior, 1980: 102) และเป็นที่มาของการพัฒนาระบบการปกครองแบบผู้มีบารมี (Charismatic systems) ที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม โดยลักษณะของผู้มีบารมี (Charismatic) อ้างถึงปัจเจกชนผู้มีคุณสมบัติที่น่ามอง น่าสนใจ หรือน่าประทับใจ โดยลักษณะดังกล่าวนี้อ้างอิงมาจากลักษณะอำนาจทางศาสนจักรในฐานะองค์กรทางศาสนา โดยเสนอแนวคิดเรื่ององค์กรที่มีบารมี (Charismatic organization) โดยลักษณะองค์กรที่มีบารมีนั้นอธิบายปรากฏการณ์ทางศาสนา เช่น การรักษาด้วยพลังจิต ความหมายของคำว่า บารมี (Charisma) จึงเป็นเรื่องขององค์กรทางศาสนามากกว่าที่จะเป็นเรื่องการเมือง แต่เป็นสถานะของผู้สั่งสอน (teacher) หรือศาสดา ดังนั้นองค์กรที่มีบารมีจึงเป็นเรื่องความสามารถในการสอนและออกคำสั่งทางศาสนา โดยการสอนทางศาสนานั้นเป็นการสอนถึงวิถีชีวิตในด้านการดำเนินชีวิต กฎระเบียบทางศาสนาที่ดำเนินไปได้โดยไม่มีการบังคับ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้กระทำโดยบุคคลพิเศษ ที่มีอำนาจทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่ง

ผู้นำในลักษณะดังกล่าวเป็นผู้นำแบบเทพประทานที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นการครอบงำแบบชอบธรรมโดยมนุษย์ลักษณะดังกล่าวนี้ได้รับอำนาจจากธรรมชาติโดยตรง

ผู้นำจึงเกิดขึ้นในลักษณะของบุคคลที่มีอำนาจที่ถูกเรียกว่า บารมี ในพระพุทธศาสนาถือว่าบุคคลที่มีบารมีนั้นจะถูกยกย่องให้อยู่เหนือคนทั่วไป ปรากฏในนามว่า พระโพธิสัตว์ ซึ่งการเป็นพระโพธิสัตว์นั้นจะพบว่ามี การเล่าต่อกันมาผ่านชาดกในพระพุทธศาสนา อันเป็นการระบุด้วยความเป็นผู้นำ เพราะไม่ว่าจะเกิดเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ตามล้วนแล้วแต่ต้องใช้ความเป็นผู้นำในการก้าวข้ามปัญหาต่างๆ ซึ่งในลักษณะพระโพธิสัตว์นี้จึงถูกมองว่ามีลักษณะของการเกิดมาเพื่อเป็นผู้นำตามทฤษฎีมหาบุรุษ (Great Man Theory) ที่มองว่า บุคคลที่จะเป็นผู้นำได้นั้นต้องมีเครื่องบ่งบอกถึงความเป็นผู้นำติดตัวมาตั้งแต่เกิด ไม่ว่าจะเป็นโดยสายเลือดหรือกรรมพันธุ์ ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้มาพร้อมกับการเกิด คือ สติปัญญาดี บุคลิกดี รูปร่างสูงใหญ่ แข็งแรง น้ำเสียงมีพลัง โดยรวมคือการเป็นผู้นำนั้นต้องมาจากธรรมชาติหรือชาติกำเนิดที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่สามารถพัฒนาขึ้นได้ ลักษณะผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพสูงจะประกอบด้วย ความเฉลียวฉลาด มีบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงความ เป็นผู้นำ (กาญจนา สุดประเสริฐ, 2558) โดยแนวคิดดังกล่าวนี้ตรงข้ามกับแนวคิดคุณลักษณะผู้นำ (trait theory) ที่เชื่อว่าคุณลักษณะผู้นำนั้นไม่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่สามารถเรียนรู้และสร้างขึ้นมา จากประสบการณ์ใหม่ๆ ได้ (อาคม วัดโรสง, 2547) และผู้นำนั้นจะต้องมีองค์ประกอบของจริยธรรม เป็นพื้นฐานในการกำหนดเป้าหมายของความสำเร็จของการบริหารได้ โดยประกอบไปด้วยความซื่อสัตย์ ความน่าไว้วางใจ ความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (ธีรเนศ อนุภักดิ์ และตรีภูมิทร์ ตรีศรีสุวรรณ, 2566) ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้จึงสะท้อนให้เห็นภาพของความเป็นผู้นำทางสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อกล่าวถึงพระโพธิสัตว์จะหมายถึงบุคคลผู้บำเพ็ญบารมีธรรม อุทิศตนช่วยเหลือสัตว์ผู้มีความทุกข์ยากและจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระโพธิสัตว์ไม่ว่าจะครองสภาวะเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานก็บำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อพระโพธิญาณ แม้พระโพธิสัตว์จะต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องแลกด้วยชีวิตแต่เชื่อว่าพระโพธิสัตว์จะหวาดหวั่นต่อสถานการณ์เช่นนั้น ตรงกันข้ามพระโพธิสัตว์กลับมีใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ที่ประสบอย่างเต็มใจและยินดีด้วย มุ่งมั่นที่จะอุทิศตนเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยหวังให้คุณธรรมความดีที่บำเพ็ญนั้นเป็นปัจจัยได้บรรลुพระสัพพัญญุตญาณในกาลเบื้องหน้า ในช่วงที่เป็นพระโพธิสัตว์นั้นจะพบคุณลักษณะของความเป็นผู้นำในแง่ของการเกิดมาแล้วมีคุณลักษณะที่พร้อมจะเป็นผู้นำ

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์เป็นไปเพื่อบำเพ็ญบารมีเพื่อตนและเป็นการเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นๆไปพร้อม ๆ กัน การกระทำทุกอย่างนี้ดำเนินไปด้วยความรักความปรารถนาในพระพุทธภาวะอันเป็นความหมายของพระโพธิสัตว์ ด้วยความรักในพระโพธิญาณ พระโพธิสัตว์จึงสามารถกระทำได้ทุกอย่าง ตั้งแต่สละสิ่งของภายนอกจนถึงชีวิตและสิ่งเสมอด้วยชีวิต คือบุตรและภรรยาของตน ดังตัวอย่างพุทธดำรัสที่ตรัสในขณะเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ความว่า “เมื่อเรากำลังจะให้ทาน กำลังให้ และให้ทานแล้ว จิตของเราไม่เป็นอย่างอื่นเพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณเท่านั้น” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 33 ข้อ 66 หน้า 776, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือข้อความว่า “จักขุทั้งสองเป็นที่น่าเกลียดชังสำหรับเรากี่หาไม่ แม้ตัวเราเองจะเป็นที่เกลียดชังก็หาไม่ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เพราะฉะนั้นเราจึงได้ให้จักขุ ฉะนั้นแล”



(พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 33 ข้อ 66 หน้า 776, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือข้อความว่า “เราตามรักษาศีลของเรา มิใช่รักษาชีวิตของเรา เพราะในกาลนั้นเราเป็นผู้รักษาศีลเพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณเท่านั้น” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 33 ข้อ 65 หน้า 75, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อความเหล่านี้ชี้ว่าพระโพธิสัตว์ไม่ว่าจะครองสถานะความเป็นมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็บำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อพระโพธิญาณเป็นเป้าหมาย การที่บุคคลใดบรรลุถึงพระโพธิญาณหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นได้ยาก (กิจโณ พุทธามุปาโท) ดังนั้น บุคคลผู้จะบรรลุพระโพธิญาณได้นั้นจำเป็นต้องบำเพ็ญบารมีธรรมเป็นเวลานานยิ่ง เมื่อบุคคลผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นพระโพธิสัตว์นั้นหมายความว่า เขาต้องประสบกับความลำบากในชีวิตนานัปประการ ตั้งแต่การต้องจำยอมสละทรัพย์สินภายนอกร่างกายเป็นเบื้องต้นจนถึงการยอมสละชีวิตของตนเข้าแลกเป็นที่สุด และการปฏิบัติเช่นนั้นก็ต้องประกอบไปด้วยความเต็มใจของตน หากไม่สามารถปฏิบัติได้ความหมายของคำว่าโพธิสัตว์ในตัวบุคคลนั้นก็ไม่สามารถเกิดขึ้นตามมา ในแง่นี้จึงเป็นการเน้นย้ำว่า คุณลักษณะพระโพธิสัตว์กับความเป็นผู้นำนั้นมาพร้อมกัน เพราะธรรมชาติที่นำนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะภายในที่ติดตัวมาเป็นสิ่งที่สั่งสมไว้และแสดงออกเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่เกิดขึ้นต่อมา

แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำทางธรรมชาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้นำในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในหลักฐานและเอกสารหรือคัมภีร์ที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาทั้งหมด เราจะพบว่าพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นอีกศาสนาหนึ่งที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องภาวะผู้นำเอาไว้ โดยเห็นว่าในสังคมทุกสังคมนั้น จะต้องมีการมีบุคคลที่เกิดมาเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือมาเป็นผู้นำผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งบุคคลที่มีภาวะผู้นำนั้น หากพิจารณาจากหลักฐานเชิงคัมภีร์เราจะพบลักษณะผู้นำดังนี้

1. ทฤษฎีมหาบุรุษ (Great Man Theory) เป็นลักษณะผู้นำที่มีมาแต่เริ่มแรกจะพบว่าลักษณะผู้นำดังกล่าวนี้ มีปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์สูตรซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยกำเนิดและพัฒนาการของโลกและสังคมมนุษย์ได้ระบุว่า เมื่อโลกมนุษย์และสังคมมนุษย์เกิดขึ้นมาแล้วในระยะแรก มนุษย์มีกิเลสและไม่มีศีลธรรมอันเป็นกฎจริยธรรมพื้นฐานของสังคมก็ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกัน เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีผู้นำและผู้ตาม ต่อมามนุษย์ก็ได้เริ่มพิจารณาหาบุคคลที่มีความเหมาะสมเข้ามาเป็นผู้นำเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งก็ถือว่าเป็นกรณีชี้ให้เราเห็นว่าภาวะผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาพระพุทธศาสนาปรากฏในอัครคัมภีร์สูตรกล่าวถึงกำเนิดมนุษย์ สังคม ความคิดทางการเมืองและสถาบันทางการเมือง โดยแสดงลำดับวิวัฒนาการเป็นขั้น ๆ พระพุทธองค์ทรงแสดงการเกิดของรัฐโดยธรรมชาติ และธรรมชาติที่ว่านี้ก็นำไปถึงพื้นฐานทั้งทางกายและทางใจของมนุษย์ เรื่องที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเริ่มด้วยสมัยที่โลกพินาศ สัตว์โลกที่มีบุญได้เกิดในชั้นอาภัสสรพรหม มีปิตุเป็นอาหาร ไม่มีเพศ มีรัศมี อยู่ในวิมานอันงาม ครั้นเมื่อโลกเกิดขึ้นใหม่จักรวาลยังเป็นน้ำ มีตมณ ไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ไม่มีกลางวัน กลางคืน ต่อมาเกิดผืนดินลอยขึ้นอยู่บนผิวน้ำ มีสี กลิ่นและรสดี สัตว์โลกตนหนึ่งลองชิมดู และสัตว์โลกอื่น ๆ ก็ติดตามค้นหาหรือความอยากรู้ก็เกิดขึ้น ร่างกายหยาบก็เกิดขึ้น แล้วเกิดดูหมิ่นผิวพรรณกันขึ้น เพราะความมีผิวพรรณต่างกัน เป็นเหตุให้ยึดเอาผิวพรรณมากำหนดความสูงต่ำ เกิดทิฐิในวรรณะ ต่อมาร่างกายก็

เปลี่ยนไปจากไม่มีเพศ เกิดเป็นเพศชาย เพศหญิงขึ้น เกิดการเสพเมถุนขึ้น สัตว์อื่น ๆ ที่เห็นขวางป่า ด้วยสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ทำให้ต้องสร้างบ้านเรือนที่กำบังขึ้น ส่วนทางด้านอาหารการกินนั้น ก็เริ่มมีผู้เกียจคร้านคิดสะสมอาหารไว้เกินกว่าจำเป็น คนอื่น ๆ จึงสะสมบ้าง แข่งกันสะสมมากขึ้นเรื่อย ๆ จากความเกียจคร้านก็กลายเป็นความโลภ เมื่อมีคนโลภมาก ความอึดคักก็เกิดขึ้นแก่ส่วนรวมและเพื่อแก้ปัญหา จึงมีการแบ่งปึกเขตแดนกันขึ้น ทรัพย์สินส่วนตัวก็เกิดขึ้น แต่ความโลภทำให้บางคนลักทรัพย์ในส่วนที่เป็นเขตของผู้อื่น จึงถูกตำว่า ทุบตี ซึ่งก็คือการลงโทษ การลงโทษจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะการมีทรัพย์สินส่วนตัว แต่การลงโทษเช่นนี้ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ หากความชอบธรรมมิได้ ความปรารถนาจะให้มิระเบียนการปกครองจึงเกิดขึ้น จึงได้ตกลงกัน สมมติคนผู้หนึ่งทำหน้าที่ ว่ากล่าว ตีเตือน และลงโทษ โดยที่คนผู้นั้นได้รับส่วนแบ่งผลผลิตจากผู้คนในความดูแลของตน

สัตว์เหล่านั้นจึงปรึกษากันว่า พวกเราจักสมมติสัตว์ผู้หนึ่งให้เป็นหัวหน้า ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวโดยชอบ เป็นผู้ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือนได้โดยชอบ เป็นผู้ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ ส่วนพวกเราจักแบ่งส่วนแบ่งข้าวสาลีให้แก่หัวหน้า ก็เมื่อสัตว์ทั้งหลายทำความตกลงกันอยู่อย่างนี้แล้ว ในกัปนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้านี้แหละยังเป็นพระโพธิสัตว์ มีรูปงามกว่า น่าดูกว่า มีศักดิ์ใหญ่กว่าสัตว์เหล่านั้นในสมัยนั้น สมบูรณ์ด้วยปัญญา มีกำลังสามารถเพื่อจะทำการข่มและยกย่องได้ สัตว์เหล่านั้นจึงพากันเข้าไปหาพระโพธิสัตว์ วิงวอนยกย่อง พระโพธิสัตว์ปรากฏด้วย 3 พระนาม คือ 1) ชื่อว่า มหาสมมติเพราะมหาชนสมมติ 2) ชื่อว่า ชัตติยะ เพราะเป็นหัวหน้าเขตหรือที่ทำกิน 3) ชื่อว่า ราชา เพราะทำให้เกิดความสุขใจโดยการให้ความเป็นธรรม พระโพธิสัตว์เป็นบุรุษคนแรกในฐานะอัจฉริยบุรุษในโลก ส่วนคนทั่วไปต้องแบ่งงานกันทำเป็นหน้าที่ ๆ ในสังคม เพราะการมีครอบครัวทำให้ต้องทำมาหากินบำรุงบำเรอทางกายมากขึ้น (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 120-131 หน้า 89-97, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

คุณลักษณะของพระราชาจึงปรากฏในฐานะความเป็นผู้นำโดยจะพบได้ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพและบุคลิกของผู้ปกครองที่พึงประสงค์ มีดังนี้
 - 1) สวยงามกว่าคนอื่น (อภिरูปตโร)
 - 2) น่าดูน่าชมกว่าคนอื่น (ทสฺสนียตโร)
 - 3) น่าเลื่อมใสกว่าคนอื่น (ปาสาทิกตโร)
 - 4) น่าเกรงขามกว่าคนอื่น (มเหสฺสขตโร)
2. ผู้ปกครองได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่อไปนี้
 - 1) กล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ (สมมาชียิตฺตพฺพํ ชียิ)
 - 2) ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือนได้โดยชอบ (สมมาครหิตพฺพํ ครหิ)
 - 3) ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ (สมมาปพฺพาเขตพฺพํ ปพฺพาเขตฺหิ)
3. สิ่งที่ผู้ปกครองได้รับสิ่งตอบแทนจากผู้ถูกปกครอง
ตามข้อตกลงที่ผู้ปกครองจะได้รับ คือ “ส่วนแบ่งข้าวสาลี” (สาสินํ ภาคํ)
4. วิวัฒนาการของผู้ปกครองมีตามลำดับดังนี้
 - 1) มีชื่อว่า มหาสมมติ เพราะเป็นบุคคลที่ได้รับการสมมติจากประชาชน
 - 2) มีชื่อว่า กษัตริย์ เพราะเป็นใหญ่แห่งเขตนาข้าวสาลีทั้งหลาย



3) มีชื่อว่า ราชา เพราะยังชนเหล่าอื่นให้สุขใจโดยธรรม (อรรถกถาพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 68 หน้า 1014, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

รูปลักษณะภายนอกเป็นสิ่งที่ติดตัวมา พร้อมทั้งชาติ วงศ์ตระกูลที่ระบุไว้ว่าจะต้องเป็นกษัตริย์หรือคนชั้นปกครองเท่านั้นคือการเป็นพระโพธิสัตว์จึงสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะอีกด้านที่ติดตัวมา

2. คุณลักษณะผู้นำ (trait theory) เป็นลักษณะผู้นำที่มีข้อกำหนดไว้ตั้งแต่แรกเริ่ม และผู้นำมีหน้าที่ปฏิบัติตามเท่านั้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จะพบได้หลักคุณธรรมอย่างทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม 10 คือ จริยวัตร 10 ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์หรือคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้นำในแต่ละสถานการณ์ก็พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้

1. ทาน หมายถึง การให้ คือ สละทรัพย์สินของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
2. ศีล หมายถึง ความประพฤติดีงาม คือ สรรวมกายและจิตวาจร ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตดีคุณให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน
3. บริจาค หมายถึง การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง
4. อาชวะ หมายถึง ความซื่อตรง คือซื่อตรงทรงสัตย์ไรรำยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน
5. มัทวะ หมายถึง ความอ่อนโยนคือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย กระด้างถือองค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงท่าที่กิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ได้ความรักดี แต่มีขาดยำเกรง
6. ตปะ หมายถึง ความทรงเดช คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำอำยิจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่าเสมอ หรืออย่างสามัญมุงมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์
7. อักโกธะ หมายถึง ความไม่โกรธคือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่าง ๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจำใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเอง
8. อวิหิงสา หมายถึง การไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษีสุจริต หรือ เกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณาหาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใดเพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง
9. ขันติ หมายถึง ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยคำเสียดสีลากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม
10. อวิโรธนะ หมายถึง ความไม่คลาถธรรม คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ร้ายลากสักการะ อิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ ไฉๆ สติมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงตรง ก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาถวิบัติไป (อรรถกถาพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 8 ข้อ 176 หน้า 278-279, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

หลักทศพิธราชธรรมนั้นปรากฏในการบริหารปกครองแบบจกักวัดติสูตรที่ระบุถึงพระราชาก็ต้องมีคุณสมบัติเหล่านี้จึงจะปกครองแผ่นดินได้ และเมื่อปกครองแผ่นดินได้ ประชาชนก็จะอยู่อย่างมีความสุข แต่ในจกักวัดติสูตรมีตอนหนึ่งระบุถึงพระราชาก็ไม่ปฏิบัติตามนั้นทำให้เกิดความโกลาหล

ผู้นำทั้ง 2 แบบนี้มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแต่พบว่า ผู้นำแบบแรกคือแบบทฤษฎีมหาบุรุษนั้นมีความชัดเจนต่อการเป็นผู้นำในทางพระพุทธศาสนามากกว่า เพราะมีการเสนอให้เห็นการเกิดมาเป็นมากกว่าการพัฒนาให้เป็นผู้นำ

การวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้นำทางธรรมชาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ภาวะผู้นำตามแบบทฤษฎีมหาบุรุษได้ถูกนำมากล่าวถึงผ่านพระโพธิสัตว์ในแง่ของการเกิดมาเพื่อเป็นผู้นำทางธรรมชาติ ทั้งนี้เนื่องมาจากองค์ประกอบและข้อพิจารณา ดังนี้

1. เป็นผู้นำโดยเป็นไปเองตามธรรมชาติ การเป็นผู้นำแบบธรรมชาติของพระโพธิสัตว์มาจากการที่ไม่มีใครฝึกให้เป็นผู้นำ แต่เป็นไปตามสภาวะหรือความเป็นจริงที่มีติดตัวมา อย่างกรณีสัณฺฑิตชาตก ว่าด้วยผู้สละชีวิตเป็นทาน มีเนื้อความย่อว่า ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชย์สมบัติอยู่ในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิดกระต่ายอยู่ในป่า ก็ป่านั้นได้มีเชิงเขา แม่น้ำและปัจจัยนาคาม มารวมกันแห่งเดียว สัตว์อื่นอีก 3 ตัวคือ ลิง สุนัขจิ้งจอก และนาค ได้เป็นสหายของกระต่ายนั้น สัตว์ทั้ง 4 นั้นเป็นบัณฑิตอยู่รวมกัน ถือเอาเหยื่อในที่โคจรของตน ๆ แล้วมาประชุมกันในเวลาเย็น สัณฺฑิตแสดงธรรมในการให้อิवाทแก่สัตว์ทั้ง 3 ว่า พึงให้ทาน รักษาศีล พึงกระทำอุโบสถกรรม สัตว์ทั้ง 3 นั้นรับอิवाทของสัณฺฑิตแล้วเข้าไปยังพุ่มไม้อันเป็นที่อยู่อาศัยของตน ๆ อยู่ เมื่อกลางดึกไปอยู่อย่างนี้ วันหนึ่งพระโพธิสัตว์มองดูอากาศเห็นดวงจันทร์รู้ว่า พຼงนี้เป็นวันอุโบสถ จึงกล่าวแก่สัตว์ทั้ง 3 นอกนี้ว่า พຼงนี้เป็นวันอุโบสถ แม່ท่านทั้ง 3 จงสมาทานศีล รักษาอุโบสถทานที่ตั้งอยู่ในศีลแล้วให้ ย่อมมีผลมาก เพราะฉะนั้น เมื่อยางกมาถึงเข้า ท่านทั้งหลายพึงให้รสอาหารที่ควรกิน แล้วจึงค่อยกิน สัตว์ทั้ง 3 นั้นรับคำแล้วพากันไปอยู่ในที่ของตนๆ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 61-64 หน้า 169, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การที่พระโพธิสัตว์ดำเนินชีวิตด้วยการทำแบบนั้นไม่ใช่เป็นการบังคับหรือเป็นเงื่อนไขตามสัญญาตญาณ แต่เป็นไปตามธรรมชาติ แม้จะเป็นสัตว์ก็ทำเป็นธรรมดา ไม่ใช่สัญญาตญาณเข้ามาเกี่ยวข้อง ในแง่นี้อาจพิจารณาได้ว่า พระโพธิสัตว์นั้นได้ถูกมองว่าเป็นผู้นำเสมอในการทำบุญกุศล มีให้ทาน รักษาศีล กระทำอุโบสถกรรม เพราะสัตว์ทั้ง 4 นั้น เป็นบัณฑิต จึงไม่มีการเบียดเบียนทะเลาะวิวาทกัน ผู้นำที่ดีตามเนื้อความในมหาโพธิชาตก ขุททกนิกายที่ว่า

“ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้น ก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็จะอยู่เป็นทุกข์ ในข้อนี้เหมือนกับ เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ส่วนในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็จะอยู่เป็นสุขในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้น ก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็จะอยู่เป็นทุกข์ ในข้อนี้เหมือนกับ เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม



ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 28 ข้อ 169-171 หน้า 32, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อสังเกตนี้จะพบว่าการเป็นผู้นำของพระโพธิสัตว์ได้ถูกนำเสนอผ่านกระบวนการการมีหลักธรรม โดยหลักธรรมนี้เป็นลักษณะปกติที่จะพบได้จึงทำให้เห็นผลที่ตามมาจากการเป็นผู้นำนั้นคือการปกครองคน และการปกครองนั้นจะนำไปสู่ความสุขสงบตามที่ปรากฏแก่ผู้ภายใต้ปกครอง อันถือเป็นปกติที่พระโพธิสัตว์จะมาพร้อมกับคุณสมบัติในการเป็นผู้นำโดยธรรม

2. เป็นผู้นำด้วยหลักปฏิบัติที่เป็นปกติ การเป็นผู้นำนี้ถือเป็นการปฏิบัติตนที่เป็นธรรมชาติ ไม่ได้ต้องฝึกฝนหรือขัดต่อการตัดสินใจแบบที่มนุษย์ปกติกระทำ จึงทำให้ทุกการตัดสินใจของพระโพธิสัตว์จึงเป็นเรื่องธรรมชาติมากกว่าจะเป็นการขัดต่อชีวิตแบบนั้น ดังเรื่องการบริจาค คือ การเสียสละความสุขสำราญ ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของสังคมและประเทศชาติ และบุคคลที่ได้บำเพ็ญบารมีข้อนี้ ก็คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งที่เสวยพระชาติเป็นพระยาสิงหเสนี ในเรื่องราวที่ปรากฏในมหากปิชาดก ขุททกชาดก มีเนื้อหาโดยสรุปว่า ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชย์สมบัติในเมืองพาราณสีนั้น พระโพธิสัตว์เกิดในกำเนิดลิง มีร่างกายสูงใหญ่และลำสัน มีกำลังวังชามากเท่ากับช้าง 5 เชือก สามารถกระโดดตัวลอยขึ้นสู่ที่สูงมาก ๆ ในอากาศได้ มีบิรवारประมาณ 8 หมื่นตัว อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ บริเวณนั้นมีต้นมะม่วงใหญ่ขึ้นอยู่ริมน้ำ มีผลใหญ่ รสหวาน และมีกลิ่นหอม มหากบิลวานรเห็นเหตุการณ์ภายนอกหน้าว่า ผลมะม่วงจะเป็นสาเหตุให้พวกวานรได้รับภัยเดือดร้อน จึงสั่งให้บิรवारเก็บมะม่วงจากกิ่งที่ยื่นลงไป ในแม่น้ำก่อน แต่บังเอิญมีมะม่วงผลหนึ่งถูกมดแดงทำรังห่อหุ้มไว้ พวกวานรจึงมองไม่เห็น ครั้นผลมะม่วงสุกก็หล่นลงในแม่น้ำลอยไปติดตาข่ายที่สงน้ำของพระเจ้าพรหมทัต เมื่อพระองค์ได้เสวยก็พอพระทัย จึงเสด็จไปตั้งพลับพลาอยู่ใกล้ต้นมะม่วงนั้น และให้เก็บผลมะม่วงมาเป็นประจำ เมื่อพระเจ้าพรหมทัตเห็นพวกวานรมาเก็บผลมะม่วงจึงสั่งให้ยิงฝูงวานรนั้น มหากบิลวานรจึงเสียสละตนเองทอดกายเป็นสะพานต่อกับเถาวัลย์ให้บิรवारวานรไต่ข้ามไปยังต้นไม้อีกด้านหนึ่งจนพ้นภัย ฝ่ายเทวทัตซึ่งเป็นวานรอยู่ในฝูงนั้นได้แกล้งกระโดดลงมาจากที่สูงลงมาบนหลังของมหากบิลวานรจนมหากบิลวานรบาดเจ็บสาหัส ถึงกับดวงหทัยแตก พระเจ้าพรหมทัตเห็นเหตุการณ์การกระทำของมหากบิลวานรจึงให้ราชบุรุษไปรับมหากบิลวานร พร้อมทั้งปรนนิบัติพยาบาลและให้อาหารอย่างดี มหากบิลวานรได้สั่งสอนพระเจ้าพรหมทัตให้ดำรงอยู่ในราชธรรม และกล่าวถึงธรรมะของผู้เป็นหัวหน้า เมื่อสั่งสอนเสร็จมหากบิลวานรก็สิ้นชีวิต (อรรถกถาพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 59 ข้อ 1050 หน้า 332-343, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

จากการเป็นผู้นำนี้จะพบว่า เป็นไปตามหลักการที่ผู้นำจะการใช้การเสียสละตัวเองเพื่อเป็นต้นแบบของการให้คนอื่นได้พบกับความสุข ไม่ใช่เป็นผู้นำที่มาพร้อมกับความทุกข์ของคนอื่น จึงจะพบว่าพระโพธิสัตว์นั้นมีหลักปฏิบัติในแง่ของการเสียสละมากกว่าคนปกติทั่วไปจึงเป็นผู้นำการปฏิบัติที่ถูกยกย่องว่าเหนือกว่าหรือมากกว่าคนธรรมดา ขณะเดียวกันจะพบว่าการปฏิบัตินั้นอาจนำความสุขมาสู่ตนเอง แต่สิ่งสำคัญคือการนำความสุขมาสู่คนรอบข้างหรือพสกนิกรของท่านก็ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องหมายของการเป็นผู้นำแบบนี้เช่นกัน

เมื่อพิจารณาจากการเป็นผู้นำในทั้ง 2 แบบ จะพบว่าพระโพธิสัตว์ในฐานะผู้นำธรรมชาตินั้นมีลักษณะที่บ่งบอกถึงการอยู่เหนือสภาวะทางญาณจึงเป็นผู้นำที่ไม่ต้องฝึกฝนตนหรือการปฏิบัติให้เป็น



ธรรมชาติจึงสะท้อนให้เห็นการเข้าใจว่า พระโพธิสัตว์นั้นไม่ใช่ต้องฝึกฝนหรือปฏิบัติตามแนวทางที่ดีงามเดิมแต่อย่างใด แต่เป็นการยกระดับหรือสร้างคุณค่าจากการปฏิบัติของตนเองจนเกิดเป็นคุณธรรม และหลักปฏิบัติที่กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่นำไปสู่การปฏิบัติตามของผู้คนในยุคสมัยต่อๆ มาอีกที

บทสรุป

การเป็นผู้นำตามธรรมชาติมาจากคติที่มองว่าพระโพธิสัตว์นั้นได้สั่งสมบุญบารมีมาอย่างยาวนาน จนสิ่งที่สั่งสมนั้นกลายเป็นนิสัยของท่าน และเมื่อแสดงออกจึงกลายเป็นภาวะปกติที่แสดงออกมา โดยจะพบว่า ลักษณะผู้นำเหล่านี้จะมาจากเงื่อนไขที่ไม่ได้ฝึกฝน อย่างกรณีในอัครคณูสูตรที่กล่าวถึงผู้นำที่เป็นพระราชนั้นไม่ได้มาจากการฝึกฝนแต่มาจากการเลือกของคนที่จะเห็นภาวะดังกล่าว อันเป็นไปตามวิถีธรรมชาติ

ขณะเดียวกันการมองพระโพธิสัตว์ว่าเป็นผู้นำทางธรรมชาติที่มาจากเงื่อนไขการได้รับการฝึก การเรียนรู้นั้นเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภาวะผู้นำที่มีมาแต่เดิม ผ่านการพิจารณาถึงคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ร่วมสมัยที่อาจจะไม่ได้มาจากการอดีต แต่เป็นรูปแบบภายนอกที่สะท้อนผ่านการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่จะพบว่าหลักการดังกล่าวนี้ยังคงไม่ได้เปลี่ยนแปลงเท่าที่การเป็นผู้นำที่พร้อมเสียสละตนเองและทำตนเองให้เป็นแบบอย่าง ในแง่ทั้งการเสียสละและการเป็นผู้นำทางด้านคุณธรรมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา สดประเสริฐ. (2558). คุณสมบัติส่วนบุคคล อิทธิพลทางสังคม และความซื่อสัตย์ที่มีผลต่อภาวะผู้นำที่แท้จริงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในเครือเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 7(1), หน้า 160-172.
- ธีรเนศ อนุภัทร์ และตรีภูมิทร์ ตรีศรีสุวรรณ. (2566). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในเครือข่ายเมืองสตูลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 6(4), หน้า 247-261.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อาคม วัชโรสง. (2547). *หน้าที่ผู้นำการบริการการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- J.G. Merquior. (1980). *Rousseau and Weber: Two Studies in the Theory of Legitimacy*. London: Routledge&Kegan Paul.
- Max Weber. (1968). *Economy and Society: An Outline of Interpretative Sociology*. transl. and ed. by G. Roth and C. Wittich. New York: Bedminster Press.



การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในพุทธปรัชญา เถรวาท

An Analysis of the Relationship between the Study of the Scriptures,
the Practice and Realization in Theravada Buddhist Philosophy

ไชยา เสนแสนยา Chaiya Sensaenya

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: chaiya.sen@mcu.ac.th

Received March 31, 2025; Revised April 5, 2025; Accepted: April 16, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้พยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีการตั้งคำถามว่า ทั้งสามสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กันหรือไม่? ในการตอบคำถามนี้ กลุ่มแรกให้เหตุผลว่าทั้งสามสิ่งต้องมีความสัมพันธ์กัน เพราะการบรรลุธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัย การศึกษาอย่างครบถ้วน การปฏิบัติตามวิธีที่กำหนดไว้ แล้วจึงจะสามารถบรรลุธรรมได้ตามลำดับ เปรียบเสมือนแผนที่ที่ต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นแล้วเป้าหมายจะไม่สามารถบรรลุได้ ดังที่ปรากฏใน สังคหิสูตร หรือกรณีของพระอานนท์ที่ขอให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมในสถานที่ต่างๆ กลุ่มที่สองให้เหตุผลว่ามีความสัมพันธ์กันอยู่บ้าง โดยเฉพาะระหว่างการปฏิบัติและการบรรลุธรรม เช่น กรณี สามเณรทัพพมัลลบุตรที่สามารถบรรลุธรรมได้ขณะปลงผม โดยอาศัยการพิจารณาจิตตามหลักปัญจกกรรมฐานเท่านั้น ขณะที่กลุ่มที่สามปฏิเสธความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าการบรรลุธรรมสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องผ่านการศึกษาและการปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน เช่น กรณี พระอัญญาโกณฑัญญะที่ได้ดวงตาเห็นธรรมเพียงแค่การฟังพระธรรมจกกับปวัตตสูตรเท่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องศึกษาและปฏิบัติมาก่อน บทความนี้ ผู้เขียนให้เหตุผลว่า ทั้งสามสิ่งต้องมีความสัมพันธ์กัน เพราะว่า 1) ปริยัติทำหน้าที่เป็นแผนที่นำไปสู่เป้าหมาย การปฏิบัติหมายถึงการเดินตามแผนที่ที่กำหนดไว้ และปฏิเวธเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการเดินตามแผนที่นั้นอย่างถูกต้อง 2) การปฏิบัติที่ถูกต้องจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาปริยัติอย่างดี และการบรรลุธรรมสามารถเกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติที่ถูกต้องตามลำดับ

คำสำคัญ: ปริยัติ; ปฏิบัติ; ปฏิเวธ; พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

In this paper, an attempt was purposely made to analyze the relationship between the study of the scriptures, the practice and the realization in Theravada Buddhist philosophy. A question is asked: Is there any relationship between three of



them? In answering this question, the first group argues that three of them must have relationship because the realization needs the complete study of scriptures, the practice in accordance with the prescribed methods, and then realization could be made accordingly; it serves as the map where one needs to follow, otherwise the goal cannot be obtained as it appears in *Saṅgīti Sutta* or the case of Ānanda who asked the Buddha to deliver Dhamma in various places, the second argues that there are some relationship especially the practice and the realization, the case of a novice named Dabbamallaputta who could attain the realization while shaving the hair by means of contemplating the mind in accordance with the principle of *Pañcakakamma* only, and the third rejects such relationship by arguing that realization can be made without the following the first and the second steps just as the case of Aññakoṇḍañña who got realization by only paying attention to *Dhammacakkappavattana Sutta* where the study of scriptures and the practice are not needed. In this paper, I argue that there must be the relationship of the three because 1) they act as the map leading to the goal; the practice basically means following the given map and the realization is the result gained from following the map correspondingly and 2) the right practice requires the good study of scriptures and the realization can be caused by the right practice respectively.

Keywords: the study of scriptures; the practice; the realization; Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

การศึกษาสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน มีความเห็นแตกแยกออกไปหลายฝ่าย โดยฝ่ายที่ 1 เห็นว่าการศึกษาปริยัติธรรมมีความสำคัญต่อการปฏิบัติและทำให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาสงฆ์คือการบรรลุธรรม กลุ่มนี้ได้แก่กลุ่มพระมหาเถระสายพระสารีบุตรเถระ ดังปรากฏในสังคิยสูตร พระสารีบุตรท้วงใยการศึกษาสงฆ์เห็นควรรวบรวมศึกษาธรรมคำสอนเป็นเบื้องต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 364 หน้าที่ 288-343 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และคณะสงฆ์หลักอันมีมหาเถรสมาคมที่จัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ที่เรียกว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรม” หมายความว่า การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนที่ 50 ก 16 เมษายน 2562) ส่วนฝ่ายที่ 2 มีความเห็นว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมไม่มีความจำเป็นก็ได้ เพราะลงมือปฏิบัติ ทำให้บรรลุธรรมได้เช่นกัน เช่น กรณีพระจักขุบาลเถระ หรือเดิมชื่อพระมหาปาละ ที่ทูลถามฐานะในทางพระพุทธศาสนาเมื่อทราบว่ามีฐานะ 2 คือ คั่นธรรและวิปัสสนาฐานะ จึงมุ่งเน้นไปด้านวิปัสสนาฐานะด้วยคิดว่าตนเองบวชเมื่ออายุมากแล้ว ควรมุ่งบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุธรรมมากกว่าการศึกษาหลักธรรมก่อน เป็นต้น (พระธัมมปทัฏฐกถาแปล เล่ม 1 หน้าที่ 10 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2565) และฝ่ายที่ 3 มีความเห็นว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กันก็



สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายหรือบรรลุธรรมได้ โดยเฉพาะพระสาวกในครั้งพุทธกาล เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ บรรลุธรรมขณะฟังพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 17 หน้าที่ 24 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือท่านพระสารีบุตรฟังธรรมคิธรรมจากพระอัสสชิทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรมได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 60 หน้าที่ 73-74 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่น่าสนใจ

พุทธปรัชญาเถรวาทวางระบบการจัดการศึกษาไว้ 3 ระบบ ที่เรียกว่า ระบบการศึกษาพระสังฆธรรม 3 แบบ ได้แก่ ปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ปรียัตินั้น ได้แก่ การเล่าเรียนศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธรูปหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า อย่างที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและหนังสืออธิบายต่างๆ อย่างที่ 2 ปฏิบัติ คือ การลงมือทำ เอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนนั้นมาใช้ในการ และประการที่ 3 ปฏิเวธ คือ การได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น ในสังฆธรรมทั้ง 3 ประการนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายให้เห็นว่า ปฏิบัติเป็นตัวกลาง ซึ่งอยู่ในระหว่างปรียัติกับปฏิเวธ เป็นตัวที่ทำให้ปรียัติหรือการศึกษาเล่าเรียนมีความหมายเป็นจริงเป็นจังขึ้น และส่งผลไปถึงปฏิเวธ หรือการได้รับผล จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ปฏิบัตินั้นนอกจากเป็นส่วนที่อยู่กลาง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผลจริงจัง และปรากฏว่า เป็นคำที่ใช้ในภาษาไทยมาก ไม่เหมือนอย่าง 2 คำต้นกับคำสุดท้าย กล่าวคือ คำว่าปรียัติกับปฏิเวธนั้น หลายคนไม่คุ้นหูและไม่ค่อยเข้าใจความหมาย แต่คำว่าปฏิบัติ เรานำมาใช้ในภาษาไทยเป็นคำสามัญธรรมดา ใช้จนกระทั่งในชีวิตประจำวัน เรียกว่าปฏิบัติทั้งนั้น ไม่ว่าในเรื่องอะไร การปฏิบัติที่ว่าสำคัญ ทำให้ปรียัติมีความหมายเป็นจริงเป็นจัง และส่งผลไปยังปฏิเวธให้เกิดผลขึ้นนั้น ว่าที่จริงแล้วการปฏิบัติจะทำให้เกิดผลจริงจังได้ ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องด้วย และที่จะปฏิบัติได้ถูกต้องนั้นก็เพราะว่ามีความรู้ถูกต้อง คือได้เล่าเรียนมา ปรียัตินั้นเปรียบอย่างหนึ่งเหมือนกับว่า เราจะเดินทาง เราจะต้องรู้ที่ทางที่เราจะไปเสียก่อนว่าเราจะไปไหน ที่นั้นเป็นอย่างไร ถ้าเป็นสถานที่ที่มีการเดินทางซับซ้อน เราอาจจะต้องเรียนรู้ให้ละเอียดลงไปถึงรายการในระหว่างทางว่า เดินทางไปถึงไหน จะพบอะไรบ้างให้เป็นที่ยกหมายที่สังเกต อาจจะต้องมีแผนที่ที่บอกทางจะต้องมีเข็มทิศ ปรียัตินั้นเปรียบเหมือนแผนที่ เปรียบเหมือนเข็มทิศ ตลอดจนกระทั่งความรู้ในภูมิศาสตร์ที่จะทำให้เราเดินทางไปด้วยความถูกต้อง ถ้าเรามีแผนที่ มีเข็มทิศ มีความรู้ในภูมิศาสตร์เกี่ยวกับท้องถิ่นที่จะไปอย่างถูกต้องแล้ว เราสามารถเดินทางด้วยความมั่นใจ และทำให้เราเดินทางไปถึงจุดหมาย การเดินทางนั้นแหละคือตัวการปฏิบัติ และการถึงจุดหมาย ก็คือผลที่ได้รับเรียกว่าปฏิเวธ (พระราชมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต), 2530)

จะเห็นได้ว่า ปรียัติ เป็นจุดเริ่มต้นที่ชี้แนวทางการปฏิบัติธรรม ปฏิบัติเป็นการนำเอาหลักการมาลงมือปฏิบัติตามในเชิงทดลอง ตรวจสอบเครื่องมือว่าจะได้ผลตามที่ศึกษาหรือไม่ ส่วนปฏิเวธ คือ ผลลัพธ์ของการนำปรียัติมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง หลักการทั้ง 3 ประการนั้นเกี่ยวข้องกันในกระบวนการพัฒนาจิตใจ เพื่อเข้าถึงความจริงและหลุดพ้นจากทุกข์ ดังนั้น บทความนี้ ต้องการที่จะนำเสนอว่าโดยแท้จริงแล้ว ปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอยู่จริง แม้จะไม่มากแต่ยังนับว่ามีอยู่ ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป

ความหมายของปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

ในประเด็นเบื้องต้น จะกล่าวถึงความหมายของปรียัติ ปฏิบัติและปฏิเวธก่อน

1. ความหมายของปริยัติ ปริยัติ หมายถึง การศึกษาเรียนรู้พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยผ่านทางพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจหลักคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยหลักจริง ๆ แล้ว คือการศึกษาหลัก นวังคัสตฤศาสดร์ คือ คำสั่งสอนของพระศาสดามีน้อง 9 อย่าง ประกอบด้วย 1) สุตตะ พระสูตรทั้งหลาย รวมทั้งพระวินัยปิฎกและนิกาย 2) เคยยะ ข้อความที่มีร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกัน ได้แก่พระสูตรที่มีคาถาทั้งหมด 3) เวยยาकरणะ ไวยาकरण คือความร้อยแก้วล้วน ได้แก่พระอภิธรรมปิฎกทั้งหมด และพระสูตรที่ไม่มีคาถา เป็นต้น 4) คาถา ข้อความร้อยกรองล้วน เช่น ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา เป็นต้น 5) อุทาน ได้แก่พระคาถาพุทธอุทาน 82 สูตร 6) อิติวุตตะกะ พระสูตรที่เรียกว่าอิติวุตตะกะ 110 สูตร 7) ชาดก ได้แก่ ชาดก 550 เรื่อง 8) อัปภูตธรรม เรื่องอัศจรรย์ คือพระสูตรที่กล่าวถึงข้ออัศจรรย์ต่างๆ 9) เวทลลสะ พระสูตรแบบถาม-ตอบที่ให้เกิดความรู้และความพอใจแล้วชักถามยิ่ง ๆ ขึ้นไป เช่น จูฬเวทลลสูตร มหาเวทลลสูตร เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 1 หน้า 24 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549)

ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ พระสาวกผู้เชี่ยวชาญในคันถธุระมีหลายรูป เช่น สายพระวินัย ประกอบด้วย พระอุบาลีผู้เชี่ยวชาญพระวินัยอย่างยิ่งในยุคต้น ต่อมาเมื่อพระทาสกะ พระโสณกะ พระสิคคะ และพระโมคคัลลบุตรสืบทอดพระวินัยในอินเดียในยุคต่อมาเรื่อยมาจนถึงยุคพระจูฬกัณณะ พระติสสะ พระจูฬเทวะ และพระสิวะสืบทอดในเกาะลังกา สายพระสูตรและพระอภิธรรมประกอบด้วย พระอานนท์ผู้เชี่ยวชาญพระสูตรและพระอภิธรรมอย่างยิ่งในยุคต้น ต่อมาเมื่อพระเถระอีกหลายรูปสืบทอดจากยุคสู่ยุค ในสมัยพระพุทธเจ้าพระทัพพมัลลบุตร ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดที่นั่งที่นอนและจัดภัตตาหารถวายภิกษุ วิธีการจัดสถานที่รองรับพระสงฆ์ คือจัดแจงเสนาสนะสำหรับหมู่ภิกษุที่มีคุณสมบัติเสมอกันไว้ที่เดียวกัน จัดแจงเสนาสนะสำหรับภิกษุผู้ทรงพระสูตรรวมกันไว้แห่งหนึ่งด้วยประสงค์ว่า “ภิกษุเหล่านั้นจักชักซ้อมพระสูตรกัน” จัดแจงเสนาสนะ สำหรับภิกษุผู้ทรงพระวินัยรวมกันไว้แห่งหนึ่ง ด้วยประสงค์ว่า “ภิกษุเหล่านั้นจักวินิจัยพระวินัยกัน” จัดแจงเสนาสนะสำหรับภิกษุผู้ทรงพระอภิธรรมรวมกันไว้แห่งหนึ่ง ด้วยประสงค์ว่า “ภิกษุเหล่านั้นจักสนทนาพระอภิธรรมกัน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 381-382 หน้า 413-414 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ข้อความเหล่านี้คือหลักฐานแสดงถึงความรุ่งเรืองของคันถธุระในสมัยพุทธกาล

ดังนั้น ปริยัติจึงเป็นขั้นแรกของการพัฒนาทางธรรมที่เน้นการศึกษาและความเข้าใจในหลักการก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติและการบรรลุธรรมในที่สุด

2. ความหมายของปฏิบัติ ปฏิบัติ หมายถึง การลงมือทำหรือการประพฤติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบและมีวินัย โดยอาศัยหลักธรรมเป็นแนวทางในการฝึกฝนตนเอง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่นำไปสู่ความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและปัญญา ในทางพระพุทธศาสนา “ปฏิบัติ” มักหมายถึง ปฏิบัติธรรม หรือ การปฏิบัติตามไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการฝึกฝนตนเองให้ก้าวหน้าไปตามลำดับ ดังนี้ 1) การปฏิบัติด้านศีล การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย หลีกเลียงการกระทำที่เป็นอกุศล 2) การปฏิบัติด้านสมาธิ การฝึกจิตให้มั่นคง มีสติ และเกิดความสงบ 3) การปฏิบัติด้านปัญญา การใช้ปัญญาพิจารณาสังขาร จนเกิดความเข้าใจในไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)



สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า วัฏฏะคือ เอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ เอามาใช้ดำเนินชีวิตการทำงาน คือเอาธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง ทำให้เป็นชีวิตที่ดีมีความสุขนั่นเอง เมื่อปฏิบัติธรรมหมายถึงว่า เอาธรรมมาใช้ในชีวิตจริง หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต ถ้ายังไม่ได้ใช้ ก็ไม่เรียกว่าเป็นการปฏิบัติ ว่าถึงตัวคำว่า “ปฏิบัติ” เองนี้ เดิมมันแปลว่า “เดินทาง” มาจากภาษาบาลี ของเดิมนั้น มีคำคล้ายๆ กันอีกคำหนึ่งคือ “ปฏิบัติ” “ปฏิบัติ” แปลว่าอะไร จะเห็นได้ในคำว่า “มัชฌิมาปฏิบัติ” ที่เราแปลกันว่า “ทางสายกลาง” มัชฌิมา แปลว่า สายกลาง และปฏิบัติ แปลว่า ทาง ทางคืออะไร ทางนั้นคือ ที่ที่จะเดิน คำว่าปฏิบัติ คือที่ที่จะเดิน คำว่าปฏิบัติ กับคำว่าปฏิบัตินี้เป็นคำเดียวกัน รากศัพท์เหมือนกัน ถ้าเป็นกริยา มีรูปเป็น ปฏิปชติ แปลว่า ดำเนิน หรือเดินทาง เพราะฉะนั้น ปฏิปชติ มาเป็น ปฏิบัติ หรือเป็นปฏิบัติก็ตาม แปลว่า การเดินทาง หรือแปลว่า ทางที่เดิน ถ้าเป็นการเดินทางนิยมใช้ในรูปว่า ปฏิบัติ หรือไทยใช้ว่า ปฏิบัติ ถ้าเป็นทางที่เดินนิยมใช้ ปฏิบัติ เพราะฉะนั้น เราเอาถ้อยคำสำหรับสิ่งที่เป็นรูปธรรมนั่นเอง มาประยุกต์ใช้ในทางนามธรรม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2565)

ดังนั้น ปฏิบัติ คือการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตจริงผ่านการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ความรู้แจ้งและการหลุดพ้นจากทุกข์

3. ความหมายของปฏิเวธ ปฏิเวธ หมายถึง การแทงตลอด รู้ทะลุปรุโปร่ง ตรัสรู้ ผลแห่งการปฏิบัติ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2565) ดังนั้น ปฏิเวธ หมายถึงการเข้าใจความจริงของธรรมชาติหรือสัจธรรมโดยตรง ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง เช่น การเจริญสมาธิ (สมถะ) และวิปัสสนา (การเห็นความจริงตามความเป็นจริง) มีลักษณะสำคัญคือ 1) การรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ 4 (ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ, มรรค) 2) การหลุดพ้นจากอวิชชา (ความเศร้าหมองของจิต) 3) การบรรลุธรรมในระดับต่าง ๆ เช่น โสตาปัตติผล, สกทาคามีผล, อนาคามีผล, อรหัตผล ดังนั้น ปฏิเวธ คือผลลัพธ์สูงสุดของการปฏิบัติธรรมที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์และการบรรลุพระนิพพาน

4. ความเสื่อมและความเจริญของปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ หลักการทั้ง 3 ประการดังกล่าวเรียกตามคัมภีร์พระไตรปิฎกพระสัทธรรม 3 ซึ่งเบื้องต้นจะกล่าวถึงเหตุแห่งความเสื่อมของพระสัทธรรม สาเหตุเบื้องต้นคือการไม่ศึกษาปริยัติธรรม ดังปรากฏข้อความในวินัยปิฎก มหาวีกังค์ ที่พระพุทธองค์ตรัสตอบคำถามของพระสารีบุตรว่าทำไมพรหมจรรย์ในศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ เสื่อมสูญเร็ว เพราะพระศาสนาในยุคนั้นมีอายุยาวนาน จึงไม่มีการรวบรวมพระธรรมวินัยไว้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 11 หน้าที่ 19 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือที่ปรากฏปฐมสัทธัมมโสนสูตรที่ว่า ธรรม 5 ประการที่ทำให้สัทธรรมเสื่อมมี การไม่ฟังโดยไม่เคารพ ไม่เรียนโดยไม่เคารพ ไม่ทรงจำโดยไม่เคารพ ไม่ใคร่ควรอรรถแห่งธรรม รู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติตาม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 252 หน้าที่ 154 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือในทุติยสัทธัมมโสนสูตร ที่กล่าวถึงความเสื่อมแห่งสัทธรรม 5 ประการ มีการไม่เรียน ไม่แสดง ไม่บอกธรรม ไม่สาธยาย ไม่ตรีกตามธรรมตามที่เรียนมา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 254 หน้าที่ 155 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือในสุคตวินยสูตร ว่าด้วยมูลเหตุที่ทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญ 4 ประการ มี เล่าเรียนพระสูตรที่ถือกันมาผิดๆ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 222 หน้าที่ 160 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

วิทยาลัย, 2539) ในบางพระสูตรมีนัยไปกับการปฏิบัติ เช่น ในตติยอนาคตสูตร ว่าด้วยภัยในอนาคตที่ว่า ในอนาคต เมื่อหมู่ภิกษุไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา..ทำให้พระธรรมพระวินัยเลอะเลือน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 144 หน้าที่ 79 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะเห็นได้ว่า ความเสื่อมและความเจริญของปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธนั้นเกิดขึ้นจากบุคลากรในองค์กรโดยเฉพาะพระสงฆ์ศึกษาผิดจากพระธรรมวินัย แล้วประพฤติปฏิบัติผิดสอนธรรมที่ผิด นำไปสู่เป้าหมายที่ผิด หากศึกษาถูกต้อง ปฏิบัติถูกต้อง ย่อมทำให้พระสัทธรรมถูกต้องในที่สุด

ความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

จากประเด็นคำถามที่ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไรนั้น สามารถแยกมาวิเคราะห์ให้เห็นอยู่ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีความสัมพันธ์กันทั้งหมด 2) ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีความสัมพันธ์กันบางอย่างเท่านั้น และ 3) ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ สามารถเกิดขึ้นได้เฉพาะตน ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

กลุ่มที่ 1 หลักการทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เพราะว่า การศึกษาสงฆ์ในครั้งพุทธกาล คือการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 87 หน้าที่ 312 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้น เป็นกระบวนการพัฒนาตนเองตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ (1) ศีล ความประพฤติทางศีลธรรม เป็นพื้นฐานของการศึกษาและการปฏิบัติธรรม หมายถึงการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตัวอย่าง ได้แก่ ศีล 5 สำหรับฆราวาส และศีล 227 สำหรับพระภิกษุ (2) สมาธิ การฝึกจิตให้มั่นคง เป็นการพัฒนาจิตให้แน่วแน่ มีสมาธิ และสงบจากนิวรณ์ ฝึกให้จิตมีความตั้งมั่น ไม่ฟุ้งซ่าน พร้อมสำหรับการเจริญปัญญา ตัวอย่าง ได้แก่ การฝึกอานาปานสติ (สติอยู่กับลมหายใจ) และสมถกรรมฐาน (การทำสมาธิ) และ (3) ปัญญา ความรู้แจ้งในสัจธรรม เป็นขั้นสูงสุดของไตรสิกขา หมายถึงปัญญาที่เกิดจากการเห็นความจริงของสรรพสิ่ง ปัญญานี้เกิดจากการไตร่ตรอง ศึกษา และปฏิบัติ จนสามารถเห็นไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ได้อย่างชัดเจน ตัวอย่าง ได้แก่ วิปัสสนากรรมฐาน (การเจริญปัญญาโดยการพิจารณาความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง)

อันที่จริงแล้ว การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลตราถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากความห่วงใยของพระสารีบุตรเถระที่มองว่าในอนาคตกาลหากไม่มีการศึกษาพระปริยัติ จะทำให้คนไม่มีหลักการที่ถูกต้อง และไม่สามารถเข้าถึงปฏิเวธในที่สุด ซึ่งท่านมองถึงการแตกแยกกันของนักบวชนิครนถ์หลังจากสิ้นศาสนา ดังมีปรากฏในสังคิยสูตร ที่หมินกาย ปาฏิภรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 221-163 หน้าที่ 222-287 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และข้อความในทสุตตรสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 364 หน้าที่ 288-343 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แสดงถึงตัวอย่างการจัดหมวดธรรมเป็นหมวดเป็นหมู่ โดยพระสารีบุตร ซึ่งเมื่อพระพุทธองค์ทรงสดับแล้วทรงประทานสาธุการ ทรงให้ชื่อว่าสังคิยปริยาย อันเป็นแนวทางแห่งการรวบรวมพระธรรมวินัยในครั้งนั้น และในยุคต่อ ๆ มา มีการสังคายนาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของหลักคำสอน ซึ่งการ



“สังคายนา” หรือ “สังคีติ” คือการจัดระเบียบหลักคำสอนไว้เป็นหมวดหมู่ สะดวกแก่การจดจำ นำไปอ้างอิง เป็นการทำให้หลักการให้ถูกต้องชัดเจน เมื่อหลักการถูกต้อง เป้าหมายย่อมถูกต้องเช่นกัน

ดังนั้น ในกลุ่มนี้ที่เห็นว่ามีความสัมพันธ์กันเพราะมีข้อยืนยันว่า 1) ปริยัติเป็นพื้นฐานของ ปฏิเวธ เพราะว่า การบรรลุลหรรณ (ปฏิเวธ) ต้องเริ่มต้นจากการศึกษาและเข้าใจคำสอน (ปริยัติ) อย่างถูกต้องก่อน หากไม่มีความรู้ในหลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 หรือมรรคมีองค์ 8 ย่อมไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และไม่สามารถบรรลุลหรรณได้ 2) ปริยัติเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติ เมื่อปริยัติทำให้เข้าใจวิธีการปฏิบัติ เช่น การเจริญสติ สมาธิ และวิปัสสนา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การหลุดพ้น (ปฏิเวธ) การปฏิบัติที่ไม่ได้อาศัยปริยัติ อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง และ 3) ปฏิเวธเป็นผลลัพธ์ของปริยัติและปฏิบัติ เมื่อศึกษาปริยัติและนำไปปฏิบัติจริงจนเข้าใจธรรมด้วยใจที่บริสุทธิ์ ย่อมเกิดการ รู้แจ้งแทงตลอด ในธรรมชาติของความจริง นั่นคือ ปฏิเวธ

จะเห็นได้ว่า การที่องค์กรสงฆ์จะดำรงอยู่ได้ต้องอาศัยหลักศาสนธรรม นำไปปฏิบัติ แล้วจึงจะบรรลุลหรรณได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อความในปฐมสัทธัมมโมสสุตตที่ว่า ธรรม 5 ประการที่ทำให้สัทธรรมเสื่อมมีการไม่ฟังโดยเคารพเป็นต้น หรือความหวั่นไหวของพระสารีบุตรเถระทำให้มีการรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ จนเป็นต้นแบบแห่งการสังคายนาที่ปรากฏในสังคีตสูตร

กลุ่มที่ 2 เสนอว่า มีความสัมพันธ์บางอย่าง การศึกษาปริยัติธรรมไม่มีความสำคัญ หรืออาจเป็นอุปสรรคของการปฏิบัติได้ เช่น ขณะปฏิบัติธรรมมีการงดการอ่านตำราวิชาการต่าง ๆ จึงเน้นไปที่การปฏิบัติกับปฏิเวธเท่านั้น ในอรรถกถาธรรมบทพุทธทศนิกาย ได้กล่าวถึงการศึกษาสงฆ์ในสมัยพระพุทธเจ้าเรียกว่า“ธุดะ” มี 2 อย่าง คือ คณธุดะ เรียนคัมภีร์ ทรงจำ ทำให้คล่องปาก ได้แก่ การศึกษานวังกสตุตถศาสตร์ และวิปัสสนาธุดะ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน (มหาจุฬาลงกรณกถาธมมปทภูทกถาณณนา เล่มที่ 1 ข้อที่ 1 หน้าที่ 6 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549) ปัจจุบันคำว่า การศึกษาสงฆ์ มีนัยหมายถึงการศึกษาพระปริยัติธรรม(ปริยัติสัทธรรม) หรือปริยัติศึกษาเป็นหลักได้แก่คณธุดะนั่นเอง ในขณะที่ “วิปัสสนาธุดะ” หมายถึง พระปฏิบัติสัทธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นการศึกษาอบรมกล่อมเกลادنเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้มีความเรียบร้อยดีงาม (พระราชปริยัติกวี, 2562)

1. กลุ่มคณธุดะ กลุ่มที่เริ่มจากการศึกษาเล่าเรียนพุทธพจน์ โดยมีความเห็นว่า คัมภีร์คือหัวใจหลักของศาสนา มีตัวอย่างเช่น พระโปฐิตะ หรือ ภิกษุโบลานเปลา ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า พระโปฐิตะนั้นเป็นผู้ทรงพระไตรปิฎก บอกธรรมแก่ภิกษุ 500 รูป พระศาสดาทรงดำริว่า “ภิกษุนี้ ย่อมไม่มีแม้ความคิดว่า เราจักทำการสลัดออกจากทุกข์แก่ตน เราจักยังเธอให้สังเวช” แต่นั้นมา พระองค์ย่อมตรัสกะพระเถระนั้นว่า “มาเถิด คุณโบลานเปลา, นั่งเถิด คุณโบลานเปลา, ไปเถิด คุณโบลานเปลา” พระโปฐิตะนั้นคิดว่า “เราย่อมทรงไว้ซึ่งพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถา บอกธรรมแก่ภิกษุ 500 รูป ถึง 18 คณะใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนั้น พระศาสดายิ่งตรัสเรียกเราเนื่องๆ ว่า “คุณโบลานเปลา” พระศาสดาตรัสเรียกเราอย่างนี้ เพราะความไม่มีคุณวิเศษ มีมานเป็นต้นแน่แท้ สุดท้ายท่านได้บรรลุลหรรณเพราะการฝึกจิต (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 208 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534)

2. กลุ่มวิปัสสนาธุดะ กลุ่มนี้มีความเห็นว่า การลงมือปฏิบัติสามารถบรรลุลหรรณได้เร็วยิ่งขึ้น ด้วยเหตุปัจจุบันแห่งอายุ เช่น พระราธะ ที่เข้ามาบวชเมื่ออายุมากแล้ว และกลุ่มที่มีบารมีสั่งสมมา

ก่อนสามารถบรรลุได้เร็ว เช่น กรณีพระทัพพมัลลบุตร พระโอรสแห่งพระเจ้ามัลลบุตร เมื่ออายุได้ 7 ขวบ ย้ายได้พาไปบรรพชา ขณะกำลังปลงผม อุปัชฌาย์ให้พิจารณา “ตจปัญจกกรณฐาน” หลังจากพิจารณาตจปัญจกกรณฐาน ทำให้บรรลุขั้นโสดาบัน พอพระอุปัชฌาย์โกณณคัมภีร์ครั้งที่ 1 บรรลุขั้นสกทาคามี ปลงผมครั้งที่ 2 บรรลุขั้นอนาคามี และครั้งที่ 3 ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย เล่มที่ 32 เล่ม 1 ภาค 1 หน้าที่ 423-427 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534)

จะเห็นได้ว่า กลุ่มที่ 2 นี้ มีความเห็นว่าปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธนั้น สัมพันธ์กันบางอย่าง โดยใช้ข้อยืนยันตามหลักธรรมา 2 ประการ ได้แก่ คันถธรรมา และวิปัสสนาธรรมา ตัวอย่างกรณีการบวชเมื่อหนุ่มให้เริ่มศึกษาคันถธรรมาก่อน เช่น พระจุฬปันถกะ เมื่อเข้ามาบวชแล้วต้องศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยให้เข้าใจชัดเจนก่อน เป็นการบ่มเพาะไปตามลำดับ หากบวชเมื่อแก่ให้มุ่งไปศึกษาวิปัสสนาธรรมา เช่น พระจักขุบาลเถระ หรือพระราธเถระ เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 เสนอว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กันก็สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายหรือบรรลุธรรมได้ ซึ่งคำว่า การบรรลุธรรมเบื้องต้นในทางพุทธปรัชญาเรียกว่า การได้ดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติผล) มีกรณีศึกษาเช่น

1. พระอัญญาโกณฑัญญะ ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ เดิมเป็นพราหมณ์ชื่อโกณฑัญญะ ได้บวชติดตามพระโพธิสัตว์พร้อมด้วยพราหมณ์หนุ่มอีก 4 รวมเรียกว่า ปัญจวัคคีย์ หลังจากที่ได้พระพุทธรูปองค์ตรัสรู้แล้ว ได้มาแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตรที่ป่าอิสิปตนมฤทายวันในวันเพ็ญเดือน 8 ขณะที่ท่านฟังธรรมได้ไตร่ตรองไปตามธรรมซึ่งกล่าวถึงเรื่องอริยสัจ 4 ทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ดังข้อความในพระสูตรที่ว่า “ธรรมจักขุ อันปราศจากธุลีปราศ จากมลทินได้เกิดแก่ท่านพระโกณฑัญญะว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา” และในพระยังได้กล่าวเสริมว่า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งพระอุทานว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ” ดังนั้น คำว่า “อัญญาโกณฑัญญะ” นี้ จึงได้เป็นชื่อของท่านพระโกณฑัญญะนั้นแล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 17 หน้าที่ 22-24 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การบรรลุธรรมหรือการได้ดวงตาเห็นธรรมของท่านพระอัญญาโกณฑัญญะไม่ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาพระปริยัติ หรือการลงมือปฏิบัติตามวิธีการแห่งสมณธรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐานแต่อย่างใด

2. พระสารีบุตรเถระ ท่านพระสารีบุตร เดิมทีเป็นบุตรเศรษฐีเปื้อนหายในโลภียวิสัยจึงเข้ามาบวชในสำนักของสัณขียปริพาชก ได้นามว่า สารีบุตรปริพาชก วันหนึ่งขณะที่ท่านเดินไประหว่างทางได้พบพระอัสสชิเถระกำลังเดินรับบิณฑบาต เกิดความเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติ จึงเดินตามจนถึงที่พระเถระพักฉันภัตตาหาร เมื่อพระเถระฉันภัตตาหารแล้ว จึงขอโอกาสฟังธรรม พระเถระพูดออกตัวว่าเป็นพระใหม่ ไม่สามารถกล่าวธรรมที่ลึกซึ้งได้ จึงกล่าวเพียงว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” ในพระสูตรยังได้กล่าวว่า เพราะได้ฟังธรรมปริยายนี้ ธรรมจักขุ อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดขึ้นแก่สารีบุตรปริพาชกว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 60 หน้าที่ 73-74 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากกรณีนี้ จะเห็นได้ว่า การบรรลุธรรมของสารีบุตรปริพาชก ไม่ได้เกี่ยวกับ



การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการลงมือปฏิบัติตามรูปแบบ และสิ่งที่รู้กับสิ่งที่ฟังนั้นมีเนื้อความไม่ตรงกัน จึงเห็นว่าการบรรลุดุธรรมนั้นเป็นเอกเทศ

จากกรณีตัวอย่างทั้ง 2 กรณี ซึ่งปรากฏในพระสูตรที่กล่าวถึงพระสาวกในครั้งพุทธกาล คือ การได้ดวงตาเห็นธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะเพราะฟังพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร หรือการได้ดวงตาเห็นธรรมของสารีบุตรปริพาชกเพราะฟังคตธรรมจากพระอัสสชิ เป็นข้อยืนยันได้ว่า การบรรลุดุธรรมนั้นเป็นเอกเทศต่างหาก ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปริยัติ ปฏิบัติเลย

ในส่วนทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า โดยเนื้อแท้แล้ว ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีความสัมพันธ์กันแม้ไม่ปรากฏชัดเจน ดังความเห็นของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ว่า การปฏิบัติธรรมต้องอาศัยความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิด การศึกษาปริยัติช่วยชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติ เช่น การรู้จักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) และอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพิจารณาและเจริญปัญญา เมื่อผู้ปฏิบัติเข้าถึงปฏิเวธ ประสบการณ์การบรรลุดุธรรมจะเป็นการยืนยันความถูกต้องของคำสอนในปริยัติ เช่น การเห็นไตรลักษณ์ด้วยปัญญาอันเกิดจากสมาธิและวิปัสสนา ย่อมเป็นการยืนยันว่าหลักธรรมที่ศึกษาไว้เป็นความจริง ดังนั้น ปริยัติ และ ปฏิเวธ มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งในกระบวนการพัฒนาทางธรรมในพระพุทธศาสนา โดยทั้งสองเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาและปฏิบัติธรรมที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งมีขั้นตอน 3 อย่าง ได้แก่ ปริยัติ (การศึกษา) ปฏิบัติ (การลงมือทำ) และ ปฏิเวธ (การบรรลุดุธรรม) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2565)

จะเห็นได้ว่า ปริยัติ เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้และความเข้าใจในหลักธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อฝึกฝนจิตใจและการกระทำ และเมื่อปฏิบัติถูกต้องจนถึงที่สุด ย่อมนำไปสู่ปฏิเวธ ซึ่งเป็นการบรรลุดุธรรมและเข้าถึงความจริงสูงสุดของชีวิตตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งสามส่วนนี้เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นกระบวนการและเกี่ยวพันซึ่งกันและกันเพื่อการพัฒนาทางจิตวิญญาณอย่างสมบูรณ์

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การนำหลักปริยัติปฏิบัติและปฏิเวธมาใช้ในชีวิตประจำวันมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประยุกต์หลักปริยัติเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ปริยัติ คือการศึกษาและฟังธรรมะช่วยสร้างปัญญาในการดำเนินชีวิต เช่น การใช้หลักอริยสัจ 4 เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การประยุกต์หลักปริยัติในชีวิตประจำวัน คือการนำคำสอนและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เราได้ศึกษา (ปริยัติ) มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างความสุข ความสงบ และลดทุกข์ในชีวิตประจำวัน เช่น

1.1 ศึกษาหลักธรรมพื้นฐานเพื่อความเข้าใจ เริ่มต้นจากการศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น อริยสัจ 4 (ความจริงของชีวิต), ไตรลักษณ์ (อนิจจัง, ทุกขัง, อนัตตา) และ มรรคมีองค์ 8 ความเข้าใจในหลักธรรมช่วยให้เรามองโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ทำให้เกิดปัญญาในการแก้ปัญหา

1.2 นำศีลมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตามศีล 5 เพื่อรักษาความสงบสุขในจิตใจและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ (เมตตา) งดเว้นจากการลักทรัพย์



(ข้อสัตย์) จดเว้นจากการประพฤติดินในกาม (เคารพซึ่งกันและกัน) จดเว้นจากการพูดเท็จ (พูดความจริง) จดเว้นจากการเสพสิ่งมีนเมา (รักษาสติ) ฝึกเจริญสติในทุกกิจกรรม

1.3 นำหลัก สติปัฏฐาน 4 (กาย, เวทนา, จิต, ธรรม) มาประยุกต์ใช้ เช่น การตั้งสติขณะทำงานหรือทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน การเฝ้าสังเกตความรู้สึกหรืออารมณ์ตนเอง (เช่น ทุกข์ สุข โกรธ) เพื่อไม่ให้หลงไปกับอารมณ์

1.4 ใช้ปัญญาแก้ปัญหาและตัดสินใจ ใช้หลัก อริยสัจ 4 ในการเผชิญปัญหา ทุกข์ รู้ว่าปัญหาคืออะไร สมุทัย หาสาเหตุของปัญหา นิโรธ มองหาหนทางดับปัญหา มรรค ลงมือแก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้อง เช่น ใช้สติและปัญญาในการแก้ไข

1.5 พิจารณาความไม่เที่ยงของสิ่งต่าง ๆ ใช้หลัก ไตรลักษณ์ มามองสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น ความเปลี่ยนแปลงของชีวิต สุขหรือทุกข์ที่ไม่ยั่งยืน เพื่อปรับใจให้ยอมรับความเป็นจริงและลดความยึดติด

1.6 สร้างกุศลและทำความดีในชีวิตประจำวัน นำหลัก ทาน ศีล ภาวนา มาใช้ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การพูดจาสุภาพ การทำสมาธิหรือแผ่เมตตา

1.7 ตัวอย่างการประยุกต์ในสถานการณ์จริง เช่น (1) ที่ทำงาน ใช้สติและปัญญาในการแก้ปัญหา ควบคุมอารมณ์ และปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานด้วยเมตตาและความซื่อสัตย์ (2) ในครอบครัว ใช้หลักการให้ (ทาน) การอดทน (ขันติ) และการสื่อสารด้วยความจริง (พูดอย่างสุจริต) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี (3) ในยามทุกข์ใจ พิจารณาความไม่เที่ยงของทุกข์ และใช้สติในการเฝ้าดูจิตใจ ไม่ปล่อยให้อารมณ์ครอบงำ

ดังนั้น การประยุกต์หลักปริยัติในชีวิตประจำวันคือการนำความรู้ทางธรรมที่ได้ศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการคิด การพูด และการกระทำ เพื่อพัฒนาตนเองทั้งทางจิตใจและพฤติกรรม ซึ่งช่วยสร้างความสุข ความสงบ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่นในชีวิตประจำวัน

2. การประยุกต์หลักปฏิบัติเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงคำสอนเชิงปรัชญา แต่สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง เพื่อให้เกิดความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรม โดยสามารถประยุกต์ใช้ผ่านแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การนำไตรสิกขามาใช้ในชีวิตประจำวัน (1) ศีล ความประพฤติดีงาม รักษาศีล 5 เช่น ไม่พูดโกหก ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ลักขโมย ซื่อสัตย์ในหน้าที่ ดำรงชีวิตด้วยความซื่อตรง มีเมตตาต่อผู้อื่น มีวินัยในตนเอง เช่น การตรงต่อเวลาและรับผิดชอบในหน้าที่ (2) สมาธิ การฝึกจิตให้มั่นคง ฝึกสติในชีวิตประจำวัน เช่น การเจริญสติขณะทำงานหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ฝึกสมาธิด้วยการนั่งสมาธิ หรือกำหนดลมหายใจสั้น ๆ ก่อนเริ่มงาน ใช้สมาธิในการควบคุมอารมณ์และความเครียด (3) ปัญญา ความรู้แจ้งในสัจธรรม ฝึกคิดอย่างมีเหตุผลและรอบคอบก่อนตัดสินใจ ใช้ปัญญาแก้ปัญหาอย่างมีสติ ไม่ใช้อารมณ์ เข้าใจหลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เพื่อยอมรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิต

2.2 การนำอริยมรรค 8 มาใช้ในชีวิตประจำวัน (หนทางแห่งการดับทุกข์) (1) สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) มีความเข้าใจถูกต้อง เช่น รู้ว่าการกระทำใดเป็นกุศลหรืออกุศล (2) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) คิดดี คิดสร้างสรรค์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (3) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) พูดสุภาพ ไม่โกหก ไม่พูดคำหยาบ (4) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (5) สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) ประกอบอาชีพสุจริต ไม่เอาเปรียบผู้อื่น (6) สัมมาวายามะ (ความ



เพียรชอบ) ขยัน อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (7) สัมมาสติ (มีสติชอบ) มีสติรู้ตัว ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์ (8) สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ) ฝึกสมาธิให้จิตสงบและมีประสิทธิภาพในการทำงาน

2.3 การนำหลักพุทธธรรมอื่น ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น 1) หลักอิทธิบาท 4 (แนวทางสู่ความสำเร็จ) นำไปใช้ในการทำงาน (1) ฉันทะ (รักในสิ่งที่ทำ) (2) วิริยะ (พากเพียร) (3) จิตตะ (ใส่ใจ) (4) วิมังสา (พิจารณาและปรับปรุง) 2) หลักพรหมวิหาร 4 (คุณธรรมเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุข) (1) เมตตา (ปรารถนาดีต่อผู้อื่น) (2) กรุณา (ช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้อื่นลำบาก) (3) มุทิตา (ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น) (4) อุเบกขา (วางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียง)

จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติธรรมไม่ได้หมายถึงแค่การนั่งสมาธิหรือศึกษาธรรมะเท่านั้น แต่หมายถึงการนำหลักคำสอนมาปรับใช้ในชีวิตจริง ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมอารมณ์ การทำงาน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น หรือการพัฒนาตนเอง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอย่างเหมาะสม จะช่วยให้ชีวิตมีความสุข สงบ และประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม

3. การประยุกต์หลักปฏิเวธเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ปฏิเวธ คือ การปฏิบัติธรรม เช่น การมีสติและสมาธิในกิจวัตรประจำวัน ช่วยให้จิตใจสงบและลดความทุกข์ การประยุกต์หลักปฏิเวธในชีวิตประจำวัน คือการนำประสบการณ์ของการเข้าถึงธรรม (ปฏิเวธ) หรือการรู้แจ้งในสัจธรรม มาปรับใช้เพื่อสร้างความสงบสุข ลดทุกข์ และดำเนินชีวิตอย่างมีปัญญาและเมตตาในทุกสถานการณ์ ซึ่งมีวิธีประยุกต์หลักปฏิเวธในชีวิตประจำวัน เช่น

1) การมองเห็นความจริงตามหลักไตรลักษณ์ เมื่อเข้าใจและเข้าถึงความจริงว่า ทุกสิ่งเป็นอนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์) และ อนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน) เราสามารถปล่อยวางจากการยึดติดและความกังวล เมื่อเผชิญปัญหาหรือสูญเสีย เรามองว่าเป็นธรรมดาของชีวิต ช่วยให้จิตใจสงบและยอมรับสถานการณ์

2) การดำรงอยู่ด้วยสติและสมาธิ ผู้ที่บรรลุธรรมในระดับใดระดับหนึ่งมักมี สติปัญญา 4 เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต ทำให้สามารถมีสติรู้ตัวในทุกการกระทำและมีจิตใจที่สงบมั่นคง ในการทำงานหรือเผชิญความเครียด การรู้ทันความคิดและอารมณ์ของตนเองช่วยให้ไม่ถูกอารมณ์ครอบงำ

3) การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากปฏิเวธทำให้มองเห็นเหตุและผลในสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ไม่ตัดสินสิ่งใดด้วยอคติ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ใช้ปัญญาพิจารณาโดยไม่ยึดติดกับตัวตนหรืออารมณ์ แต่มุ่งหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกฝ่าย

4) การปล่อยวางและการลดความยึดติด ผู้ที่เข้าใจธรรมย่อมปล่อยวางจากความโลภ โกรธ และหลง ซึ่งเป็นรากเหง้าของทุกข์ เมื่อถูกวิพากษ์วิจารณ์ แทนที่จะโกรธ เราอาจพิจารณาคำวิจารณ์นั้นอย่างเป็นกลางและปล่อยวางความขุ่นเคือง

5) การเจริญเมตตาและกรุณา การบรรลุธรรมทำให้จิตใจบริสุทธิ์และมีเมตตาต่อผู้อื่นโดยธรรมชาติ ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และให้อภัยเมื่อถูกกระทำไม่ดี

6) การเผชิญหน้ากับทุกข์อย่างสงบ ด้วยการเข้าใจอริยสัจ 4 เรารู้ว่าทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและมีวิธีดับทุกข์ด้วยการเดินตามมรรคมงคล 8 เมื่อเกิดความสูญเสีย เรามองเห็นว่าเป็นธรรมดาของชีวิต และใช้การเจริญสติช่วยลดความเศร้าโศก เผชิญความล้มเหลว ใช้หลักไตรลักษณ์เพื่อยอมรับว่าความสำเร็จและความล้มเหลวเป็นสิ่งไม่เที่ยง และใช้ปัญญาพิจารณาเพื่อเริ่มต้นใหม่อย่างมีสติ ใช้



เมตตา กรุณา และการปล่อยวางเพื่อสร้างความเข้าใจในความแตกต่างของผู้อื่น ใช้สติรู้ทันความเครียดและปัญหาแก้ไขปัญหาโดยไม่ตัดสินหรือกดดันตัวเองเกินไป

ดังนั้น การประยุกต์หลักปฏิเวธในชีวิตประจำวันคือการใช้ปัญญาและความเข้าใจที่เกิดจากการเข้าถึงธรรมมาสร้างชีวิตที่สมดุล สงบ และปราศจากความทุกข์โดยอาศัยการปล่อยวาง มีสติ และการมองเห็นความจริงตามธรรมชาติในทุกแง่มุมของชีวิต

การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ (การศึกษา) ปฏิบัติ (การลงมือทำการ) และปฏิเวธ (การบรรลุธรรม) เป็นกระบวนการสำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะทั้งสามส่วนนี้เกื้อหนุนกันและกันในการพัฒนาทางจิตวิญญาณ โดยการเชื่อมโยงปริยัติให้สามารถนำไปสู่ปฏิบัติที่ถูกต้อง และนำไปสู่การเข้าถึงธรรมในที่สุด

1) ศึกษาปริยัติอย่างเข้าใจและลึกซึ้ง การศึกษาปริยัติอย่างถูกต้องและครบถ้วนช่วยวางรากฐานที่มั่นคงในการปฏิบัติธรรม ควรเรียนรู้ อริยสัจ 4, ไตรลักษณ์, มรรคมีองค์ 8, ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างละเอียด และเข้าใจเนื้อหาในบริบทที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เชื่อมโยงปริยัติกับชีวิตจริง การเรียนรู้ปริยัติต้องไม่นำไปสู่ความรู้แค่ในเชิงทฤษฎี แต่ต้องเข้าใจเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเรียนเรื่อง มรรคมีองค์ 8 แล้วนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เช่น สัมมาทิฐิ (เห็นถูก) และ สัมมาสังกัปปะ (คิดถูก) ในการตัดสินใจหรือแก้ปัญหา

2) ฝึกปฏิบัติเพื่อยืนยันความจริงในปริยัติ ปริยัติช่วยชี้ทาง แต่การปฏิบัติทำให้เห็นความจริงนั้นด้วยตนเอง เมื่อศึกษาเรื่อง ไตรลักษณ์ ควรเจริญสติปัญญารู้และสมาธิเพื่อสังเกตความไม่เที่ยงความเป็นทุกข์ และความไม่มีตัวตนในสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ตรง

3) สนับสนุนการเรียนรู้แบบผสมผสาน การศึกษาและการปฏิบัติต้องดำเนินควบคู่กัน เช่น การฟังธรรมแล้วทดลองปฏิบัติเจริญสมาธิและวิปัสสนาตามคำสอน การปฏิบัติจริงจะช่วยยืนยันและเสริมสร้างความเข้าใจในสิ่งที่ศึกษา

4) พัฒนาศีล สมาธิ ปัญญาอย่างต่อเนื่อง ปริยัติช่วยให้รู้ว่าศีล สมาธิ และปัญญาเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติธรรม และเมื่อฝึกปฏิบัติจริงจนสมบูรณ์ ย่อมนำไปสู่ปฏิเวธ การรักษาศีลช่วยลดกิเลสเบื้องต้น การฝึกสมาธิช่วยให้จิตสงบ และการใช้ปัญญาช่วยให้เห็นความจริง

5) อาศัยครูบาอาจารย์เป็นผู้ชี้แนะ การศึกษาปริยัติและการปฏิบัติธรรมควรมีครูบาอาจารย์หรือผู้รู้ช่วยแนะนำแนวทางเพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและช่วยให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง การนำคำสอนจากปริยัติมาใช้ในการปฏิบัติควรพิจารณาผลที่เกิดขึ้น เช่น การปฏิบัติช่วยลดความโลภ โกรธ หลง หรือไม่ จิตใจสงบและยอมรับความจริงในชีวิตมากขึ้นหรือไม่

6) ปรับปรุงตนเองอย่างสม่ำเสมอ หากปริยัติที่ศึกษาไม่สามารถนำไปสู่การบรรลุธรรมได้ ควรกลับมาทบทวนทั้งการศึกษาและการปฏิบัติ เช่น ทบทวนว่าการปฏิบัติธรรมยังขาดความเข้าใจในคำสอนหรือมีอุปสรรคจากการยึดติดในตัวตน

ดังนั้น การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ คือการนำความรู้จากการศึกษาคำสอน (ปริยัติ) มาปฏิบัติอย่างถูกต้องในชีวิตประจำวัน จนเกิดปัญญาและการรู้แจ้งในธรรม (ปฏิเวธ) ความสัมพันธ์นี้ช่วยให้เกิดการพัฒนาทางจิตใจอย่างสมดุลและสมบูรณ์ตามหลัก



พระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาธรรมะควรเน้นการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ เช่น การอบรมวิปัสสนาควบคู่กับการศึกษาแนวคิดในพระไตรปิฎก ส่งเสริมให้ผู้ศึกษาเห็นความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้ธรรมะที่เรียนรู้กลายเป็นประสบการณ์ตรง

บทสรุป

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้มีเหตุผลหลักอยู่ 3 ประการคือ 1) หลักการทั้ง 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีความสัมพันธ์กันทั้งหมด 2) หลักการทั้ง 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีความสัมพันธ์กันบางอย่างเท่านั้น และ 3) หลักการทั้ง 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ สามารถเกิดขึ้นได้เฉพาะตน ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มที่ 1 หลักการทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน โดยมีทัศนะว่าการที่องค์กรสงฆ์จะดำรงอยู่ได้ต้องอาศัยหลักศาสนธรรม นำไปปฏิบัติ แล้วจึงจะบรรลุธรรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อความในปฐมสัทธัมมโสมสูตรที่ว่า ธรรม 5 ประการที่ทำให้สัทธรรมเสื่อมมีการไม่ฟังโดยเคารพเป็นต้น หรือความห่วยใยของพระสารีบุตรเถระทำให้มีการรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์จนเป็นต้นแบบแห่งการสังคายนาที่ปรากฏในสังคีตสูตร กลุ่มที่ 2 เสนอว่า มีความสัมพันธ์บางอย่าง การศึกษาปริยัติธรรมไม่มีความสำคัญ ถึงขั้นเป็นอุปสรรคของการปฏิบัติได้ จึงเน้นไปที่การปฏิบัติกับปฏิเวธเท่านั้น เช่น กรณีพระจักขุปาลเถระที่ทูลถามพระในทางพระพุทธศาสนาว่ามี 2 ประการ ได้แก่ คันถะและวิปัสสนาธุระ และท่านพิจารณาว่าตนเองบวชเมื่ออายุมากแล้ว จึงขอปฏิบัติในส่วนของวิปัสสนาธุระเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาแบบคันถะและวิปัสสนาธุระ ตัวอย่างกรณีการบวชเมื่อหนุ่มให้เริ่มศึกษาคันถะก่อน เช่น พระจุฬปันถะ หากบวชเมื่อแก่ให้มุ่งไปศึกษาวิปัสสนาธุระ เช่น พระราธเถระ เป็นต้น และกลุ่มที่ 3 เสนอว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กันก็สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายหรือบรรลุธรรมได้ โดยเฉพาะพระสาวกในครั้งพุทธกาล เช่น การได้ดวงตาเห็นธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะเพราะฟังพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร หรือการได้ดวงตาเห็นธรรมของสารีบุตรปริพาชกเพราะฟังคติธรรมจากพระอัสสชิเท่านั้น

ในส่วนของผู้เขียนเห็นว่า หลักการ 3 ประการ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกัน แยกจากกันไม่ได้ ปริยัติเป็นเสมือนแผนที่ที่นำไปสู่เป้าหมาย การปฏิบัติคือการเดินทางตามแผนที่นั้น ส่วนปฏิเวธคือการเดินทางและบรรลุเป้าหมาย การศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้องจะนำไปสู่การบรรลุธรรมและความหลุดพ้น นอกจากนั้น เรายังสามารถนำความรู้จากการศึกษาคำสอน มาปฏิบัติอย่างถูกต้องในชีวิตประจำวัน จนเกิดปัญญาและการรู้แจ้งในธรรม ความสัมพันธ์นี้ช่วยให้เกิดการพัฒนาทางจิตใจอย่างสมดุลและสมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาธรรมะควรเน้นการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ เช่น การอบรมวิปัสสนาควบคู่กับการศึกษาแนวคิดในพระไตรปิฎก ส่งเสริมให้ผู้ศึกษาเห็นความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้ธรรมะที่เรียนรู้กลายเป็นประสบการณ์ตรง หากการปฏิบัติเพื่องบรรลุธรรม ขาดการศึกษาปริยัติที่ถูกต้อง อาจทำให้การบรรลุธรรมช้า หรือทำให้เกิดลัทธิสัทธรรมปฏิรูปขึ้นมา และอาจเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาในอนาคตได้



เอกสารอ้างอิง

- พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตโต). (2530). *อินเดียแดนเทวดา และการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: จรูญการพิมพ์.
- พระราชปรีดีทิพย์ (สมจินต์ สมมาปณฺเฑ). (2562). *การศึกษาสงฆ์สมัยพุทธกาล. สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ บัณฑิต 2562*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. เล่มที่ 1, 4, 11, 20, 22. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2549). *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาษาไทย*. เล่มที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย*. เล่มที่ 25, 32. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2565). *พระธรรมมปปัญญกถาแปล ภาค 1*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562*. เล่มที่ 136 ตอนที่ 50 ก (16 เมษายน 2562): 11-21.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2565). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 35. กรุงเทพมหานคร: ม.พ.



วิเคราะห์หลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

Analysis of Dhamma Principles in the Dhammacakkappavattana Sutta

¹แพรลายไม้ กล้าจน, ²พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, ³ใจเพชร กล้าจน, ⁴เอมอร แซ่ลิ่ม
และ ⁵นวลนภา ยุคัณตภรณ์พงษ์

¹Praelaimai Klajon, ²Phisit Kotsupho, ³Jaiphet Klajon, ⁴Em-orn Saelim
and ⁵Nualnapha Yukuntapornpong

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

^{1,2}Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

^{3,4,5}สถาบันวิชาราม

^{3,4,5}Vijjaram Institute

¹Corresponding author, e-mail: praelaimai.klajon@gmail.com

Received February 26, 2025; Revised March 23, 2025; Accepted: April 16, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์หลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่ง การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา และ เอกสารทางพระพุทธศาสนา รวมถึงงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการศึกษา ด้วยการ พรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า หลักธรรมสำคัญ ได้แก่ อริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) และมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ซึ่งเป็นแก่นธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงเพื่อเป็น การประกาศศาสนาของพระองค์ เป็นพระสูตรแรกในพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง แก่ปัญจวัคคีย์ โดยธัมมจักกัปปวัตตนสูตรไม่เพียงเป็นจุดเริ่มต้น ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานของหลักธรรม ที่เน้นการหลุดพ้นจากทุกข์ ผ่านการปฏิบัติตามทางสายกลาง การ วิเคราะห์ในครั้งนี้ ช่วยให้เข้าใจความลึกซึ้งของหลักธรรม เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติสู่การบรรลุธรรม ในชีวิตประจำวัน ในปัจจุบันกาล อีกทั้งยังจะนำไปถึงความสิ้นทุกข์ หลุดพ้นจากวิภวสงสารของผู้ปฏิบัติ ธรรมทั้งหลาย เพื่อหวังไปสู่เป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพานต่อไป

คำสำคัญ: หลักธรรม; อริยสัจ; ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

Abstract

This academic article aims to analyze the core teachings in the Dhammacakkappavattana Sutta. The study is documentary research, drawing from the Tripitaka, commentaries, books, textbooks, and Buddhist documents, as well as related academic works. The findings are presented through descriptive analysis. The

study reveals that the key teachings include the Four Noble Truths (Dukkha, Samudaya, Nirodha, Magga) and the Middle Way (Majjhima Patipada), which are the essence of the Buddha's teachings. These were first expounded by the Buddha to the Pancavaggiya monks, marking the inaugural discourse in Buddhism. The Dhammacakkappavattana Sutta not only signifies the commencement of the propagation of Buddhism but also establishes the foundational principles focused on liberation from suffering through the practice of the Middle Way. This analysis aids in comprehending the profundity of these teachings, providing a practical guide for achieving spiritual realization in daily life. It also aspires to lead practitioners towards the cessation of suffering and liberation from the cycle of rebirth, ultimately aiming for the highest goal in Buddhism, which is Nirvana.

Keywords: The core teachings; Noble Truth; Dhammacakkappavattana Sutta

บทนำ

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร หรือเขียนอย่างภาษามคธว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (ฟัง) เป็นปฐมเทศนา เทศนาถ้อยคำแรก ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนี้ ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลีปราศจากมลทิน ก็ได้เกิดขึ้นแก่ท่านพระโกณฑัญญะ นับเป็นพระสงฆ์สาวกองค์แรกในพระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 คือ วันอาสาฬหบูชา หรือวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี แคว้นกาฬี เป็นวันที่พระรัตนตรัยครบบริบูรณ์ บังเกิดขึ้นในโลกเป็นครั้งแรก คือ มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ครบบริบูรณ์ วันนี้ถูกเรียกว่า “วันพระธรรม” หรือ “วันพระธรรมจักร” อันได้แก่ วันที่ล้อแห่งพระธรรมของพระพุทธเจ้า ได้หมุนไปเป็นครั้งแรก และ “วันพระสงฆ์” คือวันที่มีพระสงฆ์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก และจัดว่าเป็น “วันพระรัตนตรัย” อีกด้วย (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดแพร่, 2568)

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนั้น เป็นพระสูตรแรก ซึ่งในขณะที่ทรงแสดงปฐมเทศนานั้น มีท่านโกณฑัญญะเพียงรูปเดียวเท่านั้น ที่ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบัน มีศรัทธาอันไม่คลอนแคลนในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ได้ทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา และพระพุทธองค์ได้ประทานอุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา (พระมหาโกมล กมล และ สำเนียง เลื่อมใส, 2568) โดยมีสาระสำคัญคือ ทางสุดโต่ง 2 ทาง ได้แก่ “กามสุขัลลิกานุโยค” (การหมกหมุ่นในกาม) และ “อัตตกิลมถานุโยค” (การทรมานตนให้ลำบากโดยเปล่าประโยชน์) ซึ่งเป็นไปเพื่อความทุกข์ และได้ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา เพื่อดำเนินชีวิตที่เที่ยง และบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

บทความนี้ต้องการเสนอวิธีการวิเคราะห์ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรในแง่ของการเป็นหลักธรรมแรก และการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและการนำไปปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการเข้าใจหลักธรรมนี้ในบริบทสังคมที่แตกต่างกัน ส่วนหนึ่งมาจากมุมมองของพระภิกษุและอีกส่วนหนึ่งมาจากมุมมองของฆราวาสที่อาจทำให้เข้าใจบริบทของหลักธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น



เนื้อหาและการตีความธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีเนื้อหาแสดงถึงการปฏิเสธส่วนที่สูงสุดสองอย่าง และเสนอแนวทางดำเนินชีวิตโดยสายกลางอันเป็นแนวทางใหม่ให้มนุษย์ มีเนื้อหาแสดงถึงขั้นตอนและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงอริยสัจทั้ง 4 คือ อริยมรรคมีองค์ 8 โดยเริ่มจากทำความเข้าใจให้ถูกต้องทางสายกลางก่อน เพื่อดำเนินตามขั้นตอนการปฏิบัติรู้เพื่อละทุกข์ทั้งปวง เพื่อความดับทุกข์ อันได้แก่นิพพาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา โดยในพระไตรปิฎกได้มีการกล่าวถึงเนื้อหา ดังนี้

1. หลักธรรมสำคัญ ในพระสูตรจะพบว่ามีหลักธรรมสำคัญ คือ

1.1 ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นทางดำเนินสู่ความดับทุกข์คือการรู้แจ้งพระนิพพาน โดยผู้ปฏิบัติจะยังเห็นอริยสัจ 4 ด้วยมรรคญาณและสามารถรู้แจ้งพระนิพพานด้วยผลญาณ เนื่องจากพระนิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา และของผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย เพื่อหวังความสิ้นทุกข์หลุดพ้นจากวัฏสงสาร ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า การบรรลุความสำเร็จอีกขั้นหนึ่งที่เป็นความดับทุกข์ คือ ดับรูปนามทั้งหมด เมื่อพระอรหันต์ดับขันธสิ้นชีวิตแล้ว ก็จะไม่เวียนว่ายตายเกิดอีก จึงถือว่าเป็นการสิ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง (พระกัมพล กมพล (สายอาภรณ์), พระครูสุธีศัมมจริยาณ, โสวัญ บำรุงภักดิ์ และพระมหาสารอง สุธมฺมปุตฺต, 2563) ซึ่งมัชฌิมาปฏิปทานั้น คือการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ทางประเสริฐที่สุด มีทางนี้ทางเดียวเท่านั้น ไม่มีทางอื่นที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ การปฏิบัติทางนี้ ทำให้เห็นความจริงตามความเป็นจริง เป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เมื่อปฏิบัติล้างกาม ล้างอัตตา จนไปสู่อาการไม่มีกาม คือ อาการว่าง จนเป็นอุเบกขา อัตตาก็ไม่มี ว่างจากอัตตา ไม่มีทั้งกาม และอัตตา เป็นอุเบกขาก็ไม่มีทั้งความสุข ความทุกข์ ก่อให้เกิดญาณ (โสฬสญาณ 16) เกิดความสงบ สงัดจากกิเลส เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ และนิพพาน

1.2 อริยสัจ หมายถึง ความจริงของพระอริยะ, ความจริงอันประเสริฐ หรือ ชื่อธรรมสำคัญหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มี 4 ข้อ คือ 1. ทุกข์ 2. เหตุให้เกิดทุกข์ 3. ความดับทุกข์ และ 4. ทางแห่งความดับทุกข์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) การเรียนรู้ และปฏิบัติถึง อริยสัจ 4 นั้น จะต้องมุ่งเข้าไปหาเรื่องของทุกข์ หรือเรียนรู้ความไม่ดี” ที่มี “เหตุแห่งความไม่ดี” ก็คือ ต้องเรียนรู้วิจยวิจารณ์จัดการกับ “ความเป็นอกุศล หรือทุจริต” นั่นเอง แล้วกำจัด “เหตุแห่งความไม่ดี” คือ อกุศล หรือทุจริต ให้หมดสิ้นให้ได้ ชนิดที่ต้องรู้ความเป็นโลกุตระธรรมอย่างสัมมาทิฐิ” (สมณะโพธิรักษ์, 2550) โดยในอริยสัจ 4 มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ทุกขอริยสัจ คือ ความเกิด (ชาติ) ความแก่ (ชรา) ความตาย (มรณะ) ความโศกเศร้า (โสกะ) ความคร่ำครวญ (ปริเทวะ) ความทุกข์กาย (ทุกข์) ความทุกข์ใจ (โทมนัส) ความคับแค้นใจ (อุปยาสา) การประสบกับอารมณ์อันไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากอารมณ์เป็นที่รัก การไม่ได้สิ่งที่ต้องการ ล้วนเป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ 5 เป็นทุกข์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ทุกขอริยสัจนั้น โดยย่อ คือ อุปาทานขันธ์ 5 หรือความยึดมั่นในขันธ์ทั้ง 5 อันได้แก่ รูป คือ อารมณ์หาถูกรูป 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม รวมกับอาการที่อาศัยมหาถูกรูป 4 นั้น มีความรู้สึก (เวทนา) ความจำได้หมายรู้ (สัญญา) ความปรุงแต่งของจิต (สังขาร) และ ธาตุรู้ภายในจิต (วิญญาณ) ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความยึดมั่นถือในขันธ์ 5 ก็คือ ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ (ฉันทราคะ) ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4



ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น ทุกขอริยสัง หมายถึง อาการไม่สุขสมใจ ในอารมณ์ อันเนื่องด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตน

1.2.2 ทุกขสมุทยอริยสัง คือ การเกิดและการตั้งอยู่ของความอยากที่ร่วมด้วยความกำหนด ยินดี และเพิลิตเพลิน ใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ (อายตนะภายใน) รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ (อายตนะภายนอก) การรับรู้ (วิญญาณ) การกระทบ สัมผัส ความรู้สึก (เวทนา) ความกำหนดหมายรู้ (สัญญา) ความจำนง (เจตนา) ความอยากได้ (ตัณหา) ความตรึก (วิตก) และความตรอง (วิจารณ์) ซึ่งเป็นอาการ หรือสภาวะที่น่ารักน่าชื่นใจในโลก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความพอใจ ความอาลัย ความยินดี หมกหมุ่นฝังใจ ในอุปาทานชั้น 5 ประการนี้ ชื่อว่า ทุกขสมุทยอริยสัง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น ทุกขสมุทยอริยสัง จึงหมายถึง ความอยากที่ร่วมด้วยความกำหนด ยินดี และเพิลิตเพลิน ในอารมณ์อันเนื่องด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตน

1.2.3 ทุกขนิโรธอริยสัง คือ ความดับกิเลสไม่เหลือด้วยวิราคะ ความปล่อยวาง ความสละคืน ความพ้น ความไม่ติด กัดัณหานี้เมื่อละ หรือดับ ให้ดับ อาการหรือสภาวะที่น่ารัก น่าชื่นใจ (ปิยรูปสาตรูป) ทุกขนิโรธอริยสัง จึงหมายถึง การละ และการกำจัดความอยากที่ร่วมด้วยความกำหนด ยินดี และเพิลิตเพลิน ในตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ (อายตนะภายใน) รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ (อายตนะภายนอก) การรับรู้ (วิญญาณ) การกระทบสัมผัส ความรู้สึก (เวทนา) ความกำหนดหมายรู้ (สัญญา) ความจำนง (เจตนา) ความอยากได้ (ตัณหา) ความตรึก (วิตก) และความตรอง (วิจารณ์) เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ซึ่งเป็นอาการ หรือสภาวะที่น่ารักน่าชื่นใจในโลก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “การกำจัดความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ การละความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ในอุปาทานชั้น 5 ประการนี้ ชื่อว่า ทุกขนิโรธอริยสัง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.2.4 ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1) ความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) คือ ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในเหตุแห่งทุกข์ ความรู้ในความดับทุกข์ ความรู้ในข้อปฏิบัติถึงความดับแห่งทุกข์ 2) ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) คือ ความดำริในการออกจากกาม การไม่พยายาม ไม่เบียดเบียน 3) เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ 4) กระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) คือ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ การประพฤติดิฉินในกาม 5) เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะ สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ 6) พยายามชอบ (สัมมาวายามะ) คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (1) สร้างฉันทะ พยายาม มีความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น (2) สร้างฉันทะ พยายาม มีความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว (3) สร้าง ฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น (4) สร้างฉันทะ พยายาม มีความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว 7) ระลึกชอบ (สัมมาสติ) คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (1) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกได้ (2) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ฯลฯ (3) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ (4) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และ



โหม่นสโนโลกได้ 8) ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (1) สัจจจากาม และอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ (2) เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไป บรรลุตติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติ และสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ (3) เพราะปีติจางคลายไป มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ และเสวยสุขด้วยกาย (นามกาย) บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มี สติ อยู่เป็นสุข” (4) เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัส และโหม่นสดับไปก่อนแล้ว บรรลุตตตฌาน ที่ไม่มีทุกขไม่มีสุข มีสติบริสุทธ์เพราะอุเบกขาอยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นได้ว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขันธ์ โดยย่อก็คือ เจตนาที่เป็นกุศลธรรม หรืออริยสีลขันธ์ (การปฏิบัติศีล) ความรู้ชัดในอริยสัง 4 ด้วยปัญญาอย่างตั้งมั่น (อริยอินทริยสังวร อริยสดี สัมปชัญญะ และอริยสันโดษ) เพื่อเพียรละนิวรณ์ 5 คือ กามฉันทะ พยาบาท ความหดหู่และเชื่องซึม (ถีนมิทธะ) ความฟุ้งซ่าน และรำคาญใจ (อุทธัจจกุกกุกจะ) ความลึกลับสงสัย (วิจิจิงกา) ที่กำลังเกิดขึ้น ดังนั้น ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขันธ์ จึงหมายถึง การปฏิบัติศีลด้วยปัญญาอย่างตั้งมั่น เพื่อเพียรละนิวรณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตน

2. วิธีการปฏิบัติในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร การตีความธัมมจักกัปปวัตตนสูตรมาจากองค์ประกอบสำคัญในการนำวิธีการเข้าใจหลักอริยสัง 4 ที่ถูกวางไว้เป็นทั้งแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

2.1 การตีความทุกขอริยสังขันธ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การกำหนดรู้ทุกขอริยสังขันธ์ ก็คือ การกำหนดรู้ความรู้สึกทุกข (ทุกขเวทนา) ทางใจ อันเนื่องด้วยการกระทบสัมผัสกับ ทุกขเวทนาทางเหตุการณ์ภายนอก หรือทางร่างกาย ก็ให้อ่านอาการของจิตลงไปว่า เราเกิดทุกขเวทนาทางใจหรือไม่ ซึ่งทุกขเวทนาทางใจนั้นจะมีได้หลากหลายอาการ โดยเป็นไปตามความยึดมั่นถือมั่นของแต่ละบุคคล ขั้นแรก เราต้องรู้ให้ชัดว่า ทุกขอริยสังขันธ์ คือ ทุกขเวทนาทางใจ หรือ ความรู้สึกทุกขทางใจ เป็นคนละอย่างกับทุกขเวทนาทางเหตุการณ์ภายนอก หรือทางร่างกาย แต่ทุกขเวทนาทางใจนั้น จะเนื่องด้วยทุกขเวทนาทางเหตุการณ์ภายนอก หรือทางร่างกายอยู่ จึงจำเป็นต้องอาศัยทุกขเวทนา ทางเหตุการณ์ภายนอก หรือทางร่างกายนั้น เป็นตัวที่จะมากระแทกกระทั้น กระเทือน หรือกระทบ (ผัสสะ) ให้ทุกขเวทนาทางใจอันเป็นความยึดมั่นถือมั่นในทุกขเวทนาทางเหตุการณ์ภายนอก หรือทางร่างกาย ซึ่งนอนเนื่องอยู่ภายในจิต ให้ปรากฏตัวออกมา ขั้นที่สอง เราต้องรู้ให้ชัดว่า ทุกขอริยสังขันธ์ ควรกำหนดรู้ คือ ในขณะที่ชีวิตของเรามีการกระทบสัมผัส กับทุกขเวทนาทางเหตุการณ์ภายนอก หรือทางร่างกาย ก็ให้เราอ่านอาการของจิตลงไปว่า เราเกิดทุกขเวทนาทางใจหรือไม่ ซึ่งทุกขเวทนาทางใจนั้น จะมีได้หลากหลายอาการ โดยเป็นไปตามความยึดมั่นถือมั่นของแต่ละบุคคล ได้แก่ เครียด กลัว กังวล ระแวง หวั่นไหว ร้อนรน กระวนกระวาย โกรธ เปื่อหน่าย เื่อมระอา อิจฉา รังเกียจ เงา เศร้า ซึม หงุดหงิด หดหู่ เศร้าหมอง ขุ่นข้องหมองใจ เสียใจ ใจร้อน ร้อนใจ ไม่แช่มชื่น น้อยใจ เว่าใจ แหว่งใจ หมั่นไส้ หมั่นเขี้ยว ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน ฝากไว้ก่อนวันหน้าจะมาเอาคืน ดุถูก เหยียดหยาม หม่นหมอง ขัดใจ อึดอัด ใจ ขัดเคืองใจ เป็นต้น เมื่อจับได้ว่า ตัวเรามีอาการของทุกขเวทนาทางใจ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ก็ให้กำหนดรู้ว่า ในขณะที่นั้น เรากำลังเกิดทุกขอริยสังขันธ์อยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เรานั้นยังมีทุกขอริยสังขันธ์หรือทุกขเวทนาทางใจ ที่นอนเนื่องอยู่ภายในจิต ขั้นที่สาม เราต้องรู้ให้ชัดว่า ทุกขอริยสังขันธ์ เราได้กำหนดรู้

แล้ว คือ เมื่อเรากำหนดรู้ ทุกขอริยสัง หรือทุกขเวทนาทางใจ ในขณะที่ชีวิตของเรา มีการกระทบสัมผัส กับทุกขเวทนาทางเหตุการณ์ภายนอก หรือทางร่างกาย โดยทำซ้ำ ๆ มาก ๆ บ่อย ๆ เราก็จะสามารถ แยกทุกขเวทนาทางใจ ออกจากทุกขเวทนาทางเหตุการณ์ภายนอก หรือทางร่างกายได้อย่างแม่นยำ ชัด ชื่น หรือจะเกิดความชำนาญยิ่ง ๆ ขึ้น ไปเป็นลำดับ ก็จะทำให้เราไม่พลาดในการอ่าน และจับอาการ ของทุกขอริยสัง ซึ่งจะนำไปสู่การพิจารณาหาเหตุเกิดของทุกขเวทนาทางใจนั้นเพื่อทำการละเหตุนั้น

2.2 การตีความการละทุกขสมุทยอริยสัง คือ การละความอยาก (ตัณหา) ประกอบด้วย ความ เพลิดเพลิน และความกำหนัด มีปกติให้เพลิดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา” ขึ้นแรก เราต้องรู้ให้ชัดว่า คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรง อธิบายขยายไว้ว่า “ตัณหา 3” ได้แก่ (1).กามตัณหา คือความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความกำหนัด นักแห่งจิต ที่เกี่ยวกับกามธาตุ (2).ภวตัณหา คือ ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความกำหนัดนักแห่ง จิต ที่เกี่ยวกับรูปธาตุ และอรุปรธาตุ (3).วิภวตัณหา คือ ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความกำหนัด นักแห่งจิต ที่ร่วมด้วยอุจเฉททิฐิ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, 2539) ขึ้นที่สอง เราต้องรู้ให้ชัดว่า ทุกขสมุทยอริยสังนี้ ควรละเสีย โดยการอาศัย วิภวตัณหา คือ ความอยาก อันประกอบด้วยความเพลิดเพลิน และความกำหนัด ในการออกจาก กามตัณหา และภวตัณหา วิภวตัณหา เพื่อละ เพื่อบรรเทา เพื่อทำให้หมดสิ้นไป ซึ่งกามตัณหา คือ ความอยากอันประกอบด้วย ความเพลิดเพลิน และความกำหนัดในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ที่น่า พอใจ และวัตถุที่น่ายินดีอย่างใดอย่างหนึ่ง และภวตัณหา คือ ความอยาก อันประกอบด้วย ความ เพลิดเพลิน และความกำหนัดในรูปภพ และอรุปรภพทั้งหลาย ไปเป็นลำดับ ขึ้นที่สาม เราต้องรู้ให้ชัด ว่า เมื่อเราอาศัยวิภวตัณหา เพื่อละ เพื่อบรรเทา เพื่อทำให้หมดสิ้นไป ซึ่งกามตัณหา และภวตัณหาได้ แล้ว ก็พึงละวิภวตัณหา เป็นอันจบกิจในตน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความตรึกในการ ออกจากกาม (เนกขัมมวิตก) ความตรึกในการออกจากพยาบาท (อพยาบาทวิตก) และ ความตรึกใน การออกจากการเบียดเบียน (อวิหิงสาวิตก) ย่อมเกิดขึ้นแก่เราผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกาย และใจอยู่อย่างนี้ เรานั้นย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า “เนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก และอวิหิงสาวิตกนี้ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว” แต่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อเบียด หักตนและผู้อื่น เป็นเหตุทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นส่วนแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ถ้าเราจะ พึงตรึกตรองถึงเนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก และอวิหิงสาวิตกนั้น อยู่ตลอดเวลา เราก็จักมองไม่เห็นภัย อันเกิดจากเนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก และอวิหิงสาวิตกได้เลย หากเราพึงตรึกตรองตลอดทั้งคืนทั้ง วัน เราก็จักมองไม่เห็นภัย อันเกิดจากเนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก และอวิหิงสาวิตกนั้นได้เลย แต่เมื่อ เราตรึกตรองนานเกินไป ร่างกายก็จะเหน็ดเหนื่อย เมื่อร่างกายเหน็ดเหนื่อย จิตก็ฟุ้งซ่าน เมื่อจิต ฟุ้งซ่าน จิตก็ห่างจากสมาธิ ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นตั้งจิตไว้ในภายใน ทำให้สงบ ทำให้เกิดสมาธิ ประคองไว้ด้วยดี ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะเราปรารภว่า “จิตของเรา อย่าฟุ้งซ่านอีกเลย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น การรู้ให้ชัดว่า นี้ทุกขสมุทยอริยสัง คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ส่วนทุกขสมุทยอริยสังนี้ ควรละเสีย คือ การอาศัยวิภวตัณหา เพื่อละ เพื่อบรรเทา เพื่อทำให้หมดสิ้นไป ซึ่งกามตัณหา และ ภวตัณหา ได้แล้ว ก็พึงละวิภวตัณหา นั้น ก็เป็นอันจบกิจในตน



3. การตีความการทำให้แจ้งทุกขนิโรธอริยสัง คือ ความดับตัณหาไม่เหลือ ด้วยวิราคะ ความสละ ความสละทิ้ง ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายว่า “ศีลอันเป็นกุศล ซึ่งมีความไม่เดือดเนื้อร้อนใจ (มโหวิปปฏิสาร) เป็นผล มโหวิปปฏิสารเป็นอนิสงส์ และอวิปปฏิสารมีความเบิกบานยินดี (ปราโมทย์) เป็นผล มีปราโมทย์เป็นอนิสงส์ ปราโมทย์มีความอิ่มใจ (ปีติ) เป็นผล มีปีติเป็นอนิสงส์ ปีติมีความสงบระงับ (ปัสสัทธิ) เป็นผล มีปัสสัทธิเป็นอนิสงส์ ปัสสัทธิมีสุข ความสำราญทางใจ เป็นผล มีสุขเป็นอนิสงส์ สุขมีความตั้งมั่นแห่งจิตที่ไม่ฟุ้งซ่าน (สมาธิ) เป็นผล มีสมาธิเป็นอนิสงส์ สมาธิมีความรู้แจ้งเห็นความจริงตามความเป็นจริง (ยถาภูตญาณทัสสนะ) เป็นผล มียถาภูตญาณทัสสนะเป็นอนิสงส์ ยถาภูตญาณทัสสนะมีความละหนาย (นิพพิทา) และความคลายกำหนด (วิราคะ) เป็นผล มีนิพพิทาและวิราคะเป็นอนิสงส์ นิพพิทา และวิราคะ มีความรู้แจ้งเห็นจริงในความหลุดพ้น (วิมุตติญาณทัสสนะ) เป็นผล มีวิมุตติญาณทัสสนะเป็นอนิสงส์ อย่างนี้ ศีลที่เป็นกุศลย่อมทำอรรถผลให้บริบูรณ์โดยลำดับอย่างนี้แล” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ย่อมแจ้งได้ด้วยการปฏิบัติศีลที่เป็นกุศล ก็จะเกิดผล คือ ความไม่เดือดเนื้อร้อนใจ เมื่อไม่เดือดเนื้อร้อนใจ ย่อมเกิดความเบิกบานยินดี เมื่อเบิกบานยินดี ย่อมเกิดความอิ่มใจ เมื่ออิ่มใจ ย่อมเกิดความสงบระงับ เมื่อสงบระงับ ย่อมเกิดความสำราญทางใจ เมื่อสำราญทางใจ ย่อมเกิดความตั้งมั่นแห่งจิตที่ไม่ฟุ้งซ่าน เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง ย่อมเกิดความละหนาย และคลายความกำหนด (วิราคะ) เมื่อละหนายคลายกำหนด ย่อมเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในความหลุดพ้น โดยลำดับ ขั้นแรก เราต้องรู้ให้ชัดว่า นี่ทุกขนิโรธอริยสัง คือ วิราคะ (ความคลายกำหนด) ขั้นที่สอง เราต้องรู้ให้ชัดว่า ทุกขนิโรธอริยสังนี้ ควรทำให้แจ้ง ด้วยการปฏิบัติศีลที่เป็นกุศล กระทั่งเกิดผล คือ ความไม่เดือดเนื้อร้อนใจ เมื่อไม่เดือดเนื้อร้อนใจ ย่อมเกิดความเบิกบานยินดี เมื่อเบิกบานยินดี ย่อมเกิดความอิ่มใจ เมื่ออิ่มใจ ย่อมเกิดความสงบระงับ เมื่อสงบระงับ ย่อมเกิดความสำราญทางใจ เมื่อสำราญทางใจ ย่อมเกิดความตั้งมั่นแห่งจิตที่ไม่ฟุ้งซ่าน เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง ย่อมเกิดความละหนาย และความคลายกำหนด (วิราคะ) เมื่อละหนายคลายกำหนด ย่อมเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในความหลุดพ้น โดยลำดับ ขั้นที่สาม เราต้องรู้ให้ชัดว่า ทุกขนิโรธอริยสังนี้ เราได้ทำให้แจ้งแล้ว คือ เมื่อปฏิบัติศีลที่เป็นกุศล กระทั่งเกิดผลโดยลำดับ ย่อมรู้แจ้งเห็นจริงในความหลุดพ้น หรือความไม่อาลัยในทุกขอริยสัง หรือทุกขเวทนาทางใจนั้น ที่เกิดขึ้นในตนไปเป็นลำดับ

4. การตีความการเจริญทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 โดยพระพุทธเจ้าทรงจัดความสัมพันธ์ของอริยมรรคมีองค์ 8 เข้าในชั้น 3 ประการ คือ (1) สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ทรงจัดเข้าในศีลชั้น (2) สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ทรงจัดเข้าในสมาธิชั้น (3) สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ ทรงจัดเข้าในปัญญาชั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

วิธีการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติตามหลัก ไตรสิกขา คือ ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา โดยสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ สัมพันธ์กับอธิศีลสิกขา ส่วนสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ สัมพันธ์กับอธิจิต



สิกขา สุตท้าย สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ สัมพันธ์กับอภิปญญาสิกขา การรู้ให้ชัดว่า นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมองค์ 8 ส่วนทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ ควรให้เจริญ คือ การปฏิบัติศีลด้วยปัญญาอย่างตั้งมั่น ตามหลักจรรยา 15 ประการ สุตท้าย ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ เราได้ให้เจริญแล้ว คือ ปฏิบัติศีลด้วยปัญญาอย่างตั้งมั่น ตามหลักจรรยา 15 ประการแล้ว ย่อมเกิดวิชชา 3 ประการ ซึ่งเป็นญาณปัญญาหยั่งรู้จิตของตนโดยชอบ พระพุทธเจ้าได้ตรัสวิธีการปฏิบัติการดับทุกข์ด้วยหลักอริยสัจ 4 โดย (1).การกำหนดรู้ทุกขอริยสัจ (2).การละทุกข์สมุทัยอริยสัจ (3).การทำให้แจ้งทุกขนิโรธอริยสัจ (4) การเจริญทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ โดยมีการปฏิบัติศีล (เจตนาที่เป็นกุศลธรรมหรืออริยศีลชั้น) ด้วยปัญญา (ความรู้ชัดในอริยสัจ 4) อย่างตั้งมั่น (อริยอินทริยสังวร อริยสติสัมปชัญญะ และอริย-สันโดษ) เพื่อเพียรละนิวรณ์ทั้ง 5 คือ กามฉันทะ พยาบาท ความหดหู่ และเชื่องซึม (ถีนมิโนธะ) ความฟุ้งซ่านและรำคาญใจ (อุทธัจจกุกกุจจะ) ความลังเลสงสัย (วิกิจฉา) ที่กำลังเกิดขึ้น

การเจริญทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ทำได้โดยการรู้ให้ชัดว่า นี้ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมองค์ 8 ส่วน ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ ควรให้เจริญ คือ การปฏิบัติศีลด้วยปัญญาอย่างตั้งมั่นตามหลักจรรยา 15 ประการ สุตท้าย ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ เราได้ให้เจริญแล้ว คือปฏิบัติศีลด้วยปัญญาอย่างตั้งมั่น ตามหลักจรรยา 15 ประการแล้ว ย่อมเกิดวิชชา 3 ประการ ซึ่งเป็นญาณปัญญาหยั่งรู้จิตของตนโดยชอบ

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายถึงการรู้ริยสัจ 4 ครบ 3 รอบ เป็นอาการ 12 พระพุทธเจ้าตรัสเรียกความรู้นั้นว่า “ญาณทัสสนะ” คือ ปัญญาที่รู้แจ้งเห็นตามเป็นจริงในอริยสัจ มีรอบ 3 อาการ 12 พระองค์ทรงตรัสรู้ว่า ความหลุดพ้นของพระองค์ไม่กำเริบ (ไม่มีใครหรืออะไรมาทำให้เสื่อมได้) การเกิดครั้งนี้เป็นการเกิดครั้งสุดท้าย จะไม่มีการเกิดใหม่อีกต่อไป พระพุทธเจ้าก็ตรัสเรียกความรู้นั้นว่า “ญาณทัสสนะ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุโต), 2557) ดังนี้

สัจจะ 4 อริยสัจ 4	ญาณ 3		
	สัจญาณ (ปัญญาหยั่งรู้จริงในอริยสัจ)	กิจญาณ (ปัญญาหยั่งรู้กิจในอริยสัจ)	กตญาณ (ปัญญาหยั่งรู้การทำกิจแล้วในอริยสัจ)
ทุกขอริยสัจ	รู้ว่าทุกข์ คือดังนี้ รู้ว่าปัญหาคืออะไร ตัวปัญหาอยู่ที่ไหน	รู้ว่าทุกข์นี้ ควรกำหนดรู้ รู้ว่า ปัญหานี้ต้องเข้าใจสภาพและขอบเขต	รู้ว่าทุกข์นี้ กำหนดรู้แล้ว รู้ว่า ได้เข้าใจสภาพและขอบเขตของปัญหาแล้ว
สมุทัยอริยสัจ	รู้ว่าสมุทัย คือ ดังนี้ (รู้ว่าต้นเหตุเป็นเหตุแห่งทุกข์) รู้ว่า สาเหตุของปัญหาคืออะไร	รู้ว่า สมุทัย ควรละเสีย (รู้ว่าต้นเหตุควรละเสีย) รู้ว่าจะต้องแก้ไขที่สาเหตุนั้น	รู้ว่า สมุทัยนี้ ได้ละแล้ว (รู้ว่าละต้นเหตุได้แล้ว) รู้ว่าสาเหตุนั้นได้แก้ไขหรือกำจัดแล้ว
นิโรธอริยสัจ	รู้ว่านิโรธ คือดังนี้ (รู้นิพพานเป็นภาวะดับทุกข์) รู้ว่า ภาระหมดปัญหาที่ต้องการคืออะไร	รู้ว่านิโรธ ควรทำให้แจ้ง (รู้ว่าการนิพพานควรบรรลุ) รู้ว่าภาวะนั้นเป็นจุดหมายที่ต้องไปให้ถึง	รู้ว่านิโรธนี้ ได้ประจักษ์แจ้งแล้ว (รู้ว่าได้บรรลุนิพพานแล้ว) รู้ว่าได้บรรลุจุดหมายนั้นแล้ว
มรรค	รู้ว่ามรรค คือดังนี้ (รู้ว่ามรรคองค์ 8 เป็นทางดับทุกข์) รู้ว่า วิธีแก้ปัญหาคืออย่างไร	รู้ว่ามรรคควรเจริญ (รู้ว่ามรรคมองค์ 8 ควรปฏิบัติ) รู้ว่าวิธีแก้ นั้น ต้องลงมือปฏิบัติดำเนินการ	รู้ว่ามรรคได้เจริญแล้ว (รู้ว่าได้ปฏิบัติตามมรรคแล้ว) รู้ว่าได้ปฏิบัติตามวิธีการนั้นเรียบร้อยแล้ว



ข้อพิจารณานี้จะพบว่า การตีความอริยสัจบนฐานของญาณทัสสนะนั้นเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติตามแนวทางมรรคเป็นหลัก แม้จะแยกกันในแง่ของกระบวนการทางการอธิบาย แต่วิธีปฏิบัติตามมรรคนั้นเป็นกลไกต่อการเข้าใจอริยสัจทุกข้อตั้งแต่ทุกข์เป็นต้นมา นั่นจึงทำให้เกิดสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ แล้วจึงนำไปสู่การปฏิบัติและใคร่ครวญต่อการปฏิบัติที่ว่าถูกต้องหรือไม่ หรืออาจกล่าวได้ว่า มรรคคือเครื่องมือตีความอริยสัจ 4 ก็ได้

วิเคราะห์คุณค่าการตีความหลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

การพิจารณาคุณค่าอันเกิดจากการตีความธัมมจักกัปปวัตตนสูตรมาจากการตรวจสอบด้วยข้อมูลและการปฏิบัติ ดังนี้

1. คุณค่าทางด้านองค์ความรู้จริง เป็นคุณค่าที่มาจากการเข้าใจความจริงตามสภาวะ พระพุทธเจ้าจะมีการพูดเรื่อง ทางสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” มีจุดหมายที่แน่นอน คือ ความดับทุกข์ หรือภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระ ไร้ปัญหา มรรค คือ ระบบความคิด หรือการกระทำ หรือการดำเนินชีวิตที่ตรงจุดพอดี ทำให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมาย คือ ความดับทุกข์ นำไปสู่ทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ทางสายกลางในเชิงโลกุตระ ยกตัวอย่าง เช่น ทางด้านจิตใจ เมื่อถูกอารมณ์มากระทบ หากเราห่อนในการตามใจตัวเอง ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เราก็คือเป็นทุกข์ ถ้าหากเราตั้งเกินไป ก็เป็นการปฏิบัติแบบสุดโต่ง สัมผัส แต่ต้อง ก็ไม่เอาเลย ผลก็คือ อยู่ร่วมกับคนบนโลกไม่ได้ (เช่น) ทรมานตนเอง พอจะกินก็กลัวเป็นกาม ก็จะทำให้กินไม่อิ่ม จนขาดอาหาร หากสุดโต่งทั้งการกิน ทั้งเรื่องเสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ จนไม่พอดี ซึ่งก็จะทำให้ทรมานตน และนำไปสู่การเบียดเบียนผู้อื่นและสังคมต่อไป เพราะความสุดโต่งของตนเอง ซึ่งก็ควรจรรูปประมาณในการบริโภค และใช้เท่าที่จำเป็น โดยไม่กระทบต่อชีวิตของตนเองและกิจกรรมการทำงานของส่วนรวม

พระพุทธเจ้า ให้ความจริงว่า พอเราไปชอบ เราก็จะไปแสวงหา เพื่อมาสนองตัณหา (ความอยาก) ก็เกิดการเบียดเบียน สะสม เห็นแก่ตัว แกร่งแย่ง ชิงดี ชิงเด่น จนกระทั่งเกิดสงคราม โทษจากกามมากเกินไป ควรจะไม่ตามใจตัวเอง เราจะลด ละ เลิกได้แค่ไหน เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ทำตามกำลังจิต กำลังปัญญาของเราแค่ไหน ก็จะทำให้เราประเมินถูก เรียกว่า เป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ซึ่งวิธีปฏิบัติ ก็คือ ให้หาจุดพอดี 8 ข้อ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด 2 อย่างนี้ บรรพชิตไม่พึงเสพ กล่าวคือ (1) การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกาม (กามสุขัลลิกานุโยค) ทั้งหลาย เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปฤชชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ (2) การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน (อัตตกลิณณานุโยค) เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ภิกษุทั้งหลาย มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด 2 อย่างนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ความจริงตามอริยสัจ รู้ชัดในการปฏิบัติ คือ (1).รู้ในสภาวะของทุกข์ (2).รู้ในสภาวะของเหตุ (สมุทัย) ของการเกิดทุกข์ (3).รู้สภาวะที่กิเลสดับ (นิโรธ) (4).รู้มรรควิธีในการดับกิเลส (พณทุกข์) พระพุทธเจ้าแสดงความเป็นเหตุเป็นผลในสองด้าน คือ (1) ด้านที่เกิดทุกข์ (ต้นเหตุ) (2).ด้านที่ดับทุกข์ (ดับต้นเหตุ) รู้ชัดธรรมที่เป็นไปในภูมิ เว้นต้นเหตุตามสภาพที่เป็นจริง รู้ชัดต้นเหตุที่มีอยู่ก่อน ที่ทุกข์ให้

เกิดให้ปรากฏขึ้นตามสภาพที่เป็นจริง รู้ชัดความดับ คือหยุดทุกข์ และทุกข์สมุทัยทั้งสอง ตามสภาพที่เป็นจริง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา รู้ชัดอริยมรรคที่เป็นเหตุ กำหนดรู้ทุกข์เป็นเหตุ ละสมุทัยเป็นเหตุ ทำให้แจ้งนิโรธตามสภาพที่เป็นจริง ดังเนื้อความในพระไตรปิฎก ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์อริยสัจ คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์ หรือแม้กระทั่งความตายก็เป็นทุกข์ ความประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาเป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ 5 ก็เป็นทุกข์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-25, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

แต่การจะเข้าใจว่าอะไรเป็นทุกข์ได้นั้นจำเป็นต้องเข้าใจว่าทุกข์ที่เกี่ยวกับการเข้าใจความทุกข์ไม่ได้นั้นมาจากความผิดเพี้ยนอันมาจากการเข้าใจที่ผิด ดังนี้

1. ในสภาพไม่เที่ยงว่าเที่ยง สุขที่ได้สมใจอยาก มันสุขแป๊บเดียวมันก็หมดไป มันไม่เที่ยงก็เห็นว่าเที่ยง สุขที่ได้สมใจอยาก ขอให้ได้เสพเป็นสุขตลอดกาล ตายเป็นตาย แต่พอได้มาจริง ๆ มันไม่ได้สุขตลอดกาลนาน สุขแป๊บเดียวก็หมดไป แต่กิเลสมันออกอาการหลอกเรา ถ้าได้สุขสมใจอยาก มันจะต้องเที่ยง ยอดเยี่ยม ยิ่งใหญ่ แต่พอเอาเข้าจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น ไม่ได้เที่ยง ไม่ได้ยอดเยี่ยมยิ่งใหญ่อะไรเลย ได้อะไรก็สุขแป๊บเดียวเดียวก็หมดไป

2. ในสภาพเป็นทุกข์ว่าเป็นสุข ก็หลงว่าเป็นสุข สภาพที่มันทุกข์แท้ ๆ เลย แต่มันบอกว่าสุข สภาพที่เป็นทุกข์มันก็หลงว่าเป็นสุข ทุกข์แท้ ๆ เลย สุขสมใจอยาก มันไม่ใช่สุข มันเป็นทุกข์ ตั้งแต่อยากก็เป็นทุกข์แล้ว กลัวจะไม่ได้มา ได้มาก็กลัวจะหมดไป

3. ในสภาพไม่ใช่อัตตา ว่าเป็นอัตตา ก็หลงไม่ใช่ตัวตน ว่ามีตัวตน มันไม่ใช่ตัวตนเลย สุข ที่สมใจอยาก เขาหลงนะ เขาคิดว่าเป็นสุขที่ได้สมใจอยาก เขานึกว่าตัวเขาเป็นสุข พอไม่ได้สมใจอยาก เขาก็คิดว่าเขาทุกข์ แท้ที่จริงมันไม่มีตัวตนเลย

4. ในสภาพไม่งาม ว่างาม หลงว่าน่าได้น่าเป็นน่าน่ามี สุขสมใจอยาก มีแต่ทุกข์ สุขไม่มี ไม่น่าได้ ไม่น่าเป็น ไม่น่ามี แต่คนก็หลงว่าน่าได้ น่าเป็น น่าน่ามี แล้วเป็นทุกข์ มันไม่รู้ ความไม่รู้มีจริง เรียกว่าอวิชชา ความไม่รู้ ไม่รู้จริง ๆ หลงจริง ๆ ไม่ได้แก่งเล่ง หลงจริง ๆ ทุกข์จริง ๆ ใจจริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 31 ข้อ 525 หน้า 286, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การเข้าใจว่าอะไรเป็นทุกข์ได้นั้น จึงไม่ใช่สิ่งที่กำหนดได้ง่าย หากกำหนดเอาตามความจริงแล้ว ความอยากนั้นถือเป็นทุกข์ แต่ความอยากที่เป็นกุศลก็มี เช่น ฉันทะ การพิจารณาว่าอะไรเป็นความอยากที่ทำให้ทุกข์จึงเป็นการพิจารณาให้ตรงตามสภาวะ

ความจริงแบบสภาวะ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า การรู้เห็นอริยสัจ เหล่านี้ตามความจริงครบ 3 รอบ และครบอาการ 12 จึงได้ปัญญาว่า พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำเร็จเป็นพระสัมมาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ต้องกำหนดรู้ (รู้ให้ตลอด) ทุกขสมุทัย เป็นสิ่งที่ต้องละ ทุกขนิโรธเป็นสิ่งที่ต้องทำให้แจ้ง และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นสิ่งที่ควรต้องทำให้เกิดมี (เจริญ) เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้แล้ว ทรงเรียกการเกิดของพระองค์ว่า เกิด จักขุ เกิดญาณ เกิดปัญญา เกิดวิชา และเกิดอาโลกะ ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟัง (ศึกษา) มาก่อน และต่อจากนี้ พระองค์ก็ทรงเกิดญาณที่สสนะว่า ทรงทำกิจที่ต้องทำในอริยสัจเสร็จสิ้นแล้ว ความหลุดพ้น (จากกิเลส) ที่เกิดจากการได้รู้เช่นนี้ไม่มีใคร หรืออะไรมาทำให้เสียได้ การเกิดในครั้งนี้เป็น การเกิดครั้ง



สุดท้าย จะไม่มีการเกิดใหม่ (กิเลส) อีก (บรรจบ บรรณรุจิ, 2549) การปฏิบัติ ตามหลักคำสอนของ พระพุทธเจ้านั้น เป็นการเข้าถึงความจริงสูงสุดได้นั้น เราจะต้องปฏิบัติให้สมบูรณ์ทั้งสามส่วน คือ ปรีชาติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ดังคำตรัสของพระพุทธเจ้าว่า “ธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนนี้ คือ ทุกขอริยสัจ.ซึ่งธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนนี้คือ ทุกขสมุทยอริยสัจ.ธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคย สดับมาก่อนคือ ทุกขนิโรธอริยสัจ.ธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า นี่คือ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาอริยสัจ (มรรค)” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ (ปรีชาติ) ที่พระพุทธเจ้าได้เกิดจักขุ เกิดญาณ เกิดปัญญา เป็นธรรม ที่ไม่เคยฟังหรือศึกษามาก่อน และมีการลงมือ (ปฏิบัติ) ตามกรอบองค์ความรู้ที่ได้มานั้น ก็ ทำให้เกิดญาณปัญญาที่ว่า “ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแก่เรา ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติ สุดท้าย บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก” เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงตรัสเวทยากรณนี้ 1 อยู่ธรรมจักขุ 2 อัน ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่ท่านพระโณนทัตถะว่า “สิ่งใด หรือสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้น เป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 31 ข้อ 525 หน้า 286, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การเข้าใจบริบทของอริยสัจตามการตีความตามมรรคจึงเป็นเครื่องป้องกันความเข้าใจผิดหรือ เห็นผิดที่มองว่าสิ่งที่เบ่งกุศลกลายเป็นอกุศล หรือสิ่งที่เบ่งอกุศลเป็นกุศล อันเป็นการเข้าใจผิดที่ขัด ต่อความเป็นจริงและเป็นเบื้องต้นในการปฏิบัติที่ถูกต้อง

2. คุณค่าในการใช้ชีวิต เป็นคุณค่าที่เกิดจากการเข้าใจหลักการนี้และนำไปใช้ใน 2 ฐานะคือ

2.1 ฐานะในความเป็นปัจเจกบุคคล เป็นการเข้าใจสิ่งที่ได้รับจากการปฏิบัติของแต่ละบุคคล ที่เกิดผลแก่ผู้นั้น ดังนี้

ก. สุขภาพกายแข็งแรง สุขภาพใจเบิกบาน จากการเข้าใจชัดว่า การแก้ปัญหาโรคร้ายไข้เจ็บ และความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งปวง ไม่มีวันประสบความสำเร็จ ถ้าไม่จำกัดกิเลสออกจากชีวิต ด้วยการปฏิบัติอริยสัจ 4 เนื่องจาก ความเจ็บป่วยมีเกิดจากทุกข์ทางกาย และทุกข์ทางใจ อาการทางใจนั้น เกิดจากการมีตัณหาภายในจิต จะมีอาการคือ จิตจะมีความกลัว กังวล ระวัง หวั่นไหว ตั้งแต่ระดับ หยวบจนถึงละเอียด เมื่อเรารู้เหตุแห่งทุกข์อริยสัจ หรือทุกข์ทางใจ เราก็ดับทุกข์ที่เกิดขึ้นภายในจิต ด้วยการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8

ข. ทำให้เข้าใจความจริงตามความเป็นจริง เข้าใจความจริงของโลก เมื่อเข้าใจตนเองและ เข้าใจผู้อื่น ก็จะเกิดความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (พรหมวิหาร 4) ต่อทั้งตนเองและผู้อื่น ไม่ไป ปิบบังคับ กดดัน เอาตามที่ตัวเองหมายให้ได้ตั้งใจ จะทำกุศลตามเหตุปัจจัย ที่สามารถทำได้ จะ สามารถยินดีได้กับทุกเรื่อง ทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดี หรือเรื่องร้าย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้มีปัญญามาก แม้ประสบทุกข์ก็หาสุขพบ” ทำให้เป็นผู้ที่ไม่เดือดเนื้อร้อนใจ และมีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่แก่คนอื่น ทำให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง

ค. ทำให้ ลด ละ ความทุกข์ใจ ได้ตามลำดับ จนทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ สามารถดับทุกข์ได้ ด้วยตนเอง ด้วยปัญญาที่เห็นโทษภัยของกิเลส เห็นความไม่เที่ยง เห็นโทษของการไปเสพกิเลส เห็น ประโยชน์ของการล้างกิเลส เห็นความหลงยึด หลงเสพ หลงอยากได้ อยากมี อยากเป็น ว่าเป็นทุกข์ ทำให้ใจไม่สงบ เป็นทุกข์ หากไม่ได้มาเสพ ตามกิเลส หรือหากได้แล้ว ก็สุขชั่วคราว แล้วก็ต้องหามา สนองกิเลสตัณหา อุปทานไม่รู้จักจบสิ้น สัมสมเป็นวิบากร้ายในชีวิต เข้าใจชัดในเรื่องกรรมอย่างแจ่มแจ้ง



ง. เข้าถึงความผาสุกอันยั่งยืน มีปัญญาว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนโลก ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต ดิน น้ำ ลม ไฟ กิจกรรมการงาน ความดี ความชั่ว ความเหมาะสม ความไม่เหมาะสม ความเจ็บป่วย ความไม่เจ็บป่วย ปัญหาต่าง ๆ ทั้งหมดในโลก ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ในใจเรา แต่เป็นเพียง วัตถุ สสาร พลังงานที่เป็นกลาง ๆ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป มีเพียงผู้ฝึกฝนจิตวิญญาณที่ผาสุกอย่าง ยั่งยืนแท้จริงเท่านั้น ที่จะเลือกเกิดก็ได้ เลือกดับก็ได้ ในขณะที่เรายังดำรงชีวิตอยู่ เราควรทำใจผาสุก กับการไม่ทำอกุศล เพราะอกุศลเป็นโทษ ทำให้เดือดร้อน แต่ก็ไม่ควรโกรธเกลียดชิงชังในอกุศล เพราะทำให้ใจเป็นทุกข์ ควรทำใจให้ยินดีผาสุก กับการทำกุศล เพราะกุศลเป็นประโยชน์ที่ควรอาศัย แต่ก็ไม่ควรรัก หรือชอบอย่างยึดมั่นถือมั่นในกุศล เพราะทำให้ใจเป็นทุกข์เช่นเดียวกัน

จ. ใช้ชีวิตได้อย่างเป็นประโยชน์ ชัดเจนว่าสิ่งใดเป็นกุศล สิ่งใดเป็นอกุศล จึงได้มีการขัดเกลา พฤติกรรมของตนเอง ทั้งกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ สะอาด จากกิเลสชั้นเป็นลำดับ ๆ

ข. มีความมั่นคงของจิตใจ และความมั่นคงของชีวิต ลดความอันตรายที่จะเกิดกับตน อันเนื่องมาจากกิเลส เพราะกิเลสเป็นตัวก่อทุกข์โทษภัยของชีวิต

2.2 ฐานะในความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นการเข้าใจถึงผลที่มาจากการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกับคนอื่น ในแง่ดังนี้

ก. ลดความเห็นแก่ตัวของผู้อื่นในสังคม แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คือเหตุแห่งทุกข์ คือ กิเลส

ข. เกิดความสามัคคี เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน

ค. เกิดความสงบสุข ไม่แก่งแย่ง ชิงดี ชิงเด่น ไม่เบียดเบียนกันและกัน เพราะเข้าใจชัดในโทษของการมีกิเลสความชอบ ความชัง

ง. เกิดความละอาย และเกรงกลัวต่อบาป อย่างแรงกล้า

จ. ลดปัญหาสังคม โดยการประยุกต์ใช้อริยสัจ 4 ในการแก้ปัญหาชีวิต ด้วยวิธีการรู้เท่าทัน ปัญหา ได้แก่ ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ สมุทัย ที่เป็นเหตุแห่งทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา มรรค 8 ประการ เป็นหนทางดับทุกข์ และนิโรธ คือ การดับทุกข์ ได้แก่ การดับทุกข์ หรือกิเลสตัณหา ให้สิ้นไป เป็นการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และแก้ไขปัญหาลงสู่จุด โดยวิธีที่ถูกต้อง

ข. จะมีความสุขจากการให้มากกว่าการเอา มีความสุขอันเกิดจากการไม่มีหนี้ สุขจากการทำงานที่ไม่มีโทษ สุขจากกินน้อยใช้น้อย ยินดีในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง

บทสรุป

การวิเคราะห์หลักธรรมในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ทำให้เกิดการเข้าใจที่ลึกซึ้งว่า เหตุใดพระพุทธองค์จึงได้นำพระสูตรนี้มาใช้ในการเผยแผ่ศาสนาของพระองค์เป็นครั้งแรก เพราะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เกิดจากความไม่รู้ (อวิชชา) ในความอยาก ความยึดมั่นถือมั่น ทำให้เกิดวิปlass 4 ที่ทำให้ไม่เห็นทุกข์ จึงดิ้นรนแสวงหาความสุขที่ไม่มีจริง เพื่อมาตอบสนองความอยาก (ตัณหา) ของตนเอง โดยอุปทานที่เรายึดมั่นไว้ เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่ยึด ก็ทุกข์ การเห็นทุกข์ในอริยสัจ จึงต้องมีมิตติ สหายดี สังคม สิ่งแวดล้อมดี มีสัตบุรุษคอยบอกสอน โดยเริ่มต้นจากการพากเพียรปฏิบัติศีล 5 เป็นอย่างน้อย เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จึงจะนำไปสู่การหาทางออกจากทุกข์ไปเป็นลำดับ ๆ ด้วยการปฏิบัติธรรมแบบทางสายกลาง ตามฐานของตนเอง ซึ่งหากปฏิบัติมรรค 8 ได้ถูกต้อง



ถูกต้อง ก็จะก่อเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมได้ จนในที่สุดก็จะดับทุกข์ได้สิ้นเกลี้ยง จนนำไปสู่พระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้

เอกสารอ้างอิง

- บรรจบ บรรณรุจิ. (2545). ชื่อเรียกปัญญาในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2: 46-81.
- พระกัมพล กมพล (สายอาภรณ์). พระครูสุธีคัมภีรญาณ. โสวิทย์ บำรุงภักดี และ พระมหาสำรอง สญญโต. (2563). การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของมัชฌิมาปฏิปทาในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร. *Journal of Modern Learning Development*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 5: 248-259.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาโกมล กมโล และสำเนียง เลื่อมใส. (2561). อนัตตา: ภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้พัฒนาจิตเพื่อให้รู้แจ้งรูปนาม. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1: 19-31. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 16 มีนาคม 2568 <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Palisueksabuddhaghosa/article/view/240788>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สมณะโพธิรักษ์. (2550). *ทุจริตของคนดี*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ฟาอภัย จำกัด.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดแพร่. (2568). *วันอาสาฬหบูชา*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 มีนาคม 2568 จาก: <https://pre.onab.go.th/th/content/category/detail/id/73/iid/9934>



บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review

อัสตงคตมายา : ภาพลวงตาของโลกตะวันตกต่อธรรมชาติมนุษย์

พระประเจน กรุตตโม (ทองเหมะ)

Phra Prajen Karuttamo (Tonghame)

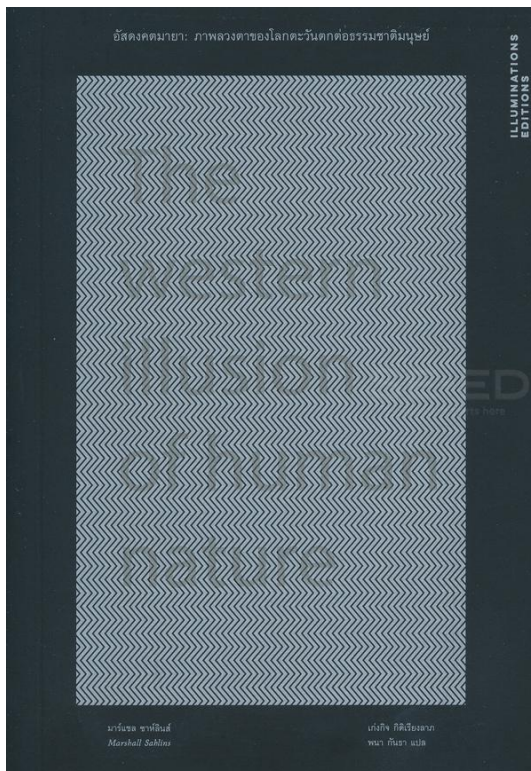
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Prajen.19thm@gmail.com

Corresponding author, e-mail: praelaimai.klajon@gmail.com

Received February 7, 2025; Accepted: April 16, 2025



ชื่อหนังสือ: อัสตงคตมายา: ภาพลวงตาของ
โลกตะวันตกต่อธรรมชาติมนุษย์

ผู้แต่ง: มาร์แชล ซาห์ลินส์ (Marshall Sahlins)

ผู้แปล: เก่งกิจ กิติเรียงลาภและพนา กันธา

ปีที่พิมพ์: 2562

พิมพ์โดย: สำนักพิมพ์ Illuminations Edition

บทนำ

หนังสือเรื่อง อัสตงคตมายา : ภาพลวงตาของโลกตะวันตกต่อธรรมชาติมนุษย์ เป็นหนังสือของสำนักพิมพ์ Illuminations Edition พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเดือนตุลาคม พ.ศ. 2562 มีจำนวน 270 หน้า เพื่อเสนอมุมมองให้เห็นว่า ข้อเสนอหลัก ๆ ของซาห์ลินส์คือชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องภาวะ



ธรรมชาติ (State of Nature) ที่เป็หัวใจของการถกเถียงทางการเมือง ปรัชญา ฯลฯ ในปัจจุบัน เป็นเพียงความเข้าใจโลกแบบคับแคบของชาวตะวันตกซะส่วนมาก การแบ่งแยกธรรมชาติออกจากมนุษย์อย่างเสร็จสรรพ และชี้ว่า มนุษย์ในสภาพธรรมชาตินั้น โหดร้าย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว รุนแรง เป็นอนาธิปไตย และจำเป็นต้องมีอะไรบางอย่างหรือใครบางคนที่มีอำนาจสูงสุดมาควบคุมนั้น เป็นฐานคิดที่ส่งผ่านต่อ ๆ กันมาจากสังคมกรีก จากรัฐชาติไปสู่ฮอบส์ สู่สังคมอเมริกัน

เนื้อหาการเขียนของหนังสือเรื่อง อัสตงคตมายา : ภาพลวงตาของโลกตะวันตกต่อธรรมชาติมนุษย์ ไม่มีสารบัญของแต่ละบท แต่เป็นการเขียนในลักษณะเล่าเรื่องจากอดีตถึงปัจจุบันของสังคมแบบกรีก สังคมแบบรัฐชาติ สังคมแบบฮอบส์ สู่สังคมแบบอเมริกัน ซึ่งเป็นตามรูปแบบของหนังสือกึ่งวิชาการ เพราะเป็นการเล่าเรื่องไปเรื่อย ๆ แต่ผู้แปลก็ได้สอดแทรกแนวคิดและทฤษฎีของภาวะธรรมชาติ (State of Nature) ลงไปด้วย

สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

สำหรับเนื้อหาทั้งหมดหนังสือเรื่อง “อัสตงคตมายา : ภาพลวงตาของโลกตะวันตกต่อธรรมชาติมนุษย์” นั้นสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ชีวประวัติและที่มาของแนวคิด

มาร์แชล ซาห์ลินส์ (Marshall Sahlins, 1930-ปัจจุบัน) (มาร์แชล ซาห์ลินส์ (Marshall Sahlins), 2562) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีทางมานุษยวิทยาในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ซาห์ลินส์สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีศิลปศาสตร์และปริญญาโทสาขามานุษยวิทยาที่มหาวิทยาลัยมิชิแกนแอนอาร์เบอร์ เขาเป็นบุคคลต้นแบบของเลสส์ไวท์ ซึ่งนักมานุษยวิทยาวัตถุนิยมและวิวัฒนาการ ซาห์ลินส์ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขา มานุษยวิทยาจากโคลัมเบีย ซึ่งเขาได้รับอิทธิพลจากกลุ่มนักเรียนที่มีอายุน้อยกว่าเช่น Eric Wolf, Morton Fried และ Sydney Mintz ซึ่งมานุษยวิทยามุ่งเน้นไปที่เศรษฐกิจการเมืองและความคิดของ Karl Marx Karl Polanyi นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเป็นผู้มีอิทธิพลอีกคนหนึ่ง หลังจากได้รับปริญญาเอกซาห์ลินส์กลับไปมิชิแกนเพื่อสอน เขาและเพื่อนร่วมงานได้สังเคราะห์แนวโน้มของวิวัฒนาการมาร์กซิสต์และมานุษยวิทยาเชิงนิเวศวิทยาทำให้พวกเขากลายเป็นกระแสหลักของความคิดทางมานุษยวิทยา ในช่วงเวลานี้ ซาห์ลินส์ ยังเคลื่อนไหวต่อต้านสงครามและเป็นหนึ่งในผู้สร้างการสอนในรูปแบบของการประท้วง ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 ซาห์ลินส์ใช้เวลาสองปีในปารีสซึ่งเขาได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทางปัญญาของฝรั่งเศสและโดยเฉพาะโครงสร้างนิยมของ Claude Lévi-Strauss ซึ่งวัฒนธรรมที่มองว่าเป็นระบบได้รับการวิเคราะห์ในแง่ของความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ตามทฤษฎีของ Lévi-Strauss รูปแบบสากลในระบบวัฒนธรรมเป็นผลมาจากโครงสร้างที่ไม่แปรเปลี่ยนของจิตมนุษย์ โครงสร้างสำหรับ Lévi-Strauss เรียกเฉพาะโครงสร้างทางจิตแม้ว่าเขาจะพบหลักฐานของโครงสร้างดังกล่าวในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์อันกว้างขวางของเขาในรูปแบบในด้านานศิลปะ ศาสนาพิธีกรรมและประเพณีในการทำอาหารของชาวฝรั่งเศส

ในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ซาห์ลินส์ได้จัดทำบทความที่อธิบายถึงโรงเรียนมานุษยวิทยาเศรษฐกิจแบบ "ผู้มีเหตุผล" ซึ่งรวบรวมไว้ในหนังสือเศรษฐกิจศาสตร์ยุคหิน คือ “The Original

Affluent Society” กลายเป็นผลงานที่มีชื่อเสียงที่สุดของเขา จากนั้นซาลินส์เข้ารับตำแหน่งอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยชิคาโกและเริ่มโครงการวิจัยเกี่ยวกับมานุษยวิทยาประวัติศาสตร์ของฮาวายโดยพัฒนาทฤษฎี “โครงสร้างของการเชื่อมโยงกัน” ซึ่งให้การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกันและครอบคลุมมากกว่าก่อนหน้านี้ กรอบวัตถุนิยม ผลที่ได้คือสิ่งพิมพ์ที่แปลกใหม่รวมถึงการวิจารณ์เหตุผลเชิงปฏิบัติและหมู่เกาะแห่งประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ซาลินส์สนใจในการวิพากษ์วิจารณ์การวิเคราะห์การตายจากเหตุการณ์ในวินวัน (9/11) ซึ่งซาลินส์มุ่งเน้นไปที่มานุษยวิทยาทางการเมืองและองค์กรทางวัฒนธรรมแห่งสงครามใน Apologies to Thucydides จนถึงตอนนี้นักวิชาการอาวุโสงานของเขาขยายขอบเขตมากขึ้นเมื่อเขาหันไปค้นหาโครงสร้างที่เป็นสากลของเครือญาติและระเบียบทางการเมือง โดยรวมแล้ว ซาลินส์ ถือเป็นนักคิดคนสำคัญที่สร้างทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างและหน่วยงานนักวิจารณ์ทฤษฎีการลดทอนของธรรมชาติของมนุษย์การยกกำลังของวัฒนธรรมเป็นแนวคิดหลักในมานุษยวิทยา

ทฤษฎีรูปแบบของการแลกเปลี่ยนเชิงเศรษฐศาสตร์ (Symmetrical reciprocity) (มาร์แชล ซาลินส์ (Marshall Sahlins), 2562)

รูปแบบของการแลกเปลี่ยนของมีค่าแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ หนึ่งการแลกเปลี่ยนแบบเท่าเทียมกัน (Symmetrical reciprocity) หมายถึง การให้สิ่งของผู้อื่น และผู้อื่นจะให้สิ่งของกลับคืนมาด้วยจำนวนและมูลค่าเท่ากัน สองการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียม (Negative reciprocity) หมายถึง การแลกเปลี่ยนสิ่งของวัตถุหรือสินค้าที่แต่ละฝ่ายคาดหวังผลกำไรที่เพิ่มขึ้น คำว่า economics และ economy เป็นคำที่มาจากศัพท์ภาษากรีก คำว่า oikonomia หมายถึง ศิลปะการจัดระเบียบในครัวเรือน (oikos แปลว่าครัวเรือน nomos แปลว่ากฎระเบียบ) คำนี้ต่างไปจากคำว่า chrematistike หมายถึง ศิลปะการหาเงิน ซึ่งเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ ความคิดของกรีกเรื่องศิลปะการจัดระเบียบในครัวเรือน หมายถึงการทำงานเพื่อให้หน่วยทางสังคมดำรงอยู่ได้ คุณลักษณะนี้นำไปอธิบายการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจในสังคมอื่นๆที่มีใช้สังคมอุตสาหกรรม และยังไม่รู้จักรบบเงินตรา ซึ่งแนวคิดเรื่องเศรษฐศาสตร์ กับ เศรษฐกิจมีความต่างกัน กล่าวคือเศรษฐกิจคือแบบแผนของกิจกรรมที่มีเป้าหมายเป็นผลตอบแทนทางวัตถุ ส่วนเศรษฐศาสตร์คือแนวคิดทฤษฎีหรือสมมุติฐานเพื่อใช้สำหรับวิเคราะห์กิจกรรมที่หวังผลตอบแทน ทุกๆสังคมจะมีระบบความคิดเพื่อแยกประเภท และให้คำปรึกษาในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ความคิดเรื่องเศรษฐกิจของอริสโตเติลเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบคุณค่าที่ยุติธรรม และการทำให้ชุมชนอยู่รอด ซึ่งสะท้อนแบบแผนเชิงอุดมคติของสังคมในคริสต์ศตวรรษที่ 4 ข้อสมมุติฐานของโทมัส ฮิดดัลในเรื่องเศรษฐกิจสะท้อนมาจากสถาบันสังคมในยุคกลาง โดยเฉพาะสังคมฟิวดัลและศาสนจักร อัดัม สมิธ เขียนหนังสือเรื่อง Wealth of Nations อธิบายว่าการแลกเปลี่ยน การแสวงหาผลประโยชน์ และความสมดุลทางสังคมของมนุษย์ เป็นผลมาจากการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งพบได้ทุกวัฒนธรรมและทุกสมัยหรือไม่ หรือว่าเป็นวิธีคิดที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อุตสาหกรรมในอังกฤษเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้งในสาขามานุษยวิทยาและเศรษฐศาสตร์ตะวันตก เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่คือกระบวนการแบ่งปันทรัพยากรภายใต้สถานะที่ขาดแคลน และยังหมายถึงการทำให้มนุษย์ได้ประโยชน์มากที่สุด เพราะการกระทำของมนุษย์คือการหวังผลกำไรจากทรัพยากรที่มีจำกัด ซึ่งจะถูกใช้ไปโดยวิธีต่างๆ การศึกษาของ



นักเศรษฐศาสตร์ เป็นการอธิบายข้อจำกัดเพื่อจะทำให้มันเกิดผลประโยชน์ตามกลไกราคาและระบบตลาด แนวคิดแบบพิธีการ (formalist) อธิบายระบบกลไกราคา ต้นทุน การให้สินเชื่อ และผลกำไร ซึ่งถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายพฤติกรรมที่มีเหตุผลของมนุษย์ เพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์สูงสุด ส่วนแนวคิดแบบพิสุจน์อักษร (substantivist) ก็ปฏิเสธแบบแผนการวิเคราะห์ที่เกิดจากระบบทุนนิยมและเงินตราที่ไม่อาจนำไปอธิบายสังคมชนเผ่าได้ นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่จะมองกิจกรรมทางเศรษฐกิจในแบบพิสุจน์อักษร (substantivist) เพราะนักมานุษยวิทยามาร์กซิสต์วิเคราะห์ลักษณะทางเศรษฐกิจด้วยความคิดแบบพิสุจน์อักษร (substantivist) โดยกล่าวว่ากระบวนการผลิตไม่อาจแยกจากความสัมพันธ์ทางสังคมได้ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่แนวคิดที่เชื่อลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมจะให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากร และเชื่อว่าสถาบันทางสังคมเป็นตัวควบคุมรูปแบบทางเศรษฐกิจ แต่การศึกษามานุษยวิทยาแนวมาร์กซิสต์ กลับสนใจวิเคราะห์กระบวนการผลิตแนวคิดแบบพิสุจน์อักษร (substantivist) ไม่เชื่อว่าพฤติกรรมทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นเองตามลำพัง ส่วนแนวคิดมาร์กซิสต์ไม่เชื่อว่าการกระทำทางเศรษฐกิจจะแยกมาพิจารณาได้โดยไม่คำนึงถึงเงื่อนไขอื่น ดังนั้นจึงมีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในการผลิต การจัดสรรทรัพยากร และผลผลิตส่วนเกินที่พบในสังคมประเพณี โดยใช้แนวคิดเรื่อง “วิถีการผลิต” มาอธิบาย โดยเชื่อว่ากระบวนการผลิตประกอบด้วยการใช้เทคโนโลยีและความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของการศึกษาแบบมานุษยวิทยาของมาร์กซิสต์

ภาวะธรรมชาติมนุษย์ในสังคมกรีก-สังคมทุนนิยม (มาร์แชล ซาห์ลินส์ (Marshall Sahlins), 2562)

ธูซิดดิดีส (Thucydides) (ช่วง 460 – 395 ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นนักประวัติศาสตร์ชาวกรีก และเป็นผู้เขียนเรื่อง The Melian Dialogue เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือ THE PELOPONNESIAN WAR ถือว่าเป็นข้อเขียนที่บันทึกประวัติศาสตร์สมัยกรีกโบราณ Melos เป็นนครรัฐหนึ่งซึ่งเป็นพันธมิตรกับสปาร์ตา เอเธนส์ยกทัพไปอย่างมหาศาลเลย ในขณะที่เอเธนส์ก็ไปถามว่าท่านจะยอมเราดีๆ ดีไหม เราจะดูแล เราจะไม่ยึดทรัพย์สิน ผู้ปกครองของ Melian ก็เปิดฉากเจรจากับแม่ทัพของเอเธนส์ โดยบอกว่า ที่ท่านยื่นข้อเสนอที่ดีให้กับเรา จริงๆ แล้วมันไม่ใช่การเจรจา ท่านข่มขู่ตู่หากท่านไม่ได้เปิดช่องทางอะไรให้เราเลย สิ่งที่ท่านทำอยู่ตรงนี้ มันไม่ยุติธรรม แม่ทัพเอเธนส์จึงถามว่าจริงๆ แล้วท่านเข้าใจความยุติธรรมว่าอย่างไร ก็เลยเกิดการถกเถียงกันในประเด็นที่เรียกว่าความยุติธรรม มันคืออะไร แต่ถกเถียงในสถานการณ์จริง ในขณะที่กำลังอยู่ระหว่างความเป็นความตาย คนที่ศึกษาเรื่องปรัชญาการเมือง ถ้าสนใจเรื่องความยุติธรรม ว่ามันมีแนวคิดอย่างไร เขาก็เริ่มที่ The Melian Dialogue เพราะมันเป็นประเด็นระหว่างรัฐหนึ่งกับอีกรัฐหนึ่ง

อุดมรัฐ (republic) ซึ่งเป็นรัฐที่มีความยุติธรรมแผ่ปกคลุมอยู่เพเลโตสร้างขึ้นสังคมหรือรัฐอุดมคติบนพื้นฐานที่ว่านักปรัชญาที่ได้รับการฝึกฝนหรือได้รับการศึกษาที่ดี ทำให้ได้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถรู้ว่าอะไร คือ รูปแบบของความดี ความยุติธรรม ควรจะเป็น ผู้ได้รับการถือเป็นแบบอย่างสำหรับเป็นรัฐบุรุษหรือเป็นผู้ปกครองในอุดมคติหรืออุดมรัฐ (philosopher king) ผู้ปกครองเช่นนี้เพเลโตกล่าวว่าเป็นผู้ปกครองให้รัฐมีความยุติธรรม ให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีการแสวงหาความยุติธรรม ความดี นั้นมาจากการใช้ทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (man-man relationship) ค้นพบหลักการที่จะอธิบายถึงมนุษย์ในความสัมพันธ์กับ

โลกได้อย่างไร (man-world relationship) ดังนั้นทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบจึงเป็นการแสวงหาความรู้ (epistemology) ในความหมายที่สัมผัสจับต้องไม่ได้ด้วยการมองเห็นจริง (Metaphysics) เพลโตเชื่อว่า อุดมรัฐ จะเกิดได้ต่อเมื่อมีนักปรัชญามาเป็นผู้ปกครอง เป็น ราชาปราชญ์ (Philosopher King) เขาเชื่อว่านักปรัชญาศึกษามามากยาวนานต่อเนื่อง ลดละเลิกกิเลสส่วนตัว และมีความสามารถในการรู้ถึง สัจธรรม ความจริงทั้งมวล อันเป็นสาระสำคัญของสิ่งต่าง ๆ (Form) สาระสำคัญนี้เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอนเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เป็นอมตะไม่แปรตามเวลา สถานที่ต่างจากสิ่งรู้ผ่านการสัมผัส (appearance) ซึ่งอาจผิดหรือถูกก็ได้อาจถูกหลอกได้ไม่แน่แท้ไม่เที่ยง เพลโตเชื่อว่าผู้ปกครองต้องมีความดีงาม โดยความดีงามนั้นมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ความฉลาด (wisdom) ความกล้าหาญ (courage) การควบคุมตนเอง (temperance) และความยุติธรรม (justice) เพลโตเชื่อว่าความยุติธรรม ความดีงาม หรือ justice กับ virtue นั้นจะนำไปสู่ชีวิตที่ดีงาม just life และชีวิตที่ดีงาม just life จะนำไปสู่สังคมที่ดีงามที่มีความยุติธรรม just society ซึ่งเพลโตบอกว่าสังคมที่ดีงามที่มีความยุติธรรมดังกล่าวจะเกิดใน ideal state หรือ อุดมรัฐ (republic)

จะเห็นได้ว่า มีจุดร่วมกันอยู่จุดหนึ่ง คือมันมีทัศนะอันหนึ่งที่ถูกแสดงออกมา ก็คือว่า ความยุติธรรมมันอยู่ที่ว่า ใครมีอำนาจแล้วกำหนดมันออกมาว่า นี่คือนี่สิ่งที่ถูกต้อง คนที่มีอำนาจกำหนดอะไรก็ย่อมยุติธรรมเสมอ ซึ่งมนุษย์โดยธรรมชาติ เป็นสัตว์การเมือง แปลว่า โดยธรรมชาติ ธรรมชาติมันกำหนดให้เราเป็นสัตว์การเมือง ธรรมชาติ คือ สภาวะที่ยังไม่มีการปรุงแต่ง มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง หมายความว่า มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง ที่จะบรรลุความสมบูรณ์ เป็นมนุษย์ที่เต็มตัวทั้งกายและใจได้ต่อเมื่อ อยู่รวมกัน เป็นเมือง เป็นชุมชน เป็นสังคม เป็นรัฐ แต่ต้องมากกว่าอยู่กันเพียงครอบครัว การอยู่ด้วยกันเป็นเมือง จะเป็นการเอื้อให้มนุษย์พัฒนาหรือว่า เจริญเติบโตทางจิตใจ ไปถึงจิตที่สมบูรณ์

ในส่วนของ Aristotle มนุษย์คือสัตว์การเมือง ความสมบูรณ์แบบและสิ่งต่างๆ ของสิ่งนั้น สิ่งใดต้องอยู่ในป่า มนุษย์ต้องอยู่รวมกันเป็นสังคมใหญ่ มีภาษา กติกา กฎหมาย แต่สิ่งที่เหนือกฎหมายขึ้นไปจริยธรรม ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมและกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายเป็นสิ่งที่กำหนดภายนอกที่เรากลัวการลงโทษ แต่ถ้าเป็นจริยธรรมคือสำนึกชั่วที่อยู่ในตัวเราต่อให้เราทำผิดแล้วไม่มีคนจับเราได้เราก็ไม่ทำ คนที่เคารพกฎหมายแต่ไม่กลัวบทลงโทษแสดงว่าเป็นคนมีจริยธรรมถ้ากฎหมายขัดขวางไปสู่การไม่ให้เราจริยธรรมอาจจะทำให้เราแหกกฎหมายไป

การเมืองตะวันตกสมัยกลาง (Middle Ages) คือ การปฏิเสธความคิดที่ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองโดยธรรมชาติ” แต่เป็นเรื่องที่มนุษย์สร้างหรือตกลงกันขึ้นมาเองทีหลัง จึงเป็นการตกลงกันของคนที่ไม่บริสุทธิ์สมบูรณ์ เพื่อหาทางที่จะมีชีวิตที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในโลกที่เต็มไปด้วยคนบาป ดังนั้น สถาบันทางสังคมการเมืองที่ดำรงอยู่ในสมัยนั้น จึงเป็นสิ่งที่เปี่ยมผลพวงจากความตกต่ำหรือบาปของมนุษย์นั่นเอง “แนวคิดเทวสิทธิ์” ก็คือการกำหนดแบ่งลำดับของอำนาจการปกครอง ที่เป็นที่มาของสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์หรือผู้ปกครองทางโลก เพราะตามความเชื่อของคริสต์ศาสนา พระผู้เป็นเจ้าเท่านั้นที่มีอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองเหนือมวลมนุษย์ ไม่มีมนุษย์คนใดมีอำนาจอันชอบธรรมในตัวเองที่จะปกครองเหนือมนุษย์คนอื่น เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนเสมอภาคกันต่อพระผู้เป็นเจ้าในฐานะที่เป็นบุตรของพระองค์ ดังนั้น อำนาจปกครองของสันตะปาปาหรือ auctoritas หรือการใช้อำนาจในลักษณะของตัวแทนของกษัตริย์ potestas ย่อมมีความชอบธรรมและยุติธรรม เพราะเป็น



การใช้อำนาจปกครองตามแนวทางของพระผู้เป็นเจ้าของผู้ทรงไว้ซึ่งปัญญาและคุณธรรมความดีอันสมบูรณ์บริสุทธิ

นิคโคโล มาเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli) เกิดที่เมืองฟลอเรนซ์ (Florence) ในอิตาลีเมื่อ ค.ศ. 1469 ผลงานที่มีชื่อเสียง คือ เจ้าผู้ปกครอง (The Prince) และหนังสืออื่น ๆ เช่น The Art of War, History of Florence เป็นต้น แมคเคียเวลลีเห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้น เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว โทก หลอกลวง ทะเยอทะยาน เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ของตัวเอง ดังนั้นการที่เจ้าจะปกครองมวลชนได้ก็ต้องใช้อำนาจ แน่แน่นอนว่าแมคเคียเวลลีต้องการเอาใจพวกเมดิชี ดังนั้นเขาจึงยกย่องการปกครองแบบราชาธิปไตยอันมีการสืบทอดตำแหน่งทางสายเลือด ไม่ใช่การแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง คุณธรรมอันประเสริฐไม่ใช่แบบตามแบบคริสตศาสนาในยุคกลาง หากแต่หมายถึงรัฐที่มีเสถียรภาพและทรงเกียรติ เจ้าผู้ปกครองจึงต้องใช้ทุกวิถีทางในการปกป้องรัฐ แม้ว่ามันจะโหดร้ายเพียง ไหนก็ตาม แน่แน่นอนมันย่อมหมายถึงเสถียรภาพของอำนาจตัวเองด้วย แต่เจ้าผู้ปกครองต้องไม่เป็นที่เกลียดชังเพราะจะทำให้ตนล่มจม กระนั้นเจ้าผู้ปกครองต้องไม่เป็นที่รักเพราะเปี่ยมด้วยความเมตตา เพราะความเมตตาจะนำปัญหามากมายมาสู่ภายหลัง เขาควรจะเป็นที่ได้รับความเกรงกลัว และเป็นที่รักจากการทำตัวให้ดูเป็นคนดี มีศีลธรรม มากกว่าเป็นคนดีจริงๆ เพราะสักวันเขาอาจจะทำอะไรบางอย่างที่ตรงข้ามกับความเป็นคนดีของตน แต่ท้ายสุดถ้าจะให้เลือกแล้วเขาควรที่จะถูกกลัวเสียมากกว่าถูกรัก

ผู้ปกครองควรมีคุณสมบัติแห่งจิ้งจอกและราชสีห์รวมเข้าด้วยกัน มาเคียเวลลีหมายถึงว่าผู้ปกครองควรมีความเฉลียวฉลาดดุสนัขจิ้งจอก และความเข้มแข็งอย่างราชสีห์ เพื่อสามารถพญากับเหล่าเหลี่ยมและปราบปรามผู้ที่ตนปกครองการที่ผู้ปกครองต้องมีคุณสมบัติของสัตว์เดรัจฉานเพราะว่าในบางครั้งกฎหมายซึ่งใช้ตัดสินข้อขัดแย้งระหว่างคนไม่สามารถที่จะกำหนดคนซึ่งความเดรัจฉานในตัวได้ การมีคุณสมบัติแห่งราชสีห์อย่างเดียวย่อมทำให้คนหึงในเกียรติศักดิ์จนเกินไป และคุณสมบัติแห่งจิ้งจอกอย่างเดียวย่อมจะไม่เป็นที่ยำเกรงในเรื่องพลกำลัง ผู้ปกครองต้องเป็นคนมีเล่ห์เหลี่ยม ไม่รักษาสัจจะ หากสัจจะนั้นจะทำให้ลายผลประโยชน์ของตนเอง มาเคียเวลลีให้เหตุผลว่า “ การรักษาสัจจะนั้นเป็นสิ่งดี หากคนทั้งหมดเป็นคนดี แต่โดยที่คนตามธรรมชาตินั้นเลวและไม่รักษาสัจจะกับผู้ปกครอง ดังนั้นผู้ปกครองก็ไม่จำเป็นที่จะรักษาสัจจะกับเขา” ผู้ปกครองอาจสร้างความนิยมด้วยการแสดงให้ผู้ถูกปกครองมีภาพพจน์ว่า เขาเป็นคนดีมีเมตตา, ซื่อสัตย์, และเต็มไปด้วยมนุษยธรรมแต่ว่าเบื้องหลังภาพพจน์นั้น เขาต้องพร้อมที่จะเป็นคนเข้มแข็งเด็ดขาด, ไร้ความเมตตา, กลับกลอก เมื่อสถานการณ์บีบบังคับ เพราะว่าพันธะของผู้ปกครองคือ การรักษาเสถียรภาพแห่งรัฐของตนเท่านั้น

การปฏิวัติทางการเมืองการปกครองของอังกฤษ หลังจากสมเด็จพระราชินีนาถอลิซาเบทที่ 1 (Elizabeth I) สิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 1603 กษัตริย์อังกฤษองค์ต่อๆไปพระราชนัดดาของเฮนรีที่ 8 ใช้เงินแผ่นดินไปในทางที่ฟุ่มเฟือยและก่อสงคราม ความขัดแย้งระหว่างรัฐสภากับกษัตริย์รุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นสงครามกลางเมืองใน ค.ศ. 1642-1649 และรัฐสภาได้จับพระเจ้าชาร์ลที่ 1 ประหารชีวิต จากนั้นกษัตริย์อังกฤษถูกถอดอำนาจลงเรื่อย ๆ จนถึง ค.ศ. 1688 ในสมัยพระเจ้าเจมส์ที่ 2 (James II) ที่ทรงพยายามใช้อำนาจอย่างสูงสุดอีก จึงก่อให้เกิดการปฏิวัติขึ้นโดยรัฐสภาอังกฤษได้อันเชิญพระเจ้าวิลเลียม (William) พระราชบุตรเขยของพระเจ้าเจมส์ที่ 2 ขึ้นครองราชย์บัลลังก์โดยพระองค์ทรงสัญญาว่าจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิพื้นฐานของพลเมือง (Bill of Rights)

ที่รัฐสภาเป็นผู้จัดร่างถวายซึ่งให้อำนาจอธิปไตยและให้สิทธิเสรีภาพแก่ชาวอังกฤษเหตุการณ์ครั้งนี้เรียกว่า การปฏิวัติอันรุ่งโรจน์

โทมัส ฮอบส์ (ชาวอังกฤษ ค.ศ. 1588-1679) ผู้เสนอลัทธิสัญญาประชาคมคนแรก ข้อเสนอที่ว่ากฎธรรมชาติว่า มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันทั้งทางร่างกายและความรู้สึก แต่สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์สร้างความแตกต่างให้กับมนุษย์ ทำให้คนบางคนอ่อนแอกว่าคนบางคน และทำให้คนบางคนเข้มแข็งกว่าหรือฉลาดกว่าคนบางคน เป็นต้น การดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคนนั้นเป็นไปตามแรงผลักดันจากภายใน เพราะมนุษย์มีความทะเยอทะยาน มีความปรารถนา และความกลัว อีกทั้งมนุษย์ยังได้รับแรงกระตุ้นจากภายนอก เช่นการยอมรับจากสังคม และจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แต่สิ่งที่สำคัญของมนุษย์ในทัศนะของฮอบส์ ก็คือการรักษาชีวิตของตนเองไว้ และการแสวงหาความสุข มนุษย์อาจจะหลีกเลี่ยงต่อการพิพาท เพราะนั่นอาจจะหมายถึงอันตรายต่อชีวิตของเขา แต่มนุษย์ก็พร้อมที่จะฆ่าผู้อื่นเพื่อให้ตนอยู่รอด ในธรรมชาติ ด้วยคุณสมบัติเช่นนี้มนุษย์จึงปรารถนาหาอำนาจเพื่อที่จะรักษาตนเองให้คงมีชีวิตรอดต่อไปได้ จึงทำให้เกิดภาวะสงครามต่อกันอยู่ตลอดเวลา ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตของมนุษย์ทำให้มนุษย์สร้างรัฐขึ้น โดยยอมเสียสละอำนาจอส่วนตัวเพื่อสร้าง "อำนาจรวม" เพื่อที่จะบังคับให้แต่ละคนนั้นไม่ทำตามอำเภอใจ จนเกิดอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น

จอห์น ล็อก (ค.ศ. 1632-1704) เป็นนักคิดที่ความคิดและงานเขียนของเขา "Treatises of Government" ก็มีอิทธิพลต่อพัฒนาการและเหตุการณ์ทางการเมืองในยุคนั้นมากที่สุดคนหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น "ยุคแห่งแสงสว่าง" ของฝรั่งเศส และการประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา ซึ่งข้อเสนอของล็อกคือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและสามารถมีเหตุผลได้ เมื่ออยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ไม่มีอำนาจรวม ส่วนกลางคอยดูแล ก็จะรู้สึกได้ว่าตนเองไม่ปลอดภัย แต่เหตุผลก็บอกได้ด้วยว่า ต้องยอมรับสิทธิโดยธรรมชาติว่า แต่ละคนมีสิทธิที่จะมีชีวิต แสวงหาทรัพย์สิน และมีอิสรภาพได้เสมอกัน และทุกคนมีสิทธิที่จะปกป้องสิ่งเหล่านี้ โดยที่ข้อขัดแย้งและความไม่ยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้แน่ และสภาวะธรรมชาตินี้ก็จะกลายเป็นสภาวะสงครามได้โดยง่าย ความมีเหตุผลของมนุษย์ทำให้มนุษย์ตกลงที่จะสร้าง "ชุมชน" ขึ้นและโอนสิทธิโดยธรรมชาติในการปกป้องสิทธิของตนนี้ให้แก่อำนาจรวมส่วนกลาง โดยที่รูปแบบจะเป็นอย่างไรนั้นจะได้ตกลงกันในระบบเสียงข้างมากต่อไป ไม่ใช่ว่า "รัฐบาล" จะทำสัญญากับพลเมือง แต่พลเมืองมอบฉันทะให้รัฐบาลไปทำหน้าที่ปกป้องสิทธิอื่นๆที่ยังมีอยู่ของประชาชนต่อไป รัฐบาลมีหน้าที่อันจำกัด หากรัฐบาลไม่ทำหน้าที่ หรือทำไม่ถูกต้อง ประชาชนในชุมชนจะกลับมาพิจารณาใหม่ว่า จะยังคงให้รัฐบาลทำหน้าที่ต่อไป หรือเปลี่ยนรัฐบาล ทุกอย่างดำเนินไปในระบบเสียงข้างมาก ในส่วนของรูปแบบการปกครอง ล็อกได้เสนอเรื่องการแบ่งแยกอำนาจไว้ด้วย และให้ความสำคัญแก่ฝ่ายนิติบัญญัติมากกว่า "รัฐ" หรือชุมชนในทัศนะของล็อก เป็น "นิติรัฐ" โดยแท้

ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (ชาวฝรั่งเศส, ค.ศ. 1712-1778) คำสอนของเขาสอนให้คนหันกลับไปหาธรรมชาติ (back to nature) มนุษย์เกิดมาอย่างเป็นอิสระเสรี (Man is born free) แต่ต่อมา มนุษย์ก็ได้ถูกสังคมพันธนาการไว้ แต่เมื่อปล่อยมนุษย์กลับคืนสู่ธรรมชาติ มนุษย์จะมีความสุขมาก แม้จะอยู่ในความป่าเถื่อนของธรรมชาติก็ตาม (return to nature) เพราะในสังคมมนุษย์ไม่มีอิสรภาพ ถูกกดขี่ และไม่ได้รับความยุติธรรม กลายเป็น Noble Savage (ทฤษฎีคนเถื่อนใจธรรม) คือคำที่ รูสโซ ใช้อธิบายมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ Noble Savage คนป่าผู้ทรงเกียรติ มีเสรีภาพเต็มร้อย ไม่ต้อง



พึงพาใคร เพราะสามารถตอบสนองความต้องการของตัวเองได้อย่างพอเพียง มนุษย์ในสภาวะดั้งเดิมมีความต้องการอันน้อยนิด เพราะเป็นความต้องการทางชีวภาพ มนุษย์เมื่อเห็นต้นไม้ต้นหนึ่งมีผลไม้เมื่อยามหิวก็เด็ดผลไม้ชิ้นนั้นมากิน เมื่อกระหายน้ำก็ดื่มจากลำธารสายแรกที่เห็น และก็นอนกลางวันได้ต้นไม้ต้นเดิม ซึ่งข้อดีของการเกิดสังคมคืออะไรของรุชโซ คือการที่เราได้อยู่ด้วยกันไม่ว่าจะมิตรหรือศัตรูก็จะทำให้เสรีภาพลดลง พอเรามีเพื่อนก็เกิดความเกรงใจทำให้เสรีภาพลดลง ถ้าเรามีศัตรูก็จะแกล้งเรากัดกันเรา เมื่อเกิดสังคมขึ้นมาแล้ว มนุษย์จะกลับสู่ธรรมชาติไม่ได้ จึงสมควรมาสร้างสังคมให้ดีขึ้นดีกว่า ด้วยการทำสัญญาตกลงจัดตั้งอำนาจรัฐขึ้น ด้วยความยินยอมพร้อมใจของทุกคนสะท้อนถึงการมีเจตจำนงร่วมกัน (General will) การทำสัญญานี้ ไม่ได้แปลว่าทุกคนจะต้องเสียเสรีภาพ หรือสละเจตจำนงร่วมกันนี้ให้แก่องค์อภิปตย์ไป แต่มอบเสรีภาพให้แก่ชุมชนเป็นส่วนรวม และที่ชุมชนจะแบ่งแยกไม่ได้ ก็คือเจตจำนงร่วมกันนี้เอง ทุกคนต้องต้องให้ความเคารพ ซึ่งก็คือ Will ของตนเอง ในทางปฏิบัติ คือ มติมหาชน นั่นเอง

การปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ อันเป็นที่มาของหลักสิทธิเสรีภาพ และระบอบรัฐธรรมนูญ เพื่อนำมาสู่การสถาปนารัฐทุนนิยม ก็คือการปฏิวัติฝรั่งเศส เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองที่สำคัญเพราะเป็นการโค่นล้มอำนาจการปกครองของกษัตริย์ใน ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และสถาปนากการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นแทน สาเหตุของการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ.1789 สรุปได้ 3 ประการคือ

1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ ฝรั่งเศสกำลังประสบภาวะฝืดเคืองทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากการใช้จ่ายเพื่อการ ทำสงครามต่าง ๆ โดยเฉพาะในสงครามประกาศอิสรภาพของ ชาวอเมริกัน ระหว่าง ค.ศ.1776-1781เพื่อสนับสนุนให้ชาวอาณานิคมต่อสู้กับอังกฤษ
2. ความเหลื่อมทางสังคม ฝรั่งเศสมีโครงสร้างทางสังคมแบบชนชั้น โดยฐานะของผู้คนในสังคมมีสองกลุ่มใหญ่ๆคือ ชนชั้นอภิสิทธิ์และชนชั้นสามัญชน
3. ความเสื่อมโทรมของระบอบการปกครองแบบเก่า กษัตริย์ฝรั่งเศสในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทรงมีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้นไม่มีขอบเขตจำกัดและทรงอยู่เหนือกฎหมายของบ้านเมือง

เจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham ชาวอังกฤษ ค.ศ. 1784) แนวคิดอรรถประโยชน์ (Utility) ซึ่งได้ถูกนำมาพัฒนาใช้อธิบายสำหรับหลักเกณฑ์ต่าง ๆ หัวใจสำคัญของแนวคิดอรรถประโยชน์ตามความคิดของJeremy Bentham คือ มหาสุขสำหรับมหาชน (The greatest happiness for the greatest numbers) และถูกขยายความต่อไปในวลีที่ว่า ความพึงพอใจกับความเจ็บปวด (Pleasure and pain)นั่นคือ ประชาชนจะพึงพอใจและกระทำในสิ่งที่ตนได้รับความสุข แต่จะไม่พอใจแล้วหลีกเลี่ยงต่อสิ่งที่ทำให้ตนได้รับความทุกข์ ตัวอย่างเช่น การลงโทษในเชิงป้องปราม (Deterrence)เพื่อไม่ให้มีการกระทำความผิดในสังคม หรือในด้านเศรษฐศาสตร์นั้นก็นำไปอธิบายได้ว่า ทรัพยากรต่าง ๆ จะถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เพราะผู้ซื้อและผู้ขายต่างก็ต้องการทำการซื้อและขายที่ตนได้รับความพึงพอใจสูงสุด

เอ็ดมันด์ เบิร์ก (ไอร์แลนด์ ค.ศ. 1792-1797) ในหนังสือ Reflections เขาประณามเป้าหมายของการปฏิวัติฯ รวมทั้งชาวอังกฤษที่สนับสนุนการปฏิวัตินั้นด้วย การที่เบิร์กได้เน้นให้ความสำคัญแก่อุดมคติของรัฐที่ผูกพันกับจารีตประเพณี และแก่พัฒนาการอย่างต่อเนื่องของ

รัฐธรรมนูญอังกฤษ มากกว่าแนวทางของอุดมการณ์ปฏิวัติ ทำให้ Reflections กลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญของแนวทางอนุรักษนิยมของยุโรปในเวลาต่อมาความเห็นที่เบิร์กมีต่อสถาบันกษัตริย์เป็นไปอย่างเป็นประเด็นสำคัญ และค่อนข้าง "อนุรักษ" นั่นคือ เขามองว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็น "the bond of the union" รัฐบาลที่ไม่มีกษัตริย์จะเป็นเหมือนเรือที่เดินทางโดยไม่มีเข็มทิศ เบิร์กได้เรียกร้องด้วยว่า เมื่อกษัตริย์มีความสำคัญเช่นนั้นแล้ว อำนาจบริหารจะต้องอยู่ในมือของกษัตริย์ด้วย แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า เขาต้องการให้กษัตริย์กลับมาใช้อำนาจแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ดังเดิม เบิร์กมองว่า ในฐานะและตำแหน่งของกษัตริย์ก็ควรจะเป็นเพียง ผู้รับมอบอำนาจทางบริหาร และ ที่สำคัญกว่านั้น ควรเป็น ผู้รับใช้ของประชาชน เพราะความสุขสงบของประชาชนจะต้องเป็นเป้าหมายเดียวของการทรงอำนาจของกษัตริย์

จอห์น สจ๊วต มิลล์ (ชาวอังกฤษ ค.ศ.1806-1873) ซึ่งบิดาของเขาเป็นเพื่อนสนิทของเจเรมี เบนแทม ตัวของมิลล์เองจึงสนิทสนมกับครอบครัวของเจเรมี เบนแทม งานเขียนที่สำคัญของมิลล์ คือ System of Logic (ค.ศ.1834) และ Principles of Political Economy ซึ่งถูกใช้เป็นตำราเศรษฐศาสตร์ในอังกฤษและอเมริกาเป็น หนังสือที่สำคัญที่สุดของมิลล์คือ On Liberty (ค.ศ.1859) ซึ่งกลายเป็นข้อเขียนที่สนับสนุนเสรีนิยมของปัจเจกชนที่มีอิทธิพลและถูกใช้อ้างอิงมากที่สุดเล่มหนึ่ง มิลล์เองพยากรณ์ว่าหนังสือของเขาเล่มนี้จะมีความสำคัญในอนาคตอย่างมาก เพราะสังคมอุตสาหกรรมจะคุกคามเสรีภาพของปัจเจกชนมากขึ้นในอนาคต มิลล์ได้ก่อให้เกิดคุณูปการสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก มิลล์ได้แก้ไขปรับปรุงหลักการประโยชน์นิยมไม่น้อย เขาพยายามเพิ่มเติมว่าประโยชน์หรือความพอใจบางอย่าง เช่นความพอใจทางปัญญาหรือจิตวิญญาณนั้น มีคุณค่ามากกว่าความพอใจทางกาย เขายังเสนอว่า ความพอใจสูงสุดคือ เกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และการให้เสรีภาพคือวิธีการส่งเสริมเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วย ตามทฤษฎีของมิลล์นั้น เสรีภาพจึงเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญและเป็นเป้าหมายของสังคมในตัวเอง ซึ่งต่างจากทัศนะของเบนแทม ที่เห็นว่าเสรีภาพเป็นเพียงวิธีการไปสู่เป้าหมายคือ ความสุข ประการที่สอง มิลล์เป็นนักคิดที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพอย่างเต็มที่ เขากล่าวว่าสิ่งที่น่ากลัวที่สุดของเสรีภาพไม่ใช่รัฐบาล แต่เป็น “สังคมทรราช” เพราะต่อสู้ด้วยลำปากที่สุด วลีที่สำคัญของเขาคือ “ถ้ามนุษย์ทุกคนยกเว้นเพียงคนเดียวมีความเห็นอย่างหนึ่ง และคนคนเดียวนั้นมีความเห็นตรงกันข้าม มนุษยชาติก็ไม่มี ความชอบธรรมที่จะทำให้อุคคลคนเดียวนั้นเจียบเสียงมากไปกว่าบุคคลนั้น ถ้าเขามีอำนาจมีความชอบธรรมที่จะทำให้มนุษยชาติเจียบเสียง”

คาร์ล มาร์กซ (เยอรมนี ค.ศ.1818) แนวคิดหลักของมาร์กซ วางอยู่บนความเข้าใจเกี่ยวกับแรงงาน โดยพื้นฐานแล้ว มาร์กซ กล่าวว่ามนุษย์มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสิ่งรอบข้าง เขาเรียกกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้ว่าการ ใช้แรงงาน และความพลังในการเปลี่ยนแปลงนี้ว่า กำลังแรงงาน สำหรับมาร์กซแล้ว การใช้แรงงานนั้นนอกจากจะเป็นความสามารถโดยธรรมชาติของกิจกรรมต่างๆ ทางกายภาพแล้ว แรงงานยังเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับความคิดและจินตนาการของมนุษย์ด้วย: นอกเหนือจากการที่อ้างว่าความสามารถของมนุษย์คือการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติแล้ว มาร์กซมิได้ใช้ข้ออ้างอื่นๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์อีกเลย มาร์กซสืบทอดแนวคิดแบบวิภาษวิธีของเฮเกิล ดังนั้น เขาจึงมักจะหลีกเลี่ยงความคิดที่ว่ามนุษย์มีธรรมชาติบางอย่างที่ไม่เปลี่ยนแปลง บางครั้งมาร์กซจะอธิบายแนวคิดนี้โดยการเปรียบเทียบระหว่าง "ธรรมชาติ" กับ "ประวัติศาสตร์" หลายครั้งพวกเขาจะ



กล่าวว่า "สภาพการมีอยู่หน้าหน้าสำนึก" นั่นคือใครคนหนึ่งจะเป็นอย่างใดนั้นขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งหนและเวลาที่เขาอยู่ในสภาพทางสังคมมีอำนาจมากกว่าพฤติกรรมดั้งเดิม หรืออาจกล่าวได้ว่าลักษณะสำคัญของมนุษย์คือการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งต่างๆ รอบตัว มาร์กซไม่เชื่อว่าคนทุกคนจะทำงานในลักษณะเดียวกัน แต่เขาก็ไม่เชื่อเช่นเดียวกันว่าลักษณะที่ใครสักคนทำงานนั้นถูกกำหนดด้วยความคิดส่วนตัวไปทั้งสิ้น เขากลับอลิบายว่าการทำงานนั้นเป็นกิจกรรมทางสังคม และเงื่อนไขรวมถึงรูปแบบของการทำงานนั้นถูกกำหนดโดยสังคมและเปลี่ยนแปลงตามเวลาเราสามารถสรุปแนวคิดของคาร์ล มาร์กซได้คร่าวๆ ดังนี้

ประวัติศาสตร์ของมนุษย์เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้น โดยนับตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน เช่น ทาสกับนาย ไพร่กับผู้ดี นายจ้างกับลูกจ้าง โดยจะมีคนหนึ่งเป็นผู้ข่มเหง และอีกคนหนึ่งเป็นผู้ถูกข่มเหงโลกของนายทุน ในโลกปัจจุบันเกิดขึ้นชั้นใหม่ที่มีบทบาทในสังคมมาก ได้แก่พวกนายทุน นายทุนเอาเปรียบชนชั้นแรงงานทุกวิถีทาง อำนาจของนายทุนคืออำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยกษัตริย์และผู้ปกครองก็อยู่ภายใต้อิทธิพลนายทุนด้วย พวกนายทุนทั้งหลายมักเรียกร้องเสรีภาพ เช่น การค้าขายอย่างเสรี การแข่งขันเสรี แต่แท้จริงแล้วเป็นการเรียกร้องให้ตัวเองเอาเปรียบผู้อื่นนายทุนเป็นพวกไร้ศีลธรรม มองเห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นเพียงการสะสมเงินทอง ส่วนคุณค่าทางจิตใจ ความเมตตาปราณีหรือมนุษยธรรมแทบจะไม่มีอยู่ในสำนึกของนายทุนชนชั้นกรรมาชีพจะชนะนายทุนในที่สุด ในตอนแรกสังคมอาจมีหลายชนชั้น แต่สุดท้ายจะเหลือเพียง นายทุน และ กรรมาชีพ ซึ่งจะถูกนายทุนข่มเหงตลอดเวลา จนต้องรวมตัวเป็นสหภาพกรรมกร และกลายมาเป็นพรรคการเมือง จนมีอำนาจเอาชนะนายทุนได้ไม่มีทศวรรษสิ้นสุดตัว ลักษณะที่สำคัญที่สุดของระบอบคอมมิวนิสต์คือ การล้มล้างทรัพย์สินส่วนตัว เพราะสิ่งนี้คือ สัญลักษณ์แห่งความเห็นแก่ตัวของนายทุน

สะท้อนภาวะธรรมชาติมนุษย์ก่อนเป็นสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกามีรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษรประเทศแรกของโลก ความเข้าใจหมายรัฐธรรมนูญสมัยใหม่แต่ก็มีคุณลักษณะพิเศษบางอย่างของรัฐ (ธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นคือ หลักการขั้นพื้นฐานที่ไม่สามารถทำลายได้ หรือไม่อาจเป็นสาเหตุให้เกิดการล้มล้างรัฐธรรมนูญได้ ดังที่ปัญญาชน นักปฏิวัติจากปลายศตวรรษที่ 18 อย่างโทมัส เพน (Thomas Paine) กล่าวว่า “รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ของอเมริกันเมื่อเร็ว ๆ นี้ก่อให้เกิดเสรีภาพ อันเป็นไวยากรณ์ที่ก่อให้เกิดภาษา ซึ่งกำหนดส่วนของการพูด และในทางปฏิบัติแล้วได้สร้างถ้อยคำให้เกิดวากยสัมพันธ์” กล่าวโดยทั่วไปแล้วหมายความว่า รัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่มีอยู่ในนามเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่อยู่จริงซึ่งทำให้เกิดรัฐบาล และรัฐบาลก็เป็นเพียงผลผลิตของรัฐธรรมนูญโดยประชาชนเป็นผู้สร้างซึ่งประกอบด้วยฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ รวมถึงตัวแบบการเลือกตั้งและหลักปฏิบัติในรัฐสภาจึงทำให้รัฐบาลถูกควบคุมโดยรัฐธรรมนูญและองค์ประกอบอย่างหนึ่งของรัฐธรรมนูญ (Constitution) คือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (Constituents) ซึ่งมีนัยยะหมายถึงพลเมืองผู้มีสิทธิเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบการปกครอง ด้วยเหตุนี้ในฐานะรัฐใหม่ที่ตัดขาดจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษแล้ว พลเมืองอเมริกาจึงสะท้อนนัยความหมายบางอย่างที่รวมคนกลุ่มหนึ่งพร้อมกับกีดกันคนบางกลุ่มออกไปด้วยเงื่อนไขทางการเมืองและสภาพสังคม อีกทั้งความเป็นพลเมืองยังถือเป็นข้อผูกพันระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคล พลเมืองจึงได้รับสิทธิที่มาพร้อมหน้าที่ความรับผิดชอบบางอย่างซึ่งรัฐเรียกร้อง จากปัจเจกบุคคลราษฎรเท่านั้น (subject) แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ปรากฏพลเมืองในระดับ

ท้องถิ่น) ชุมชน/local citizenship) ที่เข้าไปมีส่วนร่วมบริหารจัดการในชุมชนหมู่บ้านอยู่ก่อนแล้ว ชุมชนทางการเมืองที่โดดเด่นและถือเป็นต้นแบบในยุคนี้ คือนิวอิงแลนด์ซึ่งถือเป็นชุมชนทางศาสนาของพวกเพียวริตัน (Puritanism) ซึ่งหลบหนีการกวาดล้างทางศาสนา มาจากอังกฤษ โดยเรือโดยสารชื่อ Mayflower จากท่าเรือพลิมัท (Plymouth) ในเดือนกันยายนปี ค.ศ.1620 เข้าไปยังอ่าวแมสซาชูเซตส์โดยหวังสร้างชุมชนซึ่งเป็นเจตจำนงของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ภาพสะท้อนความคิดว่าด้วยความ เป็นพลเมืองในสังคมการเมืองอเมริกา แสดงออกถึงพัฒนาการของ ความคิดที่วางอยู่บนพื้นฐานของ ประสบการณ์ในภาคปฏิบัตินับตั้งแต่ช่วงอาณานิคมจนกระทั่งศตวรรษที่ 20 โดยที่สถานะของพลเมือง ปรากฏให้เห็นในช่วงอาณานิคมอย่างจำกัด

เมื่อประกาศอิสรภาพจากอังกฤษก็บรรจุอุดมการณ์สากลไว้ในคำประกาศอิสรภาพ ค.ศ. 1776 เพื่อเรียกร้องสิทธิที่มนุษย์ได้รับตามเจตจำนงอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้า (divine will) และ กฎธรรมชาติของมนุษย์ (natural law) ขณะเดียวกันเมื่อเริ่มก่อตั้งประเทศ จึงมีการร่างรัฐธรรมนูญ แห่งสหรัฐ ค.ศ.1787 เพื่อสถาปนามหาชนรัฐ (republic) ในแง่รัฐธรรมนูญจึงถือเป็น เอกสารที่ จัดการความสัมพันธ์ภายในประเทศ และสถาปนาสิทธิอำนาจกลางโดยถือเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งถูก ออกแบบให้กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆที่หลากหลายเข้ามาต่อรองกัน เนื่องจากพื้นฐานความเชื่อของผู้ร่าง รัฐธรรมนูญที่หวาดกลัวอำนาจของคนจำนวนมากที่ไม่มีภูมิปัญญาและคิดเห็นเป็นแบบเดียวกันหมด

ฉะนั้นการมีกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายจึงเป็นการปลอดภัยที่จะไม่มีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมี อำนาจเหนือกว่ากัน รากฐานความคิด เช่นนี้ในรัฐธรรมนูญทำให้ในระยะต่อมาเปิดโอกาสให้คนกลุ่มใด ก็ตามสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองได้ ทั้งนี้แบบแผนการปฏิบัติในสังคมการเมืองอเมริกา นำมาซึ่งการสมดุลอำนาจในรัฐธรรมนูญ ในทางกลับกันบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญก็สะท้อนแบบ แผนปฏิบัติที่เป็นจริงในสังคมการเมืองอเมริกา ดังนั้น ที่สุดของกฎหมายที่มีอาจจะเกิดได้จึงไม่ได้เป็น เพียงแต่ในนามเท่านั้น หากแต่ยังดึงดูดผู้ที่ปรารถนาจะแก้ไขปัญหาที่ เป็นอยู่จริงทางการเมืองให้เข้า มาสู่การแสดงบทบาทที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญก่อนในเบื้องต้น จึงจะสามารถโต้แย้งหรือแม้แต่เสนอบท แก้ไขเพิ่มเติมได้ เช่นเดียวกันกับกรณีความเป็นพลเมืองที่แสดงผ่านการเคลื่อนไหวอย่างน้อยที่สุด 2 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 คือการเคลื่อนไหวของสิทธิพลเมือง (civil right) เพื่อเรียกร้องการที่กฎหมายยอมรับ บุคคล ให้เข้าสู่การเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองในระดับชาติให้มีสถานภาพพลเมือง (citizenship) ผู้ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายทั้งในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเรื่องทรัพย์สิน) และสิทธิทางแพ่งในการได้รับประกันในชีวิต รวมทั้งเสรีภาพในการแสดงออก และได้รับการ (ส่วนตัว ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กระบวนการทางกฎหมาย) due process)

มิติที่ 2 คือสิทธิการเลือกตั้ง (voting right) ในสถาบันการเมืองอเมริกาเพื่อให้บุคคลนั้นมี สถานภาพพลเมืองเต็มขั้น (full citizenship) ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดชีวิตทางการเมืองของ ตนเอง และความเป็นไปของชุมชนทางการเมืองที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่โดยที่ไม่ถูกกีดกันด้วยเหตุแห่ง เพศ เชื้อชาติ สีผิว ทรัพย์สิน หรือแม้แต่การศึกษา เป็นต้น แม้โดยพื้นฐานกลุ่มผลประโยชน์จะมุ่งเป้า ไปสู่กระบวนการรัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นสิ่งที่กำหนดแบบ แผนปฏิบัติทางการเมืองในความเป็นจริง กระนั้นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญจะไม่สามารถบรรลุผลได้เลยหากปราศจากศาลสูงแห่งสหรัฐซึ่งทำ



หน้าที่เป็นทั้งศาลฎีกา และศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในคดีที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งในหลายกรณีได้สร้างบรรทัดฐานในทางปฏิบัติให้รัฐธรรมนูญยังคงมีความเป็นกฎหมายสูงสุดได้

อย่างไรก็ตามความเป็นพลเมืองของสหรัฐยังคงถูกท้าทาย และตั้งคำถามด้วยบริบทหลัง สงครามเย็นในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้การเคลื่อนไหวกับการให้ความหมายในความเป็นพลเมือง อเมริกาได้หยุดนิ่ง หรือเป็นเป้าหมายที่บรรลุถึงแล้วแต่อย่างใด เพราะอย่างน้อยที่สุดเมื่อบริบททาง สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเปลี่ยนแปลงไปความหมายของสรรพสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์นิยามก็ย่อม เปลี่ยนตามไปด้วย

ข้อวิจารณ์

ผู้วิจารณ์ มีข้อวิจารณ์ 2 ข้อ คือ 1) รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา และ 2) การนำเสนอประเด็น ปัญหาในหนังสือ “อสังคตมายา : ภาพลวงตาของโลกตะวันตกต่อธรรมชาตินุษย์” ดังนี้

ข้อ 1) รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา หนังสือเล่มนี้มีจุดเด่นด้านการวิเคราะห์ระบบคิดเชิงปรัชญา ของผู้เขียน มีการเปิดประเด็นให้เกิดการวิเคราะห์ วิจารณ์ อภิปรายโต้แย้งกันอย่างกว้างขวาง โดยนำ จตุลัทธิของญาณวิทยา เป็นสาขาหลักสาขาหนึ่งของปรัชญา ทำหน้าที่ถามและตอบคำถามหลักๆ จำนวนหนึ่งเช่น ความรู้คืออะไร ความรู้ต่างจากความเชื่ออย่างไร อะไรคือวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่ง ความรู้ที่น่าเชื่อถือ สิ่งที่ศาสนาสอนเป็นความรู้หรือไม่ หรือเป็นเพียงความเชื่อ และพระพุทธศาสนามี ทักษะทางญาณวิทยาของตนหรือไม่ หากมีทักษะนั้นมีใจความว่าอย่างไร ต่างหรือเหมือนกับทักษะ ทางญาณวิทยาที่สำคัญในโลกอย่างไร ซึ่งผู้เขียนได้เสนอเนื้อหาทางญาณวิทยาของพระพุทธศาสนาว่า เป็นอย่างนี้อย่างนั้นจากการศึกษาและตีความพระไตรปิฎก พร้อมกับอภิปรายว่าทักษะทางญาณวิทยา ของพระพุทธศาสนาได้ให้หลักคิดที่มีคุณค่าแก่วงการปรัชญา จึงนับเป็นหนังสือเล่มแรกที่มีการบุกเบิก การสังเคราะห์ทั้ง 2 วิชานี้ได้ดีและมีการอ้างอิงหลักฐานสนับสนุนการอภิปราย เช่น ข้อความใน หนังสือต้นฉบับ ข้อความในพระไตรปิฎก ทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์มีความคิดเห็นว่า การวิเคราะห์ระหว่างภาวะธรรมชาตินุษย์กับสังคม แต่ละยุค นั้น แม้จะเป็นเทคนิคที่ดีสำหรับให้ผู้อ่านเกิดความคิดต่อยอด เกิดมุมมองที่กว้างขวาง ละเอียด ลึกซึ้งมากกว่าเดิม แต่การเชื่อมโยงแนวคิดระหว่างภาวะธรรมชาตินุษย์กับสังคมซึ่งเนื้อหา สารในบางบทผู้เขียนเล่าเรื่องราวธรรมชาตินุษย์ในสมัยกรีกโบราณ และกล่าวจะรับอิทธิพลมาเป็นสังคม อดัมรัฐ และสอดแทรกเหตุการณ์สำคัญๆที่เกิดขึ้นในระหว่างการเปลี่ยนถ่ายธรรมชาตินุษย์แบบฮอบส์ และธรรมชาตินุษย์แบบทุนนิยม โดยภาษาที่ใช้ก็ค่อนข้างทำให้ผู้อ่านสับสนเล็กน้อย ถ้าผู้อ่านไม่มี พื้นฐานทางปรัชญามาอ่านก็จะทำให้เกิดความสับสนประเด็นที่ผู้เขียนกำลังวิเคราะห์ได้

เมื่อผู้วิจารณ์ได้ศึกษาถึงวิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบประเด็นทางปรัชญาในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์มีทัศนะว่า ผู้เขียนวิเคราะห์เปรียบเทียบได้อย่างเป็นกลาง ไม่บิดเบือน มีความน่าเชื่อถือใน ทุกสาระสำคัญระหว่างภาวะธรรมชาตินุษย์กับสังคมนิยมในแต่ละยุค สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดประโยชน์ แก่ผู้อ่านในการพัฒนาพื้นฐานแนวคิดเดิมหรือเพิ่มเติมความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ชวนให้ วิเคราะห์ตีความให้กว้างขวางออกไป

ผู้วิจารณ์เห็นประเด็นปัญหาของหนังสือเล่มนี้ว่า การเลือกเอาประเด็นปัญหาของนักปรัชญา แต่ละยุคมาเพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวและเหตุการณ์ของแต่ละยุคนั้น มาเพื่อสะท้อนแนวคิดและ

มุมมองของนักปรัชญาที่มีต่อสังคมเป็นเรื่องที่ดี แต่ประเด็นการใช้เหตุผลให้เห็นถึงต้นตอที่มาของปัญหานั้นยังไม่ชัดเจน ที่สามารถจับประเด็นได้ชัดเจนนั้นเป็นเพียงลักษณะมุมมองหรือตัวทฤษฎีที่นักปรัชญาทั้งหลาย ท่านได้นำเสนอเพื่อเป็นแนวคิดสำหรับนำไปจัดระเบียบสังคม หรือใช้จัดการกับปัญหามากกว่า อีกประการหนึ่งหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาค่อนข้างมาก และเต็มไปด้วยทัศนะและมุมมองเป็นไปได้อย่างที่จะสรุปให้เป็นไปตามรูปแบบเอกนิยม

สรุปและคำแนะนำ

ผู้วิจารณ์ประสงค์จะแสดงความคิดเห็นมีด้วยกัน 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 อยากให้ผู้เขียนแยกแยะประเด็นเรื่องแนวคิดปรัชญาการเมืองยุคโบราณตามรูปแบบหนังสือของสมภาร พรหมทา ที่อธิบายถึงความพยายามที่จะทดแทนความเห็น (opinion) ในเรื่องธรรมชาติมนุษย์ในรูปแบบของการเมือง ด้วยความรู้ในเรื่องธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมือง ทั้งยังเป็นความพยายามที่จะรู้ทั้งธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมืองและระเบียบทางการเมืองที่ถูกที่ดี พร้อมกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะเป็นการเน้นรูปแบบการเมืองในลักษณะของอุดมคติ อุดมการณ์ แนวคิด การศึกษาวิเคราะห์ โดยยึดหลักจริยธรรมและคุณธรรมของผู้ปกครองว่า ที่ดีที่สุดหรือที่เลวที่สุดเป็นอย่างไร รูปแบบการปกครองที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์เป็นอย่างไร โดยเกิดจากการศึกษา ค้นคิดขึ้นมาเองของนักปราชญ์ (สมภาร พรหมทา, 2538)

ประเด็นที่ 2 อยากให้ผู้เขียนเพิ่มเติมการอธิบาย ประเด็นเรื่องการห่อหุ้มทางบริบทของวิถีชีวิต ค่านิยม ผลประโยชน์และการเมืองอันเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลที่อยู่เหนือภายนอกขอบเขต ในความเป็นสาขาวิชามานุษยวิทยา ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดหรือชักจูง ความสนใจที่ทำให้ใครหรือกลุ่มใดจะสนับสนุนหรือคัดค้านกับใครในประเด็นใด

เอกสารอ้างอิง

มาร์แชล ซาห์ลินส์ (Marshall Sahlins). (2562). *อัสตดงคตมายา: ภาพลวงตาของโลกตะวันตกต่อธรรมชาติมนุษย์*. แปลโดย เก่งกิจ กิติเรียงลาภและพนา กันธา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ Illuminations Edition.

สมภาร พรหมทา. (2538). *ปรัชญาสังคมและการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.



JOURNAL OF MCU

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

PHILOSOPHY REVIEW

